TIZENKETTEDIK FOLYAM. I-VI. FÜZET. 1887. JANUÁR-DECZEMBER.

MAGYAR

KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM

KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST
HORNYÁNSZKY VIKTOR NYOMDÁJA.
1888.

Jelen folyamhoz négy czinkographiai és egy photolitographiai melléklet van csatolva.

AZ 1887-IKI FOLYAM (I—VI. FÜZET) TARTALMA.

Lap.

Majláth Béla: A sorsvető könyvek és egy ismeretlen XVI. sz. magyar Fortuna ..... 1—46
Szádeczky Lajos: Báthory István könyvészetéhez ..... 47—58
Fraknói Vilmos: Vitéz János levelei és beszédei ..... 59—62
Jakab Elek: A Bánffy-levéltár magyar történelmi forrásai ..... 63—73
Erdélyi Pál: Foktövi János ismeretlen prédikációs könyve 1614-ből 74—88
Reizner János Adalékok a hazai könyvtárak statisztikájához ..... 89—92
Szilágyi Sándor: Borsáti Ferencz ismeretlen alkalmi költeménye 1656-ból ..... 93—99
Nagy Gyula: Egy kéziratban maradt magyar-latin szótár töredék 1580. tájáról ..... 100—110
Zeleny Ferencz: A legutóbbi népszámlálások forrásműveinek bibliográphiája ..... 111—116
Csontosi János: Emlékirat a Nemzeti Casino könyvtáráról ..... 117—130
Kropf Lajos: Néhány adat a magyar bibliographiához Deschamps földrajzi szótárából ..... 131—135
J. Kemény Lajos: Gallen János, kassai könyvkereskedő hagyatéka 1583-ból ..... 136—138
Ballagi Aladár: A częstochowai pálos nyomda magyar tárgyú termékei 139—152
A beszterczebányai, libethbányai, korponai és selmeczbányai városi levéltárak kéziratai ..... 153—178
Dr. Bozóky Alajos: A nagyváradi kir. jogakadémiai könyvtár ..... 179—184
A M. T. Akadémia könyvtárának régi szabályai ..... 185—201
Majláth Béla: Jelentés a M. Múzeum könyvtárának állapotáról 1886—87-ben ..... 202—214
Erdélyi Pál: Gálszécsi István Énekes-könyvének töredéke 1536-ból . 215—223
Horvát István 1843-ik évi emlékirata a M. N. Múzeum könyvtáráról 224—238
Acsády Ignácz: Egy nagyszombati könyvkiadás 1675-ben ..... 239—241
Csontosi János: A berni városi könyvtár hazai vonatkozásu kéziratai 242—248
A berlini királyi könyvtár legujabb szabályai ..... 249—260
A pétervári cs. könyvtár ismertetése ..... 261—294
Ballagi Aladár: A pétervári könyvtár 1860—1887-ig ..... 295—313
Vegyes közlemények ..... 314—340

Jelentés a M. Nemzeti Múzeum könyvtáráról. — Jelentés a budapesti tud. egyetem könyvtárának rendezéséről, gyarapodásáról és forgalmáról 1887-ben. — Jelentés a M. T. Akadémia könyvtáráról. — Jelentés a szegedi Somogyi-könyvtár forgalmáról 1886/7-ben. — A M. Nemzeti Múzeum könyvtárának levéltári gyarapodása. — A császlóczi sz. Márton egyház könyvei 1444-ben. — Nagybánya város nyilvános könyvtárai. — Magyari Szulpicz necrologja. — Négy lappangó Corvin-codex. — Régi magyar nyomtatványok a londoni könyvpiaczon. — Corrigendum a «Régi Magyar Könyvtár»-ban. — Adalék Szabó Károly: «Régi Magyar Könyvtár»-ához. — Nagylucsei Orbán egri püspök egy festett Missáléja 1491 körül. — Adalék a XV. századbeli hazai könyvtárakhoz. — Rozsnyai Dávid conventiója 1669-ből. — A new-yorki Astor-könyvtár. A M. T. Akadémia leszállított árú kiadványai. — A múzeumi könyvtár kézirattári gyarapodása 1887-ben. — Jelentés az erdélyi múzeumi könyvtár gyarapodásáról 1887-ben. — A múzeumi könyvtár tisztviselőinek tudományos kutatásai 1887-ben. — Zimmermann Ferencz monographiája a nagyszebeni archivumról. — Vágner József: A nyitrai egyházmegyei könyvtár kéziratai és régi nyomtatványai. — Bubics Zsigmond czímzetes püspöknek s a múzeumi könyvtári metszetgyűjtemény főőrének kassai megyés püspökké kineveztetése. — Múzeumi könyvtári gyakornok kinevezése. — Előléptetés a budapesti egyetem könyvtárában. — A hamburgi Corvin-codex. — Hellebrandt Árpád: az akadémiai könyvtár incunabulumai. — Ujabb adalék Vitéz János könyvtárához. Irodalmi Értesítő. — Bibliographiai irodalmi szemlénk. — Olvasóinkhoz.

Magyarországi könyvészet 1887-ben című mellékletünket, mely ezen folyamból hiányzik, a «Magyar Könyvszemle» 1888-ik évi folyam I-ső füzetével fogjuk szétküldeni.

MAGYAR

KÖNYV-SZEMLE.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM

KÖNYVTÁRA.

1887-ik ÉVI FOLYAM.

BUDAPEST.
HORNYÁNSZKY VIKTOR NYOMDÁJA.
1888.

A M.N.MUZEUM
KÖNYV-
TÁRA

TARTALOM

	Lap
Acsády Ignácz: Egy nagyszombati könyvkiadás 1675-ben	239—241
Ballagi Aladár: A częstochowai pálos nyomda magyar tárgyú termékei	139—152
» » A pétervári könyvtár 1860—1887-ig	295—313
Dr. Bozóky Alajos: A nagyváradi kir. jogakadémiai könyvtár	179—184
Csontosi János: Emlékirat a Nemzeti Casinó könyvtáráról	117—130
» » A berni városi könyvtár hazai vonatkozásu kéziratai	242—248
Erdélyi Pál: Foktövi János ismeretlen prédikációs könyve 1614-ből	74—88
» » Gálszécsi István Énekes-könyvének töredéke 1536-ból	215—223
Fraknói Vilmos: Vitéz János levelei és beszédei	59—62
Horvát István: 1813-ik évi emlékirata a M. N. Múzeum könyvtáráról	224—238
Jakab Elek: A Bánffy-levéltár magyar történelmi forrásai	63—73
J. Kemény Lajos: Gallen János, kassai könyvkereskedő hagyatéka 1583-ból	136—138
Kropf Lajos: Néhány adat a magyar bibliographiához Deschamps földrajzi szótárából	131—135
Majláth Béla: A sorsvető könyvek és egy ismeretlen XVI. sz. magyar Fortuna	1—46
» » Jelentés a M. N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1886—87-ben	202—214
Nagy Gyula: Egy kéziratban maradt magyar-latin szótár-töredék 1580. tájáról	100—110
Szádeczky Lajos: Báthory István könyvészetéhez	47—58
Szilágyi Sándor: Borsáti Ferencz ismeretlen alkalmi költeménye 1656-ból	93—99
Reizner János: Adalékok a hazai könyvtárak statisztikájához	89—92
Zeleny Ferencz: A legutóbbi népszámlálások forrásmüveinek bibliográphiája	111—116
A berlini királyi könyvtár legujabb szabályai	249—260
A beszterczebányai, libetbányai, korponai és selmeczbányai városi levéltárak kéziratai	153—178
A M. T. Akadémia könyvtárának régi szabályai	185—201
A pétervári cs. könyvtár ismertetése	261—294
Vegyes közlemények	314—340

Jelentés a M. Nemzeti Múzeum könyvtáráról. — Jelentés a budapesti tud. egyetem könyvtárának rendezéséről, gyarapodásáról és forgalmáról 1887-ben. — Jelentés a M. T. Akadémia könyvtáráról. — Jelentés a szegedi Somogyi-könyvtár forgalmáról 1886/7-ben. — A M Nemzeti Múzeum könyvtárának levéltári gyarapodása. — A császlóczi sz. Márton egyházi könyvei 1444-ben. — Nagybánya város nyilvános

könyvtárai. — Magyari Szulpicz necrologja. — Négy lappangó Corvin-codex. — Régi magyar nyomtatványok a londoni könyvpiaczon. — Corrigendum a «Régi Magyar Könyvtár»-ban. — Adalék Szabó Károly: «Régi Magyar Könyvtár»-ához. — Nagylucsei Orbán egri püspök egy festett Missáléja 1491 körül. — Adalék a XV. századbeli hazai könyvárakhoz. — Rozsnyai Dávid conventiója 1669-ből. — A new-yorki Astor-könyvtár. — A M. T. Akadémia leszállított árú kiadványai. — A múzeumi könyvtár kézirattári gyarapodása 1887-ben. — Jelentés az erdélyi múzeumi könyvtár gyarapodásáról 1887-ben. — A múzeumi könyvtár tisztviselőinek tudományos kutatásai 1887-ben — Zimmermann Ferencz monographiája a' nagyszebeni archivumról. — Vágner József: A nyitrai egyházmegyei könyvtár kéziratai és régi nyomtatványai. — Bubics Zsigmond czímzetes püspöknek s a múzeumi könyvtári metszetgyűjtemény főőrének kassai megyés püspökké kineveztetése. — Múzeumi könyvtári gyakornok kinevezése. — Előléptetés a budapesti egyetem könyvtárában. — A hamburgi Corvin-codex. — Hellebrandt Árpád: az akadémiai könyvtár incunabulumai. — Ujabb adalék Vitéz János könyvtárához. — Irodalmi Értesítő. — Bibliographiai irodalmi szemlénk. — Olvasóinkhoz.

Magyarországi könyvészet 1887-ben. Osszeállította Horváth Ignácz.

	Lapszám
Magyar irodalom	I—LXXXIII
Hazai nem-magyar irodalom	LXXXIII—CIV
Hazánkat érdeklő külföldi munkák	CIV—CIX
Naptárak az 1887-ik évre	CIX—CXVIII
Egyházi névtárak és directoriumok 1887. évre	CXVIII—CXIX
Iskolai értesítők az 1886—87. tanévről	CXIX—CXLVIII
Kimutatás a «Magyar Könyvszemle» 1887. folyamában felsorolt könyvekről.	

A SORSVETŐ KÖNYVEK ÉS EGY ISMERETLEN XVI. SZ. MAGYAR FORTUNA. [1]

MAJLÁTH BÉLÁTÓL.

Népies irodalmunknak van egy igen érdekes és nevezetes ága, mely a mult században már lesülyedt ugyan a ponyvairodalom körébe, de három százados létezése, eredete és verses alakja szempontjából méltán igényelhet vala helyet ott, hol a népköltészet ponyvairodalomi termékei méltatásra találtak. Ez a sorsvető, a szerencsekönyvek irodalma, melyről mostanig hallgatott irodalmunk története, de még csak bibliographiai repertoriumokból, könyvészeti jegyzetekből sem ismerünk arról annyit, hogy legalább ez emlitett könyvek czíméről lenne tudomásunk. Pedig az oly irodalmi termék, mely háromszázados pályafutása alatt tizenhat kiadást ért, s alig száz éve, hogy a vásári piacz ponyvájára került, s még nincs húsz éve, hogy onnét is leszorulva többé nem nyomatik; — de legelső eredeti irányát, alakját, sőt mondhatnám eredeti irmodorát és nyelvezetét vajmi csekély korszerű változásokkal az utolsó kiadásban is fentartani tudta: az oly irodalmi termék szerzője kétségtelenül számot tesz azon iróink sorában, kik a XVI-ik században írtak az olvasni és írni tudók számára. Mert a magyar sorsvető könyveket is csak a mívelt osztály olvasta; annak is ugyanazon közönsége volt, mint az azonkorú költészeti irodalom bármely más ágának, mely részint mulattató időtöltésül, részint a jövendő tudásának babonás kielégítéseül szolgált a legmagasabb főúri köröknél épen úgy, mint az udvarházban lakó hét szilvafás nemes ember családjánál, vagy az írni és olvasni tudó társadalom bármely osztályánál.

[1] Felolvastatott a m. t. Akadémia 1887. október 3-diki ülésén.

Bizonyára ott feküdt a sorsvető könyv a ládában vagy almáriomban békés egyetértésben a históriás énekekkel, Lantos Sebestyén épületes szép verseivel és másokkal. S ha míg ezekről irodalomtörténetünk hírt tud adni nekünk, a sorsvető könyveket pedig nem említi, mintha nem is léteztek volna; ennek oka csak abban rejlik: hogy a verses históriák, vitézi énekek, a krónikás könyvek a multak történeteit írván le, a tudás vágyát elégítették ki s nehányszori olvasás után a könyvpolczra vagy a leveles ládákba visszakerültek, s olykor hosszú évtizedek mulva kevésbbé sérülve, vagy épen teljes épségben származtak át egyik nemzedékről a másikra. A sorsvető, a szerencsekönyvek azonban a jövő titkaiba engedték bepillantani a hiszékeny, a babonás előítéletek jármában fogva tartott embereket; s míg a multak tudásának vágyát csak kevesen óhajtották kielégíteni, — a jövő titka iránti kiváncsiságnak igen nagy közönsége volt, s a sorsvető könyvek felette gyakori használata, forgatása miatt azok elkallódtak, elrongyolódtak, ugyannyira, hogy azoknak csak híre jutott egyik nemzedékről a másikra, de maga a könyv nem, vagy csak a legritkább esetben. S ha bár ezen könyveknek újabb és újabb kiadása egyik a másikat érte, — a legrégibb kiadásokról a jelenkor már nem tudott semmit, példányait nem látta, s ennek természetes következése lett irodalom történetünkben azon hézag, mely a XVI-ik századbeli népies költészeti termékek mellett a sorsvető szerencsekönyvekről említést nem tesz, nem tehetett, mert azt fenmaradt példányaiban nem ismerte.

Eme hiány, ezen hézag pótlása az, mit jelen irodalomtörténeti tanulmánynyal a sorsvető könyvekről elérni, vagy legalább némileg megközelíteni kívánok, mert hogy azon űr teljesen elenyészthető legyen, meggyőződésem szerint ma már nem valószinű. Mert habár kutatásom véletlen szerencséje nyomába is vezetett a magyar sorsvető könyvek létezésének a XVI-ik században, az általános emberi természet gyengeségére, a kiváncsiság kiaknázására alapított könyvek elterjedése bizonyára oly sok kiadást ért, hogy azon kiadásoknak csak megközelítő meghatározását sem vagyunk képesek eszközölni. Nem, mert hiányzanak, elvesztek, elkallódtak egyrészt magok a példányok, másrészt pedig a régi könyvlajstromok, följegyzések sem szolgáltatnak adatokat, melyek nyomán ezen nagyon elterjedt s még napjainkban

is létezett Fortuna- vagy Szerencsekönyvek 1711-ig lemenő kiadásait constatálni lehetne.

Tisztelt Akadémia! Midőn itt e helyen és ez alkalommal jelen értekezésemet a magyar sorsvető könyvekről különösen előadni szerencsés vagyok: nem zárkózhattam el az elől, hogy tanulmányomat általjában ki ne terjeszszem a külföldi irodalom hasonló fajú termékeire is. Mert a mellett, hogy XVI-ik századbeli irodalmunknak egy teljesen ismeretlen kiadású Fortunakönyvét mutathatom be: az összegyűjtöttem anyag mindinkább arról győzött meg, hogy a magyar sorsvető könyvek keletkezése szoros kapcsolatban van a külföld hasonló termékeivel. A külföld szolgáltatta a mienknek az előmintákat a berendezéshez, a képek rajzaihoz, az utalásokhoz a kerdésektől a képcsoportok labyrinthjain keresztül a jövendőmondás feleletéig. Mindemellett a szöveg nem fordítás; maradt az eredeti magyar úgy irányára mint moráljára nézve, a verselés magyaros modorára, a négysoros rímes versszakok alkalmazására, mint a kifejezésekben a tős-gyökeres magyaros szájíznek, a triviális vastag tréfák modorának megfelelőleg; s végre eléggé kínálkozó volt az alkalom jelen értekezésem indokából, a külföldi sorsvető könyveket összehasonlítva a magyarral, amannak bibliographiáját is megismertetni, minthogy tudtommal a külföldi „*Libro del sorte;*“ a „*Dodechedron*“-ok, a „*Loos buch*“-ok, „*Libro del juego de los suortes*“, „*Fortuna Albo Sciestye*“ *stb.* című sorsvető vagy szerencsekönyvek irodalmunkban tárgyalva nincsenek.

Tanulmányomat részint eredeti kútforrásokra, könyvtári és levéltári kutatásokra fektetve, átvizsgáltam a bécsi csász. kir. könyvtárban levő „ain Loos Buch“ című kéziratot a XIV-ik századból; a heidelbergi codexet ugyancsak a XIV-ik századból és egy másikat szintén ott 1492-ik évből; a müncheni kir. könyvtárban egy 1450-ik évtől 1461-ig terjedő kéziratot, melyben hat különféle sorsvető könyv van; a hagenaui könyvjegyzék nyomán egy ugyanottani kéziratot 1440-ik évből s végre a berlini kir. könyvtárban egy XV. századbeli kéziratot; részint felhasználtam a Loosbuch-ok monographistái közül Sotzmann munkálatait, Brunet Notice-ait, Gervinus „Gesichte der poetischen national Literatur der Deutschen“ című dolgozatát; részben pedig bibliographikus leírásokat, repertoriumokat és könyvészeti elszórt

jegyzeteket De Rossi, Primisser, Morelli, Hain, Trevigni, Panzer, Ebert, Jannet, Violet le Duc, Vulsan de la Colombier, De Bouck, Kästner, Grässe, Hoffmann von Thallersleben, Raumer és Flügeltől.

S miután 14 eredeti kéziratot, 32 nyomtatott sorsvető könyvet részint eredetiben, részint megjelent bibliografiai közlemények és leirások nyomán áttanulmányoztam, azon meggyőződés érlelődött meg bennem, hogy némi szolgálatot tehetek irodalomtörténetünknek: ha vonatkozással a magyar sorsvető könyvekre ez irányban tett tanulmányaimat a következőkben bemutatom.

I.

A sorsvető könyvek kéziratai.

Legrégibb ismert kézirata a sorsvető könyveknek a XII-ik századból ered, melyet Aben Ezra, astrologus, kabbalista, az orvosi tudományokban nagy jártassággal biró spanyol zsidó „Sepher Goraloth" czim alatt irt, s melyet De Rossi [1] leirásából ismerünk. Hogy az e fajta könyvek az arabok és perzsák „falnamek" útján terjedtek el Európában, kétségtelenül bizonyitják Grässe [2] és Flügel [3] közleményei, melyekben az arab és perzsa sorsvető könyvek nagy tömegéről adnak kimerítő jelentéseket. Nem valószínűtlen azonban a föltevés, ha némelyek ezen könyvek első eredetét a rómaiak „Sortes Virgilianae"-ig felvinni törekesznek.

Általában azonban a reánk maradt sorskönyvek kéziratainak legnagyobb része — nehánynak kivételével — a XV-ik századból való; s nagy tévedésben van Primisser [4] is, midőn az ambrázi gyűjteményben levő *„Ain loss Puch"* czimű pergamentre irott sorskönyvet a XIII-ik század második feléből származtatja, mert annak nyelvezete sokkal későbbi korra vall.

Németországban a sorsvető könyvek, az irott Loosbuchok kivált a XV-ik században még a könyvnyomtatás feltalálása után is nagyon elterjedve voltak. Ezt bizonyitaná körülbelől az

[1] Cod. mss. hebr. tom. I. pag. 67.

[2] Literat. Gesch. Tom. II. pag. 886. 1015.

[3] Berichte d. kön. Sächs. Ges. d. Wiss. zu Leipzig 1861. Tom. I. pag. 24—74.

[4] Beschreibung d. Ambr. Samml. 1819. 8°. pag. 270. Nr. 27.

is, hogy az eddig ismert kéziratos sorsvető könyvek a XV-ik századból leginkább német szövegűek. De ha ez bizonyítékul el sem fogadható, s véletlen esélynek számítandó be a másnyelvű kéziratos sorskönyvnek elveszése; még inkább tanúskodik a mellett az, hogy a közönséges könyviróknál leginkább Németországban a naptárak, iskolakönyvek készítése mellett a sorsvető könyvek írása állandó czikk volt; s az ezzel foglalkozók megkülönböztetésül a Scriptor, a Calligraphus és Miniatortól, — Briefmaler, Briefschreiber jelzővel illettettek. S midőn már a fametszés és a könyvnyomtatás feltalálva lett, ugyanazok Briefdruckereknek neveztettek s a könyvnyomtatókhoz épen oly viszonyban állottak, mint a minőben előbb a calligrafusokkal szemben voltak.[1] Ennek egy igen érdekes bizonyítékát találjuk egy 1440-ik évi hagenaui könyvjegyzékben, melyben Laber Dipold ugyanottani iskolamester hirdeti azon kéziratos könyvek jegyzékét, a melyek nála kaphatók, ezek: gemalte *lossbücher*, zehngebot mit glossen, und sunst cleine bettebücher, gute bewehrte artznien bücher, schachtabel gemalt. Ezen sorsvető könyvek azonban úgy látszik csak a szegényebb sorsúak számára készültek; kiállításuk egyszerű és közönséges lehetett, mert a jövendő titkának megtudása, a kíváncsiság senkinek sem volt szabadalmazott természeti sajátsága, — a vak hit, a középkor babonája mívelte, fokozta azt mindenkinél egyaránt; s épen ugy találunk az urak, a herczegek udvarában irodákat, hol a XV-ik században saját maguk használatára bizonyosan fényesen kiállított sorsvető könyveket készítettek, melyekre különben egyáltalján szükségük nem lett volna, ha a Briefschreiberek közönséges készítményeivel megelégesznek.

Ilyen a többi közt, hogy csak egyet hozzak fel például, a heidelbergi könyvtárban[2] egy kis folió alakú pergamentre irott kéziratos sorsvető könyv 1492-ik évből, melynek végén az utolsó lapon ez áll: „*Anno Domini Tausent Vierhundert und Inn zweyundneuntzigsten ioren am freitag nach Sant pauls bekerung tag: Hab ich Heinricus Meise von Wurzpurch diss Buch zu Grunsfeld Inn des Wolgebornen herrn herrn Asmusen Graven*

[1] Sotzmann. Serapeum 1851. évf. 307. l.

[2] Mss Nr. 552. fol.

zw Wertheims unnd In seiner gnaden Cantzelley vollend unnd geschriben. In beywesen seiner gnaden secretari Chonradi Kappels."

Bárha igaz, hogy alig van nagyobb nyilvános könyvtár Németországban, hol a sorsvető könyveket nem találnánk, de Sotzmannak azon állítása,[1] hogy a loosbuchok kéziratai a XV-ik században jobban el lettek volna terjedve, mint később a nyomtatottak, mégis kétségbe vonható, ha tekintetbe veszszük az előállítás nehezebb voltát, a könyvkereskedés szűkebb korlátait; ha megfontoljuk, hogy a XVI-ik században a míveltség haladásával szaporodott az olvasni, írni tudók száma, a nyomtatás által a könyvek gyorsabb és könnyebb elterjedése s aránylagos olcsósága által a megszerezhetés jutányosabb módja is kínálkozott.

Az ismert kéziratos sorsvető könyvek tartalmuk lényegére, beosztására és módszerükre nézve, három egymástól élesen elkülöníthető osztályba sorozhatók. Ezek elseje a sajátképeni sorsvető könyvek, a Loosbuchok, Libro del Sorti-k, melyek az illető könyvekben meghatározott kérdésekre sorsvetés utján bizonyos képcsoportokon vagy csak névleg említett személyek, tárgyak utalásain keresztül vezetnek a várt feleletlhez. A második osztályba tartoznak a szerencsekönyvek, melyek inkább horoskopikus jellegűek s a szerencsés vagy szerencsétlen napok megtalálására tanítanak, minden közbeeső utalás nélkül. Végre a harmadik osztályt képezik a jóslat-könyvek, melyeknek csak egy kép- vagy csak névleg említett tárgycsoportozatuk van s mindeniknél csak egy-egy jósoló mondat, s elolvassuk azt, mely a vetett koczka számának megfelel.

A kéziratok e két utóbbi osztálya nem került nyomtatás alá, valószínűleg azért, mert kevés volt benne a mysticismus, a kiváncsiságot nem fokozta, nem készítette elő annyira, mint a sajátképeni sorsvető könyvek, hiányozván belőlük az utalás négy-öt képcsoporton keresztül, az népszerűvé nem válhatott. Mellőzve tehát a sorsvető könyvek ezen két osztályát, annál is inkább, minthogy ez a magyar Fortunával semmi kapcsolatban nincsen: áttérünk egyenesen az első osztályú sorskönyvek ismertetésére.

[1] Serapeum 1851. évf. 307. l.

Eltekintve a De Rossi [1] által említett „Sepher Goraloth“ című s Aben Ezra spanyol zsidó által a XII-ik században írt sorskönyvtől, melyet csak rövid bibliographiai jegyzetből címe után ismerek, a legrégibb sorskönyvek az eddig ismertek között a németek. S bár ha az angol és olasz sorskönyvek kéziratos példányai nem ismeretesek, valószínű, hogy a nyomtatás előtti századokban olyanok ott is voltak. Feljogosít e föltevésre — kivált az olaszokat illetőleg — az, hogy a míg a német sorskönyvek csak a XVI-ik század harmadik tizedében jelentek meg, az olasz Libro del sortik-kal már a XV-ik század mások felének közepén találkozunk.

Brunet [2] ugyan azt állítja, hogy Lorenzo Spirito 1473-ik évben megjelent munkájához az első eszmét a „*Dodechedron de la Fortune*“ című franczia kéziratból vette, mely a XIV-ik században íratott s annak egy másolata az olasz író birtokába jutott, melyből eszméit merítette volna. Ezen állítás szerintünk csak a lehetőség látszatával bir, de bizonyítékok hiányában a valószínűséget nélkülözi. Mert ha Lorenzo Spirito annak másolatát bírhatta, annál inkább kellett a francziáknak annak eredetijét ismerniök. S vajjon minő okok foroghattak fenn arra nézve, hogy a „*Dodechedron*“ kéziratát Lorenzo Spirito munkájának megjelenése után majdnem egy századdal később nyomatták ki, t. i. 1556-ik évben Párisban *Francois Grojet Lochois* által; holott a „*Libro delle Sorti*“ sorskönyv ugyancsak Brunet [3] szerint 1528-ik évben „*Libro del juegos de los suortes*“ czím alatt előbb spanyol nyelven, ebből azután francziába átültetve szintén 1528-ik évben Párisban lett kiadva. S bár ha minden sorskönyvnek alapeszméje ugyanaz, de a kiviteli módozat mindig nemzeti eszmekörben mozog, ahoz alkalmazkodik, s e tekintetben Spirito műve teljesen elüt a franczia Dodechedron kéziratától. De ha végképen kétségbe vonható az, hogy az olaszoknak kéziratos sorskönyveik nem voltak; bár ha Olaszországban a babona, a mysticismus, az astrologia, a mantika, a kabbalistika csak oly fejlődésnek örvendett, mint akárhol másutt: sokkal közelebb áll

[1] Cod. mss. hebr. tom. I. pag. 67.
[2] Serapeum 1858. évf. 166 l.
[3] U. a. u. o.

a valószínűség, hogy a sorskönyvek eszméjét Spirito inkább a németektől vette át mint a franczióktól, mert a Libro delle Sorti beosztása, utalásai, képcsoportjai jobban megfelelnek a német sorskönyvek kéziratainak, mint a franczióknak.

A legrégibb kézirat a német sorskönyvek között a heidelbergi könyvtárban őrzött Lossbuch,[1] mely a XIV-ik században készült s nagy, szép góth minusculákkal hártyára írva 22 lapból áll, színezett képekkel *díszítve*. Az első oldalon egy függőleges rubrikában egymás alatt 32 kérdés van; ugyanazon lapon a kérdések irányában egy-egy próféta neve az ó-testamentomból, de egynehány egészen idegen név is, mint Welle, Morel, Fundlein, Marsit, Chorel, Samlin stb. A harmadik rubrikában ismét egymás alatt rendszám egytől harminczkettőig. Ezen codexnél használati canon nincsen s maga a most leírt oldal rubrikái szerint a kiválasztott kérdéssel szemközt álló próféta s az annak megfelelő rendszám utalt a válasz további keresésére. Itt még nincs nyoma a koczkavetésnek, de a jóslatszerű feleletek bármelyik kérdésre akként vannak beosztva, hogy a kiválasztott kérdést tevőnek nem kelletett szükségképen azt a prófétát választania a melyik a tett kérdés rubrikájának szemközt állott, de választhatta bármelyikét a további utalással. Ugy látszik, hogy a koczkavetés helyett ez volt a módozat, melylyel a véletlen a játékba belevonatott. A következő 2—4-ik levélen találjuk az első képcsoportot 36 egész alaku egyénnel, erős tollrajzban, durván bár, de mégis némi művészettel kivíve és vízszínekben kifestve. A négy első alak: Cato, Aristoteles, Plato és Vergilius, mindenik egy-egy irólappal kezében, melylyel a második képcsoport valamelyikére utal. Az 5—32-ik oldalig következik az első lapon említett képcsoportja a prófétáknak neveikkel és rendszámaikkal ellátva. Ezek ismét a kezükben tartott czédulákon utalnak a hét planétákra és az azoknál feljegyzett négy világtáj valamelyikére; ezt kiegészíti még a Holdnál délkelet és délnyugat, Saturnusnál északkelet és északnyugat, nyilván csak azért, hogy a különféle 32 megnevezést kihozni lehessen. Az 5—6-ik lapon van balra az index, a 7 planéta neve nagy betűkkel; ennek átellenében jobbra a világtájékok s mindenik

[1] Mss. Nr. 7.

világtájék irányában megnevezve az annak megfelelő kép, a melynél a kiválasztott kérdésre vonatkozó válasz keresendő. A 6-ik lap tulsó oldalától a 22-ik lapig, mindenik lapon felül egy-egy kép s minden kép alatt 32 felelet, két soros német versben irott, melyek ugyanazon sorban következnek egymásután, mint a hogy az első lapon a kérdések állanak, de az egymásutánja a feleleteknek mindenik lapon más-más rendszámmal kezdődik, mi a válasz keresésit némileg nehezíti. A képek, melyek alatt a feleletek vannak, az állatok köréből vétettek a könyv irója által, madarak és emlősök egyaránt ecsettel, de kisebb mérvekben, csinosabban s úgy látszik más kéz által festve, mint a próféták csoportja. Ezen codex háromszori utalással, három képcsoporton keresztül vezeti a kérdezőt, míg a feleletet megtalálja s a koczkavetés mellőzésével csupán a próféta választásának véletlenére bízza a jövendő megtudását, mialatt bibliai, astronomiai és földrajzi nevekkel ismertet meg s a kapott válaszban a vallás moráljára tanít.

A német sorskönyvek egyik legérdekesebb kézirata a müncheni királyi könyvtárban őrzött papiros codex,[2] mely az augsburgi szt. Ulrik és szt. Afra nevű augustinus zárdából származik s onnan a zárdák secularisatioja után a könyvtárral együtt Münchenbe jutott. Ezen XV-ik századbeli kéziratban a szerencse- és jóslatkönyveken kívül hat különféle sorsvető könyv van, kettő 1450., kettő 1455., egy 1459. és egy 1461-ik évszámmal ellátva.

A 154 folio lapra terjedő kéziratnak első sorskönyvét 1450-ik évben Konradhauseni Endlin készítette Udalrich öttingeni grófnak Baldernben Nördlingen mellett levő irodájában. Ezen sorskönyv harmincz folio lapra terjed s az utolsó lap záró soraiban olvassuk: „Explicit sortilegium per me Conradum Molitorem de Ottingen, tempore isto erat in cancellaria Vdalrici comitis de Ötinge in Vigilia Simonis et Jude apostol, anno dni millesimo CCCC^{mo} L^{mo} in Castro Polderini. Nildne de Hausen Edarnok. *1450.* A codex első lapján a sorskönyv czímképe, a szerencsekerék, erőteljes rajzban. A szerencsekereket a halál forgatja,

[1] Cat. Docen. pag. 390. Sotzmann Serapeum 1851. évf. 315. s következő lapok.

fent ül a király fején koronával, kezében királyi pálczával; a kerék baloldalán három alak fölfelé kapaszkodik, jobb oldalán három lefelé zuhan s egy már a földre esett. Az előtérben lent egy barát és egy paraszt ember áll balról; míg jobbról egy szerelmes ifju és egy nő van. A koczkavetés itt is mellőzve van s mint a heidelbergi codexben, itt is a czímkép után következő első lapon levő 22 kérdésnél van az első utalás a próféták első képcsoportjára, innét a 7 plánétára, ezektől a 22 égi jelre és állatképekre, míg végre ezektől a 22 király képcsoportjára, hol a válasz föllelhető. Itt érdekes az, hogy már a szerencsekerékkel találkozunk, mely hasonló felfogásban a magyar sorsvető könyvekben is előfordul, mint azt később látni fogjuk. Ezen kéziratban már négy utalás van négy képcsoporton keresztül a feleletig, s míg a heidelbergi kéziratban a választ állatok adják, — ebben a királyok szájából halljuk a jövendölést, melyek közt a magyar király is szerepel.

A müncheni codex második sorskönyvének czíme: Das Glückes rad, iratott 1455-ik évben. Ezen kéziratban a czímképen levő szerencsekereket angyal forgatja minden egyéb mellékalakok nélkül. A két előbb leírt sorskönyvtől abban különbözik lényegesen, hogy az előszóban a könyv tartalmának határozott irányát megjelöli, magyarázatokba bocsátkozik az emberi test complexiójáról és természetéről s rövid, erőteljes mondatokban adja elő a planéták befolyását az ember szervezetére és hajlamaira és koczkavetés által hozatik kapcsolatba a sorssal, a mely jövendölés alakjában három képcsoporton keresztül vezet a *feleletig*. Az első képcsoport 20 mester; a második a 7 planéta s a harmadik ismét más 30 mester, mindenik egy-egy mondattal, két koczkavetésből eredő különböző számcombinatiókkal. A tisztán astrologiai alapra fektetett moral intentioja: hogy a bizonyos csillagzatok befolyása alatt levő minő erényeket tulajdonitson el s minő bűnöket kerüljön leginkább.

Ezt követi a „*Das Glücksrad mit Fraw Venus und den Gesellen.*“ Elől czímkép gyanánt van a szerencsekerék, legfelől a királylyal, jobbra-balra négy felkapaszkodó és négy lezuhanó, s alul egy leesett alakkal; s míg az angyal őrzi a fölfelé törekvőket, a leesők mellett az ördög vigyorog. A három képcsoport prófétákat, királyokat és mestereket ábrázol 55 képen, minde-

niknél egy-egy mondattal; utolsó a szentek csoportja, kik elég különösen — a könyv czímének megfelelőleg — szerelmi kérdésekre adnak jósló feleleteket, a koczkavetés számának megfelelő sorban. Feltűnik egyébiránt a képcsoportok eme satyrikus összeállítása Venussal szemben mindjárt az első képcsoportnál, hol az első koczkavetésre a bibliai személyek között bölcs Salamon király válaszol a szerelmi kérdést tevőnek további utalással a következő képcsoportra. Egy az első lapra beragasztott kis 8° lapon az 1455 évszám olvasható, míg az utolsó lap végén az 1473-ik évszám áll. Nézetünk szerint ezen kézirat, mely 1455-ben íratott, a jelen példányban 1473-ik évben másoltatott; a két különböző évszám előfordulása legtermészetesebben így fejthető meg.

Érdekes ezen gyűjteménynek hatodik sorskönyve, mely a 144—154-ik lapig terjed s mely a szerencse forgandóságát, állhatatlanságát, a sors kiszámíthatatlan véletlenségét az érzékiség igen találó felfogásában adja vissza, kivált midőn ennek ellentételül a könyv czíme gyanánt ezen négy szót olvassuk: „Justitia, Sapientia, Prudentia, Fortitudo", s alatta a szerencsekereket egy szamár forgatja, fent a farkas király ül, balról a macska és majom fölfelé kapaszkodik, jobbra az oroszlán denevértől körülröpködve, egy nyúl és egy sertés zuhannak *lefelé;* lent már egy kutya fekszik s a szerencsekerék állványához egy öreg ember támaszkodik. A czímlap tulsó oldalán Ysayas próféta nyolcz soros versben utasítást ad a sorskönyvnek koczkavetés által történő mikénti használatára. Ez alatt van az 1455-ik évszám.

Eltér e kézirat a szerencsekeréknek ezen eredeti felfogása mellett a többitől még abban is, hogy képcsoportok nincsenek benne s csak egyszeri utalással vezet a feleletekhez, mely 56 állatnak névcsoportjából áll, de közöttük találjuk Ysayas prófétát, Venust, a Syrént, az erdei asszonyt, a vízi nymphát és a vízi embert is. A kézirat elején van az abécé s mindenik betű a kérdések bizonyos fajtáját foglalja magában; s a kérdések mellett levő rímes versek utalnak az állatnevek csoportjára, hol a koczkavetés számai szerint keresendő a felelet.

Valamennyi közt legtarkább a 120—143-ik lapig terjedő, az 1459-ik évben írott „*Sortilegium*" czímű sorskönyv, melynek sem czímképe, sem képcsoportjai nincsenek; ezek helyett azon-

ban ott találjuk a köröket, megközelitőleg olyan beosztással, mint az a magyar sorskönyveknél is szemlélhető. A képcsoportokat pedig nevek helyettesitik, túlnyomólag a természetrajzból és a földrajzból; a koczkavetés egyszeri használata mellett csak háromszori utalás van a feleletig. A könyv használata azonban itt a legvilágosabban van kifejtve valamennyi között, s az utalások épen olyan könnyen kikereshetők, mint a magyar sorsvető könyvekben. Túlságos tarkaságát a kéziratnak jellemzi az egyes csoportozatok számos sorozatának igen vegyes tárgyai. Igy a második lapon van 16 kérdés, ezek közül választva — koczkavetéssel utaltatunk a következő 12 kör valamelyikére, melyek mindenike 12 személy, természet vagy földrajzi nevet foglal magában. Az első kör hegyek neveit, a második madarak, a harmadik emlősök, a negyedik növénygyökerek, az ötödik füvek, a hatodik halak, a hetedik drágakövek, a nyolczadik apostolok, a kilenczedik fák, a tizedik próféták, a tizenegyedik vizek, a tizenkettedik városok neveit tartalmazza. Ezen köröktől a további utalás a királynevek csoportjára történik, melyek közül mindenik egy-egy oldalt foglal el 16 oldalon, közöttük a franczia király 1459-ik évszámmal van jelölve. Előfordul ott a magyar király *neve is*. Innét az utolsó utalás a harmadik csoportot illeti, melynek 19 sorozata van. Az első a négy ősatya, a második öt pogány bölcs, a harmadik más négy pogány bölcs, a negyedik öt világkalandozó, az ötödik négy evangelista, a hatodik négy egyházi atya, a hetedik remeték, a nyolczadik négy püspök, a kilenczedik négy herczeg, a tizedik négy gróf, a tizenegyedik a négy világ-elem, a tizenkettedik négy lovag, a tizenharmadik a német *Tafelrunde* lovagjai, a tizennegyedik a négy világtájék szelei, a tizenötödik négy erdő, a tizenhatodik négy síkság, a tizenhetedik a Niebelung-ének négy vitéze, a tizennyolczadik négy mesterdalnok és a tizenkilenczedik sorozat négy angyal nevét tünteti föl.

A feltünő tarkasággal bíró eme sorskönyv, habár képek nincsenek is benne, belső értékére nézve a legkiválóbb, mert könnyü szerrel a társas mulatság körébe való ismeretek szerzését eszközli a biblia és természettudományok köréből, a földrajz és történelemből.

A müncheni codex sorskönyveinek nem egymásutánját, hanem évrendét követve, az utolsó az 1461-ik évben írott „*Das Glück radt*“ című sorskönyv, mely a 81—97. lapig terjed. Ennek címképén a szerencsekereket felhőkből kinyúló istenkéz *forgatja*, ugyanolyan kapaszkodó és lezuhanó alakokkal, koronás királylyal a kerék tetején, mint a többin. Az előszót a világ négy tájékának magyarázata kiséri, melyre I—XII jelzett mondat következik a 12 égi jelre vonatkozólag. Innét van az első utalás a negyedik és ötödik lapot elfoglaló nevén nevezett 12 szerzetes nőre, hol a 12 kép megvan ugyan, de a képek névfelirásai hiányzanak, illetőleg kimaradtak, s ezen hiány miatt ki nem mutatható az arra következő képcsoportra való utalás, valamint a kérdés összefüggése az arra kikeresendő válaszszal s nem constatálható az sem, vajjon az koczkavetéssel történt-e vagy a nélkül?

Az, a mi sajátságos érdekességet kölcsönöz ezen sorskönyvnek, az utolsó képcsoport, melynél a négy soros verses rímekbe szedett feleletek vannak. Ezen képcsoport 12 királynét állít elénk, kiket a képek festőjének bizarr phantasiája különféle állatokon lovagoltat s azoknak személyei legtöbbnyire olyan nőké, kik a középkori költeményekben szerepelnek. Ezek sorában Venus elefánton; Ilie a Titurelből zergebakon; Sigun a Parsivalból lóháton; Isott vademberen a Tristánból; a szerecsennő a hasonló című költeményből egyszarvún; Agley a Wilhelm von Österreichből szarvason; Syblis oroszlánon; Amaley a Wilhelm von Orleansból griffen; Lybenes a Wittich von Jordánból medvén; Cysbe (valószinűleg Thysbe) koson; Candaris Aristotelesen (a monda szerint Candaris volt a neve azon szép nőnek, a kitől magát Aristoteles lovagoltatni engedte); és végre Kyburg pogány királynő tevén lovagol.

A berlini kir. könyvtárban őrzött sorskönyv kézirata[1] papiroson szintén a XV-ik századból ered, a mely illustrálva nincsen és 16 levélből áll. Az első lap első oldalán a 28 különböző kérdés rubrikái vannak. A tulsó oldalon és a következő három oldalon levő névcsoport 56 nevet foglal magában, részint az ó-testamentomból, részint a világi történelemből, részint pedig az

[1] Germ. fol. Nr. 563.

ó-kori mondakörből. A 4-ik laptól kezdve az oldalok I—XXVIII római számokkal vannak jelölve, mindenik oldalon 28 felelettel ugyanolyan sorrendben, mint a hogy a kérdések az első lapon egymásután következnek. Megnehezíti itt a válasz keresését az, hogy a felelet adónak neve nincs az illető lap fején megjelölve s a válaszok nincsenek a kérdések rubrikájának megfelelőleg számozva. Ezen sorskönyv irányára nézve horoskopikus és astrologiai szinezettel bír, mert a kiválasztott kérdés rubrikája a kérdést tevőt valamelyik prófétához vagy bölcshöz utalva, — ezen névcsoportnál azon kérdést intézik hozzá, hogy a kérdéstétel napján a hold hány napos; s innen az adott nap száma szerint történik a további utalás a legközelebbi névcsoporthoz. A hold napjának számára való utalás azonban csak látszólagos, mert az a nyerendő válaszszal semminémű okbeli összefüggésben nincs s inkább csak az időtöltés kedvéért van. A mi sajátságos ezen sorskönyvben — az, hogy a feleletet a föltett kérdésre a kérdés napja határozza meg, minthogy a végső utalásnál a kérdés napjának óraszáma is bemondandó volt; de ennek mellőzésével a koczkavetést is lehetett használni. Kiválólag előtérbe lép ezen sorskönyvben az arab-zsidó hangzású próféta nevek használata a névcsoportoknál, melyek legtöbbnyire csak költöttek, és valószinűleg szándékosan formált arab-zsidó hangzásuak.

Az eddig ismertetett kéziratos sorskönyveknél egymásközötti hasonlatosságot csak annyiban találunk, a mennyiben a többszöri utalás egyik kép- vagy népcsoporttól a másikhoz valamennyiben megvan; de instructiv irányuk különböző, valamint a véletlen beleszövése a mulattató társas-játékba szintén sokban eltérő egymástól. S míg öt kézirat a koczkavetést belevonja, négy kéziratban annak semmi nyoma nincs; s ismét öt kéziratnak czímlapja különböző kivitelben a szerencsekerék, négy kézirat azt teljesen nélkülözi, s a mint azt alább látni fogjuk, a nyomtatott német sorsvető könyvek az emberi sors változandóságának ezen egyszerű jelképezését, a szerencsekereket, végképen elhagyták, míg a magyar sorsvető könyvekben napjainkig fentartotta magát.

Föl kell itt még említenem a német sorskönyvek kéziratai közül a heidelbergi könyvtárban őrzött s 1492-dik évben keletkezett azon kéziratot, melyet Wertheims gróf kastélyában Meise

Henrik írt,[1] s mely az eddig felhozottaktól igen sokban különbözik.

Ez egy 56 lapból álló pergament-kézirat kis folió alakban, melyben négy különböző darab van, de ezek közül szoros értelemben vett sorsvető könyv csak kettő. Az elsőben elől három oldalon 24 kérdés van, s minden kérdésnél két-két betű indexxel. Ha a sorshoz intézendő kérdést kikerestük, akkor a könyvet beteszszük s annak a felső tábla közepébe illesztett réz-korongját gombjánál fogva tetszés szerint forgatjuk, s midőn a forgatás megszünt, megnézzük, hogy a korong belső oldalára festett angyal kinyújtott karjával a korong körül írt 12 apostol neve közül melyikre mutat. Ez a sors véletlensége, melyet az angyalos korong első utalása szerint a következő képcsoportban az illető apostol index-betűjével fölkeresünk. A négy következő lapon, minden lapon hat függőleges sorban ugyanannyi index-betűvel felettük, és 12 vizszintes sorban mellettük a 12 apostol van. Innét történik a második utalás az ezt követő 24 oldalra, a hol körök és gyürűk vannak, s minden körben egy tárgy rajza és neve, mely körül ismét azon tárgy 12 alfajának neveit találjuk; innét harmadszor leszünk utalva az utolsó képcsoportra; mely a hátralevő 24 lapon a 12 prófétát foglalja magában s ezek mindenike két-két oldalt foglal el, négy soros rímes versekben irott feleletekkel a képek alatt. Ebben a kéziratban leginkább a vallásos morál szerepel s igen vastag élczekkel évelődik a jövő sorsát tudni akaró kiváncsival.

A második sorskönyv a 41-ik lapon kezdődik, melyben a titokszerűség, a mysticismus szószátyárkodása az ahhoz írt előszóban minden mást felülmul. Szerzője iparkodik munkájának igen régi és astrologiai szinezetet adni. Elmondja benne a 16 birák itéletéről ezeknek keletkezését a geomantia 16 praktikájának figurái által, a mely praktikák egy bölcs embernek fejéből származtak Salamon király idejéből, a ki a Sybillák tanítványa volt. S midőn megtanulta a jövendölést, könyvet írt, hogy az embereknek tanácsot adhasson; s elmondja végre a sorsvetés módját, mely által a könyv használatba veendő.

Itt a sorsvetés módozata a punctirozás, mely eléggé szelle-

[1] Mss. Nr. 552.

mes combinatióban nyilatkozik a könyv írója által. Ha t. i. négy vízszintes sorban egymás alá olvasatlanul és czéltalanul minden sorban bizonyos mennyiségű pontot rakunk egymásután, akkor minden sornak végén egy vagy két pont fölösleges marad. S ezek függőlegesen egymás alá téve adják az előszóban említett titkos figurát. Sajátságos, hogy a babona dédelgetése mellett, mely a könyvben lépten-nyomon nyilatkozik, a vallásosság hypocritismusával önti el művét; s midőn azt tanácsolja, hogy a keddi és csütörtöki nap kivételével naponként legfeljebb két kérdés tehető, még pedig vagy a nap feljötte előtt, vagy nap lemente után: mindannyiszor az adott forma szerint a Jézus Krisztushoz ima intézendő, azután pedig a miatyánk, az üdvözlet és a hiszekegy is elmondandó. E kézirat képek nélkül a pontozás által alakított 16 mezőre s onnét a 16 bírák névcsoportjára utalja az olvasót; s mindenik egy lapot foglalván el, a pontozott mezők mindenikére német distichonokban adnak a kiválasztott kérdésre feleletet.

Primisser A. az ambrázi gyűjteményről írt leirásában [1] említ egy kéziratot, mely a régi inventariumban ezen czím alatt van bejegyezve: „*Ain Buech . . . daryn auf Pergament die Astronomia beschriben, sampt denselben* Aspekt unnd Fügurn so man auf teutsch nent Ain loss Puech." Ezen kis folió alakú, 20 lapból álló és a két első oldalon képekkel diszített kézirat szintén sorsvető könyv, mit leginkább bizonyít az, hogy a kézirat kötésének felső tábláján belől a forgatható korong nyomai látszanak; s az, hogy a Primisser leirása szerint közölt német versek feleleteket képeznek előzetesen tett kérdésekre. A két első lapon levő képek az éggömböt, a napot, holdat és planétákat ábrázolják; ezek alatt astrologusok és próféták vannak feltüntve. Erre következnek Primisser értesítése szerint a jövendölések különféle szabályai és a jóslatok, melyek az év mind a 12 hónapján keresztül vezetik az olvasót és magyarázatát nyújtják a csillagzatok befolyásának az emberi szervezetre.

Ennyiben kivántuk a német sorskönyvek kéziratait megismertetni; de korántsem említettük fel mindazt, a mi e nemben

[1] Beschreibung der ambraz. Sammlung. Wien, 1819. 8r. pag. 270, Nr. 27; Sotzmann: Serapeum 1851-ik évf. 341. l.

a könyvtárakban található. Ezek azonban a legjellemzőbbek s csak az ismétléseket mellőzzük, ha többé-kevésbbé ugyanezen kaptafára készült apróbb-nagyobb *loos buchokról* hallgatunk. Mielőtt azonban jelen értekezésünk alkalmával átmennénk a nyomtatott sorskönyvek leirására, ismertetésére, meg kell még azt jegyeznünk, hogy a XIV-ik században irt „*Dodechedron de fortun*“ czimű franczia kéziratos sorsvető könyvet csak annyiban ismerjük, a mennyiben arról Brunet „Notice sur quelques ouvrages relatif a l'art divinatoire envisage comme amusement du societé“ czimű művében [1] és Sotzmann a sorskönyvekről irt czikkében [2] fölemlítik, s a mely V. Károly franczia királynak lett fölajánlva az iró Menu által. De hogy vajjon az teljes egészében ugy adatott-e ki Francois Grojet Lochois által Párisban 1556-dik évben, a mint az eredetileg Menu által irva volt két századdal előbb? az sem Sotzmann czikkéből, sem Brunet müvéből ki nem tűnik s igy arról bővebb értesitést nem is adhatunk. A mi az olasz sorskönyvek régibb kéziratait illeti, ismeretlenek maradtak mindazok előtt, kik a népies irodalom eme szakával foglalkoztak s épen ezen körülmény szolgált indokul Brunetnek arra, hogy az olasz „*Libro del sorti*“-k keletkezését a franczia „*Dodechedron*“ kéziratának tulajdonitsa. Morelli szerint azonban a „*Marciana*“-könyvtárban megvan a Lorenzo Spirito által 1473-ban irt kézirata az ő „*Libro del sorti*“-jének. De minthogy az még ugyanazon évben nyomtatás alá is került, arról mint kéziratról szólan legalább is fölöslegesnek látszik előttünk; s áttérünk jelen értekezésünk folytatásában a nyomtatott sorskönyvek ismertetésére.

II.

A nyomtatott sorsvető könyvek.

Németországban a könyvnyomtatás feltalálása után még hosszu ideig használták az irott sorsvető könyveket, midőn Olaszországban már a XV-ik század második felében találkozunk az első nyomtatott sorskönyvekkel. E téren tehát Olaszországé az elsőség,

[1] Serapeum. 1850-ik évf. pag. 166.
[2] Die Loosbücher 1851. 307. l.

honnét az előbb Franczia országba a XVI-ik század elején, és csak később származott át Németországba.

A legelső sorsvető könyvet Lorenzo Spirito,[1] sajátképen Lorenzo Gualtieri írta, s „Libro del Sorte" czím alatt 1473-dik évben Vicenzában kinyomatta; s nagy tetszésre talált, mert Hain értesítése szerint[2] a XV-dik század végeig két olasz folio és egy franczia fordítású 4r. alakban jelent volna meg. Morelli azonban a Marcianaban tett kutatásai alapján, a hol Lorenzo Spirito kéziratát megtalálta, azon állítást koczkáztatja, hogy a „*Libro del Sorte*" 1482-dik évben íratott s így az legkorábban 1482 előtt nem nyomattathatott. Ámde, habár a „Libro del Sorte" évszám nélkül jelent meg, Sotzmann helyesen jelezi 1473-dik évre a könyv valószinü kinyomatását, mert Achates Leonhard bazeli születésü nyomdász vicenzai műhelyének nevét viseli a könyv, a ki pedig ugyanott az első nyomdász volt s alig néhány évvel később onnét eltávozott. Máskülönben pedig Morelli állítását mivel sem indokolta, holott a vicenzai incunabulumok legelsője közé tartozik ez, mely ott Leonhard nyomdájából napvilágra jött.

Spirito sorsvető könyvének második kiadása 1483—84 körül Florenzben jelent meg, míg annak bresciai kiadása Ebert és Brunet szerint 1489-dik évben nyomatott, mit Trevigny Repertoriumában hibásan állít 1484-ben megjelentnek. S míg Hain a „*Libro del Sorti*"-nak a XV-ik századból csak két olasz folio kiadását említi, Ebert és Sotzmann szerint annak 4-dik kiadása 1497-dik évben Milanóban jelent meg, mely általános közkedveltségnek örvendve a XVI-dik században igen gyakran utánnyomatott Vicenzában, Bresciában, Milanóban, Bolognában és Perugiában.

A „*Libro del Sorte*" négyszeri utalása négy képcsoporton vezet keresztül a válaszig s fővonásaiban megegyezik a német kéziratos Loosbuchokkal, de míg emezekben vagy az angyalos korong forgatásának véletlensége, vagy a két koczka vetésének számtétele a kiinduló pont: az olasz „*Libro del Sorte*" az első képcsoportnál levő kérdések által küldi a válaszkeresőt a második képcsoporthoz, hol három koczkával történik a sorsvetés.

[1] Sotzmann; Serapeum 1850. évf. nr. 4. pag. 49.
[2] Bibliogr. Repert. nr. 14957—59.

Honnét a koczkavetés számai szerint felkeressük a harmadik és végre ennek útmutatása szerint a negyedik képcsoportnál a jövendölésszerü választ a kikeresett kérdésre. Az első képcsoport az ötödik lapig, öt oldalon négy—négy képpel 20 király arczképét tünteti fel, u. m.: Salamon, Dávid, Juba, Ptolomäus, Priamus, Agamemnon, szt. Lajos, Artus, Józua, még egyszer Ptolomäus, Aegist, Róbert, Alexander, Latinus, Pharao, Ninus, Numa, Ladislaus, Desiderius, Porsenna.

A második képcsoport égi testekből s legnagyobbrészt állatokból áll, melyek a következő husz lapon egy-egy kis fametszetben vannak feltüntetve, s mindenik mellett hat hasában, három koczkavetésből eredő számmennyiségnek 56-féle variatiója. A harmadik képcsoport ismét 20 oldalon nagyobbrészt mythologia, kisebb részt állati tárgyakból van véve, melyek mindenike egy-egy oldalon egy concentrikus körben jó fametszetben vannak lenyomatva. Ezen concentrikus körökben 28 osztályzatban 56 folyónak a neve van bejegyezve utalással az utolsó képcsoportra, a prófétákra, és a versek számára, melyek a jóslatot tartalmazzák. Itt a próféták képeinél fent szép kivitelben tartott geniusok mondatszalagot tartanak az illető próféta nevével, s alól a képek záró vonalai alatt viaskodó centaurokkal, vagy játszadozó gyermekek alakjaival diszítve, s mindenik prófétánál folyó számmal ellátott 56 tercina a feleletekkel.

A most leírt alakban látjuk Olaszországban a sorskönyvek első megjelenését, melynek elterjedése és népszerüsége mindenfelé útat tört magának; s míg Spiritó könyvét a nyomdák szaporodtával sok helyütt nyomtatták, az Velenczében kiadóra nem talált. Ámde akadt versenytársa. A speculatió előtérbe tolta a ferrarai Sigismundo Fanti művét, melyet Velenczében 1526-dik évben „*Triompho di Fortuna*“ czím alatt nagy folio alakban kinyomatott. Ez az olasz sorsvető könyvek közt úgy terjedelme, mint metszeteinek művészi kivitele szempontjából a legelső helyen áll. Daczára azonban annak, vagy talán helyesebben épen azért, hogy a könyv általános irányát, a művészet és tudományosság túlságig menő mázával burkolta be; s mert nemcsak a babonás kiváncsiság kielégítése végett foglalkozik művében a jóslatokkal, de alkalmazni kivánta azt mindenütt, hol az életben művészettel és tudománynyal gyakorlatilag foglalkozunk: az népszerüségre

szert nem tehetett. S végre, hogy Spirito „Libro del Sorte"-jét a versenytérről leszorítsa, elhagyva ennek sokkal egyszerűbb kezelési és használati módját, az utalásokat és keresést oly complicálttá tette, hogy az inkább fárasztóbbá lett, mintsem hogy mulattatóvá vált volna az abban szórakozó időtöltést keresőre nézve; s e miatt az második kiadásra nem is talált.

Ezen nevezetes nyomtatvány 147 nagy folio lapból áll, melynek czímképe egyike azon legszebb fametszeteknek, a minő szépet a velenczei művészet a XVI-ik századból felmutatni képes. A 2—6-ik lapon van a szerző előszava, ezt követi a „*Canon*" a használati utasítással és a sajtóhibák jegyzéke. Erre jön a 7—16. lapon a Mercurio Vannullo Romano által összeállított 72 kérdés táblája, utalással az első képcsoport 12 fortunájára és számok helyett a fortunák betüjelzéseire. A 17—18-dik lapon mindenik oldalon négy-négy fortuna talál elhelyezést, a szelek iránya szerint Oriente, Occidente, Septentrione, Austro, Aquillone, Africo, Cauro, Volturno, Argesta, Evro, Libica és Borea elnevezéssel, s mindenik jellemző alak alatt hat betü áll, melyek az ezt követő felette érdekes képcsoportra utalnak. Ez a 18—19. lapon 12 képben a legnevezetesebb olasz családok palotáinak façadeját tünteti fel, mint: Ursino, Colonna, Medici, Aragona, Gonzaga, Este, Bagliona, Vitella, Sforzescha, Feltresca, Gritti és Bentivogli, szintén 6—6 betűvel a további utalásra. Innen a lapok római számokkal vannak jelezve, s az I—XXXVI. lapon vagyis 72 oldalon ugyanannyi kört találunk, melyekben egymás felett két concentrikus körben két koczkavetésből combinált számot és az olasz időbeosztás 21 óráját szemléljük. A felső concentrikus kör mindenikében négy fametszetű kép van az égi testek, állatok, mythologiai és allegoriai alakokkal; s ezen rajzok szerint a körök nevei meghatározva. A történeti személyek nevei a képek alatt olvashatók; az oldalokon és körökben ismét utalások találhatók az órák és koczkák számai szerint a legközelebbi képcsoporthoz. A XXXVII—LIV-ik lapig minden oldalon egy nagyobb kört találunk, mindenikben négy—négy utaló körrel, melyek közül kettő felül, kettő pedig alul van elhelyezve. A két felső körben mellképeket látunk, a két alsóban hires szónokokra, írókra, zenészekre, mérnökökre, szobrászokra és építészekre vonatkozó ábrázolatokat. Az útmutató körök között a lap közepén van ismét egy

concentrikus kör, abban a planéták, az isteni, az állatkör alakjai, a csillagok és elemek rajzai, melyek után ezen concentrikus körök nevüket kapják, pl. sphere di Paradiso, di Saturno stb. Itt ismét a körökből kisugárzó vonalakkal elhatárolt osztályokban 21 városnak vagy országnak neve, utalással az astrologusok utolsó csoportjára, kik az LV—CXXVIII. lapot foglalják el, s a hat, complicált hosszú képsorozaton keresztül ötszöri utalás után a keresett horoskopikus feleletet végre megtaláljuk. A most említett 74 astrologus közt van tizenegy Sybilla és szent Margit királyné. Ezen lapok egyik oldalán vannak a képek középen, fent a kép neve, a másik oldalon 22 négysoros versszak három hasábon, mindössze pedig 1628 quatrin a jóslatok tartalmával.

Fanti „Triompho di Fortuná"-ja nem nyomhatta el Spirito „*Libro del Sorte*"-jét, mert ez Fanti könyvének megjelenése után is ujabb és ujabb kiadásokat ért; míg a „Triompho di Fortuna" első megjelenése után a versenypályáról teljesen leszorult. 1540-ik évben azonban Francesco Marcolini da Forli „Le Sorti" czim alatt és 1550-ik évben „Le ingeniose Sorti" című sorskönyvével lépett föl, melyben elhagyva Fanti complicált, népszerűségre nem vergődhetett modorát, a Spirito által taposott ösvényre lépett s mindkét művével népszerűvé vált a babonát kereső közönség körében.

Sajátlag mindkét munka egy és ugyanazon mű volt; ugyanazon képek metszeteivel díszíté mindkét kiadását. A különbség a két sorsvető könyv között csak a czimlapban volt. Egyébiránt az olasz sorsvető könyvek között ha terjedelmére és művészies ségére nézve Fanti „Triompho di Fortuna"-ja az első helyen áll: úgy Marcolini da Forli „Le Sorti"-ja jóságára nézve valamennyit felülmulja, mert versei kitünők, és a könyv egyszerű beosztása annak használatát könnyüvé teszi. S elhagyva Spirito négyes és Fanti ötös utalását az ötös képcsoporton keresztül, mindössze két képcsoporttal találkozunk benne. A jóslatszerű feleletek pedig igen csinos és valóban jó verses alakban vannak tartva. A Spirito és Fanti könyvétől eltérő két érdekes ujitást találunk Marcolini sorskönyvében. Az egyik az, hogy a „Le Sorti"-ban a könyv elején a 6—7. lapon 50 kérdés van följegyezve, melyekből 13 a férfiaknak, 13 a nőknek külön-külön és 24 kérdés mindkét nembelieknek együttesen szól. Másik újitásával a koczkavetést kikü-

szöbölte s a helyett a kártyahúzást alkalmazza; valószinüleg azért, hogy azáltal a sorskönyv titokszerű jóslataira kiváncsit a már ismert egyszerű koczkák vetésénél magikusabb hatás alatt tartsa. Ezen kártyalapok a közönséges olasz kártyák lapjai: a coppe, spada, danari és bostoni négy szine, egyben-egyben kilencz lappal t. i. három figurával, a re, cavalli és fante, és hat római számokkal az I, II, VII, VIII, IX és X jelezve, összesen 36 lap, mely ugyanazonos volt az olasz Trapola kártyajátékkal. Marcolini sorskönyvének első képcsoportja 50 allegorikus alakot, a második 50 görög bölcsészt ábrázol, s ezeknél csinos quatrinekben olvashatók a jövendölések.

Marcolini „Le Sorti" czímű könyve mellett a XVI-dik század második felében és a XVII-dik században még többféle olasz sorskönyv jelent meg, melyek azonban lényegükben csak utánzatai, egynémely esetben más czím alatt Spirito és Marcolini sorskönyveinek másolatai valának. Ezek közül csak névleges megemlítést érdemel a „Finte Sorti" czímű, a mennyiben azt Vulsan de la Colombier franczia sorskönyvének második kiadásánál mintául használta s ennek alapján munkáját teljesen átdolgozta.

Lorenzo Spirito „*Libro del Sorte*" könyve a XVI-ik század elején útat talált magának, mielőtt az még a Pyreneusokon keresztül Francziaországba jutott volna, Spanyolországba, mely Valenciában 1528-ban Juan Joffre nyomdájában folio alakban „*Libro del juego de los Suortes*" czím alatt spanyol fordításban megjelent. [1]

Spirito „Le Sorti" czímű sorskönyvének első franczia kiadása év, hely és nyomda megnevezése nélkül a XVI-dik század elején jelent meg 4r. kiadásban „Les Esprit Laurens Livre de passe temps de la fortune de dèz, anquel sont donnèes subtilment par calculation reponsese uingt folles question ou demandes que communement font simple gens" czím alatt, képcsoportok nélkül. 1528-ban annak újabb kiadása rendeztetett ugyancsak 4r. alakban, de már lényeges változtatásokkal és fametszetekkel ellátva; azonban a hely és nyomdász nevének kihagyásával. —

[1] Brunet: Notice sur quelques ouvrages relatif a l'art div. Serapeum 1858. évf. 166. l.

A XVI-dik század utolsó tizedében ugyanaz még Párisban és Lyonban is kiadatott s annak legutolsó kiadása Párisban 1634. évben 4r. alakban jelent meg.[1]

Midőn az olasz sorskönyvek franczia fordítása már többszöri kiadásban elterjedt és népszerűvé vált, csak akkor gondolkoztak azon, hogy eredeti franczia sorskönyvet is kiadjanak. Igy jelent meg 1556. évben kis 4r. alakban 10 számozatlan és 143 paginált oldallal Jean Menu által a XIV-dik században írt s V. Károly franczia királynak felajánlott kéziratos sorskönyve Francois Grojat Lochois által „Le Dodechedron de Fortune livre non moins plaisant et recreativ que subtil et ingenieux entre tous les ieux et passe temps de Fortune autre fois composè par Jean Menu pour le Roy Charles V. et mis en lumiere par F. G. L. Paris Vinc. Sardanos. 1556.“ czím alatt kiadva.[2] Ennek második kiadása 1577-ben, harmadik kiadása Lyonban 1580-ban, de már megváltoztatva czímben és tartalomban „Le plaisant jeu du Dodechedron de Fortune non moins recreatif que subtil et ingenieux. Renouvellé et change de sa premier edition 1580.“ czím alatt, s végre Párisban annak utolsó kiadása 1815-dik évben látott napvilágot. Az 1580-dik évi lyoni kiadásnak előszavában említett változtatás abban áll, hogy az első kérdés egy táblája helyett itt már kettőt találunk, a mivel az olvasó könnyebb tájékoztatása czéloztatott.

A „Dodechedron“ 1556—1615-ig hétféle kiadást ért[3]; illustratiókkal díszítve nincsenek s képek helyett csak névcsoportokkal találkozunk bennök. Az 1580-ik évi lyoni kiadása első névleges képcsoportja 12 lapon 12 házból áll; a házak azonban □ vonalakkal vannak jelölve. Ezen négyszögekben van leirása a 12 mennyei háznak, melyekben a világnak legfőbb életjelenségei, természetük, befolyásuk és lényegük szerint benfoglaltatnak. Ezen mennyei házak nevei: Bonne Fortune, Mauvaise Fortune, Maison de Mort,

[1] Manuel du libraire ezen sorskönyvnek 1528—1634-ig kilencz kiadását számítja elő.

[2] Sotzmann: Die Loosbücher. Serapeum 1850-dik évf.; Brunet: Notice sur quelques ouvrages; Serapeum 1858. évf. 166. l.; Mons du Rure: Analecta Biblion. Paris. 1834. tom. I. pag. 304.

[3] Manuel du libraire; Violet le Duc, tom. I; Brunet: Serapeum 1858. évf. pag. 166. és köv.

Maison de Dieux, Cour du Ciel, Bon Auge, Maling Esprit stb. Érdekes a mennyei házak ezen elnevezésénél az, hogy a régi olasz tarokk-kártya 22 képei hasonló nevekkel vannak felruházva, s hogy ezen neveknek a Dodechedron-ban való alkalmazása nem franczia ingeniositás; de arra azon körülmény adott alkalmat, hogy a játék-kártyák Európába a spanyol arabok által épen azon időtájban hozattak be, midőn a XIV-ik században a „Dodechedron" kézirata készült. S Leber [1] franczia iró kimutatja, hogy a tarokk-kártya a játék-kártyák legrégibb alakja lévén, azok elnevezéseit Menu, a Dodechedron irója sorskönyvébe is átvitte, még pedig azon egyszerű és természetes oknál fogva, mint Leber bizonyítja, hogy a tarokk-kártyának eredeti rendeltetése korántsem a pénzért való játszás volt, sőt inkább azt a jövendöléseknek, a sorsvetés játékának eszközeül használták. Az 1580. lyoni kiadásnak beosztása és tartalmának instructiv része is érdekes. Az előszó után következik a névvel jelölt 12 mennyei ház s mindenik mellett 12 kérdés, ezeknél ismét két-két betű; ehhez van azután csatolva két tábla, egyen-egyen 144 négyszög mező — fenestres — melyek 12 függélyes és 12 vízszintes sort képeznek. Az első táblán levő mezők mindenikében kettős betű van, melyek a második táblán följegyzett személyek vagy tárgyak neveire utalnak s a nevek fölött álló római számok azon lapoldal számát mutatják, a hol a Dodechedron öt szögű 12 lappal ellátott koczka 1—12 számig — által vetett számnak arab jelzés alatt a feleletet megtaláljuk. A neveket tartalmazó második tábla függőleges sorok szerint 12 osztályt képez, s azon fő dolgokat tünteti elő, melyekkel a világ fölszerelve van. Igy a három első sorban van: a szellem, a világtájak, az elemek, a természet, a szerencse, az ész és az érzékiség. A második osztály az anyag, a csillagok arab nevei; a 3-ik a mennyei benyomás, a légkör, az időjárás jelenségei, a bolygó csillagok és üstökösök; a 4-dik emberek: görög bölcsek, látnokok, a középkoriakból Merlin és Joachim; az 5-ikben szerepelnek a nők, a 10 Sybilla, Cassandra és Hildegardis. A 6—12-ig a természettudományból kölcsönzött nevek foglalnak helyet, a madarak, emlősök, halak, fák, füvek,

[1] Leber: Etudes sur les Cartes a jouer.

kövek és ásványok neveivel; míg végre a sorskönyv 144 kérdésére 728 distichon ad feleletet a kíváncsi kérdezősködőnek.

A franczia sorsvető könyvek sorozatába tartozik a Jannet párisi könyvkiadó kiadványainak egyik kötetében említett Francois és Hervének a XVI-dik században megjelent azon munkája is, mely „Pantheon du Temple des Orades" czímet visel, melynek azonban régi kiadásai elvesztek; s midőn annak szövegét összehasonlították a császári könyvtárban őrzött régi kiadások eredeti kéziratával, kitünt, hogy az három századon át igen sok kiadást ért. [1]

Hervé említett sorskönyvében többféle újítást tett, s javításai elméseknek mondhatók, mint az a „L'orade de la fatalite, ou la fortune se lire au sort de trois diz, sans garder la table des demandes" czímű könyvében is nyilvánul, hol a kérdések a válaszszal együtt vannak s 422 négy soros versszakban felel meg a jövő titkaira kiváncsinak.

Lochois és Hervé sorsvető könyve mellett nemsokára vetélytársként tünt fel a Vulsan de la Colombier által kiadott „*Palais des Curieux*" czímű könyv, mely mind a mellett, hogy nem eredeti munka, hanem egy olasz munka spanyol utánzatának franczia fordítása volt, — annyira népszerűvé vált, hogy első kiadása egy hónap alatt teljesen elfogyván, Brunet állítása szerint [2] új kiadás alá rendeztetett. De már teljesen átdolgozva, az olasz „Finte Sorti" mintájára „Les oracles divertissents czím alatt kinyomatott s ötven évig szünet nélkül kiadatott gyakran új czím alatt, s gyakran a szöveg változtatásával is; de alapjában mindig ugyanaz maradt.

A XVIII-ik század elején látjuk megjelenni Commiersnek egy posthumus művét e nemben „*Oracles des Sybilles*" czím alatt. Ezen sorskönyv, daczára többszöri kiadásának, népszerűségre nem vergődhetett, mert egyrészt míg annak berendezése minutiosus figyelmet igényelt utalásainak bonyolultsága által, másrészt astrologiai alapja épen nem volt mulattató az azt igénybe vevőnek. S végre annak számtani miveleteken alapuló iránya nem

[1] Brunet: Notice sur quelques ouvrages relatif a l'art divinatoire; Serapeum 1858. évf. 166. l.

[2] U. o.

felelhetett meg a szórakozást a mulatsággal együtt keresőnek, minthogy a kérdések a kérdező nevének betű számait és az anya születési évszámát az arithmetika míveleteinek kellett alávetni, s az összeadás és kivonás számszerinti eredményei szerint keresni a feltett kérdésre vonatkozó feleletet.

Midőn a fentebbi sorok által jelen értekezésünkben a franczia sorskönyveket röviden ismertettük, semmi sem jogosít fel Brunet állításának feltétlen hitelt adni arra nézve, hogy Lorenzo Spirito „Libro del Sorte“ czímű s 1473-ban megjelent munkájához az ihletet a Dodechedron XIV-ik században készült kéziratából merítette volna.[1] Mert a koczka — Dodechedron — a véletlen, a szerencse játékának eme eszköze még az ó-korból eredve, előbb jutott Olasz-, mint Franczia országba. S a spanyol arabok kártyajátéka szintén előbb juthatott az olaszok, mint a franczia k közé. A mint egyébiránt Spirito Sortijában nem is találkozunk ezzel, hanem csak Spirito sorskönyvének megjelenése után 80 év mulva találjuk Marcoliui „Le ingeniose Sorti“-jában. A franczia mennyei házak beosztása is hiányzik abban s ezt, habár csak mint építészeti műremekek képletes reproducálását láthatjuk Sigismundo Fanti „*Triompho di Fortuna*“ czímű sorskönyvében 1526. évben, de szintén csak 53 évvel Spirito után. Nem állíthatjuk ugyan, hogy absolute ki lett volna zárva lehetősége annak, hogy Spirito a Dodechedron-t ismerje s abból ne meríthetett volna; de sokkal közelebbi és valószínűbb a föltevés — ha ugyan nem volnának vagy nem lettek volna XIV., XV-dik századbeli olasz eredeti sorskönyvek kéziratai, — hogy azokat könnyebben megszerezhették a németektől, már csak azon oknál fogva is, hogy míg a XIV-ik századból csak egy franczia kéziratot ismerünk: ugyanazon és a XV-dik század első feléből igen sok német kézirat ismeretes.

Míg Olaszországban a nyomtatott sorskönyvek már a XV-ik században elterjedtek, s a XVI-dik század elején onnan fordításban Spanyol- és Franczia országba átszármaztak: az alatt Németországban még mindig az írott Loosbuchok valának napirenden. S az első olasz „*Libro del Sorti*“ megjelenése után csak 66 év múlva 1539-dik évben látjuk megjelenni az első német

[1] Serapeum. 1858. évf. 166. l.

nyomtatott sorskönyvet Strassburgban [1] folio alakban Vogtherren Henriknél, ki egyszersmind a munka szerzőjéül mutatja be magát s könyvét a következő czím alatt: „Eyn schöne Vnd Gotselige kurzweit eines christlichen Loosbuchs, nach Ordnung eines Alphabets A. B. C. In reimen gestellt Darinnen mann, der wunderbaren Krefften Gottes, sampt ganzen christlichen leben, jedes Buchstabens art vnnd innhalts nach berichtet wurt, vor nie gesehn vn umb christlicher Besserung willen zu miessiger kurtzweit an den Tag gegeben." Ez alatt van egy medaillon ezen körirattal: *Treib umb das Kind mit allem Fleis schow was hinden der Engel weis.*" A medaillont egy körben forgatható korong foglalja el, melynek első lapján a gyermek Krisztus áll; hátlapján pedig egy angyal látható. Alól: „*Gedicht und getruckt zu Strassburg von Heynrichen Vogtherren. Anno 1539.*"

Ezen sorskönyv sem név-, sem képcsoportokat nem tartalmaz, e helyett azonban az A. B. C. huszonnégy betűjére történik egyetlen utalás az angyalos korong által, a hol mindenik betűnek külön lapja van, s a jövendölések versekbe szedve feltalálhatók. A rímek épületes és valláserkölcsi intéseket és tanácsokat tartalmaznak, melyek szembeötlővé teszik azon lényeges különbséget, mely az első olasz, franczia, spanyol és az első német sorskönyvek között mutatkozik azon irányra nézve, mely azokban moralis alapjukat illetőleg észlelhető. Igy míg az előbb említett sorskönyvekben az ott lerakott babonás hit a játék és társas mulatság álarcza alá búvik, hogy astrologiai alakoskodásait űzhesse: a német Loosbuch az álszenteskedés mezébe öltözködik, hogy azt a babona ápolásának révén, mint vezeklő csuhát a gyenge lelkűekre reá húzza.

Ezen irány azonban, bárha csak rövid időköz választá el a vallási reformatió kezdetétől, nem volt már hű kifejezője Németországban a nép gondolkozásmódjának, s a speculativ könyvírás e nemben még a babona legyezgetésével is csak úgy válhatott népszerűvé, ha felfogása és irányeszméiben visszadta mindazt, a mivel a nép magát assimilálta, a mi a reformatió következtében is vérébe átment és gondolkozásának megfelelt. Igy tünt le az

[1] Grässe: Trésor. IV. pag. 257; Sotzmann: Die Loosbücher. Serapeum 1850. évf. p. 79; Kästner: Tom. I. pag. 240.

első kiadás után Vogtherren sorskönyve. De még ugyanazon évben jelent meg szintén Strassburgban a nyomdász neve nélkül folio alakban a második sorskönyv képekkel ellátva, ellentétes világias zamattal ezen czím alatt:[1] EIN schöne Vnnd fast schimpfliche Kurtzweil, so durch umbtreiben eyner scheiben Alten vnd Jungen, mann vnnd weiblichen personen : auch den züchtigen Junckfrauen, zu traurigen Zeitten, vil lächeriger vnnd schimpflicher sprüch vñ fürbildsnüssen, für bringet den menschen Kurtzweil zu machen vnd traurigen schlaferigen gemüter widerumb zu lachenden freyden zu bewegen vnd erwecken, umb Kurtzweil am Tage gegeben MDXXXIX. Getr. zu Strassburg. 1539.

Az olasz Marcolino da Forti 1540-ben megjelent „*Le Sorti*" czímű sorskönyvének újítása: a koczkák helyett a játék-kártya lapjainak alkalmazása Németországban befolyásolta azon könyv íróját, mely ugyancsak Strassburgban három évvel később 1543-ban ezen czím alatt jelent meg: „Kartenlossbuch darinnen angezeygt werden Jedermann zur kurtzweil nutz vnd frommen in diese form vnd reymen gestellt." Ez alatt fametszetben két kártyaalak; alább 10 verssor s legalól: „Strassburg bei Jac. Kammer Lander." Az előszó végén ismét a nyomdász neve és az 1543. évszám.[2] A Kartenloosbuch 40 lapból áll, s épen úgy, mint Marcolini sorskönyvében a fametszetek legnagyobb része játékkártya lapokat tüntet fel, melyek mindenik lapon kettesével s egymással szemközt vannak állítva, vagy pedig néhol egy kártyafigura más alakkal. Érdekessé teszi ezen sorskönyvet az, hogy abban az akkori német játék-kártya összes lapjait megtaláljuk, a mely 48 lapból állott a piros, zöld, csörgő és makk szineiben 1—8-ig s a király, dáma, felső és alsó. Sajátlag azonban itt a sorskönyv moralis iránya az elterjedt kártya-játékot ostorozza, a mint azt a könyv szerzője az előszóban ezen rímes két verssorban fejezi ki:

«Wir seyn aufs Karten Satyri worden
Zu straffen der bösen buben orden —»

[1] Grässe : Trésor. IV. pag. 257.

[2] Sotzmann : Die Loosbücher. Serapeum 1851. évf., 306. s köv. l.; Grässe : Trésor. IV. 257. l.

s abban különbözik az olasz felfogástól, hogy míg ebben a kártya lesz a véletlen eszköze a jövendő megtudására: a német Kartenloosbuchban magok a kártyalapok a beszélő morál tanítók és mesterek, s a közönséges Loosbuchok sorába csak azon oknál fogva sorozhatók, hogy itt is a sorsvetés véletlenéül a forgó korongot alkalmazza, melyen az egyszarvu ábrázolva megmutatja a kártyalapot, melynek számánál a morál elolvasandó.

Hova tovább a német sorskönyvek különbféle és többszörös kiadásai egyre szaporodtak s csak Strassburgban a XVI-ik század végeig négy különböző sorsvető könyv jelent meg hét kiadásban. Ezek között a legérdekesebb és legkitünőbb a Pombst Pál premontrei tanár által szerkesztett s 1546-dik évben Beck Boldizsárnál Strassburgban nyomatott s 144 lapból álló folio alakú sorskönyv, mely I. Ferdinánd római, magyar és cseh király nejének tiszteletére íratott s a következő czímet viseli: „*Loosbuch zu ehren der Römischen, Ungrischen unnd Böhmische Königin.*“ Ez alatt fametszetben I. Ferdinánd király nagy czímerpecsétje. Lejebb: *Mit Röm. Königlicher Maiestat Freiheit. MDXLVI.* Az utolsó lapon a colophonban: *A. V. P. V. H. Paul Pombst Premonstratens. profess. Getruckt zu Strassburg, bey Balthassar Beck.*

A két hasábos nyomtatvány első lapján fametszetű kivitelben látható a trónon ülő királyné udvarhölgyei kiséretében, előtte térdre ereszkedve a könyv szerzője egy könyvet nyújt át a kezét feléje nyújtó királynénak. A metszet alatt a prologus foglalja el az egész oldalt 64 rímes verssorokban. A másik oldalon a kánon prózában adja meg az utasítást a könyv használata iránt. A következő lap innenső oldalán a középen van a szerencsekerék, melynek oldalain, fent és alant egy-egy király ül egymással szemben. A legfelső királyi alak jobb kezében egyenes kardot, baljában az ország almáját és a királyi pálczát tartja. A jobboldali alak lefelé hanyatlik, az alant levő már leesik s eltörött királyi pálczája a földet éri; míg a baloldali a kereken ülve fölfelé kapaszkodik. A szerencsekerék közepén, a forgatható korong innenső oldalán a gyermek Jézus, ki jobbjával a szerencsekerék körül kettős körben elhelyezett 21 szám valamelyikére mutat. Minden szám irányában mondatszalagon 21 kérdés, mely az egész oldalt betölti. Másik oldalán van a lapnak a korong

közepén térdelő angyal, jobb kezével a 21 szám egyikét jelezve, melynek ismét megfelelőleg 21 mondatszalagon az ősapák nevei a lap számaival, hol ezen első képcsoport egyes alakjai találhatók. S úgy itt, mint a többi képcsoportnál minden egyes metszvény alatt hosszabb-rövidebb rímes versek adják a további keresésre az utasítást. Erre következik a 21 hős csoportja; s úgy a 21 királyné, hol a versek alatt három koczka vetéséből combinált 56 különböző koczkaszám van, mindenik koczkaszám négyszögében egy-egy névvel, melyek a következő concentrikus körök valamelyikére utalnak. Az utolsó király lapján azonban a hármas koczkavetés 56 combinatiója a kettős koczkavetésből eredő 21-féle változattal van megtoldva a nők használatára, a mint azt Zorobabel király eképen jelenti ki:

Und ein man nemm drey würffel ind hand
Die machen dir den buch bekant
Wär es aber ein weibsbild klüg
So hat sy an zweyen gnüg.

A negyedik képcsoport a prófétáké s mindenik egy-egy oldalra terjed. Ezek egy concentrikus kör közepét foglalják el csinos fametszetekben, melyből kisugárzólag két körben beosztva 56 név és szám van elhelyezve, honnét az utolsó utalás történik a szentek képcsoportjára, melyhez azonban még nyolcz mythologiai alak is csatlakozik s 1197 versszakban a jövendölések feltalálhatók.

Nürnbergben Neuher nyomdájában 1551—81-ig terjedő időközben adatott ki „Loosbüchlein" czím alatt 4r. alakban a legrövidebb német sorsvető könyv, mely csak 24 levélből áll egészen versekben írva; jó rajzai csinos fametszetekben kivive azt becsessé teszik. Ugyanazon czím alatt jelent meg 1569-ben 8r. alakban majnai Frankfurtban egy hasonló sorskönyv, melyet Grässe a nürnbergi második kiadásának tart.[1]

Legnépszerűbbé vált azonban német sorsvető könyvek között a Wickram-féle Loosbuch, mely először 1557-ben Strassburgban látott napvilágot: *„Das weltlich Loosbuch Jörg Wickram*

[1] Trésor. IV. 257. l.

von Colmar", s mely 1559-ben Mühlhausenben, 1560-ban ugyanott és Strassburgban, 1592-ben Frankfurtban, 1594-ben Glücksstadtban jelent meg. Később azonban Wickram sorskönyve népies formába öntve „*Kurtzweiliger Loos- oder Dreh Büchlein*" czímmel 8r. alakban évszám nélkül igen sokszor kiadatott.

Wickram sorskönyvének 1560-ik évi kiadásában sokban hasonlatos mozzanatot találunk a magyar Fortunával. Igy a szerencsekerék ábrázolása, a Fortuna alakja, a concentrikus körök alkalmazása, sőt durva tréfáinak éle megközelítőleg a magyarhoz — ostorozza az általános erkölcstelenséget. Különbözik abban, hogy képcsoportjai mások és kérdései nincsenek, s csak a forgatható korong hátlapján levő egyszarvú által mutatott betük szerint keresendő fel a válasz. — Ezen betűk azonban két, illetve négy osztályúak, melyek egyike a férfiakat, másika a nőket, harmadika a fiatal embereket s negyedike a leányokat illeti. Azon képcsoport, mely 48 képből áll, s hol a jövendölések olvashatók, mind igen grotesk. Igy például az egyiken egy férfiú rokkával és orsóval kosárban ül; egy másik flaskóban áll poharat tartva kezében; csigán lovagoló nyúl, kakason ülő gyermek, rákon lovagoló vitéz, zenélő állat stb. mind igen jó rajzai láthatók.

Kölnben 1586-ban „*Ein ganz kurtzweilig Loosbuch darinnen mancherley Frag, vom allerley Thieren und Vogeln vorzeichnet sind*" czímmel nyomatott 4r. alakú sorskönyvben 89 fametszetű kép van, mely csak kevésben tér el a Wickram-féle Loosbuchtól. Rohrschachban és Szt.-Gallenben 1590-ben egy-egy sorskönyv adatott ki „*New Loostag*" czím alatt 4r. alakban rajzokkal illustrálva. Heupold Bernhardt is adott ki Frankfurtban 1595-dik évben egy sorskönyvet, de a melyben már álomfejtések is vannak. Czíme: „Bernhardi Heupoldi: *Künstlich Lüstig Loosbüchlein, sampt einer angehenkter Tafel von Träumen.*" Megjelent még Mühlhausenben egy évszám nélküli sorsvető könyv „Der Mannen, Frauen, Jungesellen und Jungfern Cirkel" czímmel Schmid Péternél, melyet Grässe XVI-dik századbeli nyomtatványnak tart.[1]

Nem is említve azon kiadványokat, melyek a játékok különböző fajaira vonatkoznak, mint a többi között: „*Das Zeit*

[1] Trésor. IV. 257. s köv. lap.

kurtzende Lust, und Spiel : Haus", melyben a shach, a kártyajátékok, a torony-játék s a szerencsekerék is benfoglaltatik; mellőzve továbbá mindazokat, melyek kivált a XVII-dik században, mint utánnyomások : „*nyomatott ebben az esztendőben*" megjegyzéssel adattak ki : tanulmányunk azon eredményre vezet, hogy a sorsvető könyvek Németországban örvendettek a legnagyobb elterjedésnek s azok a XVI-ik század végeig virágzottak leginkább. A XVII-dik században a sorskönyvek hanyatlóban vannak, kivált mióta a tridenti zsinat a Loosbuchokat az Indexre irta. De okozta ezt még a fametszés hanyatlása is, mert ezáltal a sorsvető könyvek legszebb ékességüket elvesztették. E mellett még a babonáskodás is megváltoztatá ízlését. Medicis Katalin bevitte Franciaországba a punctirozás véletlenségét, a gombostű szúrást a bibliába. Felébresztették a physiognomikát, a chiromantiát, nagyban gyakorolták a kártya-jövendölés mesterségét; s még később az égi testek constellatiója helyett a csészében levő kávé aljából olvasták ki a jövő óhajtott titkait.

Daczára ezen körülményeknek azonban a sorsvető könyvek egyáltalán nem vesztek ki, csakhogy mindig rosszabbak lettek. Mert még 1694-ben is találkozunk egy frankfurti sorsvető könyvvel, melyben a sorsvetésnek háromféle módozata van leírva, melyek egyike spanyolból francziára s ebből németre fordítva egy 12 nullából alkotott négyszögben 52 kérdésre 12—12 választ ad. A másikban 12 Sybilla 23 körben két koczka vetése által 23 kérdésre 40-féle felelettel rendelkezik; a harmadik Walpern Eberhard mathematikustól három koczka vetése szerint 36 kérdésre ugyanannyi ó-testamentomi bíró által — az ég 12 házába beosztva, mint ezt a franczia Dodechedron-nál ismertettük — válaszol a kíváncsi kérdezősködőnek. Ugyancsak 1694-ben megjelent Augsburgban 8r. alakban még egy egészen vallásos irányú sorsvető könyv „*Geistliches Glücks Rödlein*" czímmel; de a melyet Grässe szerint [1] csak czíme után ismerünk s így arról nem szólhatunk.

Ismeretlenül maradt a bibliographusok előtt Baczalszky Severinnek lengyel nyelven 1610-ik év körül írott s 4r. alakban Krakkóban kiadott sorsvető könyve „*Fortuna albo Szczyescie*"

[1] Trésor. IV. 257. szöv.

czím alatt, melynek egy újabbi évnélküli kiadását 1690-ik év körűl Gawinski János rendezte sajtó alá.

A lengyel sorsvető könyvre Grässe figyelmeztette [1] az olvasó közönséget, de a munka ismertetését sem Grässenél, sem másnál nem találtam, míg végre a múzeumi könyvtár megkeresésére, annak előbb említett kiadását a krakkói egyetemi könyvtár tanulmányaim czéljából készséggel megküldötte, midőn is ime szerencsém van azt a tisztelt Akadémiának bemutatni. A könyv czíme: *Fortuna Albó Szczyescie. Severina Baczalskiego.* Ez alatt négy soros rímes versszak következik, mely alatt fametszetben a szerző ülve guitároz; előtte egy asztalon kártya, koczkák, serleg és ostábla látható. A metszet mellett két oldalt egy-egy sor rímes vers. A metszet alatt: „Cum Gratia et Privilegio S. R. M. W. Krakowie, W. Drukarni Lukaszá Kupiszá, J. K. M. Typographo. A czímlap hátsó oldalán ovál keretben, melynek négyszögletén angyal fejekkel a szelek ábrázolása látható, Fortuna bekötött szemekkel két karján fátyolt tartva, jobb kezével pénzt szórva, baljában papiroslappal, egy szárnyas gólyán áll. A keret körűl lengyel mondat van írva a szerencsére vonatkozólag, s alól egy soros rímes vers. Az ezt követő levél első oldalán utasítás a sorskönyv használatára; második oldalán: intés az olvasóhoz. Az 1—102. lapig vonalkeretben vízszintes vonalak által elválasztott négysoros versszakok, melyek a lapfejeken levő 34 kérdésre, a minden versszak előtt metszetben kitüntetett két koczkavetésnek megfelelő számra, minden kérdésnél 21-féle feleletet adnak. Az utolsó lapon hatsoros versszakban a Fortuna zárszavát találjuk. Ez inkább a szerencse-, mint a sorsvető könyvekhez tartozik s igen egyszerű. Sem képcsoportokkal, sem egyéb utalásokkal nem bir, s csak a koczka használata az, mit a sorsvető könyvektől átvett, s a koczkavetés véletlensége szerint jövendöl minden moralitási irányzat nélkül hol jót, hol rosszat.

Midőn ezekben előadtam volna a sorsvető könyvekről szóló általános tanulmányomat, áttérek a magyar sorsvető könyvek ismertetésére.

[1] Trésor. IV. 257. l.

III.

A magyar sorsvető könyvek.

Szabó Károly érdemes bibliographusunk „Régi magyar könyvtárá"-nak I. kötetében[1] *„Sybillák jövendölése"* czím alatt leír egy a M. N. Múzeum könyvtárában őrzött XVI-dik századbeli csonka magyar nyomtatványt, melynek czímlapja, és elején teljes hét ív hiányzik. Innentől azonban a végig meglevő lapok kettős vonalközben a szöveg fölött a Sybillák neveit és számait viselik az egyes fejezetek szerint, a második *„Sybilla Libica"*-tól a tizenkettedik *„Sybilla Aggripina"*-ig. S minthogy a könyv czímének meghatározására a fejezetek felirásainál egyéb támpont nem volt, Szabó Károly a csonka nyomtatvány czímét csak a szerint határozhatta meg. Ezen töredék-könyvnek tanulmányozása közben a véletlen szerencse birtokába juttatott Pongrácz Imre Liptómegye egykori alispánja iratainak, melyek között Pongrácz Mártonnak 1744-ik évben írott könyvjegyzékében előfordul, a mint azt itt szerencsém van bemutatni *„Sybillae lusus"* czímű magyar és tót könyv is, a mely még 1767-ben is birtokában volt, mint azt kölcsön adott könyveinek jegyzéke bizonyítja. E szerint azt 1748-ik évben Okolicsányi Sándor özvegyének; 1752-ik évi szept. 25-én Institorisnak; és 1767-ik évi szept. 4-én Stromfnak kikölcsönözte. Ezen nyomok alapján ismételten és szorgosan átkutatván a fentebb említett leveles ládát, a mult évben megtaláltam ezen „Fortuna" czímű XVI-ik századbeli nagyon is elnyűtt magyar nyomtatványt, mely Szabó Károly „Régi magyar könyvtár"-ában följegyzett *„Sybillák jövendölése"* czímű könyvvel azonos ugyan, de más kiadvány. Mert mind a kettő a Sybillák jövendöléseit tartalmazza, de eltérő typusokkal, s a szövegben tapasztalható némi változásokkal, minthogy a múzeumi töredék példányban a második Sybillának 23-ik, itt az első versszaka így szól:

„Az mit mostan mondok jól tarcz eszedbe:
Mely ember felől gondolkodol szívedbe,
Oly io barátod neked, ha ő tőlle lehetne,
Czak egy kalán vizben = is tégedet meg ólne."

[1] 164. l. 356. szám.

A Fortunában pedig emígy van írva ugyanazon Sybillának ugyanazon versszaka:

„*A mit mostan mondoc iol tarcz eszedbe*
Kiről gondolkodol az te szívedbe,
Oly jó barátod, ha tőlle lehetne,
Czak egy kalán vizben = is meg ólne.“

Mindkét nyomtatvány tehát egy és ugyanazon tárgyú XVI századbeli magyar sorsvető könyv, melynek első kiadása 1594-ben nyomatott s előmintáit az olasz, franczia és német sorsvető könyvekben találjuk. Hogy ezen nyomtatvány a társas mulatságul szolgáló szerencsekönyvek most említett fajához tartozik, azt annak nemcsak beosztása, képcsoportjai, utalásai és jövendölései mutatják, de bizonyítja maga a kiadó Kléz Jakab bártfai nyomdász előszavában, midőn azt „*Sorsvetés avagy Szerencse könyv*“-nek nevezi.

A könyvnek szoros értelemben vett czímlapja nincs, csak czímképe van, mely egy szárnyas földtekén egy lábon álló Fortunát ábrázol; szemei fátyollal bekötve, melynek végei, valamint felbontott haja a levegőben lobognak. Két karján ugyancsak fátyolt lenget, melynek egyik végét balkezébe fogja, másik vége pedig háta mögött a levegőben leng. Jobb kezével pénzt szór lefelé; testét redős bő öltöny fedi, melyet derekán öv tart össze. Felette ez áll: „*Fortuna.*“ (Lásd ezen czímlapot az I-ső mellékleten.) Vajjon volt-e még ezenkívül külön czímlapja — nem tudom; de nem tartom valószínűnek azért, mert az ív jelzése a harmadik lapon A_3, s ez megfelel a lapok számának. Már pedig ha külön czímlapja lett volna, úgy a meglevő harmadik lap a negyedik lenne s nem lehetne rajta az ívjelző szám. A könyv teljes czímlapjának leírására hiányzik ugyan a támpont, de segítségünkre jő ez esetben is a könyv második czímképe, mely a négy küllős szerencse-kereket ábrázolja, melynek közepén a Fortuna bekötött szemekkel, kiterjesztett karokkal, halfarkban végződő altesttel állíttatik elő. A szerencsekereket felhőből kinyuló istenkéz forgatja. Fent a keréken királyi pálczát, országalmát tartó koronás király ül; a kerék jobboldalán fölfelé kúszó, baloldalán lefelé hanyatló s a kerék alatt a talajon elnyúlt helyzetben fekvő férfialak látható. A fametszet alsó balszögletében a metsző monogrammja G—C betűvel. A metszet fölött két sor-

ban nyomtatva: „*Szerenczénec avagy szerenczétlenségnek kereke.*“ Föltéve tehát, hogy e könyvnek a két czímképen kívül még külön czímlapja is volt, annak teljes czíme csak ez lehetett: „*Fortuna az az Szerencenec avagy szerenczétleuségnec kereke.*“ (E lapnak hű hasonmását a II. mellékleten találják olvasóink.)

Támogathatni vélem ezt még azzal is, hogy a Fortunának valamennyi ismert kiadása: a komáromi harmadik 1757-dik, a budai nyolczadik 1817-ik és a tizenhatodik 1868-ik évi kiadás átvette, bárha újabb metszetekben úgy a czímképet, a körök, mint a Sybillák rajzait. Átvette a czimképek feliratait, az intést a gazdagokhoz és szegényekhez, a könyv használatáról szóló utasítást, az előszót és „az olvasókhoz“ czímű 14 soros verssza-kot, annak teljes tartalmát és beosztását; s csak a kor igényei-hez képest modernizálta az orthographiát és a grammatikális kifejezéseket. S ha 19 kiadásban utánnyomatták az első eredeti kiadást, föltehető, ha volt külön czímlapja, hogy ezt is változat-lanul nyomatták le. Az ime itt meglevő 1757-dik évi, valamint az 1868-dik évi kiadásnak czímlapja ez: „*Fortuna, az az Szerencsének avagy szerencsétlenségnek kereke*“, Szabó Károly föltevése szerint a czímlapon lehetett még a könyv kiadási helye és éve is. A mi az első kiadás évét illeti, bárha a mi példányunkon az évszám nincsen, az mégis egész posivitással meghatározható az 1594-ik évvel; mert az V-ik Sybilla Erithrea kezében levő nyitott könyvnek lapján tisztán olvasható: A. D. 1594. s alatta a metsző kezdő betűje „*G. C.*“ (Lásd ezen lapot a IV. mellékleten.) Már pedig a mint az előszóbau a kiadó mondja: *kenszerítetem egynehány Esztendővel ez előt ez sorsvetés avagy Szerencze könyvet kinyomtatnom, Jollehet nagy költsegemmel, fökeppen czak az vitézlő magyar nemzetnec kedveiert, kinec massa magyar nyelven még eckoraig nem költ.*“ Alább ismét így: „(mivel hogy penig az) *előbi szerencze könyvek mar mint.....ótól fogva afféléket nem .....ig keresi és kevanya vala; tetszéc az, hogy tanuságert vyonnan ki nyomtatnam.*“ (Lásd ezen előszó hasonmását a III. mellékleten.) Kitetszik ebből világosan: hogy a mi példányunkat csak egy kiadás előzte meg; ez a második, s hogy a könyv díszíté-seül szolgáló fametszetek 1594-ik évben az első kiadás számára készültek. S mert az első kiadás példányai nehány év alatt elfogytak, e kész duczok még a XVI-dik században a második

kiadásnál is felhasználtattak. Fényesen világítják meg ezt a későbbi kiadások is. Igy tapaszataljuk a Fortuna 1757-dik évi harmadik kiadásánál, hogy annak czímlapja az 1707-dik évi komáromi kiadáshoz készült, a mint azt a czímlap alsó jobb szögletén levő évszám mutatja, míg a balszögletben a metsző kezdőbetűi vannak elhelyezve. A Sybillák metszetei azonban az 1656-ik évi kiadás számára készültek, a mint azt az V-ik Sybilla Erithrea, és a kilenczedik Sybilla Phrygia metszeteinek évszámai feltüntetik. A legújabb 1868-ik évi Fortuna az 1707-dik évi czímlapot, az 1757-ik évi Fortuna és szerencsekerék czímképeit, és az 1., 2., 3., 4., 7., 8., 9., 10., 11. és 12 ik Sybilla metszetét használja az 1656-ik évből; de már az ötödik Sybilla 1616-dik évszámmal bír, s a hatodik is teljesen elüt az 1756-iki Sybillától.

A XVI-ik század nyomdászati viszonyainak szempontjából sokkal nehezebb volna azon kérdésre megfelelni, hogy a Fortuna első kiadása és azon töredék, melyet Szabó Károly a M. N. Múzeum könyvtárából ismertetett, hol nyomatott? ha ez iránt kellő támpontot nem találnánk az itt bemutatott példányban, melynek midőn előszavában a kiadó Kléz Jakab bártfai nyomdász azt mondja: *„tettszec az hogy tanusagert vyonnan kinyomtatnam,“* félreérthetlenül világos az, hogy a Fortunának első kiadása, valamint a jelen második kiadás Bártfán Kléz Jakabnál nyomatott. Ámde fölmerülhet a kérdés, ha vajjon a Szabó Károly által „Sybillák jövendölése“ czím alatt ismertetett töredék nyomtatvány nem-e a Fortuna első kiadása? a mely azonban Szabó Károly ítélete szerint kétségtelenül kolozsvári kiadás a XVI-dik század utolsó évtizedéből. Nézetét az egész nyomdai kiállításból és abból vonja le, hogy a Sybillák fametszeteinek némelyikét a Kolozsvárt a XVI-ik század vége felé megjelent némely históriás énekek czímlapjain is láthatjuk.

A mily természetes az, hogy a nyomdahely megnevezése nélkül kiadott műveknél a typographiai kiállítás szerint szorgos összehasonlítás után határozhatjuk meg csak a nyomda helyének valószínűségét: épen oly mértékben szükséges a kellő óvatosság véleményünk kifejezésénél, mert a külső jelenségek gyakran csalékony hasonlatossága kétségessé teheti azt, a mit kétségtelennek tartunk. Legyen szabad a jelen esetben Szabó Károly legkiválóbb bibliographusunk érdemeinek teljes elismerése mel-

lett a „*Sybillák jövendölése*“ czim alatt ismert *Fortuna* nyomtatási helyére nézve, melyet Szabó Károly „*kétségtelen*“ kolozsvári nyomtatványnak tart, a következő megjegyzéseket tennem. Eltekintve attól, hogy Kléz Jacab nyomdájában a XVI-ik század utolsó negyedéből és a XVII-ik század első feléből a „Sybillák jövendölése“ nyomtatásánál használt hasonló tipusokat találunk, a „magyarazattia az Evangeliumoknak“ 1608-ban Klőz Jakab bártfai nyomdájában megjelent könyvnek utolsó lapján található záró vignetteje ugyanaz, mely a „Sybillák jövendölésé“-nek 6-ik lapján van. Az 1612-ik évben ugyanott megjelent „*Hét Predicatio*“ czimű munka colophonjának záró vignette ugyan az, mint a Sybilla jövendöléseké. A „*Decretum latino-hungaricum*“ 1632-ik évben Klösznél Bártfán kiadott munka utolsó lapjának záró vignettejét megtaláljuk a „Sybillák jövendölésének“ 4., 10., 18. és 21. lapjain; s a Decretum III-ik részének záró vignetteje a Sybillák 6-ik lapján van. A „*Medulla Geographiae*“ bártfai 1639-ik évi kiadvány 31-ik lapjának záró vignetteje ugyanaz, mint a Sybilláknál. A „*Páris és Görög Ilona*“ 1597-ik évben helynélkül megjelent könyvben, melyet Szabó Károly koloszvári nyomtatványnak tart, a czímlap fametszete ugyanaz, mint a Kléz Jacab-féle Fortuna nyolczadik Sybillája; és épen nem olyan, mint a „Sybilla jövendölések“ nyolczadik Sybillája. Mert míg ebben az alak jobbra néz, amabban balra van fordítva, más az öltözete és más a haj elrendezése. A „Páris és Görög Ilona“ históriájának latin czímlappal ellátott 1576-ik évi kolozsvári kiadásában a czímlapon levő vignette azonban csak hasonlít a „Sybillák jövendölésé“-nek 6-ik lapján levő zár vignettejéhez, de nem ugyanaz.

Sajátszerűnek találjuk tehát a fölemlítettek alapján azt, hogy a helynév nélkül megjelent és kétségtelenül kolozsvári terméknek véleményezett nyomtatványok külső criteriumaiban feltaláljuk mindazon kellékeket, melyek a bártfai nyomda felszerelésére vallanak. S ezekből azon következtetésre kell jutnunk, hogy a „Sybillák jövendölése“ czím alatt ismertetett könyv bártfai nyomtatvány. A két munka között a grammatikális és helyesírási határvonalat meghúzni majdnem lehetetlen. Találunk az egyikben és a másikban is archaismust, ingadozásokat, sőt mind a kettőben transylvanismust is; irály szempontjából a

kettőt alig választhatjuk el egymástól, ámbár a „Sybillák jövendölése“ mégis határozottan régibb kiadás. Élesen különböző két typus is mutatkozik bennök, s az illustratiók bárha conceptióban ugyanazok, részleteikben és méreteikben nem egyezők. Azt azonban, valjon az akkori nyomdászati viszonyok megengedték-e egy nyomdának termékeit más nyomdában utánnyomatni? eldönteni nem tudom. De ha igen, akkor egy és ugyanazon munkának két nyomdában való megjelenése csak úgy gondolható: hogy a betűket és vignetteket mindkét nyomdász egy és ugyanazon helyről rendelte meg s használhattak ez úton egyenlő fametszeteket. Míg végre a jelen esetben a Sybillák rajzai csak oly módon juthattak a Fortuna nyomtatványba, hogy azokat a Sybillák képeiről lerajzolták s fába metszették, és ez okon mind ellenkező irányban nyomódtak ugy: hogy a mi a Fortunában balra fordul, az a Sybillákban jobbra néz, és viszont. Ez annál is inkább valószinű, ha a rajzolónak nem volt feladata hű másolása a képek apró részleteinek, hanem csak nagyjában és egészben kellett a Sybillák rajzait visszaadnia. Ez magyarázza meg a részletek eltérését és az egésznek mégis egységes mivoltát. Tekintve tehát azt, hogy a Fortuna határozottan bártfai kiadás, a „Sybillák jövendölése“-it a nyomdai kiállítás külső ismérvei után nem tarthatjuk kétségtelen kolozsvári kiadásnak; de inkább bártfainak, s ez esetben ennek a Fortuna első kiadásának kell lennie. Ámde ha az bebizonyítható, hogy az mégis csak kolozsvári kiadás, bár ha az régibb, mint a mi Fortunánk: akkor ez utánnyomata a bártfai első kiadásnak, és abból vétettek át a fametszetek rajzai. Ennek lehetősége már csak azért sincsen kizárva, mert nem látjuk indokolva azt, hogy Kléz Jacab, a bártfai kiadó, miért használt volna a második kiadásnál régibb, kopottabb typusokat, ujabb rajzokat, tömöttebb nyomtatást; midőn az első kiadáshoz szebb, ujabb betűi és kész fametszetei valának.

A Fortuna 65 számozatlan 4° levélből áll. Első címkép: *Fortuna*, a szerencse istennője. Belső oldalán két 16 soros páros rímekbe szedett versszak *„Az Gazdagoknak“* és *„Az Szegényeknek“*, melyben inti a gazdagokat, hogy a szerencsében el ne bizakodjanak; és a szegényeket vígasztalja. A második címlap a szerencse kereke, ezen felírattal: *„Szerenczenec avagy Szerenczetlensegnek kereke“*, melynek belső oldala üres. Ezt kö-

veti a harmadik lap mindkét oldalán a nyomdász Kléz Jacab előszava, melyben előadja az okokat, miért adta ki ez előtt néhány évvel a „*Sorsvetés avagy Szerencze könyvet*“, mely előbb még magyarul meg nem jelent; s mert az első kiadás már jó ideje elfogyott, ujra kinyomatta: „*kivel áressegekben áldót mulathassanac és külömb külömb fele dolgokat probalhassanac*“ A negyedik lapon „*Az Olvasonac*“ van szentelve 14 sor párrímes versszak. Ebben emlékezteti az olvasót, hogy habár nyájasságra szolgál neki ezen játékos könyv, de azért ne bízzon benne, és keresztyén módra éljen, vigyázzon eszére és jobbítsa magát. Ugyanazon lap belső oldalán prózában utasítást ad a könyv használatára ezen czím alatt: „*Tudomány Mint Élyen Ez Könyvel Az ki meg nem szokta.*“ Az ötödik laptól kezdve B-től D_3. ívig találjuk az első képcsoportot, mindenik oldalon egy-egy concentrikus kör közepén a madarak világából vett ábrázolással. Ezen képcsoport lapjai annyira elnyűttek, hogy az egyes madarak nevei meg nem határozhatók s csak még a Tiuk, a Solyom, a Bagoly, a Kakuc, a Recze és a Gem olvashatók. Mindenik körnek huszonegy osztálya van, s a külső kettős vonal körnek két koczkavetésből eredő 21 szám combinatióból, egy-egy szám esik egy osztályra. Itt kelletett a koczkavetést megtenni s a vetett szám szerint történt az utalás a következő képcsoportra és város nevére. A körök négyszögű keretben elhelyezve csinos diszítéseket tüntetnek fel a szögletekben. A keretek mindenike felett egy-egy kérdés van, mint például: „Hogy Ha Valaki soc ideig elendő ez világon“; „Hogy Ha Valaki Tanitóva avagy Predicatora lészen“; „Hogy Ha Valakinec ioé meg hazasulnia“; „Hogy Ha Valaki Gazdaggá leszen valamikor“; stb. összesen hnszonegy kérdés, melyek mindenikére jóslatszerű választ nyer a Sybilláknál a könyvbenmulató.

A második képcsoport D_3-tól G ívig 21 oldalon, hasonló beosztással mint az első képcsoportnál, em)ős állatokat találunk, melyeknek nevei nemcsak az illető állatoknál, de a képkeretek felett is nagy betűkkel följegyezvék. Ezek sorrendben a következők: Szamar, Parduz, Szarvas; Róka, Farkas, Rozomak, Maczka, Bak, Nyul, Sarkany, Eveth, Eoz, Diszno, Barany, Keczke; a többi hat állatnak neve már nem constatálható a lapok hiányos volta miatt. De az első képcsoportnál levő utalások

szerint ezek: a Vidra, Oroszlány, Griffmadár, Teve, Medve és Bika voltak. Ezen képcsoport concentrikus köreinek 21 osztálya szélső kettős vonalközű körében vannak egymásután egy-egy osztálynak irányában a város- vagy helységnevek, melyeknek a belsőbb kör huszonegy osztályában egy-egy Sybilla száma 1—12-ig, és a hivatkozott Sybilla számára vonatkozó versszak száma felel meg; a mely utalás a harmadik, a Sybillák képcsoportjára, hol a feltett kérdésre a feleletek megtalálhatók.

Az utolsó, a Sybillák képcsozortja G_2-től R_3 ívig, 42 levélre terjed. A képcsoport 12 Sybillái ezek: Sybilla Persika, Libika, Delphica, Cymeria, Erythrea, Samia, Cumana, Hellespontica, Phrygia, Tyburtina, Kumea és az utolsó Agrippina. A lap közepén négyszögű vonalkeretben van a Sybillák fametszetű rajza, melyet fent a kép felirásától és lent a szövegtől vízszintes vonal választ el. A felirat viseli az illető Sybilla nevét és számát, így: „Sybilla Persika Első“ stb. Lent négysoros négyes rímekben minden Sybillánál 37 versszak, összesen mind a 12 Sybillánál 444 versszak, 1776 verssorral s mindenik versszak egymástól vizszintes vonallal elválasztva. A „Fortuna“ tehát 21 kérdésre minden Sybillánál 37, összesen pedig 444-féle választ ad.

A magyar sorsvetőkönyvek lényegében az előadottak nyomán megtaláljuk mindazt, a mi az olasz és német jóval előbbi keletű sorskönyvekben van. S habár valószinűleg ezek előmintául szolgáltak, e magyar „Fortuna“ még sem másolat; de inkább kiszedett és egybetákolt conglomeratuma a külföldi ily nemű munkáknak s épen ebben nyilatkozik eredetisége. Igy például Spiritonak „Libro del Sorte“ czimű könyve 1497-ik évi kiadásból vannak átvéve a magyarba az állatok concentrikus körei, úgymint az oroszlán, griff, sárkány, szarvas, medve, leopard; Fantinak „Triompho di Fortuna“ 1526-ik évi kiadásából a városok neveinek alkalmazása, és a Sybillák; a német Wickram-féle 1560-ik évi Loosbuchból a bekötött szemű Fortuna, s a Pompst-féle 1546. évi Loosbuchból a szerencsekerék. Eredeti a magyar Fortunában az, hogy itt a választandó kérdések az első képcsoport mindenikénél egyenként vannak elhelyezve; míg az olasz „Libro del Sortik“-nél mind együtt vannak egy

vagy két táblán. A németek Loosbuchjában pedig az első vagy második lapon a szerencsekerék körül találhatók meg.

Moralis irányára nézve, mig az olasz „Libro del Sorti"-k kivált az astrologiát bujtatják a sorskönyvekbe, s a német Loosbuchok a babona köntöse alatt vallási alakoskodást űznek: a magyar Fortuna a társadalmi erkölcstelenség ostorozására szorítkozik leginkább, s majd tanácscsal, majd az immoralitásból származó rossznak jövendölése által kíván hatni. S bár a szerző főczélja volt a mulattatás, hogy: *„legyen valami oly, kivel ressegekben ádót mulathassanac"*, mind a mellett a vallás moralis alapjára áll s jóakarólag int, mondván: *„kiknec végét mind az által Istent l váryac"*. Figyelmezteti olvasóit, hogy könyve:

„Czak szep njayaiságra szolgál tenéked
Olvasásban — is neha pirongat téged.
Bátor ne bizzál semmi mondassába."

S midőn továbbá könyvét az olvasó szeretetébe ajánlja, mindjárt tudtára adja azt is, a következő versben, hogy az ily féle könyvek egyházilag tiltva vannak:

„Lám az Keresztyéni gyülekezettől
Erőssen tiltva vadnac minden felől."

Legkiválóbb kifejezését adja azonban a világi dolgok isteni intézésének — az előszóban, mintegy vonatkozással a szerencsekerékre, melyet istenkéz forgat, ezen szókkal: *„mint azok Isten kezében vadnac, es vgy fordittya, a mint ő neki kedves akarattya."*

Irálya a népiesség azon fokán mozog, melyen kiméletlen, leplezetlenséggel szórja durva tréfáit s mondásaiban a szemérmet sértő kifejezésekben kulminál. Népiessége aljas póriassággá fajul, midőn a morált komolyan prédikálja. De mindezek daczára, vagy talán épen azért a kifejezésekben és az egyes szók használatában igen sok érdekes feltűnőség van benne.

Jóllehet, hogy talán nyelvészeink semmi újat, ismeretlent nem találnak benne, de mégis a mondatok szerkesztése, a szófűzés és az egyes szók alkalmazása szempontjából nem véltem fölöslegesnek a következőket kijegyezni: I-ső Sybilla 6-ik vers-

szak: heaban itten valo *sugorgasod*; 30. v. Te meg nem *nósszel*; II-ik Sybilla, 1. v. Gonoszul *kel volt* veszned; 3. v. neked *tanaczomban* adnéc, *hogy ne* labadon seb esec; 28. v. De bár hasiczak fel en iob orromat. Ha fejedbe nem *vonszac az Barát kápát*; 30. v. Im ez elő iővő Pűnkősd havaban, Egy agh emberhőz mégy, ki rest dolgában, *Keczkédet* azért meg nyirod l. kézirat 102—105. ll.

A Fortuna ezen feltűnő kifejezései közösek a Sybilla jövendőléseivel is. Valamint helyesírási és hangtani szempontból a következő sajátságok fordulnak elő mindkettőben, kivételével annak, hogy a Fortuna a szó végén levő „*k*"-t mindig *c*-vel, az „*sz*"-t mindig ſz-el írja, a Sybillákban pedig ez nem fordul elő. S mig a Sybilla a *vá, vé* ragban mindig *â, ê*-t használ és soha *á, é*-t, mint *urrâ, emberrê, hovâ, még*: ezt a Fortunában egyszer sem találjuk, úgy szintén az *ig* ragban sem.

Az *é*-t a *ség* képzőben *ę*-vel: nyereseg, segitseg; a félben, fęl = $^1/_2$; fęlni, fęr = fér; fęrfiak; fęle = más, vagy többféle. Továbbá - ackęppen, sęrés, teſsęc, el ne veſzessęc, ne kéſsęl, el ne eſsęc.

A mai irodalmi nyelv közép é-je helyett ö: istenhöz, kerefsöd, elvötte, töröködés, emléközzél, szömély, szöm, emberhöz, következik, érközik, elöd, beröd — szókban.

E helyett *a*-t alkalmaz: zálag, akarad, tahát, dolgat, zacskád kifejezésekben.

I helyett *ü*-t ír: szüved, tü = ti, üdő szókban. *I* helyett *é*-t: kéncs, kévánság, heu = hiv, hertelenség, heában.

A helyett *ó*-t: utodra, ártalmodra, hivolkodás, vékonyon, társot.

Ő helyett *é*-t: mint kevér, erkölczed és tölted.

Ü helyett *ö*-t: czip-szömö, beszédö, kedvö.

A *cs*-t mindig *cz*-vel írja.

Az igeragozásnál összekerülő *d, c,* és *j*-ből való hangbokrot *dgy-, lly*-vel írja: adgyon, tudgyad, kezdgy, csallyon, profétállya. Az eredeti hosszuságnak nyomai mint archaismusok a következők: tészlek, vészem, elvészen, be megészöd, lészen, küldus, holdnap. Érdekesek továbbá még a mássalhangzó kettőzések a következő szókban: rútt, tréffa, azzalék, bizzonnal, üressen, mellölled, nállad, vélled, tölled, felölled, belölled, becsülled,

bizzad, történnik, hafsfzon. A szó-összetételeket a következőkben találtuk: alá-való, forgó-táncz, hordó-bor, után-járás, kár-vallás, küldus-táska, háborúság-kezdő, áros-ember. Mindenkor összeköti továbbá kötőjellel az *is* szócskát az előtte álló szóval: tánczomat-is; az *és* szócska rövid *s* alakját pedig az utánna következő szóval köti össze: s-nem, s-alá-való; ugyszintén a névmásokat ragjaikkal mindenkor összeköti: ö-nálla, te-hozzád, én-felöttem; úgy a *nélkül* szót is: kétség-nélkül, nállad-nélkül; és a kérdő *e* szócskát is. A régies alakok közül csak a „hasznáyával, megbőveyt és bőveytheti" fordul elő. A transylvanismus a „hiu = hivj, a „vay" indulatszóban, az *s* igen gyakori használatában a nyújtott „*ó*"-ban, az *a*-nak *é*-re, az *ő*-nek *é*-re, és az *o*-nak *á*-ra való felcserélésében tűnik elő.

Ezen közös sajátságokon felül a Sybilla a hang- és betűcserére nézve sokkal gazdagabb, mint a Fortuna. Igy *e* helyett *ö*-t használ még a következő szókban: ügyeközet, keresködés, megöletnöd, ügyöd, veszöd, töt = tett, ezör, egyször, bővön. *I* helyett *ü*: elhünni, meghüd, hüt, kü = ki, küssebség. A mássalhangzót követő vagy megelőző *sz* hangot *z* betűjegygyel irja: fogz, nyerz, akarz, juthatz, halgatz, tetzik, vigaztal, hazna, gonoszság, geriezszed; s az analogia révén alkalmazza a magánhangzó után is az igék egyes második személyében: vallaz, azomban, Mert iffiabbal lesz sok nyalakodásban; 35. v. Nyilván *hidgyed* ingyen sem jó gondolkodnod, Hogy *jódra* lenne megházasulásod. III-ik Sibylla, 2. v. *Egy elöször* jól leszen dolgod; 8. v. *Maga nincz* hiedelmed mondásomban; 17. v. *együld*; 29. v. *menten meny* fiam; 35. v. De ez dolgot treffára ne vegyed, Hogy osztan massal *kevannad egereszned*; 36. v. Laczic bizony, hogy *nem sisakba lettel*, igen készęn az szerenczeiert mentel, Es nem iutot neked az szerenczęben, Mert igen keves *az olai fejedben*. IV. Syb. 8. v. Ne *sapolodgyal* semmit szeretödben, Kinald czak azzal kit viselsz *berhedben*; 14. v. Vigadgy és had el szomorusagodat, Tudjad azt hogy megtalálod *orvodat*; 19. v. Bizony igy soha magad el nem *adhad*; 24. v. Mert az dolgot kévánnya *Dactylusod*; V. Sib. 8. v. Metzene veled iffiu feleseged; 32. v. Azert meg perengereznec olyha tegedet. VI. Syb. 3. v. *Vay kiczoda* helyre került; 4. v. Ne foglald magad hevolkodasban; 13. v. Együld ninczen kopo fülese annac, nem ugordhad visz-

sza; 21. v. En az tanacz hogy jargaly Ló háton. Jelesben az almas kek szôri lovon; 22. v. Mint ôczeyevel ugy gondol te veled; 23. v. Ha tudnád mi *kóvetkczendô* te reyad; 35. v. Mely helyen juthatnal Wrasaghoz, ot rôvid nap *sós rákoc* Hadnagyá lész, És agh Babákat búczura hordasz. VIII. Syb. 2. v. Jó szerenczével tart, mit *halgatz fúst alat*; 3. v. Tahát, Étôd berôd aluttad hasznod azzal; 5. v. Mindenhôz *tetzék* meg irgalmasságod; 9. v. Bé tôlted kedvedet nagy *hasznayval*; 10. v. *Netalám*; 11. v. Es vigadhatol *nagy jó* lakásodban; 12. v. *Ugordás*; 14. v. *kiczid* az te szerenczed; 16. v. *Czak heában* fuvalkodic fel szûved; 20. v. *bolyokás* te feyed; 25. v. Bé töltiglen *kevános* kedvedet; 26. v. Az ki nem téveleg keresztyén hütben, Az vagyon Istennec ôrizessęben, De hogy te az Arriust igy követed, azért ôrôkké Pokolba kel veszned; 27. v. meg bôveitheti hasznodat; 33. v. Hamar idôn nagyon megyen te dolgod; 34. v. Feletteb kezted az kardolást kevánni. VIII. Syb. 1. v. Nem vészed eszedbe Bába-voltodat; 7. v. Buyatagos szeretetedett ay jneked; 9. v. Kémelleni; 10. v. Hengér által tôrténnic te halálod; 13. v. Egy *kántorig sem vehed* annac hasznát; 30. v. Ne rughyad Wradat *ólleseségben*, Kambsat vary neki, mert *saytár* deák lészen; 31. v. Nem akarsz gonoszságodtól *megszünni*; 37. v. Job volna rosz *lútetô Pappá* lenned, Lám szinten gonosz emberi irástól feyed. IX. Syb. 1. v. Rôvid nap egy tisztre *kezdnec szerezni*; 4. v. *agh eb* vegye hasznát; 12. v. *Minden valaki* eszt hallya felôled, Azonnal *rudgyát* elfordíttya tôlled; 24. v. Elfakad rayta szerencze *nevetésben*; 36. v. Isten megtudna nagy *Pápás* voltodat, Kiért az ôrdôg meg ronttya nyakadat. X. Syb. 12. v. Társ, ám szép feleséged lészen neked, De *kápolnáyát jól meg kel szentelned*; 13. v. *Udvarnyalakodó* iffiuságodban; 20. v. Ne legyen *por-tôrô* háznál lakásod; 25. v. Mert igen *hamar idôn* kell meghalnod; 33. v. Es kevés *azzálékért* hosszu bánat. XI. Syb. 3. v. Wrad *kordolását* soha ne hánnyad; 4. v. Ez vivilágon még nem láttam *latrabbat*; 11. v. Vdvari tisztben *lészen foglalásod*; 13. v. Jámbor *embert illendô* szived sinczen; 16. v. Nagy *gondban forogsz* te most egy szômélyért; 23. v. Es nem *kiczid haszon* lészen onnat neked; 26. v. Es el veheted az *hús azzalékyát*; 32. v. *Félec rayta*, nem fogsz azzal te meg hizni. hallaz, kezdez. Végre a régies alakokat sokkal gyakrabban és

több szónál alkalmazza, mint a Fortuna, mint: taneintani, tancitó, szolleitani, megsegeit, kazdageit. Ellenben a *h* betűt a *g* után egyszer sem; *y*-t az *i*, vagy *j* helyett vajmi gyéren találjuk a Sybillában, holott ez a Fortunában igen gyakran előfordul.

Ha nyelvészeti, helyesírási és hangtani különbség, mely a két munka között észlelhető, a fentebbi adatok alapján nem is indokolná eléggé azon állításunkat, hogy a töredékes Sybilla régibb kiadás a Fortunánál: erre nézve kellő és beható bizonyítékot találunk és nyujthatunk a kiadó előszavában, midőn ezt mondja: „*ily reménségben vagyoc, hogy ez kis munkámat io neven veszic, kiváltképpen ez mostani editiot avagy nyomtatást ennyivel inkáb megh kedvelic és bóczálic, hogy az előbi vetkekből szépen megh tisztitva és corigalva vagyon.*“ Ennek nyomán összehasonlítottuk a két munka nyelvezetét és verselésit s tanulmányunk eredménye azt mutatja, hogy a Fortuna a töredék Sybilla verseit majdnem minden sorban javítani törekszik. Lépten-nyomon hol elhagy egyes szókat, hol a szórendet változtatja, hol pedig szépíteni akarja a leplezetlen trágár kifejezéseket. Rövidíti a verssorokat, néha felbontja a hagyományos vegyes rímet, párrímeket alkot s igen sok esetben elég ügyetlenül mindezt az érthetőség rovására cselekszi.

Költészeti értéke a munkának absolute nincsen, a mi magában a munka tárgyának természetében fekszik; minthogy a versszakok egymástól teljesen függetlenek s a prózai élet bizonyos kérdéseivel foglalkozva, jövendöléseiben a költői ihletség legkisebb nyomát is nélkülözik a rímes verses formába szedett jóslatok.

Ezek után adjuk a Fortuna rövid bibliographiai leirását, mint adalékot Szabó Károly „Régi Magyar Könyvtárá“-hoz:

XVI. sz. H. és év n. (Bártfa 1594.) 304. sz. Fortuna. Negyedrét. A—Q_3 iv = 16 iv (négy levelenkint) hatvanhárom levél. A Q ivből csak 3 levél van meg s két jelzetlen levéltöredékkel összesen 65 számozatlan levél. Csonka. Sok fametszettel. A meglevő levelek is félig meg vannak rongálva.

Egyetlen csonka példány a Nemzeti Múzeum könyvtárában.

BÁTHORY ISTVÁN KÖNYVÉSZETÉHEZ.

Közli: Szádeczky Lajos.

Báthory István történetével foglalkozván, a krakkai herczeg Czartoryski könyvtárban följegyeztem magamnak amaz egykorú munkák czímeit, melyek Báthory István történetére vonatkoznak. A Magyar Könyvszemle szerkesztője felszólítására midőn ezeket közzétenném, mindenekelőtt meg kivánom jegyezni, hogy ez a könyvsorozat teljességre egyáltalában nem tart igényt. De így is tanúlságos, mert e könyvek legnagyobb része nálunk ismeretlen s jókora része olyan, mely vagy egyenesen Báthory Istvántól származik, vagy neki köszöni létrejövetelét.

Báthory teljes mértékben méltányolta a sajtó hatalmát. A történetírásnak új lendületet adott tudományszeretete. *Cromer* Márton a XVI. század elsőrangú lengyel történetírója, neki ajánlja nagy művét, Lengyelország történetét, mely a lengyelek eredetétől Zsigmond Ágost uralkodásáig terjed. 1589-diki kiadása Báthory arczképével van díszítve. Külön udvari történetirókat tartott: a magyar történetre nézve *Brutus* Mihályt, a lengyelre *Heidenstein* Reinhold, kir. titkárt, a kinek fő munkája, Lengyelország története Zsigmond Ágost halálától 1602-ig; s megirta Báthorynak a moszkoviták ellen viselt hadjáratai történetét, a mely németül is megjelent. Báthory Griseldis esküvőjéről Zamoiski János kancellárral is maradt ránk egy munkája. Zamoiski Jánosról irt életrajza szintén belevág Báthory történetébe.

Báthory diadalmas hadjáratai, melyeket (1577) a poroszok (Danczka) — majd 1579—81-ig a moszkoviták ellen viselt, egész irodalmat teremtett. Történeti munkák, röpiratok s versek jelentek meg a győzelmes hadjáratokról. A porosz hadjáratról *Lasicki* Jánosnak három könyve van felvéve sorozatunkban. Ide tartoz-

nak *Samostrzelicki* lengyelnek és *Schütz* Gáspár danczkai titkárnak munkái. A lengyel-orosz hadjáratok történetei közül első sorban érdekelhet minket *Gyulai* Pál emlékirata az 1580-iki muszka harczokról, melyben ő is részt vett a király közvetlen közelében. Kovachóczy Farkas erdélyi kancellárnak kedveskedik vele lakadalmi ajándékúl. Egyetlen példánya a gróf Teleki-család marosvásárhelyi könyvtárában őriztetik, néhány fényképpel sokszorosított példány van még róla a budapesti egyetemi és múzeumi, úgy a kolozsvári erd. múzeumi, a krakkai Jagello-könyvtárban s egy az én birtokomban.

Báthory egyik olasz hadvezére (peditum praefectus) a veronai *Gvagnin* Sándor, Lengyelország leirásával s a lengyel királyok genealogiájával kapcsolatosan szintén ír az 1580-iki lengyel-orosz hadjáratról. Munkáját ő is Báthorynak ajánlja. A Mircse-féle gyüjteményből birja azt egyetemi könyvtárunk.

A németül írók közül legtöbb figyelmet érdemel *Müller* Lőrincz kurlandi udv. tanácsos története, a mely a lengyel, litván, moszkovita és svéd viszonyokat tárgyalja Báthory uralkodása és hadjáratai történetével kapcsolatosan. Két német, egy svéd s egy lengyel kiadása van felvéve sorozatunkba.

De Báthory maga is egész sajtó-irodát rendezett be, mely Zamoiski nagy kancellár vezetése alatt serényen működött s gondoskodott arról, hogy a király kiadványait, rendeleteit, vagy a hadjáratról szóló jelentéseket sokszorosítsa. Egy csomó röpírat köszöni ennek létrejöttét. Az „*Edictum* ser-mi Poloniae regis" s a „De *Rebus* gestis Stephani I. regis Poloniae" cz. a. megjelent röpíratok e sajtó-irodából kerültek ki először.

Ki kell emelnem végül ama 8 röpíratot, melyek „*Zeitung*" czím alatt Báthory uralkodásának kimagaslóbb momentumait tárgyalják. Az első kettő, vetélytársa II. Miksa császár vál. lengyel királyról szól, miként fogadja el Bécsben (1576. márczius 23-án) a lengyel királylyá választást. Kettő *Danczka* ostromát tárgyalja. Egy *Polocko* vára bevételéről (1579. aug. 30), egy *Pleskow* ostromáról, más kettő a muszka és török harczokról szól.

A sorozatba felvettem Zamoiskira és Báthory Griseldissel való házasságára vonatkozó néhány művet is (így Piscorevius gratulatióit); egy pár országgyülési aktát; *Ilosvai* Benedek ritka epithalamionját Nádasdi Tamás és a hírhedt Báthory Erzsébet esküvőjére

(1571), a melyet szintén a hg. Czartoryski-könyvtár Báthoryanai között találtam.

Végül csak azt kivánom megjegyezni, hogy a krakkai herczeg Czartoryski-könyvtárt rövidítve (Kr. hg. Cz. k.) jelzem s megjelölöm a mi a budapesti egyetemi könyvtárban is megvan.

*

(*Akt.* elekcyi Stefana *Batorego*. Approbacya.). My Rady Koronne stb. Działo sie tho w Andrzeiowie 1. febr. 1576. — (Aláírásokkal; lengyelül). — 2r. 9 l. (Kr. hg. Cz. bécsi cs. és k. levéltár.)

(*Akt* koronacyi Stefana *Batorego* 1576. w Krakowie). My Rady Koronne stb. Litterae fidei, Datum Meggyes 10. febr. 1576. Litterae de praestito juramento. Meggyes 8. febr. 1576. Litterae confirmationis articulorum Henrico regi antea oblatorum. Meggyes 8. febr. 1576. Litterae confirmationis generalis. Meggyes 8. febr. 1576. (Aláírva: Stephanus electus rec és Mart. Berzeviceius procancellar). H. n. 2r. 15 l. (Kr. hg. Cz. k. és bécsi cs. és k. levéltár. (L.: Báthory I. l. királylyá vál. 375—383 l.)

Candiani P. V. Illmo ac invicto heroi d. d. Julio, Brunsvicensium et Luneburgensium duci etc. stb. — De ingressu, et regressu *Stephani Batori* asserti regis Polonorum, ex Palatinatibus Mariemburgi, et Pomeraniae, superiori anno vi deducti ab Androiensibus (nempè Moab interpretatis) in Poloniam et Prussiam, necnon Gedani ferè recepti proditione, C. F. P. D. etc. perterrefacti autem, ac longe tunc repulsi ab urbe, et terris uicinioribus, unius consilio, discrimine, et languoribus. — Historia, ad dei gloriam. Cum descriptione quarundam literarum, Turcicarum, scitu vtilium, et necessariarum. H. és é. n. 8r. A—H 13 iv. (Kr. hg. Cz. k.)

Edictum regium Svirense ad milites. Ex quo causae suscepti in Magnum Moscouiae Ducem belli cognoscentur. Edictum regium de suplicationibus ob captam Polotiam. Rerum post captam Polotiam contra Moscum gestarum narratio. Varsaviae. Anno Domini, MDLXXIX. 4r. A—G iv. (Kr. hg. Cz. k.)

Edictum serenmi Poloniae regis ad milites, ex quo causae suscepti in magnum Moscouiae Ducem belli cognoscuntur. — Item edictum eiusdem de suplicationibus ob captam Polociam habendis: cum Epistola, qua Ordines et Comitia conuocantur: et rerum post captam Polociam gestarum narratione. — Hisce

adiecta sunt quedam de Magni Moscouiae Ducis genere, quod se nescio qua autoritate ab Augusto Caesare ducere iactitat. Poloniae Apud Maternum Cholinum. MDLXXX. Cum Gratia et Privilegio Caes. Maiest. 4r. A—G ív. (Kr. hg. Cz. k.)

Friesz, Wilhelm de—. Eine grausame vnnd Erschröckliche Propheceyung, oder Weissagung vber Pollerland vnd Teutschland, Braband vnd Franckreich. Diese Propheceyhung ist gefunden worden in Mastrich, bey einem Gottesförchtigen Mann, nach seinem Todt, 1577. MDLXXVII. Gedruckt zu Basel bey Samuel Apiario, Anno 1577. 4r. 8 lap. (Kr. hg. Cz. k.)

[*Giulanus* (=Gyulai) Paulus]: Commentarius rerum, à *Stephano* rege, adversus magnum Moschorum ducem gestarum. Anno 1580. Claudiopoli in officina relictae Casparis Helti. Anno 1581. 4r. 21 l. — *Az előszó kezdete:* Paulus Giulanus, m. d. Wolffgango Kovacciocio Transilvanię cancellario s. d. — *Jegyzet:* Kovachóczy lakadalmára Harinnai Farkas Farkas leányával, Katalinnal (1881. jan. 31.) írta Gyulai emlékűl az 1580-diki muszka hadjárat történetét. (Egyetlen példánya a gr. Teleki-könyvtárban Marosvásárhelytt; fényképezett példány birtokomban.)

Gorscii. D. Jacobi— Orationes gratulatoriae, Apud Sereniss: Regem Poloniae *Stephanum Batoreum*, diuersis temporibus habite, quatuor. His adiuncta est in Calce quinta, ad Illustrissimum et Magnificum, D. *Joannem Zamoscium*, Cancellarium Regni, etc. Cracoviae, Anno Domini: MDLXXXII. — Az utolsó lapon MDLXXXIII. 4r. A—H ív. (Kr. hg. Cz. k.)

Goslavus, (Franciscus — de Nadarice). De bello adversus Moschos ad equites polonos oratio. Sermone simplici, animo in Rempublicam optimo. Posnaniae Melchior Neringk excudebat. Anno 1578. 4r. 24 l. (Kr. hg. Cz. k.)

Gvagnin Alex. Sarmatiae Europae descriptio, quae regnum Poloniae, Lithvaniam, Samogitiam, Russiam, Massoviam, Prussiam, Pomeraniam, Livoniam et Moschoviae, Tartariaeque partem complectitur. Alex Gvagnini Veronensis, equitis aurati, peditumque praefecti. Cui supplementi loco, ea quae gesta sunt superiori anno, inter sernum regem Poloniae, et magnum ducem Moschoviae breviter adjecta sunt. Item genealogia regum Poloniae. Spirae 1581. Fol. 113 levél és index. (A címlap belsején a Báthory sárkányfogas és lengyel sasos czímer). Báthorynak dedicalva.

Krako, 1578. jun. 20. — Az első kép a lengyel királyt ábrázolja a senatusban. (A bp. egyet. könyvtárban a Mircse könyvtárából).

Gysaei, Joannis — Warshoviensis. In obitum Seremissimi ac invictiss: *Stephani* Regis Poloniae, magni ducis Litvaniae, Russiae, Masouiae, Samogitiae, Liuoniaeq; nec non Principis Transilvaniae etc. etc. Carmen Funebre quod — vix egressus pueritiam scripsit. Cracoviae, Anno Domini MDLXXXVIII. 4r. 20 lap. (K. hg. Cz. k.)

H.(eidenstein) *R.*(einhold) S. R. De nuptiis illustrium Joan, de *Zamoscio*, R. P. Cancellarii, et excercitt: Praefecti: Ac *Griseldis Bathorreae,* Christophori Transilvaniae principis, et Sereniss. Stephani Poloniae Regis fratris, filiae: Ad illustrissimum Principem Georgium Fridericum Marchionem Brandeburgen. in Prussia Ducem — Epistola. Cracoviae, in officina Lazari. Anno MDLXXXIII. 4r. A—D ív. (Kr. hg. Cz. k.)

Heidensteinii, Reinoldi — secr. regii, de bello Moscovitico Commentariorum. Lib. sex. Cracoviae, In Officina Lazari, Anno Domini MDLXXXIV. 2r. 268 lap. (Kr. hg. Cz. k.)

Heidensteini, Reinoldi — secr. regii de Bello Moscouitico quod *Stephanus* Rex Poloniae gessit, Commentariorum Libri VI. Basileae. Per Conrád Valdkirchium. MDXXCVIII. 4r. 184 lap. (Kr. hg. Cz. k.)

Heydenstein, Reinholdt — Warhaffte, gründtliche vnd eigendtliche Beschreibung, des Krieges, welchen der nechstgewesene Kônig zu Polen *Stephan Batori* etc. etliche Jahr nach einander, wider den Grossfürsten in der Moschkaw *Iwan Wasilowitzen* geführet. Dadurch er das hochbedrengete Lifflandt, von des Moschkowiters vieljâhriger hefftiger Verfolgung erlediget, etc. Durch Herrn — der Kron Polen Secretarium, in VI. Bûchern ordentlich beschrieben: Nun mehr in Deutscher Sprache ausgangen. 1590. 4r. A—Z és a—r ív. Gedruckt zu Hörlitz, bey Ambrosio Fritsch. Im Jahre MDLXXXX. (Kr. hg. Cz. k.) *Jegyzet*: A czímlapon Báthorynak nagyon szép fametszetű, pirossal kiszínezett arczképe.

Heidensteinius Reinhold. Rerum Polonicarum ab excessu Sigismundi Augusti libri XII. Francofurti 1672, 2r. 388 l. (Kr. hg. Cz. k.; Bp. egyet. k. stb.)

Herborti a Fulstin, Joannis Faelicis —. Panegyricus Illus-

trissimo viro, Joanni Zario *Zamoscio,* Reipub. Polonae Cancellario, et supremo belli Duci, Patrono suo Optimo Maximo dixtus. Ingolstadii, Ex Officina Typographica Wolfgangi Ederi, Anno MDXXCV. 16r. 58 l. (Kr. hg. Cz. és Bp. egyet. kvtár.)

(*Ilosvanus,* Benedictus, Minister in Warano). Epithalamion Coniugii magnifici Domini Francisci Nadasdi, comitis CastriFerrei, et generosae dominae *Helizabeth* magnifici domini Georgii *de Bathor* filiae. (Honorabile Coniugium immaculatum). Cracoviae In Officina Matthaei Siebeneycheri. Anno Do. MDLXXI. 4r. 28 lap. (Kr. hg. Cz. k. — A czímlap belsején Nádasdi képe).

Lasicius Joannes. Clades Dantiscana anno Domini MDLXXVII, XVII. aprilis. A — polono descripta. Posnaniae Melchior Neringk. A. D. MDLXXVII. 4r. 19 l. (Kr. hg. Cz. k.)

Lasicius Joannes. Clades Dantiscanorum, anno Domini MDLXXVII, XVII. Aprilis: A—Polono descripta, et emendatius secundo edita: in qua causę belli à serenissimo Rege Poloniae *Stephano* contra Gedanenses suscepti, referentur. Accesit Satyra Joachimi *Bielscij,* in quendam maledicum Dantiscanum. Francofurti, Apud Andream Wechelum A. MDLXXVIII. 8r. 48 l. (Kr. hg. Cz. k.)

Lasitius, Johannes —. Der Dantziger Niderlag: Welche geschehen im Jar Christi, MDLXXVII. Den XVII. Tag Aprilis. Erstlich dem E. Wolgebornen H. Herrn Johann Zborowskÿ, Castelan zu Gnisen, etc. In Lateinischer sprach zugeschrieben von —. Jetzt aber dem E. Ehrnuesten, Hoch vnd Weitberůmbten Herrn Leonhardt Thurneisser zum Thurn, Churfürstlichen Brandenburgischen bestalten Leibs Medico, Zu Ehren, vnd gantzer Teuscher Nation zum wolgefallen trewlich verdeutscht. MDLXXVIII. 4r. 44 l. (Mellékelve: Ein Prophetey vom Untergang der stat Dantzig, van Joh. Dantisco, des poln. Königes Sigismundi secretario, der auch nochmals Bischoff zu Warmia gewesen, im Jar Chr. 1530. beschriben. 2 lap.) (Kr. hg. Cz. k.)

Laternae, Martini—. Oratio in exequias Funeris, divi *Stephani* primi, Polonorum regis laudatissimi. — Societatis Jesu, S. Theologie Doctoris. Cracoviae, Typis Andreae Petricovii. Anno Dni, MDLXXXVIII. 4r. A—G iv. (Kr. hg. Cz. k.)

Müller Laurentius —. Polnische, Liffländische, Moschowiterische, Schwedische vnd andere Historien, so sich vnter diesem

jetzigem König zu Polen zugetragen, Das ist, Kurtze vnd warhaffte Beschreibung welcher massen dieser jetzt regierender König in Polen, *Stephanus* dess namens der Erste, zum Regiment kommen, was für Krieg er geführet, vnd wie er dieselben geendiget, Was sich zu seiner zeit biss daher begeben, vnd auff den Reichstagen zu vnterschiedlichen mahlen abgehandelt, vnd was von den Türcken vnd Moschowiter für Werbungen vnd andere Anschläge fürgelauffen: Vnd was jetzund für ein zustand in Liffland, Polen, Litawen, vnd der Mosckav sey. Darinnen auch die Schwedische Kriege wider den Moschoviter, vnd andere Schwedische vnd Dennemärckische hieher notwendig gehörende Händel mit vermeldet vnd beschrieben werden. Ingleichen von der undeutzschen Völcker in Liffland Sitten vnd Leben, so wol auch der Tarterey, dess Fluss Boristhenis, der alten Statt Kyoff gelegenheit, vnd vom warhafften ort dess Exilij Quidiani sehr nützlich vnd lüstig zu lesen. Mit fleiss zusammen gezogen durch — damals Fürstlichen Churländischen Hoffrath, wie auss der Vorrede zuvernemmen. Getruckt zu Franckfort am Mayn, In Verlegung Sigmund Feyrabends. Anno 1585. 4r. A—N_{III} iv. 2r. 46 l. m. v. *Jegyzet*: Ugyanez alatt a czím alatt 1586-ban Franckfurt a. M.-ban is kiadatott. (Kr. hg. Cz. k.)

Müller Laurentius —. Septentrionalische Historien Oder Warhaffte Beschreibung der fürnembsten Polnischen, Lifflandischen, Moscowiterischen, Schwedischen vnd anderen Geschichten. So sich bey Regierung beeder Könige in Polen *Stephani* vnd *Sigismundi* dess dritten dieses namens, von Anno 1576. biss auff das 1593. Jar zugetragen, In zwey Bücher kurtz verfasset. Deren Erste hie beuor durch — damahls F. Churländischen Hoffrath, beschrieben vnd in Druck geben. Das ander aber, sampt einen Appendice vnd continuation dess Ersten, jetzt newlich durch einen Liebhaber der Historien mit grossem fleiss zusammen gezogen worden. Sehr nützlich vnd lustig zu lesen. Amberg Durch Michaeln Forstern. Cum Privilegio. Anno MDXCV. 4r. 200 lap. (Kr. hg. Cz. k.)

Mülleri, Doct. Laurentii — Churländske Secretarii Korte och sanfärdige Beskrifwelse om några förnämlighe och tänckwärdighe saker, Som vti the tre Stormächtige Konungars och Potentaters, K. *Johan* then III. til Swerighe, K. *Stephani Battori*

til Polen, Theslikes Storförstens *Iwan Wasilie witz* til Muskow Regegementz (*igy*) tidh vthi Swerighe, Polen, Rysland, Lijfland, och Littowen förlupne åre. Gwarvthinnan och Beskriffues om the swenstes Krügh emot Ryssen sampt andre märklighe saker och handlingar, som för närwaranda tijdz tilstand skull till at låsa och wetta åre ganska ryttighe. Vthtolkade och publicerade aff Erico Schrodero. Cum Gratia et Privilegio. Stockholm. Loos Ignatium Meurer. Ayr 1629. 8r. 208 lap. (Kr. hg. Cz. k.)

Milerowe, Pamiętniki — do Panowania *Stefana Batorego*, Krola Polskiego, Wielkiego Księcia Litewskiego, Ruskiego, Pruskiego, Mazowieskiego, Żmujdzkiego, Inflantskiego a Księcia Siedmiogrodzkiego ku pospolitemu pozytkowi na ojczisty język wylozyl J. J. L. Poznań i Trzemeszno. W księgarniach Walentego Stefanskiego. 1840. 8r. 169 lap. (Kr. hg. Cz. k.)

Paprocki Bartosz. — Herby rycerstwa polskiego. (= A lengyel nemesség czímerei). W Krakowie 1584. fol. Ujra kiadta Turowski Kazimir József. Krakko, 1854. 4r. 964, CLXII és 13 ll. Az eredeti kiadás czímlapja belsején Báthory arczképe. Báthorynak ajánlva. (Az újabb kiadás megvan könyvtáramban.)

Piscorevius M. —. Ad illustrissimum d. Joannem Zamoiscium r. P. Cancellarium, et exercitt. imp. De Nuptiis Cracouiae Idib. Junij celebratis, — Gratulatio. Cracoviae, In Officina Lazari. Anno Domini: 1583. 4r A—D ív. (Kr. hg. Cz. k)

Piscorevius Mathaeus —. Ad illustrissimum D. Joannem Zamoiscium. r. P. Cancellarium, et exercituum imperatorem. De Nuptijs cum illustriss. Domina D. *Griselide Bathorea*, Transylvaniae nata Principe, Seremissimi Poloniae Regis *Stephani* primi, fratris filia, contractis, Idibusque Junij celebratis, Cracoviae. — Gratulatio. Cracoviae In Officina Lazari, Anno Domini: 1583. 4r. A—Ev ív. (Kr. hg. Cz. k.)

Postulata ordinis ecclesiastici universi in regno Poloniae coram S. M. Regia, ordine Senatorio et Equestri in Comitijs Varseuiens: Generalib: A. D. MDLXXXV. habitis proposita. Posnaniae. In Officina Typographica Joannis Wolrabi. Cum gratia et Privilegio, S. R. M. MDLXXXV. 4r. A—E. ív. — [*Bolognetti* Albert pápai legatus oratiója Varsóban. 1585. Febr. 12.] (Kr. hg. Cz. k.)

Podowski, Hieronymus —. Na pogrzebie Stephana wielkiego

krola polskiego etc. Kazánie — W Krákowie, Z Drukárnie Lázárzowéy, Roku Páńskiégo, 1588. 4r. 43 lap. (Kr. hg. Cz. k.)

Raczynskiego, (Edwarda Hr. —) Pamiętniki do historyi *Stefana* króla Polskiego czyli korespondencya tego monarchy, oraz zbiór wydawnich przez niego urządzeń z rękopismów zebrane i wydane przez —. Warszawa. drukiem N. Glücksberga 1830. 8r. 165 l. (Kr. hg. Cz. k.)

De *Rebus* gestis *Stephani* I. regis Poloniae magni ducis Lithvaniae etc. contra magnum Moschorum ducem narratio. Edictum regium etc. ad milites (A lengyel czímer, koronás fehér sasban a Báthory czímer). Romae apud haeredes Antonii Bladii impressores camerales MDLXXXII. 4r. 24 lev. *Jegyzet:* Tartalma: Karnkowskinak szóló dedicatio. 2. Vinc. *Catti:* carmen. 3 Edictum regium Svirense, ex quo causae suscepti in magnum Moscoviae ducem belli cognoscentur (1579. jul. 12. Sviri). 4. Edictum regium de supplicationibus ob captam Polociam. (1579. aug. 31. Polock). 5. Epistola, qua ordines ad regni comitia convocantur. (Vladislaviae 1579. 26. Sept.) 6. Rerum post captam Polociam contra. Moscum gestarum narratio. 7. Commentarius rerum a Stephano rege Poloniae in secunda expeditione adversus magnum Moscorum ducem gestarum Anno 1.5.8.0. (Koronás lengyel sas a Báthory czímerrel. Gyulai Pál munkája, de hiányzik a dedicatio). A könyv végén ismét a lengyel sas, külön levélen, repül és zászlót tart. (Kr. hg. Cz. k.)

Recicii Andreae — instigatoris regii v. nob. accusationis in Christophorum *Sborovium* actiones tres. — De fide publica. — De praescriptionibus ante iudicium oppositis. — De criminibus. — Cracoviae. Typis Lazarianis. Anno Domini. 1585. 4r. A—Y ív. (Kr. hg. Cz. k.)

Roselli, Hannibalis —. Oratio funebris fratris — in sepultura *Stephani* I. regis Poloniae serenissimi 1588. Cracoviae ex officina Lazari, a. d. 1590. 4r. 13 l. (Zamojskinak ajánlva.) (Kr. hg. Cz. k.)

Samostrzelicii, Thomae — equitis Poloni oratio ad Gedanenses, qua ostenditur, Gdanen. sine iusta causa bellum nefarium, adversus principem suum regem Poloniae movisse et gerere ; beneficia quibus illi a Polonis semper post natos homines, affecti sunt amplissimis, ac vicissim eorum crati (!) animi studium commemorantur : tum summo magistratui inclito regi, non secus quam deo eos

restitisse exponitur : simul, quam tanto suo morbo, afferre salutarem medicinam queant, admonentur. Vive, cura, office, sedulo insta. Posnaniae, Melchior Neringk. Anno Domini MDLXXVII. 4r. A—I_{III} ív. (Kr. hg. Cz. k.)

(*Schützii* Casparis, secretarii Gedanensis). De Commissionis Gedanensis negotio, Libri tres : Bona fide, ab eo qui praesens Commissioni interfuit, Anno MDLXXVIII. conscripti. 4r. A—Y ív. (Kr. hg. Cz. k.)

S.(icmienski) L.(ucyan). Pamiętniki o Samuelu *Zborowskim*. Zebrané z wspotczesnych dzieł i rękopismów biblioteki kórnickiéj przez —. Poznań. Nakładem księgarni Jana Konstantego Żupańskiego. 1844. 8r. XXIII. és 77 lap. (Kr. hg. Cz. k.)

Skrzydylki Władysław — Akta i listy z czasow bezkrólewia po *Walezym* i z czasu *Stefana Batorego*. W Krakowie, w drukarni „Czasu“ w. Kirchmayera. 1868. 8r. 23 l. (Kr. hg. Cz. k.)

Zeitung (Warhafftige Newe—) Welcher massen die Rômische Kais. May. vnser Allergnedigster Herr, von den Polnischen Abgesandten in Wien zu einem Kônig in Polen declarirt vnd ausgeschrien worden. Was auch die Tûrckische Botschafft vor beschehener Wahl daselbsten geworben vnd anbracht : Folgends, wie der Grosfûrst aus der Moscaw die an jnen abgesandte Tûrckische Legation, tractirt vnd gehalten. Im Jahr 1576. 4r. 9 l. (Kr. hg. Cz. k.)

Zeitung (Eigentliche warhaffte —) auss Wien, vom drey vnd zwantzigsten Marty dieses 1576. Jars, welcher gestalt der Rôm. Keys. Maiest. vnsers aller gnegigsten Herren, die Polnische Kônigliche Waal vberantwort, vnd was sich darunder mit jhrer Keys. Maiest. vnd hinwieder der Polnischen Herren verpflichtung hat zugetragen, wie auch alles auffs stattlichst ergangen, etc. Anno MDLXXVI. 4r. 6 l. (Kr. hg. Cz. k.)

Zeitung (Newe, warhafftige vnd eigentliche —) auss der hoch vnd weitberhümten Stadt Dantzigk, Wie sichs mit jhnen, vnd dem *Batorer*, auss Siben Bürgen, vorlauffen vnd zugetragen. Auch wie sie ihm jn die 6000. Man erlegt, Vnd etlich viel grosser Stuck genommen haben, Welches den 6. tag Octobris geschehen ist, dieses 1577. Jars, wie weitter Bericht folget. — Beneben kurtze vnd summarische Schrifft, in welcher die vnschuldt der Königlichen Stadt Dantzigk, bei dieser betrübeten

vnd verworrenen Zustande, gegegen *(igy)* der Widersacher ungegründte erdichte Bezüchtigung, kürtzlich angezeiget wird. Erstlich gedruckt zu Dantzigk, bey Jakob Rhodo. 4r. 6 l. (Kr. hg. Cz. k.) (A végén Báthory válasza Danczkának, Brombergből 1577. okt. 6. németűl).

Zeittung (Warhafftige und Eigendliche newe —) aus der hoch und weit berhümbten Stad Dantzig, Wie sichs mit jnen, vnd dem Weyda aus sieben Bürgen, verlauffen vnd zugetragen habe, wie sie jm durch wunderbarliche Anschlege in die funfftzehen hundert Mann erleget vnd etliche grosse Stück genommen, Welches den 6. Julij geschehen ist, dieses 1577. Jars, wie weiter bericht folget. Sampt Kurtzer Erklerund, Aus wasserley vrsach der zanck vnd Krieg entstehet, mit sampt der Königes verantwortung, Daraus zu sehen, woran der fehl vnd mangel stehet, wie jhr weitter bericht werdet hören etc. Erstlich Bedruckt zu Dantzig bey Jacob Roda, Im 1577 Jahr. 4r. 12 lap. (Kr. hg. Cz. k.)

Zeitung (Warhafftige —) wie vnd wasserley gestalt die Königliche Mayestat zu Polen, u. vnser aller gnedigster Herr, die Vestung *Polotzko* durch Göttliche hülffe erôbert vnd eingenommen den 30. Augusti dieses lauffenden Jahrs MDLXXIX. Erstlichen Gedruckt zu Dantzigk, bei Jacobo Rhodo. 4r. 8 lap. (Kr. hg. Cz. k.)

Zeittung (Pollnische —) Summarische und Warhaffte Beschreibung, von jüngster bekriegung vnd eroberung etlicher fürnemer Städt vnd Vestungen, so Kông : Mayst : zu Polln, u. dem Moscouittischen Tyronnischen Feind, mit sieghaffter hand glücklich aberhalten. — Es werden auch hierin vermelt, die zeit dises ausszugs, die zal vnd vnterschied dess Kriegsvolcks, Dergleichen auch die Nâmen der eroberten Städt, Vestungen vnd Schlôsser, Neben ordenlicher anzeig, der gefangnen Moscowischen Fürsten vnd Herren Namen vnd verwaltungen, alles auch was sich sonsten in disem Zug jeder zeit begeben, jüngsten sich verloffen, vnd zugetragen. Gedruckt zu Nürrnberg, durch Leonhardt Heussler. MDLXXX. 4r. 15 lap. (Kr. hg. Cz. k.)

Zeittung (Persische, Türkische vnd Moscowittische —) Summarische warhaffte Verzeichnuss, wie der grossmechtige Fürst vnd Herr, Ismael Sophi, König in Persia, jetzund abermahls dem

Tûrkischen Keyser in zweien angriffen, 30,000. Mann zu Ross erschlagen, den grossen Beglierbeg erlegt, 500 beladener Camel in der Flucht erobert, die grosse Vestung Carsa eingerissen, Mustapha vnd Vaniffa Bassa in die flucht getrieben, als dann ort vnd zeit in folgender Beschreibung gemeldet wird. Folget auch ordentliche glaubwirdige Copy, des Schreibens, so di Moscowittischen Kniasch, auss Anregung jres Gross Fürsten, an die Woiwoden der Cron Pold, nach erlittenem schaden gethan vnd zugeschickt. MDLXXX. 4r. 8 l. (Kr. hg. Cz. k.)

Zeittungen (Pollnische und Reussische —) Eigentliche vnd kurtze Beschreibung, etlicher ergangener Kriegsübungen, auch die Belâgerung der gawaltigen Reussischen Handelsstatt *Pleskaw*. Neben ordenlicher Verzeichnuss, dess gemachten vnd bestettigten Fridens, zwischen beden Potentaten, als Köng: Maye: in Polen erstes, vnd dem Grossfürsten in der Moscaw anders theils, mit onder vnterschidlicher Vermeldung, der Fridens articul. Dergleichen von Lifflendischen vñ Tûrckischen, in newligkeit, verloffenen sachen etliche warhaffte vermeldung vñ anzeigungen, nützlich vnd notwendig zu wissen vnd lesen, alles in kurtz aus Littaw geschriben. MDLXXXII. 4r. 7 lev. (Kr. hg. Cz. k.) — *Három arczképpel.* Az egyik: „Contrafactur dess Mosscouittischen Grossfürsten in seinem Fürstlichen Habit." (A muszka czár fametszetű arczképe). Másik arczkép: „Obolinscus, der Reussen Obristen in seiner Kriegsrüstung." 3-ik arczkép: „Antonius *Possevinus* tregt die versigelten Fridesbrieff." [1]

[1] Nem mulaszthatom el. hogy köszönetet ne mondjak ez alkalommal Marcsek József thurzófalvai tanító úrnak, a ki 1885 nyarán velem egyidőben Krakkóban időzvén, e könyvészeti összeállításnál segítségemre volt.

VITÉZ JÁNOS LEVELEI ÉS BESZÉDEI.

FRAKNÓI VILMOSTÓL.

Egy évtized óta a „Könyv-Szemle“ mindegyik évfolyamában szó van *Vitéz János* könyvtáráról és kéziratairól. Ez nem lehet meglepő, ismerve azon nevezetes állást, melyet a nagy főpap a középkori magyar tudományosság történetében elfoglal, és mely őt, mint írót az ő koszorús unokaöcscse *Janus Pannonius*, mint maecenást Corvin *Mátyás király* oldala mellé helyezi.

Nem lehet kétségünk az iránt, hogy — bár e sorok írója fáradságot nem kimélve, a hazában és külföldön széleskörű kutatásokat eszközölt — a következő évek során is, gyakran fogják a búvárok napvilágra deríteni Vitéz irodalmi tevékenységének, tudomány- és művészet-pártoló bőkezűségének emlékeit.

Irodalmi munkásságának legjelentékenyebb nyilvánulását: levelei képezik.

Ismeretes, hogy a humanisták korában a levélírás a szó szoros értelmében irodalmi foglalkozás volt. Ugy a hivatalos, mint a bizalmas levelek fogalmazásában Róma és Hellás classicus iróinak utánzása képezte a főczélt. A formára helyezték a legnagyobb súlyt, nem ritkán a tartalom szembetünő kárára. És mivel az ily levelek számos másolatban, a mai hirlapokat pótolva, forgalomba jutottak, majd egybegyűjtve az iskolákban is használtattak, — a levélírók inkább az olvasóközönségre gondoltak, mint arra, kihez leveleiket czímezték.

Vitéz János levelei is ilyen irodalmi dolgozatok természetével bírtak. Ezeknek egy kis részét (78 darabot), még az ő életében, összegyűjtötte *Ivanics Pál* zágrábi pap, a királyi can-

cellariának jegyzője, bizonyára oly czélból, hogy minták gyanánt és iskolai olvasmányul szolgáljanak.

Ivanics gyűjteményének egykorú kézirat-példánya a bécsi udvari könyvtárban őriztetik, a mely után az érdemes Schwandtner János György a múlt század közepetáján közrebocsátotta. [1]

Ezen kézirat volt ekkorig az egyetlen, melyet ismertünk. Legújabban fölhivatott figyelmünk arra, hogy egy másik példány a prágai káptalan könyvtárában őriztetik. Megkeresésünkre a káptalan, lekötelező készséggel, Budapestre küldötte a XV. századbeli díszesen kiállított és tartalmát is tekintve nagybecsű kéziratot. [2]

A 478 levélből álló kötetnek csak első 78 lapját foglalják el Vitéz János levelei.

A prágai kéziratnak a Schwandtner-féle kiadással való összevetése nem volt egészen háládatlan munka.

A VI. számú levél a nyomtatásban czímezve van „Ad *Baptistam Eleuterium Teatinum.*“ E helyett a kéziratban ez áll: „Ad Babtistam **Electum** Teatinum.“ Vagyis a levél „János választott teatini [3] püspökhöz“ nem pedig „Eleuterius Jánoshoz“ volt intézve.

A nyomtatott kiadásban feltünő, hogy XLI. számú levél után, mely Kázmér lengyel királyhoz van intézve, következvén a XLII. számú, mely Miklós dékánhoz íratott, ezen Miklós (praetactus) „feljebb nevezett“-nek mondatik a felíratban.

Ennek magyarázatát megtaláljuk kéziratunkban. Itt tudniillik a Kázmérhez intézett levél után következik egy Miklós dékánhoz írt *másik levél,* mely a nyomtatott kiadásban ki van hagyva. Ez 1448. deczember 18-dikán Szegeden íratott. [4]

Igy tehat a prágai codex Vitéz leveinek gyűjteményét egy kiadatlannal kiegészíti.

[1] Scriptores Rerum Hungaricarum. Bécs. 1756. (Folio kiadás) II. 1—105.

[2] Erős papirosra van írva. Magassága 31, szélessége 19 centim. Az első levélen ékes lapdísz. Az 1. és 73. levélen ékes aranyos kezdőbetű. Egykorú bőrkötése préselt rajzokkal és rézdiszítményekkel van ellátva. Provenientiája felől, sajnos, semmit sem tudunk.

[3] Azaz chieti-i (olaszországi).

[4] A Schwandtner-féle XLII. számú Temesvártt 1449. január 24-dikén íratott.

De ezenkivül Vitéz János irodalmi műveinek sorozata még nagyobb gyarapodást nyer.

Mindenekelőtt megemlítendő általa fogalmazott két politikai levél :

1. 1452. junius 15-én, Hunyady János kormányzó és az országtanács nevében, V. Miklós pápához, kinél panaszt emelnek Frigyes császár ellen, mert gyámsági jogaival visszaélve, V. László királyt letartóztatja. (98^{b}—99^{b}.)

2. 1554. január 26-án, V. László király nevében, V. Miklós pápához, a török ellen indítandó hadjárat ügyében. (189.)

Továbbá Vitéz *politikai beszédeinek* egész nagy gyűjteményét találjuk itt. Ezek a következők :

1. 1452. október 8-dikán, Bécsben, a magyar rendek nevében, V. László királyhoz tartott üdvözlő beszéd. (101^{a}—107^{a}.)

2. 1452. deczember 13-dikán, Bécsben, ugyanazok nevében, ugyanahhoz intézett második beszéd. (107^{b}—111^{a}.)

3. 1453. márczius 21-dikén, Bécsben, a magyar rendek nevében Frigyes császárhoz intézett beszéd, melyben a korona visszaadását sürgeti. (111^{b}—115^{b}.)

4. 1454. január. Prágában, V. László király nevében, a pápai követhez intézett beszéd, a török hadjárat ügyében. (176^{a}—178^{b}.)[1]

5. 1454. január. Ugyanahhoz, ugyanazon ügyben tartott második beszéd. (179^{a}—182^{b}.)

6. 1454. márczius 23-dikán, Prágában, V. László nevében, a császári követhez intézett beszéd. (190^{a}—197^{b}.)[1]

7. 1454. április 11-dikén ugyanahhoz tartott második beszéd. (208^{a}—200^{b}.)

Végre e helyen kell kiemelnünk *Aeneas Sylvius* bibornoknak három levelét :

1. 1454. julius 25-dikén *Vitéz Jánoshoz*, kiadatlan. (214, 215.)

2. 1455. április havában, egy meg nem nevezett főpaphoz, *Vitéz Jánosról szóló*. (216.)

[1] Kiadtam ily című munkámban «Vitéz János politikai beszédei» (Budapest, 1878. 24., 25., 11.) egy mölki codex után.

[2] Kiadtam ugyanott, 13—12. ll. egy müncheni codex után, melynek számos hibáját a prágai codex nyomán ki lehet igazítani.

3. Dátum nélkül, István osztrák cancellárhoz, szintén *Vitéz Jánosról* szóló. (217.)

* * *

A prágai codex, a felsorolt darabokon kívül, hazánkat érdeklő egyéb fontos iratokat is tartalmaz. Úgymint :

1. 1452. V. László ismeretes oklevelét, melyben Hunyady Jánosnak a beszterczei grófságot adományozta. (89^{b}—98^{a}.)

2. 1454. január havában, a pápai követnek, V. Lászlóhoz, a török hadjárat ügyében tartott beszédét. (172^{a}—175^{b}.)

3. 1454. február 7-dikén Frigyes császárnak V. Lászlóhoz írt levelét. (169^{a}—171^{b}.)

4. 1455-ben, a frankfurti birodalmi gyűlésen, a magyar királyi követ által tartott beszédet. (166^{a}—167^{b}.)

5. 1455-ben, Aeneas Sylvius bibornok által, a magyarországi követekhez tartott három beszédet. (198^{a}—207^{b}.)

6. A crétai püspök pápai legatus által, a török elleni hadjárat tárgyában, Podjebrád cseh királyhoz és Boroszló város tanácsához tartott két beszédet. (471—478.)

7. A burgundi herczegnek, a török hadjárat tárgyában tartott egy beszédét. (183^{a}—188^{b}.)

* * *

Az európai történetre a következő darabok vonatkoznak :

1. A bambergi egyház ügyében kiállított pápai bulla. (222.)

2. Aeneas Sylvius II. Pius pápa számos levele és beszéde. (121—165, 211—213, 216, 217—221, 226, 227, 240, 456—470.)

3. 1454. szept. 10-én kelt pápai bulla. (168.)

Végre a codex egy része classicus és humanista munkálatokat tartalmaz. Ugymint :

1. Plutarch leveleit. (80^{b}—81^{b}.)

2. Plinius és Seneca munkáiból kivonatokat. (231)

3. Poggio dolgozatait. (223—225, 228—230, 452—455.)

4. 1444-ből Frater Apollonius levelét Centora Antalhoz. (116^{a}—120^{b}.)

5. Gvarino beszédeit és leveleit. (82, 83, 315—451.)

6. 1459-ben szerkesztett jogi műszótárt (272—314.)

Mindezek felsorolása kétségtelenné teszi, hogy a prágai codex a történelem és XV. századbeli irodalom dús forrását képezi.

A BÁNFFY-LEVÉLTÁR MAGYAR TÖRTÉNELMI FORRÁSAI.

JAKAB ELEKTŐL.

Midőn a magyar *Történelmi Társaság* vidéki nagygyűlése 1868-ban Kolozsvárott volt, én is azok között voltam, a kik megbízattak, hogy a Bánffy-levéltár tárgymutatóiból kivonatokat készítsünk, a mi az Árpád-, Anjou- és vegyes házi királyok korszakából történelmi becsesel birónak látszó levél, irat s másféle emlék van, a közgyűlés előtt róla jelentést tegyünk.

Néhai Simon Elek, mint a család ügyvéde s a levéltár felügyelője eszközölte ki, hogy a Bánffy-ház északnyugati belső udvarsarkán levő, úgynevezett *vasajtóju kamara* zárai előttünk fölnyiltak, a tömérdek vasas és bőrös láda s egy pár íratszekrény tartalma elénk tárult, s a Bánffyak őseinek ötszázadra terjedő drága kövek és keleti gyöngygyel kirakott arany-ezüstözött magyar és török fegyverei, sisak és pánczél, buzogány és handsár, kard és pisztoly; a gyönyörű lószerszámok: nyereg, kantár, szügyelő, nyeregtakaró, zablák, aranynyal gazdagon hímzett lovagöltönyök, szóval: egy egész archeológiai múzeum volt a mi szemeink előtt kibontakozott.

Mintha a magyar hajdankorba lettünk volna visszavarázsolva. Voltak itt Mátyás király, I. és II. Zápolya, I. Ferdinand és I. Lipót idejebeli királyi emlékek és ajándékok, török kaftán és gazdagon sujtásozott bársony lovagpalást; minden azt mutatta, hogy a Bánffyak átélték Magyar- és Erdélyország régi dicsőséges korát, fényt árasztott rájok a korona és királyi szék, s ők támaszai voltak mindkettőnek. Nemzeti királyainkkal

s fejedelmeinkkel együtt járták be győztesen a harczok téreit s kiváló részök volt a magyar haza megtartásában, a magyar alkotmány megvédésében.

Néhány perczig gyönyörködtünk a keleties szépségű tárgyakon, elgondoltuk, mily kiváló díszei lennének ezek a pesti vagy kolozsvári múzeumnak, elsajnálkoztunk fölöttök, hogy a mult nagyság e sok becses emléke itt mintegy eltemetve van, s a nemzeti önérzet és művelődés emlésére nem teszi azt a szolgálatot, mint tenné egy nyilvános közintézetben; de vigasztaltuk magunkat azzal, hogy annak is elfog jönni ideje.[1] Jó, hogy vannak, köszönet a Bánffyaknak, hogy szerezték s fentartották, lesz bizonyára gondjuk majd arra is, hogy ezek a haza és nemzet javára hasznosíttassanak.

Ezután a leveles ládák iratjegyzékeihez fordultunk, s buváraink különböző irányban kezdettek kutatni, jegyezni, kivonatozni, másolni. Én az összes jegyzetekből magam számára egy általános jegyzéket készítettem, s azóta többször kerestem az alkalmat, hogy történetíróinkkal megismertessem, most egy más irányú munkásságom megérlelte közlési szándékomat, a mit alább elmondok.

A levéltár három részre oszlik: I. a család birtokjogi okleveleire; II. nevezetes történelmi események följegyzésére s egy pár emlékiratra, végre a gróf Bánffy György II-dik erdélyi kormányzó politikai, közigazgatási és történelmi gyüjteményére.

I. Mi 709 csomag jegyzékét néztük át s a czélunkhoz tartozókat azokból választottuk ki és pillantottuk át. A külső kivonaton meglátszik a *csomag* [Fascikulus] *száma*, mindenikben az *egyes levelek sorszáma* s az illető *birtok neve*, nehány szóból álló kivonattal, p. o. „*a györgyfalvi jószágból a leánynegyed kiadásáról való levél 1371-ből*," vagy „*a bonczidai jószág határjáró levele s más oda tartozók 1366—69-ből.*"

Mindenek előtt megnéztük:

A) az *Árpádkori okleveleket.* Ez kettő volt: *Péntek* nevű

[1] E czikk rég iratott; azóta meg volt a kolozsvári pompás király-látogatás, melynek pazar fényt és keleti szemvakító szépségét épen a Bánffyak ruhái és lószerszámai adták. A jóslat hamar s a kir országrész arisztokratiájának nagy dicsőségére teljesült. *A közlő.*

birtok elzálogosító és határlevele [metalis et pignoratio] 1292-ből, melyeket Szabó Károly kiadott.

B) *Az Anjou-korszakbeliek 1302-től 1397-ig* terjednek. E korszakból 52 tétel alatti oklevelet választottunk ki, de némelyhez számos másra vonatkozó irat volt mellékelve, így például egy határ kijárási levélhez annak mindannyiszori megújítása, a leánynegyedet illetőhöz mind az, a mi a nemzetség azon birtoka további sorsát illette.

A ki az *Alsó-Lindvai* Bánffyakról a „Magyarország családai" czimű könyvben [1] irottakat megolvassa, látni fogja, menynyi jeles, mily magas állású férfit adott e nemzetség a hazának s mennyi jóval halmozták el a királyok őket, mily tekintélyes részét birták az ország földének. Hasonló ehez a *Losonczy gróf és báró Bánffy* nemzetségi ág is, melynek nemzetségi leszármazása ugyanott van jobbadán erdélyi források szerint előadva, [2] mert ez ág Erdélynek Magyarországtól elválása ideje óta a legnagyobb nemzetségek egyike volt, főhivatalokat viseltek, nagy államférfiak, bátor hadvezérek s kitűnő bírák és törvényhozók váltak belőlük, ezért mint az ország és fejedelemség fentartó nemzetségei voltak elismerve s nagy birtokokkal és kitüntetésekkel jutalmazva.

Nagy Iván megismerteti az ág leszármazását, vérségi egybeköttetéseit és közszolgálatait. De birtokaikról, gazdaságaikról s a haza és királyi szék iránt tett szolgálataikról fogalmat csak a kolozsvári *Bánffy-Levéltár* képes adni. Valóban kívánatos, hogy azon ma tényleg élő Bánffy grófok és bárók közül, akik magas állásuk mellett komoly tudományos férfiak és írók is, valamelyik írja meg nemzetségök történetét, a mire már gróf Lázár Miklós a magáéval példát adott s az alkalommal adja ki e levéltár történelmi becsű leveleit, úgy mint a gróf Zichy- és gróf Károlyiakét már régen folytatják. Rendkívüli gyarapodására lenne az történetírásunknak, genealogiánk- és diplomatikánknak, dicsőségére a nemzetségnek.

[1] Irta *Nagy Iván*, megjelent 1857. Pesten. Lásd az I köt. 155—162. lapjait.

[2] U. o. 162—170. lapjait és a Turul I. 16—26. l.

Hogy az nem másképen van, kitűnik csak azokból is, a miket én a mondott időben futólag kijegyeztem s itt töredékesen közlök, megjegyzem, hogy az általam átnézett levéltár-rész túlnyomólag a grófi ág birtokjogi leveleit foglalta magában.

Először elősorolom *a birtokokat*. Ezek voltak betűrendben: *Almásmező, Aranyos-* és *Karapataka, Boncz-hida, Bácsi, Borsa, Bálványos-Váralja, Berkenyes, Csora, D.-Erked, Dorosma, Faragó, Gyulatelke, Gyerö-Vásárhely, Györgyfalva. Hassas, Iklód* és *Szentiván, Kendi-Lóna, Kékes* és *Nyárló, Kalota, Kozmatelke Kovátkút, Kecset, Meregygyo, Mikótelke* másképen *Markhárt előföldje, Magyar Kis-Kapus, Mezö-Szilvás* és *Sesztér, O. K.-Kapus, Poklostelke, Petre, Pián, Paptelke, Szent-Mihálytelke, Szamosfalva* és *Sztána, Szucság, Sebus* másképen *Szász-Sebes, Sülye, Toldalag, Zalasd, Tötös* másképen *Jetös erdö*. Negyvenöt kisebb-nagyobb falu, egész birtok és birtokrész csak az Anjou-korszakból!

Ezek közül adomány levél van I. Károly királytól 1310-ből Csora és D.-Erked-ről, 1315-ből királyi megegyező levél, 1340. osztálylevél, 1354-ből kiváltságlevél I. Lajos királytól. 1375-ből visszaadási parancs levél [Mandatum Restitutorium] ugyanattól. Adomány és beigtató parancslevél Kalota, Sülye, Bálványos-Váralja és Szent-Péter birtokokról, Kovátkút és Paptelke falukról 1340-ből, Zalasd faluról 1362. és Aranyos és Karapataka falukról, 1387-ből s Zalasdról beigtatási jelentéstétel és kir. megerősítés 1363-ból, határkijárási levelek s hasonlók Bonczidáról 1366—69-ig, határvisszajárási levelek Válaszut és Borsa falukról 1369—1429-ig, Kendi-Lónáról 1315-ből, Kecsetről 1360-ból, Gyulatelkéről 1348 és 1352-ből, csere- és osztálylevelek Gyerö-Vásárhelyről 1363 és 1391-ből, Szamosfalva és Sztána, magyar és oláh Kis-Kapus falukról 1391-ből, Kékes és Nyárló falukról 1373-ból, leánynegyed kiadását illető levél a györgyfalvi birtokból 1371-ből, a szucsági jószágból 1370-ből és 1378-ból; nemesítő levél [Immunitationalis] Gavasdia faluról 1397. Toldalag nevű falut illető levelek 1334-től 1823-ig, a 71-ik Faragó birtoké 1375-től 1814-ig időrendben lajstromozva a 72-ig csomagban együtt látható. Érdekesek a Bartsai-nemzetséggel volt osztályok levelei szintén lajstromozva a 107., 108. és 109-ik csomagban.

Történelmileg igen fontos egy 1332-ik évi itélet *Sebus*-ról, melyet egy 1354-beli kiváltságlevél, valamint egy intőlevél Szász-Sebes-nek mond. A II. Geiza által a szászoknak adott királyföld határát ugyanis a II-ik Endre király 1224-ki aranypecsétes [*elveszett*] oklevele így jelölte meg: Kezdődik pedig a föld [*Fundus Regius*] Város-tól Borált-ig [*a Varos usque ad Boralt*], máshol: a Sebus földétől Darótzig [*a terra Sebus usque Daraus*] két történelmi vélemény van erről, egyik szerint a Sebus földe Háromszék *Sepsi-fiók* Székely-Széke, onnan kell kiindulni a királyföld meghatározásában; a másik szerint *Sebus* = Szász-Sebes, *Város* = Szászváros, ezektől Erdővidéken Barótig, vagy a Rikán kivül Darótzig terjedett volna a szászoknak adott föld. A Bánffy-levéltárban levő idézett oklevelek valamelyik történelmi felfogáshoz kétségtelenül érdekes felvilágosítást fognak adni, ha csak nem a Bánffy-Hunyad közelében levő *Sebes vára* teszi amaz oklevelek tárgyát, melyet — mint kézügyben levő erődöt — birhattak a Bánffyak.

C) *A vegyes házbeli királyok* korszakából csak II. Ulászló koráig tettem jegyzést. Ezek azonban a Bánffyakat folytonos emelkedésben tüntetik föl. 1444. I. Ulászló királytól pallos-jogot [*jus gladii*-t] kaptak *Csüged* és *Városvize* birtokaikra. 1426—27. Zsigmond király kijáratja *Bökény* nevű birtokot, ugyan 1427. visszajárják Bogártelke határait, tiltakoztak Al-Pestes elfoglalása ellen. Magasra emelkedik azonban s tömérdek birtokot szerez a nemzetség a nagy tehetségeket oly igen kedvelő Mátyás királytól; úgy kell lenni, hogy fényes szolgálatokat tettek neki békében és sok diadalmas háborúiban. Nagy Iván és forrásai alig említenek meg e korszakból egypár férfit és azok hivatali állását. A Bánffy-levéltárban bő forrása nyílik fel a történelmi eseményeknek, melyekben e nemzetség ősei oly dicsően vettek részt, hogy a nagy király birtokokkal és kegyével halmozta el. 1463-ban adományozta *Csüged* és *Város-vize* birtokokat s azokba beigtattatta, valamint *Szent-András* birtokába beigtatását is megparancsolta; 1465. megerősítette *Árokalja* falu birtokáról kelt adománylevelöket; valamint a *Bálványos-Váraljáról* és *Berla* vagy *Baton* faluról birtakat is, 1467-ben kijáratta *Báts* falu határait; 1473. új adománylevelet adott *Alsó-Gyékényes* faluról; 1482. adományul kapták a Bánffyak a két *Boos*-t, határai felett a király

itéletet hozatott, 1483. újból visszajáratta s 1486-ban erről jelentést adatott ki; 1485. Corvin Mátyás adományozta nekik *Híd-Almás*-t, 1489. zálogképen megszerezték *Alsó-Járát* s határait szemle alá vették s megállapították. Huszonhat év alatt tíz falut adományozott nekik a király vagy azok birtokában őket megerősítette és biztosította. E levelekben a király elsorolta: a Bánffyak hol és minő szolgálatokat tettek neki és országának, mely háborúban kik voltak jelen közülök, s mily vitézséggel harczoltak, vagy a béke munkáiban, a tudomány és míveltség terjesztésében iránta és a haza iránt mily érdemeket szereztek. A király kanczellárai azzal a benső erőteljes irálylyal fejezték ki akaratát és méltánylását, a mi Mátyás király levelezéseit s okleveleit jellemzi. Mily keveset tudtak és írtak mindezekről a mult század erdélyi genealogusai: Mikola, s e századbeliek: Nagy Iván, az ő forrásírója, Kőváry, Wagner, Lehoczky stb. a levelek egyszerű megtekintéséből kitűnik. Ha majd ezek felhasználhatókká lesznek, történelmünk s a magyar genealogiai tudomány tetemesen gyarapodik általa.

II-ik Ulászló királytól 1492. zálogos birtoklásba kapták *Báldon* vagy *Bádon* falut, 1493. Bartsa leánynegyedbe adott jószág iránt egyességre léptek a Bartsaiakkal.

És ez csak a XIII—XIV—XV., tehát három század oklevelei röptében való áttekintésének föltüntetett eredménye. Gondoljuk hozzá a viharos XVI-ik és XVII-ik, a szerencsétlen XVIII. és a hazátlan és nemzetünket új életre kelni látó XIX-ik századokat. Mily válságokat ért mindkét ország s főleg a kisebb és gyöngébb Erdély! Mily rendkívüli befolyással voltak sorsára a Bánffyak!

Egyik, az I. Bánffy Farkas, Zápolyának legerősb híve, fiának tanácsosa és vezénylő tábornoka; a másik, Zsigmond, Zrinyi Miklóssal Szigetvár alatt harczolt és 1594. az esztergomi ostromnál esett el. Bánffy György, Báthory István lengyel király tanácsosa, Bánffy Boldizsár Báthory Zsigmondé, egy másik Bánffy György Szamosujvár várparancsnoka, Bánffy Farkas Maros- és Udvarhelynek főkapitánya stb. Volt köztük tanácsos, kk. és rr. elnöke, főispán. S mily nevezetes embere volt Erdélynek I. Apafi korában Dénes, korának legszebb férfia. A gazdag és hatalmas főúr, a kinek hitvese a fejedelemné testvére, Bornemisza Kata,

maga fejedelmi tekintetű férfi, mesés gazdagságáról híres, a közvélemény által eleve a fejedelem utódává kijelölve. Ez volt bukásának oka. A gyönge lelkű Apafi nem birta elszívelni a a hazafiaknak sógora felöli hízelgő — ő azt hitte, őt sujtó — itéletét; mint fejedelemségre vágyó párttütő 1674-ben vetélytársa, Teleki Mihály cselszövénye miatt elitéltetett s Bethlen várában bakó végezte ki.

II. Figyelmet érdemlő része a levéltárnak egy nagy iratszekrény emlékirati és nagy számú foliansokból álló tartalma. Megtörtént dolgok [RES GESTAE, Appendix Historica] czím alatt, melyben egyebekkel együtt ez iratok voltak: a) *János Zsigmond király temetéséről való Instructio*, b) *Posthumus László királyi biztosítása a Bánffyak részére*, c) *Morvák letelepítése Gyula-Fejérvárra*, d) *Bánffy Dénes elleni per folyama* stb.

A történelmi társulat tagjainak sietős munkásságához képest csak futólag tekinthettünk bele a félig kinyitott ajtójú szekrénybe s egy-pár folianst kaptunk kézbe, melyek, a mennyire emlékszem, gr. Bánffy György, II-ik e nevű erdélyi kormányzó szépen bekötött publico-politikai és történelmi gyüjteményét foglalták magukba: magán és hivatalos levelek, ezek közt br. Bruckenthal Sámuel és gr. Teleki Sámuel erdélyi udvari kanczelláróké, fogalmazványok, kormányi rendeletek mintái, rendszeres bizottsági munkálatok, államiratok, legfelsőbb kir. kéziratok [*handbillet*] országgyülési irományok s megküldött törvények stb.

Ezek történelmi fontosságáról engem közelebbi tanulmányaim győztek meg.

A Habsburg-ház alatti első erdélyi kormányzó, gróf Bánffy György, fia volt a lefejezett Bánffy Dénesnek, a ki mint fejedelmi tanácsos, kolozsvármegyei főispán, kolozsvári főkapitány Bécsben követségben járván, bárói ranggal s czímmel díszesítetett föl. Elitéltetésekor György fiát is megfosztották az apai jókban való örökösödéstől, de 1648-ban e törvény igazságtalanságát a fejedelem átlátta, s megszüntető törvény által hatályon kívül helyeztetett. I. Apafi halála után az ország közfigyelme a vértanú Bánffy Dénes fia felé fordult s 1691. jan. 10-én erdélyi kormányzóvá választatott, 1696. grófi rangot nyert, s 1709-ben halt meg; átélte a Tököly és II. Rákóczy Ferencz viszontagságteljes fejedelemsége korát, kik közül az utóbbi őt birtokaitól és kormány-

zói tisztétől is törvényhozásilag megfosztotta. Ennek egyik fia ismét Dénes volt, a ki r. katholikussá lett. Ennek György nevű fia 1748. decz. 24-én született, kitünőleg neveltetvén, főispánból elébb kormányszéki tanácsos, azután udvari alkancellár, 1787. erdélyi kormányzó lett s azt 1822. julius 5-kén történt haláláig viselte.

Nagy tehetségű és erős becsvágyó magyar és alkotmányos érzületű férfi volt. Bécsben II. József alatt Erdély részéről alkanczellár, s mint ilyen neveztetett ki a nyugalomba ment br. Bruckenthal Sámuel helyett kormányzóvá. Mikor a nagy politikai változás 1790-ben Magyar- és Erdélyországban bekövetkezett, gróf Bánffy azok egyike volt, a kik Erdély sorsát intézték. Hosszasan szolgálván Bécsben, az ottani körökben ismeretes volt, az átalakulás kezdetén felhívatott, s elébb II. József, azután II. Lipót fejedelmeknek erdélyi ügyekben főtanácsadója lett. A két államminiszteri conferentiákban ő volt, a ki Erdélyt képviselte, a kancellár, gróf Teleki Sámuel kineveztetéseig, sőt akkor is egy ideig. Ekkor történt, hogy a miniszteri conferentiákban, mint Erdély kormányzója, az első helyet követelvén: a fejedelem gróf Teleki Sámuelnek, a kancellárnak ítélte azt, mint a ki őt képviseli. Ebből némi hidegség támadt a kis ország két vezérférfia közt, a mi sok közügy elintézésénél meglátszott, s néhol a kormányi köriratokból is kitűnik.

Gróf Bánffy iskolázott, erélyes, gyakorlott kormányzó férfi volt, beavatva az udvar titkaiba, de jól ismerve Erdély alkotmányát és alkotmányos kormányrendszerét. Míg az ország a restauratió korát élte, a kormányzó gondosan őrködött szabadsága s jogai felett. Tiszteletben tartotta a fejedelmi jogokat, de viszont tiszteletet kívánt az ország törvényei, a nemzet jogai irányában is. Számos elnöki fölterjesztésében olvastam: „*ezt meg amazt a létező törvények nem engedik meg,*“ vagy: „*ez vagy amaz ellenkezik a hazai törvényekkel: ezért kivihetőnek nem gondolja.*“ A közigazgatás, bíróságok, törvényhozás, szóval a törvényhozó és végrehajtó hatalom újra szervezése alatt sok jót tett, sok **bölcs** tanácsot adott, sok nem helyesen indult dolgot és tárgyalást helyes útra, az alkotmány keretébe vitt vissza gróf Bánffy eszes hazafias érzülete. Az 1791—92-ben hozott sarkalatos törvények létrehozásában neki főérdeme volt. A kir.

kormányszék tanácskozásait bölcseséggel vezette, felterjesztésein s általában a határozatokon és rendeleteken meglátszott a kormányzó simító keze s eszélyes, de határozott hazafias jelleme. Sokat köszönhet neki különösen Kolozsvár és az erdélyi magyarság azért, hogy a királyi kormányszéknek Nagy-Szebenből áthozatását kieszközölte s az országgyűlések helyévé e város állandósíttatott. Gróf Bánffy Kolozsvár emelkedésére, jólétére és művelésére három évtizeden át oly nagy hatással volt, annyi üdvös reformot kezdeményezett maga, s annyi hasznos intézmény létesítésének volt részint tervezője, részint pártolója és előmozdítója, hogy megérdemli nevének a polgárság hálás emlékében megőrzését.

Ezért tartom én a magyar történelem becses forrásának a Bánffy-levéltárat. A kormányzónak élénken kellett élni lelkében az I. kormányzó és atyja emlékének. Mint tudományosan művelt, olvasó és gondos embernek meg kellett neki őrizni az őseitől rászállott iratokat, fontos levelezéseket és följegyzéseket. Ki tudja, nem lehetne-e nyomára jutni az első Bánffy Dénes bűnpere összes eredeti iratainak; hisz az a védirat, a mit a történelem *Bánffy Dénes elitéltetése* név alatt ismer, csak összegezése a levelezéseknek, a vád- és védiratoknak. Ezekre magukra volna szükség, hogy az igazság tisztán kiderüljön. Az 1790—92-iki időkre vonatkozólag is becses adatoknak kell ott lappangani, miket még nem ismerünk. Gróf Bánffy György oly nagy tényező volt e rendkivüli mozgalmakban, ő oly közel állott a trónhoz, I. Ferencz fejedelem és saját nemzete bizalmát annyira birta, hogy lehetetlen, hogy az általam is látott iratszekrény foliánsaiban s a ládák ismeretlen tartalma közt e korszak történeteire sok ismeretlen és fontos eredeti iratok és emlékek megőrizve ne legyenek.

De van föltevésemnek egy más alapja is.

Midőn *Aranka György* életét megírtam, mélyen kellett a *philohistorok társasága* ügyeinek szövedékébe néznem. A mit fölfedeznem sikerült, ama művemben az olvasó megtalálja. De nem találja meg azt, a mi kutatásaim előtt is rejtve maradt. E társaság elnöke és pártfogója — a mint tudva van — gróf Bánffy kormányzó volt. Ő évtizedekig tudósítást kívánt magának tétetni Aranka titkár által. Hol vannak azok? A volt kir. kormány-

szék levéltárának, sem elnöki, sem közigazgatási részében nincsenek. A kolozsvári kir. lyceum könyvtárában alig van egy pár. Bánffy gróf meg nem semmisítette őket. Mint kormányzó levelezést folytatott a tudósokkal is: Eder, Kazinczy, Aranka, Döbrentei s mások sokan irtak hozzá. Hová lettek ezek a levelek? A társaság által kiadott történelmi művek: „*Scheszeus,*“ „*Simigiarus*“ stb. kiválasztása, megbíráltatása, kiadásra bocsátása mind az ő engedelmével történt. Mi lett az ezekre vonatkozó levelezésekkel?

A társaságnak tömérdek kéziratot, levelet, egy s más irodalmi ritkaságot küldöttek az országból, a miket a kormányzó elnök magához kért, soknak holléte maig sincs tudva, egy része az Aranka-gyűjteménybe gróf Mikó Imre birtokába ment; más része a Lyceum könyvtárába. De a többieknek is valahol létezni kell. Nem valószínű-e, hogy a Bánffy-levéltárból felvilágosodunk felőle azonnal, a mint abba szakértő szem figyelemmel tekint bele s átvizsgálására idő és alkalom lesz. Ha az Akadémia a Bánffy-örökösöket megkérné, hogy megbizottja előtt amaz iratszekrények és ládák fölnyíljanak, azt hiszem nem kapna tagadó választ. Meg vagyok győződve, hogy ott a *philohistorok társaságára* tartozó nevezetes adatok is rejlenek.

Egy közelebbi tapasztalásomra hívom fel ez alkalomból történetiróink figyelmét. A mult őszön a fenkölt érzületű és hazaszeretetéről ismert özv. br. Bánffy Albertné gr. Eszterházy Ágnes ő nagyságát kerestem fel *Kolozsvár története* czimű művem érdekében. Ritka szivélyességgel fogadott s a mit kértem, rendelkezésemre bocsátotta. Rendkivül meglepett palotája nagy termének gazdag családi képgyűjteménye. A falakon körös-körül függenek a Bánffyak nagy őseinek képei, sok egész életnagyságban. A sort egy martialis alakot életnagyságban mutató Bánffy kezdi meg, alatta irva ez áll:

B. BVSADVS
BANFY OR. R.
PALATINVS VNG.
— — — A TAR
taris OCCIus
1243.

A keret, a festés, a felirat betűinek jellege nem igazolják a képnek e távoli időkorból származását. De több százados régisége kétségbe nem vonható, s történelmi tény, hogy a Bánffyak első eredetöket I. Buzad idegen nemzetbeli ősüktől származtatják, a ki III. István hívására jött az országba 1161—1173 körül. II. Buzad 1223-ban soproni főispán volt, 1226-ban tótországi bán. Ez később Domokos baráttá lett, de előbb Sol ispán leányától nemzé III. Buzadot. Ennek képét gyaníttatják a genealogiai adatok a Bánffy-palota tiszteletet gerjesztő régi és igen érdekes említett cymeliumában. Szilágyi Sándor úr „*Magyar történelmi életrajzok*“ című képes vállalatának a *Bánffyak őskora* kritikai megállapítása mellett — ritka szép tárgya lenne ez. A nemes báróné bizonyára örömmel engedné meg lerajzoltatását.

A gróf Bánffy György nemzetségi ága gróf Bánffy József kir. kormányszéki tanácsosban 1854-ben kihalt. A birtokok a báró Bánffy nemzetségi ágra mentek át, melynek egyik ága a br. Bánffy Pálé, Miklós gróf, a ki rangját s méltóságát 1854-ben kapta s az alkotmányos kormány törvényesitette, ő felsége főszertárnokmestere, európai műveltségű férfi, nagy és becses könyvtár birtokosa, egyik fia, Béla gróf, alsóházi alelnök, politikai író, a másik képviselő és áldozatkész műpártoló; a másik ág br. Bánffy Györgyé, kinek fia volt a nem rég elhalt jeles hazafi, Albert báró, ennek egyik fia, György, író, a másik, Ádám, képző művész. Ez ág is oly régi nagy ősök maradéka, mint a másik. Híres államférfiak, hadvezérek, legfőbb bírák, törvényhozási elnökök, kincstárnokok állottak elő soraikból. Hazafiúi érdemeiket sok kir. adománylevél hirdeti, nagy kitüntetések s számos birtok tanuskodik felőle. Báró Bánffy Farkas nemzetsége genelogiáját irásban hagyta hátra, de a melyet az irodalom szintén nem ismer.

Ha sikerülne, hogy e hatalmas kettős nemzetségi ág levéltára a magyar történelem számára megnyiljék, a nemzetségre új fény derülne, tudományügyünk nagy erkölcsi hasznával.

FOKTÖVI JÁNOS ISMERETLEN PRÉDIKÁCIOS KÖNYVE 1614-ből.

Közli: ERDÉLYI PÁL.

A régi kálvinista-világnak egy egészen elfeledett, a szó szoros értelmében eltemetett alakja Foktövi János, a volt váczi pap, a kit sem egykorú följegyzéseink, sem egyház-történeti könyveink föl nem említenek. Egyedül Lampe-Ember könyvében maradt meg neve a régiség homályába burkoltan, s annál határozatlanabbúl. Bizonyára alig lép ki valaha emez elburkoltságból, ha véletlenül írói munkásságra nem adja magát. A mit meg nem tettek kortásai, kik között élt és bizonyosan sokat forgolódott, a mit elmulasztottak egyháztörténetíróink: mindazt megteszi, helyrehozza egy sárgult levelű könyv, melyet a Nemzeti Múzeum könyvtára Komáromy Antaltól vásárolt meg Szilágyi Sándor közvetítésével.

„Az EMBOR ELETENEK I. EREDETIRŐL. II. TERMEZETIRŐL. III. ALLAPATTJAROL IRATTATOT KÖNIW FOKTŐVI JÁNOS WACZON WARASSI PRÆDIKATOR ALTAL 1614.“

Ily czímet visel az a kéziratos könyv, mely egyedüli emléke a mai napig annak, hogy Foktövi János élt és dolgozott. Összeírta Prédikációit, melyeket különféle alkalmakra készített és elmondott, legtöbbnyire talán Váczon, a hol huzamos ideig predikátoroskodott. A munka egy 411 foliót tartalmazó, ó szláv írású hártyába kötött oktáv kézirat kötet, melynek széle az idő hatása alatt egészen megfeketedett. Jobb sarka meglehetősen beázott, de sem a papírban, sem a szövegben kár nem esett. Különben jó épségben maradt ránk, tiszta olvasható írással, mely-

nek orthografiája erősen archaistikus. A könyvtárban nyert jelzete 380. oct. hung. Mint került Komáromyhoz, nem tudom. Egyébként maga a kötet mélyen hallgat sorsáról, csupán egy bejegyzéssel ad felvilágosítást történetéről. Az első levél előlapján: *F. Matthiae liber est Váczij Emp. d. 6.....* s a hátsó lapján: *Anno 1625. 6 die May Adott Péter deák fl 32 d. 35, a többi oda veszet mind.....* két bejegyzést találhatni. E két jegyzés egy kéztől való, két érdekes adatot nyujt, egy dátumot (1625.) és a könyv árát hat dénárban.

Foktövi János eredetéről, családjáról nagyon keveset tudunk, életéről csupán annyit, a mennyit arról maga följegyzett. Valószinűleg ama Fogthűy család egyik tagja és elődje volt, a melyről Nagy Iván emlékszik.[1] Nagy Iván szerint komárommegyei nemes család, melylyel egy nevű család lakja a Hajdú kerületet is. Ez a két család nem két különböző, hanem egy. A Literáti Fogthűyek Komárommegyében laktak a XVII. század végén. Literáti Fogthöy Péternek Bécsben 1676-ban Lipót adta ki armalisát, melyet fia Péter (II) 1682-ben hirdettetett ki. Az ő fia volt Pál, kinek nemességét kétségbevonhatlannak ismerte el Komárommegye közönsége az 1723. decz. 14-én tartott gyűlésében. Pál akkor Tatában lakott, s apja volt annak a Foghtőy Péternek (III), ki a bihari Diószegre (Ér-Diószeg) ment lakni, s maga és fia nevében (Sámuel) kérte Komárommegyét nemesi bizonyítványának kiadására, hogy nemességét Biharban is kihirdettesse. Igy adta ki a megye 1768. decz. 15-iki gyűléséből ama bizonyítványt, melyből eddigi adatainkat merítettük.[2] A család egyik ága Biharban maradt és ágazott el ott és Hajdúmegyében, a másik ág Komárommegyében élt. Fogthűy Zsigmond Komárommegye és város volt tisztviselője és több megye táblabirája, († Komáromban 1865. decz. 24. 68 éves korában) s fia Dénes köz- és váltóügyvéd († Komáromban 1883. decz. 15. 45 éves korában) a komáromi ágból valók; Fogthűy János, a Hajdú kerület főjegyzője, táblabírája és az 1839-iki országgyűlésre követe, utóbb (1844.) alkapitánya, a bihari ágból való volt.

[1] M. orsz. cs. IV. 191.

[2] Kom. m. levélt. Cell 143. F. 4. Nro 24.

A XVI—XVII. században több Foktövit ismerünk, kiknek e családdal való összeköttetését nem sikerült megállapítani, azonban valószinűnek lehet tartani. Eddig más Fogthűy családon kívül hasonlót nem ismerünk. Hogy a régiek Foktövi, Fogthőynek írták nevöket, a mostaniak Fogthűynek, ezen alig lehet megakadni. A helység, melytől nevüket vették Fogtoo és Fogtű (Lampenél és Bélnél) ma Foktű (Helységnévtár 1873.), a régi Solt megyében, Kalocsa mellett a Duna közelében feküdt. A helység és családnév írásmódja a *t*-t megelőző gutturalisra épen ellenkező fejlődést mutat. A család régi tagjai *k*-t írtak, s a helységnév *g*-vel volt írva; ma, a család ír *g*-t, s a helységet írják *k*-val. A dolog lényegében egy, t. i. ezelőtt a család név volt, ma a helységnév van fonetikusan írva. Azaz: miután a magyarban kemény hang előtt keményen ejtünk minden mássalhangzót, *t*-t megelőző *g*-t is keményen *k*-nak ejtjük. Igy lett a régi Fogtő-ből Foktű, melynek eredetije a család nevében maradt meg. Természetes, mert azt mindig nagyobb conservatismussal szokták megőrizni. A régi Foktövi fonetikusan úgy van írva, a mint ma a régi Fogtő. Azonkívül az *ő*, *ü* változása egészen az a jelenség, melyet hangtanunk története magyaráz; nincs tehát okunk Foktövi és Fogthűy névben két egymástól elütő nevet keresnünk, de igen is kétféle írásmódot.

Ismerjük e család régi tagjai közül Mátét, Mihályt és Jánost, a kiről bővebben szólunk, prédikációs könyvünk szerzőjét. Máté, a mint Lampe-Ember írja, [1] tanítványa volt Dombi Péternek, a híres tolnai mesternek, s Pathai Sámuellel, a későbbi szuperintendenssel együtt vette fel a papi tisztet 1565-ben. Mihály 1609-ben Marburgban tanult és ott írta dissertatióját: Explanatio Doctrinae De Salutis Filiorum Dei certitudine. Praeside Raphaele Eglino..... proposita a Michaele Pastoris Foctöino Ungaro.[2] Ez a munka Keczel Miklósnak, a szatmári kir. birtokok praefectusának van ajánlva, a ki tanulmányainak pártfogó és jóakaratú Maecenása volt. Ezeken kívül említés van egy

[1] Lampe-Ember 668. l.

[2] Szabó K. szivességéből. Megvan a budapesti Egyetem könyvtárában 4r. A—D_3 = 15 sztlan levél.

Foktövi Jánosról Szalárdinál, [1] a ki váradi hajdú hadnagy volt és hirtelen halállal halt meg 1659-ben, és egy Foktői Pálról, a ki a barsi egyházmegyében Bessén volt pap, egyházának utolsó papja. 1733-ban az egyházmegye 21 egyházában tiltották be az istentiszteletet, s ezek között volt Besse is. Bessére azután plebánost rendeltek, a kálvinista hívek alig egy félszázad alatt annyira megfogytak, hogy az Edictum Tolerantiae kiadása után már nem alkothattak önnálló egyházat, hanem leányegyházul csatlakoztak Pozbához.[2]

E papi, tanítói családnak valószinűleg tagja volt az a Foktövi János, kiről, mint predikációs könyvünk szerzőjéről, ideje immár szót tenni.

Róla eddig egy adatunk maradt, a mit Lampe-Ember hagyott emlékezetül, Pathai Sámuelnek 1647. szept. 10-én kelt és Szilágyi Benjamin Istvánhoz írt levelében: Ludi Rectores praecipui nominis Viros habuit Ecclesia Veresmartoniensis, Stephanum Nyiró Tholnai, *Johannem Fogtoi*, Johannem Marothi, Laskovium, Andream Muraközi, Johannem Kopácsi [3]. Ez a nyilatkozat azért érdekes, mert prédikátorunkra egyetlen adat, miből tekintélyre, nevére következtethetünk.

De egyetlen adat különben is. Ha maga föl nem jegyzi élete eseményeit, meg kellene elégednünk tisztán azzal az egyetlennel, így azonban bővebben beszélhetünk róla. Könyvében (III. rész, X. praed. 285. fol.) egy egész lapon beszél magáról. „Én is Foktövi János Váczon várasi praedikator leven, kezdem ez embörről és az ő idejéről ez könyvbeli Praedikatiokat irnom. Időmnek negyvenkilenczedik esztendejében, Praedikatorságom-23. esztendeiben, Váczon laktomnak 11. esztendeiben. Azt mit Iffjuságomban irtam és cseleködtem, azokat az úristen tudja csak, embörök is láttak benne. Tholnai Scholában tanultam 4 eszt. Debreczeniben azután 4 eszt. Szegeden mester voltam 2 eszt. Veresmarton is azután 1 eszt. Czegléden ordinált Johannes Kertvélyösi ki akkor Püspök volt 1592. ult. Junii. Adácsi praedikátor voltam 2 eszt. Tököli *nehezen* Másfél esztend. Fok-

[1] Siralmas Krónika 462., 466., 469 ll.

[2] Sz. Kiss Károly Monografiai vázlatok. Pápa, 1859. 136. és 380 ll.

[3] Lampe-Ember 665. l.

tövi alig Másfél eszt. Pathai *veszöttül* 1 eszt. Makadi Malen (?) 3 esztendeig. Jaj ki sokat bújdostam közbe közbe."

Ennyi az önéletírás, nem sok, de épen elég arra, hogy összefoglalva élete adatait, halvány rajzát adhassuk hányt-vetett életének. Negyvenkilencz éves korában írta prédikációit, a czímlap tanulsága szerint 1614-ben. Számítási alapul önkényt kínálkozik a nehány helyen feljegyzett datum, 1614. Kételyünk van, s nem alaptalan, hogy abból induljunk ki. Az írás, tinta és papir tanúsága szerint az egész könyv, ha nem is egyfolytában, de lehető rövid időközben íratott. A 3. levélen levő jegyzet magában is útba igazítana, ha egy datumot (1592), pappá szentelésének évét föl nem jegyzi. Prédikációit írja, praedikátorságának 23. esztendeiben, azaz 1615-ben, ez az év tehát az, melyből életének minden datumát meg lehet határozni. Számításunk helyességét az említett feljegyzés igazolja. Ugyanis ez olvasható a harmadik levelén: Argumentum hujus L.....(c)él(ja) (?)
Mőlyet irtam Karácson .....(P)ál és Petör napig
Wáczon 1614. Chrus uronk születése után.

Ugyan e levél alján van a következő bejegyzés, mely minden bizonynyal a felette levő verses játékra vonatkozik.[1] Waciae 29. Julii A.D. 1614 Io Lrti Foktőinus. Mind a két esetben az 1614. év a munka kezdetét jelenti, s nem a befejezést, mely Pál és Péter táján (minden valószinűség szerint 1615) történt. 1615. dátumát ily módon számításunk határozott kiinduló pontjául vévén, életrajzát a következőkben foglalhatjuk össze.

Született 1566-ban, tanult a tolnai iskolában. Tanítója ott Barovius (Baranyai) Fábián lehetett, egyik híres mestere és Dombinak nem méltatlan utódja. Itt töltött 4 esztendőt, a melybe 1573, Baranyai tanítóskodási éve még akkor is bele esik, ha a gyermeket négy éves korában adták volna fel, a mi nem valószinű. Tolnáról Debreczenbe került, itt is négy évet töltött, ki volt tanítója, nem tudjuk. Ezzel körülbelül elvégezte tanulmányait s így jutott mesternek előbb Szegedre, utóbb Veresmartonra, ott két évet, itt egyet élt és tanított. 1592. junius utolsó napján ordinálta Körtvélyesi püspök Czegléden. Ez nagy nap volt a szegény iskolamesterre, életének összes adatai közül egyedül ezt őrizte

[1] Közölve alább.

meg és jegyezte föl pontosan, nap szerint. Innét kezdve azután lesz belőle vándor apostol, a kit sorsa és viszonyai hánynak, vetnek, míg végül nagy sokára pihenőt adnak neki Váczon 1604-ben. A közbül eső időt különféle helyeken paposkodva töltötte, Tökölben *nehezen*, Pathon *veszettül*, a mint maga írja. A reformáczió ellen már a XVI. század végén előtörő reakczió, esetleg a megélhetés szüksége kényszerítették őt bujdosásra vagy vándorlásra. S a bécsi békét megelőző viszonyok eléggé magyarázzák azt a kort s e vándor apostolok kalandos életét és bizonytalan helyzetét.

Foktövi Jánosról Pathai Sámuel, mint kiváló nevű [vir praecipui nominis] emberről beszél, már veresmartoni mester korában. Vajjon e megkülönböztetett említés Foktövi későbbi hírének visszaragyogása-e vagy pedig a már abban az időben megérdemelt kitüntetés elismerése, nem tudom. A vácziak benne korának egyik kiváló papját nyerték meg.

A váczi egyház keletkezéséről és e korbeli történetéről nagyon keveset tudunk. Annyi bizonyosnak látszik, hogy Bocskai korában emelkedett, s tény, hogy ő tette egy esperesség középpontjává. Ezt a váczi esperességet hívták később Pest-elei, utóbb Erdőhát-szegi (Erdőhátsági) néven.[1] Váczon akkor erősítette meg Bocskai a főiskolát is. A főiskolának és kórháznak külön papi stallumot állított,[2] s Váczot ily módon nagyon kiemelte. Tekintélyét még soká megőrizte, s a mint Vörös megjegyzi, ennek bizonyságául lehet venni, hogy a váczi pap a kerületi ülések jegyzőkönyveit harmadik helyen írta alá, mint az 1628., 1629., 1630., 1631. jegyzőkönyveken látható.

Foktövi János tehát a valóságos parochiális, városi pap, 1604-ben élt Váczon, s ott laktának tizenegyedik évében írta említettem prédikátióit 1615-ben. Meddig élt ott, s onnét újra tovább ment-e, vagy ott halt meg, ismét nem tudom. 1619-ben könyvébe írja még (fol. 400[b]) a török császár esküvését Bethlen Gábornak, tehát 1619-ig élt, de már 1625-ben egy Mihály nevű emberhez került könyve, a ki azt hat dénárért vette. 1619—1625 között lévő időben halt el, vagy távozott el Váczról, jobban —

[1] Váczi Közl. 1885. 50. sz. és Lampe-Ember 650. l.

[2] Vörös K. váczi lelkész tudósítása.

került könyve eladásra. A mi alig történhetett másképp, mint halálozás, vagy más katasztrófa következtében, mert alig képzelhető, hogy egy könyvéhez, kéziratához ragaszkodó pap kicsinyes okok miatt kiadná kezéből. S minek adta volna el 6 dénárért különben?

Főbb vonásaiban ime élete s annak egyes határfái. E rövid vázlat eléggé feltünteti, hogy milyen nyugtalan, sokfelé hányt, vetett élete lehetett annak a szegény kálvinista papnak, ki megpihenvén Váczott, életirati vázlatát így fejezi be: „Jaj ki sokat bújdostam közbe-közbe.“ Harmincznyolcz éves koráig, míg Váczon meg nem települt, tizenegy helyen élt, tanult, tanított, prédikált, mindenütt rövid ideig. Közbe bizony sokat bújdoshatott. Könyve címlapjának hátsó részén a következő mondások vannak, melyekben úgy szólván vándor élete bölcseletét adja. „Az ki sok helyökön járt, sokat tud az: és az ki sokféle dolgokban forgolódott, bölcsen tudhat beszélgetni. Az ki semmit sem próbált, kicsint tudhat az; az möly ember pedig sok tartományokban forgott és sokféle dolgokban munkálkodott, nagyobb (Okravaszságot) okkal és móddal való forgolódást szörözhet. Én az én vándorlásomban sokat láttam, és többet érthetök, mind kimondhatnám. Gyakorta szintén közel veszeködtem halálomhoz, viszont ismég azok által tartattam meg.“ Nagyon érdekes volna tudnunk, merre és mily okok következtében vándorolt, s a közben mily események között veszekedett közel halálához, s ismét mint tartatott meg általok. Kellemetlen emlékű vándorlásaira sóhajt föl „Jaj ki sokat bújdostam közbe-közbe!“ E felsóhajtás nagyon talál soraihoz, melyeket vándorlásáról írt.

Foktövi János kora tudományának teljesen birtokában volt, s nagy olvasottságát józan praktikussággal párosította. Könyve mind erre erős bizonyíték, s valósággal bő tárháza egy sokat látott ember életbölcsességének és széles látókörű tanultságának. Irodalmi munkásságát nem ismerjük, de gondolható, hogy előbb is dolgozott, mint prédikációit írta. Könyve próbált irót árul el, s ment minden kezdő tévedéseitől. Különben maga is említi dolgozásait; „a mit írtam cseleködtem Isten tudja csak, emberök is láttak benne,“ milyen tárgyuak voltak, megint nem tudjuk. Ugy látszik költői próbálkozást is tett magyar és diák nyelven. Erre mutatnak legalább vers-töredékei, melyeket a szövegbe szúrva

ad, s egy nyilatkozata, melyben bevallja dolgozását. „Énis Foktövi János az Embör életének idejit így határoztam meg Wáczon 1606 Esztendőben, ult. Novemb. diákul“ [fol. 168^{b}].[1] Irói munkásságának legméltóbb és egyedüli bizonyítéka maig könyve, melyről ideje esik már szólani. Foktövi János érdekes alakja a régi magyar protestans papi rendnek, a ki „többet érthet, mint kimondhatná,“ ki életét vándorlásban töltötte, gyakran közel veszeködött halálához, és mikor megnyugodott, prédikációit írja össze.

Könyve, mint már említettem a XVII. század legelejéről, 1614—15-ből való, s prédikációit foglalja magában. A hat első folion vegyes jegyzetek vannak, a hetedik foglalja el a czímlapot, a 8—12 a tartalomjegyzéket, melyet három üres (13—15. fol.) követ, így hát az első prédikációt az *Emberről* csak a 16. fol. kezdi. Innentől fogva végig foly szövege, (fol. 16—395), megszakítást csak a második rész előtt szenvedve, a hol 7 folio üres, (fol. 106—111) s a 96. fol. nincs beírva. Mindkét helyen hiányzó szöveg maradt el, melyet szerzője csak később pótolt volna ki. A legvégén Isidorus fordítás-részlet van, (folio 396—398) arra 13 fol. üres következik (fol. 398—411), melyből két lapot (fol. 400^{b}—401^{a}) a török császár esküje tölt be.

Az ismertetett könyv összesen 45 prédikációt tartalmaz három részben, és pedig az első részben 10-et, a másodikban 11-et, a harmadikban 24-et.

Czímeik a következők: I. Ki teremtette az embert. II. Az Istennek örökkévalóságáról. III. Az embernek teremtetéséről. IV. Az Istennek láttatásáról. V. Az angyalokról. VI. Az ördögökről. VII. A fegyverökről. VIII. Az égről. IX. A földről. X. A paradicsomról. *Második rész.* I. Az embernek eredetiről II. A fogantatásról. III. A lélekről. IV. Vagyon-e az asszonyi állatnak lelke. V. Halhatatlan a lélek. VI. A testnek fogantatásáról. VII. A fioknak és leányoknak különböző fogantatásárul. VIII. A szülésről. IX. A gyermekszülésről (születéséről). X. A bábákról. XI. A dajkákról. *Harmadik rész.* I. A gyermekségről. II. A gyermek neveléséről. III. A szülék tisztiről. IV. Az inas-

[1] Alább közölni fogjuk az egészet.

ságról. V. Az ifjúságról. VI. Kell-e nyelveket tanulni. VII. A tisztbeli embereknek jóságos cselekedetekről. VIII. A megért emberségről. IX. Az ért emberségnek jegyeiről. X. A jó férfiúnak dicséretiről, Benne feddendő vétőkről. XI. A vénségről. XII. A vének tiszti. XIII. A görbe vénségről. XIV. Asszonyi állatokról. XV. A szűzleányról. XVI. A leányi szemérmetességről. XVII. A házasságról. XVIII. A jegybeli személyekről. XIX. A mennyekzőről. XX. A papok házasságáról. XXI. Az özvegységről. XXII. Az asszonyi állatok tisztiről. XXIII. Az ember életéről. XXIV. Az életnek végéről. Isidorus ez életnek kimeneteléről szépen szól. — Vége.

Tartalomjegyzékének ez a rövid kivonata megmutatja körülbelől miről szólanak ezek a prédikációk. Felöleli bennök az ember egész erkölcsi és testi életét. Nem egyéb ez, mint a XVII. század református világának moralis anthropologiája, az élet elméletének kézikönyve, erkölcstana és aranyszabályai. Nem csak arról beszél, mint kell hinni és buzgólkodni, de arról is, mint kell élni, élni Istennek tetsző életet, mint kell arra nevelni a gyermeket, az ifjúságot, mint kell megbecsülni a házasságot, mint kell használni a férfi és aggkort, és befejezni az emberi életet. Szóval ezekben a prédikációkban az ember tárgyalva van az élet minden viszonya közt, az emberi kor különböző idejében és helyzeteiben, születésétől haláláig, a legnagyobb részletességgel és apróra terjedő gonddal. Igaza lehet az írónak, mikor egész önérzettel mondta el magáról: „Többet érthetök, mint kimondhatnám."

Prédikációit átszőtte a biblia és zsoltár gyakori használatával, a szentatyák és kiváló kortársainak nézeteivel, mesterének, Calvinnak tanításával, a klasszikus kor irodalmából vett idézetekkel. Ezek között vannak versek is, a melyeket azonnal le is fordít és pedig eredeti versalakban. Számos érdekes megjegyzéssel élénkíti prózáját, mely könnyen, mintegy önkénytelenül folyik, kigömbölyödő betűkből álló soraiból úgy szólván feslik ki, mint büvész keze alatt a papiros rózsa. Nyelvének különös új szine van a XVII. századhoz viszonyítva, de orthographiája erősen régies. Kifejezéseiben van erő és szabatosság, mondatai egészen ki vannak kerekítve, még pedig a legnagyobb gonddal.

Ilyen nyelven írta beszédeit, melyeknek külső és belső for-

mája ugyanaz, melyet még ma is használnak papjaink, az a hármas beosztás, melyen belől az igének felbontása, a tételek megállapítása és kidolgozása, és a vallásos vagy erkölcsi tanulság levonása szokott lenni. Igy épülnek Foktövi beszédei is általában, de néha bizonyos szabadsággal, majd a bevezetést hagyja el, s azonnal az ige föltagolásához kezd, majd a végén mellőzi a már előbb felmutatott tanulságot.

A prédikációk ilyetén kidolgozását tekintve, azt kell hinnünk, hogy ez a könyv még nem volt sajtó alá adásra készen, legalább nem egészen. Valószinűleg ki akarta nyomtatni, s e czélra összeírta talán régebben elmondott és írt prédikációit is, hogy azután egészen részletesen dolgozhassa ki. S mig ezt teheti, addig csak vázlatosan írja össze, egy-egy részét szépen ki is dolgozza.

Foktövi János életét fővonásaiban saját feljegyzései szerint előadtuk, szólottunk könyvéről is, és ismertettük azt bár csak nagyon vázlatosan. Könyve tudása sokoldaluságát, és szelleme fogékonyságát bizonyítja, e tulajdonságok megszerzésében nagy része lehetett bujdosásainak, vándorlásainak. „Jaj ki sokat bújdosott közbe-közbe“, — a miről panaszkodott, az lett szelleme és lelke csiszolójává.

Az ember életének elosztása.

Látod, mint buborék, az embör élete olyan:
Mert hetet [1] ő ritkán tizször életbe talál,
Sok nem él esztendőt, sok hetet, de kimulik sok.
Annál ritkább az, tiz hetedikre ki jut,
Egy ember ideje tiz hét, nehezen telik az is.
Vastag erős vagy lágy gyönge tagokba leszön.

Életöd elei fogat ad, szopik annyja csöcsiből,
Négy kézlábon mász, lábra föl állva lepik.[2]
Más hetedön gyermök mesterségökbe' tanulhat,
Költség és eledel, kész ruházatja legyön.

[1] het = heted, septennium, a bibliai hetven esztendőnek tizedrésze, az ember fejlődésének egyes korai.

[2] lépik, l. a másik oldalon [2] futamik régi alakot.

Harmad heted időn változik szava inasnak.[1]
Megbajúszosodik, álla meg is pöhösül.
Az negyedik heted jóságos dolgokat indit
Iffjúságnak ékös kedve hamar futamik.[2]
Az ötödik heted nagy vastag, házasulást vár
Forró meleg volta mit akar, azt teheti.
A hatodik heted gyors férfiu jó tanácsot kezd
Mindönöket fölhány, jóba' gonoszba' választ.
Iffjak héuságán hetedik heted bánkódik aztán
Jámborságot azért szive szájába talál.
Nyolczadik hetedön bölcsebb lesz, majd meg is őszül
Ki mondja igazán mit tud, arányoz, itél,
Kilenczedik hetedön böcsületes vénség előkél
Vén embör bölcsen szólva, beszélve leül.
Görbehátú vénség[3] eljő tizedik hetedön majd,
Kétször gyermöknek mankó kezébe' (a) lába.

Votum vitae praesentis.

Kisded, gyermökség, iffjúság Emböri voltom,
Magadnak tartod, tartes vén erőm is uram.
Tarcs vén erőm is uram, böcsületös csak te légy abban
Legyön erőm, lögyek én jó vén embör. Amen.

Ezeknek a verseknek megvan latin eredetijök is, szintén Foktövitől, amazok jobbak, folyékonyabb verselésűek, mint a magyarok. Ez utóvégre természetes is. A latin nyelv és prozódia kiművelten, pallérozottan jutott el a humanisták korára, s nálunk a XVI—XVII. századok találkozóján nem volt szokatlan a latin verselgetés, egy csomó énekünk van abból az időből. A magyar nyelvet és verselést még csak kezdték pallérozni, ezek között a kezdők között volt Foktövi János is, a ki klasszikai formájú verselésünk egyik legrégibb munkása. Hasonló mérték alá esnek az alább következő hexameterek és distichonok is. Bennök is csak a törekvést látjuk s azok a nehézségek tűnnek föl, a melyekkel a magyar klasszikai prozódia küzdött.

[1] Inas, régi ismert szó, szerzőnk egész pontosan határozza meg, mit ért *inas*-kor alatt. Latinul adolescentia, (a 310ᵃ fol.) — az inasságh tart XXI Eszt. — Tehát a mai *kamasz*-kor. — Inasnak hivunk azt az megnött gyermöket, ki már tizenöt esztendőt elérte. (III. r. IV. pr. 258—259. fol.)

[3] Görbehátú vénség — aggkor — Szerinte decrepitus «háromlábú, kétször gyermök». (170ᵃ fol.)

Ennek érdekes példái azok, s mint ilyenek adalékúl szolgálnak a klasszikai formájú verselés történetéhez. Nem egészek, hanem töredékek. Az idézett verseket magyarul is akarván adni, lefordította azokat alakilag is hűen. Igy keletkeztek ezek a versek és így lett ő egyik korai munkása az ily irányú verselésnek. Ez adja meg értéküket és érdeküket.

A könyv elején van egy, a mely úgy látszik eredeti, s ilyenül a már közlöttek után s velük együtt van illő helyén, mesterkéltség és verses játék az egész, költőiség nélkül.

Emböri	Elmémben	Emlitém	Ennek	Előtte
Mönyben	Mönésemet	Mindenkor	Megh	Maradok ott
Biztató	Bódogság	Báthorit	Buba	Bánatba
Önnön	Örökségöm	Örömömben	Össze	Ölelöm
Romlott	Roskadozott	Ruházatnak	Rongya	Rövidül

Emböri életnek röndi: És vége mi lett lásd
Jól kezdted: Jobban töltsd: Wegezése jó lesz. (Fol. 3.)

—

Fordításaiból, mint a legszebbek egyikét, bevezetőnek tűzöm ide, izlelítőül és ad captandam benevolentiam, a többiben előforduló gyöngeségek szives elnézésére. E töredéknek 5—6. sora olyan szép mind gondolatnak és versnek, hogy egészen elüt a többitől.

Édös álomra szömöd ne bocsásd addig oh embör,
Nappali sok bűnöd mig nem számláltad elő.
Igy ifjúságból kijutván, vénség idejét
(Noha későn) jobbits, ne vessz el bűneidért te.
5. *Ifjuság virágát ördögre költi sok embör*
Rosszát vénségét Istenre kötni akarja.
Térjen utoljára Istenhöz, befogad úgyis. (Fol. 293 b).

*

Sok nyavalák az embört környéközik osztán,
Vagy keres. És ha talált: megszánja, félti hogy elkel
Vagy midőn dolgát röstön s lankadva mutatja
Halogató, váró, tudatlan végre vágyódó.
5. Kedvetlen, feddő, elmulton csak dicsekvő.
Még hogy gyermek volt, próbálja, feddi kicsint csak.
Vénök elméjét végre sok nyavalya töri
Elfogynak halál által elme-javai.
[Fol. 314.a. Horatius Ars poetica: Multa senem etc.]

Az vénök orczája egy, lágy szava, röszket ajaka,
A feje meg hevült, gyermöknek, mint csöpög orra
Jaj szegény nyavalás erőtlen ínye kinyért tör
Már feleségének nem köll, magának s fiainak.
Megunásban mönt, mint fában a szuférög immár
Fonnyadozott ínye eledelt sem bort nem igen vár.

[Fol. 134.b Juvenalis sat. 10. Una senum facies etc.]

*

Az nem jámborság csudálatos volt az időben,
Nagy vétöknek im ezt hitték, s halálra valónak.
Ifjú ha vénök előtt föl nem költ volna valahol,
És ha szakállos előtt az gyermök: háza teli bár
Otthonn sok lisztel volt volna máglya (makia) rakással.
Ily böcsületes volt négy esztendőkre haladni.
A szent vénségnek megböcsüld első pühit is.

[299a Juvenalis sat. 13. Improbitas illo fuit etc.]

*

Nagy bűnnek vélték régön is halálra itélték
Ifjú ha föl nem költ ülésből, talpra sem állott
Az vén embör előtt. Avagy szakállos legény előtt
Megnött vastag inas, vagy gyermök, ki már eszös volt.

[Fol. 24 a V. ö. az előbbenivel.]

*

Ha kicsiny ostorral búsítand utba' szerencse
Mit félsz elmédben, nem taszit oly hamar el
Hát mi okon magadat számlálod jámborok közzé?
Vagy minemű törvény teszi merészszé szived?
Hogyha hadak rontnak, ha nagy tűz városokat veszt:
Böjtölő, sárgító és ha emészt az éhség.
A jó férfiú itt szenvedhet állhatatossan,
Mönnyben tudja leszön, nyaválya — általuta.
Sok eset és romlás, veszödelöm és halál által
Birjuk mint örökös megmaradandó hazánk.

[Fol. 271a Namque ardeo furit etc.]

*

Ha szüleit valaki éltében tisztöli, földön
Élő vagy holt leszön, Isten őtet szereti.

[Fol. 233b Euripides. Quisquis vero parentes in vita colit.]

*

Az istent, mestört szüleinket soha eléggé
Meg nem elégítjük, nagy fizetéssel is itt.

[Fol. 235b.]

A fejérült fének (főnek) régön volt nagy böcsületi
Töpörödött orcza nagy böcsületbe vala.
Elmult esztendők későn vénségre kit hoztak
A szelid (szilid) erkölcs ott vén tanácsot mutatott.
Vaj' s pirulás nélkül ki szól vén embörök előtt?
A sokáig élt vén sokba próbálni tud. —

(Fol. 299[a] Ovidius Fast. Libr. 5. Magna fuit quondam capitis venerantia cani etc.]

*

Ha valami nép közt támadás harczolás indul,
Ha község esze vesz, vakmódra verekedik vág
Házat éget, követ hajgál, talál ő keze fegyvert
Ha pedig ott látszik jámbor bölcs férfiu köztük
Harczra csete-patera csöndesitse ki, kijött,
Hallgatnak hamar ott, függesztött füllel is állnak
Hijja beszéddel őket, szelidítvén szivöket össze.

[Fol. 286[b] Virg. Aeneis I. Ac veluti magno in populo cum saepe coorta est.]

*

Kérdöd-e Flacce tőlem, melyik lyány tetszik-e vagy nem
Nem tetszik ki hamar, vagy ki későre szeret.
Mi vagyon e közbe', két fél közt vagy mi jó leszon
Nem akarom mi kinoz, s nem akarom mi megvan.

[Fol. 350[b] Martialis Lib. I.]

*

Nincsen ennyi sereg lányok közt, méltó ki volna
Légyön szép ékös, gazdag jó gyümölcsöző anya.
Nemzetitől maradott tornáczos házaiban nőtt
Nemzete semmi gonosz hirnévvel sem maga nem rút.
Mint Sabina hajadon voltával csöndesíti pört.
Ritka madár földön, mint fekete hattyú ki olyan.

[Fol. 353[a] Juvenalis Sat. 6.]

*

Egyéb idezetek fordítása még elég van beszőve a prédikációk szövegébe, de mivel mind közölni nem akartam, csak mutatványokat kívántam adni, megszakítom a továbbiak közlését. Még csak egy érdekes memoriális verset közlök, melyben össze foglalta a házasságot gátló körülményeket.

Állapat, észvesztés, fogadás, rokon, bűn, ruházat, rönd,
Illetlenség, tiszt, törvény, kötél, tiszta böcsület
Hogyha sógorság vagy, vagy egyesülésre te röst vagy
Házasságot ezök tiltanak, s meglöttet eloldnak.

[Fol. 363[a]].

* *

Egyéb verselés nyomaira is akadtam, s mindössze három kisérletet találtam, a mi ütemező verselésben van irva, rimes ütemes kisérletek, hanem azért közlöm a teljesség kedveért.

Te jo szinöd vajki bizonytalan,
Kevesse tart kis ajándék nyilván,
Elcsuszamik gyors lába al simán.
Mint az gyönge pofa tündöklése
Elmulandó mint szöm tekéntése
Mert naponként lesz kevesülése.
Testi szépség valami vére fogy
Szép tekéntés fut, elő sem forog,
Töredeköny jón ne kapj, lész boldog. [Fol 328 b].

*

Az irigyök ő maguk emésztődnek,
A részegök idő nap alatt elvesznek,
A viszavonók magukat vesztik,
A paráznák néha tőrben akadnak
A bűnösök az sátántol megsujtatnak
A latrok a törvénynyel megöletnek. [Fol. 391 b].

* * *

Közlöm a III. rész XV. praedicatiójának bevezető részét mutatványul, hogyan ir prózát, közlöm betű szerint a nyelvészek kedveért.

Az zwjz leaniókrol.

Ime Rebecka ki wj vala az warasbol, ki zwjletöt volt az Nachor felesegenek Milcha fianak Bathuelnek Abraham Attiafianak, es az ő vödre vallara vala vetue. Touabba az leani fölötte zep tekentetwj vala, zwjz vala, es ferfiu megh nem ismerte vala, es megiön vala az kutra, és megh merite vödret, es föl mene onnat. Akkor az Zolga eleiben futamek es monda: Kerlek aggi egi kiczin vizet innom az te vödrödböl. Monda az leani: Igial vram es hamar le veue hatarul vödret kezeben és innia ada nekj. Es midön maganak innia adot volna, monda az leani: Mégh teveidnek is meritok, migh eleget iznak. Hamar sietue ki önte azert a czatornaban az vizet, es futamek az kutra viz meritenj és mindönik teuenek inniuk merite. Az az ferfiu pedigh almelkodik vala magaban ő raita: hogi megh tudua ha az vristen zerencsesse tötte e az ő vtat, awagi pedigh nem. Stb. [Fol. 324.]

ADALÉKOK A HAZAI KÖNYVTÁRAK STATISTIKÁJÁHOZ.

REIZNER JÁNOSTÓL.

I.

Vitál Alajos könyvtára.

György Aladárnak „Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben" című nagybecsű művéből sok örvendetes tapasztalat tárúl fel. Senki sem képzelte, hogy a köz- és magánkönyvtáraknak oly tekintélyes száma létezzék, mint a mennyit abban ismertetve találunk. Pedig az összes könyvtárak nincsenek felvéve, a mű nem mondható teljesnek, számos könyvtártulajdonos ismételt felhívás daczára sem küldte be a statistikai hivatalhoz a kibocsátott kérdő-íveket, s így a becses mű tökéletes képet nem is adhatott. A hiányok s hézagok lassanként felderülnek, s évek múlva, az újabb felvételek alapján, a hazai könyvtárak statistikája is teljesebb lesz, mint az, mely most előttünk fekszik.

A véletlen alkalmat adott, hogy a *Vitál*-féle könyvtárral tüzetesebben megismerkedhettem, s minthogy e tekintélyes magánkönyvtárról a statistikai hivatal felvételi lapot nem kapott s a könyvtár ismertetése így a hazai könyvtárak statistikájából igen természetesen kimaradt; ennélfogva a könyvtárt ez úton ismertetjük meg a hazai szakkörökkel.

A Vitál-féle könyvtár alapítója néhai alszászi Vitál Alajos királyi ítélő táblai bíró s egykor a Szent-László társulat alelnöke volt. Ifjú korától fogva nagy szeretettel s gonddal gyűjtötte a könyveket, melyek halála után Vitál Lajos földbirtokos tulajdonába jutottak.

A könyvtár jelenleg Nagy-Zókán, Pozsonymegyében van fölállítva, s azon ritka szerencsés körülménynek is örvend, hogy czédula-catalogusa is van, ámbár e catalogus nem egyöntetű s nem egészen kielégítő, de azért a könyvtár tartalmának megismerésére teljesen elegendő.

E czédula-catalogus szerint a könyvtár mintegy 5500 műből áll. A kötetek száma 8000. Ezenkívül mintegy 4000 füzet és apróbb nyomtatvány járúl hozzá.

Az 5500 műből 1731 hungarika és pedig 573 magyar, 984 latin, 164 német, 8 szláv és 2 franczia nyomtatvány.

Az 1731 hungarika különösen a történelmi, jogi, bölcselmi, hittudományi s igen kis részben a természettudományi szakot öleli fel. Meg van az országgyülési irományoknak s az Articuli Diaetales teljes sorozata. Megvan Fejér és Katona, habár nem teljesen. Megvannak továbbá Aszalay, Bartal, Bárdossy, Benkő, Bél, Bombardi, Bonfin, Budai, Cornides, Cherrier, Csaplovics, Czwittinger, Deserici, Endlicher, Engel, Érdy, Frank, Ferrarius, Fessler, Fényes, Gánóczy, Grossing, Hevenessy, Horányi, Horvát István, Huszty, Istvánffy, Kassics, Katanchich, Kazy, Kelemen, Kollár, Koller, Kolinovich, Kovachich, Kövy, Keresztúry, Kithonich, Miller, Palma, Pray, Perger, Podhradszky, Révay, Ribini, Roskoványi, Rumy, Rupp, Salági, Schwandtner, Schönwiesner, Szentiványi, Szegedi, Szlemenics, Szvorényi, Timon, Thuróczi, Wagner, Wallaszky stb. Szóval az összes régibb forrásmunkák mind egytől egyig megvannak, s a nevezetesebb munkáknak mondhatni teljes gyűjteményét feltaláljuk benne. Az újabbak közül azonban csak Horváth, Szalay, Kerékgyártó, Fraknói, Jakab E., Cantu stb. munkái fordúlnak elő. A folyóiratok közül a „Magyar Hirmondó," „Tud. Gyűjtemény," „Magyar Könyvtár," „Minerva," „Urania," „Athenaeum" s „Figyelő," „Kritikai Lapok", „Századunk," „Uj M. Múzeum," „Tudományos Értekező," „Századok" stb. vannak meg. Jelentékeny számmal szerepelnek a kéziratok is. A 4000 kisebb füzetből mintegy negyed a hazai sajtó kisebb termékei közül való. Ezek többnyire röpiratok, alkalmi versek, egyházi és vegyes beszédek. Mintegy másfélszáz halotti beszéd is van a gyűjteményben. Ezek jobbára a kolozsvári és debreczeni múlt századbeli sajtótermékek, s többnyire a br. Bánffy, gr. Bethlen, Vargyasi Dániel, Gyulai, Incze, Kajali,

gr. Kun, br. Kemény, Naláczi, Pataky, Ráday, Rédey, br. Splényi, gr. Teleky, Toroczkay, br. Vay, gr. Wass, br. Wesselényi, Visky stb. család tagjaira vonatkozó emlékezetek.

A könyvtárban 10 magyar incunabulum is van, ezek a következők :

1. *Káldi Gy.* Szent Biblia, Bécs 1626.

2. *Prágai András.* Fejedelmeknek serkentő órája. Bártfa. 1628.

3. *Pázmány P.* A római anyaszentegyház szokásából minden vasárnapokra és egynehány ünnepekre rendelt evangeliomokról Predikációk. Pozsony, 1636.

4. *Pázmány.* Hodoegus. Pozsony, 1637.

5. *Veresmarti Mihály.* Intő s tanító levél. Pozsony, 1639.

6. Approbatae Constitutiones Regni Transylvaniae... Várad, 1653.

7. *Pethő Gergely.* Rövid Magyar Cronica. Bécs, 1660.

8. *Lippai János,* Posoni Kert. 1664.

9. *Felvinczi György.* Az Anglia országban lévő salernitana Scholanak Jó Egessegről való Megtartásnak módgyáról irott Könyve. Lőcse, 1694.

10. *Balog György.* A Marcus Tullius Ciceronak Négy könyvei. Lőcse, 1694.

A Vitál-könyvtárnak a hungarikákon kívül eső másik része mintegy 3800 műből áll. Ezek is kiválólag történelmi, jogi, bölcselmi s hittudományi művek, s túlnyomó részben latin nyelvüek. A külföld XVI—XVIII. századbeli irodalmának válogatott s legjelesebb termékeit feltaláljuk abban, úgy hogy messze vezetne, ha csak a legjelesebb auctorok neveinek elősorolásába bocsátkoznánk. A latin classicusok különféle kiadásainak egész sorozatával találkozunk itt.

A kisebb nyomtatványok és füzetekből ide tartozólag mintegy 3000 darabból álló rendkívül becses gyűjteménynyel dicsekszik a könyvtár. E füzetek legtöbbnyire a XVI. és XVII-dik század termékei. Augsburg, Amsterdam, Basel, Baden, Brema, Breslau, Berlin, Bécs, Brügge, Cassel, Cöln, Danzig, Drezda, Frankfurt, Genf, Gotha, Göttinga, Gröningen, Greifswaldau, Halle, Hamburg, Haaga, Heidelberg, Helmstadt, Jena, Kiel, Lipcse, Lübeck, Magdeburg, Marburg, München, Nürnberg, Prága, Re-

gensburg, Rostock, Stuttgart, Strassburg, Tübinga, Varsó, Velencze, Wittenberg, Utrecht stb. nyomdáiban megjelent akadémiai és más dissertatiók oly tömegével találkozunk itt, a minőre más magángyűjteményben aligha akadunk.

Több incunabulum [1] is van a Vitál-féle könyvtárban. Ezek közül említhetjük a következőket:

1. Bartholomaeus Anglicus. De Proprietate Rerum. Nürnberg, (Koburger) 1492.
2. Arbor consanguineitatis. Bécs, 1505.
3. Joannis Naueorlari Chronica. Coloniae. 1500.
4. Erasm. Roterod. Enchiridion. Argentorati, 1514.
5. Aulus Gellius. Noctium Atticarum Libri XIX. Basel, 1519.
6. Erasm. Roterod. Adagia. Basel, 1520. stb.

Mindezekből látható, hogy a Vitál-féle könyvtár a hazai magánkönyvtárak egyik legtekintélyesebbje, leggazdagabbja, mely értékre s belbecsre nézve sok más hason terjedelmű könyvtárt jóval felülmúl.

A könyvtárban, mint azt már általában tapasztalhatni, hogy több mű többes példányban is megvan, de viszont némely kiválóan értékes mű csak hiányosan van meg.

Igen sok régi rézmetszetes kiadás van közöttük. Többnyire disznóbőr, pergament és franczia kötéssel vannak ellátva.

Csak az a kár, hogy e könyvtár is, mint annyi sok más hazai magánkönyvtár eladásra kerül, s valószinűleg külföldre vándorol és szétszóródik. A tulajdonos azt meglepő olcsó áron hajlandó lenne elidegeníteni, s valamely főúri vagy kisebb vidéki könyvtárra nézve a legjobb acquisitió lenne.

[1] Az incunabulumokra nézve a határvonalat az 1500-ik év képezi. Ez a bibliographia mostani álláspontja. Panzer rendszere, mely a XVI. század első negyedéből, sőt még azon túli időből való nyomtatványokat is az incunabulumokhoz sorozta, ma már meghaladott álláspont. Szerk.

BORSÁTI FERENCZ ISMERETLEN ISKOLAI ALKALMI KÖLTEMÉNYE 1656-ból.

Szilágyi Sándortól.

A Nemzeti Múzeum könyvtára ez évben megszerezte Pápai Borsáti Ferencz latin „Metamorphosis"-ának magyar kiadását. A Régi Magyar könyvtár első kötetében 914. sz. a. közli Szabó Károly a latin és magyar kiadások czímlapjainak szövegét, azon megjegyzéssel, hogy az egyetlen fenmaradt példányból az egész magyar szöveg, a czímlapon kivül hét levél elveszett. A Régi Magyar könyvtár második kötete 867. sz. alatt adja a latin példány czímét s említést tesz az előszóról, megemlítvén itt is, hogy a magyar szövegből csak a czímlap maradt meg.

A Múzeum által azóta megszerzett magyar szöveg példánya sem teljes: hiányzik belőle az A^2 és a 3-ik levél. A többi — tehát összesen 6 levél — megvan. A latin és magyar szövegeket összehasonlítva, t. i. a töredék magyarnak a teljes latinhoz való viszonyát véve figyelembe, arra a meggyőződésre jutottam, hogy előszava csak a latin példánynak volt, a magyar szöveg hiányzó négy lapjain pedig semmi más nem foglaltatott, mint a latin versek fordítási szövege. Az előszó helyét a czímlap második oldalát az a latin programma foglalja el, melyet a szerző Lorántfy Zsuzsánnához intézett: egy 48 sorból álló latin költemény. Igy hát feltehetjük, hogy a két nyomtatvány, bár külön lapszámozással birt is, de egyszerre jelent meg s valószinűleg egy füzetben is osztatott ki.

Maga a Metamorphosis nem más, mint egy allegoricus költemény, XVII-ik századi iskolai életünknek édekes emléke s

annyival érdekesebb, mert a nagyváradi, tehát a legkevésbbé ismert prot. iskola beléletéhez szolgáltat adatokat. Irójáról, Borsátiról, semmit sem tudunk többet, mint a miről e nyomtatvány részesít, hogy 1656-ban collaborator volt a nagyváradi gymnasiumban s ott a költészetet tanította. A Metamorphosis előszavát a tanoda két tanára írta alá, kik a munkának kiadását eszközölték: Enyedi Sámuel, ki 1665-ben, négy évvel a váradi iskola elpusztulása után, Enyeden volt a philosophia tanára s Tarpai Szilágyi András, a Pápisták kesergőjének fordítója s a Libellus Repudii et Divortii írója, ki már a Várad feldulását követő évben ungvári lelkész volt.

S éppen ebből az előszóból vagy helyesebben a Lorántfy Zsuzsánnához intézett ajánló levélből értesülünk, hogy minő alkalomra készül a Metamorphosis.[1] „Cum nuper — kezdi az előszó — more apud nos consveto Franciscus Borsati Papensis Poeseos collaborator suos discipulos exercendi gratia pro actu publico Musarum Chorum exhibuisset; quilibet actorum pro sua quam gerebat persona, de selectis thematibus elegantem habuit declamationem: Ex iis autem unus, qui Calliopes agebat personam perorando recitavit non invenustam illustriss. magnaque memoriae Herois Sigismundi Rakoci filii Celsitudinis Tuae dilectissimi Metamorphosim inventione et stylo satis poetico elaboratam. Quam omnes Scholastici et nobiles literati tanti nominis cultoris avidissime non sine suspiriis imas cogitationes spirantibus audiebamus.“

Az előszó azután folytatja, hogy a vers a kegyes emlékű Zsigmond tiszta életét, fényes erkölcseit, szelidségét, tudományszeretetét, vonzalmát a tudósokhoz, vallásosságát ecsetelte. Minthogy pedig az erények emlékét a sír sem takarja el s a músák kerülik a halált, közzétették ezen kötött szónoklatot, hogy értse meg a fejedelemasszony és az utókor is, hogy a tudomány mily nagy pártfogóját vesztette el — ha életet nem adhatnak,

[1] *Czime* Metamorphosis Illustrissimi quondam Herois felicis memoriae Sigismundi Rakoci id est ejus eruditae vitae, heroicacque virtutis, cum simili morte seu vitae termino Poetica descriptio, Latino et Ungarico idiomate composita a Francisco Borsati Papensi in illustri Varadiensi Gymnasio Sacrae Poeseos p. t. Collaboratore. Varadini Apud Abrahamum Kertész Szenczinum Anno M.DC.LVI.

legalább erényei magasztalását nem szüntetik meg. Minthogy pedig sokan vannak, kik nem jártasak a latin nyelvben s a jártasak közül is többen nincsenek a költői phrasisokhoz szokva, ugyanazon Borsáti magyar rímekben is visszaadta a költeményt. Végül aztán azzal számol be az előszó, hogy azért diszítették fel a munkát a fejedelemasszony nevével, mert az ő erényeit is magasztalja s mert ő ez iskolát kiváló kegyelmébe részelteti.

A Metamorphosist tehát az 1656-iki nyári vizsgák alkalmával szavalta el egy ifjú a váradi iskolában — hol csak úgy mint a többi protestáns és nem protestáns iskolákban, szokásban volt előadásokat tartani: színműveket egyik helyen, más alkalmi szavalatokat másutt.[1] Váradon ez évben a músák szerepeltek a nyilvános előadás alkalmával s egy ezek közül Calliope a 346 hexameter sorból álló költeménynyel kötötte le a hallgatók figyelmét. Ki személyesítette Calliopet? Nincs sehol se feljegyezve: de aligha Nadányi János bölcsész, ki a latin füzet utolsó lapján egy négy strophából álló latin verssel magasztalja a szerzőt: „aedificae pia serta canit" — a későbbi enyedi professzor s a „Florus Hungaricus" írója.

Maga a kiadás s a forma, melyben az történt, mutatják, hogy a vers nagy hatást tett. Bizonynyal része volt ebben a a megválasztott tárgynak is. Rákóczy Zsigmond herczeg közszeretetben álló népszerű ember volt kivált a protestánsok közt s legfőként iskolai körökben. Nemcsak azért, mert maga is tudós ember hírében állott, hanem mint „patronus" — pártfogó, ki tudott is, szeretett is áldozni a tanügyre. Hiszen alig mult el másfél tized, hogy maga is részt vett két ilyen iskolai előadásban s halála óta még egy féltized sem telt el. Jól emlékeztek még azokra is — hogyan feledték volna el az utóbbi csapást, mely oly mélyre vágó sebet hagyott maga után?

Bizonnnyal mindenkinek jól esett ez a váratlan iskolai emlékünnep, melyet a kegyelet adója lerovásának tekinthetett, még az esetben is, ha — mint fel lehet tenni — nem volt az izolált jelenség s más iskolákban is, melyeknek a fiatal herczeg patronusa volt, tartottak ehez hasonló vagy másféle emlékünnepet. Mert ez kiválóan sikerült. Emelte az ünnepélyes hangulatot a

[1] Két ilyen alkalmi előadás volt a Pallas Dacica és a Schola Triumphans, melyek nyomtatásban is megjelentek.

versek gördülékenysége, tisztasága, jó klassikus latinsága, mondhatni elegantiája, mely Ovidra emlékeztetett, a szerző mintaképére.

«In nova fert animus mutatas dicere formas»

mondja Ovid. —

«Divi mutatam Sigismundi carmine formam
Aurora nascente canam»

szavakkal kezdi Borsáti, ki még czim megválasztásában is követte a mestert.

Természetes, hogy ezen a hasonlaton kivűl más nincs köztük: Borsáti egész más inspiratiókból merített, mint a latin költő. O kora világnézetének hódolt, s a humanistákat követte, midőn a keresztyén és latin isteneket s az Olymp és mennyország lakóit együtt szerepeltette, mint a világrendnek intézőit.

Ez allegoricus költemény bizonyos tekintetben tendentiosus munka. Zsigmond herczeg kora halála mindenfelé mély részvétet keltett: szerző megnyugtatólag akart hatni a bánkódó szivekre, hogy helyes volt a végzet elhatározása. A kálvinista praedestinátió komor elmélete költői tanulságok burkában jelenik meg művében. Szép tavaszi reggel leirásával kezdi művét, Zsigmond herczeget a világ a gyönyörök kertjébe vezetvén. A kert szépségeit ámulattal néző ifjú szemei előtt feltárja a mérget is, mely a mögött rejlik — a monstrum audax serpens, s „Chloris soboles pulcherrima“ inti őt a veszélyekre, melyekbe a világ gyönyöre dönti. A megdöbbent Zsigmond előtt a „mennyei szerelem“ kitárja kezeit s az éghez kivánkozó ifjú szivét megsebzi. Piros vérétől rózsák teremnek, midőn Gabriel arkangyal

«angyali sereggel küldeték istentől,»

hogy Zsigmond lelkét felvigye a mennyekbe „kertébe Istennek“, hol a boldogult lelkek

«szörnyen vigadának
Hogy megbővítetnék az ő szent seregek»

de annál nagyobb fájdalommal szemlélte Calliope a „Musák ékessége“ Zsigmond elvitelét s fájdalmának egy monológban adott hangot. Zsigmondot pedig a mennyben ámulattal töltik el

a mennyei virágok, maga is szeretne fehér liliommá változni — a mi megtörténik, s az új virágot „Christus Derector“ sebéből kifolyó vizzel öntözi. Calliope sírására a földön összegyülnek a a Musák, a tudományok és művészetek latin istenei s egyenkint elsiratják az ifjút. Az Úr leküldi Gábrielt hozzájok: ki

«Quae causa doloris
O Heliconides. Vestrum jam plangere Sigmund
Desinite, ast hilari laetos cum pectore vultus
Summite.«

szavakkal fordul hozzájuk s megmagyarázza nekik, hogy jobb dolga van a menyekben — s megvigasztalván őket, eltávozik.

A latin vers itt véget ér: de a magyar még hét strophával van megtoldva.

Minap ez verseket egy ifju magában
Irá, gondolván nincs semmi világban
Örökké-való; csak vadnak változásban
Mindenek; s bölcseség halhatatlanságban.

Ha örökké élni kévánsz, te szeressed,
A Tudományokat, s a Jésust kövessed,
Világot Virtuson kivül csak meg-vessed,
A Bölcseséget de egyedül keressed.

Világon élsz bölcsen, ha Christusnak élhetz,
Kinek érdeméből idvességet nyerhetz,
Boldogult lelkeknek seregében mehetz,
Christusnak vég nélkül az hol énekelhetz.

Tudománt éltedben hog' ha te kerested,
Elő-mozdétani azt igen szeretted,
S annak követőit elő-segétetted,
Hidgyed mindörökké lészen a te élted.

Tested koporsóban hogy ha porrá lészen,
Lelkedet Jésusod menybe viszi készen,
Te emlékezeted mind örökké lészen,
S minden jó te rólad dicséretet tészen.

Nem elmém hányása, hanem sorsunk kára
Vitt, hogy ez Herczegnek verseket sorsára
Irnék, mert mig éle volt a Tudományra
Fő gondgya, Tanétó s Tanuló iffjakra.

Váradon irám ez egynehány verseket,
Ezer hatszáz és ötvenhat esztendőket,
Mikoron számlálnék. Olvasó ezeket
Meg ne vesd, eléb de csinálj te szebbeket.

De ha ez a függelék egészen önálló toldalékát képezi a magyar példánynak — úgy erről általában is el lehet mondani, hogy nem fordítás, hanem önálló kidolgozás. Tulajdonkép Borsáti compositioját két nyelven, magyarul és latinul adta vissza, még pedig ez utóbbi nyelven több szerencsével. Magyar verselése egészen a Tinódiénak utánzása: de terjengő, lapos s helyenként ízléstelen. Ellenben latin versei gördülékenyek, ezekben van erő, hangzatosság: látszik, hogy író más mestereket forgatott.

S ennek a kettős kiadásnak ebben áll legfőbb érdeke. Mind két nyelvet egyaránt jól birta ő, bizonynyal nem nyelvismeretén mult, hogy a két kidolgozás nem egyenlő irodalmi értékkel bir. Nem tartom érdektelennek egy és ugyanazon gondolatnak latin és magyar kifejezését egymás mellé állítani:

Progenies antiqua Poli terraeque commantis
Virgineumque decus, coeli pulcherrima proles:
Orbis Pannonici Sigmund hei gloria fulgens,
Astraeae soboles sanctissima: cura virentis
Thymbraei memoris, rutilum sublatus Olympum est.
Aurea jam squallent, Svadae quondam sua prata
Deserint Pindum aetherios qui jam tenet hortos.
Plangite Sicelides, mea numina, plangite Musae.
Plangite Sigmundum Sacrae, mea cura, Camaenae
Ite piae lachrymae, planctum geminate sorores
Hunnicae.....

—

Oh kedves Musák földnek dicsősségi
Bölcseség követő iffjak ékességi,
Tudomány szerető Ur fiak vigsági
Halhatatlanságnak szép fényes csillagi.

El vitetett Sigmond ki volt ékességünk
Menybe felvitetett a' mi fényességünk,
Sákban öltözzünk már nincs gyönyörűségünk
Örökké gyászollyunk el-költ dicsősségünk.

O tündöklő Phoebus csillagok szépsége,
Cynthia szép égnek eggyik ékessége
Lucifer hajnalnak nagy gyönyörűsége
Öltözzetek gyázban csillagok serege.

Sicelides Musák sirjatok mindnyájon,
Oreades Nymphák zokogjatok azon,
Hogy el-költ vígságtok nincs ki vigasztallyon,
A könytől orczátok meg ne is száradgyon.

Borsáti mikor e verseket irta, fiatal ember volt, pályája kezdetén. Bár Zrinyinek és Gyöngyösynek kortársa volt, e költeményével megelőzte őket. Azonban e versével eltűnik nyoma az irodalomban: hirét sem halljuk többé. Nem tudjuk vajjon Váradon maradt-e továbbra is s nem a vár védelmében esett-e el? Nem tudjuk tett-e még több kisérletet költői műveket alkotni? Hogy volt költői érzéke, hogy széles körű irodalmi ismerettel birt, nemcsak a classicusok, hanem a humanisták irodalmában azt ez egyetlen költői maradványa igazolja — mely ha szerényebb mértékben is, bir irodalmi értékkel is, de azon korbeli tanügyi viszonyaink ismeretéhez becses adalékot szolgáltat.

Ezek után adjuk a könyv teljes czímét, mint adalékot Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához (914. sz.):

Várad 1656. Borsati P. Ferencz. Változása Az Néhai Tekéntetes és Nagyságos boldog emlékezetű Rakoci Sigmondnak; az az: Az ő kegyes, és kűlőmb kűlőmb féle jo szágos cselekedetekkel tűndőklő életének, és boldogul e' világbol valo ki-mulásának Poetica inventioval való le-irása Deákul és Magyarul; Mellyet Borsati P. Ferencz A' Váradi Gymnasiumban Poetica Classisnak ideig valo Collaboratora szerzett. Varadon; Nyomtattatott Szenczi Kertesz Abraham által, 1656 esztendőben.

4r. A, B—B_3, hat sztlan levél. Egyetlen példány a M. Nemz. Múzeum könyvtárában.

EGY KÉZIRATBAN MARADT MAGYAR-LATIN SZÓTÁRTÖREDÉK 1580 TÁJÁRÓL.

Közli : Nagy Gyula.

Az Országos Levéltárban a gyulafehérvári káptalan lajstromozatlan iratai közt, IV. cs. 12. sz. a., őriztetik egy kéziratöredék, egy magyar-deák szótárnak töredéke, mely — a menynyire már a külső jelek : u. m. a papiros minősége s az írás charactere alapján is megítélhető — a XVI-ik század második feléből, 1580 tájáról való lehet.

A magyar szótár-irodalom Pesti Gábortól Szenczi Molnár Albertig, mind szóanyag, mind tudományos feldolgozás tekintében nagy haladást mutat. Míg Pesti 1538-ban megjelent hat nyelvű szótárában csupán tárgyak szerint csoportosítva, minden nyelvtani magyarázat és bővebb értelmezés nélkül adja a latin szavaknak megfelelő olasz, franczia stb. és magyar szókat, s utána Szikszai Fabriczius Balázs hasonló csoportos rendszerrel, bár a nagyobb csoportokon belül némileg betűrendet is követve, de leginkább csak a névszókra terjeszkedve ki, még szintén elég kezdetleges munkát nyujt 1574-ben szerkesztés alá fogott szótárában tanítványai kezébe, tiz évvel később Calepinus tolmácsa már a kor egész szókincsét felöleli, szabatos értelmi meghatározásokat ad, s kiterjedt nyelvismerettel és lelkiismeretes gonddal dolgozva illeszti meggyűjtött anyagát a híres dictionarium tudományos rendszerébe. Azonban a dolog természete hozza magával, hogy Calepinusnál a magyar szónak — úgy mondván — csak alárendelt, mellékes szerep juthatott; magyar-deák szótárt, mely a Calepinus magyarázója által felhalmozott szókincset feldolgozta volna, egész a XVII-ik század elejéig nem mutat fel

irodalmunk. Szenczi Molnár Albert az első, ki egyéb források mellett Calepinust is lehetőleg kimerítve, 1604-ben megjelent szótárához magyar-deák részt is adott. Általa új phásisba lép a magyar szótár-írás.

Töredékünk, mely magában véve is érdekes nyelvemlék lenne, kétszeres érdekűvé válik az által, hogy eredete épen a vázolt irodalmi korszakba, még pedig igen közel ahhoz az időponthoz esik, melyben Calepinus első magyar szavú kiadása napvilágot látott. [1] Összevetve a töredéket Calepinus szótárával, első pillanatra felötlő, hogy szerzője ennek a mintájára dolgozott. Hasonló berendezés, hasonló fejtegetések, ugyanazok a grammatikai jelek, ugyanazok a latin classicusok idézve leggyakrabban, mint Calepinusnál. [2] Önként az a gondolatunk támad, hogy Calepinus magyar munkatársának kézirata van előttünk, ki az Európaszerte elterjedt nagy hírű latin dictionariumnak megfelelőleg egy magyar-latin szótár dolgozását is elhatározta, a munkához hozzá fogott, abban kétségkívül előre haladt, talán el is végezte; ki tudja? Nekünk csak fájlalnunk lehet, hogy a becses műnek csupán csekély töredékét őrizte meg számunkra az idő a gyulafehérvári káptalan levéltárának valamely poros zugában, honnan napfényre kerülvén, kötelességünknek tartottuk, azt a magyar nyelvtudomány és bibliographia hasznára közzétenni.

Ki volt Calepinus magyar tolmácsa? E kérdésre alaposan megfelelt Szily Kálmán, midőn idevágó akadémiai értekezésében [3] kritikailag kimutatta, hogy Calepinus magyarázója minden valószínűség szerint Szántó (Arator) István jezsuita volt, ki e munkát erdélyi, vagy legalább Erdélyben működő rendtársaival 1580—1584 között végezte. A rendi hagyomány is régtől fogva Szántónak tulajdonítja Calepinus magyarázatát, legújabban pedig Fraknói vallja, hogy Szily Kálmán említett értekezésében ez irodalomtörténeti kérdést tudományosan eldöntötte. [4]

[1] Eddigi tudomásunk szerint Lyonban, 1585-ben.

[2] Cicero (ad Atticum, in Verrem, de Amicitia, de Senectute, de Oratore), Plautus (Captivi), Terentius (Andria, Eunuchus, Adelphi, Hecyra), Apulejus, Curtius, Gellius, Plinius stb.

[3] Nyelvtud. Ért. XIII. 8.

[4] Egy magyar jezsuita a XVI. században. Budapest, 1887. 50. l.

Szótár-töredékünk provenientiája szintén Szily következtetései mellett szól.

Szántó Istvánt, mint tudjuk, sok hányattatásai között 1588-ban Gyulafehérvárra vitte sorsa. Itt érte a számkivetés Erdélyből, mely után előbb a premontrei rend által elhagyott turóczi prépostság jószágain: Sellyén, Znió-Váralján, utóbb pedig Morvaországban az olmützi collegiumban talált menedéket. Ismeretes, hogy könyvei és kéziratai, egyetlen készülőben lévő munkája kivételével, melyet magával megmentett, Znio-Váralján pusztultak el tűz által, azon alkalommal, midőn Révay Márton a Bocskay Istvántól neki adományozott prépostsági javakat fegyveres erővel elfoglalta. [1]

Miután Szántó István és társai Calepinus magyarázatával még 1585 elkészültek, hihetőleg ekkor fogtak hozzá a tervezett magyar-latin szótár szerkesztéséhez, mely Szántónak gyulafehérvári tartózkodása idején már egészen, vagy legalább jó részben készen lehetett. Valószinűleg ez alkalommal maradt ott az a töredék, melyet pontos és hű másolattal ezennel közrebocsátunk.

En. .... en dolgom wolna, en te wolnek. Pulchre dicitur, si in isto essem loco, pro eo quod est, si meum esset negotium, si mea res ageretur.

En magam: egomet; *en magamert*: vide *magamert*; ego, egone.

Enczenbencz: vide *gyewmeolchtaletek.*

Ene.

Enek: musa -ae; f. p. lat. significat cantum, unde musica, musicus; musica-cae, et musice-ces; f. t. Scientia quae modum canendi demonstrat. Artem tractare musicam, periphrasticos, dictum pro comoedias scribere.

Enekles: occentus, pro concentu. Valer. Max. Occentusque soricum auditus. — Succino -is, submissa voce cano; unde succento [2] frequ. incentio-nis; incino. Propert. Seu varios incinit ore modos.

Cano, intercino: *dolgom keozbe enekłek.* — *Ellene eneklek*:

[1] Fraknói id. m. 44—48. ll.

[2] Igy; helyesen *succentio.*

occino. — Percino : *eneklem, eneklek*; *enekelwe mondany ky walamyt.* — Procino : *vyzontak eneklek.*

Ode-es, sive odae. — *Enekloehaz*: odeum, alii [1] odaeum; lat. cantilenarium.

Praeludium dicitur illa modulatio vocum, quae ante initium cantus fieri solet, quae et praecentio dicitur. Praeludo, anteludo.

Psallo -is, n. t. cano, citharam pulso; et proprie de psalmis dicitur. — Psalmus -mi, m. s. latine canticum quod ad psalterium cantaretur. — Psalterium, latine organum laudatorium. — Psaltes, cantor; psaltria, cantatrix.

Choreuma : *enek.* — *Feo enekhordozó mester*: praecentor, chorostates.

Enek, kyt mykor az scenabol ky ozlottak, eneklettek: exodium.

Enekleo: aves, poetriae.

Enek: assa vox.

Enekes gyermek: calasatri. [2]

Eng.

Engedelmes: mitis; unde mite, mitius, mitissime. — Mitesco, mansuesco, mitifico. Plin. Lib. 8. cap. 7. Capti celerrime mitificantur hordei suceo; de elephantis. — Moriger -a -um; obediens. Morigeror, moremgero. Ter. in Adelph. Si adolescenti esses morigeratus. — Inde morigeratio et morigere. — Clemens, clementia; facilis; blandus; tener -a -um, pro mite. — Tenerasco sive teneresco, mitesco, misericordia ducor. — Placidus, placiditas, placide; placor, placabilitas ipsa; placitus -a -um, quod placuit; placo : *engeztelem.* — Obsequibilis.

Engedetlen : cereus ad vitium; monitonibus asper; durae cervicis; contumax, contumacia, contumaciter; vide *kemeny.* — Est rebellis; iactat iugum; contra stimulum calcitra; mordet frenum; et Agamemnonishostia; contra stimulum calces iactat. — Pervicax.

Engedetlenkedem : tergiversor -aris.

Engedek: cedo, concedo; datur, pro conceditur. — Gerere morem. — Indulgeo; unde indulgentia et indulgitas.....Obsecundo, a secundus fit; Significat autem : omnia alterius nutum facere, vel in melius convertere. — Obsequi.

[1] Igy helyesebben *aliis* vagy *aliquando* lenne.

[2] Igy; helyesen *calasastrus*, vagy *calasaster -tri.*

Engedelem: obsequela -ae, f. p. Morigeratio. Plaut. Omnes parentes facient obsequi. — Obsequibitis, qui obsequitur : *engedelmes*. Gell. [1] Lib. 2. cap. 29. Cognatos affinesque illos ferme tam obsequibiles esse ait. — Obsequiosus, qui facile obsequitur. — Obsequium : *engedelem*. — Obsequor. Obsequi animo, est indulgere sibi, sive genialem vitam agere. Aliquando etiam accusativo iungitur. Gell. Lib. 2. cap. 7. Sed ea tamen quae obsequi non oportet. Hinc obsequens, obediens. Obsequenter abverb.

Obtempero, morem gero. Cic. Sic mihi semper obtemperavit, tamquam filius patri.

Parco, permitto, concedo, tolero.

Quiesco, aliquando pro permitto. Cic. ad Att. Lib. 7. Quiescat rem adduci ad interregnum.

Sequor : *keowetem*. Sequi amicum, est facere quod amico placet, et obtemperare illi. Sic : sequi suam fortunam; consuetudinem sequi; naturam ducere. Vide *hagiom, tewreom* (tűröm).

Sallust. Eratque ei cum Fulvia nobili muliere vetus consuetudo, cui cum minus gratus esset, quia quae inopia minus largiri poterat, repente glorians maria montesque polliceri coepit, et minari interdum ferro, nisi sibi obnoxia foret; est morem gereret.

Nem teorweny zerent jarny walamibe el, hanem engedny : decedere de suo jure.

.....at se cunctis non gravatim ; a..... te, obsecundat tibi.

Terent. Nam absque te fuissem hodie, nunquam ad solis occasum viverem. *Ha te nem woltal wolna, nem engetted wolna.* Angustia [2] temporum non fert : *nem zenuedi.*

Non licet mihi per te. Plaut. Asinaria vult esse si per nos licet. — Terent. in Ecira : [3] Per me exquirere licet. — Dare manus, est dedere se et victum fateri. Plaut. Do manus. Cic. Attico : Sapienter igitur quod manus dedisti, quodque etiam ultro gratias egisti.

Engedek neky : accipio, ut accipio sententiam.

[1] Gellius Aulus.

[2] Igy ; helyesen *angustiam.*

[3] Hecyra.

El engedem: condono.

Engedelmesen: bona venia.

Inconcessus, quod non conceditur.

Engedelmesen zenwedny: recte ferre aliquid, est probe, patienter, remisse. — *Meg engedem*: remitto. Cic. Remitto tibi et condono. — De supplicio remittere, est supplicium diminuere.

Engedelembeol: precarius -a um; est quod precibus petenti utendum conceditur. Curt. Sed precarium spernebatur imperium.

Nem hadny, nem engedny: vide *tyltany*. — Curt. Omnis haec regis paruit regi.

Nem engedem, nem boczatom. Deerrare dicuntur iaculantium ictus, cum scopum non attingunt. Plin. Lib. 28. cap. 8. Tantumque est vanitatis, ut si ad brachium adalligetur superioris rostri dextrae pars [1] deus, iacalantium ictus deerraturos negent.

Engeztelny: mitigo -as; comp. commitigo; mi.....mitigaturius, quod habet vim mitigandi. — Reconcilio, ut reconciliatio.

Occursare numinibus, est deos placare. — *Aldozattal engeztelni*: lito -as, n. p. Sacrificio deos placo. Suet. in Caes. Deinde pluribus hostiis caesis, cum litare non posset, introiit curiam. — Inter litare et sacrificare hoc interest, quod sacrificare est veniam petere, litare est propitiare et votum impetrare. — Comp. Perliso. Gell.

Flectere precibus: vide *enyhitem, lagitom*. Lenio, mulceo, placo, flecto, Sallust. — Petere muneribus, osculis, precibus. — Placo placido; idem placabilis, placatio. — Complaco, placamen, placamentum. — Plaut. in Capt. Prin. Tu deum hunc saturitate tranquillum facias tibi. — Mulceo -es -si -sum, vel -ctum. Sallust. Lenita iam ira, postera die, liberalibus verbis permulcti sunt.

Illum nobis placatam reddi: vide *chendesitem*.

Engezteleodny: mollesco. Ovid. 1. Metam. Precibus si numina iustis victa remollescunt, si flectitur ira deorum.

Engeztelhetetlen: indeprecabilis. Verg. Natequis indomitas tantus dolor excitat iras.

Enf.

Enfeleolem meg lehet: per me licet.

.....vide *kezdet*.

[1] Igy; helyesen *partis*.

Erette. Cic. Ut nemo a senatu et a bonorum causa steterit constantius. Idem pro Climul. Non modo dicendi a reo, sed ne surgendi quidem potestas fuit. Vide *oltalmazny.* — De, pro, propter. Terent. Ecquid me amas de fidicina; est propter fidicinam. — Ad mea verba haec fecerunt.

Erette valo : Vicaria mors dicitur, quae pro altero subitur. Vicaria manus apud Quint. [1] quae in pugna pro altero datur. Vicarius -a um, quod vicem alterius gerit, sive obtinet, et in eius locum successit.

Erte lezek : vide *munkalkodom.* — Suo nomine, est causa sui. Caesar in Comment. Odisse etiam suo nomine caesarem et romanos. — Propter. — Ratio aliquando ponitur pro causa. Cic. Cum propter rationem belli quinque dies essem moratus. — Pro ponitur interdum pro causa, sive propterea. Cum dicimus, pro mutus animo, pro reconciliata gratia. Interdum pro loco. Ut pecuniam ei dedi pro praedio.

Ertem : intelligo; unde intellectus et intelligentia, intelligens, intelligenter intelligibile. — Subintelligo : *ertem valamenyere.*

Claret mihi : vide *tudom*; unde declaro : *erteni adom.*

Cerno, translate. Tota voluntas tua mihi cernitur.

Video; video quam durum sit hoc aggredi.

Praescio. Ter. And. Nonne opportuit praescivisse me ante. A quo praescientia.

Capere mente. Capit intellectus, mens. Accipio, tenes, concipio animo, habeo animo; sic habeto : *igy erch* (érts).

Sentio -tis -si -sum. Plin. jun. Cupio abs te scire quid sentias.

Percipio, teneo, cognosco. Curt. lib. 3. Nondum enim Memnonem vita excessisse cognoverat. Idem lib. 3. At Darius nunciata morte Memnonis, haud secus quam par erat motus.

Habeo. Cic. Nam sic habeto.

Ex narratione eius statim subolfaciebam : *ertem vala.* Irae nonnihil subolet ratio. — Cic. Sed ut properus ad ea accedam quae a te dicta sunt. — Primoribus labris vel digitis, attingere, sumere, et parum eam rem de qua agitur, intelligere. Plaut. in in animo. (?) Atque etiam modo versabatur mihi in labris primo-

[1] Quintilianum.

ribus. Cicero in Oratore : Quae rhetores ne primoribus quidem labris attigissent.

Ertelem : dianoea, lat. mens, sive intellectus. — *Ertelem* : sensus, sententia ; senticulus diminutive, argumento captus. — *Ertelem* : suffragium -gii ; voces illae quae dabantur in comitiis et in tabellis describebantur. — *Ertelme* : substantia, pro materia ac nervis rei. Plin. Substantia omnis orationis fuit cohortatio eius ad pacem. — Vide *magiarazny.*

Egy ertelmen lenni : vide eggyet erteni.

Ertelemnelkewl walo : wide *homalios.*

Erteni adom, zayaba ragom : inculco, oggannio, multum dico.

Job ertelemmel : significantius, significanter.

Ertelmet ky mondani : Seneca : Antequam sententiam proferam.

Ertelmere menni : discedere in sententiam alicuius, pro accedere.

Ertelme a fabulanak : epimythion.

Ertelmes : eutrapelus ; lat. facilis, comis ; vide *tyztesseges, emberseges.* — Liberale responsum, est ingenuum et minus dissimulanter prolatum : *ertelmes felelet.* Cic. ad Att.

Nem ertem : doctorem ac lumen desiderare, est desiderare rei alicuius difficilis ac obscurae interpretationem. Cic. ad Trebon. lib. 7.

Ertelmes bezedewseg : charientismos ; lat. urbanitas, lepos, sermonis venustas.

Ert erkeolchew : vide alhatatos.

Ertekezni : vide *keresny.*

Erteke zerent keoltcny : suo se pede metiri, est sumptum facere pro modulo facultatum suarum.

Ert lean : vide *lean.*

Ertetlen : vide *embertelen.* Transgressus fines humanitatis, alienus a humanitate, expers humanitatis.

Ertelmes : Literae gravissimis verbis atque sententiis. Cic. 10. 16. — Literae magna verborum sententiarumque gravitate. 10. 12. — Literae pleni consilii, summaeque cum benevolentiae, tum etiam prudentiae. 9. 4. Att. — Prudentes et multi officii

et consilii literae. — Literae amantissime et honorificentissime scriptae. — Literae humanitatis sparsae sale. Cic. 1., 10. Att.

Meg ereztnek az mehek : apes coloniam mittunt; vide *bochatas.*

Ereztem : vide *zabadsagot adok neky.*

Le erezkedny : procumbo -bis; significat interdum demitti. Plin. de arundine : Folia (inquit) a medio internodio cum plurimum desinunt vestiri. procumbuntque.

Eretnek : Satis scio fuisse, qui illum depravatae religionis nomine in crimen vocaverint. Haeresi pollutus.

Ereo, ereos : fortis, fortitudo, fortesco, fortifico, forticulus; acer, acerrimus; firmus, firmo, firmamentum, firme et firmiter; comp. affirmo, confirmo. — Fixum. Non satis fixum habet consilium. — Adamanteus, viribus aeditior, praefractus. — Virilis, pro forte, magnanimo. Ter. Animo virili.

Ereo : vis, uis, f. t.

Ereozak : vis, pro violentia; violo, violentus; violo proprie virginem ; inviolatus, intemeratus. Vis, pro multitudine et copia. Liv. magna vis ex Sicilia adventa.

Ereochke : viriculae, f. p. Viror -oris. Viriditas, per translationem pro vi et fortitudine. Cic. de amicitia : Senectus aufert viriditatem.

Murus ahenaeus, cataphractus, undique munitus. Infractus. Verg. Turmis ut infractos adverso monte latinos. — Viros illi infractabile est. Plin. Lib. 19. cap. 5. *Ereos.*

Latus aliquando pro viribus et spiritu ponitur. Cicero, de Senectute : Neque enim ex te unquam es nobilitatus, sed ex lateribus et lacertis tuis.

Mas et masculus, pro forte; unde masculo -as, roboro ; a quo commasculo. Apul. Lib. 2. de Asino : his cognitis animum meum commasculavi.

Ereosseg : munimen, munimentum; idem quod munitio, quae proprie castrorum est.

Ereossitem : munio; comp. communio, circummunio, ut materie aut fossa; emunio, praemunio.

Nervosus, pro forte; unde dicimus rem esse sine nervis, est debilem. Cic. Omnibus enim nervis mihi contendendum est. *Teljes eroemmel.*

Ereos, ereossen : vide *kemeny.*

Ereos valamibe : pertinax.

Ereos vastag : validus magnarum virium dicitur. Pomp. Homo in currendo vertitus.

Vigor; unde vigorosus, firmus.

Ereossitem: obstino, obfirmo; hinc obstinatus, est offirmatus, aut perseverans, ut obstinata voluntas, obstinata pudicitia; inde obstinatio, firmitas animi : *tekelles* (megtökéllés). Obstinate adverb. — Ter. in And. Ita ne obstinate operam dare, ut me a Glycerio miserum abstrahat. — Obvallo, circumvallo. Cicero, pro lege agraria : Eum locum nobilitas praesidiis firmatum atque omni ratione obvallatum tenebat. — Praevaleo, antecello, est quasi in maiori pretio sum. Aliquando significat potentiorem esse, seu robustiorem; hinc praevalesco, pro invalesco; et praevalidus adiect. est praepotens, valde potens; praevalide.

Ereos : ratum.

Ereotelen : irritum. Ter. in Hecyra : Ne quod egissem esset ratum. Cicero, de Oratore. Ratum habere aliquid, est approbare, confirmare. Ratum facere quod vulgus dicit, ratificare. Ratum mihi est, est approbo, confirmo. — Fortiter ferre, pugilice. — Robur, unde roboro, corroboro. — Sancio -is -civi -citum, vel -xi -ctum; aliquid sanctum vel consecratum facio. — Stabilio -is; hinc constabilio. Plaut. in Capt. Ego rem meam constabilivi.

Ereie walaminek. Ter. in Eun.[1] Neque tam imperita, ut quid amor valeat, nesciam; est vim amoris. — Aculeus, ut aculeus orationis.

Ereossen: pugilice.

Ereyet rea vetny : adjicere vires.

Robustus. — *Ereombe vagiok* : vigeo -es. — Inter vigetum et vigens hoc interest, quod vegetum sit incolume, vigens forte.

Nagy ereossen, vastagon : Remisse disserere et nervose contraria sunt. Graviter, severe, prisce.

Ereos ember : strigones,[2] -a -um; densarum virium homines.

[1] Eunuchus.

[2] Igy; helyesebben talán *strigoneus.*

Eggyk tagaggia, masyk ereossiti. Ter. in And. Ego illud sedulo negare factum, ille instat factum; est contendit factum

Ereom zerent: pro virili faciam.

Homo valens, idem est quod viribus praestans. Cic. in Verrem. sex lictores circumsistunt valentissimi, et ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi.

Quadrati hores, pro firmis.

Gell. Lib. 9. Qui viribus et magnitudine et adolescentia, simulque virtute caeteris antestabat.

—

Ime a töredék. Vajjon az eredeti kézirat magának Szántó Istvánnak kézirása-e, vagy csak munkatársai valamelyikétől származik? — nem merjük eldönteni. Annyit bizonyosnak tarthatunk, hogy Calepinus magyarázói hagyták reánk, csekély vigasztalásul a nagy veszteségért, mely e derék munka többi részeinek elpusztulásával irodalmunkat érte. [1]

[1] Tisztelt barátunk ezen érdekes közleményére felhívjuk nyelvtudósaink figyelmét. Szerk.

A LEGUTÓBBI NÉPSZÁMLALÁSOK FORRÁSMŰVEINEK BIBLIOGRAFIÁJA.

Összeállította: Zeleny Ferencz.[1]

A „Nemzetgazdasági Szemle“ f. évi V—VI. füzetében egy tanulmány jelent meg Kőrösi Józseftől, a főv. statisztikai hivatal igazgatójától, melyben a legutóbbi népszámlálások eredményeinek földolgozását és közzétételét összehasonlító birálat alá veszi. A roppant anyag fáradságos áttanulmányozásának azonban csakis végső eredményei vannak az említett helyen ismertetve, míg az egész tanulmány alapját képező népszámlálási munkákat ugyanott csak idézni is, technikai okoknál fogva nem volt lehetséges. A fenti tanulmány kiegészítéseképen adjuk tehát az utolsó népszámlálásokról megjelent hivatalos forrásmunkák bibliografiáját.

Ezen közlemények évtizedenként rendesen megújuló műveletnek köszönvén létüket, a változó tartalom mellett, a bibliografiai szempontból bennünket leginkább érdeklő külső alak többékevésbbé ugyanaz szokott maradni és így a jelen egybeállítás úgy a mult mint a jövő népszámlálási irodalmával foglalkozóknak is, talán nem egészen fölösleges tájékoztatóul szolgálhatna.

Angolország. Census of England and Wales. 1881. Vol. I—IV London, 1883. Ivr. XXIII+555, XXI+685, XL+531, 117.

Argentina. Censo general de la provincia de Buenos-Aires el 9 de Octubre de 1881. Buenos-Aires, 1883. Ivr. LXXII+524.

Ausztria. Oesterreichische Statistik. — I. Band. 1 Heft Wien, 1882. Ivr. 231, 2. Heft 121, 3. Heft 357, — II. Band. 1 Heft 565, 2. Heft 79, — V. Band. 3. Heft Wien, 1884. LXXIV+81.

[1] Fővárosi statistikai segéd.

Baden. Beiträge zur Statistik der inneren Verwaltung des Grossherzogthums Baden. 42. Heft. Carlsruhe. 1882. 4r. XXII+181. 43. Heft. Carlsruhe, 1884. XX+87.

Bajorország. Die bayerische Bevölkerung nach Geschlecht, Alter und Civilstand sowie nach der Gebürtigkeit. Ergebnisse der Volkszählung vom 1. December 1880. (XXXXVI. Heft der „Beiträge zur Statistik des Königreichs Bayern"). München, 1883. 8r. 48+234. — Zeitschrift des königlich bayerischen statistischen Bureau. Jahrgang 1881, Seite 1—44. München, 1881. 4r. 44. Jahrgang 1882, Seite 59—147. München, 1882. 89. A népszámlálási főbb adatok községenként a „Beiträge zur Statistik des Königreichs Bayern" XXXXV. füzetében közölvék.

Belgium. Statistique de la Belgique. — Population. — Recensement général (31 décembre 1880) Bruxelles, 1884. 4r. CXXXVI+1032. Statistique de la Belgique. — Agriculture. — Recensement général de 1880. I. et II. partie. Bruxelles, 1885. CXXXVIII, 1023.

Bulgária. Statistique de la principauté de Bulgarie. — Résultats préliminaires du recensement de la population du 1/13 janvier 1881. Sofia, 1881. 4r. 50. Résultats généraux du recensement de la population du 1/13 janvier 1881. Sofia, 1884. VII. tábla.

Dánia. Danmarks Statistik. — Statistiks Tabelvaerk. — Fjerde raekke, Litra A. Nr. 3. — Folkemaengden i Kongeriget Danmark den 1-ste Februar 1880. Kjobenhavn, 1883. 4r. CLVII+265.

Egyesült Államok. Tenth Census of the United States. 1880. Vol. I. Statistics of the population of the United States at the tenth Census (June 1. 1880) Washington, 1883. 4r. LXXXIX+961. Vol. II. Report on the manufactures of the United States at the tenth Census (June 1. 1880) Washington, 1883 XLIX+1198. Vol. IV. Report on the agencies of transportation in the United States Washington, 1883. 869. Vol. V. Report on cotton production in the United States. Part I. Washington, 1884. 924. Vol. VI. Report on cotton production in the United States. Part II. Washington, 1884. 848. Vol. VII. Report on valuation, taxation, and public indebtedness in the United States Washington, 1884. X+909. Vol VIII. The newspaper and

periodical press. — Alaska: its population, industries, and resources. — The seal-islands of Alaska. — Ship-building industry in the United States Washington, 1884. VIII+446, VI+189, VI+188, VI+276. Tenth Census of the United States, 1880. Vol. IX. Report on the forests of North-America (exclusive of Mexico) Washington, 1884. IX+612. Vol. X. Production, technology, and uses of petroleum and its products. — The manufacture of coke. — Building stones of the United States and statistics of the quary industry for 1880. Washington, 1884. III+VIII+319, V+114, XIII+410. Vol. XI. Report on the mortality and vital statistics of the United States. Part I. Washington, 1885. LXIII+767. Vol. XIII. Statistics and thechnology of the precious metals Washington, 1885. XIV+541. Vol. XIV. The United States mining laws and regulations thereunder and state and territorial mining laws, to which are appended local mining rules ang regulations Washington, 1885. IX+705. Vol. XVI. Reports on the water-power of the United States. Part I. Washington, 1885. 874. Vol. XVIII. Report on the social statistics of cities, Part I. Washington, 1886. VII+915. Vol. XX. Report on the statistics of wages in manufacturing industries with supplementary reports on the average retail prices of necessaries of life and on trades societies, and strikes, and lockouts Washington, 1886. XXXIV+571, VII+117, V+29. Report on the productions of agriculture as returned at the tenth Census (June 1. 1880) Washington, 1883. 1149. Statistics of the population of the United States by states, countries and minor civil divisions Washington, 1881. 8r. LXXXIX+375. Compendium of the tenth Census (June 1. 1880) Part I. II. Washington, 1883. LXXVI+XXXIX+IX+1771.

Egyptom. Recensement géneral de l'Egyipte. — 3 mai 1882. Tome I. Le Caire, 1884. Ivr. CXXXVI+741.

Elszász-Lotharingia. Statistische Mittheilungen XXI. — Die Ergebnisse der Volkszählung in Elsass-Lothringen vom 1. December 1880. Strassburg, 1883. 8r. CXXIV+274.

Esztland. Ergebnisse der baltischen Volkszählung vom 29. December 1881. Theil II. I. Band. — Lieferung I. II. Reval, 1883. 4r. 101, II. Band. Reval, 1885. 36, III. Band. — Lieferung I. II. Reval, 1884. 134.

Finnország. Suomenmann Virallinen Tilasto. VI. 9. Suomen väkiluku 31 p. nä Joulukuuta 1880. 1: nen vihko Helsingissä, 1882. 4r. 7+84, 11. Suomen väkiluku 31 p. nä Joulukuuta 1880. 2: nen vihko Helsingissä, 1885. 11+106.

Franczіaország. Résultats statistiques du dénombrement de 1881. Paris, 1883. 8r. LXIV+291.

Görögország. Στατιστικη τῆς Ἑλλαδος. — Πληθυσμος 1879. Ἀθηναις, 1881. 4r. 63+200+143.

Hessen. Beiträge zur Statistik des Grossherzogthums Hessen 24. Band, 2. Heft. Darmstadt, 1884. 4r. 208.

India (Kelet). Report on the Census of British India, taken on the 17 th February 1881. Vol. I. III. London. 1883. Ivr. X+473, 120+CLVI, The Indian Empire. — Census of 1881. — Statistics of population. Vol. II. Calcutta, 1883. 293+XI.

Irland. Census of Ireland, 1881. Part I. Vol. I. Province of Leinster. Dublin, 1881. Ivr. VIII+1291. Vol. II. Province of Münster. Dublin, 1882. IV+1097. Vol. III. Province of Ulster. Dublin, 1882 IV+1064. Vol. IV. Province of Connaught. Dublin, 1882. IV+695. Part II. General Report. Dublin, XVI+427.

Livland. Ergebnisse der baltischen Volkszählung vom 29. December 1881. Theil I. I. Band. — Lieferung I. II. Riga, 1883. 4r. 149. Lieferung III. Riga, 1885. XXIV+65. Anhang: Kartographische Darstellung der Bevölkerungsdichtigkeit in der Stad Riga. Riga, 1883. II. Band. — Lieferung I. Riga, 1883. 53+40. Lieferung II. Riga, 1885. 25 (41—65). III. Band. — Lieferung I. Riga, 1884. VI+123. Lieferung II. Riga, 1885. XX+64 (124—187).

Magyarország. A magyar korona országaiban az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás eredményei némely hasznos házi állatok kimutatásával együtt. I. Budapest, 1882. Ivr. XXX+826, II. Budapest, 1882. 416.

Mecklenburg. Beiträge zur Statistik Mecklenburgs. Zehnter Band, 1. und 2. Heft. Schwerin, 1885. 4r. 147.

Németalföld. Uitkomsten der zesde tienjarige Volkstelling in het Koningrijk de Nederlanden op den een en dertigsten December 1879. s'Gravenhage, 1881. Ivr. 176. Nordbrabant

s'Gravenhage, 1881. VIII+280. Gelderland, s'Gravenhage, 1881. VIII+204. Zuidholland, s'Gravenhage, 1881, VIII+312. Noordholland, s'Gravenhage, 1881. VIII+224. Zeeland, s'Gravenhage, 1881. VIII+182. Utrecht, s'Gravenhage, 1881. VIII×123. Friesland, s'Gravenhage, 1881. VIII+112. Overijssel, s'Gravenhage, 1881. VIII+108. Groningen, s'Gravenhage, 1881. VIII+123. Drenthe, s'Gravenhage, 1881. VIII+72. Limburg, s'Gravenhage, 1881. VIII+202.

Német birodalom. Statistik des Deutschen Reichs. Band LVII. — Die Volkszählung im Deutschen Reich am 1. December 1880. Berlin, 1883. 4r. LXXXIV+251.

Norvégia. Resultaterne af Folketaellingen i Norge 1 Januar 1876. 1 ste Hefte, Kristiania, 1878. 4r. 70+VII. 2 det Hefte, Kristiania, 1879. 68 (71—138). 3 die Hefte, Kristiania, 1881. 250 (139—388).

Olaszország. Censimento della popolazione del Regno d'Italia al 31 Dicembre 1881. Volume I. Parte I. Roma, 1883. 8r. 452. Parte II. Roma, 1883. 294. Volume II. Roma, 1883. 606. Volume III. Roma, 1884. 738. Relazione generale o confronti internazionali. Roma, 1885. XCVIII+209. Risultati sommari del censimento 31 Dicembre 1881. Roma, 1882. 19. Risultati sommari del censimento della popolazione del Regno eseguito il 31 Dic. 1881. Roma, 1882. 66. Censimento della popolazione del Regno d'Italia (31 Dicembre 1881). Roma, 1882. VIII+174. A népszám községenként kimutatva, a következő három kiadványban: Circoscrizioni giudiziarie in relazione con le circoscrizioni amministrativi secondo il censimento del 31 Dicembre 1881. Roma 1886. 8. VII+301. Circoscrizioni ecclesiastiche in relazione colle circoscrizioni amministrative secondo il censimento del 31 Dicembre 1881. Roma, 1885. 8r. XXIII+309. Dizionario dei comuni del Regno e delle frazioni nelle quali si dividono secondo il censimento al 31 Dicemb. 1881. Roma, 1885. 8r. VI+250.

Oldenburg. Statistische Nachrichten über das Grossherzogthum Oldenburg. — Neunzehntes Heft. Oldenburg, 1882. 4r. 323.

Poroszország. Preussischen Statistik LXVI. — Die definitiven Ergebnisse der Volkszählung vom 1. December 1880. Berlin, 1883. 4r. LXXXVIII+123.

Portugália. Estatistica de Portugal. — Populaçao. — Censo no 1. de Janerió 1878. Lisboa, 1881. 4r. XL+438.

Skótország. Ninth decennial Census of the population of Scotland taken 4 April 1881. Vol. I. Edinburgh, 1882. Ivr. XVI+351. Vol. II. Edinburgh, 1883. LXIII+914.

Spanyolország. Resultados generales del Censo de la población de España, segun el empadronamiento hecho en 31 de diciembre de 1877. Madrid, 1879. 8r. VIII+601. Censo de la población de España, segun el empadronamiento hecho en 31 de diciembre de 1877. Tomo I. Madrid, 1883. Ivr. XXXV+839. Tomo II. Madrid, 1884. XVI+813.

Svájcz. Schweizerische Statistik. LI. Bern, 1881. 4r. XLIX+296. LVI. Bern, 1883. XXIX+192. LIX. Bern, 1884. XLVII+184.

Svédország. Bidrag till Sveriges officiela Statistik. A) Befolkningsstatistik. Ny följd. XXII: 2. Stockholm, 1883. 4r. XXI+215. XXII: 3. Stockholm, 1885. LXII+108.

Szászország. Zeitschrift des königlichen sächsischen statistischen Bureaus. XXVII. Jahrgang 1881. S. 1—182 und 204—231 Dresden, 1881. 4r. 182+28. XXVIII. Jahrgang 1882. S. 201—218. Dresden, 1882. 18. XXIX. Jahrgang 1883. S. 110—150. Dresden, 1883. 41. Kalender und statistisches Jahrbuch für das Königreich Sachsen. Jahrgang 1883. S. 7—12. Dresden, 1882. 8r. 6. Jahrgang 1885. S. 15. Dresden, 1884. 1.

Szerbia. Statistique de la Serbie. — IX. vol. (S. 1—153.) Belgrade, 1879. 4r. 153.

Thüringia. Das Ergebniss der Volkszählung vom 1. December 1880. im Grossherzogthume Sachsen, im Herzogthume Sachsen-Altenburg und in den Fürstenthümern Schwarzburg-Sondershausen. Schwarzberg-Rudolstadt, Reuss älterer Linie und Reuss jüngerer Linie. Weimar, 1882. 4r. VI+136.

Württemberg. Württembergische Jahrbücher für Statistik und Landeskunde. Jahrgang 1881. S. 588—615. Stuttgart, 1881. 8r. 28. Jahrgang 1882. S. 123—139. Stuttgart, 1883. 17.

EMLÉKIRAT
A NEMZETI CASINO KÖNYVTÁRÁRÓL.

Csontosi Jánostól.[1]

Az 1885. év nyarán a Nemzeti Casino mélyen tisztelt könyvtári bizottságának szives megbízásából, az országos statisztikai hivatal által a magyarországi könyvtárakról kiadandó nagy munka számára, jelentést készítettem a Nemzeti Casino könyvtáráról.

E jelentésemben, mely említett helyen legközelebb fog látni napvilágot,[2] igyekeztem a Casino könyvtáráról lehetőleg teljes képet adni, s a rendelkezésemre állott írott és nyomtatott forrásokhoz képest, annak történetét, fejlődését, szervezetét, becsértékét és ritkaságait megvilágítani.

Alkalmam levén a könyvtárral több héten át foglalkozni, megismerkedtem annak fogyatkozásaival és szükségleteivel is, melyekre midőn a mélyen tisztelt könyvtári bizottság több tagjának szives figyelmét felhívtam, ezektől azon felszólítást nyertem, hogy a könyvtárban szerzett tapasztalataimról, mint szakférfiú, írásban mondjam el a könyvtári bizottságnak véleményemet, a mit én egész készséggel megigértem.

[1] Ezen emlékirat a Nemzeti Casino könyvtári bizottságának felhivására készült s eredetileg gróf Károlyi István úrhoz, mint a Nemzeti Casino egyik igazgatójához és a könyvtári bizottsághoz volt intézve, mely azt több ülésben tárgyalta. Tekintve azonban annak könyvtártani természetét, czélszerűnek tartottuk azt, mint adalékot a hazai könyvtárak történetéhez, folyóiratunkban egész terjedelmében lenyomatni.

[2] Azóta megjelent György Aladár: «Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben» cz. munkájában a «Hivatalos Statisztikai Közlemények»-ben. Első rész 68—71. lapon. Budapest, 1886. 4r.

Ezen igéretemet óhajtom ez alkalommal beváltani, midőn a m. t. könyvtári bizottságnak a Nemzeti Casino könyvtárának fogyatkozásairól és szükségleteiről szóló véleményes jelentésemet ezen emlékiratban tisztelettel bemutatom.

* * *

Már Pákh Albert, a Nemzeti Casino egykori könyvtárnoka, az intézet könyvtáráról 1852-ben közrebocsátott Catalogusában, mondja: „hogy a Casino egyik főkincsét könyvtára képezi.“ És méltán! Mert a Casino könyvtára nemcsak a legrégibb és legtekintélyesebb ilynemű könyvtár az országban, mely mint culturalis tényező azon magas állásnál fogva, melyet a Nemzeti Casino a magyar társadalomban elfoglal, kiváló fontossággal bír, hanem mint szervezett önálló egész, könyveinek jelentékeny száma, becsértéke és a reá fordított áldozatok miatt közkönyvtáraink közt is számot tesz s 59 éves történetével élénken indokolja azon éber gondoskodást, melylyel iránta a Casino intéző körei mindenkor viseltettek.

E gondoskodásnak oroszlánrésze az intézet könyvtári bizottságára esik, melynek mélyen tisztelt tagjai közt félszázadot meghaladó időn át ott találjuk közéletünk vezéregyéniségeit, kiváló jeleseit, hazafiait és íróit, köztük az intézet nagynevű alapítóját, gróf Széchenyi Istvánt, kik a könyvtár ügyei iránt mindenkor melegen érdeklődtek s annak korszerű haladásáról és szakszerű kezeléséről hazafias ügyszeretettel gondoskodtak.

E gondoskodást legjobban illustrálja azon tény, hogy a könyvtár közvetlen kezelése Antal Mihálytól, az első könyvtárnoktól kezdve Urházy Györgyig, az utolsó önálló könyvtárnokig, tudományosan képzett férfiakra volt bízva, kik egytől-egyig a m. tudományos Akadémia tagjai voltak, s mint szakférfiak hivatásuk magaslatán állottak.

Ezekből mint könyvtárnokot ki kell emelnem: *Pákh Albertet*, ki 1852-ben a könyvtárról egy mintaszerű Catalogust tett közzé; Szalay László történetírót, ki a könyvtárrendezés munkájában a 30-as évek végén tevékeny részt vett; Tóth Lőrinczet, ki a 40-es években a könyvtár rendezéséről szakszerű javaslatot készített, mely a magyar könyvtártudomány történetéhez érdekes adalékot nyújt, és a kit első helyen kellett volna említenem: Toldy Ferenczet, ki, mint a könyvtári bizottság tagja

a könyvtár fejlődésére évekig irányadó befolyást gyakorolt s arról az 1850-ki „Uj Magyar Múzeumban" becses tanulmányt irt.

S midőn boldog emlékű báró Eötvös Józsefünk, kinek a hazai cultura annyit köszön, 1868-ban a Nemzeti Múzeum könyvtárában a müncheni királyi államkönyvtár rendszerét meghonosította s annak könyvanyagát e szerint rendeztette, a Nemzeti Casino volt az első, mely ezen rendszert elfogadta s könyvtárát 1873-ban Barna Ferdinánd múzeumi könyvtári tiszt. őr s m tud. akadémiai tag által a szerint rendeztette.

Mindezen körülmények arról tanuskodnak, hogy a Nemzeti Casino mindenkor nagy súlyt fektetett könyvtárára, melynek föntartása és kezelése a szakrendezés keresztülviteléig a könyvtártudomány és bibliographia igényeinek s az intézet traditióinak egyaránt megfelelt.

Azóta, szerény nézetem szerint, a könyvtár haladásában némi stagnatió állott be, a mi valószinűleg onnan származik, hogy a könyvtárnak az utolsó évtizedben önálló könyvtárnoka, ki a gyűjteményt a könyvtártudomány mai igényei szerint öntudatosan kezelje, nincsen. A könyvtárnoki állás ugyanis az utolsó időben a Casino titkári és pénztárnoki állásával egy tisztviselő személyében volt egyesítve, ki sokoldalú elfoglaltsága miatt legjobb akarata mellett sem szentelhetett a könyvtárnak annyi időt és figyelmet, a mennyit ez valóban érdemel.

Köztudomású ugyanis, hogy a Nemzeti Casino könyvtára könyvekben és hírlapokban ez idő szerint körülbelül 19 ezer kötetből áll, melyekre az intézet ekkorig közel 150,000 forintot adott ki. Ide tartoznak még néhai gróf Dessewffy Aurél és más casinoi tagok hazafias könyvadományai, melyeknek értéke az említett összegben befoglalva nincsen.

Ezen könyvkincsnek közvetlen kezelése az utolsó időben Mohácsi Lajos úrra, egy kétségkívül igen ügyes, tanulékony és buzgó emberre van bizva, ki a könyvtárban úgy mint egyes tudományszakokban kiismeri magát s localis ismereteivel, jó emlékező tehetségével és mindenre kiterjedő figyelmével már eddig is hasznos szolgálatokat tett a könyvtárnak, s ki egy szakkönyvtárnok keze alatt jó amanuensissé, a könyvtártudományban és bibliographiában gyakorlatilag kiképezhetné magát, de ki nem bír azon magasabb szaktudományi qualificatióval, mely egy nagy

könyvtár vezetésére szükséges s mostani állásában annyira túl van terhelve könyvtári currens dologgal, hogy saját maga képzésére igen kevés ideje marad fönn.

Mindezeknél fogva azon szerény javaslattal fordulok a m. t. könyvtári bizottsághoz, hogy tekintve a Nemzeti Casino könyvtárának 150,000 forintnál magasabb becsértékét, magas társadalmi és hazafias hivatását, az intézet méltóságát és traditióit, abban az egy évtizednél tovább szünetelt könyvtárnoki állást visszaállítani s élére oly szakkönyvtárnokot állítani méltóztassék, ki a könyvtártudomány és bibliographia mai szinvonalán áll, s a könyvtárt bent helyesen igazgatni és előbbrevinni, kint pedig méltóan képviselni képes.

Ezen javaslatomra súlyt fektetek s melegen ajánlom azt a m. t. könyvtári bizottság figyelmébe.

Tizenkétéves könyvtártudományi és bibliographiai tanulmányaim s külföldi könyvtárakban szerzett nyolcz éves személyes tapasztalásom azon meggyőződésre vezettek, hogy egy könyvtárra a könyvtárnok nyomja rá saját egyéniségének bélyegét, s hogy egy könyvtár egy lelkes és hivatása magaslatán álló könyvtárnok alatt irott szolgálati és administrativ pragmatika nélkül is virágozhatik, míg ellenben egy conventionalis könyvtárnok vezetése alatt a legjobb könyvtári utasítások mellett is hanyatlani fog.

Oda járul azért szerény véleményem, hogy a m. t. könyvtári bizottság az általam javasolt könyvtárnoki állást újból rendszeresíteni, azt az intézet traditióihoz képest restituálni s arra egy fővárosi szakférfiút meghívni méltóztassék.

Ismervén a Nemzeti Casino könyvtárának viszonyait, távol van tőlem kivánni azt, hogy a m. t. bizottság a könyvtárnoki állásban egy sinecurát rendszeresítsen, de azt hiszem, hogy figyelembe véve azon körülményt, hogy a Casino könyvtára leginkább a délutáni órákban van igénybe véve, a m. t. könyvtári bizottság a fővárosi közkönyvtárak azon tisztviselői közt, kiknek délutáni szolgálatuk nincsen s igy ezen idejökkel szabadon rendelkeznek, fog találni oly szakférfiút, ki mérsékelt tiszteletdij mellett a könyvtárnokságra készséggel fog vállalkozni s délutáni szabad idejét utóbb megállapitandó föltételek mellett, a Casino könyvtárának fogja szentelni.

Ezen expedienst magam részéről a könyvtárra nézve leg-

czélszerűbbnek tartom, s azt hiszem, hogy a délutáni hivatalos idő teljesen elegendő a könyvtár ügyeinek vezetésére.

Valószinűnek tartom ugyan, hogy első esztendőben a könyvtárnok néha a délelőtti órákban is lesz igénybe véve, míg minden dolog a könyvtárban rendes kerékvágásba jő, de később a délutáni órákban való szolgálat azt hiszem elegendő lesz.

Ha ezen expedienst a m. t. könyvtári bizottság elfogadni méltóztatik, úgy nézetem szerint az illető könyvtárnoknak lesz feladata a könyvtár állapotáról, szükségleteiről, ügyrendéről, szabályzatáról és a követendő *modus vivendi*-ről a mélyen tisztelt bizottságnak részletes javaslatot tenni. E javaslatnak nem szeretnék ezuttal praejudicálni.

Mindazonáltal bátorkodom a m. t. könyvtári bizottság szíves figyelmét a következő sürgős körülményekre, melyek mulhatatlanul orvoslást igényelnek, felhívni.

1. A Casino könyvtára ez idő szerint egy imposans nagy teremben és három szobában van elhelyezve, melyek azonban könyvtárbiztonsági tekintetben sok kivánni valót hagynak fönn. A helyiségek ablakai ugyanis, valamint a nagyterembe vezető, hátulsó lépcső felőli, ajtó vastáblákkal ellátva nincsenek, minek következtében a könyvtár esetleges tűzveszélynek minden oldalról exponálva van.

Bátor vagyok azért javaslatba hozni, hogy a könyvtár biztonsága érdekében annak Szép-utcza felőli, továbbá udvari ablakait, valamint hátulsó lépcső felőli ajtaját vastáblákkal ellátni méltóztassék.

2. A könyvtár nagyterme, mely úgyszólván az egész könyvkészletet foglalja magában, (három szobában hirlapok vannak) a plafondján feltünő repedéseket mutat, ezenfelül két helyen hó és esővíz szivárog át rajta s átalában oly állapotban van, hogy a padlását és tetejét közbiztonsági szempontból szakértővel megvizsgáltatni s alaposan helyreállittatni kellene. Ezenkívül e terem kevésbbé díszes s nincs összhangzásban a Casino többi termeivel.

Mindezeknél fogva bátor vagyok javasolni, hogy a mostani plafondot újjal felcserélni, erre frescokat festetni s ezeknek tárgyát a Nemzeti Casino történetéből meríteni méltóztassék. Ezáltal nemcsak a terem dísze jelentékenyen emelkednék, hanem a műtörténeti becsű fresco a könyvtár élénkebb látogatására is bírna vonzerővel.

Ezen művelet keresztűlvitelénél, a teremben levő könyveknek dislocalására és megoltalmazására nézve azon szakférfiú hivatva lesz javaslatokat tenni, kit a m. t. könyvtári bizottság a könyvtár kezelésével megbízni méltóztatik.

3. Köztudomású, hogy minden könyvtárnak egyik első és főkelléke : a világosság. E kellék azonban a Casino könyvtárában csak hiányosan és fogyatékosan van meg, mert a mostani alacsony ablakok a teremnek elég világosságot nem nyújtanak, a mi főleg a hirlapszobák felőli részen tapasztalható.

E bajon szerény nézetem szerint két módon lehetne segíteni. Vagy felülről adni világítást a teremnek kettős szerkezetű üvegtető által, vagy pedig a mostani világosságot fokozni kellene azáltal, hogy az ablakok mostani magassága a plafondig emeltetnék, mely esetben az egyes ablak és plafond közötti falrészt kitörni kellene. Ez által a terem minden ablakból 125 centiméter magas és 125 c. méter széles, összesen tehát 5 méter magas és 5 méter széles, vagyis a mostaninál hosszában 5 és széltében 5 méterrel nagyobb világosságot nyerne. Ezen fokozott világítás a teremnek, nézetem szerint, megfelelne, sőt mivel az ablak felső részéből jövő világosság sokkal intensivebb, mint az alsó, azt hiszem, hogy az ablakok alsó részéből a padlótól kezdve egy méternyit be lehet falaztatni anélkül, hogy a terem világosságából sokat vesztene.

A mi az első módot : a felülről való világítást illeti, erre nézve egy szakértő volna meghallgatandó, hogy a nagy terem falai a Casino nagy ebédlőjének kára nélkül megbírják-e azon nagy súlyt, melyet az üvegtető kettős vasszerkezetével képvisel?

A könyvtár ugyanis egymaga is nagy súlylyal nehezedik a Casino nagy ebédlőjének plafondjára s az is bizonyos, hogy ezen súly a könyvtár folytonos gyarapodásával s új szekrények beszerzésével évről-évre gyarapodni fog s föltehető, hogy a tervezett plafond sem lesz a mostaninál kisebb súlyú. Mindezen körülmények üvegtető alkalmazásánál figyelembe veendők.

Kétséget nem szenved, hogy egy könyvtárban a felülről való világítás a legjobb, s hogy a kettős szerkezetű üvegtető alkalmazása a terem díszét jelentékenyen emeli. Mindazáltal bátor vagyok megjegyezni, hogy ezen üvegtető alkalmazása indicálva van ott, hol a könyvtár szabad téren egy egészen különálló

épületben van elhelyezve s tűzveszélynek kitéve nincsen. Igy az újabb időben épült külföldi könyvtárak közt: Göttingában alkalmaztak üvegtetőt az olvasó teremben s Wolfenbüttelben a díszteremben; ellenben a hallei egyetemi és a stuttgarti királyi nyilvános könyvtárakban, melyek szintén az utolsó évtizedben épültek s szabad téren, egészen külön állanak, nincs olyan terem, mely üvegtető által felülről nyerne világítást. Nem alkalmaztak üvegtetőt a weimari nagyherczegi és nürnbergi királyi levéltárakban sem, melyek az utolsó évtizedben az említett könyvtárak rendszerében hollandi és belga minták után épültek.

Mindezen példák arról tanuskodnak, hogy a külföldi könyvtárak és levéltárak intéző körei mily óvatossággal jártak el a felső világítás és az üvegtető alkalmazásában.

A Casino könyvtárára visszatérve, mely házak közé szorított épületben van elhelyezve, azon szerény nézetben vagyok, hogy itt felső világítás illetőleg üvegtető alkalmazása nemcsak nem czélszerű, de könyvtárbiztonsági szempontból veszélyes, mert havazások, esőzések, vihar és tűzveszély esetében veszélyeztetné magát a könyvtárt is.

Bátor vagyok azért javasolni, hogy a terem világosságának emelésére a második módot: az ablakok magasságának felemelését méltóztassék elfogadni.

Ha azonban ennek daczára az üvegtető illetőleg a felső világítás mellett méltóztatnak állást foglalni, úgy az illető építésztől, ki a munka keresztülvitelével lesz megbízva, méltóztassanak garantiát kérni arra nézve, hogy a könyvtár biztonsága ezáltal sem külső tűzveszélytől, sem havazások és esőzések következményeitől szenvedni nem fog.

Minden körülmények közt azonban szükséges lesz a könyvtárt legalább 100,000 forintig biztosítani, hogy minden eshetőség ellen védve legyen.

4. A nagy teremben levő könyvszekrények $^2/_3$ részben újak, $^1/_3$ részben régiek s különböző régi állványokból vannak simetria nélkül összeállitva. Ez nemcsak a szekrények közti egyöntetűséget sérti, mivel azokban háromféle izlés nyilatkozik, hanem a könyvek czélszerű felállítását is akadályozza, mert daczára annak, hogy a könyvtárban a szakrendszer a felállításban is keresztül van vive, a könyvek felállításánál mégis nem a szakhoz, hanem

a szekrényekhez kell alkalmazkodni, a mi meglehetős könyvtár-technikai anomalia.

Miért is czélszerű volna a régi szekrényeket újakkal felcserélni, vagy pedig ha a körülmények megengedik, az egész könyvtárt újonnan, egyforma szekrényekkel bebútorozni. S a mennyiben a nagy teremben levő mostani, avagy ezek helyén felállítandó új szekrények az évről-évre szaporodó könyvek és hírlapok befogadására maholnap elégségesek nem lesznek, bátor vagyok javasolni, hogy a négy ablak közt lévő üres faltért e czélra felhasználni s ide még két stylszerű szekrényt csináltatni méltóztassék, miáltal a teremnek mind a négy fala arányosan lesz bebútorozva.

5. A könyvtárnak ez idő szerint van egy betűrendes és egy szak szerinti czédula-catalogusa, melyeket 1873-ban szakférfiak készítettek, továbbá egy indexe, hol a könyvek és új szerzemények betűrendben vannak bevezetve és egy nyomtatott catalogusa, mely 1852-ben jelent meg.

Ezen catalogusok rendszeres könyvtári administratió mellett elégségesek. Az utolsó időben azonban a könyvtárnak önálló könyvtárnoka nem levén, ennek következtében könyvfelvételeknél a czédula catalogusban, részint a rendszó megválasztásánál, részint a determinatiónál hibák csúsztak be, melyeket kiigazítani kellene; vannak továbbá még felvétetlen könyvek is, melyeknek czédulázásáról gondoskodni kellene, nehogy a lajstromozatlan könyvek száma túlságosan felszaporodjék.

S mivel a könyvtárban *a csonka könyvek száma igen jelentékeny*, melyeknek összeírását a Casino könyvtári bizottsága a 40-es évek óta folytonosan sürgette, szükséges volna valahára azoknak jegyzékét összeállítani, hogy a m. t. könyvtári bizottság kiegészítésökről vagy eladásukról gondoskodjék. E csonka munkák közt vannak igen becsesek, melyeknek bírása és kiegészítése a Casinóra nézve fölötte fontos.

Igy, hogy csak egyet említsek, a könyvtárnak még a Nemzeti Casino évkönyvei sincsenek meg teljes számban, pedig ezek az intézet multjának legközvetlenebb forrásai.

Mindezen hiányok orvoslására szükségesnek tartom, hogy a *könyvtárban az általános revisió*, mely 1873 óta nem történt

meg, *végrehajtassék*, s a czédulacatalogusok a könyvekkel rendszeresen összehasonlíttassanak.

E műveletből aztán pontosan ki fog tünni: mi van a könyvtárban, mi nincsen? melyek a teljes munkák, melyek csonkák? mi van jól felvéve, mi nem? és mily nagy a lajstromozandó könyvek száma? szóval mi a könyvtár összes állománya.

Ezen művelet által lehetne egyúttal előkészíteni a közrebocsátandó könyvtári Catalogus második kiadását is, melyet melegen ajánlok a m. t. könyvtári bizottság szives figyelmébe.

Újabb időben a m. országos statisztikai hivatal, a képzőművészeti társulat, az országház, egyes ministeriumok, gymnasiumok és más intézetek közrebocsátották 15—20 ezer kötetből álló könyvtáraiknak jegyzékét.

Nagyon kivánatos, hogy a Nemzeti Casino is ezen az úton a maga könyvtárát a hazai közönséggel megismertesse, annál is inkább, mert a Catalogus első kiadásából a példányok teljesen elfogytak, s mert a könyvtár 1852 óta jelentékenyen gyarapodott. E catalogussal ünnepelhetné 1887-ben a Casino fönnállásának 60-ik évfordulóját az irodalomban s széles körökben felkeltené az érdeklődést könyvtárának ritkaságai iránt.

6. A könyvtár érdekében szükségesnek tartom, hogy abban a rendes könyvtári administratió egy szakférfiú vezetése alatt meghonosittassék, ki a gyűjteményt nemcsak kezelni, hanem azt a könyvtártudomány mai szinvonalára emelni és előbbre vinni képes legyen. Ezen administratió meghonosítása után az illető szakférfiú feladata lesz a részletekre nézve a m. t. könyvtári bizottságnak concret javaslatot tenni.

Addig is kötelességemnek tartottam azon buzgalomnál fogva, melylyel a hazai könyvtárak ügyét és a magyar bibliographiát szolgálom, de azon feladatnál fogva is, melylyel megbízni méltóztattak, ezen pressáns körülményekre, melyek sürgős orvoslást igényelnek, a m. t. könyvtári bizottság szives figyelmét felhívni.

Vannak ezeken kívül még kisebb fontosságu hiányok a könyvtárban, melyeket a rendes könyvtári administratió magától el fog enyésztetni. Ezekből kiemelem a következőket:

a) a nagy terem melletti három szoba túl van tömve hírlapokkal, melyekből egy rész még a nagy teremben is foglal helyet.

Ily terjeszkedés mellett a hírlapoknak maholnap a hely szűk lesz a könyvtárban s ki fogják szoritani a könyveket. Miért is czélszerű volna, ha az általam tervezett általános revisió alkalmával a hírlapok kiselejteztetnének akképen, hogy a legfontosabbakat a könyvtár megtartaná, a kevésbbé fontosakat pedig valamely fővárosi közkönyvtárnak ajándékozná oly kikötéssel, hogy a Casinonak valahányszor azokra szüksége lesz, térítvény mellett házi használatra minden nehézség nélkül kiveheti;

b) a nagy terem díszét igen emelné, ha a terem hosszában két egyforma hosszú asztal volna egymás mellé állitva, melyekből az egyikre az illustrált és diszmunkákat, másikra pedig az új, lajstromozásra váró, könyvkötőhöz adandó vagy ettől visszaérkezett könyveket, szóval azokat, melyek beosztva nincsenek, lehetne elhelyezni, hogy a m. t. könyvtári bizottság mindenkor tudhassa, hogy micsoda könyvek vannak currens munkában;

c) czélszerű volna a könyvtárban a hivatalos órákat és a porozási szünidőket pontosan megállapitani, hogy egy esztendőben egyszer minden könyvet lehessen kiporolni és megtörülni;

d) könyvmolyok ellen legjobb óvszer a könyvtár gyakori szellőztetése és a bagaria bőr, melynek szagát az élősdi féreg nem tűri. Czélszerű volna azért a könyvtárt naponkint legalább 1 óráig szellőztetni és a port az asztalon fekvő könyvekről és az állványokról letörülni, továbbá a könyveket egyszerűen, de csinosan, stylszerű módon fél bagaria bőrbe köttetni; ez nagy differenciát nem okozna de a könyveket a moly ellen megvédené;

e) kis dolognak látszik, de egy könyvtárban nagy fontossággal bír a bélyegző és a bélyegzési gyakorlat. Ez jelöli a könyvnek tulajdonjogi természetét. Oly fontos dolog ez, hogy a franczia közoktatási minister a mult esztendőben az ország összes könyvtári előljáróihoz ez ügyben körlevelet intézett, melyben a bélyegző fontosságát és a bélyegzés módját hangsulyozván, utasította őket, hogy a vezetésükre bizott könyvtárakban kétféle bélyegzőt tartsanak, egy kisebbet és egy nagyobbat, s *az elsővel* a diszmunkákat, kéziratokat, metszeteket és ritkaságokat, *a másodikkal* pedig a többi könyveket bélyegezzék. Ezen kétféle bélyegző a Nemzeti Múzeum könyvtárában már régóta megvan honosítva.

Czélszerűnek tartanám, hogy ezen kétféle bélyegző a Nemzeti Casino könyvtárába is behozatnék és a mostani bélyegző, mely nemcsak szokatlan nagy, hanem izléstelen is s a könyvet inkább bepiszkítja, mint jelzi, cassáltassék.

S a mennyiben több évi könyvtárnoki tapasztalásaim alatt a legtökéletesebb bélyegzőt e nemben Baselben, az egyetemi könyvtárban találtam, igen ohajtanám, hogy ily rendszerű bélyegző a Nemzeti Casino könyvtárába behozassék.

Ezen bélyegző a posta-bélyegzők mintájára van szerkesztve. Rajta van a könyvtár czíme, továbbá az év és a dátum, mely napról napra, illetőleg évről évre változik. Ez utóbbiak, mint a postánál, időről időre be lesznek téve a bélyegzőbe.

Az eljárás ezen bélyegzővel a következő: Midőn egy könyv a könyvtárba beérkezik, be lesz datum alatt vezetve a járulék-naplóba vagy a szerzeménykönyvbe, ezen datum aztán betétetik a bélyegzőbe s ezzel a könyv megbélyegeztetik.

Az olvasó tehát a mint a megbélyegzett könyvet kezébe veszi, tudja, hogy az mikor lett a Naplóba bevezetve. Ebből aztán megtudhatja a könyv provenientiáját is, hogy ajándék-e az vagy vásárlás?

De nyilvántartási szempontból is ajánlható ezen bélyegző, mert a bélyegnek a járulék-naplóval egyeznie kell s így a kettő kölcsönösen egymást ellenőrzi.

Bátor vagyok azért ezen bélyegzőt a m. t. könyvtári bizottság szives figyelmébe ajánlani. Azon esetre, ha azt elfogadni méltóztatik, a Nemzeti Casino lesz az első hazánkban, mely ezen vívmányt könyvtárában meghonosította;

f) czélszerű volna a könyvtár legnagyobb ritkaságai számára egy *vitrinat* csináltatni, mely Cimeliotheca név alatt egyesítené magában a legbecsesebb kéziratokat, nyomtatványokat és érdekességeket s első pillanatra átnézetet nyújtana a könyvtár legbecsesebb darabjairól;

g) adassék a könyvtár forgalmáról kéthavonkint kimutatás a hírlapokban s évi rövid, kimerítő jelentés a Nemzeti Casino névkönyvében;

h) a könyvtárban szükséges: egy járulék-napló vagy szerzeménykönyv, egy könyvkötő-napló és egy betűrendes index

:

i) a kötésekre nézve czélszerű volna egyöntetű stylt megállapítani, mely irányúl szolgálna a könyvkötőnek s a Nemzeti Casino specialis jellemét viselné magán;

k) a hátsó lépcső felőli ajtót belülről a könyvszekrényekkel egyenletesen maszkirozni kellene akképen, hogy a belső deszkaajtóra a terem felőli oldalon fictiv könyveket lehetne festetni s azt a könyvszekrénybe úgy beilleszteni, hogy csak a beavatott tudná, hogy ott ajtó van ;

l) a közrebocsátandó Catalogus második kiadásához bevezetésül a könyvtár rövid története volna csatolandó ;

m) a Nemzeti Casinonak régi irományaiból, hivatalos ügyirataiból alig egyötöd része maradt meg. A többiek vagy elkallódtak vagy még valahol lappanganak. Szükséges volna ezeket felkutatni, lajstromozni és megőrizni, hogy az, a ki egykor a Casino történetét meg fogja írni, erre megbízható forrást találjon. E feladattal a könyvtárnok volna megbízandó, ki idő folytán a Nemzeti Casino multjára vonatkozó összes hivatalos aktákat, vagy ha ezek nincsenek, a Casinóra vonatkozó hírlapi czikkeket összegyűjthetné s egy nagy könyvben chronologiai rendben lemásolná, mely könyv aztán a Nemzeti Casinonak valóságos Codex Diplomaticusa lehetne s kútfőbecsesel bírna ;

n) hogy a casinoi tagokban a könyvtár iránti érdeklődés még inkább felköltessék, czélszerű lenne egy stylszerű táblán, mely állandóan a hírlapolvasó teremben maradna, csoportosítva kimutatni azon szakokat, melyek szerint az egész könyvanyag osztályozva van, hogy minden casinoi tag tájékozva legyen arról, hogy a könyvek milyen rendszer szerint kezeltetnek és lajstromoztatnak.

Ezekre kivántam a m. t. könyvtári bizottság szives figyelmét felhívni. Azt hiszem, hogy emlékiratomban felöleltem mindazt, a mi a casinoi könyvtár keretébe tartozik.

Ha azonban valami figyelmemet kikerülte volna, vagy a m. t. könyvtári bizottságnak valami kérdésben scrupulusa volna, arra nézve kész vagyok ezentúl is felvilágosítást adni. Méltóztassanak velem parancsolni.

Egyet azonban mielőtt emlékiratomat befejezném bátor vagyok felemlíteni.

Mi Magyarországon, más előhaladott nemzetekhez képest, a könyvtártudományban még sok tekintetben hátra vagyunk. Tovább haladtunk ugyan az ABC-nél, de még messze vagyunk attól, hogy a könyvtártudományban és az administratióban a németekkel, angolokkal, hollandiakkal és dánokkal versenyezzünk. E téren a tandíjat még meg kell fizetnünk. Meg is fizettük részben az egyetemi könyvtár építésénél, mely minden inkább, mint sikerült. Vajha! okulnánk belőle. Könyvtárépítési praxisunk nincsen. — Ezért külföldi praxisra vagyunk utalva.

A külföldi praxis pedig az, hogy egy könyvtár vagy levéltár építése, restaurálása vagy nagyobbítása, mindig az illető könyvtárnok vagy levéltárnok tapasztalása és javaslatai szerint történik, melyhez az építész alkalmazkodik és nem megfordítva. A hol ez nem történik, ott annak mindig az illető könyvtár vallja kárát.

Az ügy érdekében őszintén óhajtom, hogy a Nemzeti Casino mélyen t. könyvtári bizottsága a külföldi praxist és a szakférfiú javaslatát a lehetőség határai közt szives figyelmére méltassa s bocsánatot kérek, ha kissé hosszúra nyúlt emlékiratommal nagybecsű türelmöket igénybe venni bátorkodtam.

Fogadja m. t. könyvtári bizottság hálás köszönemet azért, hogy alkalmat nyújtott ezeknek elmondására s tartson meg továbbra is szíves jóakaratában.

Budapest, 1886. április 10-én.

A m. t. könyvtári bizottságnak

alázatos szolgája

Csontosi János,
segédőr a Nemzeti Múzeum könyvtárában,
a «Magyar Könyv-Szemle» szerkesztője s
a M. Tudom. Akadémia levelező tagja.

* * *

Örömmel constatálhatom, hogy a Nemzeti Casino Igazgatótanácsa a könyvtári bizottság javaslatára a Casino könyvtári helyiségének restaurálására és ujonnan való bebutorozására 1886-iki költségvetésében 15,000 forintot vett fel, melyből ugyanezen év nyarán a nagy terem magassága felemeltetett, régi plafondja és padlója ujjal felcseréltetett, az ablakok átalakíttattak s a helyiségnek mind a

négy fala ujonnan díszesen bebútoroztatott, úgy, hogy a könyvtár ma a legdíszesebb és legimposánsabb szalonkönyvtár a fővárosban. A bútorozást Thék Endre ismert fővárosi nagyiparos végezte és pedig úgy, hogy a könyvszekrények a négy fal mellett a padlótól a plafondig vannak felállítva s fele részben üveges ajtókkal elzárhatók fele részben szabadok. A könyvtárban eddigelé több újítás vitetett keresztül, melyből a legnevezetesebb az: hogy a könyvtár, mint ezt már az 1886-ki folyamban jelentettük 150,000 forint erejéig biztosíttatott. Tudomásunk szerint a nagyobb hazai könyvtárak közül ez az egyedüli biztosított könyvtár az országban. A fővárosi nyilvános könyvtárakról határozottan monddhatjuk, hogy egyikök sincs biztosítva.

A Nemzeti Casino könyvtárának restaurációját, mint adalékot a hazai könyvtárak haladásához, melegen üdvözöljük s keresztülviteléhez az intézet könyvtári bizottságának, úgymint az Igazgatótanácsnak őszintén gratulálunk.

NÉHÁNY ADAT A MAGYAR BIBLIOGRAPHIÁHOZ DESCHAMPS FÖLDRAJZI SZÓTÁRÁBÓL.[1]

Közli: KROPF LAJOS.

Deschamps Pál földrajzi szótárának szerkesztésénél a hazánkat illető részre nézve Németh *Typographiá*jának adatait használta föl. De e mellett más forrásokból is közöl adatot, melyeket ama számos hiba miatt, melytől munkája hemzseg, nem vagyok hajlandó föltétlenül elfogadni, de melyek úgy hiszem további kutatás alapjául szolgálhatnak, s mint ilyenek méltók hazai bibliographusaink figyelmére. Itt közlöm a fontosabb adatokat a nyomtatási helyek betűrendjében:

B á r t f a.

Forrásunk szerint a Bodleyan Library Oxfordban több munka birtokában van, melyek Bártfán 1643-ban és 1650-ben lettek nyomtatva. Ámbár szerzőnk nem nevezi meg a kútfőt, honnan eme adatokat merítette, minden nehézség nélkül kitalálhatjuk, hogy ez nem más, mint a tudós dr. Cotton, ki mint tudjuk egy időben az említett oxfordi könyvtár őre volt s kinek műve „*Typographical Gazetteer*“ ugyanott jelent meg 1831-ben. E munka folytatása (Second Series) ugyanott látott napvilágot 1866-ban. A Bodleyan-catalogusban azonban csak egy már ismert munkára akadtam t. i. Megyesi Pál *Dialogus*-ára, mely Bártfán

[1] *Dictionnaire de Géographie ancienne et moderne à l'usage du libraire et de l'amateur de livres etc.* (Paris 1870) par un bibliophile (Paul Deschamps.)

1650-ben jelent meg (RMK. I. 831. sz.) úgy látszik a többi ismeretlen előttünk.

F i u m e.

A „Fanum S. Viti Flumoniensis“ czikk alatt két könyv czíme van közölve t. i. *Missale Illyricum* 1521, mely azonban Deschamps nézete szerint hiba 1531 helyett s valószinűleg Kozičić (modrusi) püspök misekönyve (RMK. II. 11. sz.)[1] s egy ugyancsak 1521-ben megjelent *Pápák Élete* „Simon Coreichius“ nevű szerzőtől, mely Deschamps hiedelme szerint azonban csak 1551-ben jelent meg. Ugy látszik mindkét bibliographus téved s hogy itt a RMK. II. 10. sz. alatt közölt munkával van dolgunk. Mindkét könyv példányai dr. Cotton szerint megvannak a vatikáni könyvtárban.

G y ő r.

Deschamps állítása szerint[2] a pulkovai csillagvizsgáló intézet könyvtári catalogusa 239. lapján közli a következő könyv czímét: „*Casparis Bartholoni Astrologia.* Raab, 1611 in 8°.“ Ő azonban téved, mert az idézett catalogus[3] 383. lapján világosan az áll ama könyv czíme után: „(Wittebergae) 1611.“[4] ő maga említi, hogy Németh szerint Győrött az első nyomda csak 1727-ben kezdett működni.

G y u l a - F e j é r v á r.

Az „Alba Carolina“ czímű czikkben Ternaux nyomán azt állítja szerzőnk, hogy Major Márton gyula-fejérvári nyomdájából a következő czímű könyv került ki:

[1] Deschamps a *Bibl. Rituulis* nyomán (II. p. 169.) közöl egy *Missale Fani S. Viti Flumoniensis* czímű misekönyvet is, 1531. 4r. fametszetekkel, melyet Kozičić püspök adott ki s mely május 25-én «par les soins de Ferdinand Kratias, Romain». lett nyomtatva; de ez úgylátszik nem más, mint a fönnebb említett s Kukulyevich által ismertetett *Missal hrvacki.*

[2] Sub. art. «Jaurinum».

[3] Otto Struve. Librorum in Bibliotheca Speculae Pulcovensis ...Catalogus. . . . (Petripoli, 1860.)

[4] Sub art. «Pulcova» egy 1845-ben megjelent catalogus van fölemlítve, melyet nem ismerek.

„Schema primum generale. sive forma studiorum albensium pro hoc anno Dni 1657", mely munka szerinte ma igen ritka s kapós Némethonban („Un livre rare et recherché en Allemagne"). E könyv ismeretlen bibliographusaink előtt, de megvolt Basirius Izsák könyvei közt.[1] Deschamps azonban téved, midőn azt állítja, hogy Major Márton 1657-ben kezdett Gyula-Fejérvárott nyomtatni.

Kolosvár.

A „Claudianopolis" czikk alatt szerzőnk Vogt (*Cat. lib. rar.)* nyomán közli Decius János *Syntagma*-ját, mely szerinte 1539-ben jelent meg, mely évszám azonban sajtóhiba 1593 helyett (Lásd RMK. II. 241. sz). Azt a mi ezután következik, fontossága miatt az eredeti szövegben közlöm:

„Vers la même époque (tehát 1539. körül) mais ne portant pas de date, paraît un livre célèbre, sont Schelhorn nous donne la description: *Fulmen de Coelo Delapsum Trinitariorum Deum Triunum Contundens* Claudiopoli in Transylvania."

„Ce livre, ou plutôt ce *Blasphème*, comme l'appelle Vogt parut à pen près la même époque que les célèbres ouvrage de l'Anti-Trinitaire Servet; mais il n'est pas du tout prouvé qu'il ait existé; ou s'il fut réellement imprimé à Kolosvar; il fut saisi et supprimé avec un tel soin que Schelhorn raconte qu'un de ses amis, vir eruditus, cujus relationi hoc debeo, se omni cura in ipsa Transylvania hunc librum sibi comparare haud potuisse, affirmavit; ce qui est parfaitement sûr, c'est qu'il a totalement disparu".

Servetus Mihályt Kálvin 1553-ik év október 2-án égette meg máglyán Champelben. Első munkája, a *De Trinitatis Erroribus* 1531-ben, az utolsó: *Christianismi Restitutio* pedig 1553-ban jelent meg.

[1] *Schema Albense impressum.* Lásd «Regestum Bonorum I. B. in Transylvania» a *Könyv-Szemle* VIII. köt. 265. lapján. A regestum egy más példánya megvan a durhami káptalan levéltárában, de a «Schema» ebben nem fordul elő.

[2] *Cat. Willeri,* Francofurti, 1592, in 4.

Német-Újvár.

A „Gissinga“ czikk alatt szerzőnk az augsburgi Willer G. catalogusa nyomán[2] a következő munka czímét közli:

„*De ratione instituendi puerum ab anno aetat. VI. et VII. ad anuum usque XIV. ita ut praeter duas aut tres linguas maternas, etiam latinam discat recte loqui et scribere; graecam vero mediocriter intelligere, insuperque rudimenta dialecticae et rhetoricae ad vsum scribendi conferre.* Gyssingae, excudebat Joannes Manlius 1584, in 8.“

Manlius János 1584-ben Német-Ujvárott nyomtatott; ebben az évben jelent meg tőle Beythe István több műve. (RKM. I. 211—214. sz. A Willer által idézett nyomtatvány teljesen ismeretlen bibliographusaink előtt.

Nagy-Szombat.

Sub. art. „Ternobum“ szerzőnk azt állítja, hogy a Cat. Colbert (15162. sz. a.) s a Cat. Heinsius (a 355. lapon) egy Nagy-Szombatban 1579-ben megjelent könyv czímét közli, melyet Németh nem említ. Az említett két catalogus nincs kezemnél s így nem szólhatok e tárgyhoz.

Sopron.

Szerzőnk Németh után azt állítja, hogy Sopronban a XVII. században nyomda működött, s közli két termékének a czímét. Az egyik: „*Bet- und Suss andacht, so wegen des an. 1673. den 28. Junii zu Oedenburg entstandenen Erdbebens begangen ist worden.* Oedenburg in 8-o de 8 ff“, melyet a *Régi magyar könyvtár* nem közöl.

A másik könyv ismertetve van a RKM. II. kötetében az 1714. sz. a. (*Priesterliches Ehrenschildlein* stb.) s ott „(Lőcse) 1692“ alatt fordul elő. Németh szerint azonban nem lőcsei nyomtatvány, hanem Dobner Sebestyén Ferdinánd soproni nyomdájának terméke, mely ott 1692-től 1731-ig működött.

Zágráb.

Sub. art. „Agranum“ Deschamps azt állítja, hogy igen régi olasz catalogusban a következő könyv czímére akadt: „*Ra-*

gioni, per le quali si dimostra la temerità e ingiustizia dell' armi Venete contro gli Uscocchi — Zagrabiae, 1638, in 4.“ Szerző és nyomtató nélkül. De maga is kételkedik a czím helyességén.

Z e n g.

Sub art. „Sfinga“ Ternaux nyomán három könyv czímeit közli szerzőnk, u. m. 1) *Transitus Hieronymi* (RMK. II. 4. sz.); 2. *Manipulus Curatorum* (u. o. 3. sz.); 3. *Quadragesimale fratris Roberti* 1504. (mely évszám úgy látszik sajtóhiba 1508 helyett; lásd RMK. II. 7. sz.)

GALLÉN JÁNOS KASSAI KÖNYVKERESKEDŐ HAGYATÉKA 1583-BÓL.

Közli: J. Kemény Lajos.

Kassa városa levéltárában „Inventarium Joannis Galeni bibliopolae" czímmel mintegy két ívnyi hagyatéki lajstrom (Nr. 3728.) található, mely 1583. évben kelt.

A hagyaték legnagyobb része könyv s ezek közt csekélyebb számmal — a mint a czímek fogyatékos följegyzéséből kitünik — magyar nyelvüek is vannak.[1]

Igy:

„Bucher in octavo.

1. IX Soltar ungrish fl. 4. d. 6.
2. Decretum in 4r. ungrish III exemplaria d. 72.
3. III Fabula Aesopi ungrish fl. 1. d. 32.
4. Ungrish Bibel d. 50.
5. Novum Testamentum ungrish d. $72^1/_2$.
6. Chronica ungrish fl. 1. d. $18^1/_2$.
7. Tragedia Eurip. ungrish VI exemplar d. 59.
8. Pontianus VII exemplar f. 1. d. 70.
9. Vigash tal IIII exemplar d. 70.
10. A zent d. 16.
11. Bucher eingehefft in pargemendt.
12. Historia Eneck d. 68.

[1] Érdekes volna ezen hagyatékból a nem magyar vonatkozású könyveket is ismerni, hogy megitélhessük mily könyveket olvastak ekkor nálunk és milyeneket tartott a kassai könyvkereskedő raktárában. Szerk.

13. Historia Enek 6 exemplar d. 24.
14. Historia Matias d. 16.
15. Az Fortunatus d. 20.
16. Igen szep 12 exemplar d. 38.
17. Ket sep histor. d. 61.
18. Sep Cronica d. 48.
19. Historia Apsolon 4 exemplar d. 22.
20. A viz d. 44.
21. Sep historia d. 9.
22. Az Regi 4 exemplar d. 30.
23. Az Etedick 2 exemplar d. 24.

In 8r.

24. XII ex Egba ung. fl. 2. d. 64.
25. Edmeck ungrisch d. $55^1/_2$.
26. XXVI Egla ungrisb fl. 4. d. 86.
27. Az Elednek uth faya 7 exempl. d. 92.
28. Sep ileth 8 exemplar d. 118.
29. IIII Fortunatush ung. d. 75.
30. VII Historia Eneck d. 16.
31. VI az Otedick d. 66.
32. X Aeneis ungrish fl. 1. d. $4^1/_2$.
33. VI Speculum vitae ung. d. 66.
34. Sep Valter kiral d. 10.

Gebunden Bucher in folio.

35. Chronicon Hungar. fl. 1. d. 50.

Gebundene Bucher in quarto.

36. Herbarium ungrish d. 80.
37. Ungrish Bibel fl. 1. d. 25.
38. Ungrish Psalter d. 50.

Gebundene Bucher in 16^0.

39. Wochengebeth ungrish Caspar drey exempl. fl. 1. d. 20.
40. Historia Matia regis ungrish d. 40.
41. VI az Magasságban d. 7.
42. A zent harum d. 11.

Bucher.

43. Historia de Macedonis ungrish ungebunden d. 22.
44. Novum Testamentum ungrish in 4^0 fl. 1. d. 20.
45. Die klein Profeten ungrish 4^0 fl. 1.

46. Herbarium ungrish in 4° fl. 1. d. 20.
47. Decretum Hungrish fl. 1.
48. Herbarium ungrish fl. 1.
49. Az Macedonio krol d. 32.
50. Pontianus ungrish d. 27.
51. Psalter ungrish d. 50.
52. Postilla Kulcsar fl. 1.
53. Pontianus d. 28.
54. Praecationes Hungarica d. 40.“

E könyvczímek legtöbbje semmi különösebb érdekre nem tart számot; hisz Fortunátus, Poncziánus, Melius „Herbariuma“ stb. ismeretes a bibliografus előtt; a jegyzékbeli „Historiás Ének,“ „Igen szép,“ „Szép historia“ könyvczímtöredékek kihullnak a buvárlat rostájából; Szabó K. „Régi magyar könyvtárá“-nak kalauzolása mellett pedig az ily csonkaságok is, mint „Vigasztal“, „Két szép historia“, „A viz“, „Az ötödik“, „Az életnek kútfeje“ minden nehézség nélkül kiegészíthetők az emlitett műben 32., 174., 182., 129. és 225.[1] számok alatt található könyvczímekből.

Három ismeretlen XVI. századbeli nyomtatványra utalnak azonban „A szent három,“ „Az magasságban,“ és a „Tragedia Eurip.“ könyvczímek.

* * *

Tisztelt czikkiró úr közleményére, mely a hazai művelődéstörténetet egy ismeretlen XVI. századbeli kassai könyvárussal gazdagítja s a XVI. századbeli magyar könyvek becsértékéhez úgy, mint az ez időbeli hazai olvasó közönség izléséhez nyújt adalékot, felhívjuk a szakférfiak figyelmét. Hála a magyar bibliographiai irodalom segédeszközeinek, a jegyzékben felsorolt könyveket, hiányos czímök daczára, meghatározhatjuk s azokból a XVI. századbeli magyar irodalmi viszonyokra következtetést vonhatunk. — Azt hiszszük, hogy ezen viszonyok megvilágítására lesz még a kassai gazdag levéltárban több adalék is, melyeknek közlésére folyóiratunk készséggel megnyitja hasábjait.

Szerk.

[1] Szabó K. szerint «e könyv első kiadása Debreczen. 1589-ből való». A közlött okirat egy régibb, 1583. előtti kiadásra utal.

A CZĘSTOCHOWAI PÁLOS NYOMDA MAGYAR TÁRGYÚ TERMÉKEI.

Ballagi Aladártól.

Varsóból Krakkónak tartva, e nyáron útbaejtém Częstochowát, mely a két város közt, Orosz-Lengyelországban, a vasút mellett fekszik. A vasúti állomás Uj-Częstochowában van, honnét két kilométernyi hosszú fasor vezet a paulinus novitiatus házáról S. Barbarának nevezett külvároshoz, mely fölött emelkedik a Fényeshalom (Clarus mons, lengyelül Jasnagóra), a búcsúsok czélpontja.

Földrészünk minden nevezetesebb búcsújáró helyét San Jago de Compostellától Moszkváig, autopsia után ismerem. S tapasztalatom szerint, a mint a görög orthodoxoknál Kiewhez, úgy a katholikusoknál Częstochowához fogható nincsen. Nemcsak az évenként több mint százezerre menő búcsúsok nagy száma, de főkép azok magatartása — a symbolicus kereszt alakjában, kitárt karokkal órákig arczra borultan fekvő hívők megragadó exaltátiója — teszi ezt páratlanná a kath. egyházban. A tömeges búcsújárásban, a vallási eszmén kívül kétségtelen része van a politikának is. A ki Jasnagórára megy, az nemcsak vallásosságát, hanem egyszersmind jó lengyel hazafi voltát is demonstrálja. Az orosz kormány jól tudja mit jelent a częstochowai „Fekete Szűz“ a „Regina Regni Poloniae“ cultusa. De ép ezért, azzal az ügyességgel, mely e kormány belügyi politikáját jellemzi, nem törli el Częstochowát, hanem igen is eltörölte a vallási és politikai tekintetben másodrendű lengyel pálos kolostorokat. De nem engedi meg a częstochowai jelenlegi tizenhat szerzetes közé új rendtagok fölvételét, vagyis az egész rendházat lassú kihalásra

kárhoztatja. Ekkép előreláthatólag el fog múlni mintegy önmagától; zajtalanúl zsugorodik össze, nem lesznek martyrjai, s alig veszi majd észre a világ a Clarus mons végkép való elsötétülését.

A „Fekete Szűz" tisztelete nálunk egykor rendkívül el volt terjedve. A két sebhelyes kegykép, katholikusok előtt ma is közismeretű. Engem pl. anyám figyelmeztetett rá, hogy akárminként forgatjuk a képet: Szűz Mária mindenkor a szemünkbe néz. Erről a csodatevő képről, 1671-ben egy magyar ember, Vannoviczi János, a pálosok titkára és procurator generalisa, haránt 4-rétű, 4 számozatlan lev. s 40 lapra terjedő művet irt, melynek teljes czímét, mint könyvészeti ritkaságét, a częstochowai könyvtár példánya alapján, azt hiszem nem lesz fölösleges ideigtatnom. Ime a könyv czíme:

Breve relatione della prodigiosa imagine della madre di Dio di Chiaromonte Cestechoviense in Polonia, ouer di Constantinopoli.

Tratta dall' istoria latina del R. P. Guilielmo Gumppenger della compagnia di Giesù. E le notitie della vita di S. Paolò, primo romito, istitutore de' monaci solitarij;

L' vna e l'altre date in luce dal M. R. P. Giouanni Vannouiczi dottor di s. teologia, e procurator generale dell' ordine del sodetto S. Paolo primo romito.

Con l' occasione dell' apertura della chiesa, et ospitio del medemo (!) ordine, vltimamente venuto dall' Vngheria in Italia, e fermato nel mezzo della via felice, che guida à S. Maria Maggiore.

All' Eminentiss. e Reverendiss. Principe il Sig. Card. Flavio Ghigi (!) prefetto della signatura di giustitia, etc.

In Roma, per Michele Ercole. MDCLXXI. Con licenza de' superiori.

Częstochowa magyar szempontból különösen érdekes. Ha körülnézünk a kolostorban, minden talpalatnyi földjén találunk egyet s mást, mi hazánkra emlékeztet. A kolostort 1382-ben László, opoliai herczeg, Magyarország nádora alapította. Ő hivta be hontmegyei Mária Nosztráról a pálosok magyar rendjét, őrizetökre bízván, a tatárok megrohanásainak szerfölött kitett vörös-oroszországi Belz várából, ide, mint bevehetetlen erősségbe hozott

Mária kegyképet. S mivel a pálosok főperjele előbb Buda-Szent-Lőrinczen, később pozsonymegyei Maria-Tallban lakott: a lengyel s a magyar pálos provinczia közti szoros kapcsolat állandóan fenmaradt egész 1786-ig. Ekkor azonban II. József a pálosok magyar tartományát Ordódy Károly főperjelsége idején felosztatván, a lengyelek saját visitator generalist választottak. A közös történet ez erőszakos megszakítása okozza, hogy ettől fogva a częstochowai nyomdában magyar vonatkozású könyv nem jelent meg többé.

A kolostor első emeletén van a rendház könyvtára. Körülbelül 25,000 kötet, melyet a lengyel pálosok szokása szerint, egyforma magasságú 2-rét, bőrrel bevont fatokokba vannak elhelyezve. A fatokok mindenikén három jegy van, pl. $\frac{\text{IV}}{\frac{\text{B}}{10.}}$

A nagy betű jelenti a thecát, melybe a könyveket eredetileg szakok szerint állították föl, a római szám a theca sorát, az arab szám a fatok sorszámát. Ugyanily Festnagelungs-System alapján volt berendezve a pinczowi pálos kolostor idehozott könyvtára, valamint teljesen így van felállítva a krakkói pálosok gyűjteménye.

A könyvtárnak eredetileg is gondatlanúl csinált régi, 1769-ki lajstroma, ma már teljesen hasznavehetetlen. A benne foglalt jegyek alatt csak elvétve lelünk meg egy-egy könyvet. A fatokok egy része egészen üres; másutt a tokok mögött tömérdek könyv hever rakáson. Egyik sarokba rámátlan nagy szentkép van támasztva, nyilván azért, hogy a mögéje rejtett, garmadába hányt könyveket eltakarja. Minden egyes theca alatt szárnyas szekrények, melyek szinültig tömvék az összes lengyelországi, újabban feloszlatott zárdákból idehordott könyvekkel, és a hajdani częstochowai pálos nyomda termékeivel.

A rendetlenségnek részben az az oka, hogy nincs senki, a ki a könyvek után lásson. Mert a jelenlegi 16 pater, kivált nyaranta, a búcsúk idején, még az egyházi szolgálatra sem elegendő; úgy hogy a zárdába érkező papok, a pálosok által, rend szerint felkéretnek kisegítőkül. Még nagyobb rendetlenséget idézett elő az, hogy az orosz kormány már két izben kopogtatott a zárda ajtaján (de úgy, hogy „szabad!“-ot vagy „tessék!“-et

nem várta be), s biztosai 15 szekérderék, főkép régi könyvet vittek el, s küldtek a szentpétervári császári, meg a moszkvai és kiewi egyetemi könyvtárba.

Párját ritkító díszszel pompázó roppant teremből áll a könyvtár. Menyezetén freskók, talaja váltakozó fehér és fekete márvány, oldalain rózsafa-burkolat, melyet egy ide vetődött magyar paulinus készített. Szép munkáját, a bejárat fölött, rakottmívű sötét fával így jelölte meg: „Fecit R(everendus): F(rater): Gr: Wo: Anno Domini: 1739. In C(laro). M(onte). C(zęstochoviensi).“ Magyar eredetű pálosok általában sokan laktak hajdan e zárda falai közt. Még e században is Eszterházy, Rácz stb. stb.

A mily ékes a könyvtár, ép oly dísztelen a levéltár. Egy csomó poros, piszkos papiros, hombárokba szuszakolva, vagy szétszórva a földön. A könyvtár melletti, a mult században leégett épületben van elhelyezve. Az épületrészt restaurálták annyira a mennyire, épen csak hogy ne verje az iratokat az eső. Előszobáját azonban magtárrá alakították, hol a búcsúsok adományai: egy kis liszt, derczéstűl, köleskása, zab, árpa, búza hevernek szorgosan elkülönzött kupaczokban. A pálosok, egykor örökös jogon vagy zálogjog czímén Lengyelország egy ötödének birtokosai, ma már oly szegények, mint a templom egere; de egereiket jól tartják, hol kölessel, hol documentumokkal. Még szerencsének mondható, hogy ez okiratok jó részben csekély értékűek. Középkori csak elvétve akad, a XVI. századi már hasonlíthatatlanúl több, XVII. századi ismét igen kevés; java része mult századi, melyek közül az 1711—1740. időszakra vonatkozó összes magyar tárgyú iratokat lemásoltam, vagy kivonatoltam.

Egy álló hétig reggeli 6 órától este 9-ig, a délebédre szánt egy órányi időköz kivételével, minden nap szakadatlanúl dolgoztam a könyvtárban, melyben előttem, tudtommal csak két magyar kutató fordult meg. Az egyik Zalka János, a mostani győri püspök, kinek neve a könyvtár asztalán lévő emlékkönyv első lapjára, erőteljes nagy vonásokkal, így van bejegyezve: „Dr. Joannes Zalka, Abbas de Széplak, M. E. Strigonien. Canonicus, Suae Sanctitatis Camerarius secretus. 1862. 8. Aug.“ Zalka János, częstochowai tapasztalatait, a „Magyar Sion“ 1863-ki I. évfolya-

mában (161—173. l.) „A pálosok jelen állapota Lengyelországban“ czím alatt közzé is tette, czikkéhez mellékelve a częstochowai zárda látképét. A másik kutató, Bunyitay Vincze m. akadémiai tag, pár évvel ezelőtt három napig időzött Częstochowában levéltári adatokat keresvén a pálosok nagyváradi társházaira; kutatása azonban, mint tőle értesültem, csekély eredményre vezetett: mindössze három darab okiratot tartott érdemesnek a lemásolásra.

A könyvtár átnézésében nagy segítségemre volt Pater Eusebius Rejman, a könyvtárnok, ki vagy maga, vagy valamely általa küldött fiatalabb páter, szedte ki számomra a tokokból és a szekrényekből a könyveket. Azt hiszem, az újabb könyvraktár darabjai kivételével, az egész könyvtár valamennyi példánya megfordult kezemen, s így az itt következő könyvjegyzék *teljes* kimutatása az összes częstochowai magyar vonatkozású műveknek.

1649.

1. Directorium spiritualis vitae FF. eremitarum, ordinis S. Pauli primi eremitae jn Ungaria, Polonia, Croatia, Istria, Svevia, etc. consistentium. Juxta constitutiones eiusdem ordinis conscriptum, à R. P. Gregorio Teretio, priore novitiatus in Polonia eiusdem ordinis. Permissu superiorum.

Typis Clari-Montis domesticis, anno domini. 1649.

Legk. 8r. Ajánlva a horvát származású Borkowich Márton pálos-szerzetbeli főperjelnek, ki később zágrábi püspökké, végre kalocsai érsekké lett († 1687. okt. 31. Zágrábban). Az ajánlat kelte s aláírása: „In conuentu S. Barbarae, anno Christi 1649. mense Julio. P. Gregorius Teretius ord. S. Pauli primi erem: prior nouitiatus in Polonia.“ + Hivatalos nyomatási engedélyek + Praefatio ad FF. ordinis. + Praeceptiones de vita spirituali. = 11 számozatlan levél + szöveg 261 lap + Index $2^1/_2$ számozatlan levél.

Ugyanezen munkának mintegy 14 levéllel nagyobb terjedelmű kiadása, ugyanazon évben jelent meg: „Cracoviae. In officina viduae et haeredum Andreae Petricouij, S. R. M. typographi. Anno Domini, M. DC. XL. IX.“

A mű szerzője Teretius Gergely, lengyel ember, s termékeny iró volt. Egy munkája: „Instructio idiotae in foro poenitentiae“ czím alatt, Zágrábban is megjelent. Meghalt Częstochowában, mint a pálosok lengyel tartományának definitora, 1660. május 30-án.

1694.

2. Decreta sacrae sedis apostolicae, quotannis à regularibus temporibus certis legenda, cum dubitationibus et resolutionibus suis, ex DD. varijs collectis, et digestis. Per Reverendissimum patrem fratrem Joannem Kery Ordinis Sancti Pauli primi eremitae priorem generalem, AA. LL. et philosophiae, nec non sacrae theologiae doctorem, editio secunda. Anno domini M. DC. XC. IV. Typis Clari Montis Częstochoviensis.

Lk. 8r. Ajánlat a pálosokhoz, „Fr. Joannes Kéry“ aláírással. 4 sztlan lev. + 491 lap.

Első kiadása: „Viennae Austriae, M.DC.LXXIV. Typis Leopoldi Voigt universitatis typographi,“ mely azonban 4-rétű, s csak 232 lapra terjed; mind a mellett ez a kiadás a bécsivel, tartalmára nézve egyező. A második kiadás ez. A harmadik kiadás: Viennae, 1716. A negyedik kiadás: Częstochowa, 1716. Az ötödik kiadás: Częstochowa 1745. Lásd ezeket hátrább.

Kéry János főperjel, később püspök, a pálosok legtermékenyebb irója volt; † 1685. márcz. 3.

A varsói r. kath. seminariumi könyvtárban, összehasonlítás útján, arra a tapasztalatra jöttem, hogy Kéry e gyűjteményes munkája különböző kiadásai valamelyikének mindössze is bővített lenyomata a következő, *idegen név alatt* megjelent munka:

Decreta sacrae sedis apostolicae, a regularibus designatis temporibûs publice legenda. Novissime vero suis locîs, ex integro cum constitutionibus s. officium, tum ordinem concernentibus unâ cum decisionibus sacrae congregationis, ac gravium doctorum resolutionibus, coordinatè adaptata, ac per patrem Marianum Ossowski, L. J. custodem almae provinciae Majoris Poloniae, regul. observ. aucta.

Posnaniae, anno 1770. 1. Martii. Typis Academicis.

8r. Czímlap, czensura és jóváhagyás, 2 sztlan lev. + 399 lap, + Index materiarum. $4^1/_2$ sztlan lev. + Errata. 1 sztlan levél.

A puszta javítás és bővítés tényét, *Kéry nevét azonban szintén elhallgatva,* jobban kiemeli az „Approbatio," mely igy szól: „Compendium Decretorum Sanctae Sedis Apostolicae à regularibus, designatîs temporibûs publicè legendorum, *jam alias impressorum, novissime vero* per A. R. P. Marianum Ossowski, L. J. custodem observantiae, *in meliorem formam ac ordinem redactorum, atq; coordinatorum* uti religiosae vitae perutile, typis mandari censeo. Dedi Posnaniae die 1. Februarii 1770. M. Carolus Marxen, ... librorum per dioecesim Posnaniensem censor, mpp."

1716.

3. Decreta sacrae sedis apostolicae quotannis a regularibus temporibus certis legenda, cum dubitationibus et resolutionibus suis, ex DD. varijs collectis et digestis. Per Reverendissimum patrem fratrem Joannem Kery ordinis Sancti Pauli primi eremitae priorem generalem, SS. theologiae doctorem, cum speciali licentia superiorum.

Primo Vienensibus typis luci publicae data; nunc vero in typographia clari Montis Częstochoviensis reimpressa A. D. 1716.

4-rét. A czímlap mögött „Fr. Joannes Kery" ajánlata a paulinusokhoz. + Ad lectorem, 1 sztlan lev. + voltaképen 154 lap; de csak 153 lap van megjelölve, mert a 152. lap nyomdahibából kétszer fordul elő. + Index Decretorum Sacrae Sedis Apostolicae, a regularibus quotannis certis temporibus legendorum. 1 sztlan lev.

A bécsi két kiadásnak szóról szóra való lenyomata. Beosztása is ugyanaz, azzal a különbséggel, hogy az Index a bécsi kiadásokban elől, míg a częstochowaiban hátul foglal helyet.

1719 (hibásan 1712.)

4. Corvi albi eremitici nova Musa inconcinna, quae in deserto coenobitico sacrae Paulinae religionis proto-eremiticae studio, ac labore R. P. F. Ladislai Simandi, eivsdem ordinis provinciae

Croaticae presbyteri, variis distenta figvris artificiosis, in lavdem et gloriam summi patriarchae nostri, Sancti patris Pauli primi eremitae, ligatis versibus concinnatur. Anno salutis, M. DCC. XII. Typis Clari-Montis Częstochoviensis.

4r. Címlap és ajánlat 2 sztlan lev. Ajánlva: „. . . . Comiti Emerico Esterhazy de Galanta . . . episcopo Zagrabiensi . . .“ mint „olim totius sacrae Paulinae religionis proto-eremiticae Reveren: patri priori generali, . . . “ + szöveg 68 lap. + Index totius libri. 2 sztlan lev. + A krakkói püspöki vicarius, a częstochowai paulinus perjel és két ottani tanár engedélye illetőleg véleménye a könyv kinyomatására. Mind a négy irat külön-külön 1719. jun. haváról keltezve, miből, valamint a szövegből az tűnik ki, hogy a czímlapon említett 1712-es évszám nem a mű kinyomatásának, hanem iratásának éve. E munka *1719 nyarán* nyomatott ki. 1 sztlan lev.

A szövegbe nyomott számos fametszvényen kívül, az 57. lapon egy nagy rézmetszvény van benne, melynek felirata: „Corvus albvs primvm fvndatorem eremitarvm, Sanctum Paulum Thebaeum, hyeroglifico salvtat.“ A metszvény (herald.) jobb sarkán: „Fr. Bedekowich delin: Pr. Croaticae“; bal sarkán: „Fr. Antonius Nowakowski sculpsit Prov: Polonae.“

Simándi László e munkán kívül egyebet nem irt; meghalt Lepoglaván, Varasdmegyében, 1715. máj. 24.

1730 (hely nélkül).

5. Regina martyrium innumeris gratiis corusca, dei mater dolorosa Maria, Crisiensis urbis urbs refugii, afflictorum locus asyli et solatii, sive Historica expositio ortûs, progressûs, et miraculorum thaumaturgae statuae B. V. dolorosae, Crisii ad fluviŭ Corusca erectae.

Accedunt historicae enarrationi intermixta varia de Marianis doloribus, eorumque cultu, documenta et exempla. Conscripta, per P. F. Nicolaum Benger ord: S. Pauli primi erem: sacerdotem. Anno ab aera Christiana quâ

PIa DEI GenItrIX ContVLIt orbI saLUteM,
In ChrIsto FILIo, saLUtIs VItaeqVè generanDo aUthoreM

Typis vero data quarto ex post annô, scilicet 1730. (mert megjegyzendő, a chronosticonnak úgy az első, mint a második sorából, évszámúl 1726 jő ki.)

4r. A czímlap mögött, ajánlat a Fájdalmas Szűzhöz, aztán Prologus és hivatalos jóváhagyások. 4 sztlan lev. + szöveg 75 lap.

A hivatalos jóváhagyások mind hazai vonatkozásúak; az első kelt: „In conventu nostro Mariae Tallensi, die 7. Augusti, annô reparatae salutis 1729. F. Stephanus Demsich ord: S. Pauli primi eremitae generalis indignus." A második: „Datum Lepoglavae die 12 Julii. 1729. F. Stephanus Kovacsich dicti ordinis provinciae Croaticae vicarius, et pater, SS. theologiae doctor." A harmadik: „Lepoglavae die 14. Julii 1729. Fr. Joannes Kolarich, memorati ordinis provinciae Croaticae definitor, et prior Lepoglaviensis, SS. theologiae doctor."

Méltán vehetnők częstochowai nyomtatványnak e nyomtatási hely nélkül megjelent munkát már csak nyomdászati kiállításánál s azon körülménynél fogva is, hogy Częstochowában, úgy látszik egyenesen a nyomda raktárából került, tömérdek példánya van meg. E föltevést azonban egész bizonyosságra emeli az országos levéltárnak „Authores et scriptores ex ordine S. Pauli primi eremitae" czímű 1755. táján készitett kézirata, melyben egyebek közt ez olvasható: „Nicolaus Benger. Croatus Crisiensis. S. Th. D. et subinde definitor generalis, ac postea provincialis Croatiae bis. Conscripsit: Historiam Beatae Mariae Virginis in loco, dicto Corusca, sub titulo: *Regina martyrum, typis Claromontanis Częst. anno 1730,* impressam. Habetur Lepoglavae." Vincze Gábor közleménye: Magyar Könyv-Szemle. 1878. 39. l.

1730.

6. Corona floribus universae philosophiae complicata, gemmis meritorum et virtutum adornata, seu conclusiones ex universa philosophia, suo in nomine coronato, Reverendissimo in Christo patri, P. Stephano Demsich fratrum eremitarum ordinis S. Pauli primi eremitae priori generali meritissimo, sacrosanctae theologiae doctori eximio, patri, patrono ac mecenati amplissimo dicatae, et ex coronatae reginae imperio Clari-Montis Częstochoviensis

oblatae. Praeside Reverendo patre in Christo patre Damaso Perelski, ordinis S. Pauli primi eremitae AA. LL. et philosophiae actuali ac ordinario professore. Defendente vero religioso in Christo fratre Theodoro Sławinski, ejusdem Ordinis philosophiae auditore. Annô quo Rex Regum in terris apparuit 1730. die 30. Aprilis. — Typis Clari-Montis Częstochoviensis. 2r. 6 sztlan lev.

Demsich István, magyar pálos és főperjel Máriavölgyön. A częstochowai kicsiny levéltárban lévő s Körözs-Vásárhelyen („Crisij 20. Julii 1721." és „Crisij 16. X- br. 1721.") kelt leveleit lemásoltam. — Perelski, lengyel pálos, 1740-ben még élt.

1731.

7. Portentum naturae saeculorum prodigium, in carne angelus D. Thomas de Aqvino. Reverendissimo in Christo patri P. Stephano Demsich fratrum eremitarum ord : S. Pauli primi er : priori generali dignissimo, sacrosanctae theologiae doctori eximio etc. etc. patri, patrono ac protectori gratiosissimo colendissimo. Ad auspicatissimum ejus Sarmaticum in orbem adventum, devotô obsequii, et filialis subjectionis cultu, una cum philosophicis, applaudentis angelicae scholae thesibus ad intuendum propositum, et in augustissimo, prodigiis Clari-Montis Częstochoviensis Mariaeburgo in annuo solennitatis suae recursu a relig : in Christo fratre Ambrosio Ignatio Bogucki o. S. Pauli p. eremitae phil : auditore, ejusdemq ; defendente. Praeside Rev : in Christo P. Brunone Josepho Choynacki, ejusdem instituti, AA. LL. et phil : professore actuali ac ordinario. Oratoriô argumentô demonstratum. Annô quo portentum portentorum maximum incarnatum 1731. die 7. Martii. — Typis Clari-Montis Częstochoviensis. 2r. 11 sztlan lev.

Demsich Istvánt ld. föntebb ; Choynacki. lengyel pálos, meghalt 1753-ban.

1745.

8. Decreta sacrae sedis apostolicae, stb. Per Reverendissimum patrem fratrem Joannem Kery ordinis Sancti Pauli primi eremitae priorem generalem SS theologiae doctorem. Cum spe-

ciali licentia superiorum. Primo Vienensibus typis luci publicae data; nunc vero in typographia Clari Montis Częstochov: 2-do reimpressa. A D. 1745.

8r. 3 sztlan lev. + 300 lapnyi szöveg + Index 1 számozatlan levél.

Első kiadása: Bécs, 1674; második: Częsztochowa, 1694; harmadik: Częstochowa, 1716. Lásd ez utóbbiakat föntebb, 2. és 3. sz. alatt.

1752.

9. Desertum asceticum, terrae desiderabilis. In tres vias animae meditanti, nempe purgativam, illuminativam, et unitivam. Cum suis meditationibus, et examinibus, considerationibus, et devotionibus, dispositum, per R. P. Ferdinandum Meislseder, Ordinis S. Pauli primi eremitae novitiorum magistrum, et conventus Wondorffensis S. Wolffgangi supra Sopronium suppriorem. Nunc cum permissu superiorum reimpressum. Typis Clari-Montis Częstochoviensis Anno Dñi 1752.

4r. Czímlap, ajánlat, előszó és jóváhagyások 4 sztlan lev. Ajánlva: „Francisco Augustino, S. R. I. Comiti de Waldtstein,... Sac. Caes. Majest. actuali consiliario, camerario, supremo aulae mareschallo,...“ + szöveg 189 lap + Index meditationum $1^1/_2$ lev.

A hivatalos jóváhagyások elseje kelt: „In Tall (t. i. a pálosok bold. Szűz Máriáról czímzett mária-talli vagy máriavölgyi kolostorában, Pozsony vármegyében). 17. Martij, 1683.“ Aláirva: „Fr. Gregorius Beberi, Ord. S. Pauli primi eremitae prior generalis.“

E munka első kiadása megjelent: „Viennae Austriae, typis Leopoldi Voigt, universitatis typogr. Anno domini 1683.“, — melynek a częnstochowai, szolgai másolata. Hasonlóan változatlan kiadás a harmadik, mely „Posonii, typis Joannis Pauli Royer typographi, 1724.“ látott napvilágot.

A czímben előforduló Wondorf (néha Bondorf) annyi mint Lakfalva, Sopronhoz másfél órányira, hol a pálosoknak szent Farkasról nevezett társházuk volt.

Meislseder Ferdinand osztrák tartománybeli pálos, Passau-

ban született; meghalt Kimpergen, 1721. febr. 25-én. Ez az egyetlen munkája maradt.

1772.

10. Corvi albi eremitici nova Musa olim a R. P. Ladislao Simandi provinciae Paulino-Croaticae presbytero in laudem et gloriam Divi Pauli primi eremitae variîs artificiosîs figurîs adornata. Nunc vero honori et venerationi ejusdem sancti patriarchae dedicata. Typis Clari Montis Częstochoviensis.

A czímlap mögött a könyv czímének folytatása: „Una cum conclusionibus philosophicis menti Divi Thomae Angelici ecclesiae doctoris conformibus. Quas in celeberrimo Clari Montis Częstochoviensis monasterio, annô domini 1772. diebûs mensis Junii publice defendendas suscepit religiosus Fr. Sigismundus Tomaszewski ordinis monachorum S. Pauli primi eremitae professus et philosophus consummatus. Praesidente R. P. Laurentio Schultz ejusdem ordinis AA. LL. et philosophiae doctore ac professore actuali.“

Ezután jő egy másfél lapra terjedő „Conclusiones ex universa philosophia“ czímű czikk, melynek leszámításával, a többi kizárólag Simándi műve. Simándi ugyanily czimet viselő, 1712-ben, illetőleg 1719-ben megjelent művéből az ajánlat és a szöveg 1—3. lapja ki van hagyva, de a 4-ik laptól kezdve végig, még az 1719-ki jóváhagyásokat sem véve ki, az egész szöveg szóról szóra, ugyanazon fametszvényekkel s egy rézmetvénynyel, után van nyomatva.

1774.

11. Festa nec non officia propria sanctorum patronorum ordinis Sancti Pauli primi eremitae, cum nonnullis ad sacros officiorum ritus pertinentibus coordinata, et pro commodiori usu fratrū ejusdem ordinis in hunc libellum collecta, cum licentia superiorum reimpressa. Secundum exemplar Tyrnaviense. Anno reparatae salutis 1774. In Claro Monte Częstochoviensi.

8r. Címlap ; szöveg : 218 lap + Index. 1 sztlan lev.

Első kiadásának címe : Festa, stb. (mint föntebb) pro commodiori usu fratrum ejusdem ordinis in hunc libellum collecta annô reperatae salutis 1751. Tyrnaviae, typis academicis societatis Jesu, anno M. DCC. LIII. 8r. 254 lap.

1775.

12. Desertum asceticum, terrae desiderabilis. In tres vias animae meditanti nempè stb. Cum suis meditationibus, stb. Per R. P. Ferdinandum Meislseder ordinis S. Pauli primi eremitae novitiorum magistrū, et monasterii Wondorffensis S. Wolffgangi supra Sopronium suppriorem. Dispositum. Nunc verò honori et venerationi Sanctae Catharinae virginis et martyris philosophorum patronae dedicatum. — Typis Clari-Montis Częstochoviensis.

A czímlap mögött a könyv czímének folytatása : „Dum conclusiones ex universa philosophia ad mentem Angelici ecclesiae doctoris Divi Thomae Aquinatis in celeberrimo Clari-Montis Częstochoviensis monasterio annô domini 1775. Diebus mensis Julii publicè propugnaret religiosus Fr. Gerardus Myerzyński ordinis monachorum S. Pauli primi eremitae professus et philosophus consummatus praeside R. P. Nepomuceno Płachecki ejusdem ordinis AA. LL. et philosophiae doctore ac professore actuali. 4r. 2 sztlan lev. + szöveg : 189 lap + Index. $1^1/_2$ sztlan lev.

E tizenkét darab könyv a kolostornak jelenleg kaszárnyává alakitott kicsiny melléképületében nyomatott. A nyomda 1628-tól 1864-ig állott fenn, mely lengyel kiadványain : „W drukarni Jasnogóry“ (= typis Clari-Montis) jelzetet használt. Könyvkötészettel volt kapcsolatban, mely azonban bizonyára régibb eredetű, mint a nyomda. Mikép a XVI. századi spanyol kötéseket a vörösre festett, úgy jellemzi az ittenieket a zöldre festett pergamen. A XVII. századi, fára borított, finom cserzésű bőrkötések barna színűek. Középükön monyorú körben a Jézus szent szivére támasztott feszület, sarkaiban angyalokkal, talapzatán halálfővel. A sarkokon a négy evangelista arczképe, feliratokkal. Mindezek aranynyomatban.

A könyvtár nyomtatványairól monographia is jelent meg, ily czím alatt: „De typographia in Claro Monte Czenstochoviensi librisque in ejusdem officina ab anno MDCXXVIII. usque ad MDCCCLXIV. impressis. Auctore Stanislao Josepho Siennicki. Varsaviae, MDCCCLXXIII.“ k. 8r. 83 lap. Igen tökéletlen mű; nem ad bibliographiai czímeket, hanem csak afféle könyvárúsi rövid jelzeteket. S e részben is oly felszínes, hogy pl. az általam közölt tizenkét könyvczímből csak négyet említ, röviden, jegyzetek nélkül; holott mindezen könyvek több példányban találhatók a częstochowai kolostorban.

— De mikor a częstochowai nyomda monographusa nem vett magának annyi fáradságot, hogy elmenjen Częstochowába.

A BESZTERCZEBÁNYAI, LIBETBÁNYAI, KORPONAI ÉS SELMECZBÁNYAI VÁROSI LEVÉLTÁRAK KÉZIRATAI.

Czélunk levén a magyarországi könyvtárak és levéltárak kéziratait szakférfiainkkal megismertetni, eddigi közleményeink folytatásául [1], Kovachich Márton György ismert kéziratából, [2] közöljük most a beszterczebányai, libetbányai, korponai és selmeczbányai városi levéltárak kéziratainak ismertetését s azt hiszszük, hogy buvárainknak ezzel szolgálatot teszünk.

A Regesta-jegyzék, melyet Kovachich Márton György a négy bányavárosi levéltár kéziratairól 1812-ki tudományos körútjában készített, összesen 250 kéziratot és oklevelet ölel fel s bár nem kimerítő, de jelen alakjában is fölötte becses s tájékozást nyújt a bányavárosi levéltárak gazdag forrásairól.

E jegyzékben a kéziratok a XIV. századtól kezdve a XVIII. századig terjednek, s főleg művelődéstörténeti és jogtörténeti szempontból birnak fontossággal; az oklevelek ellenben az Árpád-korig nyúlnak fel, s a kéziratokkal együtt említett bányavárosok specialis történetére nyujtanak becses adalékokat. A beszterczebányai kéziratokból kiemelendők: Beszterczebánya városának számadáskönyvei 1364—1426-ig és törvénykezési jegyzőkönyvei 1464—1498-ig, melyek ekkorig csak részben vannak felhasználva, továbbá

[1] L. a sárospataki, barsszentkereszti, esztergomi, kalocsai és zágrábi könyvtárak kéziratainak leirását a «Magyar Könyv-Szemle» 1883—1886-iki folyamaiban.

[2] Repertorium Manuscriptorum et Diplomatum in Expeditione Diplomatico Litteraria, Annorum 1811—1812. conscriptum. Latin kézirat a Nemzeti Múzeum könyvtárában. Fol. Lat. 139. sz.

több XIV—XV. századbeli theologiai tartalmú kézirat, melyek valószinűleg itt a hazában készültek, s melyekből a 2. számú megőrizte *Privigyei János* beszterczebányai könyvmásolónak egy 1477-dik évi levelét, melyben egy egyházi férfiútól *papirost kér*, hogy *Egidius Romanust* eredetiből lemásolhassa. A selmeczbányai kéziratokból két kézirat érdemel különös figyelmet, u. m.: *Selmeczbánya törvénykönyve*, másképen *Das Schemnitzer Stadtrecht*, mely a XV. századból származik s a város kiváltságleveleit és törvényeit tartalmazza. E kéziratról meg kell jegyeznünk, hogy az egész országban ennek van legszebb ezüst kötése, melyet a XV. századbeli hazai ötvösműipar méltán számíthat remekei közé.

A vörös bársonykötés mind a két tábláját gazdag lombozatú vert és vésett góticus ezüst sarkok és kapcsok diszitik, középütt Selmeczbánya város czimerpaizsa ezüstből, a paizs mezején vörös, átlátszatlan zománcz, az ormós városfal egykor áttetsző kék, a torony áttetsző zöld zománczczal van borítva. A második kézirat *Selmeczbánya* városának jegyzőkönyveit 1432—1507-ig foglalja magában s arról nevezetes, hogy a könyv elején levő szines feszületképet egy ekkorig nálunk egészen ismeretlen XV. századbeli selmeczi miniator *Valentinus Gobil Schemniczicnsis* festette. Ivrétű vörös bőrkötését minden táblán művészi kivitelű, ökölnagyságú ezüst oroszlánfejek diszítik.

Az országgyülési törvényczikkek e levéltárakban Zsigmond királylyal kezdődnek s a legújabb időkig terjednek. Figyelmet érdemelnek továbbá *Bars-, Nyitramegyék statutumai 1609—1695-ig*, melyekből itten teljes gyüjteményt találunk.

A kéziratokon kivül a selmeczbányai levéltárból még nehány ritka ősnyomtatvány is van jegyzékünkben felsorolva, melyekből kiemelendők: *Esztergomi Breviarium, Velencze 1480-ból és Esztergomi Missale, Nürnberg 1484-ból.* Említ még itt Kovachich vagy 50 nyomtatott könyvet, átalában a nyomdászat első évtizedeiből, mivel azonban ezeket közelebbről meg nem határozta, tárgyalásukba ezuttal nem bocsátkozhatunk. Ismertetésöket a jövő buvárlatnak tartjuk fönn.

Végül megjegyezzük, hogy Beszterczebánya szabad királyi város közönsége a levéltárában volt középkori kéziratokat 1812-ben a Nemzeti Múzeum könyvtárának ajándékozta; Selmecz-

bánya városának két becses kézirata és ősnyomtatványa pedig az 1882-diki országos könyvkiállításon a hazai közönségnek be volt mutatva.[1]

Ezek után adjuk Kovachich jegyzékét a mint következik:

I.

In Archivo Liberae Regiae et Montanae Civitatis Neozolii.

1. Novum Testamentum. Codex MS. chartaceus, cum multis interlinealibus, marginalibus et ad calcem paginarum positis adnotationibus. In folio. Initio et in fine sunt regesta. Omnia ignoto autore seculi circiter XV.

2. Incipit novus Thesaurus Sermonum Dominicalium a Dominica 1. Adventus usque Dominicam XXIII. post Pentecosten. Codex MS. in folio. In fine aliquot folia lacerata, reliqua elacerata sunt. In ultima compacturae tabula intus sequens epistola inscripta est:

„Honorabilis Pater Prisco. vti prioribus mor. quamquam insipidis fortasse peroraveram scriptis, vos magni facio, atque salubres opto semper dies; feliciora recolens tempora, quibus elapso nondum anno flamminis(?) igne(?) vicibus crebro iteratis stubelle.... estus praeterierunt, haec velut umbra et vana sunt quae insero scribo hoc tamen confidens perutile peto scedas mittatis mihi *Egidium Romanum de Originali transcribere*, et quicquid interrogatum fuerit, sedulo atque fideliter reddam. Valete in Jesu, et meis rogo fautoribus prosperos dicatis annos, iterum atque iterum valete. Datum in *Novis Solio* (sic) *feria II. Octa. Epiphanie* (*14*) *77⁰. Johannes Prividia.*"

Annus videtur esse 77 id est 1477. ambigue scriptus, uti et Prividia. Volumen vastum.

3. Repertorium Juris Canonici. Cod. MS. nitidissimus et vetus chartaceus in folio per modum dictionarii vel indicis realis. Primum folium videtur deesse, quia hic continuatur vox: *Actor* usque ad vocem *Uxor*; reliquum finalis folii est vacuum. Esset proinde opus integrum. Codex est seculi XV. sed nuspiam aliquid inscriptum comparet, unde autor ejus nosci posset.

[1] L. «Könyvkiállítási Kalauz» Budapest, 1882. 13. és 231. l.

4. Liber Homiliarum. Incipiunt epistolae per Quadragesimam. Dominica. Invocavit ultimum. Sequitur tractatus de matrimonio. Codex MS. chartaceus seculi XV. vastus et integer ignoti autoris, literis picturatis.

5. Quaestiones in Librum quartum Sententiarum. Cod. MS. chartaceus in folio seculi XV. nitidus et vastus. In primo folio vacuo sequentia adscripta sunt:

„Hae questiones. puto quarti sententiarum collectae sunt per Egregium Virum Magistrum Nicolaum de Tinkenspuel Sacre Theologie Professorem studii Viennensis et lectae per eundem Conventui in Mellico."

Finale folium videtur deesse.

6. Decreta Regum Hungariae. Codex MS. dissolutus chartaceus seculi XVI., initio mancus.

7. S. Stephani R. Decretorum libri II., fragmentum a capite XXVII. usque ad finem. Numeris non distinguitur, sed capita rubricas ab editis tantillum diversas habent.

8. Decretum S. Ladislai R. Liber I. et II. usque cap. XVIII. voces: „*ad Regem eat.*" cum rubr.

9. 1439. Alberti R. Decretum sine exordio ab initio articuli I. usque ad finem; sine rubr.

10. 1486. Decretum Matthiae Regis Hung. Budae in festo Conversionis . . . . . Pauli editum A. D. 1486., sine numeris et rubricis.

11. 1492. Decretum I. Sereniss. Principis Wladislai R. Hung. quod majus vocatur, editum A. 1492. cum duplici exordio, Dipl. Conf., sine numeris et rubricis. Nimirum Dipl. Decreti II. 1495., ut in Corp. Juris. Usque finem art. 108. absque articulis Sclavoniae, et conclusione Diplomatio.

12. 1498. Decretum II. quod minus dicitur, Wladislai R. in festo B. Georgii M. Budae celebratum ac editum A. 1498. cum Dipl. Conf. et rubricis, sine numeris.

13. 1500. Decretum III. ejusdem Wladislai Regis A. D. 1500. editum in campo Rákos, cum Dipl. Conf. sine numeris et rubricis.

14. 1504. Decretum IV. ejusdem Wladislai R. A. D. 1504. sine numeris et rubricis.

15. 1514. Decretum V. et ultimum ejusdem Wladislai R. sine rubricis et numeris.

Et hic desinit Codex ad terniones scriptus, nondum compactus.

16. 1415. Giulhelmi Sanctae Minacensis Ecclesiae Episcopi rationalis. In fine :

„Iste liber continet octo Partes, quarum Partium et suorum Capitulorum Rubricae patent. Haec videlicet primae Partis Rubrica : Incipit Rationale divinorum officiorum Rubricae Capitulorum Primae Partis, et sic est finis: Finitur Liber Rationalis compilatus per Venerabilem Magistrum Dominum Dominum Giulhelmum Mynacensem Episcopum. Compactus autem per Dominum Petrum Scholasticum Luthm. Sub A. Domini MCCCC. quintodecimo."

Volumen vastum in fol. seculi XV.

Est opus eruditione ecclesiastico liturgica plenum et si ineditum est, typo sane dignissimum. Compactoris nomen an Lutherum, id est Lotharium, vel Luthetium, id est Parisinum legere debeam, dubius haereo. In fine adjicitur: Sententia contra Johannem Huss lata A. D. 141. Sabbatho post Procopii, quae erat dies sexta Mensis Julii et eadem combustus.

NB. Malo etiam Minacensem, quam Winacensem Episcopum legere. Conf. n.

Ex Archivo I. Comitatus Zoliensis.

17. 1772. Pro Bibliopolis in Regno hoc fixum mansionem habentibus praescriptus ordo fine publicationis communicatur. Int. F. 33. N. 26.

18. 1775. Bibliopolis et Typographis gremialibus ad qualia nam et sub quibus Titulis imprimi solita calendaria Privilegia Regia concessa sint, informatio praestanda. F. 33. N. 24.

19. 1774. Calendaria extera, quae utiles et memoria dignas materias in se continent, per censuram praevie approbata, non aliter quam ex missis mensibus et diebus venui exponenda. F. 39. N. 73.

20. 1775. Calendariorum in Regno hoc imprimi solitorum intuitu juxta advolutam tabellam informatio Exc. Consilis submissa. F. 33. N. 24.

21. 1776. Calendariorum impressionis et venditionis in merito emanata b. resolutio. F. 33. N. 30.

22. 1777. Calendariorum in Regno hoc imprimendorum intuitu norma per Suam Maj. statuta. F. 33. N. 35.

23. Iudaei ab omni quaestu librorum christianorum, tam novorum, quam atritorum eorundemque ex alienis provinciis invectione sub poena confiscationis inhibiti. F. 33. N. 15.

24. 1730. Librorum revisionis et censurae intuitu emanatum normale Intimatum. F. 16. N. 9.

25. 1770. Librorum Christianorum Quaestus Judaeis interdictus. F. 33. N. 12.

26. 1764. Reflexiones, quibus demonstratur, quod Coronalia Bona sint per Reges conscribilia, neque collata possint ex nullitate donationum revindicari. F. 24. N. 250.

27. 1771. Ad Typographicum assumendis pro tyronibus, hisque successive elibertandis ac sodalibus deserviens ordo pro observatione communicatur. F. 23. N. 9.

II.

In Archivo Liberae Regiae Montanae Civitatis Libeth-Bánya.

28. *Schemnitzer Stadtrecht,* seu Municipalia jura 7 civitatum — Belae Regis Privilegium. Statuta duo VII civitatum Omnia Germanice in 4. Stadtrecht in articulis divisum.

29. Homiliae succinctae. MSS. in Evangelia Dominicalia et festa totius anni Anonymi autoris, quibus adiunctae sunt et aliae aliquot doctorum virorum conciones Vratislaviae et Viennae cum tractatu luculento de Choreis, spectaculo omnium stultissimo. MSS. vastum in fol. Germanice. *Ex Bibliotheca Joan. Pinnerii, exeuntis seculi XVI.* [1]

[1] Joannes Pinnerius XVI. századbeli beszterbányai ev. lelkész és superintendens könyvtáráról keveset tudunk. Faber Pál: De Bibliotheca Budensi. Jenae 1789. 4r. című munkájában nagy elismeréssel szól e könyvtárról s kiemeli, hogy ebben Vitéz János és Mátyás király könyvtárából is voltak kéziratok. A «Bibliotheca Pinneriana» még a mult században ismeretes volt. E században Jankovich Miklós emlékezik róla jegyzeteiben. Úgy látszik a könyvtár elkallódott s gyűjteményéből a könyvek többfelé szóródtak. Tudomásunk

Ex Archivo L. R. Civitatis Veteris Zolii.

30. 1646. Acta diaetalia.

31. 1720. Acta concursus Posoniensis.

32. 1721. Diarium et acta concursus Regnicolaris Posoniensis.

III.

Ex Archivo L. R. Civitatis Carponae.

33. Melchioris Nisnyánszky olim Parochi Carponensi Historia rerum Carponensium ab exordio usque A. 1800 deducta. in fol. MS. vol. 1. pagg. 390. Claudit sequentibus;

Scriptor Fastorum quondam Carpona tuorum, Exantlatorum finem facit hisce laborum. Quod superest horum curis commendat eorum, Quos Decessorum delectant facta suorum. ..... series Regum Hung. — Parochi Ecclesiastae Sacrorum ministri L. R. Civitatis Carponensis, quorum notitia haberi potuit. — Judices et Notarii L. R. Civitatis Carponensis, qui in notitiam pervenerunt. Praesidii Carponensis Castellani, Capitanaei et Vicecapitanei seu Locumtenentes. — Syllabus alphabeticus Hungaricarum, a potiori illustrium et nob. Familiarum, quae Carponam incoluisse ex actis et monumentis variis comperiuntur. — Infortunia et tristes casus civitatis Corponensis ab insidiis oppressionibus, direptionibus et aliis calamitatibus. Terminavit et munde descripsit, qua Canonicus Neozoliensis. Civitas illi gratificata est uno vase vini decem urnarum.

34. 1405. Sigismundi R. Decretum minus in membrana originali authentica sub sigillo pendenti duplici Majestatico.

35. 1514. Cruciatorum sic dictorum rebellantium furori

szerint a Nemzeti Múzeum, a M. T. Akadémia s a bécsi cs. udvari könyvtár bírnak belőle példányokat. Valószinűleg lesznek példányok belőle máshol is. Mindenesetre kivánatos volna e könyvtár viszontagságairól némi részleteket tudnunk. Miért is azon kéréssel fordulunk t. ügybarátainkhoz, hogy folyóiratunkat a «Bibliotheca Pinneriana» viszontagságairól legjobb tudomásuk szerint értesítsék.

Szerk.

obviaturus Rex Wladislaus in subsidium exercitus ducendi imponit Carponensibus 600 fl. praestandos. C. 2. 1.

36. 1500. Instructio data Ablegatis ad Diaetam ex parte Civitatis Carponae. Pertinet ad A. 1500 ac ne fors supra, quia inter cetera puncta instructionis est, ut querela ponatur contra Sigism. Balassa turbatorem iuris telonialis, quod fuit de A. 1500 ut supra D. 2.

37. 1526. Ludovici II. R. Mandatum ad omnes Status et OO. Ecclesiasticos imprimis et Religiosos, ut ad subsidium Expe ditionis bellicae contra formidabilem Turcarum exercitum dimidiam Sacrorum Vasorum in Ecclesiis suis existentium partem (concedente istud etiam Sede Apostolica) extradent et conferant in manus deputatorum eatenus commissariorum, Si Deus optatum expeditionis finem dederit, talium bonificationem recepturi. D. 13.

IV.

Ex Archivo Liberae Regiae Montanae Civitatis Schemnitz.

38. 1484. Finit Missale divinorum Officiorum tam de tempore, quam de Sanctis cum certis officiis annexis, ut puta de Transfiguratione Domini, de Pestilentia etc. secundum chorum Almae Ecclesiae Strigoniensis correctum ac emendatum cum consensu ac favore RR. D. Michaelis Episcopi Milkoviensis, ac in Pontificalibus Vicarii Generalis praenominatae Ecclesiae Strigon. aliorumque Dominorum de Capitulo, regnante felicissime Serenissimo ac Invictissimo Matthia Hungarorum Rege Domino nostro Gratiosissimo, anno Incarnatae Deitatis MCCCCLXXXIIII. die ultima mensis Augusti in Imperiali Civitate Germaniae Nuremberga per Anthon. Koburger incolam praefatae civitatis. Ad laudem Dei ejusque Genitricis perpetuae Virginis, cui honor et gloria in eternum. Amen. Fol. cum Calendario praemisso.

39. 1480. Hujus Breviarii finis adest feliciter anno Christi salutifero MCCCCLXXX. die XII. mensis Novembris, Serenissimo Principe Matthia Ungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rege invictissimo regnante ob multorum clericorum utilitatem imprimi jubente Inclyta Venetiarum in Urbe summo studio elaboratum Duce Joanni Mocenico regnante optimo Impensis vero

Joannis Cassis dicti Librarii ex Ratispona et per industriosum artis impressoriae magistrum Erhardum Radtolt de Augusta impressum. In 4. Initio Libri sine Titulo in aversa pagina manu coaeva haec leguntur:

„Sorte nova rediit Hunnorum clarissima quondam
Tempore quo fuit Atilae victoria Regis."

Illi clarissimo Regum Syderi Matthiae de Hunyad, Joannis quondam Incliti Regni Hungariae Gubernatoris filio per Dionysium Cardinalem Archiepiscopum Strigoniensem Regalis Corona imponitur A. D. MCCCCL.(?) (sic!) vigesima nona die mensis Martii.

A. D. MCCCCLXV. die 1. Febr. Dionysius de Zeech AEppus Almae Ecclesiae Strigon. obiit.

A. D. MCCCCLVII. prima die Julii Venerabilis Magister D. D. Cantor et Vicarius Strigoniensis obiit, qui alias fuit Auditor Causarum Sacri Concilii Basiliensis.

A. D. MCCCCLXXII. nono die Mensis Augusti Joannes ArchiEpiscopus Strigoniensis obiit.

A. D. MCCCCLXXIII. 18. die Julii Martinus de pescht Canonicus Quinque Ecclesiensis spiritum exalavit. Impressa. Sequitur Calendarium. Postea Tabula impositionis historiarum, deinde sequentia:

Michael Episcopus Milkoviensis, ac in Ecclesia Strigoniensi in Pontificalibus Vicarius et Causarum Auditor Generalis Omnibus et singulis Donimis Clericis beneficiatis et non beneficiatis, curatis et non curatis Ecclesiarum Plebanis et eorum Vicegerentibus et aliis quarumcunque Dignitatum titulis insignitis, in et sub Dioecesi Jurisdictione et Provincia dictae Ecclesiae Strigoniensis constitutis et commorantibus salutem et paternam in Domino Benedictionem. Superioribus diebus recepimus in Mandatis a Serenissimo Principe Domino Mathia Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croaciae etc. Rege invictissimo, Domino nostro gratiosissimo, quatenus de modo et Rubrica ipsius Almae Ecclesiae Strigoniensis Breviarium correctum pro exemplari super horis Canonicis peragendis de tempore et de Sanctis diurnis et nocturnis Circumspecto Johanni de Ratispona Librario ad imprimendum plura Breviaria pro horis Canonicis juxta sanctiones Canonicas peragendis traderemus. Nos attendentes hujusmodi Mandatum Regium justum, accedente adhuc sano consilio nonnu|.

lorum peritorum Dominorum de Capitulo dictae Ecclesiae Strigoniensis, hujusmodi Breviarium bene correctum et transcursum pro exemplari ad imprimendum plura juxta Rubricam Ecclesiae Strigoniensis tradidimus. Quare vos omnes et singulos Dominos praefatos in et sub Dioecesi jurisdictione et provincia Strigoniensi commorantes in virtute salutaris obedientiae requirimus et hortamur, ut hujusmodi horas Canonicas juxta statuta sanctorum patrum et Rubricam Strigoniensem perficere ad salutem animarum vestrarum valeatis, hujusmodi impressa exemplaria pro usu vestro ad vestras Ecclesias disponatis feliciter.

Incipiunt tabulae per quas unusquisque si vult, potest faciliter reperire Psalmos, Hymnos etc. secundum ordinem alphabeti.

Incipit Breviarium de tempore et Sanctis etiam commune Sanctorum per anni circulum juxta consuetudinem et ritum S. Ecclesiae Strigoniensis imprimi mandatum per Sereniss. Principem D. Matthiam Hung. Boh. Dalm. Croat. etc. Regem invictissimum A. D. MCCCCLXXIX. Idcirco omnes Clerici Dioecesis praefatae ad quos ex impressione hujusmodi Breviarium pervenerit, juges fundant ad Dominum Hyesum preces pro felici regimine, pace et prosperitate ejusdem Illustrissimi Principis quamdiu vivet in humanis, et ut post ejus obitum cum suis fidelibus inter Angelorum Agmina vitam consequatur sempiternam. Amen.

40. 1384. Rational... Hye endet sich die erste Vorred in das deutsch Rational geschrieben dem Hochgepornen Fürsten Herczog ab Albrechten dem Dritten zu Osterreich Anno Domini MCCCLXXXIIII. 4. feria post Dominicam Palmarum etc.

Hie vahet an die Vorred in das Rational, das ist dy Auslegung und Sach der Gottleichen Ambt. Post Exordium: Darumb ich Wilhalm der heiligen Kirchen zu Munat von der Gottes Gedult allain Bischof genannt Chlokchen an, und wird auch Clockchen an die tür ob mir leicht geruhet der Schlüssel Davids aufzutuen etc. In folio Volumen grande.

41. Breviarium MSS. in folio minori. Volumen vastum.

42. Sacra Scriptura. Novum Testamentum. V. Testamenti Prophetae Majores, Isaias, Jeremias, Threni, Baruch, Ezechiel, Daniel, Oseas, Johel, Amos, Abdias, Jonas, Micheas, Nachum, Abakuk, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias. Accedit Tractatus Theologicus novem Partibus absolutus, quarum prima est

de Poenitentia, in communi, secunda de ejus partibus 3. de ejus quasi prima parte scilicet contritione in speciali. 4. de ipsa Confessione et spectantibus ad illam. 5. De satisfactione in communi. 6. de jejunio, quod est pars satisfactionis. 7. de Oratione 8. de eleemosyna. 9. de periculis contemnentium poenitentiam. In fol. min. Volumen vastum. MS.

43. Biblia Sacra V. Testamenti ab initio Genesis usque librum II. Machabaeorum cum Prologis Hieronymi, uti praecedens cum quo maximam S. Scripturae partem constituit. Codex MS. seculi XV. vel XIV. in fol. min. vastum volumen.

44. 1473. Incipit Liber Consiliorium Medicinalium illustrissimi Doctoris Medicinae Domini Bartholomaei de Montignano Physici peritissimi. Cod. MS. in fol. min. Sunt centum consilia quorum Elenchus praemittitur. Accedit: Antidotarius secundum ordinem Alphabeti celeberrimi Medicinae Doctoris Bartholomaei de Montiniana etc. Subjungitur registrum super Antidotario M. Bar. de Montiniana.

Consiliis subjungitur sequens conclusio: Cuncta haec Consilia in praesenti Libro conscripta sunt consumata per famosissimum Artium et Medicinae Doctorem Dominum et Magistrum Bartholomaeum de Montiniana alias de Montignana, ad laudem et salutem Christifidelium, incepta et finita per me Paulum Wenigel de Schrabunhawsis Anno Domini septuagesimo tertio, secundo die Mensis Aprilis" it est 1473. Item:

„Incipit Liber Avicennae de viribus Cordis et Medicinis cordialibus, translatus a Magistro Arnoldo Bartanone." Tabula hujus Libri: Finitum est per mé Paulum Wenigel anno Domini LXXII. in die Leonhardi.

45. 1501. Declaratio Ruinae et desolationis Montanarum de Rivulo Dominarum. Est Mandatum Wladislai II. R. et Relatio erga illud.

46. 1548. Kunigin Mariae unser allergnädigsten Frauen Commissari Schreiben an die 7 Bergstet. Folget der Stet Vorschreibung auf altensoll errichtet werden.

47. 1558. Perggericht und Pergordnung d. 25. Aug. Sunt 48 articuli. Sequuntur acta et scripta ad commissarios. Sequitur protocolum variorum actorum magis privatorum montanisticorum ejus aetatis. MS. in fol. majori parte post vacuum.

48. 1505. Ephemerides A. D. J. 1505. in 4. Impressum Calendarium incerto loco meris numeris et signis astronomicis cursum planetarum designantibus quibus tamen festa SS. praemittuntur.

49. Libri impressi potissimum in folio facile 50. Volumina primae inventionis Typographiae, pertinentes ad classem Musei Technilogicam.

50. Codex MS. in folio majori, complectens inter cetera Belae Regis Statuta pro Civitate Schemnicz et aliis montanistis Germanice, vetus scriptura. Reliqua sunt fere inprotocollationes veteres privatorum de Annis 1433 et sequent. Major pars vacua.

51. Copia collationata Privilegiorum Civitatis Schemnicii. MS. in folio. volumen unum ab A. 1275—1588. quorum Elenchus in fine subjicitur.

52. 1751. Diarium Diaetae Posoniensis a die 22. Aprilis usque diem 24. Aug. seu a sessione prima usque 57. deductum, insertis Actis diaetalibus. Conscriptum per Ablegatum Civitatis. In fol. vol. 1.

53. 1722—1723. Diarium Diaetae Poson. a die 13. Maji publicationis Regalium in Civitate Schemniciensi 1722 usque 3. Julii 1723. Succincte deductum relatis tantum Actis.

54. 1741. Acta Diaetae Posoniensis sine diario.

I. Codex MS. complectens sequentia Decreta Comitialia in folio.

55. Matthias I. R. transumit et confirmat decretum Ludovici I. R. quo A. 1351. transumit et confirmat decretum Andreae II. R. de A. 1222. unacum articulis Ludovici et conclusione, sed Matthiae articuli et conclusio hoc loco desunt.

56. 1435. Decretum Sereniss. Imp. D. Sigismundi Posonii A. 1435. editum.

57. 1481. Decretum D. Matthiae Regis A. 1481. editum.

58. 1486. Decretum Seren. Principis quondam D. Matthiae Regis Hung. etc. Budae in festo Conversionis divi Pauli. A. D. 1486. editum.

59. Decretum Alberti Regis Hung. Budae feria 14. ante festum Trinitatis A. 1439. editum.

60. 1464. Additio tempore Matthiae R. Patris Patriae ad Decreta Andreae, Ludovici et Sigismundi 1464.

61. 1492. Decretum Sereniss. Principis Wladislai Regis Hung. quod majus vocatur. A. D. 1492.

62. 1495. Series Articulorum de novo conceptorum ac editorum ad primum Decretum Generale additorum pro perfectione et completione ejusdem A. D. 1495.

63. 1498. Decretum II. quod minus dicitur ejusdem D. Wladislai R. editum Budae in festo B. Georgii M. A. D. 1498.

64. 1500. Decretum III. ejusdem D. Wladislai R. Anni 1500.

65. 1504. Decretum IV. D. Wladislai R. 1504.

66. 1514. Decretum V. et ultimum D. Wladislai R. A. 1514.

Istae Copiae in Articulos divisae sunt, quorum rubricae praemittuntur initio codicis, et quidem Andreae 1222, Ludovici 1351, Sigismundi 1435. Primi decreti Mathiae additionum secundi, tertii. Alberti, Wladislai II. 1492, 1495, 1498, 1500, 1504, 1514. Collectio scripta est per Dan. Jeszenszky Turocianum qui eum dedicavit magistratui Schemniczіensi. In fine adjicitur: In Judiciis Curiae R. A. D. 1557. observata, sive decisiones.

Alter Codex MS. continet sequentia.

67. 1542. Articuli in primo Conventu Novizoliensi editi et constituti. Cum Exordio Dipl. Conf. et numeris articulorum, sine rubricis.

68. 1543. Articuli in Conventu Novizoliensi pro festo B. Elisabeth viduae celebrato editi A. 1543. sine Dipl. numeris et rubricis.

69. 1545. Articuli in Conventu Thyrnaviensi pro festo Purificationis B. V. M. celebrato editi A. 1545. sine Dipl. numeris et rubricis, praeter quasdam marginales.

70. 1548. Responsum et Approbatio Regiae Maj. ad Artt. DD. Praelat. Bar. Nobb. ceterumque Statuum Regni Hung. in Conventu Thyrnaviensi pro festo B. Catharinae V. Anni 1547. celebrato conclusus.

71. 1542. Articuli Conventus Posoniensis. Est tantum Exordium Dipl. et primi aliquot Art.

72. 1546. Articuli Conventus Posoniensis. A. 1546. Cum Dipl. Conf. sine numeris et rubricis.

Tertius Codex MS. in fol. 387 foliis constans.

73. 1563. Articuli Diaetales Poson. cum Dipl. Conf. et numeris, sine rubricis.

74. 1566. Art. propositionis in Comitiis Posonii nomine S. Caes. Maj. per Sereniss. Principem Archiducem Carolum Statibus et OO. Regni Hung. porrecti ad consultandum d. XIX. Febr.

75. 1566. Replicatio Sereniss. Principis ac D. Caroli Archiducis Austriae Statibus et OO. Regni Hung. assignata. A. 1566. d. 13. Mart.

76. 1566. Scripta quaedam et supplicationes VII montanarum Civitatum in Diaeta. 1566. Frusta 6.

77. 1566. Replicatio VII Civitatum montanarum porrecta Regnicolis in Diaeta Poson. A. D. 1566.

78. 1566. Supplicatio porrecta in iisdem Comitiis Archiduci Carolo.

79. 1566. Articuli VII Civitatum montanarum articulis DD. Regnicolarum inserendi.

80. 1566. Sequuntur Articuli et Decreta Regni Hung. Posonii A. 1566. cum Dipl. Conf. sine numeris et rubricis.

81. 1567. Propositio S. C. ac R. Maj. in Conventu Anni 1567.

82. 1567. Gravamina VII. Montanarum Civitatum in Diaeta Poson. Caes. Majestati oblata. A. 1567.

83. 1567. Eadem Regnicolis oblata.

84. 1567. Decretum Imperatoris super Gravamina VII Montanarum Civitatum. 1567. 26. Junii.

85. 1567. Articuli Decretales Regni Hung. A. 1567. Pro Comitatu Hontensi. Cum Dipl. Conf. sine n. et rubr.

86. 1569. Articuli Decretales Posonii Regni Hung. Cum. Dipl. Conf. sine numeris et rubricis.

87. 1572. I. Articuli Diaetae seu Conventus Poson. primi. A. D. 1572. pro festo Purificationis Mariae celebrati.

88. 1572. II. Articuli Decretales Diaetae Posoniensis pro festo Nativitatis Mariae Virginis ad Coronationem Sereniss. Regis Rudolphi. A. 1572.

89. 1574. Decreta Regni pro Comitatu Hontensi. A. 1574.

90. 1575. Decreta Regni Hung. A. D. 1575.

91. 1578. Articuli seu decreta DD. Praelat. Baron. Magnatum et Nobilium ceterorumque universorum Statuum et OO. Regni

Hung. et Partium ei subjectarum in Generali eorum Conventu ad primum diem Mensis Febr. A. D. 1578. Posonii celebrato conclusi.

92. 1582. Relation des gehaltenen Presburgischen Ungarischen Landtags und Wienerischen Expedition an die erbarn Siebn Bergstadt durch Mart. Hofmann und Adam. Sylvestrum als geweste Abgesandten gestellt und zugesandt.

93. 1582. Sequuntur Articuli Diaetae Posoniensis A. D. 1582.

94. 1583. Articuli seu decreta Regni Hung. A. D. 1583.

95. 1586. Caes. Mandatum, quo RR. D. Georg. Draskovichius Locumtenens constituitur, praesentatum in Origine hic Schemnici d. 20. Oct. 1586. Insinuatio.

Codex MS. IV. in folio, disparata, coaeva.

96. 1521. Articuli in Diaeta et Conventione Generali universorum DD. Praelatorum et Baronum ac Regni Nobilum pro festo B. Elisabeth viduae anno Gratiae 1521. Budae de mandato Regio celebrata unaminiter editi et confecti, ac per Regiam Maj. roborati. Sine Dipl. Conf. numeris et rubricis.

97. 1543. Articuli DD. Praelatorum, Baronum et Nobilium, ceterorumque Statuum Regni Hung. in Conventu Novisoliensi Congregatorum pro festo B. Elisabeth viduae A. D. 1593. ad mandatum Regiae Maj. pro defensione Regni et conservatione libertatis confecti. Sine numeris, rubricis et Dipl. Conf.

98. 1545. Articuli DD. Praelat. Baron. et Nobilium, aliorumque Ordinum et SS. Regni Hung. in praesenti Conventu Thyrnav. pro festo Purificationis BB. V. M. celebrato congregatorum ad benignam Exhortationem SS. Regiae Maj. etc. Statibus Regni propositam editi A. D. 1545.

99. 1545. Aliud eorundem exemplar sub eodem titulo.

100. 1546. Artt. DD. Praelat. Baron. Nobb. ceterorumque OO. ac SS. Regni Hung. in praesenti Conventu Posonien. ipso festo Conversionis B. Pauli Apost. celebrato congregatorum ad benignam Exhortationem S. Regiae Maj. Statibus Regni propo sitam A. D. 1546. Cum Dipl. Conf. sine numeris et rubr.

101. 1548. Propositio S. Regiae Maj. in Conventu Poson. pro festo S. Lucae indicto facta 1548.

102. 1546. Aliud exemplar articulorum anni 1546. sine Dipl. Confirmatorio.

103. 1546. Aliud exemplar eorundem cum Dipl. Conf. utrobique adjiciuntur.

104. 1546. Nomina DD. et aliorum omnium Statuum in Comitiis Poson. fest. B. Pauli Apost. existen. A. D. 1546.

105. 1546. Aliud exemplar eorumdem Articulorum Anni 1546. cum Dipl. Conf.

106. 1548. Articuli in Conventu Poson. pro festo B. Lucae Evang. A. D. 1548. conscripti atque a S. Regia Maj. confirmati cum Dipl. Conf.

107. 1550. Articuli A. 1550. cum Dipl. Conf. non integri.

108. 1550. Aliud eorumdem Articulorum A. 1550. Exemplar integrum.

109. 1552. Articuli anni 1552. cum Dipl. Conf.

110. 1554. Articuli anni 1554. non integri in fine.

111. 1557. Articuli Diaetae Posoniensis celebratae prima Junii A. D. 1557. *Pro Civitate Schemnicz.*

112. 1572. Maximiliani R. Decretum anni 1572. primum.

113. 1595. Articulis A. 1595.

114. 1596. Decretum anni 1596.

115. 1599. Decretum anni 1599. Utrique cum Dipl. Conf. numeris et rubricis. Omnia coaeva in copiis. F i n i s C o d i c i s IV.

Acta Diaetalia Seculi XVI. in unum Volumen consuta, ut sequuntur. In fol.

116. 1542. Propositio R. R. Maj. in Conventu Poson. d. 25. Oct. 1542. pro festo S. Lucae.

117. 1542. Ferdinandi R. instructio pro Oratoribus suis ad Conventum Novisolien. d. 23. Jan. 1542.

118. 1542. Articuli Diaetae Novisoliensis, anni 1542. sine responso.

119. 1544. Instructio pro DD. Oratoribus Regni Hung. ex Novisoliensi Regnicolarum Congregatione mense Nov. anni

MDXLIIII. celebrata ad Pragensem Conventum Mense Januario anni Sequentis habitum data.

120. 1544. Responsio Regia ad Conclusionum Articulos per fideles Regnicolas suos in dicta Novisoliensi Congregatione conclusos et determinatos.

121. 1544. Alia sine Maj. Responsio ad supplicationem Fidelium suorum.

122. 1544. Compendium Conclusionis DD. Statuum et OO. Regni Bohemiae, Provinciarumque ei annexarum. Est duplex Exemplar.

123. 1546. Nomine DD. Magnatum, aliorumque R. Hung. Thyrnaviae in Comitiis constitutorum.

124. 1550. Propositio S. Rom. Hung. Boh. etc. Regiae Maj. in Conventu Posoniensi.

125. 1550. Statutum et OO. Regni Hung. in Diaeta Poson. congregatorum primum responsum ad propositionem Suae Maj. Sereniss. Archiduci Ernesto oblatum 15. Febr. inde Pragam ad Imp. transmissum 20. Febr. A. 1550.

126. 1578. Regales Pariae Evocatoriarum ad Comitia Posoniensia 16. die Mensis Oct. A. 1577. quae Evocatoriae in specie una cum Tabellario infra Bukanum et Semnicium a Turcis sunt interceptae.

127. 1578. Abschied der Erbarn VII Bergstäd. Versammlung auf Kremnicz so von wegen des ausgeschriebnen Landtags zu Pressburg gehalten worden 7. Oct. 1577.

128. 1577. Die fürnemisten Handlungen, welche in dem Landtag wegen dieser Pergstädt sollen fürgebracht werden. 7. Oct. 1577.

129. 1577. Prima prorogatio Diaetae Posoniensis ad 15. diem Nov. 1577. dd. 3. Oct. 1577.

130. 1577. Literae D. Steph. Radetii Locumtenentis in Hung. quibus respondet ad literas ex opposito scriptas d. 20. Oct. nempe ad sequentes.

131. 1577. Literae III Montanarum Civitatum Cremnicz. Schemnicz. et Novisolii ad D. Steph. Radetium propter speciatam evocationem ad Generalem Conventum Regni Hung.

132. 1577. Secunda prorogatio Diaetae Posoniensis ad primam diem Decembris A. D. 1577. dd. 28. Oct.

133. 1577. Tertia Prorogatio Diaetae Posoniensis ad 1. diem Febr. A. 1578. dd. 6. Nov. 1577.

134. 1578. Libellus Supplex VII Civitatum Montanarum porrectus Imp. Rudolpho II. in Comitiis Hung. Posonii 2. die Mensis Martii 1578.

135. 1578. Gravamina VII Civitatum Montanarum porrecta Statibus ett OO. Regni in Comitiis d. 3. Martii A. 1578.

136. 1578. An die Röm. Kay. Maj. der VII Hung. Pergstädt Abgesandten in Landtag zu Presburg unvermeidliches hochnotwendiges Anbringen, Flehen und Bitten wegen der Feindesgefahr, Praesentirt d. 7. Martis 1578.

137. 1578. Copy der von Bukanecz Schreiben an die Bergstädt Cremnicz, Schemniz und Neusol dd. 26. Febr.

138. 1578. An die Röm. Kay. Maj. der VII Hung. Bergstäd Abgesandten in Landtag zu Pressburg abermal hochnothwendiges Suppliciren, Bitten und Flehen umb Rettung Schutz und Schirm wider den Türcken. Praes. 11. Martii 1578.

139. 1578. Copy der H. H. Buckhantzer Schreibens an die erbarn 3. Städte Cremnitz, Schemnitz und Neusol wegen das Gefahr von 2. März A. 1578.

140. 1578. An die H. H. Erzherzog Ernst demüthige Suppliciren und Manzettel der VII Hung. Pergstädt Abgesandten zu Prespurg. Praes. 18. Mart.

141. 1578. Libellus supplex ad S. Caes. Maj. ratione epocillationis vini et.... .Civitatis Cremnicz porrectas nomine VII Civitatum.

142. 1578. Ad SS. Caes. Majest. N. internunciorum VII montanarum Civitatum memoriale super gravaminibus ante porrectis.

143. 1578. Protestatio Nic. Lebi et Joan. Budai ratione militum existentium in Carpona et Bozok. Posonii fer. II. prox. fest. Resurrectionis A. 1588.

144. 1578. Protestatio VII Civitatum Montanarum in Scriptis porrecta Archiduci Ernesto 6. die Aprilis 1578. per Leonh. Tilesium et Adamum Sylvestrum.

145. 1578. Expeditio Articuli de Telonio. Rudolphi Mandatum. Posonii 2. Apr. 1578.

146. 1578. Relation der VII Hung. Pergstät Abgesandte

auf dem Landtag zue Prespurg gehalten im Februario, Martio, und Aprili des 1578. Jars. Est Diarium a d. 12. Febr. dd. 8. Aprilis sed non multum per dies.

147. 1578. Ultima Replica ad Caes. Maj. de defensione contra hostes et relaxatione Taxae. Exhibita suae Maj. per Chph. Gastium et Lucam Stenzl d. 11. Apr. 1578. Pos.

148. 1578. Antwort auf den Artikel betreffende des Feindesgefahr der Bukantzer und Königsperger wegen halben d. 13. April 1578. in Prespurg.

149. 1578. Die ander Relation der VII Hung. Bergstädt verbliebnen Abgesandten zu Presburg zu Ende des Hung. Landtags d. 17. April.

150. Literae N. Judicis Juratorum Civitatis Crembnicz., quibus mandatum Caes. de 4000 fl. nomine Taxae VII montanis Civitatibus impositorum, quod Novisolii 19. Maji in Origine praesentatum est, hincque missum die 23. Maji 1578. Germanice dd. 20. Maji.

151. 1578. Sequitur Mandatum Caesareum de Taxa 4000 fl. Viennae. 16. Apr. 1578.

152. 1578. Literae Camerae Hung. de Taxa 4000 fl. dd. Posonii 10. Maji.

153. 1578. Abschied der Versammlung der VII Hung. Bergstädt auf Crembnicz wegen der angeschlagenen Tax der 4000 fl. von der Röm. Kay. Maj. und anderer für fallender gemeinen Handlungen d. 28. Maj. 1578.

154. 1578. Der erbarn Städt Abgesandten Ausrichtung in der ersten Instanz von wegen Erlassung der Tax. 29. Jun.

155. 1578. An die Röm. Kays. Maj. der VII. Bergstädt suppliciren und auch J. D. Erzherzog Ernsten wegen Erlassung der auferlegten Tax und Anschnitt der 4000 fl. 1578. Jun.

156. 1578. Mahnzettel a J. Durchleucht. Latinum et Germanicum.

157. 1578. Ein ander Relation der Gesandten zue Hof wegen der Tax d. 28. Julii 1578.

158. 1578. Ernesti Archiducis ad 7 Civitates, quod Taxa relaxari nequeat. Viennae, 16. et 20. Jul. duo diversa.

159. 1578. Quietantia Cameralis super depositis 2000 fl. Taxae d. 22. Julii.

160. 1578. Die HH. Abgesandten werden in Namen aller Pergstäd, sonderlich aber wegen der Stadt Crembnitz bey dem Landtag fürbringen.

161. 1596. Schreiben auf Königsperg Bukanz. 19. Febr. 1596.

162. 1596. Schreiben auf Schembnitz. Königsperg. 29. Febr. 1596.

163. 1596. Propositiones S. C. R. Maj. in Comitiis Poson. Statibus et OO. Regni Hung. per Seren. Archiducem Austriae Matthiam exhibitae d. 19. Febr. 1596. dd. 20. Jan.

164. 1596. Replicatio Statuum et OO. ad Propositionem S. C. R. que Maj. factae et d. 1. Martii A. 1596. Suae Serenitati exhibitae.

165. 1596. Replicatio Statuum et OO. ad Propositiones Suae Maj. ultima. d. 16. Martii. A. 1596.

166. 1597. Propositiones Diaetae Anni 1597. Posonii celebratae dd. Pragae. S. Febr. 1597.

167. 1597. Replicatio Statuum manca.

168. 1598. S. C. Reg. Maj. Propositiones promulgatae in Comitiis Regni A. 1598. d. 16. Febr. dd. 10. Febr.

169. 1598. Archiducis Communicatio cum Statibus Regni rumoris obsidione Viennensi ante inchoationem Propositionum dd. 13. Febr. eodem die exhibita.

170. 1598. Supplicatio Statuum atque OO. ante tractationem Propositionum 17. Febr. Archiduci exhibitae.

171. 1598. Ad praemissam Supplicationem Statuum atque OO. Regni Hung. Responsum Maximiliani Archiducis de articulis superioris Diaetae in confirmatione omissis, dd. 17. Febr.

172. 1598. Duplica Statuum ad Replicatam Suae Serenitatis statibus publicatam 2. Martii A. 1598. quae Suae Serenitati porrecta est die 5. Martii A. 1598.

173. 1598. Articuli Statuum et OO. primum quidem adumbrati et Suae Seren. porrecti die 24. Febr. postea vero facta replicatione per Suam Seren. et duplicati per Status correcti, et undequaque aucti, finaliterque conclusi, et Suae Seren. exhibiti d. 11. Mart. A. 1698. Accesserunt tamen et Articuli de montanis et monetariis, item de Seyfrido a Kollonicz in Ungarum creato, qui hic non habentur.

174. 1598. Septem montanarum Civitatum et aliorum vicinorum montanistarum supplicatio et Protestatio d. 23. Febr. et 3. Martii Personali, et Statibus exhibita.

175. 1598. Articuli in Diaeta A. 1598. Posonii celebrata conclusi cum Dipl. Conf. numeris et rubricis.

176. 1599. Propositiones Regiae dd. Pragae, 19. Jan. 1599. Praes. d. 5. Mart.

177. 1599. Fragmentum replicationis Regnicolarum ad propositiones Regias.

178. 1599. Archiducis responsum ad Statuum replicam.

179. 1599. Responsionis Regnicolarum ad resolutionem pars maxima sed tamen manca.

180. 1599. Articuli anni 1599. Diplomate Confirm. et initio destituti ut videtur, in projecto.

181. Jessenii Oratio ad Status et OO. Regni. Non patet, in qua Diaeta.

182. Ordinum et Statuum. Regni Hung. partis potioris seu majoris ad Archiducem repraesentatio sub B. Non patet, in qua Diaeta. Finis Voluminis.

In Fasciculo Actorum Diaetalium Seculi XVII. In fol.

183. 1603. Propositiones Regiae Dat. Pragae 10. Febr. 1603. in 4.

184. 1603. Civitatum montanarum ad Personalem excusatio si tardius Nuncii venissent, et de violentiis militum Germanorum Cremnicii. d. 20. Febr. 1603.

185. 1619. Diaetae Acta plurima in hoc fasciculo habentur.

Sequuntur Concursualia.

186. 1696. Inter acta concursus hujus anni est Germanicum Diarium a 13. Jul. usque 18. brevis narratio.

187. 1719. Acta Concursus Regnicolaris.

188. 1720. Acta Concursus Regni.

189. 1721. Acta Concursus Regni.

Sequitur Fascis Diariorum Diaetalium Germanice.

190. Landtagshandlung, in certi anni sec. XVI. sed adhuc ante dimidium ejus a die 12. usque 22. Febr. deductum una Phylera.

191. Volget hernach was ungeuerlich alle Tag am Landtag gehandelt ist worden a die 15. Dec. usque 15. Jan. incerti anni. $3^1/_2$ Phylerae.

192. Relation der AH. Abgesandten a die 1. Nov. ad 19. Dec. deductum inc. anni. $2^1/_2$. Phyl.

193. 1563. Einritt auf die Hungarisch Crönug zue Prespurg d. 31. Aug. A. 1563. Est Descriptio Coronationis Maximiliani R.

194. 1563. Coronatio Maximiliani R., continuantur sequentia post Coronationem a die 8. sept. usque 16. ejusdem.

195. 1566. Der Röm. Kays. Maj. Proposition auf den Reichstag zu Augspurg in 1566. finis deest.

196. 1576. Historia de morte laudatissimi Imp. Maximiliani II. d. 12. Oct. 1576. a die 1. Jun. usque 17. Nov.

197. 1576. Eadem Historia de morte Caesaris Maximiliani II. a die mortis breviter. Posset praecedenti praemitti. Utrumque Germanice. 3. Phyl.

198. 1578. Relation der VII Hung. Pergstedt Abgesandten auf den Landtag zue Presburg gehalten in Febr. Mart. et Aprili ad. 12. Febr. ad 8. Apr. 1578.

199. 1583. Der zweyen hinterbliebenen nach dem Landtag Abgesandten als Adami Sylvestri Stadtschreibers zu Crembnitz und Matthiae Barbaricz von Hofheim gebrachte. Relation A. 1583. d. 5. Junii. Ad VII Civitates montanas a die 4. usque 1. Junii. In duplici Exemplari.

200. 1583. Landtags Handlung zu Pressburg, ab initio Martii usque 26. Maj. duo terniores in 4.

201. 1587. Landtag zu Presburg a d. 29. Oct. 1587. usque 24. Jan. 1588. In 4.

202. 1599. Landtagssachen a die 8r. 22. Martii.

203. 1606. Proposition der Ungrischen Ständt auf'm Landtag zu Karpfen, darauf die Responsion der Kays. Commissarii.

204. 1609. Memorial und Verlauf des ungerischen Landtags in Pressburg, 1609, a die 17. Nov. 1609. usque 4. Jan. 1610. NB. Idem habetur in Libro Actorum diaetalium statim initio.

205. 1609. Propositiones A. 1609. Verlauf des gantzen Landtags. A. 1609. Tantum a 17—26. Nov.

206. 1610. Diarium Diaetae a die 1. Nov. usque 19. decembr. Germ.

207. 1618. Kurtzer specificirter Verlauf derer VII Kun: Freyen Bergstädt wegen bey jüngst verloffenen Hung. Landtag A. 1618. von 18. März bis .Junii.

208. 1618. Abraham Unverzagts und Joackimb Stubenöls Relation ihrer Palatinischen Reiss halber von 28. und 30. Nov. bis 9. Dec. 1618.

209. 1618. Epistola Relatoria Posonio d. 1. Jun. 1618. Germ.

210. 1619. Relation H. Abraham Unverzagts Notarii Civitatis Schemnicz, und Joachim Stubenvolls V. Notarii Civitatis Cremnicz ihrer Verrichtung bey Ihr. Fürst. Exc. H. Palatino in Jurisdictions sachen. A. 1619. d. 12. Jan.

211. 1619. Regales. Ill. Principis ac D. D. Gabrielis Bethlen dd. 20. Oct. 1619. — Derer abbeschriebenen HH. Nunciorum Relation ihrer Verrichtung ist diese als Volget ad 6. Nov. usque 17. Jan. 1620.

212. 1619. Alia Relatio de eadem Diaeta in Epistolis a Nov. usque 9. Jan. 1620. Germ.

213. 1622. Acta Memorabilia in Diaeta Soproniensi A. 1622. celebrata dietim conscripta a die 24. Maj. usque 8. Aug. prolixe Germ.

214. Trium Diariorum Diaetalium latine conscriptorum Fragmenta.

215. 1696. Acta Conventus Posoniensis d. 18. Oct. et seqq. in A. 1696. celebrati. Est Diarium Germanicum a d. 18. Oct. usque 1. Nov. deductum, sed continuatio deest.

Statuta.

216. 1609. Statuta Comitatus Nittriensis ab A. 1609—1665. compilata.

217. 1685. Statuta Cott. Nitriensis A. 1695. e veteribus protocollis compilata. Sub. auth.

218. 1674. Statuta J. Comitatus Barsiensis ab A. 1636—1674. compilata. Exempla 2.

219. 1616. Articuli A. 1616. Viennae conclusi, ac de verbo ad verbum ex Imp. Turcici approbatorio Diplomate in Latinum translati.

Allerley Handlungen. Liber MS. continens VII Civitatum montanarum congressus acta; complectitur etiam sequentia Acta diaetalia.

220. 1593. Propositiones SS. Caes. R.-que Maj. Fidelibus suis Regnicolis per Seren. Princ. ac D. D. Mathiam Archiducem Austriae 12. Febr. A. 1593. exhibitae in Arce Poson. dd. 30. Jan. 1593.

221. 1593. Responsio Statuum ad praescriptas propositiones 13. Febr. hora 3. p. m. Posonii.

222. 1593. Replicatio Suae Seren. ad Responsionem praecedentem Statibus et OO. exhibita d. 17. Febr.

223. 1593. Statuum Responsio ad replicam Suae Seren. 19. Febr. porrecta.

224. 1593. Replicatio Principis ad scriptum Regnicolarum 19. Febr. Suae Seren. exhibitum 22. Febr. facta.

225. 1593. Responsio Statuum et OO. Regni ad praecedentem Principis Matthiae Replicationem 26. Febr.

226. 1593. Responsio Principis ad praecedentem Statuum et OO. Regni Replicationem d. 6. Martii eisdem exhibita.

227. 1593. Responsio Statuum et OO. Seren. Princ. Matthiae A. duci Austriae 11. Mart. 1593. exhibita.

228. 1593. Postremum Suae Seren. scriptum 17. Mart. Statibus exhibitum, ad quod ipsi SS. praecedens suum scriptum reddunt, paucis verbis saltem vel ablatis, vel additis, vel denique immutatis, quemadmodum post hanc brevem Archiducis replicam ex subjecto scripto animadverti potest.

229. 1593. Ad hanc petitionem Archiducis praecedens Scriptum sic est correctum.

Princeps hoc scripto a Statibus accepto humanissime iisdem valedixit. Finis Diaetae 1593.

230. 1594. SS. C. R. Maj. Mandatum evocatorium ad diactam Poson. d. 10. Jan. 1595. celebrandam dd. 3. Dec. 1594.

231. 1594. Acta Congregationis VII Civitatum montanarum quoad futuram Diaetam, Germanice.

232. 1594. Relation meiner Reise gen Pressburg und Wien neben den Andern deren Ersamen Städt Herrn Abgesandten a d. 28 dec. 1594. usque 1. Febr. 1595.

233. 1594. Exemplum scripti quod nomine Statuum Regni

Hung. Joan. Joo, Caes. Rque Majestati Pragae exhibuit Mense Nov. 1594.

234. 1594. Resolutio Suae Maj. ad supplicationem D. Joan. Joo. DD. 2. Dec.

235. 1595. Propositiones Legati Principis Transylv. S. C. Majestati Pragae exhibitae initio anni.

236. 1595. Propositiones Caes. Rque Maj. quas in Comitiis Poson. A. 1595. d. 10. Febr. inchoatis et celebratis Statibus Regni exhiberi per Seren. Principem Matthiam. Archiducem Austriae etc. curavit d. 18. Jan.

237. 1595. Articuli Diaetae A. 1595. Posonii celebratae a die Febr. 9. usque ad 8. Martii diem.

238. 1595. Articuli et conditiones tractatus inter SS. Caes. R. que Hung. et Boh. Maj. et Ill. Transylv. Principem D. Sigism. Báthori de Somlyó.

Finis Codicis in quo plura sunt acta VII Civitatum montanarum.

239. 1580. Exstat fasciculus scriptorum deputatorum Civitatum montanarum ad Diaetam Germ. Relationem facientium, quae indubie historiam illius Diaetae complectuntur, si in ordinem chronologicum redacta describerentur. Inter haec sunt acta sequentia.

240. 1579. Regales dd. 6. Nov. indicentes Diaetam Posonium ad 17. Januarii.

241. 1580. Ad S. C. Rque Maj. Statuum et OO. R. Hung. in Diaeta Poson. congregatorum primum responsum ad propositionem Suae Maj. Archiduci Ernesto oblatum 15. Febr. inde Pragam missum 20. Febr.

242. 1580. Regales dd. Pragae 7. Nov. 1580 pro Diaeta Posonii ad festum Epiphaniae 1581 celebranda.

243. 1580. Regales dd. Pragae ultima Dec. de Diaeta dilata.

244. 1662. Alter Fasciculus Relationum Ablegatorum 141. Civitatum ex Diaeta Germ.

245. 1620. Alter fasciculus similium relationum ex Diaeta anni 1620.

246. 1364—1426. *Notationes Iudiciariae. Protocolum Exactionum antiquissimum MS. de annis 1364—1368, 1370—1383,*

1385—1387, 1392—1395, 1397—1398, 1401—1404, 1406, 1408, 1421, 1425, 1426. Pretiosum antiquitatis Cimelion in folio majori chartaceo.

247. Grandis fascis Revolutionalium seculi XVI—XVIII.

248. 1464—1498. *Acta Iudicialia de Annis 1463, 1464, 1474, 1478—1484, 1486, 1488, 1498.*

In Archivo Lib. Reg. et Mont. Civitatis Belabanyae.

249. 1617. Stadtrecht. MSS. in 4 capitibus, 46 rubricis provisum pro Civitate Belabanya.

250. Jus montanisticum a Bela Rege, Wladislav etc. confirmatum.

A NAGYVÁRADI KIR. JOGAKADÉMIAI KÖNYVTÁR.[1]

Közli: Dr. Bozóky Alajos.

Már a Ratio Educationis (193. §.) a vidéki kir. akadémiák székhelyein felállítandó könyvtárakról szól, sőt 15 szakmát nevez meg (194. §.), melyekből az elkerülhetetlenül szükséges könyvek beszerzendők[2], hogy úgy a tanárok a tudományok legújabb színvonalán maradhassanak, mint a tanulók magánszorgalmukat folytonosan táplálhassák.

A nagyváradi kir. akadémia könyvtára a nagyváradi egyházmegye kebelében fölöszlatott szerzetesrendek, különösen a jezsuiták könyveiből keletkezett, melyekhez utóbb egyesek adományai járultak. Nagyobb mennyiségű könyveket adományoztak, névszerint:

1. Müller Jakab Nándor, jogtanár (1800.) és nyugdíjaztatása után a gr. Széchenyi Ferencz-féle nemzeti múzeumi könyvtár igazgatója és rendezője.

[1] A Nemzeti Múzeum könyvtárába 1887-ben beküldött hivatalos jelentésekből. Szerk.

[2] U. m.: 1. Pro doctrina morali christiana, 2. pro notitia patriae geographica, historica, jurium et quidquid ad Hungariam vel ad terras haereditarias pertinet, 3. pro jure naturae et gentium, 4. pro philosophia, 5. pro mathesi, 6. pro physica, 7. pro historia naturali, 8. pro oeconomia rustica, 9. pro lingua latina, 10. pro lingua germanica, 11. pro hungarica caeterisque domesticis linguis, 12, pro lingua graeca, 13. pro historia imperatorum, 14. pro notitia haereditariarum, confinium, et aliarum provinciarum europaearum, 15. pro geographia generatim.

2. Sujánszky József jogtanár (1831.), és

3. Turcsányi Vincze jogtanár (1876-ban), ki több száz kötetre menő jog- és államtudományi tartalmu könyveit a nagyváradi, egyéb tartalmú, még számosabb könyveit a kassai kir. jogakadémia könyvtárának hagyományozta. Ezen hagyomány azonban még nem adatott át a könyvtárnak, mert az elhunytnak oldalági rokonai a hagyaték iránt pert támasztottak, mely ez idő szerint még függőben van.

Eleintén a könyvtár túlnyomólag theologiai könyvekből állott, s részint azért, részint egy biztos évi dotatio hiánya miatt, alig nyujtott valami különös hasznot, miként ez Neupauer János helyettes aligazgatónak egy 1847. évi augusztus 28-dikán kelt, panaszos hangon irt hivatalos jelentéséből eléggé kitünik. „Az Akadémiának — úgymond — van ugyan könyvtára, de ez oly szomorú állapotban van, hogy alig érdemli e nevezetet; mert azonfölül, hogy évek óta rendezetlen állapotban hever, és a közhasználat elől el van vonva, a benne igen csekély számmal lévő régi és minden belértéket nélkülöző munkák többnyire csonkák és haszonvehetetlenek. Hogy a könyvtárnak ilyetén állapotából a tanulni és magukat — mint kell és szükséges — képezni szerető tanárokra, kik szerény fizetésökből szakjaikba vágó drágább munkákat megszerezni nem képesek, nagy szellemi veszteség és pedig az általános értelmiség nem csekély kárával következik, nem szükséges bővebben bizonyítanom. Minélfogva a tanári testület epedő vágygyal néz azon időpont felé, midőn az akadémia e részbeli ügyefogyottságán segítve leend."

Első állandó javadalmazást nyert a könyvtár ő cs. és apost. kir. felségének 1853. évi junius hó 26-án kelt legfelsőbb elhatározásánál fogva, melynek folytán az 1853—54. tanévtől kezdve ujonnan belépendő minden rendes és rendkivüli nyilvános joghallgatótól felmentés nélküli két pengő forintnyi könyvtári illeték beszedésére hatalmaztatott föl az akadémiai igazgató.

Egész 1858-ig a helybeli prémontrei főgymnasium és a jogakadémia közös birtokát képezte a könyvtár, ezen évben azonban a nagyváradi cs. kir. helytartósági osztály intézkedése folytán [1] fölosztatott a két tanintézet között, mely alkalommal egy-

[1] Névszerint azon évi márczius 30-án 1253. sz. a. kelt rendelete folytán.

szersmind a hasznavehetetlen ócska könyvek kimustráltattak és a könyvtár javára eladattak, egyúttal pedig a jogakadémiai könyvtár számára a tanulmányi alapból 400 pengő forintnyi évi javadalmazás resolváltatott, mely azóta folytonosan kiszolgáltattatik. A könyvtári kisebb szükségletek fedezésére egy 50 pengő forintnyi évi átalányösszeg utalványoztatott, s a mi ezen összegből évenkint megtakaríttatik, szintén könyvek beszerzésére fordíttatik. A tanulók által fizetendő könyvtári illeték a jogtanodák új szervezéséről kiadott szabályzat által az 1874—75. tanévtől kezdve 3 forintra lett fölemelve.

Rendes gyarapítói az akadémia könyvtárának a budapesti m. t. Akadémia, a bécsi cs. kir. tudományos Akadémia, Budapest fővárosa, 1865 óta a magyar főrendiház, a nagyméltóságú vallás- és közoktatási, valamint az igazságügyi m. kir. miniszteriumok, melyek koronkint saját nagybecsű kiadványaival szokták a könyvek létszámát gazdagítani. Ezen nagylelkü adakozókon kívül föl kell még említeni több hazai kereskedelmi és iparkamrát, melyek évi jelentéseiket, Kolozsvár városát és Máramarosmegyét, melyek monographiájukat és a herczegprimás ő eminenciáját, ki a „Monumenta Ecclesiae Strigoniensis“ czímű nagybecsű munkát küldé ajándékul.

A könyvtár állása volt az 1875—76. tanév végével 5389 darab könyv 11,775 frt 13 kr. értékben. Legnagyobb részét jog- és államtudományi munkák képezik, még pedig, a mennyiben a csekély dotatióból lehetséges, a legújabb időig kiegészítve. Tekintélyes számot képeznek a magyar és az általános történeti munkák is. A könyveken kívül következő térképei vannak a könyvtárnak, u. m. :

1. Az ausztriai-magyar birodalom nagy fali térképe Beckertől. (1858.)

2. General-Karte d. oesterr. Monarchie von Scheda, vászonra húzva.

3. Nagyvárad városának és környékének részletes katonai térképe az 1863—64-ik évi táborkari fölvételek alapján készítve. 1 m. 85 cm. hosszú, 1 m. 23 cm. magas, legtávolabb nyugati pont Mező-Keresztes, keleti pont Mező-Telegd, északi pont a kis-ujfalvi puszta, déli pont Sályi.

4. A Czoernig-féle Ethnografische Karte der oest. Monarchie. (1855.)

5. A magyar korona országainak Gönczy-Berghaus-féle fali térképe.

6. Venedig aus der Vogelschau, színes térkép 52 cm. magas, 85 cm. széles.

7. Pechar-féle Kohlen-revier Karte des Kaiserstaates Oesterreich.

8. Magyarország új közigazgatási fölosztásának tervezete.

9. Posner-féle térkép Magyarország új fölosztásáról.

10. Raab-féle Eisenbahn, Post-Dampfschiffverbindungen Mitteleuropa's. 135 cm. hosszú, 110 cm. magas.

Régi nyomtatványokból (1600-ig) a következők vannak a könyvtárban :

1. D. Justiniani Impr. Institutionem libri IIII. Francisci Accursii glossis illustrati, Lugduni 1577. 8r. Bőrkötés, aranyozással.

2. Imp. Caes. Justiniani Institutionum libri IIII. Adnotationibus ac Notis doctiss. Scriptorum illustrati Studio et opere Joannis Crispini Atre. Lugduni 1580. 16r.

3. Paraphrasis in lib. I. Institutionum Justiniani Imperatoris. Claudio Cantiuncula Iureconsulto autore. Lugduni, apud Seb. Gryphium. 1534. 4r. Bőrkötés.

4. Codicis Dn. Justiniani sacratissimi principis ex repetita praelectione libri duodecim, accuratissime restituti. Parisiis 1553. 8r. Bőrkötés.

5. Corpus Juris Canonici emendatum et notis illustratum, Lugdini, 1591. 4r. Bőrkötés.

6. Examen, das ist Erörterung des Trientischen Concily Durch den Ehrwürdigen Herrn Martinum Chemnitzium, im Latein beschrieben vnd in vier Theil verfasst, darinn eine starcke vollkommene Widerlegung der fürnemmen Hauptpuncten der gantzen papistischen Lehre, beyde auss dem Grunde der H. Schrifft vnd dem Consens vnd Einhelligkeit der rechtlehrenden Vätter zusammengetragen vnd in ein Buch verfasst ist. Aus dem Latein auffs trewlichste verteutschet durch Georgium Nigrinum Pfarrherrn zu Giessen. Gedruckt zu Frankfurt am Mayn, 1576. folio.

7. Decretum Divi Gratiani, Lugduni, 1554. 4r. Bőrkötés.

8. Pauli Lancellotti Jnstitutiones juris canonicis. Lugduni 1587. 12r.

9. De republica libri sex et viginti, aut. Tholozano Petro Georg. Pontimussani, 1596. 4r.

10. Joannis Decii Barovii Syntagmo Institutionum juris imperialis ac ungarici. Claudiopoli Transylvaniae (typis Heltanis), 1593. 4r. Félbőrkötés.

11. Statuti criminali di Genova, Genova, 1590. fol.

12. Differentiarum juris civilis libri tres, Toruvia, 1583. 8r.

13. Abrah. Simon Penus Notariorum, Francof. 1586. fol.

14. Chiliani Goldsteni Enchiridion processus judiciarii. 1579. 8r.

15. Regentenkunst od. Fürstenspiegel. Frankfurt a. M. 1580. 8r.

16. Bonfinii Rerum Hungaricarum Decades, Basileae, 1568. fol.

17. Aulii Gellii Noctes Atticae, Basileae, 1556. 8r.

Van egy két kötetes kézirat is: Széplaki Pál előadásai után irt „Európai államok statisztikája és a politikai tudományok.“ Hely nélkül, 1801. 8r.

A könyvtár főkatalogusának szakszerűleg rendezett lajstromai a következők, u. m.:

I. Római jog (eddig 143 folyó szám).
II. Egyházi jog (163 f. sz.).
III. Észjog és encyclopaedia (143 f. sz.).
IV. Magyar magán- és közjog (208 f. sz.).
V. Ausztriai magán- és közjog (47 f. sz.).
VI. Ausztriai és magyar közigazgatási jog- és pénzügyisme (49 f. sz.)
VII. Büntetőjog (107 f. sz.).
VIII. Váltó- és kereskedelmi jog (62 f. sz.).
IX. Bányajog (14 f. sz.).
X. Német és külföldi jog (97 f. sz.)
XI. Jogtörténet (22 f. sz.).
XII. Törvények gyűjteménye (23 f. sz.).
XIII. Encyclopaedicus művek és folyóiratok (131 f. sz.)
XIV. Politika és nemzetgazdászat (198 f. sz.).
XV. Statisztika (295 f. sz.).
XVI. Általános történelem (182 f. sz.).

XVII. Magyar történelem (317 f. sz.).
XVIII. Vegyes művek :
a) Széptudományok (25 f. sz.).
b) Bölcsészet (47 f. sz.).
c) Nyelvészet (43 f. sz.).
d) Természettudományok (89 f. sz.).

A könyvtár az akadémiai tanárok és joghallgatók által használtatik. Van úgy a tanároknak, mint az ifjuságnak külön olvasó szobája, többnyire mégis házi használatra szoktak a könyvek kikölcsönöztetni. A használat végett kikölcsönöztetni szokott könyvek száma mintegy 500-ra rúg.

A könyvtár gyarapítására vétel útján szolgál a 420 frtnyi évi dotatió, a mintegy 100 frtnyi könyvtári illeték czímén a joghallgatók által fizetett beirási díj és azon megtakarítás, mely a kisebb szükségletek fedezésére rendelt 52 frt 50 krnyi átalányból évenkint megmarad. Alapítványok nem léteznek.

Könyvtárnokok valának :

1780—1788. Müller Jakab Nándor,	a bölcsészeti tanfolyamban a történelem tanárai.
1788—1810. Keresztúry József,	
1810—1811. Vitkóczy Mátyás,	
1811—1813. Magyar József,	
1813—1815. Vitkóczy Mátyás,	
1815—1836. Nagy Pál,	
1836—1849. Krausz Godefried László,	
1849—1856. Turcsányi Vincze,	jogtanárok.
1856—1859. Prikril János,	
1859—1861. Rentmeister Antal,	
1862—1869. Kürthy János,	
1869—1873. Molnár Imre,	
1873—1874. Személy Kálmán,	
1874—1877. Bozóky Alajos,	

Kelt Nagyváradon, 1877. márczius hóban.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRÁNAK RÉGI SZABÁLYAI.[1]

UTASITÁS

A M. AKADÉMIAI KÖNYVTÁR TISZTVISELŐI SZÁMÁRA.

TUDNIVALÓ.

Az itt következő Utasítás az akadémiai könyvtári bizottmány meghagyásából alólirt által készíttetvén, s ugyane bizottmány, valamint a kis gyülés által is jóvá hagyatván, az az illetőknek, magok ahhoz tartása végett, hivatalosan kiadatni, azonkivül a tagok magánhasználatára sajtó alá bocsáttatni rendeltetett.

Pesten, julius 3. 1848.

Toldy Ferencz,
akad. titoknok.

[1] Boldogemlékű Toldy Ferencz a 40-es években a m. tudományos Akadémia megbizásából, ennek könyvtára számára egy szabályzatot készített, mely «*Utasítás a M. Académiai könyvtár tisztviselői számára*» cím alatt, 1848-ban Budán, az egyetemi nyomdában egy önálló (8-adrétű, 31 lapra terjedő) füzetben látott napvilágot. E füzetből csak kevés példány maradt fönn, a szabályzatot, ritkaságánál fogva, ma már a szakférfiakból is kevesen ismerik. Azt hiszszük tehát, hogy a hazai könyvtárügynek teszünk szolgálatot, midőn ezen szabályzatot, mely több meghaladott pontja daczára, egészben véve a bibliographia és könyvtártudomány szinvonalán áll, becsületére válik szerzőjének s még ma is több tekintetben tanulságos, mint adalékot a hazai könyvtárak fejlődéséhez, folyóiratunkban egész terjedelmében reproducáljuk. Megjegyezzük, hogy ezen szabályzat oly időből való, midőn a m. tudományos Akadémia könyvtára bérházban és nem saját palotájában volt elhelyezve. Szerk.

KÖNYVTÁRI UTASITÁS.

I. Fejezet.

A m. akadémiai könyvtár rendeltetéséről.

1. §. A magyar akadémia könyvtára főkép az intézet tagjai használatára van szánva; mindazonáltal a tudományos közönségnek is meg fog helyben való használat végett nyittatni, mihelyt lajstromainak állapotja azt megengedendi.

II. Fejezet.

Az akadémiai könyvtár alkatrészei s egymáshozi viszonyai.

2. §. Az akadémiai könyvtár két főrészre oszlik: 1. A szorosan akadémiaira, mely egyes hazafiak ajándékaiból, az országos törvény rendeleténél fogva a kormány útján érkezett új nyomtatványokból, s az akadémia vásárlásaiból áll; s ehhez képest az akadémia bélyegét viseli; 2. a gróf Telekiek alapító ága által felajánlt könyvtárból, mely az alapítványlevél értelme szerint külön szekrényekben van felállítva.

3. §. Kezelés és használás dolgában e két alkatrész ugyanazon elvek szerint kormányoztatik; egyedül a csere-ügyre nézve forogván fenn külön, a magok helyén meghatározott, viszonyok (42. §.).

III. Fejezet.

A könyvtár fentartásáról és biztosításáról.

4. §. A könyvtári személyzet első, és soha szem elől nem tévesztendő gondja a könyvtár tartalmának elpusztulás, csorbulás, romlás és károsítás ellen biztosítása.

5. §. Biztosság tekintetéből semminemű okért és ürügy alatt gyertyával a könyvtermekbe lépni nem szabad. Csak rendkivüli esetek szabadíthatnak fel e tilalom alól, s akkor a legnagyobb vigyázat ajánltatik.

6. §. Tűzveszély alkalmával, akár a könyvtárépületben, akár annak közelében támadjon az, az egész személyzet rögtön

megjelenik a könyvtárban, s ott czélirányos intézkedés- és tettleges hozzálátással a veszedelem és kár elfordítására vagy kisebbítésére minden lehetőt elkövetni köteles.

7. §. A por és férgek a könyvtárak veszedelmes ellenségei közé tartoznak. Folytonos gondjok leszen tehát a könyvtárnokoknak arra, hogy az első, szorgalmas seprés és tisztogatás által eltávolíttassék, úgy hogy minden könyv évenként legalább egyszer tisztogató kézbe kerüljön; az utóbbiak az e tekintetben czélirányosaknak talált szerek alkalmazása által kiirtassanak, az új kötésekre nézve pedig a könyvkötőnek czélszerű utasítása által a lehetségig megelőztessenek. (L. a Toldalékot).

8. §. A könyvek anyagi épentartásához tartozik a kötésekre szorgos ügyelés is. Mindenekelőtt *a*) puha, azaz foszlány vagy épen pőre kötés egyáltalában ne tűressék a könyvtárban: ezek nemcsak a használás és tisztogatás, hanem visszatétel által is mindinkább romladoznak. Azért a csekélyebb becsű munkák, ha azok, mint pl. számos, a szélesb értelemben vett magyar irodalomhoz tartozók, el nem mellőztethetnek: úgynevezett félkemény táblát nyerjenek, vászon háttal; ha a füzetek aprók, kevés ívekből állók, több ilyen egy kötetbe egyesíttessék, mi által nemcsak fentartásuk biztosíttatik inkább, hanem a könyvtári kezelés is tetemesen könnyíttetik. E végre minden szakban ily Vegyesek Gyüjteményei kezdessenek, melyeknek egyes kötetei csupán rokon tárgyakat foglaljanak magokban, s gyüjteményczímmel s kötetszámmal legyenek ellátva, hogy a lajstromokban reájok könnyű szerrel történhessék hivatkozás. *b*) Ugyanezért füzetekben és szállítványokban, bár kötve, megjelent folyó és más munkák minél előbb kemény tábláú kötetekbe egyesíttessenek. *c*) A közép vastagságú kötetek szilárd kemény kötést, a gyakrabban kézben forgó, a maradandóbb becsű munkák, kivált ha e mellett vastagok és nagyrétüek, bőrkötést nyerjenek, és pedig tartósság tekintetéből vagy borju, vagy (a nehéz kötetek és az atlaszi rétek) bagarjából. Fatáblák és kecske- v. juhbőr jövendőre egyáltalában ki legyenek zárva. *d*) A romladozó kötések tatarozása jókor eszközöltessék, nehogy utóbb a könyv belső részei szenvedjenek, s könnyű javítás helyett új kötésre legyen szükség. *e*) Vannak oly állandó czikkei a sajtónak (péld. naptárak, egyházi névkönyvek, directoriumok, egyesületi tárgyak,

jelentések stb.), melyeket czélirányosbnak látszik összekötés helyett tárczákban őrizni, mik szinte gyüjteményczímet és kötetszámot nyernek; e tárczák pedig úgy készüljenek, hogy tartalmok pornak kitéve ne legyen; tisztogatáskor pedig kinyittassanak, és illően kirázassanak, nehogy molyfészkekké váljanak. *f)* Az ily apróbb nyomtatványok, míg elégséges számra gyűlnének, hogy aztán vagy egyebekkel egy kötetbe, vagy egy tárczába foglaltassanak, ne rend nélkül összehányva, vagy összekötözve, hanem ideiglenesen szinte külön e czélra szánt tárczák- és szekrényekbe rendesen beiktatva tartassanak, hogy így az elszennyeződéstől, szakadozástól, elhányódástól megmentessenek. sőt szükség esetében könnyen meglelhetők és használhatók is legyenek. *g)* Különös gond legyen az atlaszokra, abroszokra és nyomatott képekre is, mik szükség nélkül se össze ne köttessenek, se össze ne hajtogattassanak, és szintén alkalmatos tárczákban őrzendők; a nagyobb területű és becses lapok pedig vászonra felvonva iktattassanak be tárczáikba. *h)* Eredeti oklevelek szinte alkalmatos tárczákban tartassanak, s mennyiben rajtok pecsétek is előfordulnának, azoknak épségben megőrzésére nagy gond legyen.

9. §. A könyvtárnak szám szerint épségben tartása tekintetéből először is minden a könyvtár bármely részéhez (l. 2. §.) tartozó könyvek, kéziratok, egyes abrosz-, rajz-, kép- és nyomtatott külön lapok, sőt az eredeti oklevelek is az akadémiai könyvtárbélyeggel, a Teleki-könyvtárhoz tartozók azonkívül a Teleki-bélyeggel is, a czímlap hátulján a könyv végén, az eddig divatos módon, megjegyeztetnek.

10. §. A könyves termekbe senki semmiféle ürügy alatt, valamelyik könyvtárnok kiséretén kivül be ne bocsáttassék.

11. §. Valamely helytelenség előfordultával, akár elhordásvagy csonkítás-, akár károsításból álljon az, a tettes nemcsak azonnal való visszaadásra vagy kárpótlásra szorítandó, hanem ha a könyvtári személyzethez tartoznék, s a tett rossz hitet tanusítana, a kis gyülésnek feljelentendő, hogy kérdésre vonathassék, sőt a körülményhez képest bűnhődjék is.

12. §. A szoros rendtartás egyik eszköze a könyvkincs biztosításának, mert e nélkül az épségre felügyelés tetemesen nehezíttetik. E végre *a)* minden könyv, használat után még az nap a maga állandó helyére visszateendő. *b)* A kevesbbé szembe-

tünő helyeken is szintoly rend uralkodjék, mint egyebütt. — Avagy még beiktatandó, vagy kiselejtelt könyvek is illő rendben, az utóbbiak külön jegyzékbe is iktatva, tartassanak.

13. §. Főeszköze az épségre ügyelhetésnek minden darabnak számtani helyhez-köttetése, s a felállítás rendét szorosan kimutató helylajstrom, mely leltárul és könyvtár-vizsgálati nélkülözhetetlen kalauzul szolgál. Szerkezetéről alább (az 57. §-ban) leszen szó.

14. §. Szinte úgy teljes leltár vezettessék a könyvtárhoz tartozó minden ingó bútorról, melynek párja a szolgánál is leszen; s szerinte évenként egyszer minden tárgy számon kérendő, a használhatatlanná vált tárgyak kitörlendők, az újak, mihelyt hozzájárulnak azonnal pontosan beiktatandók.

IV. Fejezet.

A könyvtár hasznosításáról.

15. §. Hogy a könyvtár biztosan és könnyen használtathassék, a könyveknek *a)* czélszerű felállítása; *b)* meglelhetése; és *c)* lajstromozása kivántatik.

16. §. Minden felállítás jó, mely szerint a kivánt könyvet bizton és hamar meg lehet találni; legjobb az, mely egyszersmind némi áttekintetét is engedi a külön szakoknak. E két főtekintet a tudományosztály s némely külön szakok (pl. ősnyomatok, akadémiai iratok, magyar irodalom, atlaszok stb.) szerinti felállítást javasolja, de úgy, hogy az kelleténél részletesebb, vagy épen szorosan rendszeres, ne legyen. Ez osztályok és szakok meghatározása egyébiránt a könyvtár mivoltától függ.

17. §. E mellett a külső csín is tekintetet érdemel. Ennélfogva a rétek illő elválasztása mennyire lehet megtartandó. Mind a szépség, mind a használhatóság azt javasolják, hogy legalább, mielőtt a könyvek számtani sora meghatároztatik, a szebb külsejű, testesebb és újabb munkák az első, a kevésbbé szép és ép régiebbek pedig, valamint a vékonyabb füzetek, a hátsó rendekbe tétessenek.

18. §. A vegyes apróságok gyüjteményei, akár szilárd kötetekben, akár tárczákban legyenek egyesítve; valamint a rajzok,

képek és abroszok tárczái, legalább jövendőre, külön szekrényekben felállítandók.

19. §. A kéziratok gyüjteménye külön osztályt képez. Ide számítandók az oly kötetek is, melyekben kéziratok mellé nyomtatványok vannak kötve.

20. §. A jelölés három jegyből áll. Az első a szekrény számát, a második a polczét jegyzi kis betűkkel, a harmadik a kötet számtani sorszámát, péld. 62. c. 16.

21. §. A tárczákba rakott futó darabok mindenike azon számmal láttatik el zárjel közt, melyet az illető tárczában sora szerint elfoglal, péld. 62. c. 17. (3). E sorszám kell hogy a tárcza belső tábláján található tartalomjegyzék számával megegyezzék. A lajstromban e zárjeles sorszám beirására szükség nincsen.

22. §. Bármely könyvtár használatának lényeges és így nélkülözhetetlen feltételei a jól szerkesztett Czímtárak (könyvczímsorok, könyvczímlajstromok, catalogusok). Ezek készítése tehát legfontosabb, egyszersmind pedig legnehezebb tisztét teszi a könyvtári személyzetnek.

23. §. Mindenekelőtt, és minden igénybe vehető erőkkel, egy alapczímtár (Grundcatalog) készítendő, mely külön lapokon (czímmásolat, czímmás, Titel-Copie) az állomás (Standort) s a tudományszak kijegyzése mellett minden munka czímének lényeges részeit u. m. a vezérsorokat, szerző s ha van, kiadó nevét, a kiadás számát (ha van), a kötetszámot, a rajzos mellékletek számát, helyét és évét, rétet és kötés minéműségét foglalja magában. A több vezérszó (Schlagwort) alatt kereshető czím ugyanannyi külön lapon forduljon elő, de csak a czím leglényegesb szavaival, s hivatkozással azon főczímmásra, hol a könyv teljes leirása találtatik. Ezen alapczímtár szorgalmasan folytatandó, folyton, minden közbejött változások beiktatásával kiegészítendő, és betűrendbe helyezve, saját tárczákban, arra készült külön fiókos szekrényben és pedig egyedül a könyvtárhivatal belső használatára a leggondosabban eltartandó.

24. §. Az alapczímtár, valamint a könyvtár mindennemű részleteire, úgy a kéziratok gyüjteményére is kiterjedjen.

25. §. Az alapczímtár alapúl szolgál minden egyéb czímtárakhoz. Az első mely ebből rovatos lapokon készítendő s kötetekbe kötendő, az egyetemes névczímtár (Universal-Catalog), mely

az alapczímtárnál rövidebben, de semmi lényegesnek ki nem zártával, szoros betűrendben, a szerző neve, s ilyennek nem létében a vezérszó sora szerint, minden a könyvtárban és alapczímtárban létező egyes nyomtatott, metszett és kézirati munkák czímeit terjeszti elő, akár önállóan, akár máshoz kötve, vagy másba bekeblezve forduljanak azok elő, tehát, habár csak hivatkozólag, az idéző lapokon találtatókat is.

26. §. Az egyetemes névczímtár elkészülte után egy rendszeres czímtár készítése fogja a tiszteket elfoglalni, mely ismét az alapczímtár nyomán a könyvtárnak ebben előforduló minden czímeit szorosan tudományos rendszerben terjeszti elő úgy, hogy bármely tudomány és irodalmi szak minden egyes ágai s alágai, sőt nevezetesb részei és főbb tárgyai, a magok helyén külön rovatokban elő legyenek terjesztve. Az e végre megállapítandó tudományköri (encyclopaediai) rendszer mutatóként megelőzze a czímtárt; s szerkesztésében a könyvtár sajátságos mivolta s a használatbeli könnyüség legyen a két főelv: minélfogva valamint egyfelől a nagy általánosság, úgy másfelől nem kevésbbé a szerfeletti feltagolás, mely az átnézetet, sőt a keresést is nehezíti, szorgalmasan kerülendő. Hogy itt is a teljesség kivánalma minél jobban kielégíttessék, az alapczímtár idéző lapjain találtató czímek is, bár szintén csak hivatkozólag, illető helyeikre besoroландók.

27. §. Készen levén az imént tárgyalt három főczímtár, azoknak szakadatlan folytatása, javítása és kiegészítése mellett, a könyvtári tisztviselőket némely más, nem ugyan nélkülözhetetlen, de a könyvtár használatosságát tetemesen előmozdító, mellékes czímtárak szerkesztése foglalandja el, milyenek különösen: α) egy egyetemes tárgymutató; β) kéziratok czímtára; γ) ősnyomatok czímtára; és δ) hazai könyvtár.

28. §. Mindenekelőtt egy teljes egyetemes tárgy czímtár (allgemeiner Realcatalog) helyett, mely használatosságával arányban nem álló roppant munkát és időt kiván, s a szükséges egységet ritkán tünteti elő; azonkívül különféle meglevő könyvészeti munkák által az újabb időkben jóformán nélkülözhetővé lett: gondja lesz a könyvtár előljárójának, hogy a rendszeres czímtárhoz (26. §.) egy minél teljesebb, betűrendes tárgymutató készüljön, mely minél rövidebb szerkezetben a rendszeres czím-

tárnak ne csak egyes czímeire, hanem a tudományszakokra, s ezeknek a rendszeres czímtárban előforduló ágai- s alágaira is utaljon. Hogy e tárgymutatóba nevek (személy- és helynevek) is felveendők, a mennyiben nagyobb-kisebb munkák tárgyai gyanánt fordulnak elő, magában értetik.

29. §. A kéziratok czímtára (catalogus codd. MSS.) az alapczímtár nyomán, szabatos teljességgel, betűrendben terjeszt elő a könyvtárban létező minden önálló kéziratot, akár kötetalakban forduljon elé, és pedig külön magára vagy máshoz kötve, akár egyes levelekben, milyenek péld. a hártyára irt eredeti oklevelek, melyek arra rendelt tárczákban kötetlenül tartatnak. Használatosságát nevelné nyelvek, irók s leirók nevei, úgy tudományszak, tárgy és kor szerint készült, ugyanannyi mutatók hozzáadása.

30. §. Különös érdemet szerezhet magának a könyvtárnok, mind a könyvtár dísze, mind a tudomány érdekében, a kézirattár részletes, kimerítő és kritikai leirásával, mely, czélszerűen szerkesztve, közzéteendő leszen.

31. §. Az ősnyomatok czímtára (catalogus incunabulorum) minden a nyomda feltaláltatásától 1536 ig megjelent s a könyvtárban létező munkákat foglaljon magában, szintén az alapczímtár alapján és szabatos teljességgel, de évrendben. Az év kitétele nélkül megjelentek, második osztályként, egyedül betűrendben összeirandók. E czímtár becsét is emelendi a nyelvek, irók és nyomtatók nevei, úgy tudományszak és nyomtatáshely szerinti mutatók hozzáadása.

32. §. A hazai könyvtár lajstroma (Catalogus rerum hungaricarum) legczélszerűbben tudományrendszeresen készül, s így nem egyéb az egyetemes rendszeres czímtár kivonatánál, mely mindazon munkákat foglalja magában, mik vagy (széles értelemben vett) Magyarországban jelentek meg, vagy magyarok által irattak, vagy végre Magyarországot illetik: ide értve a külföldi munkákban előforduló s hazánkat illető nagyobb vagy érdekesb önálló értekezéseket s egyéb czikkelyeket is. E czímtárhoz egy teljes névmutató szükségkép hozzácsatolandó.

33. §. A mellékes czímtárakat kiegészíti végre a rajz- és táblaművek lajstroma, melyben a) minden önálló rajz- és képmunkák felveendők, akár festőiek, természetrajziak, akár föld-

iratiak, műtaniak legyenek, ha szöveg nélkül vannak, vagy a szöveg egyedül fölvilágosításul adatott melléjök; *b*) minden önálló, külön lapokat tevő képek (arcz-, táj-, történeti stb. képek), rajzok, abroszok, ugyanannyi külön osztályban; *c*) minden táblaalaku, metszett vagy nyomatott munkák (hacsak egyes lapok volnának is), mik nem bekötésre készültek, s ennélfogva külön czímlappal nem bírnak; s vagy felfüggesztve, vagy tárczákba rakva tartatnak, vagy bár könyvalakban külön vagy többekkel együtt bekötvék. Mindezek az alapczímtár nyomán szabatos rövidséggel lajstromoztatnak, és a szokott vezérszó szerint betűrendbe foglaltatnak, azon megjegyzéssel, hogy az abroszok szerzőik neve alatt is felhozandók ugyan, de hivatkozással az előadott tárgyra, melynek czikkje alatt bővebben leiratnak; az arcz-, táj- s egyéb oly képek is, miknél rendszerint inkább az előadott tárgy, mint a művész érdekel, a tárgyas vezérszó alatt iratnak le, a művész neve alatt hivatkozólag csak azok említtetvén, melyek a művész tekintetében is figyelem tárgyai szoktak lenni.

34. §. Az alapczímtárt kivéve, a többi közöltethetik akadémiai taggal s más a könyvtárban megjelenő tudóssal is, teendő jegyzések- és kiirásokra, de mindenkor csak valamelyik könyvtárnok felvigyázása mellett. Kiadni a könyvtárból bármely lajstromot szorosan tiltatik.

35. §. Valamennyi czímtárak- és mutatóknak tisztán, hibátlanul és jól olvashatólag kell irva lenniök.

36. §. Szoros kötelessége a könyvtárnokoknak a külön czímtárakat, a jelen utasítás s a meghatározandó tudományköri rendszer szerint a legnagyobb gonddal és pontossággal elkészíteni; s valahányszor helymásítás, szaporodás vagy fogyás által változás esik, a szükséges igazítás vagy beirás által a czímtárakat a könyvtár valóságos állapotjával folytonos összhangzásban tartani.

V. Fejezet.

A könyvtár szaporodásáról.

37. §. Az akadémiai könyvtár szaporodásának forrásai a következők: *a*) Az ország törvénye, mely szerint minden, Magyarországban megjelenő, nyomtatványokból a kormány útján

egy-egy ingyenes példány az Akadémia könyvtárát illeti. *b*) Egyesek hagyományai és ajándékai. *c*) A gróf Teleki család alapító ágának könyvvételei. *d*) Az ülések javaslatai nyomán tett vásárlások. *e*) A könyvcsere.

38. §. A hivatalos példányokat illetőleg, a könyvtárnoknak tisztében áll őrszemmel kisérni a havi irodalom menetelét, s minden a szokott úton be nem érkező hazai nyomtatványokról koronként jelentést tenni, hogy azok a kormány által bekövetteltethessenek. Ide pedig nemcsak minden könyvek és röpiratok, de a nyomtatott hivatalos irományok, végre a, bár szöveg nélkül megjelenő, mindennemű aczél-, réz- és kőnyomatok is értetnek, és pedig, ha valamelyike ezeknek szinezve is jelennék meg, szinezett példányban.

39. §. Ha valamely hagyomány vagy ajándék feltétlenül jutna a könyvtárnak, az akadémiai titoknak azt előleges feljelentés nélkül is, illő nyugtatvány és ellennyugtatvány mellett átveheti, és a könyvtárnoknak átszolgáltathatja; ellenben, ha azokhoz bizonyos feltételek kapcsoltatnának, melyek felállítás és kezelés körül teherrel járnának, vagy jövendőre alkalmatlanságot sőt aggodalmat szülhetnének: az átvétel csak a kis gyülés hozzájárultával történhetik. A darabonkénti ajándékokat a titoknok veszi át, s miután azokat a legközelebbi összes akadémiai kis gyülésben bemutatta, a könyvtárnoknak átadja.

40. §. A könyvvételt illetőleg, minthogy e könyvtár fő rendeltetése az Akadémia és tagjai tudományos szükségeit pótolni, a kis gyülés vagy könyvtárnok csak oly munkák vásárlását fogja az elnökségnek ajánlani, melyek megvétele valamely tag által kéretik, s ha e munka más pesti könyvtárban nem léteznék. Régi kéziratok (codexek), kivévén ha nagybecsüek s egyszersmind igen jutányosak, csak akkor vétessenek meg, ha Magyarországra nézve különös vagy történeti, vagy nyelvi és irodalmi értékkel birnak. Ujabb, kiadatlan kéziratok is, ha a hazai érdekkel tudományos becs és egyszersmind jutányosság párosúl, a pénzerő úgy engedvén, megszerezhetők.

41. §. Hiányos munkák kiegészítése és megkezdett munkák folytatása el nem mulasztandó, ha a már meglevőnek becse a megszerzendőnek árával illő arányban áll. Igy a becses, de csonka kötetek (Defect) kiegészítése vagy teljesekkel pótlása is folytonos

figyelem tárgya legyen. Mi hogy annál biztosabban megtörténhessék, a csonka és hiányos munkákról egy külön emlékeztető könyv fog vitetni.

42. §. A könyvcserét illetőleg, a könyvtárnok minden egyes esetben a kis gyülésnek teszen jelentést, illetőleg javaslatot, melytől függ a cserét elhatározni. Ha a kicserélendő könyv a Teleki-könyvtárnak részét tenné, a kis gyűlés határozata a Teleki-család képviselőjével fog a szükséges beleegyezés kinyerése végett közöltetni. A kicserélendő könyv bélyegére ugyanazon bélyeg megfordítva reá ütendő.

VI. Fejezet.

A könyvtár használásáról.

43. §. A könyvtárt, tagok s más a kis gyüléstől erre engedélylyel felruházott tudósok, helyben vagy otthon használhatják. A könyvtárnokok szoros kötelessége minden erre feljogosított olvasót megelőző szivességgel fogadni, nekik a kellő felvilágosításokat teljes készséggel megadni, a kivántakat halogatás nélkül kézhez szolgáltatni.

44. §. Felütő munkák, mikre a helyben dolgozásra folytonos szükség van, ki nem adathatnak a könyvtárból. Igy ritka munkák sem, mik elveszés esetén nehezen lennének visszapótolhatók; és végre kéziratok. A két utóbbi rendbeliek mindazáltal kis gyülési engedelemmel kiadhatók.

45. §. Egyébféle munkát a társaság mindenik tagja kivehet nyomtatott térítvény aláirása mellett, de mindenkor csak egy hónapra, melynek eltöltével azt visszaküldeni tartozik, szabadságában állván azt vagy azokat, ha időközben más tag nem jelentkezett reájok, ismét egy hónapra magához venni. Egyébiránt a kölcsönző a kivett könyveknek ép és sértetlen állapotban visszatérítésére, ellenkező esetben kárpótlásra köteles. A hírlapokat és folyóiratokat illetőleg: az új számok mindenkor egy hónapig maradnak a folyóirati szekrényben kitéve; melynek elmultával azok is kikölcsönözhetők.

46. §. A kölcsönzésekről egy külön kölcsönkönyv viendő, melyben a kiadott könyv pontos bejegyzésén kivül, a kölcsönadás napja, a kölcsönvevő neve s a visszatérítés ideje szorgalmasan beirandó. Ezenkivül egy, a kölcsönvevő kötelezettségét

(a 45. §. értelmében) előterjesztő, nyomtatott térítvény, a kölcsönvevő által aláírva, saját arra rendelt helyen gondosan őrzendő, és csak vagy a könyv visszaadatásakor, vagy a netalán ejtett kár megtéríttetése után az aláírónak visszaadandó.

47. §. A könyvkölcsönzés a könyvtári szünidők alatt is foly, a heti szünnapokat mindazáltal ide nem értve.

48. §. A kölcsön adott könyvek a könyvtárvizsgálatra a könyvtárnok által bekövetelendők, és csak ennek elmultával ismét kiadhatók.

49. §. A könyvtár az akadémiai szűnhavakban egyedül hétfőn és pénteken áll nyitva 11—12-ig; az év többi részeiben vasár- és ünnepnapokat kivéve, mindennap 9—1 óráig.

VII. Fejezet.

A könyvtár belső kezeléséről.

50. §. Mihelyt valamely munka a könyvtár birtokába jutott, az mindenekelőtt átvizsgálandó: teljes-e vagy hiányos és csonka: az utóbbi esetben, ha a könyv vétel vagy csere útján érkezett, azonnal visszautasítandó, ha legfelsőbb kegyes adomány, rögtön jelentés teendő; ha hagyomány vagy ajándék útján érkezett, s a kiegészítés költségeit megérdemli, egy külön lajstromba (hiányosak lajstroma) veendő és félreteendő, míg kiegészíttetett; ha ezt nem érdemelné, a kiselejtezendők közé teendő, s ezek lajstromába iktatandó leszen.

51. §. Minden a könyvtárba iktatandó példány előbb a járulványi naplóba (Accessions-Journal) iratik be. E jegyzőkönyv rovatai a baloldalon *a*) a vétel napja; *b*) a vétel tárgya a czímnek leglényegesb szavai szerint, a szükséges könyvészeti adatokkal s a megérkezett kötet vagy füzet száma kitételével; *c*) a forrás, melyből a könyvtárba került; *d*) az ár, azon czikkeknél t. i. melyek pénzen vétettek, vagy melyekre, bár csere alkalmával, ráfizetések történtek. A jobbik oldal megfelelő hézagján feljegyzendő: mi történt a könyvvel s hova tétetett el akár ideiglenesen, akár állandóan.

52. §. Mihelyt valamely könyv a könyvtár állandó része lett, azonnal a divatos bélyeggel ellátandó, ha szükséges, bekötendő, midőn beköttetett, az alapczímtárba s ennek nyomán

valamennyi egyebekbe (25., 26., 26. §§.) beirandó, s használás végett a könyvtárba iktatandó. Kötetlen vagy állandó kötést még nem nyert munkák se a rendes czímtárakba, se magába a könyvtárba be ne iktattassanak, hanem ideiglenesen saját szekrényben elteendők s igy mindaddig csakis a járulványi naplóban jelennek meg.

53. §. A könyvtár számára vásárolt könyvek árjegyzékeit a könyvtárnok megvizsgálván, azoknak valóságos átvételét s az árak helyes kitételét neve aláirásával elismeri; a titoknok hasonlókép megvizsgálja, a kis gyülés ajánlatára elnöki engedelemmel történtek-e e vásárlások, s ezt szintén aláirásával bizonyítván, elnöki utalványozás alá terjeszti, mely után az ily árjegyzék a pénztárnok által kifizettetik.

54. §. A kötést illetőleg, zsinórmértékül szolgáljon mindenekelőtt, hogy minden fényüzés és szükségtelen költség elkerültessék, s az e részben felállított szabályok (8. §.) szorosan megtartassanak. E mellett gondja legyen a könyvtárnoknak a kötések szilárdságára, szabatosságára és csinosságára; s e részben a könyvkötőt utasítani is fogja; másfelől oly mesterembert választand, kit munkája jóságán kívül jutányossága is ajánl. Mindenesetre a könyvkötővel hosszabb időre kell az árak iránt előre megegyezni, de az egyezést a szerek ára változásai miatt koronként megújítani. Egyébiránt a könyvkötői megrendelt és eszközlött munkákról egy külön könyvkötői jegyzőkönyv lesz viendő, melybe az átadott mintapéldányok, valamint a kikötött árak is, pontosan beirandók.

55. §. A járulványi naplón kívül egy számvitelkönyv is vezetendő, melybe mind a könyvárusi és egyéb könyvvételi, mind a könyvkötői kifizetett árjegyzékek bemásoltatnak, hogy mindenkor teljes világosságban legyen: a lefolyt évben mi mily áron vásároltatott.

56. §. Felesleges munkák és kettős példányok eladása csak egy erre felhatalmazott kisgyülési bizottmány hozzájárultával eszközölhető; ha az ilyenek nagyobb tömegre gyülnének, azok szintén a nevezett bizottmány befolyása alatt, árverésre bocsáttathatnak; a befolyt pénz pedig az árverési jegyzőkönyv hiteles másával együtt a pénztárnoknak fizettetik be.

57. §. A könyvtárnak épségben és rendben maradása végett

a kis gyülés évenként legalább egyszer vizsgálatot rendel, s e végre bizottmányt küld ki, melynek elnöke a titoknok, s mely a vizsgálat eredményéről a kis gyülést tudósítja. Ennek szükséges feltétele egy pontos helymutató (Standorts-Catalog), mely egyszersmind leltárul is szolgál s a könyvtár minden egyes darabjait szorosan a felállítás rende szerint, röviden és csak lényeges könyvészeti adataival, terjeszti elő. Vizsgálatkor *a*) minden netalán tapasztalandó felállítási rendetlenségek orvoslandók ; *b*) a lelt hiányok a részletes vizsgálatok alkalmakor tudomásul feljegyzendők, és csak, ha az egyetemes vizsgálatkor sem kerülnének elé, a leltárba beirandók s ehhez valamennyi czímtárak kiigazitandók.

58. §. A könyvtárnál előforduló minden ügyekről egy rendes hivatali jegyzőkönyvnek kell vitetni, melybe minden a könyvtárhivatalhoz érkező irásbeli ügyek bejegyzendők, valamint azok is, mikre irásbeli ellátás következett. Különösen a szaporodás- és fogyásra vonatkozó nevezetesb történetek, a nevezetesb és terjedelmesebb könyvtári munkálatok menetele, a személyzetben történő változások, s mindenek, mik a könyvtár történetére nézve némi érdekkel birnak, beiktatandók.

59. §. Minden a hivatali jegyzőkönyvben felhivott elnök rendelések és ülési határozatok, úgy egyéb irományok, tudósítások, illő rendben s lajstrom mellett elteendők. Az elavult úgy, mint a folyvásti használatban levő czímtárak s egyéb ez utasítás több helyein említett lajstromok és jegyzőkönyvek is részét teszik a könyvtárhivatali levéltárnak, mely a könyvtárnok közvetlen őrsége alatt áll.

60. §. Minden évben nagygyülésre a könyvtárnok hivatalos jelentést nyújt be, melynek tárgyai : *a*) A személyzet változásai, mibenléte s az intézet irányában tanusított viselete. *b*) A könyvtár állapotja, szaporodásának rendszeres kimutatása, a szaporodás forrásai feljegyzésével, a könyvtár használtatásáról szóló adatok, a könyvtár körül történt mindennemű változások, véghez vitt munkálatok, s minden a könyvtárt érdeklő nevezetesb történetek. *c*) A butorleltár változásai.

VIII. Fejezet.

A könyvtári személyzetről.

61. §. Az akadémiai könyvtár a gr. Teleki-család alapító ága által kinevezett könyvtárnok gondjaira van bizva, ki az akadémiai elnökség által kinevezett alkönyvtárnokkal egyetemben a könyvtár épsége felett közös felelősség mellett őrködik, a könyvtárnoki munkálatokat intézi s az alkönyvtárnokkal együtt teljesíti; a 49. §-ban kikötött napokon és órákon ezzel együtt jelen van; a jegyzőkönyveket viszi és az évenkénti jelentést felteszi és aláirja.

62. §. Midőn a szükség kivánja, a könyvtárnokok mellé a titoknok egy irnokot rendel, ki az ezek által neki kiszabott munkálatokban s tisztázásokban gondosan és lelkiismeretesen eljárni köteles.

63. §. A könyvtár szorgalmas seprése, szellőztetése, s az évenkénti könyvtisztogatás az akadémiai szolga kötelessége, ki e részben a könyvtárnokoknak teljes engedelmességgel tartozik.

TOLDALÉK A 7. §-HOZ.

A könyvek épen tartásának első és semmi által nem pótolható feltétele azoknak szorgalmas porozása, mely így eszközöltetik: Mindenekelőtt a könyv kinyittatván, erővel becsapandó többször, míg t. i. abból a por egészen ki nem száll. Aztán annak a tábla s az előlap (Vorsetzblatt) közti hajlása, úgy a könyv metszése (Schnitt) egy, inkább lágy, mint kemény, ecsetalakú kefével ki és megkefélendő (Az aranymetszés csak puha ruhával megtörlendő, és pedig ha a (bőr)kötés nedvesnek, nyirkosnak, penészesnek tapasztaltatnék, mindaddig, míg az teljesen tisztának és száraznak nem mutatkozik. Mind a por, mind a nedvesség kedvez a férgek tenyészésének, s az imént ajánlt gond ezek ellen a legbiztosabb óvó-, sőt gyógyszer.

Azonban e gond sem képes mindig a férgeket eltávolítani. T. i. mind a könyvállások fájába, mind a régi fatábla-kötésekbe gyakran belé esik a szú (különösen a makacs furdancs, ptinus

pertinax Linn). Mihelyt ez észrevétetik, ha a polcz deszkája nagyon meg volna vesztegetve, azt újjal kell pótolni; a fakötést pedig, ha bizonyos tekintetek nem ellenzik, eltávolítani; hol ez vagy nem szükséges még, vagy azt tenni nem akarjuk, nemcsak a sérelmes szekrény, hanem a kötés is olajfirnászszal beeresztendő, mi a romlást alkalmasan megállítja. A bőrkötést timsóolvasztékkal vond be, s jól ki hagyd száradni, mielőtt a könyv a maga helyére visszatétetik.

De már maga a kötés körül szükséges jó eleve a férgek megelőzésére dolgozni. Mondatott, hogy a fa nagyon ki van téve a furdancs pusztításainak, azért abba könyvet köttetni épen nem kell. Helyét mindig jóféle kéregpapiros (Pappe, Pappendeckel) foglalja el; legjobb az angol; ennek hiányában a legtömöttebb és keményebb választassék, de ez is, alkalmazás előtt, könyvkötői pőrölylyel jól összeverendő, borítékja pedig, legyen az papiros, vászon vagy bőr: enyvvel jól reá ragasztassék úgy, hogy a két felület közt sehol hézag ne maradjon, hanem a két test teljes-egygyé váljék.

A borítékot illetőleg, a sima papiros ugyan legkevésbbé van a könyvférgek rontásainak kitéve, hacsak szomszéd fa vagy bőrkötések, melyek közé erősen beszoríttatnak, nem vesztegetik meg, de a gyakran használt, vagy igen vastag, nehéz, úgy a becsesb munkáknak, tartósság okáért erősebb boríték kell. A vászon, ha olajfirnászba van áztatva, biztosan megvédi kivülről a kötetet. Ennél erősebb a bőr, mely azonban leginkább van a könyvférgeknek, különösen a szűcs porvának (dermestes pellio Linn., kitéve. Ezt lehetségig megőrizzük e féregtől, ha minél keményebb bőrfajt választunk. Elsőséget érdemel e részben a hártya (pergamena); de ez költséges voltánál, úgy divatlanságánál fogva is, csak ritkán alkalmaztatván vagy alkalmazható lévén, a nagyon gyakran használt, vagy nehéz, vagy nagyrétű, vagy igen becses munkáknál bagarja, hol pedig e tekintetek kisebb mértékben jelentkeznek, legalább borjúbőr alkalmazandó. S itt is a könyvkötő gondosan megválaszsza a jól cserzett, tökéletesen kiszáradt s kemény bőröket, különben a szalonnaporva (dermentes lardarius L.) előbb-utóbb bele esik. Megjegyzendő még, hogy nagyobb biztosításúl, mielőtt a könyv háta megaranyoztatnék, ezt szalamiasóval vegyített tojásfejérrel kell bevonni.

Végre nagybecsű munkáknál tanácsos a papiroskéreg előlap melletti eresztékébe hártyaszeletet alkalmazni, mely a kéreg belsejéhez enyvezve s az előlap által elfedve, eszközli, hogy a táblában netán fészkelő pondró a nyomtatványba könnyen át ne hathasson.

A ragaszt illetőleg: a könyvkötő ne dolgozzék csirizzel, ezt a kenyérporva (dermestes paniceus L.) mód nélkül szereti. Mindenütt tehát, hol lehet, enyvet használjon; hol pedig a csiriz el nem kerülhető, azt timsóval keverje.

Ezeken kívül minden kötet „szabad háttal" (mit hohlem Rücken) készüljön, hogy a bőrboríték a nyomtatvány hátával közvetlen érintkezésbe jőjjön.

Minthogy pedig mind a fát, mind a bőrt, mind a csirizt megtámadó férgek, hol e részekkel a nyomtatvány érintkezik, ezt sem kimélik, sőt abba néha mély és kiterjedt lyukakat és folyosókat fúrnak, hogy ott tojásaikat lerakják; ezeken kivül a peneg is (psorus pulsatorius Lin.) a papirosban, bár kisebb, kárt teszen, a nyomtatvány lehető biztosítására a következők szolgálnak. Minden könyv, vagy legalább a puha, porhanyó papirosra nyomottak s a nagyobbszerű, drága, pompás, rajzos munkák papirosa enyvesvizen huzassék által (planiroztassék); mely czélra igen tiszta fehér enyvet végy s abban ürmösfűt és timsót főzz. Azonkívül minden nyomtatvány jól sulykoltassék, hogy minden benne rekedt lég és hézag eltávolíttassék s a papiros minél tömörebb és keményebb legyen.

Ha a könyvkötő e szabályokat híven követi s a szükséges tisztántartás sem mulasztatik el, bármely könyvkincs, érezhető kár nélkül, századokig is fentartható.

JELENTÉS
A M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL
1886—87-ben.

MAJLÁTH BÉLÁTÓL.

Méltóságos Igazgató Úr!

A lefolyt évről illetőleg 1886-ik évi julius 1-től 1887-dik évi augusztus 31-ig, tizennégy hónapról szóló jelentésemet a Széchenyi országos könyvtár állapotáról általában, ennek szaporodásáról, a véghezvitt munkálatokról, kiadásairól, szerzeményeiről s a személyzet munkálkodásáról van szerencsém méltóságodnak hivatalos tisztelettel a következőkben előadni.

A mennyire örvendetesnek mutatkozott a lefolyt munkaidő alatt a könyvtár állásának minden irányban való gyarapodása, annál sajnálatosabban kellett tapasztalni a tér hiányát, mely ugy a felszaporodott nyomtatványok, mint a kéziratok, de kivált az oklevéltári anyag elhelyezése körül fölmerült. S ez annál is inkább hátrányosabb az intézetre nézve, mert a mellett, hogy az anyag szakszerű kezelése, elrendezése, felállítása majdnem lehetetlenné vált, az olvasó, a tudós, a búvárló közönségre nézve hozzáférhetlenné marad mindaddig, míg a kellő elhelyezésnek akadálya, a helyszüke, megszüntetve nem lesz. Ezen ténykörülménynek kézzelfogható bizonyitékát nyujtja a nyomtatványok szaporodásánál az, hogy, csak egy példát hozzak fel, a historia hungarica terme, a mely már annyira zsufolva van, hogy már alig lehet az e szakba vágó nyomtatványok egy-egy kötetét illető helyére elhelyezni, s azon eshetőségnek van a könyvtár kitéve, hogy az anyag rohamos szaporodásával annak lajstromozása,

felállítása szünetelni fog, s halmazban, elzárva, elveszett holt anyaggá válik, mindaddig, mig majd csak megfeszített munkaerővel lesz képes a személyzet e helyszűke miatt beállandó rendezési hátralékot hosszabb idő alatt legyőzni. A levéltárban pedig az ez év folyamán átvett két nagyobb családi levéltár most is még a ládákban van, hozzá férhetetlen, mert nincs hely, hol azokat felállítani lehetne. Ily körülmények között, midőn ismét azon kilátással kecsegtethetjük magunkat, hogy két nevezetes család letéteményezi levéltárát, előállott azon kínos kényszerűség, hogy a történelem e megbecsülhetetlen kincsét, a családi levéltárakat, vagy visszautasítani kellend, vagy használatlanul becsomagolva hagyni, mert nincs hely a felállításra.

Midőn is, a méltóságos igazgató urnak e szempontból, évek óta hivatalos tisztelettel felterjesztéseimet mindannyiszor megtettem volna, s ez év folyamán Méltóságod rendeletére, úgy a két felszereletlen könyvtárterem bebútorozása, valamint a folyosóknak levéltári helyiséggé való adaptálására nézve a kész terveket benyujtottam; ismételve hangsúlyoznom kell tiszteletteljes javaslatomat az iránt, hogy e helyszűkén egyelőre csak úgy lesz segítve, ha a két bebútorozatlan könyvtári terem bebutoroztatik, s a folyosók egyike levéltári helyiséggé adaptáltatik. Megkivánja ezt a könyvtár helyes adminisztratiója, a rend fentartása, mely nélkül e tudományos nagy kincset értékesíteni nem lehet, megkivánja a közönség, az intézet érdeke, a közönség azért, hogy tudományos müvelődésének tápot szerezhessen; az intézet azért, hogy jelenlegi szinvonalánál alább ne szálljon, sőt inkább mindig magasabbra emelkedjék, midőn már most is a hasonló intézetek között az első sorban áll.

A könyvtári műveletek rendes munkakörén belől, különösen kell fölemlitenem, hogy a személyzet hivatalos teendőiben példás szorgalommal járt el, ügyszeretettel végzi feladatát, a folyó napi ügyek körül hátralék nincsen, a lajstromozás, czédulakatalógusok készítése, a szakbeosztás szakadatlanúl foly; a búvárló és olvasó közönség részéről, a gyors és pontos kiszolgálat és előzékenység tekintetéből panasz nem merült föl; s örömmel kell jelentenem azt is, hogy könyvcsonkitás, elidegenités egy izben sem fordult elő.

A könyvtári személyzetre vonatkozó változás, csak a könyv-

tár érdekeinek megfelelőleg történt a lefolyt évben akkor, midőn Horváth Ignácz hosszú évek során napidíjas, később mint irnok, könyvtári segédőrré s helyette könyvtári gyakornokká Markovics Sándor napidíjas neveztetett ki.

Forgalmi, szerzeményi és kiadási statisztikáját a könyvtárnak a lefolyt 14 hónapról a következőkben van szerencsém Méltóságodnak bemutatni:

I.

az olvasó teremben volt	12668
a tudósok termében	2305
hirlapolvasók	2000
könyvkölcsönzők	417
Összesen:	17390 egyén.

II.

Használtak:

a) nyomtatványt	26079
b) kéziratot	1077
c) okiratot	5513
d) hirlapot	2800
Összesen:	35469

III.

Szerzemények:

a) nyomtatvány	4110
b) kézirat	130
c) oklevél, levél	8262
d) pecsétlenyomat	28
e) fényképmásolat	16
Összesen:	12546

IV.

Szerzeményekből:

a) ajándék	184
b) letétemény	7818
c) vásárlás	1698
d) köteles példány	2846
Összesen:	12546

V.

1.	ajándékoztatott:	nyomtatvány	131
	vásároltatott:	„	1133
	köteles példány	„	2846
		Összesen:	4110
2.	ajándékoztatott:	kézirat	2
	vásároltatott:	„	128
		Összesen:	130
3.	ajándékoztatott:	oklevél	51
	vásároltatott:	„	393
	letéteményeztetett:	„	7818
		Összesen:	8262
4.	vásároltatott:	pecsétlenyomat	28
	„	fényképmásolat	16
		Összesen:	44.

VI.

Kiadatott:

a)	nyomtatványokért	9170 frt	17 kr
b)	oklevelekre	815 „	50 „
c)	könyvkötésért	708 „	17 „
	Összesen:	10693 frt	84 kr.

VII.

Összehasonlítás:

	olvasók	használtak	szaporodás	kiadás
1885/6	21565	43702	7257	5375 frt 86 kr.
1886/7	17390	35469	12546	10693 „ 84 „
1886/7				
több			5289	5317 frt 98 kr.
kevesebb	4175	8233		

Az olvasók számának csökkenését megmagyarázza azon körülmény, hogy a lefolyt évben a könyvtár helyiségének két oldali homlokzatán új ablakrámák tétettek be, mi miatt a termek a látogató közönségtől a szokott időnél előbb lettek elzárva, s okozta az leginkább: hogy az egyetemi könyvtár olvasó

terme délelőtt is nyitva levén, e miatt az olvasók nagy része oda tódult: minek természetes következménye lett, hogy a kisebb számú olvasó közönség kevesebb nyomtatványt használt el. Ellenben a könyvtári anyagszaporodást részben a nagyobb vásárlások, részben pedig a levéltári letétemények okozták.

A könyvtár egyes osztályait illetőleg azok részletezését, a következőkben kívánom Méltóságodnak jelenteni:

A nyomtatványok között megszereztük Borsáti P. Ferenczнek egy eddigelé ismeretlen magyar históriás énekét 1656-ik évből, mely csak latin kiadásban volt ismeretes, s ezzel a régi magyar könyvtárt ismét egygyel szaporítottuk. Érdekes és becses szerzeménynek tekinthető egy latin iskolai dráma az 1649-ik évből „Patrona Hungariae in Coelos assumpta" czím alatt, melyben, mint szereplők, a többiek között részt vettek Farkastyáni Draskovics János, Bercsényi Miklós, Lippai György később esztergomi érsek, Bársony később nagyváradi püspök, gróf Esterházi Pál később nádor stb. Ritka példányú nyomtatvány egy 1659-ik évben *Guttovieni* József *pozsonyi* lakos által „Carmen barasticum" czímű I. Lipót császár dicsőítésére kiadott s latin, görög, magyar és cseh versezet. Értékes azon *baseli* 1529-ik évi nyomtatvány, melyet Erasmus Rotterdamus „*Vidua Christiana*" czim alatt kiadott és Mária özvegy királynénak, II. Lajos nejének ajánlott.

A kéziratok gyüjteménye legnagyobb részben magyarországi vonatkozású munkákkal szaporodott a XVII-dik századtól a XIX-dikig latin, magyar, német és szláv nyelvű codexekkel. Ezek között kiemelendők néhai *Lasztókai* László eperjesi főgymnasiumi tanár kéziratai, melyek Eperjesre nézve számos becses történeti, művelődéstörténeti adatokat tartalmaznak. Becses szerzeménye a kézirattárnak Bessenyei Györgynek „*Tarimenes utazása*" I. kötete, melyet Tóth Zsigmond földbirtokos Füzes-Gyarmathán őrizett s tőle megvétetett; s evvel ezen munka teljessé lett, minthogy annak II-dik kötete kézirattárunkban már régebben megvolt. Foktöwi Jánosnak: „Az Embeor Életének Eredetiről Természetiről Állapottiarol irattatot Köniw. Foktöwi János Wáczon *varassi* Praedicator által, 1614." Irodalmunk ezen kéziratot nem ismeri, mely egy befejezett egészet képez, s úgy látszik, hogy ez csak ezen kéziratban maradt fenn, mely valószinűleg a szerzőnek

sajátkezű irása, s a „Régi Magyar Könyvtárnak“ egy újabb ismeretlen adalékot nyujt. Megvétetett Komáromy Antal susai birtokostól. A hazai református iskolázás történetére érdekes kézirat egy sárospataki 1789. évben írt mű: „A magyarországi reformationak, reformált ecclesiának, iskoláknak rövid históriája“ czím alatt. Kiadatlan munka a jelen századból: „Páloczy Horváth Ádámtól egy biographiai mű, mely a hazai költészeti irodalom történetéhez járul adalékokkal; megszereztetett Aigner Lajostól. *Cherrier* Miklósnak egyháztörténeti és más munkái, melyek kéziratai oly autograph bejegyzéseket tartalmaznak, melyek a nyomtatott kiadásokból hiányzanak. Fekete Imrének 1671—1678-ik évig terjedő orvosi recipe-gyűjteménye, az orvostudományi irodalom történetét gyarapítja ismeretlen adatokkal. Kraus Györgynek: „Memorial und Kurtzer Bericht der Stadt Schässburg und der sächsischen Städte in Siebenbürgen; XVII. századbeli kézirat. Mészáros Lázár első magyar hadügyminiszternek sajátkezü naplója az emigratio idejéből. Kiválóan érdekes úgy is mint autograph, ugy is mint a függetlenségi harcznak adattára.

Eötvös József nagyobb számú érdekes kéziratai és levelezései.

A kézirattárnak szakszerű lajstromozása folyamatban van.

A fényképgyüjtemények között megszereztetett egy Corvin-codex czímlapja Emich Gusztáv gyűjteményéből és ugyanannak boritéktáblája; a königsbergi XIV. századi magyar nyelvemléktöredék, a müncheni kir. könyvtárból két czímlapja: az „Agathias de bello Gothorum“ czímű Corvin codexnek, Cicero codexének czímlapja Garázda Péter czímerével; és egy 1466-ik évi magyar codexnek jellemző négy lapja.

A lefolyt évben eszközölt fényképészeti másolatok szerzeménye által, ezen gyűjtemény immár 670 darabra szaporodott, melyek négy csoportba lettek beosztva, u. m. 1. hazai vonatkozású középkori kéziratok; 2. Corvin-codexek; 3. oklevelek és 4. nyomtatványok, melyek külön tokokban conserváltatnak.

A levéltár a korszakok történelmi érdekességére nézve oly mérvben szaporodott, mely a megelőző évek gyarapodását messze túlbaladja, mert az Árpádok korára 4, a mohácsi vészt megelőző korra pedig 339 oklevél esik. Ezen anyag azonban nem csak mennyiség tekintetében, hanem belső érték és tartalom

szempontjából is kiválóan becses. Tekintve azt, hogy a levéltárnak vétel utján történt gyarapítására 815 frt 50 krnyi összeg fordíttatott, belső érték tekintetében, a vétel által szerzett oklevelek valóban meg is felelnek az összeg nagyságának.

Kiemelendők az oklevelek közül a Petneházy-család két czímeres levele 1417. és 1462-ik évből, melyek úgy régiségük mint miniature-szerű festésöknél fogva, diplomatikai és műtörténeti becscsel birnak. Becsesek a Stúr egyetemi tanár gyüjteményéből megvásárolt 25 darab oklevél, melynek legérdekesebb darabja Róbert Károlynak 1332-ik évből származó czímeradományozó levele Kolos mester részére; egy 148 darabból álló gyüjtemény, politikai levelezésekben igen gazdag, XVI. és XVII. századra vonatkozólag, egy része pedig az 1848/9-iki eseményeket illető gyüjteményeket egészíti ki. Érdekesek br. Eötvös József és Deák Ferencz levelei, melyek irodalmi viszonyainkat világítják meg.

Az örvendetes példa, hogy egyes kiváló családaink levéltáraikat múzeumunkban helyezik el örök letétemény gyanánt, ez által nemcsak megóva azokat a pusztulástól, hanem egyuttal a történettudomány közkincsévé teszik, két előkelő családban ismét követőkre talált, az Ibrányi és Motesiczky családokban; a régebben letéteményezett Kállay-család levéltára pedig, egy mellék ág iratainak beküldése által nyert kiegészítést.

Az Ibrányi-család levéltára eddig Jenkén Ungmegyében Ibrányi Lászlónál volt elhelyezve; s nagy szolgálatot tett a történettudománynak, midőn ezt a Múzeum könyvtárában letéteményezte. Az oklevelek leginkább Szabolcs- és a szomszéd megyékre vonatkoznak, és nagy számú oklevelek érintik a Pethneházy és Kállay családot. Az oklevelek száma 1048 és ebből 216 darab a mohácsi vész előtti korszakra esik.

A Motesiczky-család levéltára sokkal nagyobb az Ibrányiféle levéltárnál s meghaladja a 6000 darabot, és Trencsén, Nyitra, Pozsony, Zólyom, Turócz és más szomszédos megyékre vonatkozó adatokat tartalmaz. A Kállay-levéltár nagy mértékben gazdagodott azon 769 darab oklevéllel, melyek dr. Thallóczy Lajos cs. kir. kormánytanácsos közvetitésével jutottak levéltárunkba.

Pecsétnyomat gyüjteménye a levéltárnak, mely csak alig egy-két éves, a lefolyt évben szintén szaporodott, s immár 150 darabból áll, s gazdag és tanulságos anyagot nyujt a hazai sphragistika és heraldika köréből. E gyüjtemény részére megszereztetett a müncheni kir. állami levéltárból 12 pecsétmás érczöntvényekben, a berlini kir. állami levéltárból 8 pecsét gyps lenyomata és a bécsi cs. kir. államlevéltárból 8 pecsét galvanoplasztikai másolatban.

Régi XI. és XII. századi királyi okleveleinket, melyek közül eredetiben egyet sem bir levéltárunk, fényképmásolatokkal iparkodtunk pótolni, hogy ez által a régi oklevelekben rejlő történelmi és diplomatikai tanulságok könnyebben hozzáférhetők legyenek. A lefolyt évben megszereztettek a pannonhalmi levéltárból II. Béla két oklevelének valamint egyik oklevele pecsétjének, és az esztergomi primási levéltárban őrzött II. Béla-féle oklevélnek fényképei.

A levéltárban az ujabb szerzemények, az Ibrányi levéltár és a Kállay-féle iratok rendeztettek és felállíttattak. A régebbi anyagból újra rendeztetett a családra vonatkozó nagy számú iratok tömege a városok, czéhek és korrend szerint, és az ehhez szükséges jegyzék is elkészült; továbbá szakszerű rendezés alá kerültek a levelek és politikai levelezések, és ez utóbbiaknál a jegyzék is elkészittetett.

A hirlapkönyvtárt illetőleg, bár ha arról Méltóságod külön bő jelentésben értesül, de minthogy az a Széchenyi országos könyvtárnak egyik kiegészítő osztályát és álladékát képezi, kötelességemnek ismertem, mint a könyvtárnak vezető őre, ez irányban is évi jelentésem fonalán a következőket röviden érinteni: a lefolyt évben a magyar nyelvű hirlapok rendezése és felállítása a könyvtári folyosón befejeztetett, elkészült a czédulázása és a hiányok jegyzéke is. Van jelenleg a hirlapkönyvtárban 4494 magyar hirlap 5164 évfolyamban; az egész példányban hiányzó magyar nyelvű hirlapok száma 544. Mint kötelespéldány beküldetett a könyvtárba az elmult 1886-ik évben 426 magyar és 130 idegen nyelvű, összesen 556 hirlap. Összehasonlítva az előbbeni évekkel, 94 hirlappal járt több a lefolyt évben. A be nem küldött hirlapok száma, bár ha tetemesen szaporodott, az 1885-ik évben 73 volt, holott a lefolyt 1886-ik évben csak 30-ra rúgott.

A hiányos régi hírlapok kiegészítése is jóval előbbre haladott, s pótoltattak a kolozsvári múzeum-egylet, a budapesti Ráday-féle, Berzeviczy Tivadar, Bodó Lipót és Toldi László gyüjteményéből.

Folyamatba tétetett még a lefolyt évben az idegen nyelvű hirlapok revideálása és czédulázása, és a hiányzók följegyzése, s elkészült eddig 384 hírlapnak 1159 évfolyama.

A közönségnek könyvtárunk iránti rokonszenve és pártolása a lefolyt évben is nyilatkozott azon lelkes hazafiui adományokban, melyek által könyvtárunk gyarapodását emelni kivánták s kiknek száma 64-re rúg; s midőn név szerint csak egynehányat említünk fel, valamennyien fogadják e helyen is a könyvtár hálás köszönetét a nagylelkű adományokért. Szaporították a könyvtár állagát a többek között: Umberto olasz király O felsége, Simor János esztergomi érsek ő eminentiája, Pauer János székesfehérvári megyés püspök, Szendrei János dr., Géresi Kálmán, Székely József, Békey István, Balázs Sándor, Fodor Gyula, Zimányi Lajos, Széll Farkas, Ortvay Tivadar sat. Szaporították továbbá könyvtárunkat adományaik által még több belföldi intézetek, hatóságok és társulatok.

Meglátogatták intézetünket tudományos kutatások czéljából a külföldi tudósok közül: dr. Zakrevszky Vincze, krakkói egyetemi tanár, Schöyen Erzsébet norvég irónő, Patera Adolf prágai tanár, dr. Malinovszky L. krakkói egyetemi tanár, Hughes-Hughes a british Múzeum őre, dr. Jeiteles Károly insbrucki könyvtárnok és germanista, Quido Maria Dreves jezsuita Hollandiából, Macchi Diego barczellónai hírlapíró, Matusenka Lajos cs. kir. mérnökkari százados, Teophil Harnwohl erdészeti iró Lembergből. Hazai tudósaink közül könyvtárunk tudományos kincsei között buvárkodtak: Hunfalvy Pál, Gyulai Pál, Zichy Antal, Joannovics György, Jókai Mór, gr. Kuun Géza, Szily Kálmán, Szilády Áron, Beöthy Zsolt, Ponori Thewrewk Emil, Goldzicher Ignácz, Volf György, Simonyi Zsigmond, Heinrich Gusztáv, Lehr Albert, Csergheő Géza, Pulszky Ferencz, Tóth Lőrincz, Wenzel Gusztáv, Brassai Sámuel, Szabó Károly, Salamon Ferencz, Rómer Flórián, Szilágyi Sándor, Henszelmann Imre, Fraknói Vilmos, Nagy Iván, Pesty Frigyes, Pauler Gyula, Thaly Kálmán, Hajnik Imre, Torma Károly, Deák Farkas, Nagy Imre, Mátyás Flórián, Finály

Henrik, Kerékgyártó Árpád, Ökröss Bálint, Jakab Elek, Domanovszky Endre, Haan Lajos, Zsilinszky Mihály, br. Radvánszky Béla, Károlyi Árpád, Vécsey Tamás, Szentkláray Jenő, dr. Thallóczy Lajos, dr. Pulszky Károly, Ballagi Aladár, Bunyitay Vincze, Kováts Gyula, Csaplár Benedek, Gelich Richárd, Herman Ottó, Széll Farkas, Várady Gábor, P. Szathmáry Károly, dr. Csánki Dezső, Bihari Péter, Velics Antal, Békey István, Rácz György, Szádeczky Lajos, Asbóth Oszkár, Mangold Lajos, dr. Halász N.

Évek óta fentartott összeköttetését a könyvtár a külföldi könyvtárakkal levelezések, megkeresések és könyvkölcsönzések által az elmult évben is fentartotta, nevezetesen levelezési viszonyban állott a czernoviczi csász. kir. egyetemi könyvtárral, a bécsi egyetemi, a bécsi cs. kir. udvari, a krakkói cs. kir. egyetemi, a müncheni kir. akad. és állami könyvt., a bécsi cs. kir. udvari állami és házilevéltárral, a göttingai egyetemi könyvtárral, a bécsi cs. kir. Institut für österr. Geschichtsforschung, a berlini cs. állami levéltár, a königsbergi egyetemi, a stuttgarti királyi, a veronai káptalani könytár, a kölni városi levéltár, a bécsi udv. kamarai levéltár, a müncheni állami levéltárral és a brüsszeli kir. könyvtárral.

Tudományos kutatások czéljából a Múzeum utazási átalányát a lefolyt évben igénybe vette, kitűzött speciális czélok mellett, Csontosi János segédőr és dr. Fejérpataky László segédőrlevéltárnok. Csontosi János, a magyarországi vonatkozású középkori kéziratok, és a Corvin-codexek földerítése érdekében tett tudományos utazása közben átbúvárolta a müncheni, stuttgarti, heidelbergi, darmstadti és frankfurti könyvtárakat. Megvizsgálta és tanulmányozta a következő kéziratokat a müncheni kir. udvari könyvtárban: Guilelmi de Varignana: Practica Medicinae XIV. századi hártya-codexet, mely Mladien Pál horvát-bosnyák bánnak van ajánlva. Stuttgartban: Ptolomaeus Cosmographiáját, XV-ik századi latin kéziratot, herczeg Waldburg Wolffeg Károly wolffeggi könyvtárából. A német tudósok ezen kéziratot a Corvin codexekhez hasonló kiállítása miatt Corvin maradványnak nyilatkoztatván, Csontosi János tanulmányozásai alapján, úgy külső mint belső indokokból kimutatta, hogy azt a Corvina maradványokhoz sorolni nem lehet. Heidelbergben az egyetemikönyvtárban Thuróczy Cronicájának egykorú német fordításának

kéziratát, mely számos illustrációkkal van ellátva; közöttük Hunyadi János és Mátyás arczképei; Frater György megöletésére vonatkozó kéziratot; Heinrich von Muglen Hungarische Chronica; Wahrhafftige beschreibung und bericht des Türgyischen Regimentes solches Anno 1594. verhalten; Der Chron. Ungarn Rechte, Ursatz, Statuten 1572. — Darmstadtban Mátyás király levelező könyvének egykorú töredékét; Frankfurtban a városi könyvtárban: Joannis archiepiscopi augustini votum pro Sigismundo Hungariae Rege; Sigismundi Regis Epistola ad reginam scripte; Bathorius Cardinalis oratio ad Regem totumque senatum habita Cracoviae.

Fejérpataky László a szombathelyi Ferenczieknek és a papnövelde könyvtárain kívül, hol magyarországi vonatkozású kéziratokat és ősnyomtatványokat vizsgált, Bajorországban nehány állami levéltárat, a müncheni királyi könyvtárt, a királyi általános állami levéltárat, a nürnbergi kön. Kreisarchivban, továbbá a krakkói, boroszlói, berlini és a drezdai levéltárakban eszközölt kutatásokat. Adatokat gyűjtött a külföldi oklevéltárakban őrzött magyar oklevélanyagról, tekintettel az oklevelek statisztikájára. A müncheni kir. állami levéltárban 1270—1526-ik évig 515 magyar vonatkozású okiratot constatált, ezek között kiváló fontosságuak a Hunyadi családra vonatkozó oklevelek; másolatokat és regestákat készített; egy nemzetközi oklevélformula gyüjteményben magyar vonatkozású formulákat talált. Nürnbergben a magyar királyoknak a XIV. század óta a nürnbergiek részére adott kiváltságleveleket átvizsgálta. Krakkóban a Jagellói egyetemi könyvtárban, a városi, káptalani és a hg. Czartoryski-féle levéltárban az Anjou-korra vonatkozólag számos hazánkat érdeklő oklevélre talált. A többi városok levéltárai pedig kivált Zsigmond, Mátyás és II-ik Ulászló királyunk alatti külföldi összeköttetéseink és kivált Szilézia Mátyás király uralma alatti viszonyainak földerítésére szolgáltatnak gazdag anyagot.

Irodalmi munkálkodása a könyvtári személyzetnek a lefolyt évben a következőkben sorolható fel:

Majláth Béla könyvtárőr.

1. Visszapillantás a történelmi kiállításra. Archaeol. Értes. 1886-ik évfoly.

2. Tanulmányok a történelmi kiállításból. Századok 1887. évfolyam.

3. Rendezte a történelmi kiállítást.

Barna Ferdinánd t. könyvtárőr.

1. A mordvin nép házassági szokásai. Felolvasta a Magy. Tud. Akad. I. oszt. 1887-ik évi máj. 2-iki ülésében.

Csontosi János segédőr.

1. Jelentés a N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1885/6. évben. A Magy. Könyvszemle 1886. évfoly.

2. A dresdai kir. könyvtár hazai vonatkozású kéziratai u. o.

3. Várady Péter kalocsai érsek ismeretlen Missáléja u. o.

4. Észrevételek Ballagi Aladár az „Astor Library“ cz. czikkére a M. Könyvszemle 1886.

5. Jelentés a Nemzeti Casino könyvtáráról. Az országos statisztikai hivatal évkönyvében.

6. Szerkesztette a Magyar Könyvszemlét.

Fejérpataki László levéltárnok.

1. Monumenta Vaticana Hungariae. Series I. Tom. I. Pápai adószedők számadásai 1281—1375 ..l. bevezetés és ..l. szöveg.

2. A történeti congressus utóhangjai. Századok 1886. évf.

3. Válasz a néhány észrevételre. Századok 1886. évf.

4. Pápai adószedők Magyarországon a XIII. és XIV. században. Századok 1887. évf.

5. A veszprémi káptalan kincsei. Tört. Tár. 1887. évf.

6. Tapolczai Bertalan oklevélformulái a XIV. századból, Magy. Könyvszemle 1886-ik évfoly. (Ugyanaz külön is).

7. Szerkeszti a Turult, a magy. heraldikai és genealogiai társaság közlönyét.

Horváth Ignácz segédőr.

1. A történelmi kiállításról. Magyar Salon 1886-ik évfoly.

2. Turcs et Hongrois. Le Revue de l'orient. 1886. évfoly.

3. Utmutató Budapest főváros történelmi kiállításában.

4. Magyarországi könyvészet 1886. Melléklet a Magyar Könyvszemléhez.

Végül még fel kell említenem Méltóságod előtt a Magyar Könyvszemlét, mely mint a múzeumi könyvtár kiadványa és közlönye, ez évben XII-dik folyamába lép. Könyvtártudományi és bibliographiai közleményeivel gazdagitja irodalmunkat. Az 1886-ik évi folyam teljesen megjelent, és gazdag tartalmával, valamint mellékleteivel méltán sorakozik az előbbeni évfolyamokhoz. Az 1887-dik évi folyam megjelenését ez év végén, a szerkesztő biztos kilátásba helyezte.

Ezekben kívántam Méltóságodat a könyvtár állapotáról jelen évi jelentésemben értesíteni.

GÁLSZÉCSI ISTVÁN ÉNEKES-KÖNYVÉNEK TÖREDÉKE 1536-BÓL.

Közli: ERDÉLYI PÁL.

E folyóirat mult évi folyamából hírt vett a közönség arról, hogy Gálszécsi Istvánnak eddig ismeretlen Énekes-könyvéből egy töredék megkerült, s Révai Leó antiquariustól Ágoston József úr, ismert fővárosi bibliophil gyüjteményébe jutott. Révai könyvtáblából áztatta ki e töredéket, melyet hű másolatban mellékelünk s jelen közleményünkben ismertetünk.

A töredék négy számozatlan oktáv levélből áll, az első ternionak hiányos négy leveléből. Megvan A_2, A_3 + két számozatlan, jelzetlen levél. A hiányzó A_1 lehetett czímlapja, s ha a ternio 8 levélből állott, hiányzik még az A_4 levél is, mely a Perényi Péternek szóló ajánlás után következő részt, talán az Olvasóhoz írt bevezetést, a mint szokásban volt, talán az éneklésre szóló utasításokat tartalmazott, talán a kezdő éneket foglalta magában. A hiányos négy levél szövege nem maradt meg épen; az első lap szövege kivételével, mindannyié többé-kevésbbé megrongált, a melyet a könyvtáblából való kiáztatás alkalmával szenvedhetett. A könyv nagyságáról alig tudunk valamit, hány terniót tartalmazott, nem tudhatjuk. E jelenségek ép oly mérvben emelik, mint rontják a töredék becsét, mely ma egyedüli képviselője a legelső protestáns magyar énekes-könyvnek s a legrégibb *magyar kótás*-könyv a mit ismerünk.

A XVI. századból eredő énekes-könyveket általán jellemzi, hogy korunkra legnagyobb részt csonkán és megrongálva jutottak el, ha egyáltalában eljutottak, vagy csak emlékezetben maradtak

mi ránk. E jelenség nagyban bizonyít ama kapósság mellett, melyben énekes-könyveink részesültek. Régi könyveink között nincs egy sem, mely elterjedésre vetekednék a bibliával és az énekes és zsoltáros könyvekkel, nincs egy sem, melyet annyiszor és oly gyakran adtak volna ki, s mégis olyan kevés példányban maradt korunkra. A XVI. századi magyar protestántismus történetének e könyvészeti tény egyik legjellemzőbb vonása és magyarázója. Mi természetesebb, minthogy ezek a legkapósabb könyvek elkoptak az áhítatos hivők kezei között, s foszlányos leveleikkel jutván korunkra, ma néma tanui régi életüknek s ma mindenik egy-egy nyilt s talán soha meg nem fejthető kérdés marad a könyvészet előtt. Gálszécsi könyve megkezdi a XVI. századi protestáns énekes könyvek sorát, melyet utána Székely István, Huszár Gál, Bornemissza Péter, Hofgref, Heltai, Kálmáncsehi Márton és Ujfalvi Imre munkái, gyüjteményei tettek, nem számítva a névtelenül megjelenteket. Ime ezek közül hány került el teljességében hozzánk. Most hogy Gálszécsié napfényre jött, egygyel kevesbült azok száma, melyeket csak említésből ismerünk, mint Székelyét vagy Farkasét, s bár nagyon hiányos és eléggé rongált, előre vitte kótás maradványaink idejét, melyet eddig Farkas András krónikája szabott meg.

Gálszécsi Énekes-könyve irodalmunkban eddig különböző kérdéseknek volt tárgya, s nem egy tévedés uralkodott felőle, a melyeket mind meg nem oldja, mind nem tisztázza, de annyira, a mennyire megközelíti, vagy helyreüti e kiáztatott töredék Ismeretlen maradt soká. Sem életének rövid szavú krónikásai, sem kortársai nem emlékeztek meg róla, s a régi könyvészet is hallgatott felőle. Szilvás-Ujfalvi Imre említi először Énekes-könyvének (Debreczen 1602.) előbeszédében, a hol felsorolja a magyar énekes-könyveket. Sándor nem ismerte, Toldy Ferencz még létét is kétségbe vonta. Azt hitte, hogy Ujfalvi Székely Istvánnak 1538-ban Krakkóban megjelent Énekes-könyvét összecserélte Gálszécsiével. E tévedésbe annál könnyebben eshetett, mert mind a két könyv Perényi Péternek van ajánlva, Krakkóban nyomva, s a XVI. század harminczas éveinek végéről datálva; s a mi legfőbb, Ujfalvi nem említi Székely István könyvét. [Irod. tört. IV. kiad. 58. l.] Szabó Károly jobban bízott Ujfalviban, elfogadta és a RMK. I. kötetében 8. szám alatt vette föl. — Révész

Kálmán (M. Könyv-Szemle 1882. 265. l. Adalékok énekes-könyveink bibliographiájához,) szintén csak Ujfalvi említéséből ismeri. Gálszécsi irói nevét egy más könyvének köszönte, a melyet szintén Krakkóban adott ki 1538-ban „A keresztyéni tudományról való rövid könyvecske" czímen, melyhez Jankowich szerint Abc is lett volna csatolva. Énekes-könyve, fájdalom, csak ilyen kis töredék, kétszeresen érdekes, mint az első protestáns magyar énekes-könyv, s mint az első nyomtatott hangjegyeket tartalmazó emlék. Mátray és Toldy Farkas András krónikáját tartották legrégebbi ilynemű emléknek, természetesen, mert Gálszécsiét nem ismerték. Eredetiben azonban ez sem maradt meg. Szabó K. (RMK. I. 11. sz.) úgy tudósít, hogy Farkas Chronikája, mely Gálszécsi másik munkájával együtt 1538-ban jelent meg, (Nagy-Enyeden pusztult el gr. Bethlen Kata többi könyvével együtt, s közöttük ezt Bod Péter még látta,) Cornides másolatában maradt ránk. *Ily módon Gálszécsi e töredéke minden tekintetben unicum.*

A könyv megjelenését Szabó Károly és előzői 1536-ra teszik. Nincs okunk kétségeskedni e dátum helyességében, sem Ujfalvi följegyzésének Toldyval szemben is bebizonyított hitelében, bár a czímlapot nélkülözvén, így a kolofont sem ismerjük. Az ajánlás 1536 szent Ambros napján kelt (ápr. 4.), a mi valószínűvé tenné a kiadás évét, ha előbbi ismeretünk hiányzanék is.

Gálszécsi munkáját Perényi Péternek ajánlotta, a XVI. század e hatalmas urának, a ki főuraink közül a legelsők egyike volt, kik elfogadván az új vallás tanait, azt pártfogásukba vették, törekvéseit segítették, papjait, apostolait támogatták, irodalmának maecenásai voltak. Perényi abauji és temesi főispán Ferdinándnak és Zápolyának, azután megint Ferdinándnak volt hive, terjedelmes birtokok ura és koronaőr volt. Alapította a sárospataki főiskolát (1530.) s azt fiának, Gábornak is figyelmébe ajánlván, jelét adta az új hit helyes felfogásának. Udvarában mindig szivesen fogadta annak apostolait, 1539-ben Dévai volt udvari papja, a legnagyobb magyar reformátorok egyike, 1540-ben Dobai András, mindaketten irók és énekszerzők. Pártfogoltja volt Siklósi és hihetőleg Székely István is. Gálszécsi, ajánlásában hozzá, mint nagyságos urához szólván, udvarában élhetett, sőt pártolójának tekinthette. E két utóbbi neki ajánlotta könyvét,

amaz 1538-ban, emez 1536-ban. Perényi végig buzgó híve volt a reformátiónak. Halála 1548-ban történt a bécsujhelyi börtönben, a hova záratott, a törökkel való czimboráskodás miatt 1542-ben elfogatván. Tinódi Sebestyén megénekelte elfogatását, de ez a históriás ének nem egyedüli emléke életének, mely eredményekben és tettekben a magyar reformátióra oly nevezetes volt.

E kis kitérő után Gálszécsi életéhez fordulok. Sajnos, kevés az, a mit eddig ismert adatainkhoz adnom lehet, inkább az eddigieket próbálom összeállítani. Születése helyéről és idejéről bizonyosat nem tudunk. Valószinűleg a Miczbántól származott gazdag Gálszéchy-család (Nagy I. M. orsz. csal. IV. 319.) ivadéka volt, s e névnek utolsó hordozója. Gálszécs nevű helység Zemplén vármegyében van, s ezt lehet számítani, ha a névről való következtetést elfogadjuk, születéshelyének. Gálszécsi István nevével először a bécsi egyetem bursájában találkozunk, melybe 1524-ben iktatták be. Már 1526-ban a krakkói egyetem hallgatója volt, s 1528. szept. 16-án lett baccalaureussá. Ekkor valószinűleg hazajött s tanítóságot vállalt. Valószinűen épen Kassán, a mint Szilády sejti, s itt lehetett Batizinak mestere 1529-ig, mikor a kassai iskolában Fridericus Andrást találjuk mesterül említve. Legközelebbi adat, hogy 1532-ben a wittenbergi egyetem tanulója lesz. Fölmerülhet a kérdés, miért ment Gálszécsi Wittenbergbe, holott ő már két külföldi egyetemet látogatott, s az egyetemi pálya koronáját, a baccalaureatust is elnyerte. Pusztán kedvtelésből alig; szükségből — inkább. Micsoda szükség lehetett ez. Nincs messze a megoldás. Gálszécsi a XVI. század harmadik tizede végén Kassán, vagy a Felvidéken tartózkodott, s ott már Szilvási Mihály és Sztáray Mihály épen abban az időben kezdték terjeszteni az új hitet. Sárospataknak 1530-tól iskolája volt, s a protestántismus terjedésének egyik útja a bányavárosokon keresztül haladván, ha Kassát nem is, de a felső vidéket bizonyosan érintette. Talán erre a nehány évre esik Gálszécsi áttérése, s ekkor foroghatott fönt az a szükség, mely őt Wittenbergbe menni kényszerítette. A protestáns főiskolában mit is keresett volna inkább, mint az új vallás tanait, az azokban való megerősödést és hitének igazságait. A közönséges világi tudományokat megismerte a katholikus bécsi és krakkói egyetemeken, de az új vallás dogmáiról csak Wittenbergában, a

protestáns egyetemen hallgathatott előadásokat. Ugy gondolom ez a megoldása annak a kérdésnek, miért ment Wittenbergába, újra külföldre, mikor már egyszer megjárta a külföldet és nagy sikerrel végezte tanulmányait.

Gálszécsi tehát Wittenbergába ment uj vallást tanúlni. Itt honfitársai közül nem egygyel találkozott. Ozorai Imrét, Stöckel Lénárdot és Farkas Andrást hasonló törekvés vezette oda. Szilády, Farkas Andrásról irván, barátságot sejt a Chronica szabad felfogású irója és Gálszécsi között. A viszony, melyet rokon helyzetökben kötöttek, közös törekvéseikkel erősítettek, fejlődhetett barátsággá és fennállásának eredménye az irói testvériesülés, melynek symboluma együtt megjelent munkájuk lehetett. E két könyv Farkas Chronicája és Gálszécsi második műve volt, A Keresztyéni Tudományrul való rövid Könyvecske. Krakkó, 1538. 8r. Ez a munka is elveszett, mint testvére, a Chronica, csakhogy míg ezt Cornides másolatában megmentette, annak csak Bod által készített tartalomjegyzéke maradt meg, s a végéből öt sor, melyet Sinai M. hagyott emlékezetül. [1]

Ez az öt sor is bizonyító erejű. Bizonyít arra, hogy Gálszécsi nem fejezte be két könyvével irói munkásságát, terve levén a keresztyéni tudományról nagyobb könyvet irni; bizonyít arra, hogy iskolamester korában ugyan sok gondja volt, a melyek miatt nem jutott ideje irói munkásságának teljes kifejtésére.

Ezeket a sorokat már akkor irta Gálszécsi, mikor hazakerülvén, mint annyi más társa, Krisztus tudományában oktatta honfitársait. E működésének tere merre volt, részletesen nem tudjuk, bár egy nyommal közelebb jutottunk. Wittenbergából hazajövet valószinüleg tanitóságot vállalt, még pedig a felső vidéken, a mint eddig tudtuk. Énekes-könyve ajánlása záró soraiból kitünik, hogy a gálszécsi iskolának volt mestere. Erről az iskoláról Fraknói nem emlékezik meg, eddigelé ez az első említés róla, a mint tudom. Gálszécs talán Perényi-birtok volt s Perényi Péter hívta oda meg Gálszécsit mesternek, mindezt igy sejtjük. Sejtésünknek alapja az ajánló levél, melyben Perényihez, mint

[1] Rövid nap, ha életemet Isten meghosszabítandja, és ennyi scholai gondoktól megszabadítand, ezekről nagyobb könyvet irok, hol mindeneket sok helyekkel megbizonyítok . . . stb. [Közölte Révész Erdősi János 106. l.]

nagyságos urához beszél, Gálszécsi István, a gálszécsi iskola mestere. Meddig tartózkodott itt? Bizonytalan.

További életéről és haláláról nagyon kevés maradt emlékezetben. Lampe egy Tamás nevű Gálszécsiről Nadányi után azt állítja (Lampe-Ember Hist. Eccl. Ref. in Hung. 68. l.) hogy Melius Gervasius, Nadányi István, Ozorai Imrével a Maros és Körös közét reformálta 1527 táján. Alig valószinű, hogy ez a Tamás összetéveszthető legyen a mi Istvánunkkal, mint azt Bartholomaeides teszi (Mem. Hung. etc. 10 l.). Hiszen István 1526—28-ban Krakkóban tanult, s egyidejüleg nem reformálhatta a Maros-Körös közét. Bartholomaeides szerint Gálszécsi István visszament Krakkóba 1538 táján; erre az állításra az vezeti őt, hogy második, említettük műve ott jelent meg. Mindenesetre gyenge alap, és nem egyéb tetszelgő feltételnél.

Bod Péter röviden szól felőle, a legelső magyar reformátorok egyikének mondja, „a kik az Isten beszédének világát kezdették meggyújtani, és az embereknek elméjükben megfeneklett s rögzött babonáktól őket megtisztítani.“ Tóth Ferencz Lampe után a Maros és Körös-köze reformátorának tartja és gyulai mesternek mondja. Messze vinne, csak föltevéseinket szaporitaná, ha ezeket az ellentéteket kiakarnók egyenlíteni. Az bizonyos ezekből a följegyzésekből, hogy ő is, mint minden magyar reformátor, nem kötötte helyhez magát és működését. Sztárai Patakról Baranyába ment, Gálszécsi is tanithatott a felső vidéken és az Alföldön. Meddig élt és hol halt meg, nem lehet tudnunk. A negyvenes évek derekán már nem élt, vagy talán megint külföldre vándorolt, a mint Dévai tette?

Gálszécsi mindig érdemes alakja marad az új hit és irodalom multjának, s megérdemli, hogy élete egyes eseményeire figyeljen a késő utód. Sajnálom, hogy kutatnom nem lehetett alaposabban és részletesebben életét, mely, mint az apostoloké, egyrészt mindig tiszteletes, mint magyar iróé és énekszerzőé, tanulságos.

Ez a kis töredék, mely jelen soraimnak tárgya és oka, egyik legszebb emléke életének.

—

Ezek után közlöm Gálszécsi István Énekes könyvének szövegét a mint következik.

Az nagysagos Pereny Peternek aba Wywarmegy(e) (e)oreok Ispannyanak a galzecy esthwan mester hywsi(ges) zolgalatyat ees ewmaga ayan(la)sat mongya mynth nagysagos wranak.

Zenth Irasnak mi cyoda hazna lígyen nagysagos kegyelmes wram zent pal egyk leweliben nylwan meg ielenti, De te meg maragy (wgy mond az ew zereteo fianak thimotheusnak) ezegbe az kiketh megesmertel es az zent irasbã mellyet giermeksigettẅl fogwa tanwltal kyk tyged tanytanak az ewdweossigre, mely ewdweossig nekẅnk adattatik Jesus Christusba walo hẅtirth, minden isteni ylisbẅl walo yras haznalatos tanytasra f(e)ddysre oktatasra igazwlasnak tanytasara hogy istennek embere teokylletes ligyen minden io dologra es cyelekedetre kyz Ez mondasba wallya az zent irasth haznalni ẅdweossign(e)k tanytasara te hat a ky ewdweozẅlni akar — nem pappa awagy baratt(a) lígyen hanem az zent irasth tanwlya ees hal(g)gassa. Ees a ky tanwlangya (nem) kyalth reyank kyk hirdetẅnk cyak (Jesus) (C)hristusba walo hẅtnek altala emberek (ewdw)eozẅlni, mert hallya a zent irasból (hogy) (cy)ak Jesus Christus nekẅnk adattatoth (ewrewk) bewlcyesigẅl, (zen)sigewl igazwlaswl, (barac)yagwl, es nem mond eretnekeknek le(nny) (m)ewnketh kyk hirdetűnk bewneoseokne(k) (ing)yen walo zabadwlasth eordeok tẅl, be(tegsightẅl) ees halaltwl, kyk hirdettyẅk Christus(t) (a my) z(ent)sigẅnknek, eligtetelẅnknek, ... teloenknek, ewdweozyteonknek ees (egyet)len egy keozbe yaronknak lennye ky(k) (hyrd)etywk (c)ristusyrth bocyattathni meg n(ekẅn)k mindẽ bewneinket, Christus altal m(ew)nketh megigazwltatni Ees Christusyrth adattatni nekẅnk az eoreok ileteth ingyen cyak hogy hi(g)yẅk ezeket nekẅnk adattatni Christusirth. (I)ngyen azyrt mondom merth az teorwinys hirdeti bewneynknek bocyanattyat de nem ingyen hanem teokilletes engedelmessigẅnk(h)yrth ees teorwinnek be tellyesytisirth de mire hogy az teorwint bee nem tellyesythettyẅk zent palnak mondasa zerint, lehetetlen dolog (wgy mond Ro. VIII.) az teorwinbẅl ẅdweozw(lni mert az) ember az terwinnek (nem) engedhet. (Az ewang)eliom pedig hirdeti be(wnnei)nknek (bocyanatty)ath Christusba walo h(ẅtyr)th (ho)gy (Christus)th (i)ngyen walaztya . . . . . gen . . . . . twl, es mẅnket bi . . . . . ossa ty . . . . . gwnrwl. Towa(bba) . . . . . om . . . . . th lizen mew, bẽ . . . . . nem m . . . . . nem istennek igy . . . . bwl . . . . mondta a ze-

rinth. . . .azyrth.....nek igye meg nem wta(llya) (nem zi)dalmaz(za), hanem zewnetlen hal.....ndo hogy annak hallasabol teremhessen, mew bennẃnk hewth mellyel mew ewdweozwllywnk ees mindenektẃl megzabadwllywnk, mikor azyrth illyen hazna lígyen az zent irasnak nagysagodnak ala mynise wttã soklyossa az zent irasbol zerzyk egy (ne)an inekeketh keossignek tanytasairth mert (z)ẽt palnak mondasa zerinth ennek okayrt (z)ewksigesek ceremoniak es inekek az ze(nt eg)ihazban hogy twdatlanokot tanythassa(nak) ees inthessenek fílelemre hewtre ees h(a)l(aa)dasokra. Ees nem cyak zent pal parancyol(ya) ertheteo nyellel ilni zent egyhazban d(e emb)eri teorwinyek zerint ees ekypp(en) zere(zte)teth. Ne latassik tehat senkinek magyar n(y)ellwen walo ineklis az zent egyhazba zi(d)almazandonak lenny (m)erth az ertetlenek semit mew bennẃnk nem cielekednek.... ertettek mwnketh gh..... lele... re..egy....ra. (m)wnkamoth (penigh) ay(anlom) nagy(sagod)nak minth..... nagysagos feoldes w(ra)nak ees iga(z)a (zeret)eoynek, mellyet nagysagod tewlem wegyen yo newen (my)nth iambor zabagyanak hyw fyatwl. Jesus Christus nagysagodat minde wezedelemtẃl megeoryzze eghissigwel ees bikessigwel meghozzon igazgasson az ew dewcyeosiginek eelteryedisyre ees anya zẽt egyhaznak yppẃlisyre. Ez lewel keolth galzecy scholaban zenth Ambros napyan az mew ewdweozytew wrunk Jesus Christusnak zewletisinek wtuna ezer eotzaz harminchat esztendeoben.

Mew hizẃnk az egy istenben, mennek feodnek ees az benne (lewoek terem)teyben, ki fiaywa mewnketh walaztoth, ew testewnkrewl ees lelkũnkrewl mindenkoron gondot wissel, mynth ides atya (fiay)rwl, semmi azirth [meg nem hal]hat akaratja nelkẃl, mert mindenek wadnak : az mew istenẃnknek nagy hatalmaban.

Mew hyzũnk Jesus Cristusban, az ew zẽt fiaban ees mew wrunkban ky az atya, istẽwel egy isten, ees ky eoreoktẃl fogwa wolth zewz mariatwl zẃletek, az kereztfan irettwnk aldozek, p(o)kolra szálla (za)badolasunkirth ees halottaybol feltamadek ewdweossighẃnkirth kith mew warunk a(z) ityletre.

Mew hyzẃnk zent lilek istenben ki az atya ees az fyw istenwel egy isten, nyomoroltaknak wigaztaloya, ew mewnketh wissel izgazgath biztath ees meghzen(tel) wiwin Christusnak zenth

gyẅlekezeti(be), hol nekůnk megbocyattathnak minden bewneink Christusyrth, kiwel ez mostani testhnek feltamadasa wttan eoreokke ilůnk.

Christusnak wocywrayarwl walo enek, mely ew magatwl nekůnk adattatoth hozzank walo nagyzeretetibwl hẅtẅnknek ereossighyrth.

Jesus Christus mew ewdweoissighwnk, ky mew twlunk istennek haragyat eel woette az ew kesserẅsighes halalawal, ees megzabadytotk pokolnak kynnyatwl.

E szöveget minden változtatás nélkül, pusztán csak (—) közé tett pótlásokkal adtam. Ajánló levele szövegét csak egy helyütt nem sikerült teljesen kitöltenem. Figyelmes szemlélő észre fogja venni, hogy szövegem teljesebb, bele nem értve a pótlásokat, mint a facsimile. Ennek az az oka, hogy szövegemet az eredetiről másoltam, melyen az egyes betűk többé-kevésbbé kivehetők a ragasztó pép és a restaurálás alól, a mik a hasonmás fényképi fölvételekor a kép tisztaságára zavarólag hatottak.

Végül hálás kötelességemnek tartom Ágoston József úrnak, ama lekötelező szivességeért, melylyel Gálszécsi István énekes könyvét a „Magyar Könyv-Szemlé"-ben való felhasználásra átengedte, őszinte köszönemet kifejezni.

HORVÁT ISTVÁN 1843-IK ÉVI EMLÉKIRATA A N. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁRÓL.

Midőn a boldogemlékű József nádor, ki a Nemzeti Múzeum fejlődése körül elévülhetetlen érdemeket szerzett, s kinek félszázados nádorsága összeesik a Magyar Nemzeti Múzeum alapításával, fejlődésével, megizmosodásával és palotájának felépítésével, 1843-ban a Múzeum igazgatójává *Kubinyi Ágostont* nevezte ki, ez, hogy magát az intézet különböző gyűjteményeiről tájékozhassa, azzal kezdte meg hivatalos működését, hogy a Múzeum osztályőreitől kimerítő jelentést kért a kezelésökre bízott gyűjtemények eredetéről és állapotáról. Ezen hivatalos felszólításra Horvát István, a Nemzeti Múzeum akkori nagytudományú könyvtárnoka s az intézet több évig volt helyettes igazgatója egy emlékirattal felelt, melyben a múzeumi könyvtár történetét és állapotát 1802—1843-ig ismertette. Ezen emlékirat a Nemzeti Múzeum könyvtárának történetéről, oly érdekes, ma már csak kevesek által ismert adalékot nyujt, hogy érdemesnek tartjuk azt a könyvtár ügyiratai bol folyóiratunkban egész terjedelmében lenyomatni. Megjegyezzük, hogy az emlékirat oly időben készült, midőn a Nemzeti Múzeumnak még saját palotája nem volt.

Horvát István emlékirata így szól:

* * *

„Tekéntetes Igazgató úr, különösen tisztelt Uram!

A folyó évi Aprilis 22-dikéről 3-dik szám alatt hozzám küldött hivatalos levele következtében tartozó tisztelettel s engedelmességgel tudtára adom kevánt fölvilágosítás fejében azokat, a miket a Széchényi országos könyvtárról, melyet fölállíttatása első időszakától folyton folyva ismertem és használtam, tudok.

A halhatatlan emlékezetű s Hazája eránt lángoló szeretettel viseltető Széchenyi Ferentz Gróf viszszaérkezvén országos Nápolyi követségéből — mellynek tárgya, egy a Magyar Karoktól és Rendektől a Nápolyi Királynak országunkban mulatása emlékezetére veretett emlékpénznek általadatása volt — eltekélé magában szeretve tisztelt Hazája oltárára valamelly nagytulajdonu hála áldozatot le tenni. Ennél fogva kedvelt theresiánumi egykori Tanítójával, a hires Denis Mihálylyal — ki ekkor már a Bétsi Tsászári Könyvtárnak nagyhirü és érdemü Őre volt — tanátskozásokba ereszkedvén, örömmel el fogadta azon javaslatot, hogy egy fölállítandó Magyar Nemzeti Könyvtárral lepné meg a nemzetiséget naponként magasabb fokra emelni törekedő Magyar Nemzetet.

Ettől az időtől, a még akkor Latin nyelvet igen tisztelő időszakban, jelszavává válék a nagylelkü Grófnak: „*HUNGARIAM et HUNGAROS,*“ s Magyar Ország neve alatt igen természetesen a Magyar Korona oltalma alá egykor tartozott minden melléktartományok is értettek, s hasonló kiterjedésben vétettek a Magyar Irók is; — sőt még azon külföldiek is, kik Nagy Magyar Országról akármit valaha irtak, a Nemzeti Könyvtár körébe számláltattak.

Tzélhoz jutás végett nagy mennyiségü pénzt költött a különben is bőadakozásu Gróf, s a könyv és Kézirat, továbbá Kép és Földabrosz, meg régi magyar pénz szerzésben segéde s úgy szólván jobb keze volt a szinte igen nemes keblü Kocsobai Tibolth Mihály, Lajos fiának kedvelt nevelője, ki nem kémélve fáradságot, s mindenféle akadályokat legyőzve, nem sokára, Czenken, Soprony vármegye kebelében, a boldog emlékezetü Gróf szokott lakhelyén — hol most mind ketten nem messze egymástól áldásban nyugszanak — fölállította az annyira óhajtott nemzeti Könyvtárt.

Ugyan Tibolth Mihály fáradhatatlan szorgalommal elkészitette a Nemzeti Könyvtár Lajstromát is, melly illy tzim alatt napfényre bocsáttatott: „Catalogus Bibliothecae Hungricae Francisci Com. Széchényi. Tomus I. Scriptores Hungaros et Rerum Hungaricarum Typis Editos complexus. Sopronii, typis Siessianis, 1799. Pars I. A—L. et Pars II. M—Z. in 8. — Következő évben kiadatott: „Index Alter Libror. Bibliothecae Hungaricae

Francisci Com. Széchényi duobus Tomis comprehensos, in Scientiarum ordines distributos exhibens. Pesthini, typis Trattnerianis, 1800. in 8°. E lajstromokban, a mi figyelemreméltó, azon rendszer szolgál alapúl, melly im e könyvben előterjesztetett: „Michael Denis, Einleitung in die Bücherkunde. Zweyte Ausgabe. Wien, 1795. in 4-to I—II. Theil. — Sőt Denis irá a lajstrom első kötetéhez az előbeszédet is.

De e Könyvtár még mindeddig magános tulajdon volt. Tsak 1802-dikben ajándékozá azt a buzgó birtokos édes Hazájának, kinyervén I. Ferentz Magyar Királynak megegyezését s egyszersmind alapítványát. Költ az alapítvány Levél Bétsben november 25-dikén 1802-dik esztendőben, melly szerént a Széchényi Országos Könyvtár őre, (Miller Jakab Ferdinánd), az Irnok (Petrovics Ignátz) és az Intézet szolgája (Pavorics Jakab), a Haza fenséges Nádora, vagy ennek nem létében, a Fenséges Magyar Helytartó Tanáts kormánya alá bizattak, s fizetéseiket mindnyájan, a mi ezen három egyedre nézve némelly részben még ma is történik, a Pesti Fő Oskola pénztárából vevék, s az alapítónak pedig és családa közül az idősebbiknek kinevezési jog tulajdoníttatott.

Első lakhelye az Intézetnek a mostani Seminarium épületében, hol akkor a Fenséges Curia is tartózkodott, volt, s ottan nyittatott ki először 1803-dikban Augustus 20-án jelenlétemben is, minekutána tudnivágyásból a Czenkről érkezett ládákat kiüríteni s a könyveket, kéziratokat (mert a Pénzek sokkal később hozattak Pestre), képeket és Földabroszokat rendberakni segítettem.

Még ezen esztendőben szerentsés volt az Intézet December 10-dikén a Szent-Pétervárából viszsza jött fenséges Nádort az alapító társaságában fogadni, melly alkalommal ime két könyv is napfényre bocsáttatott: „Catalogus Bibliothecae Hungaricae Nationalis Széchényianae. Tomi I. Suplementum I. A—Z. Posonii, 1803., typis Belnaianis." És: „Index Alter Libror. Bibliothecae Széchényiano Regnicolaris Suplemento Primo comprehensos, in Scientiarum Ordines distributos exhibens. Posonii, 1803. in 8° typis Belnayanis." — Mindezek, mind az előbbeni lajstromok tsak most küldettek meg ajándékul minden Törvényhatóságoknak és minden magyar országi Iróknak, és ugyan az utóbbiaknak

olly kérelemmel, hogy saját kezükkel az átalvételről választ küldjenek.

Erre közfigyelem ébredett az egész Hazában, s most már látván a lajstromokból a Tudósok, mivel bír és mivel nem bír a Nemzeti Könyvtár, vetekedve siettek mások is gazdagítani az országos köz kintset, mellyet az alapító maga is naponként temérdek költséggel bővített.

Azonban November 19-dikén 1805-dikben a Bétshez közelítő Frantzia ország miatt a Haza fenséges Nádorának rendeléséből a Nemzeti Könyvtár Temesvárra vitetett kotsikon a Pesti Fő oskola költségén, honnand tsak Martius közepe felé a legnagyobb sarakban 1806-dikban hozatott vissza.

Alig rakattak bé a vissza hozatott könyvek előbbi helyeikbe, tüstént új tsapás érte a kezdetben álló Intézetet. Pesten királyi rendelésből Papnevelő Intézet állíttatván föl, e végből a Királyi Curia a Fő oskola épületébe szállittatott, a Fő oskola pedig mostani lakhelyébe költözött, hol a Nemzeti Könyvtár is egyidőre nyughelyet kapott. Itt egészen ujra kellett mindent jelelni és rendezni a terem nagy különbözése miatt, mellybe 1807-ben Ferentz Királynak márvány mellszobra, Procoptól készítve, szinte fölállíttatott az alapító bőkezűségéből, ki egyúttal kiadatta és szerteszét küldözte imez új Könyvlajstromokat is: „Catalogus Bibliothecae Hungaricae Széchényiano Regnicolaris. Tomi I. Supplementum II. A—Z. Sopronii, typis Siessianis, 1807. in 8°.“ És: „Index Alter Supplementi II. Pestini, typis Trattnerianis, 1807., in 8°.“ — Ez is, mint az első Pótlék Lajstrom, Petrovics készítménye: de egyszersmind ez a Széchenyi országos Könyvtárnak utolsó közrebotsátott lajstroma. Mennyire halladott volna Magyar országnak Irodalmi Története, ha a Lajstrom kiadás félbe nem szakasztatik!!

Fájdalom! már ekkor belső sinlődés emésztette az Intézetet. A Könyvtárnok minduntalan más és más helyet ada a könyveknek s Petrovics előtt gyanúba esék arról is, hogy elhordja kéz alatt a könyveket: az Irnok, egykor Széchenyi Pál Gróf nevelője, nyilván fölszólal, s tébolyodottság ürügye alatt elmozdíttatik a Könyvtár mellől, s helyébe az alapitótól Gruber Pál Antal neveztetik ki, s ez szinte összse nem férhetvén előljárójával, egy év mulva elhagyja a Könyvtárt, s helyébe Sztrázsay Jósef Alajos

neveztetik ki a Könyvtárhoz, kit nem sokára tolvajságért el kellett botsátani.

Terhelék fölötte a Haza fenséges Nádorának gondos szívét a Széchenyi országos Könyvtár vándorlásai, s most tehát állandó lakhelyről, és ugyan az Intézet fontosságához illőről, gondolkozék, s Tervet készíttete a Széchenyi országos Könyvtár őre által egy már sokkal több ágazatokra kiterjedő Magyar Nemzeti Museumról, helyetadót egyszersmind mindenféle Magyar országban talált Régiségeknek és Magyar országot illető Természetieknek és Kézi Műveknek. Kiadatott nyomtatásban e terv illy tzím alatt: „Museum Hungaricum Excelsis Regni Proceribus et JJ. Statibus ac ordinibus exhibitum. Budae, typis regiae Universitate Hungariae (1807.) in folio." Kiosztatván az országgyülés alatt e munka, de szét is küldetvén a Törvényhatóságokhoz, most ugyan alkalmas hely hiánya miatt a tárgy el nem döntethetett: Mindazonáltal még is azt a hasznot szülte, hogy az országgyülés minden a Fejedelemnek ajánlott 1 forinttól 1 garast beszedetni rendelt a fölállítandó Magyar Nemzeti Museum tőkepénzének alapíttatására. Minden esetre pedig, mint az 1807-diki Törvénynek XXIV. tzikkelye hirdeti, nagy köszönettel az alapító eránt a Széchenyi országos Könyvtár minden ágazataival együtt országos oltalom alá vétetett, s a Magyar Nemzeti Museum neve is most legelőször a törvényben megpendíttetett.

Fényes szerentséjének tartotta azt is az új Magyar Nemzeti Museum, hogy Május 6-dikán Ferdinánd Korona Herczegtől, mostani ditső Urunktól, Május 21-dikén pedig 1807-ben magától Ferentz Királytól meg nézetett, s kegyes meg elégedést hallhatott. E nagy vendégnek mutattatott be legelőször a Széchényi Magyar Pénz Gyüjteménynek Lajstroma, mellyet Schönwisner István készített három kötetben és egy különös Réztábla kötetben. Ezen Lajstrom is a Törvényhatóságokhoz szerteszét küldetett és a Tudósoknak ajándékul osztogattatott.

1808-dikban I. Ferdinánd és Maximilián Királyoknak Török országban tartózkodó Követeikhez küldetett eredeti leveleik jelentek meg nyomtatásban Miller szorgalma által; megvétettek a garasokból bégyült pénzből 4500 forinton Eder Károly erdélyi szász tudós Kéziratai; Rhédey Lajos gróf Kéziratokat ajándékozott a nemzeti Könyvtárnak; végre a tudományosságnak állandó

pártfogója Kubinyi Péter, mindenféle és számos értekezésekkel, pénzekkel és ásványokkal bővítette a Nemzeti Museumot, Ugyan ezen évben nyerte a Museum Grassalkovich Herczegtől azon tért, mellyen most a Füvész Kert vagyon, mellyet a Fő oskola régi Füvész Kertének terével, a mostani belvárosi egész *szép Uttza* előbbi üres terével eltserélt, s e Tsere az 1808-diki Törvény 8-dik tzikkelyében jóvá hagyatott, és a Nemzeti Museum oltalma világos törvény által a Haza fenséges Nádorára bizatott.

Erre a határtalan kegyelmü Pártfogó 1809-dik kezdetén minden általa birt kéziratait a hires, Práy Györgynek, úgy a tőle tizenkét ezer forinton vásárlott Kovachich Márton Kézirat Gyüjteményét is a Museumnak ajándékozta. Alig vétettek által azonban e Kintsek, tüstént Május 21-dikén 1809-dikben a Frantzia veszély elől a Széchenyi országos Könyvtár Nagy-Váradra vitetett, s innend 1810-diki Mártius 7-dikén hozatott vissza.

Kirakatván ismét a vándorlott nemzeti Könyvtár maga helyére, nem sokára fényesebb alakot vőn magára: mert elérkezett Pestre és huszonkét hazai fákból készült tsinos almárjomban tereme közepén két sorban szemlélésre ki tétetett a Széchenyi ajándékozta Magyar és Erdélyországi gazdag Pénz gyüjtemény, s ennek ime pótlék lajstroma is nyomtatásban kiadatott és szétküldetett: „Appendix ad Catalogum Numorum Hungariae ac Transilvaniae Instituti Nationalis Széchényiani. Pesthini, typis Trattnerianis, 1810. in 8°." Ez Miller Jakab Ferdinánd munkája. Megvétettek ugyan ez évben 3000 forinton Szirmay Antal, udvari Tanátsos, Kéziratai; az Egri Káptalan Veránttius Antal Esztergomi Érseknek, a Nagy váradi Káptalan pedig Forgách Pál Gróf s Kanonoknak husz kötetre menő Kéziratait is ajándékba küldötte. Ellenben a legkinosabb tsapás érte a nemzeti Intézetet, midőn részént segedelmi garasokból, részént nagylelkü hazafiaknak alapítványaikból (mellyek többnyire Miller Jakab Ferdinánd onszolásaira tétettek) már 479,541 forintra nevekedett tőkepénzei az esmeretes Deválvatio által egy ötöd részre leszállíttattak.

Az eddig tsak egy osztályból állott Intézet 1811-dik évben már különbféle mintegy egymástól elvált ágokra kezdett oszlani. A nagyobb számra nevekedett Ásvány Gyüjtemény, mellynek alap követ Széchényi Grófné gyüjteménye tette, Tehel Lajos szemé-

lyében különös őrt nyert, s most már napról napra mindinkább bővült.

1812-dikben Koller Jósef Pétsi nagy Prépost szinte Veránthus Antal Esztergomi Érseknek néhány eredeti Kéziratával kedveskedék a Nemzeti Könyvtárnak; a Posonyi Társas Káptalan pedig, közbejöttömmel, legbetsesebb Kéziratait, mellyek között vala a Magyar Nyelvnek legrégiebb Nyomdoka is, tette le a Haza oltárára. Ekkor jöttek a Könyvtárnok ajándékából a nemzeti Könyvtárba Mészáros Ignátz Kéziratai is. De egyúttal Mártius 1-sőjén 1812-dikben Miller Jakab Ferdinánd a fenséges Nádortól a Magyar Nemzeti Museum Igazgatójává kineveztetvén, a Széchenyi országos Könyvtár Őrének hivatala megürült, miből kellemetlen s nem várt összeütközések és bonyolódások támadtak.

Széchényi Ferentz Gróf, nem gyanítván valamely akadályt, nem sokára a megürülés után alapítványi jogával élve engemet neveze ki a nemzeti könyvtár Őrévé, s ugyanezt megírá a Haza fenséges Nádorának, kinél e hang, mint a történtekből gyanítani lehet, elhangzott. A Gróf, nem kapván November 15-dikéig választ kinevezésére, ugyan e napon kineveztetésemet a Magyar Királyi Helytartó Tanátsnak is, de egyuttal nekem is, megirá. Azonban mind ennek nem lőn sikere. Az üresedett hivatal továbbá is üresen marada. Azt okozá inkább e történet, hogy az 1813-diki Magyar hivatalos Tiszt Lajstromban már nem a régi „*Bibliotheca Széchényiano Regnicolaris*“ tzim, hanem a „*Museum Nationale Hungaricum*“ állott, a mi mai napig állandóúl megtartatik.

1813-dikban a Magyar Nemzeti Museum Batthányi Antal Gróf nagytelkét vevé meg, s előbbi széputtzai telkét eladá. Innend következett, hogy a Széchényi országos Könyvtár 1817-ben ismét uj lakhelyre vándorlott. Részént ó lakhelyén, részént ezen új lakhelyben fogadá a Magyar Nemzeti Museum 1814-dikben october hónapban a három szövetséges Fejedelmet, úgy mint Ferentz Királyt, Sándor orosz Tsászárt, és Fridrik Wilhelm Burkus Királyt.

Régi épületek állván az új telken, ezeknek alkalmaztatásuk, s minduntalani javítgatásaik a Museumnak tsekély tőkepénzét majd mind fölemésztették, honnand nagy inség hárult a fokonként szaporíttatott tisztviselőkre, kik a drágaság miatt is nyomorult

fizetéseik mellett majd az éhen halással küzdöttek. Innend köz elégedetlenség s más rut baj következett, inkább elhallgatandó, mint kimondandó.

1814—1815-dikben kiadatta Széchényi Ferentz Gróf a nemzeti Könyvtár Kéziratainak lajstromukat Millerrel illy tzím alatt: „Catalogus Manuscriptorum Bibliothecae Nationalis Hungaricae Széchényiano. Regnicolaris. Sopronii, typis haeredum Siessianorum, 1814—1815. in 8°. Vol. I—III." Készen volt a Kép és Földabrosz Lajstrom is kéziratban — de az elkedvetlenedett Gróf többé a Kiadást nem akarta folytatni, mivel az Igazgatónak némelly helytelen tetteivel is méltatlanul megbántatott. Ha nem érénteném is, önkényt meg fogható, hogy illy esetek által sokat vesztett a köz ügy.

1815-dik évi December 7-dikén végre váratlanul 1000 papiros forint fizetés, de nem sokára nyujtandó jobb állapot igérete mellett, ki neveze engemet a Haza szeretve tisztelt Fenséges Nádora Széchényi országos könyvtár őrévé, mi a Gróf szivét némi részben megvigasztalta. 1816-diki Junius 27-dikén Kovachich Jósef Miklós 500 papiros frt fizetéssel rendeltetett mellém segédül, ki azonban Augustus 29-dikén 1821-ben butsut veve az Intézettől, mióta mostanig egyedül magam viseltem a Könyvtárnak minden terheit.

Kineveztetésemmel együtt vevém a Fönséges Nádor parantsát, hogy Kriebel Jósef, Gallitziában fényes hivatalt viselő Hazánkfiának, történeti törekedéseit összemunkálkodva elősegíteném. Ez a buzgó férfiú mostani lakhelyünk történeteit deák nyelven Homerustól mostanig akará pompásan kiadni, s a könyveiből bejövendő pénzt, ha a nemzeti Museum Kéziratait saját költségein kinyomatja, egészen a Museumnak által kellvén engedni. Éreztem ezen összemunkálkodásra elégtelenségemet, s mellőztetni kérém tőlem a nagy bizodalmat. Azonban a legkegyesebb Nádor igaz vallástételemet, szerénységnek magyarázva, nem hivé el, és sürgeté parantsa kivitelét. Innend kéntelen valék temérdek áldozat, időfölszentelés, és folytonos tanulás mellett magamnak tzélhoz vezethető esmereteket, mint egy az A. B. Cén kezdve gyüjteni, a mi egész életem föláldoztatásába került. Ugyan is, midőn Kriebellel összejövén és a munkakiviteléről tanátskozván, tapasztalám, hogy ő tsak a folyamokból, nem pedig magukból, a leg-

tisztább Kutfőkből, óhajtana dolgozni, ezt a Kritikai szabályokkal meg nem tudván egyeztetni, mentem előbbre magam azon ösvényen, mellyet egyedül helyesnek véltem, s ezen eltekélésemmel egy nagy történeti Reformátioba buktam, melly képes fölforgatni a világ közönséges történeteit Nagy Károlyig.

Kriebel néhány év előtt elvégzé munkáját deák nyelven — barbarus deák nyelven — s megküldé a Museumnak. Ez azt, ma már, midőn nálunk a deák nyelv, ha nem utálttá, legalább nem kedveltté vált, aligha kiadandja: Én is elvégeztem, de tsak jegyzetekben, több száz kötetet betöltő vizsgálataimat. Ujra mondom e fáradozás egész életembe s minden értékembe került.

Midőn a Pesti Főoskola épületében álló nemzeti könyvtárt lajstromok és könyvjelelések nélkül által vevém, 1817-dikben pedig a Batthányi telekre által szállítám, benne mindent ujra kellett rendeznem, utóbb pedig a Két Schedius Lajos nagylelkü részvételével öszsze irnom. E munkáról meg vagynak a Lajstromok Kéziratban: de e munka ismét tsak nem hasztalanná vált, mert a nagy vizáradás alatt nyakra főre, hogy a Nemzet Kintse megmentessék, mindent részént ládákban, részént kosarakban az első emeletbe kellett földszínről hordatnom, utóbb pedig, le bontatván fölöttem a házfedél az Építész humanitásából, megint mindent a Ludovicaeumba kellett kasos szekereken kitakarítanom. Illy számos viszontagságokat szenvedett eddig a Széchényi országos Könyvtár, melly öszsze iráskor megszámláltatván, kerek számmal kétezerszázhatvan négy kéziratot, tizen kilentzezer kötetet, s közel negyven ezer különös munkát foglalt magában. De tudni szükséges, hogy a Könyvszámban már a Széchényi Gróf ajándékozta Soproni Könyvtár is benne foglaltatik.

Kineveztetésem, tudniillik, ki engesztelvén az alapítót, ez 1818-dik évben — midőn a fönséges Nádor 7000 forinton Kietaibel Pál Kéziratait is megvevé — a Museum Tisztviselőinek sorsukon segíteni akarván, Soproni 9000 Kötetre rugó nagy külföldi Könyvtárat olly módon ajándékozá a Museumnak, hogy én Sopronba rándulván a Könyvtárt megbetsüljem, általvegyem, Pestre szállítsam, és Pesten az árverés által nyilván eladassék, és a be veendő pénzből a Tisztek addig is, míg róluk az ország

gondoskodik, bővebb fizetést huzzanak. Teljesítém a reám bizottakat, s midőn a Könyvek Pestre elérkeztek, s kirakattak, a Museum Igazgatója a fenséges Nádornak világos megegyezése nélkül árultatni kezdé, úgyszólván igen tsekély áron a legpompásabb Soproni Könyveket, a mi közzudúlást okozott Pest és Buda lakosaiban. Már 2015 forint bevétetett, midőn a köz zaj a Nádornak fülébe jött. Tüstént letiltá az eladást, s az uj alapítvány mai napig végre nem hajtatott.

Az Igazgató, tagadhatatlan — mint az Iratok bizonyítják — nagy summa tőkepénzeket szerzett az Intézetnek. Ez okozza, hogy magát mint egy alapítónak tekéntette, s önkénye szerént akara tenni mindent, sőt szabadon szerette el hordani, s néha el is ajándékozni vidékieknek a nemzeti Muzeum kéziratait és könyveit. A Nádor többször rendtartásra inté, s midőn ez sem használt, sőt magának a Nádornak ajándékkönyveit is elvivegeté s a billyegeket kivakará, kéntelen volt a Nádor el vetetni tőle a Könyvtár kultsait. Én ezek által a legkedvetlenebb helyzetben sinlődtem : mert ma p. o. be irtam a Bővülés lajstromba Amade Antal Grófnak egy igen igen ritka ajándékát, megjeleltem, helyt adtam neki : Másnap beleszeretvén e nagyritkaságba az Igazgató, azt fölvitte saját könyvtárába. Többször tapasztalván illyeket, fölhagytam minden beirással, mint hogy beirásaim ellenem fegyvert nyujthatnának, én pedig nem teheték róla, hogy a könyvek százanként elvesztek, vagy eladattak. Ilyenek történtek, a mennyire tudom más osztályokban is.

1818-dikban megjelent nyomtatásban ama munka : „Acta Litteraria Musei Nationalis Hungarici. Budae, 1818. in 4-to, Tomus I.“ Sürgettetett ennek folytatása, de a lajstromozás alatt legjobb szándék mellett sem dolgozhattunk az akkori zürzavarokban, és elkeseredésben, küzdve tsekély fizetéseink miatt a mindennapi szükségekkel is.

Később 1824-ben a fenséges Nádor Kéler Godofrid Könyvtárát, melly nem nagy, de igen jeles, vette meg a Museum számára; utóbb Jankovich Miklós Gyüjteményeivel gazdagodott a nemzeti Könyvtár, de a mellyek, a mennyire egyenesen kéziratokat, okleveleket, és Magyar országot tárgyazó Könyveket foglalnak magukban, a veszedelmes Vizáradásban — minthogy háza ledőlni akart — nyakra főre tömegben vetettek által, s egy

részben Budára az országos Pénztárba és Levéltárba vitettek; más részről Pestvármegye Fegyvertárába először, azután pedig a Ludovicaeum épületébe takaríttattak. Nem sokára reám bizatott — minthogy a régiség őre időközben meghalálozott — Képeinek, Szobrainak, Pénzeinek, Ékességeinek, Fegyvereinek általvételük és összeiratásuk; reám bizattak az Igazgatósági hivatalos levelezések; reám minden, a mi tsak mint dolog, magát előadta. Esztendőket töltöttem ezen munkákban ingyen, a Széchényi országos Könyvtárra épen nem ügyelhetvén, hol ha minden ismét rendbe szedetett volna is, a rend elhordáskor elrontatott s minden fáradozás hasztalan munkává vált volna.

Utolszor a nemzeti Könyvtár gyarapodásai között Vuchetich Mátyás kisded Könyvtár hagyományát és Illésházy István Grófnak Dubnitzai Könyvtárát — mellyet helyben ismét tsak tömegben Pejcsek Károly Trentsén vármegyei Főszolga Bírótól általvettem — kell megemlítenem. Az utóbbik, nem levén hely, almárjom és pénz, most is ládákban áll, az új épületbe be hozandó. Ennek egy része hasztalan régi kopott Románokból áll, mellyek egész fölső vidék kezében szerte szét szoktak forogni, s azért néha tsonkák is. De vagynak kintsek is tsak ugyan ezen ajándék között.

Érintenem illik azt is, hogy az alapítvány levél szerént a Teleki Grófi ág könyvtára is a Magyar Nemzeti Museumnak — nem pedig a Magyar Tudós Társaságnak — ajándékoztatott. Jött is hozzám a Fönséges Nádortól általvétel miatt parants, de ez végbe nem vitethetett, minthogy a Grófok addig, míg illő és alkalmas hely nem leend, a Könyvtárt által adni nem akarák. Ezt az alapítvány szerént egy a Grófi Családtól kinevezendő és fizetést huzandó őr fogja annak idejében őrzeni.

Ennyiből áll, a mit tudósításul a Széchényi országos Könyvtárról Tekéntetes Igazgató Urnak adhattam. Maga böltsen által fogja látni, hogy a ládákban heverő, s még összse nem iratott tömeg könyveknek egész számukról, vagy a köteteknek bizonyos mennyiségeikről tsak közelíthető vagy hihető nyilatkozást sem adhatok. — Annyi bizonyos, hogy a Magyar Nemzeti Museum Széchényi és a fönséges Nádor kegyelméből már is temérdek Kintsekkel bir, millyenekkel kevés fönálló Museum ditsekedhetik

a szomszéd országokban. Mindazonáltal ezek még mind rendező kezekre, sok munkára és igen nagy költségekre várnak.

Széchényi Lajos Gróf ő Excellentiája újabb alapítványából évenként számadás terhe alatt a Széchényi országos Könyvtár Őre 400 pengő forintnyi könyveket vehet, de tsak Magyar országot szorosan illetőket. Más alapítvány gyarapodás végett nem tétetett.

A mi már a ritkább Könyveket és Kéziratokat illeti, ezekről röviden a következőket illik főképen megjegyzenem:

A) Könyvek:

1. Concordia inter Fredericum Rom. Imp. Maximilianum ejus filium et Wladislaum Hung. Regem inita. Data Budae. Char. Goth. in folio." — E nagy ritkaságot 1810-dikben a fönséges Nádor vette, s nekünk ajándékozta. Ezen kivül tsak egy példányát esmerem a könyvnek Austriában, a Mölki Bentzéseknél. Denis, Annal. Typogr. Michaelis Maittaire Supplementum. Viennae, 1789. in 4-to, Panzer II, p. 545. Nr. 4718. — Mivel még ládában vagyon meg nem mutathattam.

2. Constitutiones Inclyti Regni Hungariae. Mátyás királynak nagy Decretuma, mellyet Mohorai Vidfy Ambrus, Nográd vármegye Al-Ispánya, adatott ki hely- és évnélkül. Ajándékozta 1815-ben közbevetésemre a Posonyi Evangelicus Covent. Vagyon e Könyvnek Liptsei kiadatása is, s még egy másik, az elsőtől és másodiktól egészen különböző, szinte hely és év nélkül, mellyet az Ingolstadiumi Könyvtár birt. Erre utazás alatt talán méltó volna figyelmezni, mert Panzer, Annal. Typogr. Vol. I. p. 266. Nr. 3. azt Mátyás idejéből Budai nyomtatványnak gyanítja. Tzíme ez: Mathiae Regis Hungariae, Bohemiae etc. leges in dieta, ut vocatur, seu conventu generali procerum Regni Budae habita, conditae. s. l. et a. Char. Goth. in 4-to. — Példányunk, mellynek más tzíme, szinte ládában vagyon, s azért még nem mutathattam.

3. Joannis de Thurocz Hungarorum Chronicon. Inest. Epistola Theobaldi Feger Librarii et Civis Budensis ad Matthiam. Hungarorum Regem. Augustae Vindelicorum 1488. (1488.) in 4-to. — Ebből két példányunk vagyon. Egyiket, melly szebb és szinekkel festett, a Nádor; a másikat Széchényi ajándékozta. Jankovich birt egy példányt pergamentra — nem pedig papi-

rosra — nyomtatva, melyben Feger Ajánló levele arany betükkel van nyomva, a mi arra mutat, hogy vagy Mátyásé, vagy Beatrix Attyáé volt a példány. Ez a kints is, úgy vélem, a tömeg között vizáradáskor által adatott.

4. Joannis de Thurocz Hungarorum Chronicon, Brunae, 1488. fol. Széchényi ajándéka. A Teleky Könyvtárban Cornides kintsei között vagyon Thuroczinak egy Velentzei kiadatása, (?) melly eddig legritkább. Másutt, tudtomra, nem jő elő. Volt kezemben 1804-ben.

5. Vagynak a XV-dik század végéből és XVI-dik század kezdetéből szép nyomtatott Magyar országi Missaléink, Breviáriumaink és ordinariusaink, nehányon pergamentre nyomtatva. Ezekből, mivel a többi ládákban vagyon, tsak Czech ajándékozta Missálenkat mutathattam meg.

6. Vagyon egy Corcordia Könyvünk, mellybe sokáig a Magyar országi Református Prédikátorok neveiket saját kezükkel beirták.

7. Jankovich Gyüjteményében a Chronicon Budensén kivül még sok Magyar Incunábulák vagynak. Ezek is ládában hevernek. Azonban a XV-dik századi Magyar Incunábulákból még igen sok hibáz. Lészen elég szerezni való a következő Kornak is.

8. Legrégiebb Magyar Könyvünk Sylvester János Uj Testamentoma, melly Uj-Szigeten Vas Vár mellett jelent meg negyedrétben 1541-ben Abádi Benedek betüivel. Birjuk e munkának Bétsi Kiadatását is 1574-ből 4-rétben. Sylvesternek Magyar Grammatikáját, mellynek tsak egyetlen példánya maradott fön, Homerus munkái mellé köttetve, Fáy, Debretzeni Tanátsos bírta, míg élt. Most örökösénél kellene keresni. Ez volna az első Magyar Könyv Magyar országban kiadva Uj-Szigeten 1539-dikből. Jankovits Miklós Gyüjteményében meg vagynak — s úgy vélem által adta — Zenth Pál Levelei Magyar Nyelven, ki adva Komjáthy Benedektől Krakkóban 1533-ban. Ez a legrégiebb könyv magyarúl, de külföldön napfényre eresztve. Későbbi, és ugyan XVI-dik századi Könyveink figyelmet érdemlő számmal vagynak.

9. Jankovits Miklósnak külföldi Könyvtárában igen sok és ritka Incunubalák és Kintsek vagynak.

B) Kéziratok :

1. Hartvici Episcopi Vita S. Stephani Regis jussu Regis Colomanni scripta Codex Ms. perg. in folio minori. Ezt jelentésemre a fönséges Nádor kérte el Moenus melléki Frankfurt városától Szent Bertalan temploma könyvtárából. Megmutattam.

2. Sacramentarium seu Missale Boldvense. Cod. MS. perg. in folio minori. E Jászói Mise Könyv. Vagynak benne régi egyházi magyar országi törvények ; találtatik egy régi Magyar országi Rövid Krónika e Kéziratban, s benne jő elő a Magyar Nyelvnek legrégiebb folyóbeszédü maradványa, a két halotti Beszéd 1183-dikból III. Béla alatt. Megmutattam.

3. Stephani, dicti Golsonis, de Suppronio, Missale. Ao. 1383. MS. Membr. in folio. Ládában vagyon, azért megnem mutathattam. Én ezen XIV-dik századi Missálén kivül ugyanazon századból tsak egy Missálét esmérek, melly a Károly Fehérvári Püspöki Könyvtárban áll, s egykor a Posoni Káptalané volt.

4. Heilungs Instrument unter denen Herzogen von Oesterreich vom Jahr 1379. MS. membr. in folio. Széchényi ajándéka, melyet a Leukai Monostorból ennek eltöröltetése előtt szerzett Herberstein eredeti követségi Irataival együtt. Én hoztam el Sopronyból. Mutattam.

5. Deutsch Rationale. Magyarázat a Mise Részeiről német nyelven a fölebb osztozott Ausztriai Herczegek számukra. Kézirat Papiroson a XIV. századból.

6. Liber Precum Ord. S. Pauli latinus, coaevus regimini Ludovici Magni Regis Hungariae Monasterii Csáktornyensis. MS. Chartaceus Saec. XIV. A Nádor Nemes Litterati Sámueltől nem rég vetette általam.

7. Codex MS. Pergamentaceus Theologicus Saec. XV. Scuto gentilitio Joannis de Kanisa Archi-episcopi Strigoniensis in Concilio Generali Constantiensi anno 1413. praesentis. A Nádor vetette velem ugyan Nemes Litterati Sámueltől.

8. Chronicon Regni Hungariae MS. Saec. XV. in folio. Illyésházi Könyvtárában.

9. Jankovich Miklós Gyüjteményében mindenféle régi Kéziratok vagynak, ugymint Classicusok, Magyar országiak, Külföldiek. Minket p. o. főképen érdekelnek Corvinianus Codexei, mellyekkel előbb nem birtunk, Ranzanus Kézirata, melyet Mátyás

Király számára a Magyar Históriáról irt. Ezt különösen Illyésházinak Dubnitzai Könyvtárából elvitte előlem s eladta Aszalay. Galeotus Kézirata, Mátyás Király elmés mondatairól s. a. t.

10. XV. s XVI. századból a Museum már elég számos Kéziratokat bir, mellyek közül legnevezetesebbek, mellyeket általam ajándékozott a Posoni Káptalan. A 2-dik szám alatt említett Boldvai Codex is, ennek ajándéka, s tőlem hozatott el a Pesti Museumba.

C) Oklevelek :

Ezeket is már szép számmal birunk, melly Jankovits Miklós oklevelei által igen gyarapodott. A mieink közűl legrégiebb a Veszprémi Káptalannak 1237-diki levele Aráts faluról a mai Füred szomszédságában. Széchényi Ferentz Gróf ajándéka. A Mikula Nemes Családtól ajándékba nyertük Robert Károly időszakából a Magyar országi Szent György Vitézeknek szabályaikat. Sok az illyetén kints is, tsak kezek legyenek hozzája, idő és pénz a kiadásra.

D) Képek :

A mi végre a Museum Képeit illeti, ezek nem tartoznak ugyan szakomhoz s tsak ideig óráig vagynak gondviselésem alatt, mint Jankovich fegyverei, régiségei, s több egyebei. Azonban még is irhatom a Képekről, hogy ezeknek Lajstromuk kész, s tőlem minden szempillantatban általadatható az Igazgatósági Irományok közül. Pyrker Gyüjteménye még által nem adatott, s ennek én Lajstromával sem birok.

Ki egyébbaránt nagybetsü szíves indulataiba ajánlott különös tisztelettel maradok

Tekéntetes Igazgató Urnak

Pesten, Május 13-dikán 1843.

Köteles szolgája

Horvát István

a Széch. orsz. Könyvtár őre,
a Magyar nemzeti Museum
mellett.

EGY NAGYSZOMBATI KÖNYVKIADÁS 1675-BEN.

Közli: Acsády Ignácz.

Bármi lendületet vett a magyar irodalom a tizenhetedik század folyamán, az iró és az olvasó közönség még mindig nem jutottak közvetlen érintkezésbe egymással vagy más szóval nem a közönség érdeklődésétől és vásárlási kedvétől függött a könyvek megjelenése. Szükség volt még egy harmadik tényezőre, a Maecenásra, a bőkezű patronusra, a kinek áldozatkészségétől függött, hogy az iró valamely munkával a nyilvánosság elé léphessen. Voltak ugyan már akkor is ex professo kiadók, egyes nyomdászok, de ezek csaknem kizárólag gyakorlati czéloknak szolgáló könyveket, naptárakat s más ilyenfélét hoztak saját költségükön forgalomba.

Majdnem minden egyéb könyv megjelenése attól függött, képes-e a szerző valamely gazdag úr érdeklődését fölkelteni s őt arra birni, hogy a nyomtatási költségeket fedezze. Régi irodalmunk virágzása leginkább főpapjainknak és főurainknak köszönhető. Körükből került ki az irók egy része is, kik természetesen műveiket saját költségökön hozták nyilvánosságra. A kik pedig magok nem irtak, azok legalább készségesen támogatták az irókat azzal, hogy műveik nyomtatási költségét fedezték. Legtöbb régi könyvünk egyes főúri patrónusok nagylelkűségének köszöni megjelenését s az egyes munkák élén levő, sokszor nagyhangú ajánlásokban nyernek kifejezést az iró hálaérzelmei a patrónus iránt.

Természetesen nem minden iró volt szerencsés műve számára áldozni kész patrónust szerezni s a patrónusi rendszer, mely egyébiránt Európaszerte divott, általában kissé lealázó volt az

iróra. Nem csekély mértékben csorbíthatta önérzetét s általában az irói foglalkozás tekintélyét, hogy a legjobb, a leghasznosabb könyv megjelenése is mindig a pártfogók pillanatnyi dispositiójától függött. A kiadó-, a patrónuskeresésben volt valami lealázó, mert sokban hasonlított a kolduláshoz. Természetes, hogy főpap vagy főúri kiadót találni nem mindig volt könnyű s gyakran sok kérés, sürgetés után is kosarat kapott az iró úgy, hogy egyik úrtól a másikig kellett vándorolnia, míg czélt ért s könyve megjelenhetett. Ha a költség ekkép fedezve volt, az iró a munkát bizonyos számu példányban kinyomatta s azokat ismerősei sorában vagy könyvárusok segélyével el igyekezett helyezni. A mi pénz ily módon befolyt, abból került ki az ő irói munkadija.

Milyen nehezen ment még kiváló összeköttetésekkel biró embereknek is főúri kiadót találni, mutatja az alábbi levél, melyet az Országos Levéltár egyik gyüjteményéből (Lymbus XXI.) másoltam le, s mely élénk világításba helyezi régi irodalmi viszonyainkat. A levelet Tarnóczy István nagyszombati jezsuita atya intézte gróf Eszterházy Ferenczhez. Tarnóczy amaz irók sorába tartozik, kiket a jezsuita rend nagy számmal adott hazánknak. Igen tevékeny és termékeny iró volt s Szabó Károly Régi Magyar könyvtárában nyolcz kiadott művét találom följegyezve. 1675-ben, midőn az alább közölt levelet megirta, irói pályájának még kezdetén állt, de már akkor kitünő összeköttetésekkel dicsekedett. A mint a levélből kitünik, gróf Eszterházy Ferencznek már fontos szolgálatokat tett s évi 180 frt kiadástól kimélte meg. E szolgálat fejében kéri föl egy fordított munkája kiadására, de hozzá teszi, hogy a grófné, ki a magyar ájtatos könyvekben nagy gyönyört szokott találni, szintén érdeklődni fog a könyv iránt.

Gróf Eszterházy Ferencz, kihez a levelet intézte, kora egyik legelőkelőbb és legvagyonosabb főura, legifjabb fia gróf Eszterházy Miklós nádornak és Nyáry Krisztinának, testvéröcscse gróf Eszterházy Pálnak, a későbbi herczegnek és nádornak, maga pedig az Eszterházyak ma is virágzó fraknói grófi ágának megalapitója.

A hozzá intézett levél igy hangzik :

Ill. Domine Comes ac Patrone obs. Felicissimam continuationem Quadragesimae cum humil. observ. meorum obl.

Minthogy grófné asszonyom ő nga gyönyörködik a magyar ajtatos könyvekben, én akarnék most egyet kibocsátani az ő

nga méltóságos neve alatt, ha Ngtok gratiája anteralna. Azon könyvecske Rómából származott, a hol rövid idő alatt kilenczszer imprimáltatott és mindenféle nyelvekre fordíttatott úgy, hogy a könyvnyomtatók nem győzték nyomtatni és valaki kaphatja, mint lelki kincsét ugy tartja. Tudom, hogy a régi ajtatosságot szomjuhozó magyar nemzet is kedvesen veszi Ngodtól, ha Ngod kevés költségével világosságra juthat és valamennyi jó származik isten dicsőségére ez által, mindazokban részesülni fog Ngtok. Noha abból az interesből is meg lehetne, melytől Ngdat megszabadítottam, inscribáltatván három ezer forintot a jószágra; melytől Ngod esztendőnkint 180 frtot fizetett s már négy esztendeje annak, hogy erszényébe megmarad Ngdnak azon 180 frt s azután is mindenkor megmarad. Gondolván nem sok szolgája vagyon Ngodnak, a ki esztendőnkint 180 frt hasznot hajtana Ngdnak. Mindezekre nézve oly hiszemben vagyok, hogy meg nem szakad a supplicatiom Ngdnál; de legfőképen a lelki jóra és az isten tisztességére nézve, kinek dicsőségét mindenkor szomjuhozta Ngd. Azért is megáldotta s meg is áldja Ngdt mind ezen s mind a más világon. Azon is kérem nagy alázatosan Ngdt, hogy méltóztassék Ngd mentől hamarább választot adni, mert épen ma kezd a typographus a könyvnek nyomtatásához. A praefatiót és a titulust utóljára hagyván. His me gratiae et favori stb. Datum Tyrnaviae 22 Marty 1675. Ngk alázatos káplánja mig él. — Tarnóczy István Societatis Jesu. Az asszonynak ő Ngk alázatos szolgálatomat s méltatlan imádságomat ajálom kötelesen."

A könyv, melyről itt szó van, Bona János bibornok egy csakugyan igen elterjedt munkája, melyet Tarnóczy „Menyben vezető kalauz" czímmel ültetett át nyelvünkre s még 1675-ben Nagyszombatban ki is adott. Csakhogy a könyv *nem* gróf Eszterházy Ferencznek, hanem Szegedy Ferencz egri püspöknek (Szabó Károly Régi M. K. I. 491 lap) van ajánlva. Ez megmondja, mit felelt Eszterházy gróf Tarnóczy fentebbi levelére. Megtagadta a nyomtatási költségek fedezését s az iró más patronust volt kénytelen keresni, kit meg is talált az egri püspökben. Régi irodalmi állapotainkról ez a levél mindenesetre elég tanuságos tájékozást nyujt.

HAZÁNKAT ÉRDEKLŐ

KÜLFÖLDI SZEMLE.

A BERNI VÁROSI KÖNYVTÁR HAZAI VONATKOZÁSÚ KÉZIRATAI.

Közli: Csontosi János.

A svájczi könyvtárak hazai vonatkozású kéziratainak sorozatát a berni könyvtár kéziratainak ismertetésével nyitjuk meg. E könyvtár foglalja magában *Bongarsnak*, a tudósaink előtt ismeretes XVI. századbeli történetirónak és forráskiadónak kéziratgyüjteményét. A gyüjtemény összesen 983 kötet kéziratból áll, melyben a hazai vonatkozású kéziratok száma igen jelentékeny.

E kéziratoknak ismertetését Hagen [1] raisonnée catalogusa alapján a jelen közleményben adjuk.

A kéziratok többnyire hazánk XV—XVIII. századbeli történetéhez nyujtanak becses adalékokat s főleg eredeti levelezésekben gazdagok. Van köztük Thuróczy János krónikájának egy XV. század végéről való másolata is, mely az 1882-ki budapesti országos könyvkiállításon be volt mutatva.

A kéziratok regestáit azon czim alatt közöljük, a mint a catalogusban előfordulnak, hogy kutatóink azokat minden nehézség nélkül megtalálhassák.

A hazai vonatkozású kéziratok ezen rendben következnek:

[1] Catalogus Codicum Bernensium Bibliothecae Bongarsianae. Bernae MDCCCLXXIII. 8r.

A. 30. s. XVI. et. XVII. chart. 2°. Sunt epistolae numero 232, maximam partem autographae (insunt pauca carmina).

Epistulae variorum verbi divini ministrorum saec. XVI. et XVII.

24. Simon Grinaeus A. Musculo Heidelbergae 22. April.

46. Simon Grinaeus A. Musculo. Heidelbergae, 29. Juni 1577.

A. 46. s. XVIII. chart. 4°. voll. VIII.

Vol. I. Epistularum a variis ecclesiae Reform. doctoribus scriptarum collectio (autographon). Sunt 180. epistulae. Inter 1 et 2 legitur epistularum ab haereticis scriptarum index.

12. Joachim. Camerarius Laurentio Durnhofero Lips. 17 Maii.

13. Idem eidem X. die Decemb.

14. Idem eidem 19. die Decemb.

78. Andreae Duditio consil. Caesar. Bera 15. Decemb. 1578.

79. Eidem 16. Dec. 1578.

82. Andreae Duditio idem. 8. Martii 1580.

95. Andreae Duditio idem. Cal. Sept. 1578.

96—98. Eidem Argentinae 6. Sept. 1574; 7. oct. 1575; 1578 jun. 23.

101. Eidem idem 12. Martii 1583.

103. Eidem idem 2. Julii 1583.

116. Andreae Duditio idem 17. Mart. 1585.

160. Sebastiano Ambrosio Pastori in Keisemark idem 23. Aug. 1591.

164. Gregorio Tribelio idem 20. Maii 1592.

165. Sebastiano Ambrosio idem 20. Maii 1592.

166. Emerico Forgach Comiti Supremo Thrincinii etc. idem 20. Maii 1592.

176. Erasmo Joannis Arrianisimi apud Claudiopolitanos doctori καδαςάτῳ (sic) idem 29. Aug. 1593.

177. Sebastiano Ambrosio past. Keismarkensi idem 30. Aug. 1593.

178. Eidem idem 6. Cal. Sept. 1593.

B. 90. s. XVIII. chart. fol.

Material-Register über die peinliche Gerichts-Ordnung der Kayserin Königin zu Hungarn vnd Böheim Maria Theresia de anno 1769, verfertiget in annis 1775—1776.

139. s. XVI et XVII. chart. 2°.

Bongarsii miscellanea historica.

1. F. 20. Joh. Sambuci laudatio funebris Maximiliani II.

2. F. 3. Eiusdem exhortatio ad victoriam Epirotico mari partam Idibus Xbris 1571, impress.

3. F. 5. Eiusdem carmina VII in obitum Maximiliani II.

30. F. 2. Augusti de Saxonia Electoris epistula ad Imperatorem pro Evangelicis Tirnaviensibus. Dresden 14. Febr. 1577.

66. F. 8. Lazarus Schwendi Schreiben (ad Christophorum de Karlvitz) 20. Julii 1574.

140. s. XVI—XVII. chart. 2°.

Collectanea Bongarsii historica.

2. F. 8. Quaerelae excusationes et protestatio regni Hungariae, praesertim partium superiorum adversus Rudolphum Imper.

3. F. 6. Vergleichung zwischen der Röm. Kays. Mays. vnnd König Mathias in Hungern a. 1610. Adiecta sunt scripta diversa de eadem re.

4. F. 27. Herren Glitz Kofflers Rathschlag wegen desz Hungrischen Kriegszwesens an Herrn Graffen von Fürstenberg a. 1605.

5. F. 2. Gütige tractation in sachen die Rebellen oder auffstand in Hungern betreffendt.

6. F. 4. Vermerckht Ettliche vrsachen warumden dasz Kayserlich Kriegsvolckh so den wyntter über vnnd biszhen Inn ober Vngeren vnd annuszwa (sic) gelegen off Ihre vnnd so gestrackhe bezahlung nich zue tringen hab. 1605.

7. F. 5. Excusatio populi Vngarici, quod contra milites Imper. restiterint.

9. F. 2. Mathiae regis Vngar. mandatum ad ordines reg. quo contra milites Imper. se defendere jubentur. Wien 21. Jan. 1611.

10. F. 6. Idem, quod nr. 7. descriptum est.

11. F. 2. Joachimi Friderici Elect. Brand. ad mai. Imp. de auxilia contra Turcas expeditio.

12. F. 8. Litterae excusatoriae capitaneorum Stephani Ungariae princ., quod ab Imperatore defecerint. In civitate Regia Cassoviensi 24. April. 1605.

13. F. 4. Instructio ad dominum Boczkaium (legati regis

Poloniae) cum responso ordinum Transylvaniae ad legationem Poloniae.

14. F. 8. Relatio Principis Johannis Ernesti Anhalt. ex castris Weissenburg. de bello Turcico. 18—28. Octob. 1601.

15. F. 2. Relationes aliae de eadem re. 13—23. Aug. 1602.

17. F. 7. Pacificatio Ungariae nomine archiducis Matthiae. Wienae Austriae 23. Juni. 1606.

18. F. 14. Guetachten Herren Melchior Klosels, Wey Bischoffs zu Wien vndt Adminisztratorn des Biszthumbsz Neustadt wegen der Hungarischen Rebellion.

19. F. 9. Epistola apologetica ordinum Hungariae ad Archiducem Matthiam. Carpone dec. Decemb. 1605.

20. F. 2. Resolution vnd Abfertigung dem Botschkaischem Gesandten Bocatio zugestellt (a Friderico com. Palat.) 13. Febr. 1606.

22. F. 2. Particular vnd warhaffte kurze relation desz ganzen Stuelweissenburgischen Verlauffs. 21. Sept. 1601.

23. F. 2. Relation de la retraite de devant Canize envoyée par le Marechal de Camps Ruswurm à l'Archiduc Mathias. (Man. Bongarsii.)

24. F. 1. Estat degens de guerre qui serout employes ceste annee en Hongrie et en Transylvanie. (man. Bong.)

25. F. 6. Articles proposés et debatus en l'assemblée de Kerpfen entre le prince Botsckay les Etats de Hongrie separes de l'obeissance de l'Empereur et Sigismund Forgatsch Ambassadeur de l'Empereur (man. Bong.)

26. F. 2. Tractatus Italicus de Georgio Basta et Wallachiae defectione.

27. F. 31. Nouvelles de Hongrie (partim Bong. man.)

28. F. 4. Discours de la defaicte du Vallaque par le S. Georges Baste.

36. F. Stephani Chiaky epistula ad Mehemet Bassam Beeglerbeg et Huzanum Beeg Sanchar beeg. 19. Martii 1602.

37. F. 1. Sigismundi Báthori epist. ad Mehemet Bassam Europae Beeglerbeeg et ad Beegum Gyblaicensem. Coronae 10 et 9. Martii 1602.

45. F. 4. Pactum et conventio inter Sigismundum Bathoreum et Imperatorem de Transylvania Pragae 13. Decemb. 1597.

46. F. 2. Eines fürnehmen Herrens Rath vber das Siebenbürgisch wesen.

46ª. F. 1. Nova Bongarsii de Basta et Vallachiae insurrectione.

47. F. 4. Discurs de la bataille de Sigismund Bathory avec Michel Wayda et George Baste, donnée le 3e d'Aoust de l'anneé presente 1601, Gallice et Germanice.

49. F. 1. Sigismundi Pol. regis declaratio, qua Maximilianus Archidux ad prestandum jus jurandum et suo et statuum Vngariae nomine in comitiis Varsoviae 1590. evocatur.

58. F. 10. Advis de Wiesenbourg 24. May, de Vesprim 26. May, de Caschaw 29. May, et 24. May 1604.

141. s. XVI—XVII. chart. 2°.

Epistularum autograph. et a progr. nec non chartarum collectio a Petro Daniele et Jacobo Bongarsio instituta.

35. Guillelmus Budaeus Croco, Graece.

120. Simon Grinaeus Nicolao Beraldo. Basil. Idib. Juliis 1534.

121. Maurus Museus ad virum nescio quem, (Nicolaum Beraldum dicit Sincerus). Basil. quinto Idus. Augusti. Sine Anno. Agitur de Grinaeo.

142. s. XVI—XVII. in chart. 2°.

Bongarsii collectanea theologica.

21. F. 36. Constitutiones editae per Dominum Greo. eccles. S. Martini in montibus presb. card. in regno Hungariae.

22. F. 8. Instrumentum delegati Benedicti Papae XII. continens litteras domini Ladislai regis Hungariae de parendo in omnibus sedi apostolicae et reducendis Comanis ad fidem Christianam cum restitutione possessionum et bonorum oblatorum ecclesiis.

39. F. 5. Ex Andreae Dudithii scripto ad Maximilianum II. Imp. quo se de episcopatu aliisque honoribus abdicatis et uxore ducta excusat. Hypotyposis viva concilii Tridentini.

143. s. XVI—XVII. chart. 2°.

Jacobi Bongarsii collectio genalogiarum variorum principum familiarumque illustrium. Insunt.

3. Regum Hungariae, bis.

145. s. XVI et XVII. in. chart. 2°.

J. Bongarsii collectanea historica ad historiam Gallicam pertinentia.

20. Epistula Gallice scripta, in qua de Sigismundi Bathori agitur.

146. s. XVI. chart. 2°.

Jac. Bongarsii philologica et historica.

8. F. 50. Rerum Hungaricarum sciptores varii. Ad Guilelmum Ancelicum regis Christianissimi consiliarium et ad Caesarem legatum, cum indice (manu Bong.)

148. s. XVI et XVII. in. chart. 2°.

Varia variorum carmina a Bongarsio collecta.

27. Carmen de conventu Jesuitico super praes. statu Vngariae a. 1605.

149. s. XVI. chart. 2°.

Collecteanea Bongarsii iuridica, medica, alchemica etc.

23. Leges de metallis in valle Leber et Eckirch a Ferdinando rege Ungariae et Bohemiae et a Wilhelmo domino Rappoltsteinii Hohenagkii et Geroltzeckii constitutae. 1520. Germ.

B. 149. s. XVI. et XVII. chart. 2°.

Bongarsii epistulae.

473. Principi Botskay.

240. s. XIV. membr. 4r. f. 268.

Fuere olim folia 284, sed quaterniones duo priores perierunt. F. 283ᵇ (=267ᵇ) : Iste liber est fratrum celestinorum de metis quem fundatio huic monast. dedit ea conditione, quod non valeant alienare eum a dicto mon.

Legenda Sanctorum, mutil. ab initio de S. Elisabeth vidua filia regis Ungariae 238ᵃ.

279. s. XV. chart. 4r. F. 225. Fuit Bongarsii.

Johannis de Thurocz chronica Hungariae, Praemissa est Theobaldi Fegheri epistula ad Mathiam Hungariae Bohaemiaeque regem scripta.

F. 225. legitur carmen distichicum versuum 18. Quanta sit invicti terrena potentia sceptri. — Sunt namque in cunctis tristitia mixta jocis. Ad haec adscripsit Bongarsius : habeo et in libro MS. miscellaneorum versuum. Usus est Sinneri tempore hoc libro Teleki comes (Hist. Helv. MS. X. 93.) et a 1860. Balassa Antal Baro. Adsunt adnotationes aliquot Bongarsii. Cf. eius ed. script. rei. Hung.

329. s. XVI. chart. 4r. F. 96.

Ad Rudolphum Imperatorem summa librorum Joannis Sturmii de bello Turcico administrando.

429. s. XIII et XIV. membr. 8°. F. 97.

4. F. 43ª—44ᵇ. Liber magistrii Rogeri de phlebotomania.

468. s. XVI et XVII. chart. 8r. Sinnerus III. p. 132 falso nr. 469 posuit.

Jacobi Bongarsii domestica ad eius peregrationes pertinentia.

2. F. 13. Diarium ad iter Hungaricum pertinens. Editum in commentatione de Jacobo Bongarsio scripta Bernae 1874. append. I.

3. F. 4. Excerpta ad historiam Hungariae pertinentia.

9. F. 27. Excerpta ad historiam Hungariae pertinentia.

12. F. 8. Inscriptiones Hungaricae. Sunt eaedem, quas Bongarsius in scriptorum Hung. collectione (1600.) edidit corollarii loco.

16. F. 10. Regis Ungariae Mathiae nuptiae et coronatio reginae. Edidit Bongarsius in libro scriptorum rerum Hungaric. p. 354 seq.

17. F. 4. Epistula Bongarsi iscripta Guielilimo Lenormantio Truniano Kl. Mart. 1597. Legitur in Bongaris libro scriptorum Hungaricorum omisso eius nomine p. 619 seq.

18. F. 10. Appendix, in qua sunt Transylvanicae inscriptiones veteres nonnullae et annales exscripti de templis Leutschoviensi et Coronensi. Hos Hungariae titulos inspexerunt in Mommseni usum. Kasthoferus. Bern. et Rettigius. Cf. Bongarsii lib. script. Hung. p. 622 seq.

A BERLINI KIRÁLYI KÖNYVTÁR LEGUJABB SZABÁLYAI. [1]

A berlini királyi könyvtárra vonatkozó 1881. márczius 1-én kelt „Általános határozmányok" helyébe lép a következő, a berlini királyi könyvtár szabályzatának 6. és 22. §§-ai alapján megállapított s a vallás-, közoktatás- és egészségügyi minister által jóváhagyott használati utasítás.

1. §. A királyi könyvtár, vasárnapok s államilag elismert ünnepek, valamint husvét és pünkösd szombatjának s deczember 24-dikének kivételével, nyitva van a használatra minden helyiségeiben naponként reggeli 9 órától d. u. 3-ig, a nagy olvasóterem reggeli 9-től esti 7-ig.

Pünkösd hetében s szeptember hó teljes utolsó hetén a könyvtár tisztogatás miatt becsukatik.

2. §. A könyvtár használata történik:

A) a nyomtatványok osztályában:

1. az olvasószobákban;
2. a könyves termekben;
3. kikölcsönzés által.

B) a kéziratok osztályában:

1. a dolgozó szobában,
2. kikölcsönzés által.

3. §. A könyvtár használata csak a felnőtteknek van megengedve.

A) A nyomtatványok osztálya.

I. Általános határozmányok.

4. §. A nyomtatvány-osztály használata berlini lakosok vagy olyan Berlinen kivüliek által, kik itteniek gyanánt tekinthetők

[1] A Centralblatt für Bibliothekswissenschaft 1887. IV. füzet, 165—172.l.

(l. 50. §. utolsó mondatát) egy jegy alapján (8. §.) történik, mely csak a rajta jelzett személy számára és időben érvényes.

A jegyek a hivatalos órák alatt a könyvkölcsönző szobában állíttatnak ki.

5. §. Az átvevők a kézbesítésnél sajátkezűleg irják fel neveiket a jegyre, s kötelesek azt gondosan megőrizni s idegen kézre nem juttatni.

A ki jegyét elveszti, tartozik arról az azt kiállító előljárót azonnal értesíteni.

6. §. A jegy a felügyelő tisztviselő kivánatára előmutatandó s jogos használata igazolandó.

7. §. Valamennyi jegy a főigazgatónak nyilvánosan közzétett felhivására időről-időre ujonnan kiállitottakkal cserélendő ki.

8. §. A jegyek vagy olvasó vagy kölcsönzőjegyek.

Az olvasó jegyek az olvasóterem látogatására jogosítanak fel.

A kölcsönző jegyek ugy a könyvkölcsönzésre, mint az olvasóterem látogatására feljogosítanak.

9. §. Az olvasó jegyek mindenki számára kiállíttatnak, a kik magukat a jegykiadó tisztviselőnél személyükre, illetőleg a látogatás czéljára nézve kellőleg igazolták.

A helybeli felsőbb iskolák tanulóira nézve az igazoló jegyek egyúttal olvasó jegyekül is érvényesek.

Az olvasóterem egyszeri látogatására elegendő a felügyelő tisztviselő engedélye.

10. §. A kölcsönző-jegyek kiállíttatnak :

1. Oly személyek jótálló nyilatkozata *nélkül*, a kik a könyvtárnak tudományos, hivatalos vagy más állásuknál fogva a nyomtatvány-osztály igazgatójának nézete szerint kellő biztosítékot nyujtanak;

2. ugyanilyen nyilatkozat letevése *mellett*.

11. §. Kezesek lehetnek a 10. §. 1. pontban kijelölt egyének, ha Berlinben vannak letelepedve, s az osztály-igazgató itélete szerint különös körülmények ellent nem mondanak.

Ha a nyilatkozat aláirása a jegykiadó előljáró előtt nem ismeretes, annak hitelesítését követelheti.

Jótálló nyilatkozat-formulák a kölcsönző szobában (drbja 10 fillér) kaphatók.

12. §. A jótálló nyilatkozatok két évig érvényesek, ha a kezes nem jelölt ki rövidebb határidőt. A helybeli főiskolák tanulóira nézve a határidő nem terjed túl azon a semesteren, a melyben a kezesség elvállaltatott.

A jótálló nyilatkozatra kiállított kölcsönző jegyek ugyanannyi időre szólnak, mint az illető nyilatkozat.

13. §. A betűrendes főjegyzék, mely megmutatja, hogy egy könyv a könyvtárban bent van-e, a hivatalos órák alatt betekintés végett minden használónak nyitva áll.

Ugyanazon szobában, a melyben ez ki van téve,[1] megírhatók a kivánatlapok is; ezekhez aztán melléklendők a könyvek jelzetei is, a mennyire ezeket a jegyzék feltünteti.

14. §. A tárgyszerinti jegyzéket[2] (Realkatalog), mely megmutatja, hogy egyes irodalmi szakból minő könyvek vannak meg, minden egyes esetben csak a felügyelő tisztviselő engedelmével lehet megtekinteni.

15. §. Bővebb felvilágositást a nevezett jegyzékekről a felügyelő tisztviselő nyujt.

16. §. Mulattató iratok, zeneművek és közlésre alkalmatlan könyvek csak akkor adatnak ki, ha a használás tudományos czélja kimutattatik.

17. §. A könyvrendelés oly módon történik, hogy minden mű egy külön kivánatlapra — melynek fogalmazata e használati rendtartás végén van adva — irandó, a czím minél pontosabb megjelölésével, a nyomatási hely s evvel együtt, s ha egy különös kiadás kivántatik, ez is feljegyzendő. A lapra feljegyzendő ezenkivül a megrendelő neve, állása, lakása s a napi kelet is, s világosan, tintával kell iratnia.

Kivánatlap-minták a kölcsönző szobában, 25 db 10 fillérért, kaphatók.

18. §. A kivánatlapok a 33., 40., 52. §-ok szerint átvételi elismervényekül szolgálnak.

Az olyan kivánatlapokat, melyeken a 16. és 45. §-ok szerint nem kölcsönözhető könyvek kérettek, a hivatalnok egy

[1] Balra a főbejárat virányától az operatéren.

[2] A tárgyszerinti jegyzék a betűrendes jegyzék melletti szobában van.

kereszttel, olyanokat, a melyek már kikölcsönzött vagy az olvasó teremben lefoglalt könyvet óhajtanak, egy nullával, olyanokat pedig, a melyek a könyvtárban meg nem levő könyvről szólnak, két nullával jelöli meg, s a kölcsönző szobában visszaadja. Utóbbiak előbb a beszerzésnél való tekintetbe vétel végett bemutattatnak az osztály igazgatójának.

Ilyen válaszszal ellátott kivánatlapok megujított megrendeléshez nem használhatók.

19. Ha a megrendelt könyvek a legközelebbi három nap alatt el nem vitetnek, a könyvtárba visszatétetnek, s újból kell megrendeltetniök.

20. §. Ha a megrendelő oly könyv későbbi használatát akarja a maga számára biztosítani, a mely ki van kölcsönözve vagy az olvasó teremben használtatik : a könyv czímét a kölcsönző szobában levő kivánatkönyvbe bevezetheti, csatolván az illető felelettel ellátott kivánatlapot, egy napon azonban csak két könyv kérhető ilymódon. A beirt czímhez megjegyeztetik, mikor járt le a jelenlegi kölcsönző használati ideje; e megjegyzés a bevezetés után két nappal megtekinthető. A könyv a beadás után három napig a felszólaló számára készen tartatik, s felszólaló erről fizetetlen levélben értesíttetik. Ha ugyanazon könyvért többen szólaltak fel, a bejegyzések sorrendje szerint vétetnek tekintetbe.

21. §. A használók kötelesek a rájuk bizott könyvvel a leggondosabban bánni, s tartózkodni azoknak bárminemű rongálásától.

A könyvekbe való mindennemű beirás tintával vagy czeruzával, még a nyomda- s más hibák kijavítása is, továbbá a levelek behajtása s a réztáblák behajtása tilos.

Az átrajzoláshoz s géppel eszközlendő felvételekhez az osztály igazgatójának különös engedélye kivántatik.

22. §. A használók kötelesek az átvételnél minden egyes könyv állapotáról meggyőződést szerezni, s a netaláni hibákat a kölcsönző hivatalnoknak az átvétel után legkésőbb 24 óra alatt bejelenteni. Ha semmi bejelentés nem történt, úgy vétetik a dolog, hogy használó a könyvet kifogástalan állapotban vette át.

23. §. Az osztályigazgató kivánságára administrativ tekintetből bármely könyv azonnal visszaadandó. Az ily módon bekövetelt könyvek azonban a használónak a lehetőség szerint mielőbb visszaadatnak.

II. Az olvasóterem használata.

24. §. A könyvtárnak négy olvasószobája van:

1. a nagy olvasóterem ; [1]
2. a folyóirat-olvasószoba ; [2]
3. a zeneműolvasószoba ; [2]
4. a térkép-olvasószoba.[2]

25. §. A nagy olvasóterem mindenféle nyomtatványok használatára van rendelve, a mennyiben azok nem tartoznak egy másik olvasószobához.

Rézmetszetek s más igen értékes könyvek használatára egy külön asztal van szánva, melyen nem szabad tintával dolgozni.

26. §. A folyóirat-szobában a könyvtár által járatott ujonnan megjelent tudományos folyóiratok két hétig vannak kitéve. Az előbbi közlési folyamatban levő s még be nem kötött kötetek füzetei a folyóiratokat kezelő hivatalnok által kivánatra előadatnak.

A kitett füzetek nem kölcsönöztetnek ki. Régibb füzetek a folyóirat-kezelő hivatalnoknak kiállított elismervény mellett három napra kiadhatók. Ha a visszaadás nem történt meg kellő időben, a kölcsönző a 49. §. intézkedése értelmében megintetik.

27. §. A zeneművek olvasószobája a zenéről irott könyvek, zeneművek s zeneműkéziratok használatára van szánva.

A zenéről irott könyvek a 37—49. §-ok határozmányai értelmében kölcsönöztetnek ki.

28. §. A térképek olvasószobája a térképekről irott műnek s a térképek használatára van rendelve; ezek csak ott használhatók.

29. §. A felügyelő tisztviselők fel vannak hatalmazva olyan látogatókat, a kik illetlen módon lépnek fel vagy zavarokat okoznak, az olvasóterem elhagyására kényszeríteni.

30. §. A ki az olvasószobák valamelyikébe könyvet visz magával, az az érvényes ellenőrzési szabályoknak tartozik magát alávetni.

31. § Az olvasószobákban felállított kézikönyvtárakat a

[1] Bemenet: az operatéren.

[2] Bemenet: Medve-utcza 42. sz.

látogatók szabadon használhatják; kötelesek azonban az elővett könyveket a használat végeztével ismét helyükre tenni, vagy egyik szolgának átadni.

32. §. Különben az olvasószobákban való használatra kivánt könyvek „Olvasószoba“ jegyzéssel ellátott kivánatlapok által rendeltetnek meg, és pedig vagy előre

1. a kivánatlapok bedobása által a könyvtárépület előtt levő szekrénybe;

2. ugyanazok bérmentes beküldése utján, ily czímmel: „A királyi könyvtárnak, operatér, olvasószoba“; vagy

3. a kivánatlapoknak a felügyelő hivatalnokhoz való személyes átadása által.

A 9 előtt megrendelt könyvek 11 órától, a 11-ig megrendeltek 1-től, az 1-ig megrendeltek 3-tól kezdve állanak az olvasóteremben készen.

A bérmentve beküldött kivánatlapok 9, 11 és 1 órakor hozatnak el, szintén 11, illetve 1 és 3 órakor intéztetnek el.

Az olvasótermekben 3 óra előtt személyesen végzett megrendelések a lehető leggyorsabban teljesíttetnek.

33. §. A kivánatlapok a könyvek átadásánál a napi bélyeggel láttatnak el, s elismervényekül szolgálnak; a könyvek behozásakor visszaadatnak.

Ha az olvasó a könyvet másnap is használni akarja, úgy ezt közlenie kell a hivatalnokkal, ki egy nevével és a napi kelettel ellátott czédulát tesz a könyvbe. A könyv azután visszatartatik, azonban egy hónapnál tovább nem foglalható le.

Visszatartott könyvek, a melyek három napig nem kéretnek elő, a könyvtárba visszatétetnek.

III. Belépés a könyves termekbe.

34. §. Engedélyt a könyves termekbe való belépésre a könyveknek a helyszinén való megtekintése végett a nyomtatvány-osztály igazgatója csak különös esetekben s meghatározott időre adhat különös engedélyjegy által.

35. §. A könyves termekbe beengedettek kötelesek a könyvpolczokról elvett könyveket nem megint a polczokra vissza, hanem a közelükben álló asztalokra letenni.

Ha valaki bebizonyíthatólag rendetlenséget okozott a könyvek felállításában, a számára kiadott engedélyjegy tőle megvonatik.

36. §. A ki a könyvtárt megkivánja szemlélni, jelentkezzék délben 1 és 2 óra közt az operatéren a főbejárat irányától balra eső őrszobában.

Tiz személynél több egyszerre nem bocsáttatik be. Ezeknek követniök kell a vezető hivatalnokot, nem szabad a könyvtárban szórakozniok, sem a könyvpolczokról könyvet elvenniök.

IV. Könyvkölcsönzés.

1. A Berlinben lakóknak.

37. §. A kölcsönzések kizárólag a kölcsönző szobában [1] eszközöltetnek.

38. §. A kikölcsönzendő könyvek kivánatlapok által előre rendelendők meg, és pedig :

1. a kivánatlapoknak a könyvtár előtt levő szekrénybe való bedobása által;

2. bérmentes beküldés útján ily czímen : „A királyi könyvtárnak, W. Operatér, kölcsönző szoba.“

A 9 óra előtt megrendelt könyvek 11 órától kezdve, a 11-ig megrendeltek 1 órától kezdve állnak rendelkezésre a kölcsönző szobában. A 11 után megrendelt könyvek csak másnap 11 órától kezdve vihetők el.

39. §. Igen sürű kereslet esetén az egyes kölcsönzők részére egy napon teljesítendő megrendelések száma korlátozható.

40. §. A kivánatlapok a könyvek kiadásakor a napi bélyeggel elláttatnak s elismervényekül szolgálnak. A könyvek visszahozásakor visszaadatnak.

41. §. Lakásváltoztatások a kölcsönzők által a könyvtárnak azonnal bejelentendők. A ki ezt elmulasztja, az ebből származó költségeket viseli.

42. §. A ki két hétnél hosszabb időre utazik el, köteles a kölcsönzött könyveket az elutazás előtt beadni. A ki rövidebb időre utazik el, tartozik legalább arról gondoskodni, hogy azok tőle bármikor megkaphatók legyenek.

[1] Bemenet : operatér, jobbra a iránytól.

43. §. Semmi körülmények között sem szabad könyvet átvételi elismervény nélkül a könyvtárból kivenni, más valakinek a nevére kölcsönözni vagy másnak tovább adni.

44. §. A kölcsönzők, kiknek kölcsönző jegyük jótálló nyilatkozat letétele mellett lett kiállítva, tiz műnél többet egyszerre nem tarthatnak maguknál.

45. §. Incunabulumok, ritka nyomtatványok, térképek és rézmetszetek, könyvészeti felütő könyvek, szótárak s igen értékes könyvek, sokat használt folyóiratok kötetei, értekezések — programmok — s vegyesekből álló kötetek, úgy szintén valamennyi még be nem kötött könyv csak kivételesen, a hivatali- s olvasó szobákban felállított könyvek pedig egyáltalában nem kölcsönöztetnek ki.

46. §. Oly kölcsönzők, kiknek kölcsönző jegyük jótálló nyilatkozat letevése nélkül állíttatott ki, a kikölcsönzött könyveket két hónapig megtarthatják, ha ezeket ez idő alatt más valaki a kivánságkönyvbe (20. §.) be nem vezette. Utóbbi esetben a könyveket egy hónap lefolyása alatt a kikölcsönzések felügyelője visszakivánhatja. Mihelyt ismét szabadok lettek, az előbbi kikölcsönző a könyv visszaküldése felől kivánatára bérmentetlen levélben értesittetik.

A kikölcsönzők, kiknek kölcsönzési jegyük kezességi nyilatkozat mellett állíttatott ki, a kikölcsönzött könyveket kötelesek *egy* hónap letelte után visszaadni.

47. §. A kölcsönzési határidő meghosszabbításának csak a könyvek beadása mellett van helye.

48. §. Márczius és augusztus hónapok elején évenként minden kikölcsönzött könyv beszolgáltatandó. Az erre kijelölt napokat a „Reichs- und Staatsanzeiger“ hozza nyilvánosságra. A visszaadás napjain semmi könyv nem kölcsönözhető ki.

49. §. A ki a kikölcsönzött könyvet az előirt időre vissza nem szolgáltatja, (26., 46., 48. §§.) bérmentetlen levélben lesz kötelességére figyelmeztetve. Ha a könyv visszaadása ez intésre vagy a kölcsönzések felügyelőjének felszólitására három nap alatt nem eszközöltetik, könyvtári szolga megy érte, kinek ezért egy márka fizetendő. Ha a könyv visszaadását ez uton sem lehet elérni, úgy rendőri segély vétetik igénybe s ha ez is eredménytelen

marad, az ügy a törvény útjára kerül. A felmerülő költségek a mulasztót terhelik.

2. Idegenekre nézve.

50. § Az idegenek a királyi könyvtárból csak a nyomtatványok osztálya igazgatójának engedélye mellett kölcsönözhetnek ki könyveket.

Ez engedélyért irásban kell folyamodni, mellékelve a kezességi nyilatkozatot, ha a kikölcsönző egyébként elegendő biztosítékot nem nyujt. A kezességi nyilatkozatot illetőleg idegenekre nézve is a 11. és 12. §§. irányadók.

Oly idegenek, kik Berlin legközelebbi határától nem laknak messzebb 30 kilometernél, kivánatukra bentlakóknak tekinthetők.

51. §. A folyamodványhoz mindjárt mellékelhetők a kivánt könyvekről szóló kérőlapok. Minden ezután beküldött kérőlaphoz rövid kisérő irat melléklendő.

52. §. A kérőlapok ideiglenes térítvényekül szolgálnak a tulajdonképeni térítvények beküldéseig, melyek formuláját a kikölcsönző a könyvekkel együtt kapja és állása s lakhelye megjelölése mellett névaláirásával ellátva a könyvtárnak azonnal visszaküldeni köteles. A könyvek visszaszolgáltatása után a kérőlapokat és térítvényeket, hacsak világosan vissza nem kérettek, a könyvtár megsemmesíti. Az oly könyvekről szóló kérőlapok, melyek nem kölcsönözhetők ki vagy a könyvtárban hiányoznak, az illető megjegyzéssel ellátva (18. §.) visszaküldetnek; ezeket újabb megkereséseknél használni nem lehet.

53. §. A királyi könyvtárhoz csak oly kérés intézhető, melyet a kérelmezőre legkönnyebben elérhető egyetemi vagy vidéki könyvtár nem képes teljesíteni. Az elintézést megkönnyíti, ha a kérelem egy ily könyvtár közvetítése mellett történik, vagy ennek bizonyítványa mellékeltetik, mely szerint a kivánt könyvek ott nincsenek meg.

Különösen ritka vagy értékes művek csak nyilvános könyvtárba küldhetők, mely kötelezi magát, hogy annak használatát az épületnek kellő felügyelet alatt álló helyében engedi meg.

Oly könyvek, melyeket gyakran használnak, idegenek részére ép oly kevéssé kölcsönözhetők ki, mint a melyekről a 16. és 45. §-okban van szó.

54. §. A 41—44. és 49. §§. az idegenekre is alkalmazandók; utóbbi azzal a változtatással, hogy a könyvnek a könyvtárszolga által való elhozatala helyét ismételt bérmentetlen levél útján közvetített megintés pótolja, s az 1 márkányi illeték beszedése utánvétellel történik.

55. §. Az elküldendő könyvek csomagolását a könyvtár eszközli, az ezért járó költségeket utánvétellel hajtva be. Az elküldés az érték megjelölése mellett a kölcsönző költségére és felelősségére postán történik.

56. §. A kikölcsönzött könyvek visszaküldése meghatározott időben a kölcsönző költségén és felelőssége mellett postán eszközlendő. A könyvek jól becsomagolva és az értéknek, melylyel elküldettek, megjelölése mellett küldendők vissza.

57. §. A könyvtár részéről a kölcsönzőkhöz intézett levelekre körülményesen kell válaszolni; a könyvtárnak szóló levelek és csomagok portomentesen az „An die königliche Bibliothek, Berlin W. Opernplatz“ czím alatt küldendők.

B) Kéziratok osztálya.

I. Általános szabályok.

58. §. A 21—23., 30. és 43. §§-ban foglalt szabályok a kéziratok használatára vonatkozólag is érvényesek.

II. A dolgozószoba használata.

59. §. A kéziratoknak a dolgozószobában való használatát az osztály igazgatója engedélyjegy közvetítésével engedélyezi. Tanulók ez engedélyt csak az illető főiskola rendes tanárai egyikének különös ajánlatára kaphatják meg.

60. §. A könyvtár kéziratainak lajstroma a dolgozószobában a látogatók rendelkezésére áll. Azon kéziratok felől, melyek lajstromozása még nincs befejezve, a felügyelő tiszt ad felvilágosítást.

A zeneművek kéziratok a zeneművek gyűjteményében (27. §.), a kézirati térképek a térképgyűjteményben (28. §.) találhatók. Ezek használatához a kéziratok osztálya igazgatójának engedélye szükséges.

61. §. A kéziratok osztályának kézikönyvtára minden fönnakadás nélkül a látogatók rendelkezésére áll. (31. §.)

A nyomtatványok osztályának segédszereit a látogatók a felügyelők útján kapják meg.

62 §. A használni kivánt kéziratok mindegyike külön kivánatlap útján kérendő, mely a kézirat czímét, és signaturáját, a használó nevét, állását és lakását tünteti fel és a felügyelő tisztnek adandó át. A kézirat kivánatlapjai és visszaadására vonatkozólag a 33. §. szabályai irányadók.

63. §. A könyvtárhoz kivülről küldött kéziratok a kéziratok osztályában őriztetnek s annak dolgozószobájában adatnak ki használatra azon személynek, kinek számára beküldve lettek.

III. A kéziratok kikölcsönzése.

64. §. Kéziratok a fennálló szabály szerint csak nyilvános könyvtáraknak, azok felügyelet álló helyiségeiben való használatra adatnak ki.

65. §. A ki kéziratot óhajt kikölcsönözni, irásbeli megkeresést kell hogy a könyvtárhoz e czim alatt: „An die königliche Bibliothek, Berlin W. Opernplatz“ intézzen.

A megkereséshez melléklendő azon nyilvános könyvtárnak, melynek helyiségében a kézirat használtatni fog, nyilatkozata mely szerint az magát a kézirat átvételére, gondos megőrzésére és pontos visszaszolgáltatására kötelezi.

66. §. Az elküldendő kézirat faládikába lesz csomagolva, mely a visszaküldésnél is használandó. A megrendelőt az elküldés megtörténtéről bérmentetlen levél értesíti. Egyébként az 55—57. §§. a kéziratok elküldésénél és visszaküldésénél is érvényesek.

67. §. Tudósoknak a kéziratok kivételképen a főigazgató engedélyével házi használatra kiadhatók. Ez esetben az illető irásban kötelezi magát, hogy a kéziratot idegen kézbe nem adja s annak elveszése vagy megsérülése esetében a főigazgató által meghatározandó teljes kárpótlást kész megadni.

Befejező szabályok.

68. §. A ki e használati szabályokat meg nem tartja vagy egyéb rendellenességet követ el, a könyvtárnak minden ebből előállható veszteségeért felelős és azt kárpótolni tartozik. A kárpótlás összege a főigazgató által végérvényesen határoztatik meg

Ily egyének azonkívül egyes esetekben, ha t. i. a dolgot rendőri és törvényes segitség közbelépéseig hagyják menni, a főigazgató irásbeli rendelete útján könyvtárjegyüktől is megfoszthatók és a könyvtárból kizárathatók. Ez intézkedés két héten belül fellebbezhető a könyvtár felügyelőségéhez. A felebbezés a felügyelőség elnökéhez intézendő.

69. §. Panaszok a használatot illetőleg — irásban — a főigazgatóhoz intézendők. Ezek elintézése ellen a kir. könyvtár felügyelőségéhez lehet a 68. §. értelmében fellebbezni.

70. §. E használati szabályzat 1887. márcz. 1-én lép életbe.

A PÉTERVÁRI CSÁSZÁRI KÖNYVTÁR ISMERTETÉSE.

Kétséget nem szenved, hogy a hazai történetirás forrásainak nyomozása az alkotmányos aera óta nagy lendületet vett. Alig van könyvtár és levéltár Európában, melyben hazai tudósaink ne kutattak volna, s ha figyelembe veszszük azon eredményeket, melyeket hazánkfiai az utolsó két évtizedben az európai könyvtárakban és levéltárakban e téren elértek, úgy minden hizelgés nélkül mondhatjuk, hogy ezek a külföldi hasonló kutatásokkal bátran kiállják a versenyt. Csak a szláv források nyomozásában maradtunk hátra, s különösen Oroszország könyvtárait és levéltárait nem méltattuk azon figyelemre, a minőt ezek valóban érdemelnek. Ez valószinűleg azért történt, mert ezeknek állapotáról nem igen voltunk tájékozva. A M. T. Akadémia történelmi bizottsága tett ugyan ezelőtt 15 évvel kisérletet a pétervári és moszkvai levéltárakban levő magyarországi vonatkozású oklevelek és levelek lemásolására, mely czélból a m. történelmi társulat két választmányi tagját: Supula Ferenczet és dr. Géresy Kálmánt kormánysegélylyel küldötte ki Oroszországba, kik ott egy évig különböző levéltárakban dolgoztak. Azóta a M. T. Akadémia az orosz levéltárakban való buvárlatokat félbeszakította.

Egyes hazai tudósok kutattak ugyan szórványosan saját czéljaikra Oroszországban, de ezen búvárlatok eredménye irodalmunkban közrebocsátva nem levén, kutatásaik az orosz könyvtárak és levéltárak hazai vonatkozásu anyagának megismeréséhez kevés adalékot nyujtottak.

Igy *dr. Rómer Flóris* nagyérdemű tudósunk 1875-ben megvizsgálta a pétervári császári könyvtár Corvin-codexét, az Atta-

vantes által festett Chrysostomust, melyről a „Magyar Könyv-Szemle“ 1876-iki folyamában közölt ismertetést. Dr. *Thallóczy Lajos* 1882-ben és 1885-ben a pétervári, moszkvai, varsói, kievi, wilnai és más oroszországi könyvtárakban és levéltárakban Bosznia történetéhez gyűjtött adatokat. Dr. *Hampel József* 1886-ban közel két hónapot töltött Oroszországban, tanulmányozva az ottani múzeumokat és műgyüjteményeket, melyeknek gazdagságáról nagy elismeréssel szólt. Végül dr. *Ballagi Aladár* az 1887-dik évi nyári szünidőben „Colbert Élete és kora“ című munkájához három hónapig tartó kutatásokat tett oroszországi könyvtárakban, honnan igen becses anyagot hozott haza.

Ezen tanulmányok azonban subjectiv természetöknél fogva az oroszországi könyvtárak hungaricáiról való ismeretünket csak kevéssel vitték előbbre.

Az európai irodalomban elszórt adatokból volt ugyan némi tudomásunk az oroszországi könyvtárak hungaricáiról, de ezeknek rendszeres felkutatása és megismertetése nem képezte az eddigi búvárok specialis feladatát.

Tudomásunk szerint az oroszországi könyvtárak közt a legtöbb hungaricum van a pétervári császári könyvtárban, mely egyike a legkiválóbb európai könyvtáraknak *s egy millió* kötetet meghaladó nyomtatványaival és kéziratával ma az európai könyvtárak sorrendjében a *harmadik* s a *párisi nemzeti* és a londoni *British Múzeum* könyvtára után következik.

E könyvtárban reánk nézve különösen az ó-szláv nyelvű kéziratok és nyomtatványok bírnak fontossággal, melyek nagy részben magyarországi görög keleti kolostorokból és templomokból kerültek Pétervárra. Ezekből különösen több XVI. századbeli ó-szláv nyomtatványt kell kiemelnem, melyek állitólag Brassóban 1525 előtt és 1560-ban, továbbá Szászvárosban és Szászsebesen 1566-ban készültek s tudósaink által ekkorig sem megvizsgálva, sem meghatározva nincsenek. E nyomtatványok oláh nyelven ó-szláv betűkkel vannak nyomva, s mint liturgikus könyvek figyelmet érdemelnek. Vannak továbbá hungaricák a pétervári császári könyvtárba bekebelezett gróf Zaluski-féle könyvtárban, melynek kéziratairól közrebocsátott Catalogusában *Corvin-codexek* is voltak felsorolva.

Mindezen hungaricák felkutatását a jövő buvárlatoktól várjuk.

Addig is érdekesnek tartjuk olvasóinkkal a pétervári csá-

szári könyvtárt megismertetni s azt hiszszük, hogy vele kutatóinknak jó szolgálatot teszünk.

A könyvtár kétségkívül egy nagyszabású alkotás, melynek incunabulum terme ritkítja párját Európában.

Az ismertetést a pétervári császári könyvtárról egy 1860-ban megjelent német „Kalauz“[1] után adjuk; s a mennyiben a könyvtárban a viszonyok azóta változtak volna, felkértük *Ballagi Aladár* tisztelt barátunkat, hogy a meghaladt adatokat saját 1887-dik évi tapasztalásából pótolja és kiegészítse.

Ezáltal ismertetésünk nyert teljességében, olvasóink pedig a könyvtárról a legújabb információk szerint lesznek tájékozva.

Ezek után adjuk a könyvtár ismertetését a mint következik.

* * *

ELŐSZÓ.

A pétervári császári nyilvános könyvtárnak kalauza először 1852-ben jelent meg és pedig orosz nyelven. Azóta ezen kiadás már régen elfogyott, a könyvtárban tett ujitások pedig valamint a látogatók és kutatók nagy száma szükségessé tették egy *új kalauz* közrebocsátását, mely számot vet a megváltozott körülményekkel s figyelembe veszi a könyvtártudomány és bibliographia mai vivmányait.

Magától értetődik, hogy egy kis füzet sem a könyvtárnak kimerítő leirását, sem történeti fejlődését nem tartalmazhatja.

Egy könyvtári kalauz, ha czélját nem téveszti szem elől, sokat nem beszélhet.

Nem okoskodhatik és nem mesélhet, hanem mutat és kalauzol egyik helyről a másikig s különösen a mi könyvvilágunkban, hol az útvonalakat századok és ezredek szerint mérjük, az ostromiri Evangeliomos könyvtől kezdve az újkor autograph kéziratáig, Guttenberg és Faust nyomtatott Bibliájától fogva a párisi legújabb imitált csudanyomtatványokig, a középkori czella lánczos incunabulum Decretalesétől kezdve a könnyű lepkeborítékú „Pastissier François“-ig és igy tovább.

[1] Wegweiser der Kaiserlich öffentlichen Bibliothek zu St. Petersburg, St. Petersburg, 1860. 8r. 52. l.

A kalauz a könyvtár minden tartományán keresztül fog bennünket vezetni és bepillantást enged az egésznek belső világába.

Többet adni nem volt szándékunkban és ha itt-ott egy száraz kalauz programmjának keretét átléptük, úgy ez a távollevők érdekében történt, kik a könyvtárt csak szellemi látogatásukkal tisztelhetik meg s kalauzunkat a távolból is élvezhetik.

I. A könyvtár épülete.

A császári nyilvános könyvtár épülete majdnem a közepén fekszik Szent-Pétervárnak, csekély távolságban az Anitschkin palotától, a Sándor-szinháztól és a nagy vásárcsarnoktól. Homlokzata a szinház-térre néz, a két szárnyépület a Newski-prospectre és a nagy kert-útra. Az utóbbiban van a könyvtár rendes bejárója.

A két út sarkán emelkedő épületrész I. Sándor czár alatt épült Rusco Lajos terve szerint és 1810-ben készült el. A mostani homlokzatot 1828—1830. közt I. Miklós czár építtette Rossi által. Később, 1851-ben és 1852-ben mind a két résznek belsejét restaurálták Szobolscsikoff építő és a könytárnok terve szerint, sőt részben át is építették.

A könyvtár egy 20,000 □ lábnyi tért foglal el, a külső félen 625 láb hosszú és 64 láb magas, a régibb épület három, az újabb kétemeletes. A könyves polczok hossza 53,838 láb, azaz két német mértföldnél is nagyobb.

A könyvtár új szárnyában minden emelet boltozott, a régiben pedig csak az első. A pinczében van, mióta az egész épület légfütésre van berendezve, a fütő, melyet turfával fütenek. Ugyanott vannak az oltószerek folytonos készenlétben, a melyeket az udvarban álló külön kútból látnak el vizzel.

A padló mindenütt parkett, a legfelső emeletet kivéve; a könyvszekrények és bútorok kőrisfából valók.

A könyvtárhoz még egy épület tartozik a nagy kert-utczában, melynek felső emeletein több könyvtárnoki lakás van, a földszinten pedig bérletre alkalmas fiókok vannak. Egészen elkülönzött szárnyban lakik a könyvtárt őrző személyzet.

II. A könyvtár alapjai.

1. 1795. A könyvtár legelső nagy alapítványa a gróf Zaluski családtól van, a mely, miután Suvaroff Varsót bevette, II. Katalin czárnő parancsára Szent-Pétervárott helyeztetett el. Alapitók a két testvér Zaluskie Zaluski volt, közülök József, a fiatalabb, Lengyelország koronatanácsosa és kiewi püspök volt a tulajdonképeni gyüjtő.

Miután ez a tudós buzgó könyvbarát élte 43 évét és minden vagyonát arra fordította, hogy egy körülbelől 200,000 kötetet számláló könyvtárat szerezzen, ráadta fejét, hogy azt nyilvánossá is tegye, testvére András segélyével, a ki Krakkó püspöke volt, és a ki a szükséges pénzt adta és a saját könyveivel növelte a gyüjteményt. Egyidejüleg ide kerültek III. János király könyvtárának kéziratai, azután a rokonság adományai, köztük Olzowski András, a lengyelek primása, Krysostomus András, Warmien püspöke és a gneseni érsek, Zaluski Bertalan Lajos. Ez 1747-ben történt.

András halála után ismét egyedül maga Zaleski József gróf viselte gondját könyvkincsének, melynek örökösétil a Jézus Társágot jelölte ki. A mikor azonban ez 1773-ban feloszlattatott, a könyvtár a lengyel állam birtokába ment át, a mint alapitója meghalt (1774.), azután 20 esztendeig a nevelésügyi bizottság kezelte, míg Lengyelország harmadik felosztásakor Szt-Pétervárra rendelték, hol császári könyvtárul lett fölállitva.

A nyomtatott művek száma akkor 262,000 kötetre ment, a kéziratok száma 10,000-re, a könyvekből, melyek orvostudományi tartalmuak voltak, az akkori orvosi collegium részére adattak át, és más intézeteknek ismét egy más csomó könyv, különösen réznyomatok (?) úgy, hogy az a szám 1810-ben 238,633-ra süllyedt alá.

2. 1805. A Dubrowski kéziratgyüjtemény keletkezését legnagyobb részt az első franczia forradalomnak köszöni. Az orosz követségi személyzet körében Dubrowski arra használta a politikai zavarokat, hogy az ottani könyv- és levéltárak romjaiból, milyenek a St. Germanie és a Bastillei voltak, költségkivánó okiratok és kéziratok nagy mennyiségét mentse meg s velök a saját, már

régi utazásai alatt gyüjtött gyüjteményét gazdagítsa. 1805-ben egész gyüjteményét I. Sándor czár rendelkezése alá bocsátotta.

3. 1817. Szoloff tanácsosnak templomi nyomtatványokból és kéziratokból álló gyüjteménye.

4. 1820. Wäsmitinoff tábornok könyvtára.

5. 1828. Labanoff Rostowski herczegek könyvtárának egy része.

6. A perzsa háború után kerültek bele Sefi Scheik Ardebili mauzoleumának keleti kéziratai.

7. 1829. A Rómában elhalt orosz követnek *Italinski*nek könyvtárából: minden görög-római régiség, természettudomány, medica és szépmüvészetek körébe tartozó kézirat.

8. A török háború után: az achaldzichi Achmed mecsetből, Erzerumból és Bajazidból keletü kéziratok.

9. Chosrew-Mirsas, a persa sah egyik unokája, ajándékozta a persa költők és történetirók díszes kéziratait.

10. 1830. Tolstoi gróf nagy gyüjteménye templomi kéziratokból és régi nyomtatványokból.

11. 1831. A polotski hajdani jezsuita könyvtárból válogatott ritka és költséges nyomtatványok és kéziratok.

12. 1832. és 1833. A lengyel fölkelés után államtulajdonba átment könyvtárak nagy része, mint Czatoriski herczegé (Pulavyban 7728 kötet), Sapieha herczegé és Rjewerski grófé.

13. 1834. Varsóból: 150,000 kötet és azzal 150 karton kézirat, a mely azelőtt az „Irodalombarátok társasága" és a nyilvános könyvtár tulajdona volt.

14. Suchtelen grófnak a könyvtára, ki mint orosz követ Stockholmban halt meg. A hires bibliophilnek eme becses gyüjteménye, mely 27,000 kötetből áll kéziratokkal és autografokkal, különösen gazdag bibliografiai ritkaságokban és egyúttal kitünő abban is, mint kelljen mintaszerüen és finomul conserválni.

15. A Lavrenti-gyüjtemény, melyet Párisban vettek, mystikus társaságokra vonatkozó kéziratokkal.

16. A. N. Galizin herczeg könyvtára, a melyet tőle I. Miklós czár vett át, mikor ő látását elvesztette volt.

17. 1852. A császári Eremitage könyvtárából az orvostudományi, jogi és theologiai tartalmú, idegen nyelvü művek.

18. Dr. Roux orvostudományi könyvtára.

19. A Pagodin-féle könyvtár, nemzeti-orosz, különösen régibb nyomtatványoknak s kéziratoknak ép oly gazdag, mint fontos gyüjteménye, fametszetekkel stb. (Vételára 150,000 R. S.)

20. A Korobanoff-féle gyüjtemény, hasonló tartalommal.

21. 1853. A Brief-féle gyüjtemény, mely különböző, Oroszországra vonatkozó idegen nyelvű iratokból áll.

22. 1856. A szláv philologus Jungmann nyelvészeti könyvtára; Prágában vétetett.

23. 1858. A Tischendorf-féle görög és keleti palimpsestorokból álló gyüjtemény.

24. Válogatott Xylographicus s ősnyomtatványok, Augsburgban árverésen szereztettek.

25. Az elhúnyt államtanácsos, Adelung könyvtára.

26. 1859. Dolgorucki herczeg, egykori persa nagykövet, becses gyüjteménye keleti kéziratokból.

Ezen császári bőkezőségből a könyvtárnak átadott alkatrészekhez sorakozik még :

27. a nemzeti orosz alap vagyis az orosz irodalmi osztály, alapítva egy 1810-ben kelt ukáz által, melynek következtében nemcsak minden, a belföldön megjelent műből két példány illeti a könyvtárt, hanem a senatus, a synodus, a tud. akadémia s más koronaintézetek korábbi kiadványai is beadattak oda.

A kevés számú idegen nyelvű belföldi nyomtatványokra természetesen szintén kiterjed e törvény. Ilynemű köteles példányok épúgy, mint egy 1854-iki ukáz folytán a vámhivataloknál törvényes okokból visszatartott könyvek, az illető könyvtári osztályokba jutnak be.

Végre magánadomány útján a következő alapokkal növekedett a könyvtár :

28. 1848. A Kasterin-féle egyházi szláv nyomtatvány-gyüjtemény, 20,000 R. értékben, Solowjeff kereskedő ajándéka.

29. 1850. A Lawton-féle adomány, mely a könyvtár kívánatjegyzéke szerint válogatott legújabb művekből áll.

30. 1852. A Berg lieflandi főfelügyelő könyvtára; fia és örököse Berg E. a császári füvészkert könyvtárnokának ajándéka.

31. A Dahl-féle ó-orosz népies fametszet-gyüjtemény.

32. A Wielhorski gróf-féle gyüjtemény mysticus, alchimisticus, általában pseudophilosophus iratokból.

33. Speranski gróf kézirathagyatéka; leánya, Froloff-Bagreeff titkos tanácsos özvegyének ajándéka.

34. 1857. Az angol privilegium-gyüjtemény, mely 25,000 füzetből áll; Hamel akadémikus közvetítése folytán szereztetett.

35. 1858. Wittenheim báró könyvei, kéziratai és térképei.

36. Lobanoff Rostowski herczeg, a Lazaareff könyvtár tiszteleti tagja s Wietschinski tiszteletbeli levelező arczkép- és rézmetszetgyüjteményeik.

37. 1859. Válogatott legújabb rézmetszetek; Kuscheleff-Besborodko gróf ajándéka.

38. Rostopschin gróf könyvadományai stb.

Ezeken kivül igen értékes ajándékokat kapott a könyvtár a császári ház legtöbb tagjától, valamint sok külföldi kormánytól és tudós társaságtól, nem különben saját hivatalnokaitól, tiszteleti tagjaitól s levelezőitől, bizományosaitól s számos magánszemélytől is bel- és külföldről, kiknek adományai a nyomtatott évkönyvekben, valamint egy különösen e czélra tartott ajándék-könyvben hálásan feljegyeztettek.

A könyvtár nehány bevásárlásáról az 1851. évig akkori eszközeinek korlátozottsága miatt alig is lehet szó; azóta azonban az utalványozott állami pénzek emelkedése, a másodpéldányok eladásából bejövő összeg s önkéntes adományok által rendes beszerzések nagyobb mértékben lettek lehetővé.

Az 1859. év végén volt a könyvtárban összesen:

840,853 kötet nyomtatott könyv;
29,045 „ kézirat és irományfüzet;
66,162 darab rézmetszet.

III. A könyvtár osztályai s azok katalogusai.

A könyvtár tizenkilencz szakaszra (sectio) oszlik, melyek mind egyenként vagy többen együtt egy külön főkönyvtárnok felügyelete alatt állanak. Az osztályok ezek:

I. Kéziratok.
II. Orosz irodalom.
III. Könyvészet és irodalomtörténet.
IV. Polygraphia.
V. Nyelvészet általában s ó-klasszikus irodalom.

VI. Keleti irodalom.
VII. Történelem segédtudományaival.
VIII. Hittudomány.
IX. Jogtudomány és Politika.
X. Bölcsészet- és neveléstudomány.
XI. Ujkori irodalom.
XII. Szépművészetek.
XIII. Természettudományok.
XIV. Orvostudomány.
XV. Számtudományok.
XVI. Technologia.
XVII. Nyomdászati ritkaságok : ősnyomtatvány-aldina, elzevir-gyüjtemény stb.
XVIII. Orosz művek, idegen nyelveken.
XIX. Rézmetszetek.

A könyvek felállítása az egyes osztályokban, a tárgy természete szerint, különbözően van elrendezve.

A kéziratok nyelvek szerint vannak felállítva; ép igy a nyomtatott könyvek azon osztályai, ott, a hol, mint a különböző nemzeti irodalmaknál, a nyelv érdeke túlnyomó. A hittudománynál is — nagy terjedelme miatt — ez az osztályozási alap használtatott fel. A nemzeti orosz osztály, mely kizárólag orosz nyelvű könyveket tartalmaz, tárgy szerint van rendezve. Az egyházi szláv nyomtatványok, az ősnyomtatványok, az aldok és elzevirek gyüjteményei időrendben vannak felállítva. A betűrend némely kisebb osztály- és alosztálynál alkalmaztatott. A könyvtár nehány más osztályánál megelégedtek — hely kimélés végett — a könyveknek egyszerüen nagyság szerint való felállításával.

Minden osztályban betűrendes és helyzeti katalogusok állanak kéznél, a melyek a könyvek felkeresését, bármily elv szerint vannak is felállítva, megkönnyitik. A rendszeres katalogusok közül némelyek be vannak fejezve, mások munkába vétettek.

Nyomtatásban adattak ki, a könyvtár másodpéldány-katalogusainak sorozatán kivül a következő részleges katalogusok :

1. A Tolstoi-féle gyüjtemény katalogusa (l. 10. sz. könyvalapitványt, és pedig a kézirati részé, Kalaidowitschtól, 1825 ; a nyomtatotté Stoiefftől, 1829.

2. A Kasterin-féle gyüjtemény katalogusa (l. a 29. sz. könyvalapítványt), Undolskitól, 1848.

3. Egy kimutatás a görög kéziratokról Mulalttól, 1840.

4. A keleti kéziratok katalogusa, Dorntól, 1852.

5. Az aldina-kiadások katalogusa Minzlofftól, 1854. (Kőnyomat.)

6. Az ó-német kéziratok katalogusa ugyanattól, 1853.

7. A történelmileg nevezetes példányok leirása és felsorolása, ugyanattól, 1859.

IV. A könyvtár igazgatása.

A tudós franczia kivándorlott, Choiseul Gouffier gróf volt az első könyvtárigazgató Szent-Pétervárott, habár rövid ideig.

Az 1800-dik évben az összes császári könyvtárak külön igazgatást kaptak, s Strogonoff gróf neveztetett ki főigazgatónak. Segédje, különösen az egykori Zaluski-féle könyvtár számára, egy másik kivándorlott volt, d'Augard lovag, kit 1808-ban Olenin államtitkár követett. Strogonoff gróf halála után (1811.) a főigazgatóság megszünt, s a könyvtár a népoktatási miniszteriumnak rendeltetett alá, az aligazgató azonban, Olenin, igazgatóvá neveztetett ki, a ki alatt a könyvtár, melynek munkálatait a franczia háború félbeszakította, 1814-ben megnyilt, s „Császári Nyilvános Könyvtár"-nak neveztetett. Ot követte 1843. Buturlin, a birodalmi tanács tagja, s ezt 1849. a mostani igazgató, Korff, hasonlóan a birodalmi tanács tagja s államtitkár.

1850 óta a könyvtár a császári udvar illetőségéhez tartozik.

A vezetőség jelenleg az emlitett igazgatóból, kinek segédei (Odoiefski herczeg), 10 főkönyvtárnok, négy alkönyvtárnok, egy tudományos munkák szerkesztője, a napos tiszti intézmény felügyelője több napos hivatalnokkal, egy registratorból, egy könyvvivőből, nehány irodai hivatalnokból s határozatlan számú szabad közreműködőkből áll.

A könyvtárnak ezen kivül tiszteleti tagjai és tiszteletbeli levelezői vannak bel- és külföldön, vannak megbizottjai a legjelentékenyebb könyvvásárokon, vannak saját könyomói, könyvkötői s asztalosai s 30 férfiból álló szolgaszemélyzete.

V. A könyvtár látogatási szabályai.

Juliushó, a husvéti ünnep s egyes kiváló ünnepek kivételével a könyvtár egész éven át nyitva áll a közönség számára, hétköznapokon reggel 10-től esti 9 óráig; vasárnapokon s a legtöbb ünnepnapon 12-től 3 óráig.

A belépés és a foglalkozás az olvasó teremben semminemű formasággal nincs összekötve s nem követel semmi ajánlatot vagy jótállást. Mindenkinek, a ki a napos hivatalnokhoz fordúl, azonnal ingyen és egész évre szóló olvasójegyet állítanak ki.

Egy ilyen jegy átvétele után csak ennek a számát irja fel a kért könyvek czímei mellé, erre a czélra készen álló czédulára, s ha a könyvtárban a kivánt mű megvan, azt vagy azonnal (ha a kérelem a reggeli órákban történt) vagy legkésőbb a legközelebbi napon 1 órakor megkapja.

Kiváló tudósoknak s művészeknek, kérelmökre s az igazgató belátása szerint megengedtetik délelőtt az általuk kijelölt könyvtári osztályok termeiben magukban dolgozni; nem szabad azonban a könyvtárból könyveket kölcsönözni.

Vasárnap és kedden a könyvtár összes termei kinyittatnak a közönségnek. Egy hivatalnok a látogatókat az elfogadó teremben várja, s nevük és állásuk kérdezése nélkül körülvezeti őket s megmagyarázza nekik a látnivalókat.

A fennálló rendeletek szerint a közönség minden esetben, a mikor tudományos czélokról van szó, a legnagyobb előzékenységre számolhat a könyvtári hivatalnokok részéről.

A könyvtár kimerítő szabályzatát orosz, német vagy franczia nyelven a napos hivatalnoknál az olvasóteremben 25 kopekért (8 sgr.) megszerezhetni, hasonlóképen az „útmutató“-t is, 30 kopekért. (10 sgr.)

VI. A könyvtári termek s nevezetességek leirása.

Az alsó emelet. [1]

Az I. terem főfalai mellett van a főbejárat kapuja a kertutczában. Innen egy gyalogjárón balra az udvaron át az előházba érünk, a hol egy szám mellett kalapot, botot, köpenye-

[1] A mérték egyenlő 140 lábbal.

get stb. leteszünk s aztán a könyvtár elfogadó és üzleti termébe lépünk.

Ennek a nagy tojásdad teremnek (III.), melynek boltozata 10 oszlopon nyugszik, 5 magas ívablaka van, melyek mélyedései ugyanannyi nyilt cabinetet képeznek.

Az első balról az igazgatói cabinet, az egykori igazgatók s több jeles iró arczképével diszítve, kik szintén alkalmazva voltak a könyvtárnál, mint Kryloff, Gneditsch és Batinschkoff.

A második ablakmélyedésben van az iroda, a harmadikban a pénztár, a negyedikben a könyvvitel.

Az ötödik, a hol egy díszes vaslépcső czikczakkban visz a felső emeletbe, (csupán a belső összeköttetés megkönnyítésére a a hivatalnokok számára), részben el van takarva egy könyvszekrény által, a melyben az első új orosz irással (ciril irás) nyomtatott könyvek, melyek feltalálójuk Nagy Péter uralkodása idejében jelentek meg, valamint ama korszak minden hirlapja vannak elhelyezve.

Az oszlopok között két nagy föld és éggömb áll, John Additontól.

A terem középpontján magas gránit talapzaton emelkedik az uralkodó emléke, a ki a könyvtárat a nyilvános használatra megnyitotta, I. Sándor czár óriási márvány mellszobra, Demut-Malinowskitól.

A teremben körüskörül szekrények vannak szakadatlan sorban felállítva, melyek egy része egészen elzárva s az ablakok mellett felállítva a könyvtár levéltárát, — más része pedig üvegajtókkal ellátva az ó-egyházi szláv nyomtatványokat (az orosz ősnyomtatványok) tartalmazza időrendi sorozatban 1725. évig.

A szekrények homlokzatán feliratok mutatják a különböző korszakokat.

Az elfogadó teremből balra két magas áttört faragványokkal s tükörtáblákkal diszített szárnyajtó vezet a kéziratok termébe, jobbra az olvasóterembe mehetünk.

Az I. és II. terem.

Kéziratok.

Ezt a két termet csak egy tág nyilatu boltiv választja el egymástól, a mely alatt mindjárt a belépéskor a háttérben I. Miklós császár életnagyságú pompásan keretezett képét pillantjuk meg, Tikrintól Krüger [1] eredetije után festve. Az egész tér e két egyesített teremben 5 ivelt ablak által a jobb és négy által a baloldalon oly előnyösen van megvilágítva, hogy annak egyetlen szeglete sem marad árnyékban.

Körüskörül a falakon a kéziratok üvegszekrényekben vannak felállítva. A hat oszlop is, a melyek a II. terem (a melybe az elfogadó teremből először lépünk), boltozatát támasztják, szintolyan szekrényekkel van beborítva. Ezenkívül a teremben az oldalfalak s az oszlopok között vannak alacsony szekrények az ablak könyöklőjével egy magasságban, továbbá magok az oszlopok között kicsiny polczok, melyek különös nevezetességek kiállítására szolgálnak, ép úgy, mint az üvegládák az alacsony szekrényeken s a fali és az oszlopokon levő szekrények üvegajtajai.

A II. teremben, mely, két mindjárt megnevezendő cimelion kivételével, az idegen nyelvű kéziratokat tartalmazza, a következők vannak szemlélés végett kiállítva :

1. Az Ostromir-féle evangeliumos könyv, mely az összes szláv népek legrégibb keltezett irott emléke; iratott 1056. és 1057. években György diaconus által Ostromir Posadnik számára, Novgorodban. Egykor oltári könyv volt ugyanott, a Szent Sophia templomban.

2. Mintegy ellendarabja ez első belföldi kéziratnak : az első, Oroszországban nyomott könyv, az Apostolok története egyházi szláv nyelven, nyomása bevégeztetett Moszkvában 1564. márczius 1. a Sz. Miklós templom diakonusa Fedoroff Iván és Mstislawzeff Timofeieff Péter által.

Ez a két ivrétű kötet, melyek két külön olvasótámlányon vannak szemléletre kitéve, már kötésük művészies pompájánál fogva is a nevezetességek közé tartoznak. A kötést tömör ezüstbe

[1] Ez a kezdetben az angol királynénak szánt eredeti, jelenleg a vizi és szárazúti összeköttetések intézetében van.

aranynyal s drágakövekkel diszítve Gornostaieff rajzai után s a könyvtár egyik tiszteleti tagja Golubkow P. W. költségén, ki e czélra 3000 darab rubelt áldozott, Sasikoff végezte 1852-ben.

3. A fali szekrények üvegtáblái mögött: történelmi hirű személyek igen érdekes, válogatott kéziratai vannak, a világ csaknem minden országából, számra 600-on felül, nemzetek és korszakok szerint rendezve, az illetők rézmetszetű arczképeivel s magyarázó feliratokkal.

4. Jeles zeneművészek kéziratai, mint: sajátkezűleg irott szerzemények Scarlatti, Bach, Sebestyén, Haydn, Mozart, Bethoven, Weber, Bellini, Liszt, Berlioz, Wagner stb.-től, valamint legismertebb zeneszerzők levelei a XVII. századtól napjainkig.

5. Kéziratok latin, román és germán nyelveken időrendben a IV. századtól a XVI-ikig, papyruson, pergamenten, biborpergamenten (aranyos irással), rongypapiron stb. Vannak ezek között merowingi, karlowingi, ó-irlandi és longobard irásmutatványok; továbbá, egyebek között, a XIII. századból két értékes kézirat: „Histoire de la vie et des exploits militaires de Jules César et de Pompée," „Histoire du vaillant Godefroy de Buillon, duc de Lorraine," melyek V. Károly császáréi voltak, ki sajátkezűleg irta nevét az első lapra; a XV. századból: Ovidius Metamorphosisainak egy franczia fordítása, csudás finomságu miniaturképekkel, s az „Amours du berger et de la bergére," René király ez allegorico-idyllicus költeménye, melynek hőse ő maga, a király sajátkezű (és egyetlen) rajzokkal diszített kéziratában.

6. Nyugateurópai zenei kéziratok, a IX. századtól kezdve a XV., XVI. és XVII. század hangjegyeig, egy német, *betűkbe áttett* táblázattal.

7. Keleti kéziratok: a) a Korán gazdagon diszített és szép másolatai, hasonlók Saadi költeményeiről, Ferdusi Schah-Nameh-járól, a török Alexandriad (Iskander-Nameh)-ról; a szanszkrit Bahawat Gita költeményről; mások pompás eredeti kötésben; indiai irás pálmaleveleken; egy kézirat a Batta-tartományokból fahéjon; továbbá syrus, héber, aethiop, örmény, grusini kéziratokból mutatványok stb.

8. Az oszlopok melletti szekrények üveg ajtói mögött chinai, mandsu és japán kéziratok, xyglogrammok, térképek és képek; közöttük Glinka költeménye, a „Hurrah," (a krimi háború alkal-

mával készült) chinai s mandsu nyelvre lefordítva, négy óriási papirszalagon ünnepélyes vonásokkal irva.

9. Kéziratok figyelemreméltó eredeti kötései, részint középkoriak kapcsokkal és lánczokkal, részint czímerek és értékes anyag által kitünő ujabbak, mint az orosz zsidó hitközségek által az uralkodóknak trónralépésükkor átnyujtott feliratai, melyek közül a legutolsó drága ezüstveretes mestermű.

Az I. terem, melynek közepén I. Miklós czár előbb említett arczképe előtt a könyvtár alapító levele van üveg alatt egy talapzatra téve, az egyházi szláv és orosz kéziratokat tartalmazza; az ugyanott berendezett kiállító szekrényekben azonban vannak azon görög kéziratok is, melyeknek irásvonásai tudvalevőleg amazoknak mintáúl szolgáltak.

Itt vannak közszemlére kitéve: az ablaktól jobbra: a Tischendorf-féle pálimpsestek, vagyis görög pergamen kéziratok töredékei (leginkább bibliai könyvek részei) a IV—VIII. századbeli időkből, melyek fölé kopt, syrus, grusini és egyházi szláv szövegekkel vannak irva, részben kétszeresen is.

2. A baloldali ablakban: az igen nevezetes görög kéziratok, kezdve a sakkharai katakombákból való papyrus töredékeken, melyek Kr. u. II. századig visszanyúlnak. Ezekhez csatlakoznak a legrégibb pergamen kézirat-lapok a IV—VII. századokból, s egész codexek a byzanti birodalom következő idejéből egészen annnak aláhanyatlásáig. A sorozat legutóbbi tagjai közül különösen kiválik szép s a műtörténelemre nézve fontos miniaturök által egy új szövetség s nehány evangelium a XI—XV. századból. — Ez áll nevezetesen a trapezunti evangeliumról, melyet az ottani görög község a czár ő felségének 1858. küldött, s amelynek értéke az által is emelkedik, hogy szépítésül az illető egyes helyekre 14, miniaturokkal diszített, egy más, V. századbeli evangeliumból való levél van belefüzve. Ezek a legrégibb byzanti stilű képes ábrázolatok oly korszakba tartoznak, amelyből egyáltalában négy—öt illustrált kézirat ismeretes a Vaticánban, a Laurentianaban s a bécsi könyvtárban.

3. Az orosz császári ház autogrammjai, az uralkodó család őseitől, Nikititsch Philaret patriarchától a jelenkorig, I. Miklós czár arczképének jobboldalán vitrinákban elrendezve.

4. Hires oroszok autogrammjai, arczképeikkel együtt, megfelelőleg a II. terem 3. sz. kiállításának a fali szekrények üvegajtajai mögé elrakva.

5. Nagyobb terjedelmű eredeti kéziratok és pedig leginkább kiváló orosz irók teljes művei minden korszakból.

6. A császári arczkép balján: egyházi szláv kéziratok különböző osztályokban, mint:

a) keltezett codexek egyszerű irással, időrendi sorozatban a Swätoslaw nagyfejedelem 1076. évből kelt gyűjtelékes munkájától kezdve (a még 20 évvel régibb Ostromir-féle evangeliarium föntebb említtetett) egész Caesareai szent Andrásnak az apokalypsisről irt praedikációról 1809-ben készült másolatig;

b) kéziratok miniaturökkel és diszített irással, ezek között több van a XIII. századból, és az illustrált zsoltár 1485-ből;

c) kéziratok ének-hangjegyekkel, kezdve a XI. és XV. század ünnepi *neumáitól* (..... oroszul *krinki* azaz kampós vagy horgos hangjegyek) s folytatva a nyugati hangjegyrendszer behozataláig a XVII. század elején.

d) kéziratok, a melyek bizonyos különösségek, minők kúszált, szerfelett kicsiny irás, vagy szokatlan külalak által tünnek ki, köztük egy több mint 20 rőf hosszú kérvény („homlokütő" [stirnschlagend] azaz legalázatosabb kérelem) Michailowits Elek czárhoz, miniaturökkel.

A kéziratterem egyik asztalán fekszik a könyvtár albuma vagy emlékkönyve, a melybe mindenki, a ki a könyvtárt felkeresi, be szokta jegyezni a nevét. A legelső névbejegyzések egyike az I. Sándor czáré, a melyhez sorban még sok más magas és hires neve csatlakozik a bel- és külföldnek.

A már leirt elfogadó teremből (III.) jobbra az olvasóterembe megyünk, a melynek faliszekrényei a természettudományi osztály egy részét tartalmazzák.

VI. Az olvasóterem.

Ez a terem építészeti viszonyaira nézve megfelel a II. kézirat-teremnek.

A bejárattól balra egy emelvényen van a napos tisztek

helye kik az olvasóknak a kivánt könyveket kézhez adják, s azokat tőlük ismét átveszik.

A terem oldalfalai s oszlopai között eső térségen hosszú olvasó asztalok állanak, az oszlopok közt pedig kisebbek.

Este a termet egy koszorúgyertyatartó s asztali naplámpák világítják meg.

Mivel itt a legnagyobb csöndnek kell uralkodni, a talaj szőnyeggel van boritva, mely guttapercha és reszelt parafa keverékből áll s a lépteket hallhatatlanokká teszi.

Az emelvény átellenében függ az összes könyvtári osztályok s az azokat igazgató könyvtárnokok jegyzéke.

A négy sarokoszlopon láthatók olajba fejtve Zaluski András és József grófok, az első varsói könyvtár alapitóinak képei, Suworoffnak, e könyvtár meghódítójának arczképe, valamint a Paskiewics herczegé, mint az ardebili, achalzichi és erzerumi kéziratok és gyüjtemények meghódítójáé. Minden arczképhez egy saját kézirat van mellékelve.

Mindkét középső oszlop két olajfestménynyel van diszitve, melyek I. Sándor (1812. jan. 2.) és I. Miklós (1852. decz. 13.) könyvtári látogatását tüntetik fel.

Az utóbbinak kerete alatt egy metszett szekrény áll, melyben az ajándékkönyv (mindazok jegyzéke, a kik a könyvtárt ajándékokkal gyarapitották) őriztetik.

Az alacsony szekrényeken, melyek az oszlopokat körülveszik, az olvasók kényelmére különböző felütő könyvek, mint Oroszország törvényeinek teljes gyüjteménye s a hazai jog, vannak szabad használatra kitéve; ezenkivül az olvasóteremben találjuk a leghasználtabb könyvészeti, nyelvtani s más segédeszközöket két asztalon, melyek úgy vannak berendezve, hogy ezek a könyvek ugyanott használhatók ugyan, de nem vihetők el onnan, a mennyiben minden kötet egy forgatható s eresztékében előrehátra tologatható deszkácskára van csavarral ráerősitve.

A felütő könyvek egy jegyzéke szintén ott függ.

A mostani olvasóterem különben az évről-évre növekvő számú olvasóknak távolról sem elég többé, s ezért az 1860. év folyamán egy uj terem épitéséhez fogtak, melyben 250 olvasó kényelmesen helyet foglalhat.

Az V. terem.

Természettudományok, orvosi- s számtudományok.

Ebbe a terembe, mely földszinten a régi könyvtári épület szögletét képezi, magas szárnyajtón át jutunk be, mely, mint a kézirattáré, áttört művű s tükörlapokkal van ellátva. Fölébe egy ütőóra van alkalmazva.

Az ajtó átellenében mélyen benn a teremben áll II. Sándor czár arczképe, egy Krüger-féle eredeti után Slawianski által festve.

Humboldt Sándornak Boricsefszkitől mintázott mellszobra alatt a legbecsesebb természettudományi műveket tartalmazó szekrények egyike képezi az emelvényt.

Itt volt egykor Kryloff meseköltő megszokott könyvtári dolgozó helye (m. h. 1844.)

A VI. terem.

Orosz nemzeti osztály.

Mint az új épület minden terme, ez is igen terjedelmes, hosszúkás négyszög, oszlopok nélkül, dongaboltozattal, mindkét oldalról megvilágítva.

A terem közepét egész hosszában kettős sorban vitrinák foglalják el, a melyek igen figyelemreméltó s igen ritka egyházi szláv és orosz nyomtatványok kiállitását tartalmazzák, időrendben s nyomdák szerint rendezve.

Ilyen teljes gyüjtemény e nemből még nem volt Oroszországban. Ez jelenleg s ez is marad mindig egyetlen a maga nemében.

Első helyen áll 4 krakkói nyomtatvány 1491-ből, a legrégibb egyházi szláv incunabulumok, a melyek egyáltalán léteznek; mind a négy liturgiai tartalmú.

Ezután következnek a velenczei nyomtatványok (1519—1572.); általában az irás s a diszítmények szépsége által tünnek ki, a XVI. század első feléből való franczia s olasz könyvek izlésében. Az itt kitett velenczei kiadványok gazdagabb gyüjteményt képeznek, mint a Vatikánban s a bécsi könyvtárban őrzöttek.

A kiállitás legértékesebb alkatrészét képezik a délszláv, t. i. a montenegrói, herczegovinai, moldva-oláh, szerb stb. nyomdák termékei. A kiadványok 1494—1791-ig terjedő évekből valók. E gyüjtemény minden példánya egy könyvészeti ritkaság.

Ide járulnak még a Konstantinápolyban, Smyrnában s egyebütt délszlávok számára készült nyomtatványok.

Ezután következnek: az egyetlen ó-egyházi szláv könyv, mely Csehországban megjelent, a dr. Skorina Ferencz bibliafordítása, ny. Prágában, 1517—1519., a melyből már sehol sincs többé teljes példány; a wilnai nyomtatványok sorozata (1525—1808.); a Német- s Magyarországban, névszerint Tübinga, Stolzenberg, Königsberg, Halle, Berlin, Braunschweig, Lipcse, Karlsruhe, Bécsben, Brassóban és Budán 1562 óta nyomott egyházi szláv és orosz könyvek; a fehérorosz s vándor nyomdák (t. i. olyanok, a melyek litván nagyurak egyik birtokáról a másikra vonúlnak) kiadványai (1562—1798.); a nevezetes moszkvai nyomtatványok (1564—1661.); a lembergi- és galicziaiak általában, (1574—1700.); a ritka kiewi kiadványok (1617—1741.); végre a szentpétervári nyomtatványok, kezdve Mars könyvén, 1713-ból s egyes, Amsterdam, Róma, Stockholm, Páris, London, Mauburge, Oxford és Carougesben (Genfnél) orosz nyelven nyomattak. Az itt közszemlére kiállított művek száma megközeliti a 300-at.

Az egészen orosz osztály jelenleg körülbelől 40,000 kötetet számlál. A könyvtár első, Zaluski-féle alapitványában egészben véve csupán 5 orosz nyelvű mű van.

A kijáró ajtó fölé egy gipsz féldombormű van elhelyezve, az Izsák-templom csúcs-féldomborművei egyikének kicsinyített másolata, mely Nagy Péter czárt ábrázolja, a mint Sz. Newsky-Sándor tetemét Szt-Pétervárra hozza.

Az ajtótól jobbra és balra függnek a költő Dershawin s az orosz irodalom iránt a mult században érdemeket szerzett könyvész és könyvkereskedő Nowikoff arczképei pár sornyi saját kézirásukkal; az első 8, most már alig olvasható verssorból áll, a melyeket egy palatáblára irt volt fel kezével halála előtt. (1816.)

VIII. terem.

Nyelvészet, régi klasszikusok és keleti irodalom.

A hatodik teremből a főbejárat előcsarnokába lép az ember, mely a szinháztér felé van fordúlva, s a mely csupán különös alkalmakkor nyilik meg. A négy szögletben itt a belvederi Apollo, Minerva medica, a praxitelesi Hermes és a Vesta szobrai állanak.

A VI. s az átellenes VII. terem ajtai felett két más féldombormű látszik. (Vitali művei után, az imént említetthez hasonló kivitelben.)

Az első az orosz nép megkeresztelkedését ábrázolja Wladimir nagyfejedelem jelenlétében, a második Szent Izsákot tünteti fel, a mint Valens császárt s nejét megáldja.

A nyelvészet termének ugyanolyan viszonyai vannak s pontosan ép úgy van berendezve, mint az orosz osztályé. Ennek mélyében I. Sándor czár kitünő életnagyságú arczképét pillantjuk meg, Daw eredetije, a császár végső uralkodási évében festve.

A falakat ellepő könyvpolczok gazdag gyüjteményt tartalmaznak görög és latin klasszikusokból a legjobb kiadásokban, a melyek a XVI. század óta megjelentek, fordítóikkal s magyarázóikkal együtt.

A jobbról szabadon álló szekrények a nyelvészeti irodalomhoz tartoznak, a balról állók kiválólag a keleti nyelvekhez, a rabbinusi irodalomhoz stb.

Ezt a termet is átmetszi hosszában egy kettős Vitrina-sor (105 lábnyi kiterjedésben.) Ezek a biblia-kiállítást tartalmazzák, azaz egy válogatott gyüjteményt a szentirásnak a világ minden ismert nyelvén készült kiadásaiból.

A gyűjtemény nyelvi egésze úgy van felfogva, hogy a soknyelvűekhez jobbról az európai nyelvek csatlakoznak, élükön a görög összöveggel, balról pedig a keletiek, kezdve a zsidó összövegen, és hogy ezen két főosztály között a többi velök nem rokon nyelvek is megtalálták helyüket. Mivel pedig a kiállítás czélja nem kiválólag nyelvtudományi, a nyelvek sorrendjét nem kizárólag a rokonsági, hanem itt-ott, a jobb áttekinthetőség kedveért, a földrajzi viszonyok szerint is határozták meg.

Ily módon a következő csoportosítás áll elő :

A) Soknyelvüek.

B) Európa indogerman nyelvei :

1. Pelasg nyelvek : ó- és újgörög és latin.

2. Román nyelvek : olasz, spanyol, portugal, franczia, rumaen, oláh.

3. Celta nyelvek : gael, weltsch, mank, bask.

4. Csermán nyelvek : *a*) góth, felnémet, zsidónémet, alnémet, hollandi, kreol ; *b*) izlandi, dán, svéd ; *c*) angolszász, angol.

5. Szláv-germán nyelvek : litván és lett.

6. Szláv nyelvek : szerb, lengyel, cseh, felső-lusatiai, alsólusatiai (sorabi), szlovén (vind) karnvoliai (krainai).

C) Urali vagy csúd nyelvek :

a) magyar ; *b*) észt, karel, finn, lapp, syriai, cseremisz, mordvin, csuvasz.

D) Török-tatár nyelvek.

a) ozmanli, nogai-tatár, basian-török ; *b*) kalmuk, mongol.

E) Chinai.

F) Amerikai nyelvek :

Grönlandi, eszkimo, mohawk, delawar, ogiwa, chocto, arrawoek, aymara.

G) Afrikai nyelvek.

bullom, amhara, grebo, secuana, kikamba, dualla, itubu, mpongwe és malagassi.

H) Oceaniai nyelvek :

tahiti, malaji, javai, madegassi, rarotonga, samoa, hawai.

I) Indiai nyelvek :

a) birmai, asamesi, kunkuna, singalesi, karen ; *b*) tamul malabari ; *c*) orissa, marahatti, bengali, guzerati, vikanera, multani, sikh, hindostani, nepali, bugelkunda, kasmiri, kucs, kassia, karnati, felinga, haruti, hindi, sindi, alfoeri, batavi, alsó-malai, szanszkrit.

K) Persa nyelvek : persa és afghan (pustu).

L) Kaukázi nyelvek : örmény és grusini (georgiai).

M) Kopt nyelvek : kopt és basmuro kopt.

N) Sémi nyelvek :

aethiop, arab, karshuni (arab, syriai irással), syriai, chaldaeai, samaritan, héber.

Az egész gyüjtemény több, mint 300 számból áll, s itt nem szorítkoztak mindig minden nyelvből csupán egyetlen bibliai kiadásra, hanem általában igyekeztek itt a bibliának legfontosabb és legritkább nyomtatványait egyesíteni, úgy hogy névszerint az ősszövegek egy teljes, kritikájuk fejlődésének megfelelő sorozatot képezzenek.

Eltekintve a vallásos és tudományos érdektől, ez a gyüjtemény a könyvnyomtatás művészetének, a melynek történetében a szentírás kiadványai tudvalevőleg főszerepet játszanak, legkülönbözőbb műveletéről nyujt érdekes képet.

A legértékesebbekhez, a miket ez a kiállítás nyujt, tartoznak: Ximenes bibornok, Walton es Le Jay soknyelvű bibliái; a gutenbergi biblia 1450—1455. évből, a szentírás első nyomtatott kiadása, a Mazarini név alatt ismeretes); a Faust és Schoeffer mainzi bibliája, 1462., pergamenre nyomva, festett initiálékkal; a görög *Aldini*-féle biblia (1518), mely az uj-szövetség első nyomtatott ősszövegét tartalmazza; a latin *Aldini*-féle biblia (1590), V. Sixtus pápa rendeletére nyomatott, s ugyanezen pápa tűzre is kárhoztatta; az első köznyelvű bibliakiadások, mint: a német (1466), a franczia (1477), a hollandi (1477), a cseh (1488), a svéd (1526), a finn (1548), a dán (1550), a lengyel (1561); a lutheri fordítás első nyomásai, a bűnbánati Zsoltárok (1517) s az ujszövetség (szeptemberi kiadás 1522); díszkiadások kitünő rézmetszetekkel, mint a weimari biblia képpapiron (1768), az angol metszetekkel Bartolozzitól (1800); a franczia Le Maitre de Lauj-tól (1789—1809); továbbá a nagy elzevir bibliák (a franczia és a hollandi); a Nagy Péter által rendelt kiadás holland és szlavon szöveggel (Haga, 1717 [1]) s a legújabb luxus nyomások, mint az ujszövetség a Decker-féle műhelyből (Berlin 1851.), illusztrátiókkal Kaulbachtól, mely a londoni kiállításon a nyomdászati dijat elnyerte; a lipcsei zsoltár könyv (1855), s a vatikáni bibliacodex Angelo Mai kiadása (Róma, 1857).

Ebben a teremben végül még megemlítendő az Imitatio Christi uj, párisi díszkiadásának kiállítása, — mint a legszebb, a mit csak az ujabb nyomdászat egyáltalán létrehozott. — E

[1] Egy más példány, a melyben a szlavon szövegre szánt oszlopok még fehéren vannak hagyva, szintén van az orosz irodalom vitrináiban.

műből csak igen kevés példányt adtak el, s minden egyes példánynak az ára, a pomás kötést is beleszámítva, 600 frank volt. E nyomdászati mestermű számára itt egy különös, művésziesen alkalmazott állványt készítettek, s a bibliai vitrinák végén állították fel.

VIII. terem.

Az aldinák és elzevirek gyüjteménye.

Kicsiny, csupán egy ablaktól világított terem, melybe egy, a császári arczkép mögött levő ajtón át juthatunk, két különleges-gyüjtemény van benne, melyek megpillantása a legraffinirtabb könyvkedvelőt is képes boldoggá tenni.

1. Az aldina-nyomtatványok, így nevezve Aldus Manutius után, ki görög és római klasszikusok első kiadásai által, melyek még most a régi kéziratokkal egyformán becsültetnek, maradandó emléket szerzett magának. — Ő és utódai nyomtatták tudvalevőleg a XV. század végétől a XVI. végeig.

2. A nyomás csinossága és pontossága, valamint takaros alak által kiváló iratok gyüjteménye, melyek az Elzevirek, a XVII. század leghíresebb hollandi könyvnyomtatóinak nyomdáiból, főként Leidenből s Amsterdamból kerültek ki.

Oly gyüjteményeknél, a melyek már évszázadok óta könyvgyűjtőknél különös előszeretetnek örvendenek, rendszerint inkább tekintetbe jő a külső elegantia s a sértetlen állapot, mint más könyveknél; a császári nyilvános könyvtár elzevirei s aldinái azonban e tekintetben is kiállnak minden összehasonlítást. — Találkozik köztük nehány példány, a melyek a Suchtelen-féle alap (mely jelenleg, mint fentebb említők, a cs. nyilv. könyvtárba be van kebelezve) méltán dicsőitett legjobbjait messze felülmulják.

IX. terem.

Ősnyomtatványok.

Hozzá vagyunk szokva, hogy e latin szóval: *incunabula*, mely eredetileg „bölcsőben fekvőt“ jelent, a képző és ábrázoló művészetek első kezdeteit, valamint a könyvnyomtatási művé-

szet első alkotásait, tehát a XV. század összes kiadványait jelöljük meg.

A könyvtárnak több, mint 7000 ilyen kiadványa van, és pedig többnyire tiszteletre méltó eredeti kötésükben, melyek itt az incunabulumok termében, a melyet az 1857. évben egészen középkori stylusban építettek át s bútoroztak be, láthatók összegyűjtve.

Ez egy középnagyságú terem. A tetőzet tarkára festett keresztívei egy erős, négy összekötött oszlopból alakított középoszlopra támaszkodnak. A két csúcsíves ablak színes üvegből készült rosettáival s háromlevelűivel, a vaskos könyvszekrények, melyek messze előre nyuló homlokzata csavart oszlopoktól tartva egész a boltozatig emelkednek, a nehézkes asztalok és székek, egy írótámlány kakukórával, arab éggömbbel, a mint még régi fametszeteken láthatjuk, egy olvasó pad a lánczra tett könyvek számára, egy magas énekkari támla hatalmas énekes könyvekkel, minden, egész az ajtók vert vasművéig s az ugyanazon idő stylusában tartott tentatartóig a nyomdászati század klastromi könyvtáraira emlékeztet.

Az oszlopfejeken az első könyvnyomtatók vörös czimerpajzsai láthatók: a Fausté és Schöfferé Mainzból, Sensenschmidté és Friestneré Nürnbergből, Ter Hörnené Kölnből, Wenzleré Baselből, s az architravon körüskörül *váltakozó* irással állnak e szavak: Incunabula artis typographicae. Johannis Guttenbergi Moguntii inventoris nomen perire nequit. (A nyomtató művészet bölcsőbeli gyermekei. Mainzi Guttenberg János, a feltaláló, neve nem enyészhet el.)

Ezen terem mögött, a földszinten még egy pár szoba van, az ujonnan érkező könyvcsomagok, folyóiratok ideiglenes befogadására stb. és egy hátsó lépcső, mely az összes emeleteken át egész a padlásig visz.

Második emelet.

Hogy a felső emeletbe juthasson az ember, vissza kell térnie a VI. és VII. termek közt levő előszobába, a melybe a főlépcső torkollik. Ez első fokától, a bol egy nagy óra van a falon, két karjával a XIII. terem ajtajai felé fordul. A tágas, ióni félosz-

lopokkal diszített lépcsőházat három oldalról 8 ablak világítja meg.

Ezen emelet 3 első terme (XII., XIII., XIV.) egy imposans egészet képez. Templomhajók módjára vannak építve, egymás felett álló két ablaksorral, körüskörül karzatokkal, a melyekben diszes csigalépcsőkön juthat fel az ember, s a melyek szakadatlanul futnak végig mind a három termen. A XIII. teremuek csak egy nagy kettős ablaka van, a XII. és XIV-nek négy mindenik oldalon, 180 láb hosszú és 50 láb széles síkterület mellett.

Nehezen láthat az ember bárhol is több könyvet egyszerre. Egy pillantásra 100,000 kötetet tekintünk végig; mert 17 könyvsor borítja a falakat 60 lábnyi magasságig.

A XIII. terem.

Russica.

Az a gondolat, hogy mindent összegyüjtsünk, a mit Oroszországról valaha idegen nyelven irtak, 1850. óta lépett életbe. A kutatások, a melyeket azóta e czélból nemcsak a könyvtárban magában és Oroszországban, hanem a világ valamennyi országában tartottak, egy 29,000 kötetnyi gyűjteményt eredményeztek, benne sok olyan irást, a melyek létezését alig sejtették s a melyet hiába keresnének valahol másutt.

Ezen terem közepében egy izléses művű kis üvegszekrény áll elkülönítve, a melynek felirata: „A császári nyilvános könyvtár története és közleményei", a benne felállított szépen bekötött könyvek tartalmát jelzi. — Minden, a könyvtártól magától kiadott vagy reá vonatkozó irat össze van itt gyűjtve, egészben véve 100 szám mintegy 50 kötetben: évkönyvek, alkalmi iratok stb. gr. Zaluski J. első tervezetétől, mely 1744. jan. 2. kelt, egész a Korff báró tizéves igazgatásáig, melyet 1859. okt. 18. ünnepeltek meg a könyvtárban.

Egy másik szabadon álló szekrényben ezen osztály rendszeres czédulakatalogusa őriztetik, mely 27 szakaszra és 773 alszakaszra oszlik.

A X. és XI. terem.

Jogi s pénzügyi tudományok.

A XII. és XIV. terem.

Történelem, kortan, földrajz, utazások, régészet és pénzisme.

A XII. terem, a XIII. jobbján, Larin-teremnek neveztetik, mivel a könyvtár új részének felépítésekor Katalin czárnő uralkodása alatt Larin kereskedőtől közhasznú alapítványokúl letett tőke fölöslegét fordították e terem belső berendezésére.

A hátsó falat II. Katalin czárnőnek Lewitzkitől élet után festett arczképe diszíti; ezen át két oldalajtó vezet a jogi- s pénzügyi tudományok osztályába. Ez egy nagy, az incunabulumok terme fölé épült nagy szögletszobát s két kisebb helyiséget tölt be, melyek egész a padolatig egyenletesen könyvszekrényekkel vannak boritva, utóbbiakra karzatok, s a létrák mellőzhetése végett foggantyúk és hágcsók vannak alkalmazva.

A XII. terem közepén áll egy rendkivül nagy tojásdad asztal, a melyen rajzoló művészeknek, kik rézmetszeteket akarnak használni, különös utánjárásra megengedik, hogy dolgozzanak

Két sor alacsony szekrény szolgál a XII. és XIII. teremben a legnagyobb alakú művek, mint térképek, utazások, múzeumok s hasonlók felállítására.

Az utolsó szekrényekre mindenik terem négy szögletében, gula alakú üvegszekrények vannak téve; ezek két üveg rekeszből állanak négy ablakból álló forgatható tetővel.

Itt van kiállítva egy válogatott gyüjtemény irodalmi és nyomdászati ritkaságokból, minők a tudomány minden ágából való első nyomtatott könyvek, különféle iratok, a melyekből második példány nem ismeretes (unica), pergamen-nyomtatványok, történelmi érdekű képnyomatok stb.

A II. Katalin czárnő képe mellett levő üvegszekrényekben láthatók: a legrégibb történelmi művek (a nagy nürnbergi krónika 2000 fametszettel 1493-ból, a szászok krónikája 1492-ből, s a magyaroké 1473. és 1488-ból), a legrégibb utazasi könyvek (Marco Polo, 1481, Mandeville, Breidenbach, 1488., az indiai utazások De Bry-től, a melyeket a könyvtár ritka teljességű gyűjteményben

bir), az első jogi munkák (a normannoké, 1483, a dánoké 1504, a lengyeleké 1495, a bajor hazai jog 1484. és hasonlók), a legritkább liturgiai művek, (a krakkói székesegyház agendája 1504-ből, s a wladiszlavi egyházmegye zsoltárkönyve, ugyanazon időből, mindkettő pergamenen, s eddigelé mindkettő ismeretlen; a morva testvérek hymnuszkönyve 1564. stb.

A terem végén szemléletre vannak kitéve: torna- és czímerkönyvek (a konstánczi conciliumkönyv 1483-ból, Rüxner „Anfang des Turnierens in deutscher Nation"-ja 1530-ból, stb. prófétai s kabalisztikus iratok (Nostradamus, Ruth, Indagine s hasonlók), és a XIII. terem közelében nehány igen ritka idegen nyelvű russicum, mint: Herberstein és Olcarius utazásainak első kiadásai, Strykowszki krónikája, s Fletscher, Miechowius, Koialowitz, Margeret, Korb, Okolski, Oderborn eredeti kiadásai; egy pápai kiáltvány 1504-ből, mely mindenkinek bűnbocsánatot igér, a ki a lieflandi lovagokat a moszkowiai nagyfejedelem ellen segíti; Sophia czarewna s Antonowics János czár szerfelett ritka arczképei stb.

A XIV. teremben hasonló módon vannak felállítva: az első görög nyomtatványok (az Etymologicum Magnum, Calliergi Pindarosa. Velencze 1499. és 1515., az Anthologia Florencz, Alopa, 1494; az Aldus-féle Theokritva 1494-ből; a Juntin-féle Aristophanes, 1515-ből; a lyrikusok s a Florilegium Stephanustól 1560. és 1566. stb.); a legrégibb mathematikai s astronomiai iratok (Euklides 1482., Ptolomaeus 1482., Albumasar, 1488., Angelus János, 1488., pergamenen); a legrégibb természetrajzi könyvek (Hortus sanitatis, és Herbarius 1485-ből, a Honesta voluptas Platinatól, Katham Anatomiája stb.); régi értekezések a béke s a háború művészeteiről, (Dürer Albert „Hadi építő művészete; rajzok Vegetiushoz; a küzdés művészete és módja); a zenéről (Glareanus, Roswick, Felstein, Agricola), továbbá ujabb pergamennyomtatványok gyüjteménye (a Didot-tól Artois gróf számára kiadott franczia szerzők, 1780. 12°; a svéd közjog, Stockholm 1617; VIII. Orbán latin költeményei, Róma, 1627. stb.) és nyomdászati különlegességek (különböző színű nyomás, tarka papirra s mindenféle más anyagra, szokatlan mintákkal stb.); végre Minzlow könyvtárnoktól régi könyvkötésekben felfedezett nevezetességek, melyek részint középkori kéziratok töredékeiből, részint

a xylographia és nyomdászat első idejéből való nyomtatott levelekből, részint régi fa- és rézmetszetekből állanak.

A XV. terem.

Egy tömör vas-szárnyajtó választja el ezt a termet a XIV-től s ily módon — ezen az emeleten — a könyvtár új részét a régitől. — A vasajtó elővigyázati rendszabály abból az időből, mikor a régi épületet közönséges kályhák által fűtötték, s e miatt a tűzveszély lehető volt.

Az egész könyvtárban sehol sincs a tér annyira összeszorítva, mint ebben a szögletteremben, mely ámbár kitünően meg van a négy ablak által világítva, azonban a szó szoros értelmében tömve van magas és alacsony szekrényekkel, lépcsőkkel, karzatokkal, melyek e mellett elmés módon valamennyien kiállításra vannak felhasználva.

Itt vannak: mindennemű képnyomatok kiállítása, melyeknek czélja válogatott s áttekinthetően feltüntetett példák által e művészetág technikájának történetét szemlélhetővé tenni.

A tésztanyomás (Teigdruck), a bélyegnyomás, érczmetszetek, (Schrottschnitte) niello, játék-kártyanyomás, kalapácsmunka (opus mallei) mellé a fa (xylographikus) müvek sorakoznak, mint: fametszetek és favésetek (Holzschnitt und Holzstich, valamint a különböző falapokkal nyomott levelek, az ugynevezett világos-sötétben (in sogenannten Helldunkel) [chiaroscuro, clair-obscur]; azután a rézmetszetek, és pedig úgy a tulajdonképeni, vésővel rézen kivitt (gravure au burin, en taille-donce), mint az étetés által létrehozott (aqua-forte, à l'eau forte) metszetek; továbbá a fekete művészet (Schwarz-Kunst) vagy vakaró művészet (Schab-Kunst, mezzo-tinto, manière noire), nemkülönben a mosási módszer (Tuschmanière, aqua tinta, manière de lavis) s a pontozási módszer (gravur au pointille) próbái. — Ezután következnek az aczélmetszet, a kőnyomat, a kőszínnyomat (Chromolithographia vagy Lithochromia), a dombornyomás (Reliefdruck, guillochage), galvanographia, zinkographia, photographia vagy heliographia, (fényképek) minden nemből: rajzokról és rézmetszetekről, festményekről, faragott művekről, épületekről s a természet után; végre az úgynevezett természetes önnyomás (Naturselbstdruck), az újkornak

ez elmés találmánya, minek dicsősége, daczára az angolok minden igényének, kétségkívül a bécsi udvari- s állami nyomda ismert kiváló hirű igazgatóját, dr. Auert illeti.

2. A német, olasz, németalföldi és franczia iskolák rézmetszeteinek kiállítása, időrendben beosztva s úgy berámázva, hogy minden darabot tetszés szerinti módon a világosság felé lehet fordítani.

3. Orosz rézmetszetek kiállítása, ép úgy, a mint az előzők, egy hosszú alacsony szekrényen vannak elrendezve, és pedig időrendben az első népies képektől a mai akademikusok metszetéig. — A műkedvelő munkák között van nehány levél Miklós és Pawlowics Mihály nagyherczegek, Nikolajowna Olga nagyherczegnő és Schukowski s Olenin kezétől.

4. Nagy Péter czár képeinek kiállítása, 200 számnyi válogatott gyűjtemény, (az egészben 350 van), mely typusok szerint van rendezve és sok magasabb műbecscsel biró levelet valamint unicumot tartalmaz. Mint különös curiozumok kiválnak közülök: egy latin és egyházi szláv nyelvű theologiai és philosophiai tételeket tartalmazó dísznyomat, egy több mint két rőf hosszú és $1^1/_2$ rőf széles atlasz darab, a két czári ifjú, János és Pál arczképeivel, mindkét uralkodónak átnyújtatott a kiewi lelkész, akademia által 1691-ben; és egy londoni vendéglő czímer, a melynek mindkét oldalán Nagy Péter képe látható olajba festve, „Czar of Muscovy" felirattal. — Ez a czímer sokáig függött a bolt előtt, melyről állítják, hogy a czár látogatta, mikor az angol hajógyárakban dolgozott, 1804-ben Oroszországba hozatott, s nem rég a pétervári tudományos akademia a könyvtárnak ajándékozta.

A XVI. terem.

Modern irodalom.

Hat oszloppár emeli itt a padolatot, mely a közepén nyilt, s feltekintést enged a felső emeletbe, — szerencsés építészeti gondolat, mely e könyves teremnek nagyszerűen elegans jellemet kölcsönöz. — A szekrények, az oszlopok és oldalfalak közötti téren, az ablak köré vannak csoportosítva (a régi oxfordi könyvtár mintájára), úgy hogy a középen, a hol az oszlopok mellett antik

mell- és egész szobrok föszöntvényei állanak, egy széles folyosó marad szabadon.

A XVII. terem.

Irodalomtörténet s könyvészeti nevezetességek.

Ez a közép- és díszterme a könyvtár régibb részének. Ez az alsó emelet elfogadó terme (a III. terem) fölött fekszik, s mint az, tojásdad alakú. — Egy nagy kettős lépcső vezet ide a közönséges könyvtári előteremből, ezenkívül a kis összekötő lépcső az elfogadó teremből, s egy hasonló van még itt alkalmazva a második és harmadik emelet összekötésére. — A XVI. és XVIII. termek saját, valamint karzataik ajtajai szintén erre a teremre nyílnak, mely mindkét emeleten át tart, s fönt három ablak, lent ugyanannyi üvegajtó által van megvilágítva, melyek arra a keskeny balkonra nyilnak, a melyik a könyvtár kerek szögletét körülveszi.

A belső körfalaktól mérsékelt távolságban álló tiz nagy ion oszlop két karzatot emel, melyek közül a felsőt oszlopos korlát (balustrade) s mellszobrok koszorúzzák.

A teremben köröskörűl szobrok állanak s középen vésett talapzaton egy nagy márvány váza áll, rajta domborművú ábrázolásban Ámor és Psyche menyegzője.

A fali szekrények egy része s 15 vitrina, különféle módon az oszlopokra s azok közé az ablakmélyedésekbe alkalmazva (némelyek helykimélés czéljából úgy vannak berendezve, hogy forgathatók legyenek) különféle látnivalókat tartalmaznak, névszerint:

1. Kiállítást a legkülönbözőbb anyagokból, a melyekre a legrégibb időktől a legujabbakig írtak és nyomtattak, tehát iráspróbák kőre, érczre, viasztáblákra, papyrusra, pálmalevelekre, fabotokra, fakéregre, selyemre, bőrre, mindenféle fajta pergamenre és papirra, és pedig az utóbbiakra, mint a legesleghasználhatóbb anyagra, közelebbi időmeghatározással.

Az itt létező legrégibb rongypapir-példány 1380-ból való. A papyruspéldányok között van egy igen érdekes, eddigelé még senkitől ki nem betűzött kézirat, állítólag chaldaeai, s a hozzá-

fűzött, különben pedig semmi által sem igazolt latin fordítás szerint egy rabinustól ered, a ki Krisztus haláláról, mint kortársáról beszél.

A fordítás szent Jeromos eredeti kéziratának van kiadva, mivel azonban gyapotpapirra van írva s hibás latinságú, ez állitás nem szorul további ellenvetésre. — A kézirat Varsó bevétele után Suworoff által jött napvilágra, ki azt eléggé fontosnak tartotta arra, hogy külön futárt küldjön vele II. Katalin czárnőhöz. — Azóta Európa legismertebb orientalistái kérdeztettek meg felőle, azonban döntő eredmény nélkül. — Az irás, noha szemmel láthatólag igen régi, a legtávolabbról sem hasonlit a keleten és nyugaton eddigelé ismeretesek egyikéhez sem.

2. Folytatása vagyis inkább kezdete az irodalmi és nyomdai ritkaságok kiállításának, mely a XII. és XVI. termekben folytatódik.

Szemléletre vannak itt kitéve a xylographia és nyomdászat első termékei, mint: két igen régi fanyomtatású könyv, szent János jelenései, és a szent Szűz élete (1430—1445); az *Armen*bibel és a *Heils*spiegel (1440) régi utánzatai; levelek az első mainzi zsoltárból (1457—1459); Guttenberg Catholicon-ja (1460); a Clementinák (a Faust és Schöffer-féle nyomda remeke, ugyanazon évből, pergamenen); Sweynheim és Pannartz (Róma, 1469) Liviusa; Terentius első kiadása (valószínűleg Cöln, 1470, a miből eddig csak egy példányt ismertek); Turrecremata commentárja a zsoltárokhoz (Zeiner-féle typusokkal s a nyomtatási helylyel, Cracis (?) 1475 körül jelent meg); szent Dorothea Prusthena élete (a Poroszországban, Marienburg, 1492. nyomott könyvnek egyetlen első nyomású példánya); a Dyalogus creaturarum, Stockholm, 1495. (az első svéd nyelvű nyomtatott könyv) stb., továbbá: a Heures de la Ste Vierge egy gyűjteménye, Parisban nyomatott a XVI. század első éveiben, pergamenen miniatur képekkel; ritka első kiadásai a régibb spanyol, olasz és franczia irodalomnak, mint: az Amadis de Gaula, Sevilla, 1539; Dante florenczi kiadása 1481-ből (híres a benne levő első keltezett rézmetszetről; Petrarca első aldina kiadása, (1501. a pápa által eltiltatott); Melusina, 1478. Lancelot du Lac, 1494; Le Roman de la Rose, 1531; L'art de la Faulconnerie, 1492; le Vergier amonreux ét les Visions (mindkét utóbbi még teljesen ismeretlen a franczia irodalomban); a Theuerdank, 1517. Dürer Albert talál-

mányának typusaival s Scheufelein János fametszeteivel diszítve; a Parcival és Titurel, 1477; Das Buch der Weisheit, 1484; régi és ismeretlen röpiratok (Szentek életei) egész sorozata Cölnből, stb.; végre különböző korszakbeli igen kicsiny, miniatur kiadványok válogatott gyüjteménye.

3. Figyelemreméltó kötések s történelmi nevezetességű példányok kiállítása, melyeket itt tervszerűen rendeztek, hogy a kötés és könyvkedvelés (Bücherliebhaberei) történetéhez egy tapasztalati áttekintést lehetővé tegyenek.

A XV. és XVI. század fa és bőr meg talpbőr (Schwarten) kötésétől s a XVII. és XVIII. századi pergamen és szattyán kötésektől egész a legújabb chagrin — email — és elefántcsont kötésekig egyesítve van itt mindaz, a mit a könyvkötészet a legkülönbözőbb országokban létesített. Thouvenin, Pasdeloup, Boseriau, Derome stb. régibb, s a könyvkedvelőktől annyira kedvelt párisi munkáikhoz Niedrée, Andrieux és Gruel ujabb művei csatlakoznak, továbbá a szent-pétervári könyvkötőknek egy, a könyvtár által 1852-ben rendezett pályázat alkalmával kiállított diszkötései, melyek közt leginkább kitűnnek a Frick, Weidl, Agatz, Krug, Baermann, Houvalé, Maeder és Hoeckéi.

A történelmi nevezetességű példányok gyűjteménye olyan könyveket foglal magában, a melyek koronás fők vagy más hires személyek birtokát képezték, s a kiknek czímerei vagy névbejegyzéseiről felismerhetők; részben pedig magok a szerzők által beadott felajánlott példányokat. (Dedications Exemplare).

Az orosz uralkodók s az egykori lengyel királyok mellett leggyakrabban előfordulnak itt a franczia dynastiák tagjai II-dik Henriktől Lajos Fülöpig; ezenkívül Richelieu, Colbert, Séguier, D'Agesseau, Fouquet, Bossuet, Montausier, Pompadour stb. Egyedül De Thoux könyvtárából való könyvek egy egész szekrényt töltenek be; azután következnek a pápák s a római egyházi fejedelmek, Nápoly, Ausztria, Poroszország, Svédország, Dánia, könyvek városok czímereivel, mások Brühl, Hoym, de la Gardie könyvtáraiból stb.

Végül a közbülső ablak előtt egy külön állványon egy astrolabiumot találunk, egy Wallenstein-emléket, melyet a hadvezér rendesen használt volt.

A XVIII. terem.

Könyvészet, irodalomtörténet és polygraphia.

A látnivalók közül ebben a teremben, mely különben a XVI-ikhoz mindenben hasonló, egy *grand papir*-féle gyüjteményen kivül (mely t. i. igen nagy alakú és igen nagy szélzettel biró könyvekből áll, a melyek ennélfogva nagyobb alakban vannak nyomva, mint a minőt a kinyomott rész maga tulajdonkép követelne) — itt van még a bécsi polygraphiai készlet, egy ajándék, a melyet a könyvtár a császári osztrák miniszteriumnak köszön.

Ez egy igen szép mivű rózsafa szekrény, melynek kihuzható osztályaiban mindenféle graphicus minták vannak, melyek a bécsi udvari és állami nyomdában alkalmaztatnak, mindenféle fajta typusokkal készült nyomásoktól kezdve egész az olajfestmény nyomatokig.

A XIX. terem.

Philosophia.

A közbülső emelet legkülső terme, a könyvtár bal szárnyán, egyike az intézet azon kevés csöndes termeinek, a hol semmi egyéb nem ötlik a látogató szemébe, — mint a jól rendezett s az olvasó szolgálatára készen tartott könyvtömeg, a mi természetesen, — legalább a tudományszomjasra nézve — a legjobb magáért beszélő ajánlást tartalmazza.

Ugyanez áll a harmadik emelet XX—XXIV. termeiről, a hol a theologia igen gazdag osztálya van felállítva, a melyből azonban a legérdekesebb a többi termek kiállításába átment, s ezért a látni vágyó közönség is nem igen szokott ide fáradni.

A közbülső emelet tojásdad terméből a főlépcsőn ismét abba az előterembe jutunk, a melyből vándorlásunkat a könyvtárban megkezdtük.

A SZENTPÉTERVÁRI CSÁSZÁRI KÖZKÖNYVTÁR 1860—1887-ig.

Ballagi Aladártól.

Jelen czikkemben, e folyóirat érdemes szerkesztőjének fölkérése folytán, a pétervári császári nyilvános könyvtárban (Imperatorszkaja publicsnaja bibliotyéka) 1860, vagyis a föntebbi füzet megjelenése óta beállott változásokat, és a könyvtár mostani állapotát szándékozom megismertetni.

Az orosz fővárosban 1887-ik évi julius hó közepétől augusztus elejéig időztem, tehát épen olyankor, midőn a császári könyvtárban állítólag szünidők lettek volna. Az ó-naptár szerinti julius elsejétől szeptember elsejéig tartó „*vacatió*“ alatt azonban, csupán a *kézirattár* és a *levéltár* van bezárva, de a tulajdonképeni könyvtár ép úgy használható, mint bármely más időszakban. A szünidő kitétele nem a közönségre, hanem csak a tisztviselőkre vonatkozik, a mennyiben valamennyien julius, illetőleg augusztus havában kapják ki szabadságidejöket, — az otthonmaradók lajstromozó vagy soronkivüli munkát nem végeznek, s egyszerű polgári öltönyükben jelennek meg a hivatalukban, nem úgy, mint munkaidő alatt, midőn itt is, mint minden orosz könyvtárban, a könyvtárnokok lapos ezüst gombokkal, s rendszerint rendjelekkel díszített kék frakkban látnak hivatalos munkájokhoz.

A könyvtár a közoktatási, vagy a mint itt nevezik: „*a népfelvilágosodás*“ ministeriumának főhatósága alatt állott egész 1850. febr. 7-éig, midőn egy czári ukáz *udvari intézetnek minősíté* s a császári ház ministeriuma alá rendelte. 1863. julius 24-kén egy újabb ukáz megint a közoktatási miniszterium ressortjába

helyezte, honnét legújabban ismét az udvari miniszteriuméba tétetett át.

Az igazgatónak 1850 óta jogában áll minden hatósággal közvetlen érintkezésbe lépni, s a mi még fontosabb: a czár határozatától függő esetekben, az udvari, illetőleg népfölvilágosodási minister útján, egyenesen a Felséghez fordúlhat. E rendszabály igen üdvösnek bizonyúlt. A könyvtár igazgatója mondhatni közvetlenül érintkezvén a monarchával, megszabadult a bürokrata formaságok lebilincselő nyűgeitől, nem kell többé egyik forumtól a másikhoz folyamodgatnia, minélfogva a könyvtár ügyei szabadabban s gyorsabb ütemben haladhatnak, mint annakelőtte.

Az intézet igazgatója s aligazgatója mindenkor excellentiás úr, kik nem a tudósok, hanem rendesen az administrativ hivatalnokok sorából neveztetnek ki. *A tudós elem a könyvtárnoki hierarchiában a tizenkilencz szakosztály vezetőivel kezdődik.*

Hogy a könyvtár belső termeiben dolgozhassam, a főigazgató távollétében *Maikoff* aligazgatóhoz kellett folyamodnom, melyre nézve az utasítást a bejárással szemközt lévő földszinti irodában nyertem. Mellékelnem kellett igazoló okmányaimat s megjelölnöm a szakosztályt, melyben dolgozni óhajtok.

Kérvényemre negyednap kaptam meg az engedélytadó választ. *Sztasszoff* Wladimir úrhoz, a szépművészeti osztály őréhez utasíttattam, ki a történelmi szakosztály vezetőjének távollétében, ideiglenesen a maga osztályán kívül, amannak is az élén áll. Sztasszoff, ki járt nálunk is, s összeköttetésben áll Pulszky Ferenczczel, Csontosi Jánossal, Budenz Józseffel és Wohl Jankával, igen komoly utasításokkal látott el, s kifejté előttem, milyen kegyben részesülök, hogy a császári könyvtár belső termeiben kutathatok, kivált most, midőn szünidők vannak. Bemutatott *Fetterlein* úrnak, ki a történelmi osztályban aznap a felügyelő-könyvtárnok tisztét teljesítette, s egyszersmind fölirta számomra a következő napokon megjelenendő felügyelő-könyvtárnokok nevét: ma *Fetterlein*, holnap *Lange*, holnapután *Boldakoff*, azután *Mazarovics* úr fogja gyakorolni a felügyeletet. Ezeknél majd sorra mutassam be magamat, s mindenkor csak hozzájok forduljak, ha szükségem lesz valamire. Sztasszoff úr, kérésemre, nem minden vonakodás nélkül, a teremben lévő helyi- és czédula-lajstrom használatát is megengedte.

Ez időtől fogva mindennap 11-től 3-ig a történelmi szakosztály termeiben dolgoztam, erős felügyelet alatt. A könyvtárnok, ki velem szemközt ült, ha távozni akart a teremből, előbb hívta a „*svajcárt*“ vagyis a szolgát, ki a könyvtárnok visszatéréséig nem mozdult az ajtóból s folyton szemmel tartott.

Ha azonban újabb könyvre volt szükségem, s a szolgához fordúltam a lajstromból kiírt számmal : az a czédulát nem fogadta el, hanem intett, hogy majd csak adjam át a könyvtárnoknak. Csak ekkor értém meg egész teljességében *Sztasszoff* ama kijelentésének valódi értelmét : „ha valamire szükségem lesz, mindenkor csak a könyvtárnokhoz fordúljak.“ Mert a császári könyvtárban a szolgáknak és díjnokoknak szigorúan meg van tiltva, hogy a könyveket helyökről elvegyék. A belső termekben *egyedül a főlesküdt tisztviselőknek és könyvtárnokoknak szabad a könyveket helyeikről elmozdítani.*

Tévedés volna e drákói rendszabályt az állami szertartásos és autokrata kormányzattal hozni okozati kapcsolatba. Mivel Oroszország egyéb nyilvános könyvtáraiban sehol efféle rendszabályokkal nem találkozunk : eleve föltehetjük, hogy az itteni specialis szigornak, specialis alappal és okkal kell birnia.

Az a különös ok : a tizenhat évvel ezelőtt itt végbement roppant nagy lopás, melyet nagyszerűségben, eddigelé tudtommal egyedül, az ötvenes évek elején a párizsi császári könyvtárban előfordult *Libri*-féle és a néhány évvel ezelőtt a római *Vittorio Emanuele* könyvtárban elkövetett lopás múlt fölül. Ama lopásnak a rémülete alatt, ugyanabban az évben, 1871-ben szerkesztették a belső termekre vonatkozó rendszabályokat, melyeknek tehát magyarázatát is abban a lopásban kell keresnünk.

Dr. Pichler Alajos bajor pap, Döllinger társa, az ó-katholiczismusnak kétségkívül legtudósabb előharczosa, miután „*Die Geschichte der Trennung der orientalischen Kirche von der occidentalischen,*“ valamint „*Die Theologie des Leibniz, mit Rücksicht auf die kirchlichen Zustände der Gegenwart*“ czimű, egyébként bámulatos eruditióról tanuskodó *művei az indexre tétettek,* s ő maga kiközösíttetett : tarthatatlan helyzetéből szabadulandó, 1869-ben Oroszországba vándorolt ki, hol *3000 rubel fizetéssel* azonnal beosztatott a belügyministeriumba. Ez azonban csak hivatalkör nélküli hivatal volt, melyet bizonyára azon szolgálatokért

kapott jutalmúl, melyeket előbb említett művében a görög orthodox egyháznak tett a pápaság igényeivel szemben.

Rövid idő múlva, 1869. junius havában számfölötti könyvtárnokká neveztetett ki a császári könyvtárhoz. E hivataláért fizetést nem húzott, de ezen a czímen szabadon kutathatott a könyvtár minden szakosztályában, s tetszése szerint vihetett ki könyveket házi használatra, természetesen, a szabályok szerint kiállított térítvényt hagyva az illető könyv helyén, s bevezetve annak czímét a könyvtárnokok kölcsönkönyvébe.

Kevéssel Pichler kinevezése után Posselt, a jogtudományi szakosztály őre észrevette, hogy nehány röpirat, később, hogy nehány nagyobb munka elveszett. Posselt juliusban szabadságot kapott, s külföldre utazott, hol nemsokára Pichler levelét kapta, melyben ez újabb könyveltünésekről értesíti; egyszersmind figyelmezteti egy ifjú orosz tudósra, ki csak nemrégiben kapott engedélyt a belső termekben kutatásra, s gyakran matat a könyvek között.

Nagy volt a riadalom a könyvtárban. Minden szakosztályban panaszkodtak nyom nélkül eltünt könyvek miatt, de a tolvajt, bár egy sereg embert vettek gyanúba, voltakép még nem is sejtették. Ez állapot így tartott 1869. decz. haváig, midőn Pichler a kormány meghagyásából Rómába ment az egyetemes zsinatra, hol 1870. márcziusig tartózkodott. Visszatérőben Budán is dolgozott az országos levéltárban, hol egyháztörténelmi műveihez való igen becses anyagot látott, de nem dolgozta fel, csak jegyzékbe vette.

Alig tette be ujolag lábát a könyvtárba, megint ujra kezdődött a még le sem csendesedett izgalom és felháborodás, a tanakodás és lótás-futás a folyton ismétlődő könyveltünések miatt. Egy nap alkonyatkor *Szobolscsiskoff* könyvtárnok gyorsan keresztülmegy egy termen, hol Pichler ép a könyvek közt kutatott. Egy szó sem esett köztük, mindamellett másnap egy franczia levelet kap Pichlertől, melyben ez szemrehányásokat tesz neki, hogy őt gyanakvó szemmel kiséri, holott ő tisztán tudományos kutatásainak él, s távol van tőle minden aljas szándék.

E levél eltévesztette czélját. Szobolscsiskoff közlé Deljanoff államtitkár és könyvtárigazgatóval (jelenleg közoktatásügyi minister), kijelentvén, hogy a „*qui s'excuse s'accuse*“ s egyéb gyanuokok alapján, ő a maga részéről bizonyosnak tartja, hogy

Pichler a tolvaj. Deljanoff elhárítá e vádat: nem tehette föl egy papról, ki európai hírű tudós, magának a császárnak pártfogoltja, hogy könyvlopásra vetemedjék.

A könyvek eltünése azalatt egyre tartott. Legtöbb hiányzott a theologiai szakosztályból (mely akkor 150,000 kötetből állott); de azonkívül a kézirattár kivételével minden osztályban nagy pusztítás constatáltatott. Elveszett Voltaire 72 kötetes díszkiadása, egy teljes Florian, Béranger, Goethe, Schiller, Gentz, Savigny stb.

Erre a főigazgató elrendelte, hogy minden könyvtárnok, valamennyi nála lévő könyvet visszahozzon év utolsó napjáig, és hogy délutáni négy órán túl senki sem dolgozhat a szakosztályokban. Ez ellen Pichler folyamodott, mire azonban a már szintén gyanupörrel élő főigazgató nem is válaszolt. Mindez nem vezetett eredményre. Szobolscsikoff még egyre azt hajtotta Deljanoff előtt, hogy a tolvaj nem lehet más, mint Pichler, ki gummiczipőjében nesztelenül surranhat át egyik teremből a másikba, s a ki mindig felöltőben jár a könyvek között.

A főigazgató most rendeletet adott ki, hogy *felöltőben nem szabad a belső termekben járni.* Pichler a rendeletet méltán vette magára, mert egyedül ő nem vetette le ott sem a felöltőt. Az igazgatóhoz fordult tehát sérelmével — mert annak minősité. Ő, úgymond levelében, a „*schola Salernitana*" hive, melynek aranyszabálya, hogy télen-nyáron lehetőleg egyformán kell öltözködni, s azért ő nyáron is — a télinél kissé könnyebb — felöltőben szokott járni. Felsőruháját nem is hagyná örömest az előcsarnokban, mert a hol, mint Oroszországban, könyveket lopnak, ott a felsőruhát még hamarább elemelik. Azonkívül tekintetbe veendő még, hogy a theologiai szakosztály nincsen fűtve; ő tehát ezentul két felöltőben fog megjelenni: a télit leveti az előcsarnokban, de magán hagyja a nyárit. Ha kérelme visszautasíttatnék, azt egyértelműnek venné azzal, hogy állásától fölmentették.

Deljanoff puszta gyanura nem utasíthatta ki a császár pártfogoltját, a nagynevű tudóst, s igy ez ezentúl nyári felöltőben kalandozott a termekben. A lopás azalatt egyre tart, mig végre 1871. márcz. 3-án bekövetkezik a katastropha.

Szobolscsikoffnak egyebek közt feltünt az is, hogy Pichler hazamenetelekor sohasem engedte fölsegíttetni téli felöltőjét. Ő tehát egy ügyes szolgát megbízott azzal, hogy midőn Pichler

haza akar menni, adja rá a téli kabátot, s ha ezt, előreláthatólag, nem engedné meg, lépjen hozzá s azon ürügy alatt, hogy ruhájáról egy piszokfoltot akar lekefélni, tapogassa meg.

A kivetett tőr megfogta a vadat. A szolga csakugyan nem adhatta fel a téli kabátot, de keféje nagyot koppant a tudós — hátán. Pichler el akar menekülni, de a svajcár megragadja, lármát csap, a lesben álló tisztek — a capite Szobolscsikoff — ott teremnek. Pichlert erre az irodába vezetik, hol a hátáról szent Ambrus műveinek egy foliáns kötetét, zsebeiből két kis könyvet húztak ki. Azt állítá ugyan, hogy térítvényt írt róluk, de a térítvény bizony nem került elő.

A könyvtárnokok ekkor, a főigazgató parancsából, Pichlerrel együtt droskékba ültek, s lakására hajtattak házmotozás végett. A doctor lakásán ezen első motozás alkalmával a császári könyvtár könyvei közül nem kevesebb mint 4372 kötetet találtak meg nyolcz faládába csomagoltan, készen az elküldésre. A könyvtári jegyek minden könyvről gondosan el voltak távolítva, s hogy kötésükről rá ne ismerjenek illetékességi helyökre, táblájokat papirosba borította. A nagy kétfejüsasos stampiglia kivakart helyére mindenütt egy Klio alakjával díszített „*Ad bibliothecam Dr. Pichler*“ feliratú paizska volt ragasztva. Későbbi házmotozás alkalmával megint nagy mennyiségű könyvre, rézmetszetre, könyvekből kivágott metszvényekre bukkantak lakásán; megállapíttatott, hogy egy angol bibliából 56, egy francziából 236, egy holland bibliából 135 metszvényt hasított ki. Egy lengyel utazási könyvről leszedte az ezüst kapcsokat. Különös előszeretettel űzte azt a foglalatosságot, hogy a folyóiratokból egyes értekezéseket vágott ki. Ezeket aztán odahaza befűzte, czímmel látta el, s pontosan rávezette a folyóirat czímét és kötetszámát.

A letartóztatott Pichler ügyében junius 24-én tartatott meg az esküdtszéki tárgyalás, melyen több császári nagyherczeg is megjelent a hallgatóság közt, s melynek mintegy száz lapra terjedő részletes leirása külön is megjelent: „*Dr. Alois Pichler und der Bücherdiebstahl aus der kaiserl. öffentl. Bibliothek in St. Petersburg. Bericht über die Verhandlungen vor den Geschworenen am 24. u. 25. Juni 1871 nach stenograpischen Aufzeichnungen v. J. Chr. Marguse.* St. Petersburg. 1871.“ czím alatt.

Dr. Pichler az esküdtszék előtt rendkivül ügyesen védte

magát. Mindig csak arra tért vissza, hogy a könyveket nem lopási szándékból, hanem csak használatra vitte ki. Azonban kárba veszett minden fáradsága, mert az előre megfontolt lopási szándékról tömérdek bűnjel tanuskodott.

Mindenekelőtt maga a felöltő, melynek hátára Pichler akkora zsákot varratott, hogy abban egy vaskos folián kényelmesen elfért. E találmány fölfedezését elutasitá magától: ő azt Lasaulxtól tanulta, ki zsebei és a könyvek kimélése czéljából találta volna fel. „Beláttam, — igy szólt — hogy igaza van Lasaulxnak, s azért unokahúgommal hasonló zsákot varrattam felöltőm alá. Abba csak úgy rézsút kell beledugni a könyveket, s akkor igen használható. Mondhatom az a zsák igen hasznos!“ Csak a felharsanó nevetés figyelmeztette a doctort, hogy ez egyszer nagyon elvetette a sulykot.

Az előre megfontolt lopás tényálladéka mellett bizonyított még a doctor lakásán lelt lopott könyvekről szóló 229 czédula, melyeket az ABC lajstromból azért szedett ki, hogy a hiányok megállapítását megnehezítse. Továbbá az, hogy a folyóiratokból művészi tökélylyel kivágott értekezések helyén támadt hézagokat, hogy fel ne tünjenek, gondosan beragasztgatta.

Nagy fúrfanggal igyekezett hamis nyomokra vezetni a könyvtárnokokat. Ezért tüntetett el kézművesek számára szánt kézikönyveket, illatszerész-kátét, tánczismét stb.; nehány több kötetes műből csak egy kötetet vitt el, fölfedezte a hiányt, s ebből a könyvtárnokok tanácskozásai alkalmával, azt következtette, hogy a tolvaj csak valami tanulatlan ember lehet, ki pusztán üzérkedés végett, mindent lop, a mi kezébe akad.

Pichler azzal mentegetőzött, hogy a könyvtári jeleket Rómában időzése alatt, unokahúga az ő tudta és beleegyezése nélkül, azért vakarta ki, hogy Pichler paizskáit azok helyére erősebben ragaszthassa. Ő egyébként visszaakarta a szánalmasan megcsonkított könyveket szolgáltatni. Azonban minden jel az ellenkező szándékra vallott. Több lopott könyvre, megint félrevezetés czéljából, Pichler sajátkezűleg irta be: „von Döllinger zum Geschenk erhalten,“ „von Lindl erhalten.“

Pichler, szabad lábon maradt unokahúgához, börtönéből leveleket irt. Ez azonban fölfedeztetett, s ruhái megmotoztatván, abban négy kis darab, sűrűn teleirt papirost találtak, melyeken a legéleselműbb casuistikával mintegy szájába rágja unoka-

húgának, hogy minden képzelhető kérdésre mit válaszoljon. E levél minden kétségen felül helyezte a bűnös szándékot, s az esküdtek ki is mondták úgy Pichlerre, mint unokahúgára a bűnöst. Ennek alapján a törvényszék Pichlert az állásával és személyével járó minden különös jog és kiváltság, valamint a Szaniszló-rend másodosztályú érdemkeresztje elvesztésére s Szibériába való élethossziglan tartó számüzetésre itélte; az okozott kár megtérítése fejében pedig 1892 rubel fizetésére. Unokahúgát, Wimmer Crescentiát jogai s kiváltságai elvesztésén kivül, négyhavi dologházi munkára, s kiszabadúlta után, Oroszországból való kiutasításra itélték. Azon esetre, ha hazájába nem eresztenék be, még két évig rendőri felügyelet alatt élhet orosz területen.

A császár megerősítette az itéletet. Pichler számos egyéb tolonczczal együtt Sziberiába deportáltatott, hol Tobolskban, mint német kereskedők gyerekeinek nyelvmestere talált foglalkozást. Két évig élt ama zordon égalj alatt, életfentartási gondokkal küzdve, elzárva tanulmányaitól, s mint közönséges tolvaj örökre elszakitva egykori pályatársaitól s barátaitól. Végre azonban, 1873-ban ütött reá nézve a szabadulás órája. Lipót bajor herczeg azon alkalomból, hogy Gizella főherczegnőt nőül vette, a hozzá folyamodó dr. Pichler könyörgésére, annak kiszabadítása végett egyenesen a czárhoz fordult, ki el is rendelte a büntetés elengedését. Pichler 1873 őszén tért vissza Tobolskból Felső-Bajorországba, hol attól fogva elvonultan élt Siegsdorf községében, a következő év nyarán bekövetkezett haláláig. Azt a gyakran emlegetett szándékát, hogy magát a közönség előtt igazolja, nem váltotta be.

Pörének folyama alatt 1871-ben az „Allgemeine Zeitung“ kelt legerősebben védelmére, az állítván, hogy kóros elmeállapotból eredő leküzdhetlen szenvedély, az u. n. bibliomania vezette volna tetteiben. Nagy vita támadt ekkor a fölött, vajjon közönséges lopás vagy kleptomania ténye forog-e fenn? Részünkről biztosra veszszük, hogy dr. Vollert büntetőjogász véleménye fejezte ki az igazságot, mely szerint szertelen fukarságból eredő fösvénység volt a forrása Pichler tetteinek. *L'appetit vient en mangeant* — e mondás illik a bűnösökre is, s igen közönséges tapasztalat, hogy az embert az egyszer elkövetett bűn démoni erővel ragadja magával, szolgájává kényszeriti, nem ereszti ki többé

karmai közül. Igy lesz lassankint a tolvajnak második természetévé vagyis mániájává a tolvajlás, a mi azonban nem szünteti meg az illetőnek moralis és büntetőjogi felelősségét.

A Pichler-ügy hívta életbe a belső termekre vonatkozó igen szigorú rendszabályokat, valamint azt az intézkedést, mely szerint értékesebb rézmetszvényekkel díszített művek csupán az igazgató irásbeli engedélyével használhatók a nagy olvasóteremben. Igy állott be a reactió a könyvtári kezelésben; egész addig, a báró Korff-féle szabadelvü aera uralkodott az intézetben.

Báró Korff Andrejevics Szende államtitkár, mint könyvtári főigazgató, minden tekintetben ujjáalakitójává lett a keze alá adott intézetnek. Igazgatóságának 1859-ben megült tiz éves jubileuma alkalmával kiadott jelentése (Deszjatiljetie imperatorszkoj publicsnoj biblioteki 1849—1859. Szanktpeterburg, 1859.), az ő üdvös reformjainak egész sorát tárja fel. Igazgatói állását 1861-ben a czár magánkanczelláriájának vezetésével váltotta fel; ám a könyvtár mindvégiglen magáénak tartotta, s midőn 1867. jun. 9-én államszolgálatának ötven éves jubileumát ülte, mindenekelőtt a könyvtár mutatta be előtte hódolatát, a könyvtárnokok által harmincz nyelven irt dísz-album átnyujtásával. Mint államminister és valóságos titkos tanácsos hunyt el 76 éves korában, 1876. január $^{2}/_{14}$-én.

Korffnak alapelve, mint az 1860-ki Serapeumból látjuk, e mondatban nyert kifejezést: „Das Publicum ist nicht für uns da, sondern wir für das Publicum.“ Mérges ellensége volt minden bürokrata czopfnak és formalismusnak. 1850-ben behozta a könyvtári tiszteletbeli tagok és tiszteletbeli levelezők intézményét. 1851. decz. 1-jén látogatási szabályzatot adott ki, melyek a belső termekre vonatkozó rész kivételével, mai napig azon módon érvényben van. A kikölcsönzésre jogositottaknak az ő fáradozásai következtében engedték meg, hogy tetszésök szerinti mennyiségben vihetnek ki könyveket használatra. Külföldi és ismert orosz tudósoknak engedélyt adott, hogy a belső termekben is dolgozhassanak. O állította fel az üvegszekrényeket, melyek a könyvtár cimeliothecái; ezekben van kiállítva egyebek közt a Hess András-féle budai krónika, Thuróczi 1488-ki brünni és augsburgi kiadása, és több XVI. és XVII. századi magyar biblia.

Sajátságos, hogy báró Korff, a könyvtárnokok heti conferentiáját, — melyet a német szaklapok ép az ő korában ajánlgattak legsürűbben, — vonakodott életbe léptetni, s a heti conferentiák csakis az ő távozása után jöttek divatba a könyvtárban Részemről ama vonakodásának titkát abban találom, hogy ő is, mint *minden igazán munkás, tett- és akaraterős, kormányrátermett ember, irtózott a bizottságok szószátyár tanakodásaitól, s a szükséges informatiókat alkalmilag, bizalmi emberei révén szerezte meg.*

Nem birná meg e kötet terjedelme, báró Korff minden ujításának részletes elősorolását. Azért jobbnak látom, csupán a legfontosabbat emelni ki. Azt a nagyszerű tervét értem, mely oda irányult, hogy a császári közkönyvtárat, addigi encyclopaedicus jellegének megőrzése mellett, egyszersmind *nemzeti* könyvtárrá alakítsa át. Ez alapon kezdeményezte a világhírű „*Rossica*“ gyüjteményt, mely többet ölel föl, mint a mennyit czége sejtet. Mert nemcsak az Oroszországról és az oroszokról, hanem a föld minden szláv népéről orosz és egyéb nyelveken megjelent művek legnagyobb részét magában foglalja. Helyes czíme tehát nem „*Rossica,*“ hanem „*Panslavistica*“ volna.

Roppant munka volt e gyüjtemény beszerzése. Mindenekelőtt egymásután több lajstromot nyomatott ki: „*Desiderata der kaiserl. öffentl. Bibliothek zu St. Petersburg, für deren Erwerbung sie die verhältnissmässig höchsten Preise zu zahlen bereit ist*“ czím alatt. E lajstromokba fölvétettek a hiányzó, egyébként ismeretes panszláv vonatkozású könyvek, s magukat a lajstromokat nemcsak a könyvtár főbizományosához, Baer frankfurti könyvárushoz, hanem a szélrózsa minden irányában szétküldözték. Ettől fogva a külföldi könyvárusok egész hajszát tartottak minden panszláv könyvre, s a mit megkaparíthattak, menten fölajánlották a pétervári könyvtárnak. Egy holland könyvárús például 1450 darab panszláv tárgyú könyvet gyüjtött össze, melyeknek 174 lapra terjedő lajstromát a következő czím alatt tette közzé: „*Essai d'une bibliographie Neerlando-Russe. Catalogue d'une collection remarquable de livres, atlas, cartes, portraits, planches, manuscrits Hollandais, et de plusieurs livres étrangers, tous concernant la Russie et la Pologne. Avec des notices bibliographiques et historiques sur les écrits de Aitzeme, Blaeu,*

Massa, Waghenaer etc. et une table systématique. Le tout recueilli, décrit et offert aux prix marqués par F. Muller. Amsterdam, 1859."

A „Rossicák" gyüjtésénél bizonyult be a tiszteletbeli levelezők intézményének életrevalósága. Ezek tudósitották a könyvtár igazgatóságát a hazájukban megjelenő pánszláv tárgyú könyvekről.

Igy pl. a szent István koronája alatti országok bibliographiáját a Zágrábban lakó *Tkalatz*, mint tiszteletbeli levelező állította egybe. S attólfogva minden hazánkban megjelenő szláv vonatkozású könyv megszereztetik a könyvtár részére. Ezek a Korffról nevezett teremben vannak fölállítva, hol a szlávokról idegen nyelven irt 40,0000 kötet könyv van elhelyezve. Ott irtam ki a katalogusból pl. a következő munkákat: *Áldor Imre*: *Nagy Péter a minden oroszok czárja. Ballagi Aladár*: *Wallenstein's kroatische Arkebusiere. Gogoly*: *Beszélyek az orosz életből és Bulyba Tárász. Hunfalvy Pál*: *Utazás a Balt-tenger vidékein. Gr. Kuun Géza*: *Adalékok Krim történetéhez. Kállay Béni*: *Oroszország keleti törekvései. Kállay Ferencz*: *Finn-magyar nyelv. Kosciuszko legendája, franczióból de Gerando Antonia. Michelet*: *Lengyel- és Oroszország. Ónody Bertalan*: *Khiva dinnyészete és Khiva gazdasági növényeiről és a velök hazánkban kezdett honosítási kisérletekről. Tolstoy*: *Családi boldogság, oroszból ford. Szentkirályi Albert stb.*

E rövid lisztából is látható a pánszláv szellem, mely a Rossicák gyüjtésében nyilvánúl. Horvát, lengyel, orosz, khivai egyaránt be van osztva a gyüjteménybe.

Korff a desideráták kinyomatása után autographáltatta a „Rossica" lajstromait, hogy a könyvtár állagát feltüntesse. Az 514 lapra terjedő próbaiveket: „Feuilles d'épreuve (Correcturbogen) du catalogue des Russica de la Bibliothèque Impériale Publique de Saint-Pétersbourg" czím alatt szétküldözte a könyvárusokhoz és levelezőkhöz, s miután ily módon megint egy csomó könyvhöz jutott, kinyomatta a „Rossica" lajstromát akkép, hogy a több kötetes mű első fele az orosz nyelven, második fele az idegen nyelveken irt pánszláv vagy azon tárgyra vonatkozó műveket tartalmazza.

Egész az 50-es évekig a könyvtár merőben a Festnagelungs-System alapján volt fölállítva. Régi, elavult rendszer, mely mellett a könyveket folyton egyik polczról a másikra kellett

áthelyezni. Fölállításukban a tudományszak és az ABC-rend volt az irányadó, melynek alapjául a következő régi munka szolgált:

„*Essai sur un nouvel ordre bibliographique pour la bibliothèque impériale de St. Petersbourg, presenté par le C. a'E. Alexis Olenin et approuvé par le directeur en chef en 1808. Traduit du Russe par l'A. de Grandidier. Petersbourg, de l'imprimerie du gouvernement.*" *1809. 4r. 112 lap.*

Olenin rendszere a következő főosztályokra oszlott:

I. Sciences: Sciences intellectuelles. 1. Theologie. 2. Jurisprudence. 3. Philosophie. 4. Histoire. — Sciences naturelles: 5. Histoire naturelle. 6. Médecine. 7. Physique. 8. Chymie. — Sciences exactes: 9. Mathématiques pures et mixtes.

II. Arts: 10. Arts mécaniques. 11. Arts libéraux. 12. Arts oratoires.

III. Philologie: 13. Linguistique. 14. Polygraphie. 15. Critique.

Korff szakított e rendszerrel. Elvül mondta ki, hogy alszakok és az ABC-rend csak a lajstromokban legyenek, de a könyvek fölállításánál csupán a főszakok — melyek számát 19-re szaporította — és a könyvek háromféle alakja legyenek az irányadók. Egyszersmind fölállította a szakosztályokat, melyekben a főnököket fölmenté minden gépies munka alól, szabad kezet engedett nekik mindenben, s csupán a felügyeletet, a felelősséget s a lajstromozás kötelezettségét ruházta reájok.

Ily módon a könyvtár ügykezelésében semmi fennakadás nem történt, s ha nem is oly egyöntetűen, mint a Bibliothèque Nationaleban, de annyi bizonyos, hogy hasonlíthatatlanúl kevesebb költséggel készíttetett itt el a három catalogus, t. i. az alphabeticus, a systematicus és az inventarium. Egyedül a történelmi szak lajstromai nem készültek még el teljesen. Ott maig is a Festnagelungs-System van életben. Ime egy könyvczím:

Testament politique de Colbert. A la Haye, 1693. 12°. Jelzet: 14. XXXIV. $^{6}/_{25}$., vagyis a 14-ik szoba XXXIV. szekrényének 6-ik polczán a 25-ik darab.

Változhatlan elvül van kimondva, hogy a pétervári könyvtárról egyetemes lajstromot nem készítenek. Igen helyesen. Mire az a roppant munka elkészülne, kész ócskaság volna. Ellenben nagy gondot fordítnak specialis lajstromok szerkesztésére. Ilyenek pl. a Rossica több kötetes gyüjteménye, melyet kiegészít a

dr. Pfaff bibliophil által, — kinek a könyvtárnokokkal egyenlő jog engedélyeztetett a könyvtár használatát illetőleg, — orosz jogi és politikai művekről tisztán tudományszeretetből, ingyen elkészített kimerítő lajstroma; Muralt könyvtárnok műve: Catalogue des manuscrits Grecs de la Bibliothèque Impériale Publique de St. Petersbourg; továbbá: Les Elzevir de la Bibliothèque Impériale Publique de St. Pétersbourg. Catalogue bibliographique et raisonné, publié sous les auspices et aux frais du prince Youssoupoff et redigé par Ch. Fr. Walther, bibliothécaire supérieur de la bibl. imp. publ. St. Pétersb., 1864. 332 lap; a szamaritanus és a héber kéziratok jegyzéke 1875-ben két vaskos kötetben jelent meg.

Az évi gyarapodás lajstromát évenkint teszik közzé, s többnyire évenként adnak jelentést a könyvtár állapotáról s egy évi történetéről. Ezt a jelentést 1863-tól fogva egy ideig, három évről három évre, a népfelvilágosodás miniszteriuma saját jelentésének függeléke gyanánt adta ki.

Igen érdekes még Minzloff lajstroma a pétervári könyvtár saját kiadványairól, vagy az arra vonatkozó könyvekről, mely LIV+38 lapra terjedő 4r. füzet ily czím alatt jelent meg: *Catalogue des publications de la Bibliothèque Impériale Publique de Saint-Pétersbourg, depuis sa fondation jusqu'en 1861, ainsi que de différent écrits qui la concernent spécialement, ou qui ont été publiés à son profit.*" Ebben a szabályzatok, évi jelentések, útmutatók, lajstromok, kettős példányok catalogusai, saját kiadványok, a könyvtár javára közzétett művek, s a könyvtár példányairól kiadott kéziratok, nyomtatványok teljes lajstroma van közzétéve.

Csakis szakemberek méltányolhatják eléggé ama kiadvány értékét. Mennyivel kisebbek a mi könyvtáraink, s mégis kötve hiszem, hogy lenne egy is, mely ilyfajta catalogust, ha csak éveket nem szán rá a személyzet, csak megközelítőleg teljesen is közzétehetne. Ép e folyamban van pl. közölve, a Toldy Ferencz könyvtárából birtokomba került m. t. akadémiai könyvtári szabályzat, mely tudtommal, a fővárosi nagy könyvtárak gyüjteményeiben csak egy példányban van meg.

A pétervváriak ügykezelése e részbenmintaszerű. A könyvtárra vonatkozó minden lapocska vörös szattyánba kötve külön van fölállítva az olvasóteremmel szemközt fekvő szobában. Van köztök számos ritkaság, így pl. egy mindössze tiz számozott példányban nyo-

matott, 110 lapnyi füzet, melynek címe: „Lettres et mémoires tirés des manuscrits de la Bibliothéque Impériale de Saint-Pétersbourg, par Edouard de Barthélemy. Bordeaux, imp. Gounouilhou," 4r.

A kettős példányok az 50-es években rendkívül fölszaporodtak a könyvtárban. Báró Korff abból indulva ki, hogy e réven pénzt szerezhet, hogy helyet nyer újabb szerzeményeknek, és hogy magánosok s intézeteknek alkalmat nyujt többé a könyvkereskedésben nem kapható müvek beszerzésére: több ízben kinyomatta lajstromukat, s vigan ment a vásár huzamos ideig. A 60-as években azonban kitünt e rendszer hibás volta. Rájöttek, hogy a doublette-ek kiválogatása nem díjnokoknak való feladat; azok tömérdek egyetlen vagy különösen becses példányt, vagy más-más kiadásokat is a kettős-példányok közé dobtak. Revideálni kellett a doublette-eket, s 1863-tól 1865-ig 15,649 műből nem kevesebb, mint 6096 darabot raktak vissza a szakosztályokba, a füzetekből pedig 10,675 példányt, mint a melyek tévesen voltak duplumokúl minősítve.

Ez komoly memento volt, s attól fogva csak a könyvtárnokok által minden kételyt kizárólag kettős-példányokúl kiválogatott könyvek tétetnek a lomtárba, honnét a nyomatott katalogus alapján első sorban egyéb hazai tudományos intézetek válogatják ki a nálok hiányzó példányokat, s csak a fenmaradó kötetek bocsáttatnak árúba. Igy küldtek újabban a moszkvai múzeumi könyvtárba 45,307 kötet duplumot, s Varsóba 17,000 kötetet. Nagyobb könyvkészlet osztatott még ki a következő intézetek között: a wilnai múzeum, a pétervári gymnázium, az urali kozáksereg könyvtára, a pétervári ev. egyház könyvtára, az udvari cancellária II. osztályának könyvtára, a jeruzsálemi orosz könyvtár, az Athos-hegyi orosz kolostor, Kercs város könyvtára és a „szegény-könyvtárak" között.

A duplumok nagy számát a könyvtár gyarapodásának módja magyarázza ki. Készpénzen évenként átlag csak 20—25,000 rubel értékben vásárolnak könyveket, a többi, legalább $^3/_4$ része az ujonnan érkező műveknek, más úton kerül az intézetbe.

A könyvgyüjtés első és legjellemzőbb módja a *hadi zsákmánylás*. — Az orosz katonai nagyhatalom, mikép egykor

Napoleon,[1] kinek kormányrendszere mondhatni másolva van Oroszországban, — nemcsak a zászlókat, a hadiszereket és egyéb trophaeumokat, hanem a hódolt országok könyv- és műgyüjteményeit is hadi diadaljel gyanánt hurczolja magával a birodalom központi helyeire. A lengyel közkönyvtárak legnagyobb része első sorban a pétervári császári, aztán a moszkvai és a kiewi egyetemi és a wilnai császári közkönyvtárban helyeztetett el. A feloszlatott kolostorok gyüjteményeit is mindama könyvtárak nyelik el. Épen most olvasom, hogy az Orosz-Lengyelországban egyedül meghagyott s várrá alakítandó częstochowai pálos-rendi anyakolostorból kiverték a barátokat s katonákat szállásoltak helyökre. Azoknak a könyvtára is bizonyosan Pétervárra, Moszkvába, Kiewbe és Wilnába fog szállíttatni. Ily módon rengeteg duplum jut az illető gyüjtemények birtokába.

Hasonló eredménye van annak a rendszabálynak, hogy a külföldi műveket a censura-hivatal, s a határokon lefoglaltakat a vámhivatalok a könyvtárnak szolgáltatják be. Köteles példányok ott is vannak, bár nem oly horribilis számmal, mint nálunk. Ott ugyanis az orosz birodalom területén megjelenő minden műből két példányt köteles a nyomdász a központi censurára küldeni, mely aztán a megvizsgált műveket átteszi a könyvtárba

Gyakran vásárolnak egész könyvtárakat s kéziratgyüjteményeket, melyek közt az újabb időben legértékesebb a *Firkovics testvérektől, rendkívüli dotatióból 100,000 rubelért megszerzett ó-héber és karaita kézirat-gyüjtemény.*

Ajándék gyanánt is évről-évre nagy mennyiségű könyvet kapnak, melyek 1853. decz. 3-ika óta külön jegyzékbe vétetnek s közülök a fontosabbakat évenként három ízben közzéteszik a pétervári lapokban.

Az ujabb időben ide került nagyobb becsű ajándék-tárgyak közt első helyen említendő a világhirű *Codex Sinaiticus,* mely a IV. századból való, tehát a legrégibb görög biblia-szöveg. — Tischendorf közvetítésével a sinaihegyi kolostor ajándékozta II. Sándor czárnak.[2] Kaufmann tábornok Szamarkandból beküldte

[1] Ezt már Napoleon előtt jóval előbb a harminczéves háborúban a svédek Morva-, Cseh- és Lengyelországban gyakorolták. Szerk.

[2] E codexnek egy része a lipcsei egyetemi könyvtárban őriztek. Szerk.

a Chodzsa-Achrar mecsetben, 1200 évvel ezelőtt, állítólag maga Ozmán khalifa által kúfi betűkkel irt hirneves koránt. 1875-ben Kocsubey herczeg az atyjától maradt s általa 30,000 kötetre szaporított, jobbára politikai tartalmú könyvtárával ajándékozta meg az intézetet. Báró Klopmann, 5000 darab Kurlandra vonatkozó politikai és történelmi könyvet, — Szevasztjanoff, a hires utazó, az athoshegyi zárda kéziratairól nagy költséggel készittetett 1500 darab fényképet ajándékozott a könyvtárnak. A törvénygyüjteményeket s idegen államok egyéb hivatalos kiadványait, a diplomatia közvetítésével, szintén ingyen kapják. — Végre, mintegy kétszáz külföldi tudós társasággal állanak állandó csereviszonyban.

Könyvek megrendelésére joga van minden állami szolgálatban álló hivatalnoknak, s a tudósok és szakértők évenként közlik a könyvtárral a megrendelendő művek jegyzékét, de akképen, hogy három kategoriát különböztetnek meg; az elsőbe a nélkülözhetetlen, a másodikba a szükséges, a harmadikba a hasznos műveket irják be.

A könyvtár évi jövedelme legujabban állandóan 100,000 rubel körül jár; kiadása ugyanannyi. Ebből azonban a legnagyobb részt a rengeteg épület fentartása, a belső felszerelés javitgatása és bővítése, a tiszti és a szolgai fizetések emésztik fel, úgy hogy könyvbeszerzésre átlag úgy *20,000 rubel*, könyvkötésre körülbelül *7—8000* rubel marad. A könyvek állaga az utóbbi öt év alatt minden évben középszámitással 30—35,000 kötettel gyarapodik.

Az épületre fordított nagyobb, a rendkivüli dotatióból fedezett kiadások közt nevezetesebbek: 150,000 forint az intézet tüzmentes átalakítására, mely Szobolscsiskoff főkönyvtárnok tervei szerint hajtatott végre; továbbá 150,000 forint az új olvasóterem átalakítására és berendezésére.

Ez az olvasóterem 1862. nov. 4-én nyilt meg. Tágasság, elegantia és kényelemre nézve egyedül a British Museum rotundája mulja fölül. *280 olvasó kényelmesen elfér magában* a nagy teremben, mely mellett még egy kisebb terem van a kézikönyvtár számára.

A nagy olvasóterembe bárkinek szabad bemenete van. Mindössze az első látogatás alkalmával kell kitöltenie egy blan-

quettát, melyre nevét, foglalkozását, lakását és a dátumot jegyzi. Ezt egy kezelőhivatalnoknak adja át, ki cserébe, egy keménypapirból készült kártyát ad, melyre tintával rávezeti az olvasó sorszámát. Attól fogva az az eljárás, hogy a portástól kapott kicsiny négyszögű papirra a látogató csupán a dátumot és látogatási engedély-jegyének *számát* irja. Az engedély-kártyát a kérőlappal együtt nyujtja be, s a könyvek visszaadása után, azt is visszakapja.

Az olvasóterem bejáratánál nyolczszögletű álló-iróasztalokhoz vannak erősítve a különböző nyomtatott lajstromok, melyekből elegendő a jelzet kiirása, hogy a kivánt könyvhöz azonnal, vagy legkésőbb másnap délig hozzájuthassunk.

Magában a nagy teremben és a vele kapcsolatban álló kézi könyvtárban 200,000 kötet és füzet van felállítva kétemeletes karzatokon. Az alsó szekrényeket vagy korlát, vagy bedrótozott szárnyas ajtók választják el a közönségtől. Az itt lévő könyvek a franczia történelem és természetrajzi szakba tartoznak.

Szótárak s egyéb felütő könyvek a terem sarkaiban álló iróasztalokhoz vannak erősítve s bárki által szabadon használhatók.

A nagyterem hétköznap reggel 10-től esti 9-ig, vasárnap és ünnepeken déli 12-től 3-ig van nyitva. A legmélyebb csöndről az orosz nép fegyelemhez szokott természete, s azonkívül lágy, neszfogó szőnyegek gondoskodnak. Az utóbbi öt év alatt évenkint átlag 15,000 könyvtár-látogatási-jegy adatott ki; az olvasók száma 200,000, kik 400—450,000 kötetet használtak. Az olvasók közt nagy számmal vannak a nők: saját megfigyelésem szerint, körülbelül 20 százalékát tehetik az egész közönségnek.

1863-ban külön hirlapszoba rendeztetett be, melyben jobbára tudományos folyóiratok és lapok, megjelenésök után azonnal olvashatók. A hirlapok használatára azonban a látogatási-jegy nem ad jogot; külön kell azt kérni az igazgatótól. A folyóiratok száma körülbelül ezerre rug.

Az intézetben lévő könyvek számát tudtommal legutoljára 1867-ben mutatták ki. Akkor 1.044,045 kötet könyv, 34,178 kézirat s 85,000 rézmetszet, térkép stb. volt itt elhelyezve. Azóta

husz év folyt le, melynek első decenniumában évenként közepes becsléssel 20—25,000, második decenniumában 30—35,000 kötettel szaporodott a könyvtár, s így valószínűségi számítás szerint már a *másfélmillió* kötetet meghaladja.

A pétervári császári közkönyvtár nagyságra nézve a harmadik könyvtár Európában, mely magán viseli az orosz birodalom legfőbb ismérveit: erős conservativ szellem, valamint katonás rend és fegyelem uralkodik benne, s minden ízében nagyszabású.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Jelentés a M. Nemzeti Múzeum könyvtáráról.** A N. Múzeum könyvtára 1887. évben 5037 kötet és füzet nyomtatványnyal, 57 kézirattal, 353 oklevéllel, 16 pecsétlenyomattal és 25 fényképmásolattal gyarapodott; és pedig *ajándékúl* kapott 1421 kötetet és füzetet, 3 kéziratot és 31 oklevelet és levelet, *vásárolt* 792 kötet és füzet nyomtatványt, 54 kötet (darab) kéziratot, 322 darab oklevelet és levelet, 16 pecsétlenyomatot és 25 fényképmásolatot. A beérkezett köteles példányok száma 2824 kötet és füzet. Könyvek, kéziratok, oklevelek, pecsétlenyomatok és fényképmásolatok vásárlására 5025 frt és 11 kr., kötésre 799 frt 55 kr. és könyvtári kiadványokra 1400 frt 77 kr., összesen tehát 7225 frt 43 kr. fordíttatott. Az olvasók száma 12,300 volt, kik 21,633 kötet nyomtatványt, 1078 kéziratot és 5774 oklevelet használtak. A könyvtáron kívül házi használatra 2190 egyén 3285 kötet nyomtatványt kölcsönzött ki. Összesen tehát 14,490 egyén használt 24,918 kötet nyomtatványt, 1078 kötet kéziratot és 5774 db oklevelet. A könyvtár állapotáról egyébként a könyvtárőr évi jelentése más helyen nyújt tajékozást.

— **Jelentés a budapesti tud. egyetem könyvtárának rendezéséről, gyarapodásáról és forgalmáról 1887-ben.**

Tekintetes egyetemi Tanács!

Van szerencsém a folyó évre szóló végjelentésemet következőkben szíves tudomás végett a tek. tanács elé terjeszteni.

Az egyetemi könyvtár az 1887-ik évben körülbelül 5975 művel 6420 kötetben és 845 apró nyomtatványnyal gyarapodott; a végleges számokat a XII., később megjelenendő címjegyzékben

fogom kitüntetni. Ezen gyarapodás legjelentékenyebb része a Pauler könyvtár bekebelezéséből származott. Mint a megelőző tárgyalásokból, mult évi jelentésemből, bölcsen méltóztatik tudni, ezen könyvtár boldogult Pauler Tivadar igazságügyminiszter és egyetemi tanár úr fia, Gyula, atyja óhajához képest ajándékozta az egyetemi könyvtárnak, azon hozzáadással, hogy annak másodpéldányai az „Egyetemi Olvasókörnek" adassanak át. A 4190 kötetből s nehány becses kéziratból álló könyvtár czímjegyzéke teljesen elkészülvén, az beosztatott a törzskönyvtárba, az egyes könyvek czímei pedig a folyó évi járulék-katalogusban fognak kinyomatni, s abban épen úgy, mint a Mircse-könyvtár, csillaggal megjelöltetni.

Adományozás útján a könyvtár a folyó évben a következő intézetektől s magánosoktól jutott könyvek birtokába: A magy. kir. és osztr. cs. kir. kormányoktól, az angol, svéd, norvég s olasz kir. kormányoktól, a magyar országgyülés mindkét házától, a cs. és kir. közös pénzügyminiszteriumtól, az orsz. és fővárosi statistikai hivataloktól, a bécsi cs. kir. csillagda igazgatóságától, a British Museumtól, a Magy. Tud. Akadémiától, a bécsi cs. kir. tud. Akadémiától, a belga kir. tud. Akadémiától, a m. kir. földtani intézettől, a m. kir. Ludovica Akadémiától, a Franklin irodalmi társulattól, Szeged szab. kir. várostól, Csanádmegye közönségétől. Továbbá a szab. osztrák-magyar államvasút igazgatóságától, mely a Journal des Debats 1887. évfolyamát ajándékozta s annak díjtalan megküldését a következő évekre is megigérte. Az egyetemek közül a kolozsvárin kivül, a következő külföldi egyetemek küldték be 1886—87. évi akadémiai kiadványaikat, u. m. az amsterdami, bonni, berlini, boroszlói, berni, csernovitzi, douai, freiburgi, göttingai, greifswaldi, hallei, rostpcki, toulousei, tübingai és utrechti. A nyomdák közül a m. kir. állami és egyetemi, az aradi, debreczeni, kecskeméti, és pozsonyi küldtek be egyes nyomtatványokat. Magánosok közül: Simor János és dr. Haynald Lajos bibornok-érsekek, Dulánszky Nándor pécsi püspök, Vaszary Kolos főapát, Stein Aurél Londonból, Prieger Károly Wiesbadenből, Beck-Waldmannstetter cs. kir. kapitány Grácból, dr. Wieser Frigyes, dr. Malinowszki Lucian Krakkóból, dr. Márki József, Marinescu M. A. kir. táblai biró, Szilágyi Sándor, Széll Farkas kir. táblai biró, Oganovszka Malvina bolog-

nai tanár és Gölöndhay O. J. ajándékoztak műveket a könyvtárnak.

Magát a rendszert illetőleg folytattuk az önálló collectiók felvételét, az incunabulumok 1500-ig már készen vannak. Minthogy azonban a majdan kiadandó czímtárban az incunabulumokat 1520-ig veszszük fel, most az 1500 utániak fölvételét folytatjuk. Rendezve vannak a különfélék osztályában a Névtárak és Schematismusok s hozzáfogtunk az akadémicák és encyclopaedikus művek fölvételéhez, melylyel rövid idő alatt remélhetőleg készen leszünk.

A kéziratok czímtára már sajtó alá adatott, s az első fele, mely a kézirati könyveket foglalja magában rövid idő alatt meg fog jelenni.

Még a személyekben történt változásokról kell megemlékeznem. Dr. Márki József nyugalmaztatott. 1844 óta, mikor a pesti kir. tanítóképezdéhez tanárrá neveztetett ki, szakadatlanul állami szolgálatban állott, s pedig 1858-tól fogva 1887. május 7-kéig az egyetemi könyvtárnak előbb tiszti, később II-od őri minőségben szolgált, s ezen idő alatt hivatali teendőit nagy buzgósággal teljesítette. E nyugalmazás következtében a személyzetben következő előléptetések történtek: II-od őrré dr. Máté Sándor, I sö könyvtártisztté Kudora Károly, II-od könyvtártisztté dr. Szádeczky Lajos, III-ad könyvtártisztté dr. Angyal Dávid, IV-ed könyvtártisztté Pádly Lajos neveztetett ki. Ugyanezen alkalommal, midőn ez előléptetések iránt az előterjesztést megtettem a tekintetes tanács útján, az 1875-ki szabályzat módosítása ügyében is alázatos kéréssel járúltam a magas miniszteriumhoz. Szükségessé tette ezen lépésemet azon körülmény, hogy Szinnyei József első őr a Múzeum hiplapkönyvtára rendezését átvette. Szakismereteit, buzgalmát, pontosságát kétségtelenül nehezen tudjuk nélkülözni, s csak abban találunk megnyugvást, hogy olyan tevékenységi körbe szólíttatott, hol ő egy egészen új intézményt van hivatva életbeléptetni.

Végül bemutatom az ügykezelési teendők vázlatát:

A külföldi egyetemek és tudományos intézeteknél 1887-ben eszközölt kikölcsönzéseket a következő jegyzék tünteti föl:

A bécsi cs. és kir. *udvari* könyvtárnál,
" " " egyetemi "
" " " *családi hitbizományi* könyvtárnál,

a berlini királyi könyvtárnál,
a csernovitzi cs. kir. egyetemi könyvtárnál,
a dresdai kir. nyilvános „
a Bibliotheca nazionale centrale di *Firenze* igazgatóságánál,
a „ „ (Braidense) di *Milano* „
a genuai egyetemi könyvtárnál,
a góthai herczegi „
a göttingai kir. egyetemi könyvtárnál,
a gráczi cs. kir. „ „
az insbrucki cs. kir. egy. „
a krakkói cs. kir. egyetemi könyvtárnál,
a gr. *Osolinszky*-féle nemzeti intézetnél (Lembergben),
a *prágai* cs. kir. egyet. könyvtárnál,
a *rakowitzi* főreáltanodánál (Csehországban),
az utrechti egyetemi könyvtárnál,
a wolfenbütteli herczegi „

Hazai intézeteink az idén is nagy számmal vették igénybe könyvtárunkat, viszont mi is több hazai levétárból vettünk tudományos használatra levéltári okmányokat, nevezetesen: Bártfa, Pozsony, Sopron és Kassa szab. kir. városoktól, Kismartonból és Miskolcz városától. A helybeli forgalmat az alant lévő táblázat mutatja ki, megjegyezvén, hogy ez csak az olvasóterem forgalmát tünteti föl, s a tanári-, a hirlap- s a szakemberek számára fentartott dolgozó szobák forgalma, mely szintén jelentékeny volt, abba nincs befoglalva.

Az egyetemi könyvtár használati forgalma 1887-ben:

Hó	Olvasók száma	Használt művek száma	Nyitva tartási napok száma	Az olvasók átlagos száma
Január	2871	3500	30	95
Február	3428	3921	28	122
Márczius	3835	4804	31	123
Április	1733	2227	21	82
Május	2278	2610	27	84
Junius	560	710	10	56
Szeptember	2291	2687	19	120
Október	5747	6708	30	191
November	5410	6322	30	180
Deczember	3352	3759	29	116
Összeg = ...	31505	37248	255	

Házon kivül 1518 kikölcsönző 4152 művet használt. Az olvasó terem junius 12-től szeptember 12-ig zárva volt.

A látogatási jegyeket igénybe vevők foglalkozási ág szerinti kimutatása 1887-ben :

	Január	Február	Márczius	Április	Május	Junius	Jul. Aug.	Szept.	Október	Novemb.	Decz.	Egész évben át
Jog- és államtud. hallgató	29	35	31	8	10	1	—	314	154	39	33	674
Orvostani hallgató	39	31	21	6	5	—	—	261	137	55	22	577
Bölcsészettan hallgató..	4	5	3	—	—	—	—	99	39	10	5	168
Gyógyszerészeti hallgató	6	5	1	2	—	—	—	6	2	1	2	25
Hittan hallgató.....	—	—	—	—	—	—	—	3	5	1	—	9
Műegyetemi hallgató...	11	2	7	1	1	—	—	76	12	12	6	128
Közép- és szakisk. hallg.	—	1	4	4	6	1	—	26	49	18	10	119
Jog- és államtud. szigorló	8	2	4	5	6	3	—	—	4	11	2	45
Orvostani szigorló	4	4	5	1	3	—	—	9	8	9	3	46
Ügyvédjelölt és joggyak.	20	21	2	10	14	6	—	23	29	18	16	159
Tanár és tanítójelölt...	4	1	—	1	3	—	—	7	10	5	1	32
Magánzó.....	1	1	1	—	3	—	—	5	1	5	—	17
Hivatalnok.....	7	4	3	2	6	2	—	26	16	12	5	85
Tanár és tanító	6	—	4	5	3	—	—	8	5	4	2	36
Ügyvéd.....	1	3	1	2	2	—	—	4	4	4	2	23
Orvos	2	—	—	2	—	1	—	3	1	2	1	12
Kereskedő	1	—	—	1	—	—	—	3	2	—	—	7
Színész	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	3
Mérnök.....	—	—	—	2	—	—	—	3	1	3	—	9
Iró és hirlapiró..... ..	1	1	1	2	2	—	—	2	2	2	1	12
Művész.....	—	—	1	—	—	—	—	—	4	2	—	7
Vegyész	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Műiparos	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	2
Lelkész.....	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Katonatiszt	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	2
Erdész.....	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Közjegyzőjelölt.....	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Ügyhök	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Összesen...	148	126	90	55	66	15	—	878	485	233	111	
								Mindössze.....				2207

— **A M. T. Akadémia könyvtárának** rendezett tudományos szakjai 1887-ben 51-re szaporodtak, s összesen 41,215 munkát tartalmaznak.

A czédula-katalógusok köteteinek száma 86.

A könyvtár gyarapodása a járulék-napló kimutatása szerint:

	mű	köt.	füz.	
161 külföldi akadémiákkal, külföldi és hazai tud. társulatokkal és testületekkel folytatott csere útján	322	431	250	8 térkép.
Magánosok ajándékából	169	113	81	1 térkép, 4 fénykép.
29 nyomda köteles-példányaiból	731	224	629.	
Az Akadémia saját kiadványaiból	37	52	62.	
Vásárlás útján	787	1289	132	9 kéziratkötet.

Az 1887-ki összes gyarapodás: 2143 mű, 2101 kötet és 1154 füzet, 9 térkép 4 fénykép, 9 kézirat és 157 iskolai értesítő. Ehhez járúl 128 külföldi és hazai folyóirat és ujság.

A könyvtár olvasótermében ez évben 8807 egyén 10,807 munkát használt. Házon kivűl való használatra 144 egyén 588 munkát kölcsönzött ki. Összesen tehát 8951 egyén 11,395 munkát használt. *H. Á.*

— **A Somogyi könyvtár forgalma az 1886—87. évben.** A könyvtár olvasó terme 1886. szeptember hó 1-től 1887. junius hó 30-ig, 222 nap, volt nyitva délelőtt 9—12 óráig s délután 3—6 óráig.

Összesen 3150 olvasó használta a könyvtárt.

Az egyes hónapok forgalmát a túllapon levő kimutatás tünteti föl:

A 3150 olvasó 3336 művet használt.

Az olvasók foglalkozás szerinti kimutatása a következő:

Lelkész: 29, használt 42 művet (2 hittud., 11 jogtud., 2 államtud., 5 természettud., 8 világtört., 4 irodalomtört. s nyelvészeti, 12 encyclopaed. művet).

Tanár, tanító: 87, használt 93 művet (4 hittud., 7 államtud., 8 természettud., 1 bölcseleti, 31 történelmi, 14 magy. szépirod., 28 encyclopaed. művet).

Év	Hó	Hány nap volt nyitva	Az olvasók száma			Az olvasók átlagos száma	Legtöbben voltak	Legkevesebben voltak
			délelőtt	délután	összesen			
1886.	Szeptember	25	84	206	290	$11^{15}/_{26}$	25. szombat 30	2. csötörtök 1.
»	Október	8[1]	57	68	125	$17^{5}/_{8}$	1. péntek 29	5. kedd 1
»	November	24	29	304	333	$13^{21}/_{24}$	19. péntek 48	16. kedd 3
»	Deczember	23	49	434	483	21	11. szombat 50	31. péntek 6
1887.	Január	24	58	373	431	$15^{13}/_{24}$	22. szombat 34	28. péntek 7
»	Február	23	115	366	481	$20^{21}/_{23}$	19. szombat 38	28. hétfő 5
»	Márczius	26	46	229	275	$10^{15}/_{26}$	5. szombat 27	18. péntek 4
»	Április	22	71	196	267	$12\ ^{3}/_{22}$	4. hétfő 23	19. kedd 4
»	Május	24	63	166	229	$9^{13}/_{24}$	18. szerda 24	2. hétfő 2
»	Június	23	98	138	236	$10\ ^{6}/_{23}$	20. hétfő 22	21. kedd 3
	Összesen	222	670	2480	3150	$14^{42}/_{222}$		

[1] A városunkban uralkodó cholera miatt az olvasóterem október 9-től november 3-ig zárva volt.

Tanuló: 2559, használt 2668 művet (15 jogtud., 46 államtud., 11 orvostud., 269 természettud., 55 bölcseleti, 632 történelmi s magy. irodalomtörténeti, 931 szépirodalmi s nyelvészeti, 643 encyclopaed. művet).

Iró: 12, használt 12 művet (1 jogtud., 1 államtud., 9 történelmi, 1 magy szépirodalmi művet).

Művész: 3, használt 3 művet (1 szépművészeti, 2 hazai oklevéltani művet).

Ügyvéd: 3, használt 3 művet (3 jogt. művet).

Törvényhatósági tisztviselő: 5, használt 7 művet (3 természettud., 2 hazai oklevéltani, 2 encyclopaed. művet).

Állami tisztviselő: 42, használt 70 művet (1 jogtud., 11 államtud., 26 természettud., 1 szépművészeti, 17 történelmi, 7 szépirodalmi, 7 encyclopaed. művet).

Magántisztviselő: 120, használt 129 művet (1 államtud., 1 orvostud., 6 természettud., 4 neveléstud., 9 történelmi, 87 nyelvészeti és szépirodalmi, 21 encyclopaed. művet).

Orvos: 19, használt 29 művet (13 orvostud., 5 történelmi, 4 szépirodalmi, 7 encyclopaed. művet).

Gyógyszerész: 3, használt 3 művet (1 természettud., 1 neveléstud., 1 szépirodalmi művet).

Gazdatiszt: 9, használt 9 művet (9 természettud. művet).

Épitész: 1, használt 1 művet (1 szépirodalmi művet).

Épitészeti hivatalnok: 19, használt 20 művet (2 történelmi, 16 szépirodalmi, 2 encyclopaed. művet).

Kereskedő: 1, használt 1 művet (1 orvostud. művet).

Kereskedelmi hivatalnok: 51, használt 55 művet (8 hirlapot, 6 történelmi, 29 szépirodalmi, 12 encyclopaed. művet.)

Magánzó: 89, használt 93 művet (1 hittud., 2 jogtud., 2 államtud., 1 orvostud., 4 természettud., 13 történelmi, 10 szépirodalmi, 60 encyclopaed. művet).

Nő: 98, használt 98 művet (1 hírlapot, 1 természettud., 12 történelmi, 58 szépirodalmi, 26 encyclopaed. művet).

Az olvasók e létszámán kivül a könyvtár helyiségeit, berendezését 417-en tekintették meg. E látogatók többnyire vidékiek voltak, kik a téli hónapokban kevésbbé keresik föl a könyvtárt, de annál inkább junius, augusztus havában.

A czímtározott állomány volt :

	Somogyi adomá-mányából		Beszerzés és más adományból		Összesen	
	mű	köt.	mű	köt.	mű	köt.
1886. junius 30-án	10425	25289	2181	3433	12606	28722
1886. jun. 30-tól 1887. jun. 30.	472	924	1023	1780	1495	2704
1887. junius 30-án	10897	26213	3204	5213	*14101*	*31426*

1886. junius 30-ig czímtározott 12606 műből készült összesen 47,000 czímlap (fő-, utaló-, szakczímlap); az 1886—87. évi 1495 műről 4318 czímlap s így az 1887. junius 30-áig czímtározott 14101 műről összesen 51,318 czímlap készült.

— **A Magyar Nemzeti Múzeum levéltára** ajándék útján 31, vétel útján 322 darab oklevéllel, levéllel és iránnyal, 4 fényképmásolattal, 8 galvanoplasztikai és 8 darab gyps pecsétmással gyarapodott. A vásárlásra fordított összeg 562 frtot tesz ki. Az oklevelek között 24 a mohácsi vész előtti korból származik, és pedig 2 db árpádkori, 10 db a XIV., 8 a XV. és 4 a XVI. századból. E szerzemények közül ki kell emelnünk a *Pethneházy*-család két czímeres levelét az 1417. és 1467. évekből; néhai *Stuhr* egyetemi tanár gyűjteményének 18 mohácsi vész előtti oklevelét, mik között *Róbert Károly* czímeradományozó levele a *Kolos*-család részére 1332 ből a levéltár legbecsesebb accessioi közé tartozik. A czímerlevelek gyűjteménye a *Jeszenszky* (1563.), *Monos* (1622.), *Váczy* (1627.), *Hajnóczy* (1659.), *Juren, Ruchniczky és Kuzmich* (1660.) családok részint eredeti, részint hiteles másolatban kiadott armalisaival szaporodott. Az újabbkori anyagból megemlítésre méltók az *Aigner Lajostól* megvett gyűjteménynek 1848—49-re vonatkozó iratai, számszerint 67 darab, továbbá *Liszt Ferencz* díszoklevelei és egyéb hozzá intézett üdvözlő iratok s albumok összesen 20 db — a művész hagyatékából és *Deák Ferenczneк* egy 1867. nov. 28-ki levele.

A családi levéltárak száma a gróf *Bethlen* és *Motesiczky* családok letéteményeivel gyarapodott; amaz mintegy 6000 darab oklevelet tartalmaz. Mindkét levéltár rendezése most folyik, azért állagukról részletes kimutatást még nem közölhetünk. A *Kisfaludy* család levéltárának kiegészítéséül a család beküldte *Kisfaludy Sándornak* egy 1801. szept. 18-ki levelét.

— **A császlóczi szent Mártonról nevezett egyház (Ungmegyében) könyvei 1444-ből.** A „Magyar Könyv-Szemle“

eddigi folyamaiban alkalmunk volt több oly régi könyvlajstromot ismertetni, melyek a hazai középkori könyvtárak történetéhez nyujtanak adalékokat. Ez alkalommal a császlóczi sz. Márton egyház könyveinek lajstromát ismertetjük, a mint ez a Kállay-család egy 1444-ki jegyzékében maradt reánk. A lajstrom, melyben a könyveken kívül a templom más ingóságai is előfordúlnak, szószerinti közlésben így szól:

„*Item registrum est constitutum in anno domini M°CCCC°XLIIII. die sabbato super res ecclesie sancti Martini de Caslocz constitutus* (i g y).

Item sunt quinque calices cum omnibus suis utilitatibus, minus imo.

Item una mostrancia cum una ladula omnibus utilitatibus reliquis.

Item sex indumenta sacerdotum casularum cum omnibus suis pertinenciis, sine una stola et uno manipulo carente.

Item colores casularum predicte sex Kamaka nominatarum.

Item duo indumenta de tela ordinaria cum omnibus suis utilitatibus.

Item indumenta altare (így) cum suis utilitatibus.

Item unum indumentum, duo camaka et unum purpureum.

Item eciam indumentum, altare tres harnaz cum omnibus *(utilitatibus)*.

Item eciam unum Kamaka cum omnibus suis utilitatibus.

Item una casula harnaz.

Item alia casula tela cum fila aurea ornata.

Item missale tres (i g y).

Item duo psalteria.

Item duo graduale (i g y).

Item unum capitulare.

Item unum manuel (i g y).

Item unum antifonare.

Item una legenda.

Item una cappa Harnaz.

Item superpilicia quindecim.

Item in secriscia unum indumenta altare (*igy*) zold harnaz.

Item unum suppohorlah de bisso ornato valde subtilo.

Item parva campanarum tres cum fractis septem.

Item manuterdia tres valde subtile *(igy)*.

Item ampule sunt septem."

E szerint a szent Mártonról czímzett császlóczi egyház 1444-ben összesen 11 könyvnek volt birtokában, melyek mint az egyház többi felsorolt kincsei a középkorban divott szokás szerint, a templom kincsei közt őriztettek.

— **Nagybánya város nyilvános könyvtárait** ismerteti Schönherr Gyula, a „Nagybánya és vidéke" czímű hetilap 1887. évfolyam 36—38. számaiban. Nagybányának ez idő szerint hat könyvtára van, ide nem számítva az egyes hatóságok könyvgyűjteményeit. Ezek között számra legtekintélyesebb a *minoritarendház* könyvtára, mely 1687-ben alapíttatott, s a mennyire rendezetlen állapota megállapítani engedte, ma körülbelől 2400 művet tartalmaz közel 3800 kötetben. Régi magyar nyomtatványok létezését e könyvtárban a czikkiró csak sejthette az 1836-ban készült katalogusból. Azóta a megindult rendezési munkálatok folyamán sikerült több ilyen nyomtatványt felkutatni, miknek jegyzékét a rendház könyvtárnokának, Benő Berárd főgymn. tanárnak szivességéből itt közölhetjük: 1. *Károlyi Gáspár*, Biblia. Vizsoly, 1540. (Szabó K. 236. sz.); az első rész 1—18. lapja hiányzik. 2. *Pázmány Péter*, Kalauz. Pozsony, 1623. (Sz. K. 532. sz.), hiányos példány. 3. *Káldi György*, Szent biblia. Bécs, 1626. (Sz. K. 551. sz.). 4. *Pázmány Péter*, Kalauz. Pozsony, 1637. (Sz. K. 673. sz.), 2 példány. 5. *Telegdi Miklós*, Evangéliumok magyarázatja, II. rész. Bécs, 1638. (Sz. K. 676. sz.). 6. *Jezsuita paterek titkai*. Várad, 1657. (Sz. K. 926. sz.), 7. *Pápisták méltatlan üldözése*. Várad, 1657. (Sz. K. 927. sz.). 8. *Káldi György*, Istennek szent akaratja. (A tizparancsolat magyarázatja prédikácziókban). Nagy-Szombat, 1681. (Sz. K. 1268. sz.) és 9. *Landovics István*, Novus succursus, azaz: Uj segitség. I.—II. kötet. Nagyszombat, 1689. (Sz. K. 1380—1381. sz.). Az első rész czímlapja hiányzik. A *r. kath. plebániának* 483 kötetnyi könyvtára jobbára régi egyházi műveket tartalmaz. Van *egy kézirata is, mely a városra történelmi becscsel bir: a nagybányai jezsuiták számadási könyve az 1713—39. évekből*. A *főgymnasium tanári könyvtára* az intézetnek ez évben történt államosítása folytán gyökeres átalakítás előtt áll. Jelenleg 2340 művet számlál 2944 kötetben. *A főgymnasiumi ifjuság könyvtára* a Petőfi-önképzőkör,

az algymnasiumi tanulók és a segélyegylet könyvgyűjteményét foglalja magában; köteteinek száma 967. A *kaszinóegylet könyvtára* 1172 munkát tartalmaz 2251 kötetben. A kaszinó 1883-ban ülte alapításának 50 éves jubileumát s így az ország legrégibb társas körei közé tartozik. Könytárában, melynek alapját a 40-es években vetette meg, szépirodalmi művek mellett a történelmi és jogi irodalom sok jeles termékét birja. *A polgári olvasókör* 1884-ben alapította könyvtárát, mely ma 674 kötetben 444 művet számlál. *A református egyház* kis könyvgyűjteményéről is megemlékezik a czikkiró, mely 26 kötetével könyvtárszámba ugyan nem mehet, de könyveinek helyi vonatkozásánál fogva megérdemli a különös figyelmet. Itt van a *Károlyi Gáspár* bibliájának várad-kolozsvári 1660—1661-iki kiadása (Szabó K. 970. és 976. sz.), melyet a város ajándékozott 1670-ben a református egyháznak. Egykorú bőrkötése felső táblájáu e felirat van capitalis betűkkel benyomva: CIVITAS NAGYBÁNYA ANNO 1670. Van továbbá 12 XVI—XVII. századbeli könyve, (legrégibb köztük a szentirás németnyelvű képes kiadása, nyomatott Lipcsében 1544-ben), melyek az egykor nevezetes nagybányai református iskola, a *Schola Rivulina könyvtári jelzésével vannak ellátva*; ma egyedüli maradványai a hajdan virágzó iskola több száz kötetnyi könyvtárának, melynek *XVII. századbeli katalogusát az egyház levéltára őrzi.* Érdekes darabja a kis gyüjteménynek egy énekes könyv, melyet *váradi Borbély János* polgár maga irt és 1641-ben az egyháznak ajándékozott. A nagy ivrétalakú kézirat egykorú kötésben, elején és végén az ajándékozó latin distichonaival, megérdemelné a behatóbb ismertetést. Még három XVII. századi kéziratról tesz Schönherr említést, egyikök zsoltárokat s temetési énekeket tartalmaz s hihetőleg a kántor használatára volt szánva; a másik iskolai használatra szánt bölcseleti kézikönyv, a harmadik pedig szentirási textusok és predikáczió-thémák gyüjteménye. A czikksorozat a magyarországi könyvtárakról megjelent nagy statistikai munkának Nagybányára vonatkozó adatait sokban kijavítja, részben kiegészíti, s általában kedvezően világítja meg e kis határváros könyvtári viszonyait.

† **Magyary Szulpicz 1854—1887.** E nevet olvasóink folyó iratunk 1881. évi folyamából ismerhetik, a hol Szabó Károly könyvtárához közölt adalék alá jegyezve látták. Magyary a

Benedek-rend tagja, előbb Pannonhalmán könyvtárnok, utóbb a komáromi gymnásium tanára, a történelmet és segédtudományait művelte. Önálló kutatásokat tett különösen Komárom város és megye multjára, s nem egy kérdést dolgozott fel, s nem egy téves állítást döntött meg. Komoly törekvésű és képzett kutató volt, kit halála, s azt megelőző betegsége már nehány éve visszatartva, kevés jelét adta munkásságának. Komárom város társadalmi életének egyik jelentékeny és általán szeretett tagja volt. Bibliographiánk egy szakembert vesztett benne, s folyóiratunk egy avatott munkást. Meghalt 1887. július 2-án.

— **Négy lappangó Corvin-codex.** Budik P. A. „Entstehung und Verfall der berühmten von König Mathias Corvinus gestifteten Bibliothek zu Ofen. Wien, 1840". czímű munkájában, az általa összeállított, ma már meghaladt, Corvin-codexek jegyzékében felsorol négy oly Corvin-codexet, melyeknek provenientiáját nem említi. Minthogy e provenientiát az újabb kutatásoknak nem sikerült ekkorig felderíteni s az említett codexek még ma is ismeretlen könyvtárakban lappanganak, czélszerűnek tartottuk ezeket itt olvasóinkkal megismertetni s felderítésöket ezen az úton előmozdítani. E codexek Budik összeállítása szerint a következők :

1. Boetii de consolatione philosophiae. Hártya-codex miniaturekkel, melyekből több ki van vágva. Egy magángyüjteményben.

2. Leonardi de Utino Sermones aurei de Sanctis. Pompás hártya-codex Mátyás király czímerével. Egy magángyüjteményben.

3. Missale. Hártya-codex szép festményekkel, melyekből azonban több ki van vágva. Végén olvasható *Finis 2. Junii 1468.* Egy magángyüjteményben Bécsben.

4. Petronii Satyricon. Hártya-codex, 4-ed rétben a XV. századból. Végén olvasható : *Bibl. Budens. relectus a Barthol. Fontio.*

Felkérjük ügybarátainkat, kiknek ezen codexek hollétéről netán tudomásuk volna, hogy erről a Magyar Könyv-Szemlét értesítsék.

— **Régi magyar nyomtatványok az angol könyvpiaczon.** Egy londoni árverés alkalmával nemrég Heltai krónikájának egy példánya (RMK. I. 118.) került eladásra. Gray Henry könyvárus (Leicester Square) catalogusában pedig Joach.

Ringelb. Fortius „De Ratione Studii“ (RMK. II. 774.) című könyve volt eladásra hirdetve.

— **Corrigendum a „Régi Magyar Könyvtár“-ban.** Siderius *Catechismus*-ának egy régibb kiadása „H. n. 1579.“ alatt fordúl elő (RMK I. 297.); de a váradi 1642-diki kiadás címe szerint (RMK. I. 733.) e könyvet „régen a jó emlékezetű Lipsiai Pál is nyomtatta“; az 1579-diki kiadás tehát debreczeni nyomtatvány.

— **Adalék Szabó Károly „Régi Magyar Könyvtárá“-hoz.** *Lőcse, 1689. Arithmeticae Vulgaris Nucleus, das ist: Arithmetischer Kern stb. Durch J. B. O. C. E. (Szabó K.* R. M. K. II. 1646. sz.)

Az ím érintett munka szerzőjére vonatkozólag a R. M. K. fölvilágosítást nem tartalmazván, legyen szabad néhány észrevételt koczkáztatnom, illetőleg fölvetnem a kérdést: vajjon a mondott Arithmetica-t nem *Bubenka Jónás* irta-e, ugyanaz, kiről *Klein,* Nachrichten, II. 228. l., mint eperjesi kántorról emlékezik?....

Megjegyzem, hogy *Horányi,* Nov Mem. Hung. I. r. 601—2. l. egy Arithmeticae vulgaris nucleus szerzőjéül (igaz, száz év különbséggel) *Bubenka Jónást* nevez meg; — mi több, *Korabinsky,* midőn Lexikon-a 375. l., Lőcséről szóltában, az e vidéki német dialectusra példát idéz, ezt úgy mutatja be, hogy „folgt allhier aus *Bubenkas* Rechenbüchel... eine Unterredung zweer Bauern“ stb. mire a szóban forgó Arithmetica $L_{111}{}^{b}$ s k. l. XVIII. a. közlött párbeszéd olvasható: „Potz schlapamant, met schlappe met dral“ stb. *Rössler István.*

— **Nagylucsei Orbán egri püspök egy festett missaléja 1491 körül.** Nagylucsei Orbán egri püspök — kit hibásan Dóczinak szoktak nevezni — 1491 végén halt meg. Az egri egyházat már életében sok drágasággal: arany és ezüst egyházi szerekkel, nagy értékű egyházi oltárneműekkel és ruhákkal adományozta meg. Ha élt volna — úgy beszélték — még több jót is tett volna szent János egyházával. Hátramaradt rokonai, testvérei, kiket szerzett birtokaival gazdagokká tett, különösen unokaöcscse, István, immár szerémi püspök és királyi személynök, hogy hálájokat a boldogúlt iránt kimutassák, az örökölt vagyonból falurészeket, egy pesti házat — melyekről az a hir járt, hogy a

boldogúlt az egri káptalannak szánta, már 1492-ben átadták a káptalannak a boldogúlt lelki üdveért éneklendő misék alapjául. Ezenkívül István püspök az egri egyházban pompás siremléket emelt nagybátyja: Orbán püspök porai fölé, s különféle egyházi drágaságokat — *köztök egy misekönyvet — ajándékozott a káptalannak,* hogy a boldogult püspökért annál díszesebben szolgálhassák a szent miséket.

E misekönyvről következőleg emlékszik meg az Orsz. Levéltár kérdéses: Dl. 19,876. sz. oklevele: „*unum librum quem missale vocant in membranis impressum et exornatum minio cum insignibus eiusdem domini Episcopi....*“

Hogy hova került Orbánnak ezen festett és ismeretes missaléja? erről positiv adataink nincsenek.

— **Adalék a XV. századbeli hazai könyvárakhoz.** Hrusóczi Corrardus mester özvegye (most pedig bizonyos Bálint nevű nemes felesége), Ilona asszony, 1444-ben végrendeletet tesz, Egyed podgoriai plébános, mint gyóntató, Korsáczi György, Zrednai Benedek, Hala Bálint, Jorchi Miklós, Dobrakuchai János diák jelenlétében, a mikor is különösen a garighi [1] pálosok kolostorának — a hová temetkezni kíván — s a podgorai Szent Mihály templomnak különféle birtokrészeket, ruhaneműeket, vásznakat stb. hagyományoz. A podgoriai egyház, mint „ecclesia mea parochialis“ kap hagyományul bizonyos, valószinűen egyházi könyveket is, szám szerint *három darabot,* melyek értékét a hagyományozó özvegy, boldogult férjétől szerzett tudomás után, — ugyancsak magasra helyezi. Mert azt állítja, hogy közülök kettő, mint jobb állapotban levők — együtt *megér kétszáz forintot.* Érdekes annak felemlítése is, hogy e könyvek a végrendelés keltekor János kristalóczi plébánosnál vannak, — a mint ma mondanók: kikölcsönözve.

A végrendeletet az országos levéltárban őrzik; érdekelt része következőleg hangzik:

„*Item eciam ecclesie sancti Michaelis archangeli de Podgorya videlicet ecclesie mee parochiali lego quosdam tres libros, apud dominum Johannem plebanum de Crstaloucz habitos prime eidem*

[1] Garigh vagy Garics a mai Belovármegyében feküdt, Csazmától délkeletre Maszlavina vidékén.

accomodatos, quorum librorum duo meliores, prout ex ore ipsius Corrardi bone memorie perceperam, ducentos valent florenos auri, dempto ipso tercio libro."

— **Rozsnyai Dávid conventiója 1669-ből.** Rozsnyai Dávid török-deák „Horologium Turcicum" című munkájának ismertetését a „Magyar Könyv-Szemle" 1879-diki folyamában adtuk. Ez alkalommal érdekesnek tartjuk Apafi Mihály udvartartási számadás-könyvéből, mely a gróf Bethlen-család levéltárával került a Nemzeti Múzeum könyvtárába, ismertetni Rozsnyai Dávid törökdiák udvari conventióját, mely az említett könyv 1146 levelén így van bejegyezve:

„*Rosnyai David török deáknak conventiója, kinek esztendeje kezdetik die 3. Martii anno 1669.*

Leszen készpénz fizetése per annum	fl.	125
Ruházattyára gránát posztója ulnae		8
Béllésére két esztendőre	fl.	15
Bora napjában	nro	2
Fejér czipója per diem	nro	2
Közönséges czipója napjában	nro	12
Husa hat font libr.	nro	6

Asztala hopmesterünkkel.

Négy lovára széna. Abrakra tizenhat forint. Datum Albae Juliae, die etc.

M. A p a f i mp.

— **A new-yorki Astor-könyvtár,** melyről Ballagi Aladár a „Magyar Könyv-Szemle" 1886-iki folyamában bővebb ismertetést közöl, épen most adta ki s hozzánk is beküldte 1886-iki jelentését. E szerint a könyvtár most már 225,179 kötetből áll, melyből a mult évben 2720-at készpénzen vettek, 969-et pedig úgy kaptak ajándékba. Az utóbbiak között legbecsesebb az alapító család egyik tagja, Astor J. J. a könyvtár pénztárnoka által ajándékozott Ptolemeus Cosmographiájának római, 1478-diki, vagyis e munkának első, térképekkel díszített kiadása. Az olvasók száma, az előbbi évekéhez képest, jelentékenyen gyarapodott. Tavaly ugyanis 66,894 olvasó látogatta a könyvtárat, kik összesen 165,017 művet használtak. Az alaptőke 1,422.594 dollárra emelkedett, a jövedelem mind a mellett 1555 dollárral csappant meg, az intézet elhelyezett pénzei kamatlábjának leszállítása

miatt, vagyis ugyanazon okból, mint a mi tud. Akadémiánknál. Ekkép a könyvtár jövedelme tavaly mindössze 22,712 dollárra rugott. A könyvek 220,000, az épület 100,000 dollár erejéig voltak biztosítva.

— **Jelentés. A M. T. Akadémia következő kiadványaiból a csonka példányok tetemesen leszállított áron bocsáttatnak áruba:**

A)

Bluntschli. Az államjog története. II. kötet, kötve és füzve.
Leny. Beaulieu. Pénzügytan. II., III., IV. kötet, kötve és füzve.
Nisard. Franczia irodalom. II., III., IV. kötet, kötve és füzve.
Symonds. A renaissance. III. kötet, kötve és füzve.
Carlyle. A franczia forradalom. II., III. kötet füzve.
Carrara. A büntető jog. II. kötet füzve.
Curtius. Görögök története. III., IV., V., VI. kötet füzve.
Lewes A. A philosophia története. III. kötet füzve.
Macaulay. Anglia Története. II., III., IV., V., VI. kötet füzve.
Taine. Angol irodalom. II., III., IV., V. köt. füzve.
Todd. A parlamenti kormányrendszer. II., III. kötet füzve.
(Egy-egy kötet ára kötve 80 kr., füzve 50 kr.)

B)

Az Akadémia Évkönyvei. II., III., IV., V., VI., VII., VIII., IX. (csonka, a 2. és 5-ik füzet hiányzik), X. (csonka, a 2., 5., 7. füzet hiányzik), XI., XII. (Egy-egy kötet ára 1 frt.)

C)

Gróf Teleki József. A Hunyadyak kora. III., IV., V., X., XI., XII. (Egy-egy kötet ára 50 kr.)

A megrendelések a „*Magyar Tudományos Akadémiának*“ czím alatt teendők meg. A megrendelt példányok posta-utánvéttel fognak megküldetni.

Budapest, 1887. november 25.

A M. T. Akadémia könyvraktárának felügyelősége.

— **A múzeumi könyvtár kézirattári gyarapodása 1887-ben.** A Nemzeti Múzeum könyvtárának kéziratgyüjteménye 1887-ben a következő kéziratokkal gyarapodott. Ajándékul kapta: 1. *Imreh Sándortól*: Visszaemlékezés az 1848—49-dik iévi szabadságharczra Erdélyben. Irta Imreh Sándor, volt Mátyás-huszár, jelenleg ev.

ref. főtanodai nyomdavezető Marosvásárhelyt. 2. *Békey Istvántól*: Kazinczy Gábornak Szalay Lászlóhoz irt 1837-ből való levelét hiteles másolatban. 3. *Dr. Pauler Gyula* útján az Országos Levéltárból, egy darab ivrétű magyar kéziratot, mely 20 festett czímert s 10 lap magyar szöveget 1845-ből tartalmaz. Vásárolta a következőket: 4. Hetényi Jánosnak négy munkáját: 1. Erdélynek remélhető anyagi kifejlése a földbirtoki viszonyok czélszerű rendezése által. 2. A Haza temploma. 3. A Pesten felállítandó helv. hitvallású főiskolai rend tervezete. 4. Magyarhoni régibb várszerkezetről, ép ennek nagy jelentőségű befolyásáról; továbbá 5. Hriagiel Márton: Három históriás ének Lutherről. 6. A székesfehérvári szabó czéh könyve a XVII. századból magyar nyelven. 7. Barabás Sámuel: Historia Hungariae et Transylvaniae ab anno 1526—1741., XVIII. sz. 8. Egy lengyel királyi tanácsosnak levelei, melyeket egy Római birodalombéli úrnak irt Magyarországnak dolgairól. XVIII. századbeli magyar 4r. kézirat. 9. Pater Jósa János és Heuter Mihály: Az Apostoli szent missio mivoltának rövid leirása. XVIII. századbeli 8r. magyar kézirat. 10—11. Két XVIII. századbeli 8r. Album. 12. Liber Productionis Fiscalitatum de anno 1702. XVIII. századbeli 2r. latin kézirat. 13. Breuis Elucidacio Historico Chronologica de Transylvania, et in eadem fundato episcopatu Albae-Juliae. XVII—XVIII. századbeli 2r. latin kézirat. 14. Besztercze város levéltárának registruma XVIII. századbeli latin kézirat. 15. A gróf Haller-levéltár lajstroma XVII—XIX. századbeli 2r. kézirat; mind a kettő csonka. 16. A magyarországi reformatiónak, reformált ekklézsiáknak s iskoláknak rövid históriája. XVIII. századbeli magyar kézirat. 17—19. Cherrier Miklós: *a*) Magyarhon egyháztörténete; *b*) Institutiones Historiae Ecclesiasticae (két köt.) czímű eredeti kéziratai. 20. Jus Hungaricum, XVIII. századbeli 4r. latin kézirat. 21. Antonii Majláth de Székely: Moralium Liber unus. XVIII—XIX. századbeli 4r. latin kézirat. 22. Conscriptio sedis Siculicalis Aranyos, pagorumque ibidem existentium Kövesd, Pollyán etc. cum legali authentia per acta de anno 1722. in fol 23. Nomina Familiarum et Personarum de Principibus et Patria bene meritorum per Josephum Both Cancellistam Gubernialem conscripta. XVIII. századbeli 2r. latin kézirat. 24. Inventatio Fiscalis Dominii Szamosujvár. XVIII. századbeli 2r. latin kézirat. 25. Pálóczi

Horváth Ádám: A bölcsesség nagymesterének a szent rend kezdetétől fogva a VII. századig biografiája. XIX. századbeli 4r. magyar kézirat. 26. Opus Deputationis Regiae sub Praesidio Christophori Nitzky in materia Juridica concinnatum. XVIII. századbeli 2r. latin kézirat. 27. Miscellanea poetica ac rhetorica. XVII. századbeli 8r. latin kézirat. 28. *Az Ember Életének Eredetiről, Természetiről, Allapattyáról Iratlatott Könyv Foktowi János Váczon Várassi Praedikátor által 1614. (L. ismertető czikkünket.)* 28. Egy oláh kézirat, czirill betűkkel irva, 1723-ból. 2r. XVIII. sz. 29—54. Lasztókay László hagyatékából 25 kötet magyar kézirat: *a*) Adatok Eperjes város történeti multjából a legrégibb időktől Hunyadi Mátyás koráig; *b*) Adatok Eperjes hadi történetéből; *c*) Eperjes levéltárában gyüjtött adatok; *d*) Az ipar állására vonatkozó jegyzetek; *e*) Különféle jegyzetek. E szerint ajándékba kapott 3 drb kéziratot, vásárolt 54 darabot, a gyarapodás tehát 57 kötet XVI—XIX. századbeli kézirat, melyek egytől egyig Magyarország történetéhez és művelődéstörténetéhez nyujtanak adalékokat.

— **Jelentés az erdélyi múzeumi könyvtár gyarapodásáról.** Az erdélyi múzeumi könyvtár régi magyar nyomtatványainak gazdag gyüjteménye mult évi október havában Stein G., erd. múz. könyvárus ajándékából következő unicumokkal gyarapodott: (304. sz.) 1. *Jövendőt magyarázó kis könyvecske,* mellyben rekesztettek némely jövendölések, a mint az Holdnak forgása az égi tizenkét zodiachus jelekben találtatik . . . Deákból Magyarra fordittatott és ujonnan kinyomtattatott, Kolozsvártt, 1699. esztendőben 8r. $2^1/_2$ iv = 20 számozatlan levél. Tótfalusi Kis Miklós nyomdájának ezen terméke mindeddig ismeretlen volt. 2. *Álom könyvecske,* miképpen kell az éjjeli látásokat, jelenéseket és álmokat érteni és magyarázni. A régi és mostani új Alom-könyvekből, mellyeket a bölcs emberek nagy mesterséggel irtanak, rövideden kiszedegettetett, megöregbíttetett és ujonnan kinyomtattatott. 1725. Esztendőben 8r. $2^7/_8$ = 23 számozatlan levél (közben egy levele hiányzik). Betűi s nyomdai kiállítása után itélve, kétségtelenül kolozsvári nyomtatvány. A czimlapon álló fametszet 1692. évszámot mutat, miből biztosan lehet egy előbbi, 1692-iki kolozsvári kiadásra következtetni. Ezen álomkönyvecske eddig ismert legrégibb, de nem első kiadása Debre-

czenben 1635-ben jelent meg; ennek töredékei Lugossy József ajándékából megvannak a Magyar Nemzeti Múzeum és az Erd. Múzeum könyvtárában.

Ugyancsak a mult évi október havában szereztetett Horváth helybeli antiquariustól *Comenius Amos Orbis sensualium Pictus Bilinguis* (Lat. et Germ.) *Coronae* 1675. 8r. igen szép példánya, mely ritka hazai nyomtatványnak eddig csak két példánya volt ismeretes, a brassói evang. gymnasium könyvtárában (ép) és Ráth Györgynél Budapesten (3 utolsó levél hiján).

Legközelebb gróf Lázár Miklós adományából könyvtárunk a következő ritka régi magyar nyomtatványnyal gyarapodott: *Kájoni János, Cantionale Catholicum. Régi és Uj Deák és Magyar Ajtatos Énekek.* Nyomt. a csiki klastromban 1676. 4r. Teljesen ép, tiszta, szép példány. Ezen, a magyar énekköltészet történetére nézve nevezetes munkából még 1879-ben, 20 évi könyvtárbuvárlataim után sem láthattam egy példányt sem, és így Régi Magyar Könyvtáramban czimét csak gróf Kemény József följegyzése után adhattam; azóta azonban példányunkon kivül még két ép példányt láttam, a csiksomlyói szent Ferencz-rendi zárda és az esztergomi érseki egyházmegye könyvtárában. *Szabó Károly*, az erd. múzeum könyvtárnoka. (E. M. E. kiadv. 1887. II.)

— **A múzeumi könyvtár tisztviselőinek tudományos kutatásai 1887-ben.** A múzeumi könyvtár tisztviselőiből a nyári szünidő alatt *Majláth Béla* könyvtárőr a „*Sorsvető könyvekről*“ czimű tanulmányához, melyet folyóiratunk más helyen egész terjedelmében közöl, tett kutatásokat, átbuvárolva az erre vonatkozó irodalmat, mely czélra a múzeumi könyvtár útján külföldi könyvtárakból több sorsvető könyvet kért kölcsön. *Csontosi János* könyvtári segédőr: *a magyarországi vonatkozású középkori kéziratok és Corvin-codexek felderítésére* folytatta kutatásait a müncheni királyi, a stuttgarti királyi, a heidelbergi egyetemi, a darmstadti nagyherczegi és frankfurti városi könyvtárakban, hol a hazai vonatkozású kéziratokat szakszerüen leirta és a legnevezetesebbek czímlapjait a könyvtári másolat-gyüjtemény számára lefényképeztette. Dr. *Fejérpataky László* levéltárnok a krakkai, boroszlói, berlini és drezdai levéltárakban mohácsi vész előtti magyarországi vonatkozású okleveleket és pecséteket nyomozott, melyekből nehány nevezetesebbet a könyvtár gyüj-

teménye számára lefényképeztetett és a berlini galvanoplasztikai pecsétgyüjteményből a magyar királyok ritka pecséteiről több galvanoplasztikai pecsétmásolatokat készittetett. E tudományos kutatások eredményét Majláth Béla könyvtárőr jelentése főbb vonásokban más helyen ismerteti. A kutatások részletes eredményéről szóló jelentést folyóiratunk jövő számában adjuk.

—**Zimmermann Ferencz monographiája a nagyszebeni archivumról.** Zimmermann Ferencztől, a tudós nagyszebeni levéltárnoktól, ki mióta a nagyszebeni városi és a szász nemzeti levéltár élén áll, a Löher-féle „Archivalische Zeitschrift", a bécsi „Mittheilungen" és más szaklapokban élénk irodalmi tevékenységet fejtki: „*Das Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsichen Nation Hermannstadt, Verlag der Archives*" (1887. 8r. IV+116 l.) czím alatt egy érdekes monographia jelent meg, melyben a vezetése alatt levő nagyszebeni városi és szász egyetemi levéltár tartalmát és szervezetét nagy szakismerettel és dicsérendő ügyszeretettel ismerteti. E munkáról kivánunk itt nehány szóval megemlékezni. A monographia egy befejezett egészet képez, melyet a történész és levéltárnok egyaránt haszonnal forgathat. Lapunk tere nem engedi, hogy ezen jeles és érdekes szakmunkával részletesen foglalkozzunk s ezért tájékozásképen itten csak a beosztását emeljük ki, mely szerint a szerző a fönt jelzett levéltárt ismerteti.

A munka a következő fejezetekre oszlik: I. Oklevelek. II. Acták. III. Jegyzőkönyvek. IV. Számadáskönyvek. V. Kéziratok. VI. Repertoriumok. VII. Törvénykönyvek. VIII. A levéltár segédkönyvtára. IX. Határozatok és Utasítások a levéltár használatára." Ezen kilencz fejezetből a VI-ikat, mely a repertoriumokról szól, mint adalékot a hazai levéltárak oeconomiájához, szó szerinti fordításban egész terjedelmében a következőkben adjuk.

„A levéltárnak — ugymond — a középkori oklevelekről 1500-ig bezárólag kétféle új repertoriuma van, melyeket Wenrich Vilmos levéltárnok készített, és pedig van egy négy kötetes *alaprepertorium* és egy két kötetes *tárgyrepertorium*, melyeknek folytatásán dolgoznak.

Az *alaprepertorium* a levéltár birtokállományát mutatja és a két tulajdonosnak a saját tulajdonukról leltárul szolgál. Tartalmazza chronologiai rendben az oklevelek regestáit, és pedig

úgy, hogy minden oklevél, mely a levéltárban akár mint eredeti, akár mint másolat, insertum vagy regestum létezik, legkevesebb egy külön levelet kap, melyre aztán a következő adatok vannak rávezetve : az oklevél kelte a mai naptár szerint megfejtve, továbbá a levéltári signatura, a regesta, az eredeti keltezés, megjegyzés az oklevél nyelvéről, természetéről (vajjon eredeti-e vagy másolat, vagy insertum), anyagáról és pecsétjéről, esetleg megnevezése a darabban előforduló insertumoknak és a levéltár azon okleveleinek, a melyekben az előttünk fekvő oklevél beékelve fordul elő. Az alaprepertoriumnak tartalma ismételve van rávezetve azon papirborítékra is, a melyben az oklevél őriztetik. Minden oklevél levéltári signaturával van ellátva.

A *tárgyrepertoriumok* (Realrepertorien) lehetővé teszik a levéltári anyagnak könnyű használatát azáltal, hogy ezekben minden oly személy, hely és tárgy betűrendben van feljegyezve, melyek a levéltár 1203—1500-ig terjedő okleveleiben előfordulnak és pedig úgy, hogy az összes oklevelek, melyek egy bizonyos személyre, helyre vagy tárgyra vonatkoznak, az illető személynél, helynél vagy tárgynál bizonyos rendszó alatt együttvéve vannak felsorolva.

A régi repertoriumok, melyek három folió kötetből állanak, a XVIII. században készültek. Ezekhez a jelen században Herbert Frigyes Mihály pótlékokat készített. Ezen repertoriumok magukban foglalják az 1292—1600., 1601—1700. időszakban kelt okleveleket és az úgynevezett collectio posteriort, a XV—XVII. századbeli okleveleket. Az összes darabok regesta formában, chronologiai rendben vannak felsorolva, azonkívül a legfontosabb tárgyak rendszavak szerint betűrendben vannak csoportosítva.

Az Acta-osztály használatáról az illető indexek és ezenkívül a kétféle Actarepertorium az 1751—1770. és az 1771—1786. időszakból nyujtanak tájékozást.

A levéltár, ünnep- és vasárnapot kivéve, április 1-től szeptember végeig 8—1 óráig s október 1-től márcz. 31-ig délelőtt 9—12-ig és délután 3—5 óráig van nyitva. A levéltári hivatal a kutatóknak a szükséges tintával szolgál, papiros, toll vagy czeruzáról azonban az illető kutatóknak kell gondoskodniok. Az elég tekintélyes segédkönyvtár a kutatóknak a levéltár helyiségében szabad rendelkezésére áll, de ezenkívül könyvet házi

használatra kikölcsönözni nem szabad. Reagentiákat az irás felfrissitésére a levéltárban használni szintén tiltva van. Hasonlóképen tilos az okleveleket vagy actákat czeruzával vagy tintával alálhuzni, jegyekkel megjelölni, vagy megjegyzésekkel ellátni, az actán változtatásokat tenni vagy egyes helyeket beirni, kitölteni, az akták leveleit behajtani, vagy azokat mint irópárnát (Schreibunterlage) használni.

— **Vágner József: A nyitrai egyházmegyei könyvtár kéziratai és régi nyomtatványai.** *Nyitrán, nyomt. Szempek és Huszárnál 1886.* 8r., XII+222 l. — Bibliographiai irodalmunk egy becses munkával, a nyitrai egyházmegyei könyvtár kéziratainak és régi nyomtatványainak ismertetésével gyarapodott, melyet *Vágner József* nyitrai kanonok fönt jelzett czim alatt irt és tett közzé. A munka megjelenését Dezső Adolf úr a „Magyar Könyv-Szemle" 1885-iki folyamában kilátásba helyezte s mi a nyitrai egyházmegyei könyvtár érdekében, mely a t. szerzőben oly hivatott monographust nyert, valamint a magyar bibliographiai irodalom szempontjából, mely a megjelent munkát nyereségeihez sorolja, őszintén örvendünk, hogy a t. szerző azt közrebocsátotta. Knauz Nándor monographiája óta, a pozsonyi káptalan kéziratairól, ez az első figyelemreméltó munka irodalmunkban, mely hazai egyházi könyvtár ismertetésével szakszerűen foglalkozik, s a t. szerző a hazai művelődéstörténetnek hasznos szolgálatot tett, midőn nem kímélve időt, fáradságot és áldozatot, vele a nyitrai egyházmegyét és a tudomány barátait megajándékozta. A monographia nagy gonddal készült s becsületére válik szerzőjének, kiben a szakképzettség meleg ügyszeretettel párosul. Évekkel ezelőtt ő rendezte a gróf Apponyi-család nagyapponyi könyvtárát, mely nagybecsű ritkaságaival az 1882-iki budapesti országos könyvkiállításon méltó feltünést keltett, s ő rendezte a nyitrai egyházmegyei nyilvános könyvtárt is, mely a tudós dr. Roskoványi Ágoston nyitrai püspök áldozatkészségéből ujonnan szervezve, a közönség használatára 1885. nov. 30-án ünnepélyesen megnyittatott. Ezen könyvtárról szól a monographia, melyben a t. szerző a gyűjtemény történetét, annak kéziratait, az ősnyomtatványokat 1500-ig, a XVI. századbeli nyomtatványokat 1520-ig és a régi magyar nyomtatványokat 1711-ig ismerteti. A könyvtár eredete valószinüleg az Árpád korig nyulik fel, de sem ezen,

sem az Anjou-korból, sem a Hunyadiak és Jagellók korából egyetlen egy könyve sem maradt meg, melyről ki lehetne mutatni, hogy ezen időszakban szereztetett. Van ugyan a nyitrai káptalan tulajdonában egy a XIII. század végéről, vagy a XIV. század elejéről való latin Evangeliarum, melynek tömör ezüstből való s erősen aranyozott táblája domborművű dyptichonban a keresztrefeszítést ábrázolja s a hazai renaissancekori ötvösművészetnek egyik remeke,[1] de ez, mint a káptalan tulajdona, nem az egyházmegyei könyvtárban, hanem a káptalani archivumban őriztetik s ezért a monographiában említve nincsen. Csak a XVI. század közepétől kezdve, mikor Bornemissza Pál ült a nyitrai püspöki széken, ki a mostani egyházmegyei könyvtárnak első alapját veté meg, találunk könyveket egykorú bejegyzésekkel, melyek azoknek XVI. századbeli provenientiáját bizonyítják. Azóta elhalt püspökök és kanonokok könyvtáraiból, hazafias adományokból és vásárlásokból, de főleg a mostani nagytudományú nyitrai püspök nagybecsű magánkönyvtárának adományozása által a könyvtár annyira gyarapodott, hogy 1885-ben az egyházmegyei és a Roskoványi-féle egyesített könyvtár 24,723 munka és 36,223 kötet és füzetből és 2000 darab apró nyomtatványokból állott s 25,230 forint alapítványi tőkével rendelkezett. A könyvtárban van 401 kötet kézirat, melyekből a t. szerző 130 érdekesebb munkát részletesen ismertet, közölve egyesekből kivonatokat, ismertetve és bevezetve a nevezetesebbeket és kiemelve mindeniknek történeti, közjogi, egyháztörténeti és művelődéstörténeti fontosságát. A kéziratok szakszerű leirása pontos, nagy gonddal készült s felülemelkedik a közönséges catalogusok szinvonalán, mert nemcsak *descriptiv*, hanem *instructiv* természettel bir. A kéziratok egy-kettő kivételével mind magyarországi vonatkozásuak s 1573—1867-iki időszakból valók. Van köztük számos XVII. századbeli philosophiai és theologiai kézikönyv, Jaklin Balázs, Elevenkuti András, Kátay Zsigmond és másoktól, melyek a XVII. századi magyarországi iskolázás történetéhez nyujtanak adalékokat. A többi kéziratok közjogi, egyháztörténeti, politikai, történeti természetűek, eredetiek és másolatok, melyekből czím

[1] L. az 1884-ki országos ötvösműkiállítási Kalauzt. Budapest, 1884. II. r. 34. lap.

szerint kiemeljük a következőket: 1. Hausz Buech. Darein Wier Brueder zu Allwintz vnser Hausz, Hof, Ackher, Weingartten, Gärtten Wysen und alle Ligende Gietter Beschreiben, Neben vorgeenden Kurtzen Bericht, unseren Nachkimlingen, Durch welche Mittel Wier aus dem Märherrn in Sibenbirgen komen und hie niderglassen haben. — 4r., 39 levél, 1623—1641. (Érdekes az Anabaptistáknak Alvinczen való letelepedésére. Szerző az érdekes bevezetést 6 nyomtatott lapon egész terjedelmében közli.) 2. Vegyes másolatok 1649-ből II. Ferdinánd és Bethlen Gábor korára vonatkozók. — Ivrét, 124 lap. — A másolatban van Pázmány Péternek több kiadatlan levele. — 3. Visitatio parochiarum sub Archidiaconatu Praepositurae Posoniensis seu in comitatu existentium, anno 1673 die 14 septembris instituta. 4r. 1673-ból 188 levél. 4. La Corte, Entrate, Spese, Manitenimento della Soldatesca, delli Confini d'Ungheria e li salarii delli Ministri, Offiziali et altri Servitori dell' Augussmo, Potentmo et invittissimo Imp. Leopoldo Primo, Re d'Ungheria stb. Li Confini d'Ungheria. Ivrét, 1674-ből, 118 levél. — Fontos Magyarország XVII. századbeli pénzügyi és gazdasági, különösen pedig bányászati viszonyaira. 5. Korompay Péter nyitrai püspök vegyes jegyzetei 1661—1685-ből (bő kivonatokkal és közlésekkel). — Fontos a XVII. századbeli politikai és vallásügyi viszonyaira. 4r. 124 levél. — Ezen kivül van még Korompaytól 3 kötet eredeti jegyzet az előbbihez hasonló tartalommal. 6. Rövid Summája az egész kereszténi Tudománynak, különbféle könyvekből össze szedegettetett és az Szabad Posonyi királyi Városában együgyüen irattatott az Rákóczy Ferencznek Disturbiuma alatt. Az 1706. Esztendőben. Kis 8r. 1706-ból 68 és 58 levél. (Ismeretlen magyar nyelvű munka 1711 előtt). 7. Brevis Disceptacio Parochi cuiusdam cum Forestiero Hiberno de Clero Hungariae sub Tumultu Rakocziano in sua Residentia immote perseverante inita anno Christi 1711. Ismeretlen eléggé olvasható irás. 4r., 1711-ből 30 levél. 8. Zara római régiségeinek leirása ismeretlen szerzőtől. Latin kézirat a XVIII. századból, 179 levél. 9. Polgári Mihály krónikája. Ivrét, 1749-ből, 226 levél. 10. Personale totius Familiae Matris Redemptoris Primitivae Regulae Ordinis Discalceatorum St. Trinitatis Redemtionis Captivorum, cum praemissa serie Superiorum Generalium, omniumque Domorum totius praefati ordinis

Conscriptum a nati Redemptoris Mundi a. 1768. Ivrét, 1768-ból, 428 lap. (Leirva benne az illavai, pozsonyi, nagyszombati, komáromi, gyulafehérvári, egri, pataki és ó-budai házak története). 11. Gabrielis Kolinovics Senquiciensis Commentariorum de Rebus Ungaricis Libri, XIII.—XVIII. századbeli másolat, ivrétben 193 levél. 12- Repraesentationes contra mandatum per Josephum II. novum Systema per Jurisdictiones factae item Miscellanea. XVIII. század végéről való kézirat 499 lap. (Hatóságok és testületek tiltakozásai II. József rendszere ellen.) 13. Kovachich Márton György: *a*) Freymüthige Anmerkungen ueber die Recension der v. Piringerischen Ungarns Banderien, welche zuerst 1816. in die Allgemeine Wiener Litteratur Zeitung eingerückt dann aber um den Ungarn weher zu thun, bald besonders abgedruckt zur beabsichteten Schmach der Nation allenthalben verbreitet worden ist. 4r., év nélkül, 160 lap; *b*) Versuch einer Erklärung und Rechtfertigung der Clausel des 31-ten Artikels in der Goldenen Bullə Andreas des II. vom Jahre 1222. „Quod si nos," wider die Anfechtungen A. W. Gustermann et Compagnie. 4r. XIX. sz. 69 l.; *c*) Codex Decretales Juris Ecclesiae Hungaricae. Ivrét, XVII. sz. 98 l. (Vurum József nyitrai püspök irása.); *d*) Die Ausbildung der Verfassung des Königreichs Ungarn dargestellt von Anton Wilhelm Gustermann, k. k. Bücher Censor und Professor der Rechte in der k. k. Theresianischen Ritter Akademie. Einer Freimüthigen Prüfung unterworfen von Martin Georg Kovachich. I—II. kötet. Ivrét, 1812-ből, 34—168 lap és 111 lap (Másolat). 14. Processus de morte violenta Reverendissimi Fratris quondam Georgii S. R. E. Cardinalis et Eppi Varadiensis, item Reginae Isabellae et Principis Joannis Sigismundi Tutoris, Gubernatoris Regni Transylvaniae eiusdemque Thesaurarii facta in Arce propria Al-Vintzensi Anno 1551. Copia ex apographo anni 1785. Bibliothecae Albae-Carolinensi a 1816 desumta. Nagy ivrét, XIX. sz. 350 l. — 15. Palugyai Imre püspök Collectaneai a magyar egyházi, tanulmányi, alapítványi, közjogi és egyházpolitikai viszonyokról. Nagy ivrét 26 kötet, XIX. századból, nagyrészt a püspöknek sajátkezű irása. — A munka második fejezetében a t. szerző a könyvtár ősnyomtatványait ismerteti. Ilyen van összesen 53. A legrégibb: *Boetiusnak*: *de Consolatione philosophie cum commentariis S. Thome de Aquino* című munkája, mely

Norinbergában 1473-ban Koberger Antalnál jelent meg. Mint magyarországi vonatkozásu ősnyomtatványok, figyelmet érdemelnek : *az 1480-ki missale,* mely magyarországi egyház használatára Veronában készült, s melyből az egyházmegyei könyvtár *három levél hiján* egy teljes hártyapéldányt bir, továbbá az *1498-ki esztergomi missale,* mely Velenczében Emericus Spiranál nyomatott, s a könyvtárban egy csonka hártya és egy csonka papirpéldányban van meg és *Philippi Beroaldi in asinum aureum L. Apuleji Commentarius,* mely Bolognában 1500-ban látott napvilágot s Váradi Péter kalocsai érseknek van ajánlva. A XVI. század első két tizedében megjelent nyomtatványokból 83 van ismertetve, köztük Temesvári Pelbártnak hat munkája, továbbá *egy 1513-ik és egy 1514-ik évi esztergomi Missale,* melyekből az első Velenczében s a második Bécsben látott napvilágot. Az incunabulumokról és a XVI. századbeli nyomtatványokról meg kell jegyeznünk, hogy ismertetésök a bibliographiai tudomány szinvonalán áll s a mi becsöket emeli, úgy ez azon körülmény, hogy a t. szerző nem elégedett meg azzal, hogy a bibliographiai segédkönyvekre egyszerüen hivatkozzék, hanem az ősnyomtatványokat külön tanulmányozta s mindenikről elmondja a maga észrevételét. Ez munkájának értékét emeli. Az utolsó fejezet az 1711 előtti magyar nyomtatványok ismertetésének van szentelve, melyekből a könyvtár 48-at bir. Ezek közt van egy, mely mint kiadás *ekkorig egészen ismeretlen* s Szabó Károly : Régi Magyar Könyvtárában nem fordul elő s egy másik, melyet Szabó Károly csak Sándor István után ismertet. Mind a két könyvnek czimét ezennel ide iktatjuk :

(304. sz.) *Lőcse 1706. (Ács Mihály) Zengedező Mennyei kar.* Azaz : Németből Magyarra fordíttatott szép isteni Ditséreteket és hálaadó Énekeket, más Magyarúl szereztetett kegyes Énekekkel együtt magában foglaló Könyvetske. *Lőtsén. Nyomt. 1706. eszt.* 12r. 153 lap. Végén német és magyar mutatótábla 4 számozatlan levél.

Első kiadása Lőcse 1696. — 2. Lőcse 1703. — Sz. K. RMK.-ában nem említtetik.

Acs Mihály : Arany Lántz, Avagy Olly buzgó Fohászkodások és rövid alázatos Imadkozások, mellyekkel a győzhetetlen Istent meggyőző Igaz Hit Ő Felségét magához kapcsolhatja; és az ő

elmenetelét jelentő szándékjában, maga szive háza a kerestyén ember e' nagy Urat meg-maraszthatja; Melyeket az imádkozó Lelkek könnyebbségekért a' hivek eleibe botsatott Áts Mihály, Auguszt. Konfession Levő Lelki Tanító. Lőtsén. *Nyomtatt. 1706,* 8r. 119 helyesen 120 lap. Elől: Cziml. Elől-Járó Beszéd; Rendi e könyvetskében feltalálandó Imádságoknak. A tisztel. Author hoz Löwei Balás, Végén: mutató tábla 1 lap.

Teljes. Ezen kiadást Szabó K. 1714. sz. alatt csak Sándor István után említi.

Ezzel a munka ismertetését befejeztük. Óhajtjuk, hogy e munka más egyházmegyékben követőkre találjon s akadjon más egyházmegyei könyvtáraknak is oly lelkes és szakértő monographusa, mint a minőnek Vágner József kanonokot bemutatott munkájából ismerjük. Azt hiszszük azonban, hogy e munka még tökéletesebb volna, ha a t. szerző azt egy áttekintő indexxel megtoldotta volna, melyben az olvasó a felsorolt munkák szerzőiről, tárgyairól, nyomdászairól, nyomdáiról és birtokosairól nyerne tájékozást. De ezen észrevételünk semmit sem von le a munka becséből, melyre ezennel felhivjuk a szakférfiak figyelmét.

— **Bubics Zsigmond czimzetes püspököt,** rátóti prépostot, nagyváradi kanonokot és a múzeumi könyvtár metszetgyüjteményének főőrét ő cs. és kir. apostoli Felsége kassai megyés püspökké nevezte ki. Midőn ezen szerencsés kinevezéshez a kassai egyházmegyének, a hazai művelődésnek és az új püspöknek őszintén gratulálunk, örömmel constatáljuk, hogy az utolsó két évtizedben, a Pulszky-aera alatt ő az *ötödik egyházi férfiú,* ki a Nemzeti Múzeum szolgálatából magasabb egyházi méltóságra vagy kitünőbb hivatalra lépett. *Dr. Römer Flóris* volt az első, ki a múzeumi régiségtár osztályőri állásából a nagyváradi káptalan litterarium stallumára lett kinevezve, őt követte *dr. Fraknói Vilmos* múzeumi könyvtárőr, majd *Bubics Zsigmond* a könyvtár metszetgyüjteményének főőre, kik, mind a ketten a hazai művelődés szolgálatában szerzett érdemeiknél fogva a nagyváradi litterarium stallumot nyerték el. A Nemzeti Múzeum régiségtári *segédi állásából* lett *dr. Ortvay Tivadar* akadémiai tag a pozsonyi kir. jogakadémia tanárává kinevezve, s *dr. Czobor*

Béla múzeumi régiségtári segédőr és akadémiai tag, mint ilyen hivatott meg a nagyváradi r. kath. papnevelő intézet *rectorának*. Ezen felsorolt férfiak, kik a Nemzeti Múzeum regeneratióján közremunkáltak, élénken illustrálják a Pulszky-aera magasabb művelődési missióját, mely azon törekvésében, hogy a Nemzeti Múzeumot európai szinvonalra emelje és föntartsa, felülemelkedett minden kicsinyes elfogultságon s a regeneratió munkájához tekintet nélkül ott vette a szakerőket a hol ezeket feltalálni vélte.

— **Kinevezés.** A Nemzeti Múzeum könyvtárában üresedésbe jött gyakornoki állomásra a nagyméltóságú vallás- és közoktatási m. kir. ministerium *Markovics Sándor* okleveles tanárt s a múzeumi könyvtárban több éven át alkalmazva volt napidijas gyakornokot nevezte ki. Ez azonban hivataláról, melyet kilencz hónapig viselt, midőn előnyösebb állásra, a győri királyi főreáliskolához tanárrá kineveztetett, lemondván, helyébe a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi ministerium *dr. Váczy János* okleveles tanárt s a múzeumi könyvtár hirlapgyüjteményének napidijas gyakornokát nevezte ki végleges gyakornokká, miáltal a véglegesített könyvtári tisztviselők száma teljessé vált.

— **Előléptetés.** A budapesti kir. magyar tudományegyetem könyvtárában *dr. Márky József* másodőr, a fővárosi könyvtárnokok érdemes doyénje, negyven évet meghaladó állami szolgálata után, nyugdijba vonult. Helyébe az egyetemi könyvtárban *dr. Máté Sándor* első könyvtártiszt másodőrnek, *Kudora Károly* második könyvtártiszt *első*, dr. Szadeczky Lajos harmadik könyvtártiszt *második*, dr. Angyal Béla negyedik könyvtártiszt *harmadik* és Pádly Lajos kisegítő tiszt *negyedik* könyvtártisztnek lettek előléptetve.

— **A hamburgi Corvin-codex.** Olvasóink ismerik a hamburgi Corvin-codex történetét, melyről a „Könyv-Szemle“ 1885-ik folyamában részletesen irtunk s kimutattuk, hogy a felfedezett uj Corvin-codex tévedésen alapszik s a Corvina maradványaihoz alaposan nem sorozható. Ezen közleményünket a „Könyv-Szemle“ 1885-iki folyamával elküldtük a hamburgi városi könyvtárnak, honnan dr. Isler M. úrtól, a könyvtár igazgatójától és a codex felfedezőjétől a következő levelet vettük :

„Hamburg, 1886. október 21.

Igen tisztelt uram!

Becses ajándékáért csak most mondhatok köszönetet, mivel a magyar nyelvben járatlan levén, a hamburgi városi könyvtárnak általam Corvin-codexnek ismertetett kéziratára vonatkozó közleményét először németre kellett fordíttatnom, a mi e városban nem ment olyan könnyen. A fordítást most megkapván, munkáját nagy érdekkel olvastam át. Ha a „Centralblatt" szerkesztősége tavaly beküldött czikkemet közölte volna, ugy önnek fáradsága jórészt megkimélhető lett volna. Én ugyanis kijelentettem czikkem végén: *hogy külső ismérvek hiányában a kéziratról csak annyi állítható egész határozottan, hogy az a XV. század terméke.* Magam részéről meg vagyok ugyan győződve előbbi nézetem helyességéről, de véleményemet senkire sem akarom ráerőszakolni.

Különben dr *Eyssenhardt* tanár levele épen nincs valótlanságok hijával. Donner úrnak hivatalos esküjével erősített azon állítását, hogy a codex hosszú idő óta változatlan állapotban lett volna, azzal czáfoltam meg, hogy azt Ibsen könyvkötő saját rendeletemre új, erős kötéssel látta el; s midőn Donner a kéziratot előakarta hozatni, sehol sem találta, míg én nem figyelmeztettem, hogy az más helyre lett eltéve. Ez a dolog rossz emlékező tehetségnek tulajdonítandó inkább, mint igazsághiánynak.

Dr. Mayunke nyilatkozata teljesen értéktelen, minthogy czikkemet nem képes megczáfolni.[1] . . . . . .

Részemről az egész ügyet befejezettnek tekintem; a további discussió nem vezethet eredményre, míg új adatok fel nem merülnek. A kézirat sem jobb, sem rosszabb nem lesz azáltal, ha Corvin Mátyás vagy más számára készült. Én tehát őszinte köszönetem ismétlése mellett maradok kész tisztelője dr. Isler M."

Ezen levélhez nincs mit hozzáadnunk. A t. szerző úr elismeri, hogy az általa Corvin codex gyanánt ismertetett kézirat semmi oly jellemző tulajdonsággal nem bir, melynek alapján azt a Corvina maradványaihoz sorozni lehetne s ezáltal megerősíti

[1] A kipontozott rész dr. Mayunke úr személyére s nem a codexre vonatkozván, ezt a közleményből kihagytuk.

mindazt, a mit a kéziratról közleményünkben mondottunk. A kérdést mi is befejezettnek tekintjük, de a dolog újabb stádiumáról jónak láttuk olvasóinkat, kik előbbi közleményünket olvasták, e helyütt értesíteni.

— **Hellebrandt Árpádtól**, a m. t. Akadémia könyvtártisztjétől megjelent: „A magyar tudományos Akadémia könyvtárában levő ősnyomtatványoknak jegyzéke," melyet a magyar tudományos Akadémia irodalomtörténeti bizottsága adott ki. Érdemes és úttörő szakmunka, melyet több évi tanulmány és szorgalom hozott létre. Szerző az akadémiai könyvtár hazai vonatkozású ősnyomtatványait a „Magyar Könyv-Szemle" 1880-ki folyamában ismertette, neve folyóiratunk olvasói előtt nem ismeretlen. Munkáját a jövő folyam I-sö füzetében tüzetesen szándékozván ismertetni, ezúttal csak felhivtuk reá a szakférfiak figyelmét.

— **Újabb adalék Vitéz János könyvtárához 1461-ből.** Zrednai Vitéz János könyvtárát Fraknói Vilmos monographiájából s a „Magyar Könyv-Szemlé"-ben megjelent közleményeiből ismerjük. Ezen könyvtárhoz új adalékot nyujt a Gelsich Józseftől, a m. tud. Akadémia történelmi bizottságának kiadásában 1887-ben megjelent „Ragusai Oklevéltár," melyben a *„Liber Consilii rogatorum reipublicae Ragusine"* czimű jegyzőkönyvből egy tanácsi határozat van közölve, mely szerint a raguzai rector és a kisebb tanács 33 szóval 2 ellenében felhatalmazást nyert arra, hogy Vitéz János váradi püspök számára, kinek közbenjárását az oklevéltár tanusága szerint a raguzai köztársaság ügyes-bajos dolgaiban gyakran vette igénybe, egy Cicero-codexet, melyet a püspök kért, 10 arany erejéig vásároljon. A tanácsi határozat 1461. jul. 3-án kelt s szószerinti közlésben igy hangzik: *Liber Consilii rogatorum Reipublicae Ragusine. anno 1461 jul. 3. Libertatem rectori et suo minori consilio expediendi ducatos 10 infra in Epistolis familiaribus Ciceronis quas petit Episcopus Varadiensis per 33 contra 2.*" Hogy ezen codex, mely Ciceronak Epistolae familiares czimű munkáját tartalmazta, eljutott-e Vitéz János kezéhez, és ha eljutott, meg van-e még valahol? Erről positiv adatunk nincsen. Annyit tudunk, hogy ily czimű codex a Vitéz könyvtárából ismertetett kéziratok közt nem fordul elő. Hogy a jövő kutatások fel fogják-e valahol deriteni? Ezt ma inkább kérdezhetjük, mint mondhatjuk.

— **Irodalmi Értesítő.** Könyvészeti folyóirat, irodalombarátok, könyvgyüjtők és könyvárusok érdekeinek előmozdítására. Felelős szerkesztő: Szana Tamás. Kiadó: Hornyánszky Viktor akadémiai könyvkereskedése. Megjelenik havonkint kétszer. Ára az egész folyamnak 1 frt. — Ezen czím alatt 1887. decz. 1-én egy folyóirat indult meg, mely egy régóta érzett hiányon kiván segíteni. Nem kritikai közlöny a szónak szorosabb értelmében, a mennyiben már kisebb terjedelménél fogva sem bocsátkozhatik minden egyes könyv beható bonczolgatásába; de figyelemmel fog kisérni minden újabb jelenséget, s kötelességének tekinti, *hogy érdeklődést költsön minden olyan munka iránt, mely érdemes arra, hogy a magyar ember könyvtárában helyet foglaljon.* A lap e szerint közvetítő lesz az irók és közönség közt s mindkettő érdekét lelkiismeretesen szolgálva, igyekszik előmozdítani a könyvvásárlási kedv élénkítését. Az „Irodalmi Értesítő" kéthetenkint, minden hó 1-ső és 15-ik napján negyedrétben egy ivnyi tartalommal jelenik meg. Ára az egy évfolyamot képező 24 számnak bérmentes megküldéssel 1 frt.

A lap hirdetési rovata, a tulajdonképeni könyvhirdetéseken kívül, alkalmas terjesztési közegül kinálkozik a könyv előállítása körül alkalmazott összes művészeteknek és iparágaknak, ezért megérdemli, hogy az illetékes körök felkarolják.

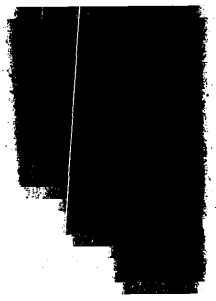
Az „Irodalmi Értesítő"-ből ekkorig két szám jelent meg, melyek a legújabb magyar irodalmi termékek és a M. T. Akadémia kiadványainak rövid ismertetését, továbbá könyvárusi, antiquariusi és könyvkötői hirdetéseket tartalmaznak s ügyesen vannak összeállítva. Ha a következő számok az első kettőhöz hasonlók lesznek, úgy a vállalat csakugyan hézagot fog pótolni irodalmunkban s megérdemli a pártolást. Részünkről a vállalatot, mely a művelt közönség, az irók, könyvárusok és könyvkötők érdekeit hivatva van szolgálni s a szakfolyóirat és napi lapok közt foglal helyet, ajánljuk már olcsóságánál fogva is ügybarátaink figyelmébe, mert csak tömeges pártolás biztosíthatja fönállását.

— **Bibliographiai Irodalmi Szemlénket,** mely az 1887-ben megjelent nevezetesebb bibliographiai munkákat, könyvtári és antiquariusi katalogusokat, irodalmi értesítőket, könyvárusi hirdetőket és a hazai könyvtári mozgalmakat fogja ismertetni, térszűke miatt (a rendelkezésünkre álló 20 garmond ívet a jelen

folyamban már ugyis egy és fél ívvel léptük túl) az 1888-ik folyam első füzetére kellett halasztanunk.

— **Olvasóinkhoz.** A „Magyar Könyv-Szemle“ 1887-dik folyamát a jelen kötetben veszik olvasóink. Ezzel folyóiratunk tudományos részével *currensbe* jöttünk, a bibliographiai részt, mely az 1887-ben hazánkban megjelent könyvek jegyzékét 9— 10 ívnyi terjedelemben fogja tartalmazni, az 1888-dik. folyam I-ső füzetéhez, mely ezen év április havában jelenik meg, fogjuk mellékelni. Késedelmünket törekedtünk a tartalom gazdagságával pótolni. Óhajtjuk, hogy ez olvasóinkat és előfizetőinket kielégítse. Különösen felhivjuk olvasóink figyelmét a V. számú műmellékletre, melyben Gálszécsi István 1536-ik évi Énekes könyvének egyetlen egy példányban fönmaradt töredékét eredeti nagyságban és egész terjedelemben reprodukáltuk. A „Magyar Könyv-Szemle“ 1888-tól fogva évnegyedenkint nyolcz ives füzetekben (évenkint 32 ívnyi terjedelemben) fog megjelenni. Ajánljuk t. ügybarátaink figyelmébe.

A szerkesztő.

A MAGYAR IRODALOM 1887-BEN.

ÖSSZEÁLLITJA

HORVÁTH IGNÁCZ.

Ezen jegyzékbe azon nyomtatványok vétettek fel, melyek 1887-ik évszámmal vannak jelölve. Hol a nyomatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. A nyomdász vagy nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, melyeknek kiadója nem ismeretes. Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen s pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaikból egy példányt az ár megjelölésével, a M. N. Múzeum könyvtárába beküldeni szíveskedjenek.

Abel Jenő. Az ó- és középkori Terentiusbiographiák. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XIV. köt. 1. szám. Magyar T. Akadémia. 8r. ára ?)

Ábrányi Emil. A végrehajtó. Vígjáték. (A nemzeti szinház könyvtára. 158. füzet. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 35 l. ára 40 kr.)

Abt Antal. Physika. Az utasitások alapján átdolgozott VII. kiadás számos ábrával és egy színtáblával. (Lauffer Vilmos. 8r. 484 l. ára 3 frt 40 kr.)

Aczél József. Szomorú idők. Történeti elbeszélés. (A magyar ifjúság könyvesháza. 19. füzet. Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 77 l. Két színezett képpel, ára ?)

Alapszabályai, Az alsófehérmegyei történelmi-, régészeti és természettudományi egylet. (Neuwald Illés nyomdája. 8r. 16 l. ára ?)

Álbu József. Méhészeti kalauz. Az erdélyrészi méhészegylet által elismerésre méltatott, röviden összefoglalt népszerű utasítás a helyes méhészkedésre. (Kolozsvár. Demjén L. egyet. könyvkereskedése. 8r. 53 l. ára 30 kr.)

Alcott. A kis Rózsa hat nagynénje és hét unokaöcscse. Átdolgozták Stahl és Lermont. Francziából fordította Gerando Antonina. Destez Pál rajzaival. (Légrády testvérek. 8r. 231 l. ára ?)

Államvasutak, Magyar királyi. Általános díjszabás személyek, podgyász és podgyász gyanánt továbbítandó kutyák szállítására a magyar kir. államvasutak összes vonalain. Érvényes 1887. évi június hó 1-étől. (Légrády testvérek. 8r. 56 l. ára 30 kr.)

Államvasutak, Magyar kir. Forgalmi utasítás a vonatkísérők számára. 1882. II. kiadás (Légrády testvérek. 8r. 112 lap. ára ?)

Államvasutak, Magyar kir., üzleti számadási főzárlata 1886. évről. (Légrády testvérek. 4r. 9 l. ára ?)

Államvasutak, Magyar. kir. vasútüzleti rendtartás. (Légrády testvérek. 8r. 70 l. ára ?)

Almanach, Országgyyűlési. 1887. Szerkeszti Halász Sándor. Főrendiház. (Athenaeum. 8r. 184 l. ára 1 frt 20 kr.)

Almanach az 1888. évre. Szerkeszti Mikszáth Kálmán. (Egyetemes regénytár. III. évf. V. és VI. kötet. Singer és Wolfner. 8r. 244 l. ára ?)

Almanachja, A budapesti kir. magyar tudomány-egyetem, 1886/87. (Egyetemi nyomda. 8r. 143 l. ára ?)

Ambros József és **Kopeczky** műve után átdolgozta a csáktornyai községi elemi népiskola tanítótestülete. I—V. füzet. Számtani példatár az elemi népiskolák számára. (Nagykanizsa-Csáktornya. Fischel Fülöp. 8r. 40 l. ára 15 kr. 56 l. 15 kr., 40 l. 15 kr, 49 l. 15 kr., 52 l. 15 kr.)

Ambrozovics Béla. A vasutakból eredő közgazdasági haszon és kiszámítása. Megjelent a Magyar Mérnök- és Építészegylet Közlönye 1886. évi deczemberhavi füzetében. (Pesti Lloyd-társulat nyomdája. 8r. 36 l. ára ?)

Angelicus. Szent József tisztelete. A szent család imádságos könyve. Elmélkedések, ájtatossági gyakorlatok, reggeli, esti, szent mise, búcsu-imák s egyéb könyörgések. 3. kiadás. (Nagykanizsa. Wajdits József nyomdája. 8r. 288 l. ára ?)

Anthologia latina. Latin költők műveiből való szemelvények. Magyarázta Dávid István és Pozder Károly. (Lampel Róbert. 8r. 193 l. ára 1 frt.)

Apáthy István. A magyar csődjog rendszere. I. rész. Anyagi csődjog. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. VII, 231 l. ára 2 frt 60 kr.)

Apolló. Venus titka. Bevezetés az összes «szépítő szerek» készitési titkaiba. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 53 l. ára 30 kr.)

Arany János. Toldi. Költői elbeszélés. Iskolák számára jegyzetekkel ellátta Lehr Albert. 5. kiadás. (Jeles irók iskolai tára. XI Franklin-társulat. 8r. 144 l. ára 70 kr.)

Arany János. Toldi estéje. Költői elbeszélés 6 énekben. V. kiad. (A magy. nemz. családi könyvtára. 31. sz. Ráth Mór. 8r. 86 l. ára 50 kr.)

Arany János. Toldi. Költői elbeszélés 12 énekben. VII. kiadás. (A magy nemz. családi könyvtára. 30. sz. Ráth Mór. 8r. 82 l. ára 40 kr.)

Arany János. Buda halála. Hun rege. V. kiadás. (A magy. nemz. családi könyvtára. 38., 39. sz. Ráth Mór. 8r. 153 l. ára 70 kr.)

Arany János Balladái. Iskolai kiadás. (Ráth Mór. 8r. 71 l. 40 kr.)

Arany János hátrahagyott iratai és levelezése. 1—15. füzet. (Ráth Mór. 8r. 1—428 l. egyes füzet ára 60 kr.)

Arany János összes munkái. III. kiadás. 16—36. füzet. (Ráth Mór 1—384; 1—475; 1—320 l. ára füzetenkint 40 kr.)

Aranykönyv szorgalmas fiúk s leányok számára. Szerkesztette Dolinay Gyula. (Pallas-részvénynyomda. 8r. 96 l. ára ?)

Árjegyzék gyógyfűszer-árúk vegyészeti és gyógyszerészeti készítmé nyekről Thallmayer és Seitz czégtől. (Légrády testvérek. 8r. 68 l. ára ?)

Arvay József és Rosenmeyer Izsák. Bibliai történetek. Olvasókönyv izraelita népiskolák számára különös tekintettel a nőtanodákra. 8. kiadás. (S.-A.-Ujhely. Löwy Adolf. 8r. 176 l. ára ?)

Áruforgaloma, Magyarország — Ausztriával és más országokkal. IV. füz. április hó. (Orsz. statist. hivatal. 2r. 35 l. ára 50 kr.

Áruforgalma, Magyarország — Austriával és más országokkal. Az 1886. január-deczember végéig terjedő évre IV. évf. Magyar és német nyelven. (Orsz. statist. hivatal. 4r. XXXVIII, 81 l. ára 1 frt 50 kr.)

Asbóth János. Bosznia és a Herczegovina. Egy történelmi és három statisztikai térképpel és táblázatokkal. 1—24. füzet (Pallas részvénynyomda. 4r. 275, 222 l. egyes füzet ára 30 kr.)

Asbóth János. Bosznia és a Herczegovina. Uti rajzok és tanulmányok. 33 egész oldalas képpel és 184 szövegrajzzal, Mienzil cs. k. hadnagy felvételei, Königsberger eredeti fényképei s mások után. Egy történelmi és három statisztikai térképpel és táblázatokkal. I. kötet. (Pallas irod. és nyomd. részvénytársaság. 4r. IV, 275 l. ára 3 frt 50 kr.)

Asbóth János. Bosznia és Herczegovina. Uti rajzok és tanulmányok. II. kötet. (Pallas irod. és nyomd. részv. társ. 4r. VIII, 222, XXVI l. 2 tábla és 2 térkép, ára 3 frt 50 kr.)

Attekintése, A magyar nyelvtan rövid. (Debreczen város nyomdája. 8r. 24 l. ára ?)

Aurora-könyvtár. I. évfolyam. 1. füzet. Győry Vilmos elbeszélései. 1. füzet (Aurorakör. 8r. 48 l. ára 25 kr.)

B. P. Rövid polgári-, természeti- és mértani földrajz. Népiskolai használatra. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8r. 128 l. ára 35 kr.)

B. P. Rövid természetrajz. Népiskolai használatra. XII. kiadás. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8r. 112 l. ára 30 kr.)

Podmaniczky Frigyes. Napló töredékek. 1824—1886. I. kötet 1824—1844. (Grill Károly. 8r. 352 l. ára 3 frt.)

Bajnok Justinian. Szabályok az egyévi önkénteshadapród-jelöltek, s azon ifjak számára, kik mint három, illetve négyévi önkéntesek a hadseregbe lépni óhajtanak. Második, olcsó, (czim) kiadás. (Athenaeum. 8r. 72 l. ára 40 kr.)

Bakó, Frühwirth, Gruber és Posch. Magyar nyelvtan és olvasókönyv német tannyelvű népiskolák számára. I. rész. 1—2. évfolyam. 4. kiad. II. rész. 3. évf. 3. kiad. III. rész. 4. évfolyam. 2. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 96, 96, 151 l. ára 30, 40 kr.)

Baksay Sándor. Gyalogösvény. Elbeszélések. Kiadja a Kisfaludy-társulat. II. köt. (Franklin-társulat. 8r. 365, 345 l. egy kötet ára 2 frt.)

Balás Sándor. Egy őszinte hang. Ajánlva Bellusi Baross Gábor figyelmébe. (Paks. Szerző. 8r. 26 l. ára 40 kr.)

Balladák, Német, és románczok. Magyarázta Heinrich Gusztáv. I. rész. Bevezetés. Bürger, Goethe. 1. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 171 l. ára 70 kr.)

Ballagi Aladár. Colbert. I. rész. (Magyar Akadémia. 8r. 243 l. ára 1 frt 50 kr.)

Ballagi Béla. A mezőgazdasági hitelszövetkezetekről. (Grill K. 8r. 78 l. ára 30 kr.)

Ballagi Károly. Német nyelvtan. 13. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 320 l. ára 1 frt.)

Ballagi Károly és Nagy László. Magyarország története népiskolák számára. 23. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája 8r. 95 l. ára 25 kr.)

Balló Mátyás. Elemi vegytan a középiskolák, polg. isk és tanítóképző intézetek számára. 4. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r 136 l. 1 frt.)

Ballagi Mór és György Aladár. Kereskedelmi szótár. A m. t. Akadémia által kiküldött szakbizottság közreműködésével szerkesztették. I.—II. német-magyar rész. (Franklin-társulat. 8r. 382. 390 három hasábos l. a két kötet ára 5 frt.)

Balog Jenő. A sértett fél jogköre a büntetőjogban. Tanulmány. I. rész: A sértett fél indítványára büntetendő cselekmények tana. (Pallas irod. és nyomdai részv. társaság. 8r. VII, 546 l. ára 4 frt.)

Balogh Lajos és Raffay László. Épületasztalosság. Az ugyanezen czím alatt megjelent rajzmunka kiegészítésére. (Anglonyomda. 8r. 56 l. ára?)

Bánfi János. Gyermekbarát. Mulattatva oktató okvasmányok jó gyermekeknek. (Kókai Lajos. 8r. 156 l. ára 60 kr.)

Barabás György. A magyar vecsernyék. A kath. nép számára. II. kiadás. (Sárvár. Jacoby Bálint. 32r. 15 l. ára 5 kr.)

Bárány Ignácz. I—V. olvasókönyv katholikus népiskolák számára. 14. 20. 21. 18. 20. 10. kiadás. (Szent-István-társulat. 8r. 45, 111. 179, 236. 478 l. ára 10, 18, 24, 64 kr.)

Bárány Ignácz. Abécés-könyv. Katholikus népiskolák számára. 30. 31. 32. kiadás. (Szent-István-társulat. 8r. 67 l. ára?)

Bárány Ignácz. Tanítók könyve. Kalauz a nevelés és tanítás vezetésére. 6. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 402 l. ára 2 frt.)

Barna Ferdinánd. A mordva nép házassági szokásai. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből XIV. köt. 3. szám. Akadémia. 8r. 56 l. ára 30 kr.)

Barna I. Igriczke és Vágó Jancsi. (Jó könyvek. 48. sz. Révai testvérek. 8r. 24 l. ára?)

Barna I., Hajnal A., Sretvizer Lajos, Szőke István. Magyar Olvasókönyv. Budapest elemi népiskolái számára. II. és IV. oszt. számára. 8-dik kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 156, 224 l. ára 36, 48 kr.)

Barna I., Hajnal A., Sretvizer Lajos, Szőke István. Magyar olvasókönyv a népiskolák IV. osztálya számára. 3-ik jav. kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 198 l. ára 32 kr.)

Barna I., Hajnal A., Sretvizer Lajos és Szőke István. Magyar olvasókönyv a népiskolák III. osztálya számára. 4-dik jav. kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 164 l. ára 28 kr.)

Barna I., Hajnal A., Sretvizer Lajos és Szőke István. Magyar

olvasókönyv a népiskolák II. osztálya számára. 4-ik jav. kiad. (Dobrowszky és Franke 8r. 139 l. ára 24 kr.)

Baross Gábor m. kir. közmunka- és közlekedésügyi minister jelentése a m. k postatakarékpénztár 1886. évi működéséről és eredményéről. (M. kir. államnyomda. 4r. 78 l. ára ?)

Baróti Lajos. Petőfi ujabb reliquiái 1838—1849. (Kisfaludy-társaság. 8r. XV, 174 l. ára 80 kr.)

Barta László. Uj kis tükör. Utmutató a községi közigazgatás terén legszükségesebb tudnivalókról. Községi képviselők, birák, előljárók és az olvasva tanulni szerető magyar nép számára. Törvények, rendeletek és szakmunkák alapján. (Hornyánszky Viktor. 8r. IV, 484 l. ára 3 frt.)

Bartal Antal és **Malmosi Károly**. Latin gyakorlókönyv a mondattanhoz. A középiskolák III—IV. oszt. számára. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 140 l. ára 90 kr.)

Bartalus István és **Gyergyánffy István**. Négyes dalok zsebkönyve. Férfi énekkarok s nehány vegyeskar anthologia gyüjteménye. 2-ik jav. kiad. (Dobrowsky és Franke. 8r. VII, 311 l. ára 1 frt 50 kr.)

Baudisz Jenő. Egyről-másról. (Pallas-részvénynyomda. 8r. 144 l. ára ?)

Bauer Frigyes. A birák algebrai alakok invariansai. (Kilián Frigyes. 8r. 96 l. ára 1 frt.)

Bayer József. A nemzeti játékszin története. A Kisfaludy-társaság által 200 db aranynyal jutalmazott pályamű. I.—II. kötet. (Magyar Akadémia. 8r. 642, 495 l. ára 7 frt.)

Beccaria. Bűntett és büntetés. Fordította Tarnai János. (Jogi és államtudományi irók tára. I. köt. Révai Leo. 8r. 120 l. ára 1 frt 40 kr.)

Beck Mór. Ünnepi beszédek. 1887. évi Sabuoth napjain a székesfehérvári izraelita hitközség templomában. (Athenaeum nyomdája. 8r. 32 l. ára ?)

Békey István. Szittyák, pártosok, törökök. (Nagel Bernát. 8r. 28 l. ára 50 kr.)

Belicza József. Magyar nyelvtani kézikönyv. 1. 3. füzet, a népiskola számára mondattani alapon. 3., 2. kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 46, 79 l ára 15, 20 kr.)

Belicza József. Számtan. A népiskola II., III., IV., V-ik osztálya számára. (Mehner Vilmos. 8r. 48, 64, 72, 80 l. ára 20, 24, 48, 32 kr.)

Beliczay Jónás. A magyar stilről felolvasás. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8r. 54 l. ára ?)

Bém József. Pár szó a dohánykérdésben. (Mike-Buda. Szerző. 8r. 47 l. ára 50 kr.)

Beniczkyné-Bajza Lenke. Északról délről. Beszélyek. Kiadja a Petőfi-társaság. (Révai testvérek. 8r. 163 l. ára 1 frt.)

Beniczkyné B. Lenke. Mártha. Regény. I. II. III. kötet. 2. kiadás. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 163, 174, 228 l. ára 2 frt, 1 frt 40 kr.)

K. Beniczky Irma. A beteg konyha. Gyakorlati útmutató ételek és italok készítésére betegek számára. (Közhasznu családi könyvtár. 29. szám. Franklin-társ. 8r. 120 l. ára 40 kr.)

Beniczkyné Bajza Lenke. Zsebkendő és legyező. Regény. Magyar háziasszonyok könyvtára. (Robicsek Zsigmond. 8r. 201 l. ára 1 frt.)

Beniczkyné Bajza Lenke. Tévesztett utak. Regény. I—II. kötet. II. kiad. (Révai testvérek. 8r. 179, 144 l. ára?)

Beniczkyné B. Lenke. Ő az. Regény. II. rész. Lidia. Elbeszélés. (Egyetemes regénytár. III. évf. II. kötet. Singer és Wolfner. 8r. 171 l. ára 50 kr.)

Ben-Khard János. A személyes névmás eredetének és fejlődésének története. (Neuwald Illés nyomdája. 8r. 29 l. ára?)

Benkő C., Donáth E., Kavulyák G. és Szigyártó Z. Olasz-magyar szótár. Dizionario italiano-ungherese. (Lampel R. 8r. 504 l. ára 2 frt 30 kr.)

Beöthy Zsolt. A szépprózai elbeszélés a régi magyar irodalomban. A Kisfaludy-társaságnál jutalmat nyert munka. I. II. kötet. (Révai testvérek. 8r. VIII, 301, 384, l. egy kötet ára 2 frt.)

Beöthy Zsolt. A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése. II. kötet. Kisfaludy Károlytól mostanig. 4. kiadás. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 391 l. ára 2 frt 50 kr.)

Beöthy Zsolt. Ráskai Lea. Költői beszély. Vágó Pál eredeti rajzaival. (Révai testvérek. 32r. XIV, 94 l. ára 1 frt.)

Berczik Árpád. Gyerekbál. Vígjáték egy felvonásban. (Pfeifer Ferdinánd. 8r. 15 l. ára 25 kr.)

Berczik Arpád. Víg órák. Elbeszélések, tárczák. (Franklin-társulat. 8r. 316 l. ára 1 frt 20 kr.)

Berecz Ede. A zene alapelmélete és az összhangzattan elemei rövid műszótárral. Iskolai és magánhasználatra. 2-ik jav. és tetemesen bőv. kiadás. (Dobrowsky és Franke 8r. 75 l. ára 60 kr.)

Berecz Ede és **Ernyei József.** Dalfüzér egy és több szólamu dalok gyűjteménye. Felsőbb leányiskolák, polgári leányiskolák, tanítóképezdék és magán nőnöveldék használatára. I. rész. 3-ik kiad. (Dobrowszky és Franke. 8r. 64 l. ára 60 kr.)

Berecz Ede és **Ernyei József.** Ugyanaz. II. rész. 2-ik jav. és átdolg. kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 80 l. ára 70 kr.)

Berecz Sándor. Zsinataink I. Károly korában. (Nyitra. Schempek és Huszár nyomdája. 8r. 64 l. ára?)

Bereczki Máté. Gyümölcsészeti vázlatok. IV. kötet. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8r. 539 l. ára 3 frt.)

Berényi Pál. Elbeszélések. (Singer és Wolfner. 8r. 158 l. ára 1 frt 20 kr.)

Bernát István. Észak-Amerika. Közgazdasági és társadalmi vázlatok. (Révai testvérek. 8r. II, 254 l. ára 1 frt 60 kr.)

Berryer válogatott törvényszéki beszédei. Fordította s Berryer élet- és jellemrajzával s zárszóval kisérte Tóth Lőrincz. (Magyar t. Akadémia. 8r. 397 l. ára?)

Bethlen Miklós. A történelem regénye. (1846—1886.) Jellem- és korrajzok. (Franklin-társulat. 8r. 279 l. ára 3 frt.)

Bezerédy Amália. Flóri könyve. 120 képpel. (Franklin-társulat. 8r. 143 l. ára ?)

Biermann Mihály. A szomszédjogi oltalom. (Singer és Wolfner. 8r. 174 l. ára 1 frt 20 kr.)

Bihar Ferencz. Utásztan a m. k. honvédségi Ludovika-akadémia «szabadságolt állományú tisztképző tanfolyama» és a honvéd «egy évi önkéntesek» számára. 258 táblával. (Légrády-testvérek. 8r. 154 l. ára ?)

Bobleter Ignácz. Izabella fhgnő pártfogása alatt álló magyar-óvári Hildegardeum ismertetése a mosonmegyei közművelődési törekvések szempontjából. (Hunyadi Mátyás nyomda. 8r. 40 l. ára ?)

Bobula János programm-beszéde a Budapest VI. kerületi választó polgárok előtt 1887. május 23. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 48 l. ára ?)

Bobulára ? Miért szavazunk. (Pallas-részvénynyomda. 8r. 29 l. ára ?)

Boccaccio száz víg elbeszélése. (Il Decamerone.) Az olasz eredetiből fordítva. Bevezetéssel és Boccaccio életrajzával. 2 kötet. (Révai testvérek. 8r. 432, 320 l. ára 3 frt.)

Bochkor Károly. A magyar állami számvitel rendszere (számviteltan) tekintettel a törvényhatóságok és községek háztartására. 2-ik átdolg. és bőv. kiadás. (Ifj. Nagel Ottó. 8r XII, 596 l. ára 5 frt.)

Bodnár Gáspár. A kis miniszter, vagyis hogy kell a szent miséknél szolgálni. A jó gyermekek számára. II. kiad. (Szatmár. Lővy Miksa. 8r. 7 l. ára 4 kr.)

Bodnár Gáspár. Az életből az életnek. Hasznos és mulattató olvasmányok. (Szatmár. Lövy Miksa. 8r. 197 l. ára 1 frt.)

Bodnár Zsigmond. Magyar nyelvtan a középiskolák számára. VII. kiad. (Eggenberger-féle könyvk. 8r. V, 140 l. ára 1 frt.)

Bódogh János. A magyar gyorsirás tankönyve. II. rész. (Szeged. Várnai L. 8r. XL, 32 l. ára 1 frt 40 kr.)

Bogdánfy Lajos. Ujabb franczia és német költőkből. (Révai testvérek. 8r. 169, IV l. ára 1 frt 50 kr.)

Bogdánovics György. Az én kis világom. Rajzok. Bevezetéssel ellátta Mikszáth Kálmán. (Méhner Vilmos. 8r. 208. l. ára 1 frt.)

Boito Arrigo. Othello. Opera. Fordította Radó Antal. (L. A magyar kir. operaház könyvtára. 29. füzet. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 51 l. ára ?)

Boleman István. Fürdőtan, kiváló tekintettel a magyarhoni gyógyhelyekre. Magyarország gyógyhelyei és ásványvizeinek térképével. (A magyar orvosi könyvkiadó társulat könyvtára. 53. kötet. Társulat. 8r. 603 l. ára ?)

Boncz Ferencz. A lelkészi congrua. (Pfeifer Ferdinánd. 8r. 148 l. ára ?)

Boncz Ödön. Vázlatok a magyar viselet történetéből. K. ny. az Archaeologiai Értesítő 1886–87. évi folyamából. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 26, 46 l. ábrákkal, ára ?)

Boross Mihály. A kuruczháború. Politikai és történelmi összehasonlító tanulmány. Történelmi kútfők nyomán. (Székesfehérvár. Klökner Péter. 8r. 48 l. ára 20 kr.)

Boruth Elemér hátrahagyott művei. Költemények. (Aigner Lajos. 8r. XI, 344 l. ára ?)

Boruth Elemér hátrahagyott művei. Próza. (Aigner Lajos. 8r. 235 l. a két kötet ára 3 frt.)

Böszörményi Kálmán. Postakezelési kézikönyv. II. tetemesen javított és bővített kiadás. II. kötet. (Nagel Ottó. 8r. 241—643 l. ára 1 frt 80 kr.)

Brassai Sámuel. Vallás és hit. (Dávid Ferencz-egylet kiadványai. 5. sz. Kolozsvár. 8r. 15 l. ára 10 kr.)

Bret Harte. A Rough-And-Readyi milliomos. H. Sutherland Edward: A zálogházban Fordította Fái Béla. (Pallas-könyvtár. III. évf. 4-ik kötet. Pallas irod. és nyomdai részvénytársaság. 8r. 133, 95 l. ára 60 kr.)

Brózik Károly. Földrajz a kereskedelmi iskolák felső osztályai számára. I. rész Európa. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 66 l. ára 60 kr.)

Brózik Károly és **Paszlavszky József**. Földrajz gymnasiumok számára. I. Európa. 4. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. II, 128 l. ára 80 kr.)

Brough William. Flipper és Nobbler. Vígjáték. Ford. Csiky Gergely. (Olcsó könyvtár. 224. sz Franklin-társulat. 8r. 43 l. ára 20 kr.)

Bubics Zsigmond a kassai egyházmegye püspökének beiktatása alkalmából hiveihez intézett főpásztori szózata. (Athenaeum r.-társ. nyomdája. 8r. XVI. l. ára ?)

Búcsúsok kalauza. (Pallas-nyomda. 8r. 48 l. ára ?)

Budapest fővárosa tanácsához felebbezése Szabó és Schönwald budapesti papir és papirlemez gyári czégnek Budapest törvényhatósági bizottsága közgyűlésének f. évi nov. 10-én hozott határozata ellen. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 2r. 14 l. ára ?)

Buday József. A bánáti német telepítvények és a Schulvereinok. Külön lenyomat az «Ujvidék» 7—8. számaiból. (Ujvidék. Dimitrijević M. nyomdája. 8r. 26 l. ára ?)

Budenz József. Emlékbeszéd Benfey Tivadar felett. (A magyar tud. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. IV—2. Akadémia. 8r. 18 l. ára 10 kr.)

Bún Samu. Egyszerű és kettős könyvvitel. (Nagykanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 176 l. ára 1 frt 20 kr.)

Bunyitay Vincze. Szilágymegye középkori műemlékei. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. XIII. köt 6. szám. Magyar t. Akadémia. 8r. 46 l. ára 30 kr.)

Busbach Péter képviselői beszámolója és programmbeszéde 1887. május 19. (Schlesinger Jakab és tsa nyomdája. 8r. 15 l. ára ?)

Cactus Mirliflor. A dandy. (Singer és Wolfner. 8r. 90 l. ára 60 kr.)

Carpenter E. J. Palesztina a Jézus korában. (Unitárius kis könyvtár. 27—33. sz. Bagó Márton. 8r. 118 l. ára 30 kr.)

Carré és Barbier. Hamlet. Opera. ford. Böhm Gusztáv. (M. k. Operaház könyvtára. 9. szám. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 28 l. ára 40 kr.)

Mc. Carthy Justus. Anglia története korunkban. Viktoria királynő trónraléptétől az 1880. évi általános választásokig. Fordította Szász Béla. I.—III. kötet. (Magyar Tud. Akadémia. 8r. VIII, 618, 686, 481 l. ára 7 frt).

Cassel Dávid. A zsidók története. (Szeged. Traub és társa. 8r. 112 l. ára 40 kr.

Chyzer Kornél. Magyarország gyógyhelyei és ásványvizeinek térképe. Rajzolta Homolka József. (Kellner és Mohrlüder, ára 50 kr.)

M. Tullii **Ciceronis** de officiis libri tres. Magyarázta Köpesdy Sándor. (Lauffer Vilmos. 8r. 246 l. ára 1 frt 50 kr.)

M. Tullii **Ciceronis** de imperio Cnei Pompei oratio ad Quirites Magyarázta Keleti Vincze. (Jeles irók iskolai tára. 27. Franklin-társulat. 8r. 73 l. ára 40 kr.)

Cicero de imperio Cn. Pompei, Pro P. Sulla, Pro P. Sestio. III. füzet. (Pro Sulla XX—XXXIII; Pro Sestio I.—X.) Ford. és magy. Némethy Géza. (Tanulók könyvtára. 42 f. Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 129—192 l. 30 kr.)

Cicero M. Tullius. I., II. és XIV. philippicája. Ford. Bozóky Alajos. I.—III. füzet. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 16r. 1—208 l. Füzetje 36 kr.)

Cicero kiszemelt szónoklatai. Ford. Sárváry Béla. 3. kiadás. (Római remekirók magyar fordításban. II. kötet. Lampel Róbert. 8r. 1—128 l. ára 40 kr.)

M. T. **Cicerónak** védbeszéde. P. Sestius mellett. 1., 2. füzet. Ford. Bozóky Alajos. (Római remekirók magyar fordításban. 34—36. köt. Lampel Róbert. 8r. 1—99 l. egy füzet ára 40 kr.)

Codex diplom. hungaricus andegavensis. Anjoukori okmánytár. Kiadja a Magy. Tud. Akadémia történelmi bizottsága. Szerk. Nagy Imre. V. kötet. (1347—1352.) (Akadémiai könyvkereskedés. 8r. VI, 657 l. ára 4 frt.

Codex diplomaticus comitum Károlyi de Nagy Károly. A nagykárolyi gróf Károlyi család oklevéltára. A család megbizásából kiadja gróf Károlyi Tibor. Sajtó alá rendezi Géresi Kálmán. IV. kötet. Oklevelek és levelezések 1600—1700. (Pfeifer Ferdinánd. 8r. VIII, 624 l. ára 5 frt.)

Coppée Ferencz. Severo Torelli. Dráma. Franciából ford. Csiky Gergely. (Olcsó könyvtár. 232. sz. Franklin-társulat. 8r. 127 l. ára 30 kr.)

Corneille Péter. Cinna vagy Augustus kegyelme. Tragédia. Franciából Pajor István. (Olcsó könyvtár. 219. szám. Franklin-társulat. 8r. 92 l. ára 20 kr.)

Csápori Gyula. A szabadkőmivesség elleni szövetkezet kézikönyve és a magyarországi szabadkőmivesek névsora. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. IV, 103 l. ára 30 kr.)

Csengeri Antal. Deák Ferencz emlékezete. (Olcsó könyvtár. 227. sz. Franklin-társulat. 8r. 155 l. ára 30 kr.)

Cserey Adolf. Növényhatározó, vagyis vezér a virágzó növények neveinek könnyü és biztos kikereséséhez kezdők számára. (Selmeczbánya. Joerges Ágost özvegye. 8r. LXXXIV, 527, l. ára 2 frt 20 kr.)

Cserháti Sándor és **Kosutány Tamás**. A trágyázás alapelvei. (Országos gazdasági egyesület. 8r. 438 l. ára ?)

Cserni Béla. A parthenogenesis és metagenesis a növényországban. (Buschmann F. nyomdája. 8r. 18 l. ára ?)

Cserni Béla. A parthenogenesis és metagenesis a növényországban. (Az «Alsófehérmegyei történelmi régészeti és természettudományi egylet» kiadványa. I. Neuwald Illés nyomdája. 8r. 23 l. ára ?)

Cserny Károly és **Dávid István**. Latin stilusgyakorlatok a gymnasiumok középosztályai különösen az V. osztály számára. II. jav. lényegében változatlan kiadás. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 148 l. ára 1 frt.)

Csernoch János. A halottégetésről. (Esztergom Buzárovits Gusztáv. 8r. VII, 91 l. ára 1 frt.

Csete Lajos. Pokrócz Ádám könyve. Aphorismák a vasuti életből. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 104 l. ára 50 kr.)

Csiky Gergely szinművei. XV—XVI. A jó Fülöp. Vigjáték. A vadrózsa. Szinmű. (Athenaeum részv.-társulat. 8r. 102, 91 l. ára 50, 50 kr.)

Csiky Lajos. Emlékkövek a kisperegi ev. ref. egyházközség százados fennállásának 1887-ik év okt. 23-án tartott örömünnepélyéhez. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8r. 37 l. ára 25 kr.)

Csorba Ferencz. A közgazdaság alapfogalmai Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter ur megbizásából. (Grill Károly. 8r. 48 l. ára 30 kr.)

Csuday Jenő. Az osztrák-magyar monarchia politikai földirata. 5-ik kiad. (Szombathely. Özv. Seiler Henrikné. 8r. 60 l. ára 50 kr.)

Curia, a kir., teljes ülési megállapodásai. (Az 1881. 59. t.-cz. értelmében az ügyek eldöntésénél irányadók.) A m. kir. igazságügyminiszter megbizásából kiadja Németh Péter. I. füzet. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 304 l. ára 2 frt.)

Czáfolat az özv. Földváry Józsefné gr. Haller Klára által Magyar-Nemegyén 1887. márczius havában kiadott «Lázár Ádám üzelmeiről» czimü röpiratra. (Székelyudvarhely. Becsek Dániel nyomdája. 8r. 31 l. ára?)

Czakó János. Az egyetemes történelem tankönyve polgári és felsőbb leányiskolák számára. I. kötet. Az ó- és középkor. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 176 l. ára 90 kr.)

Czím- és lakjegyzéke, Magyarország iparosainak és kereskedőinek. Bővített kiadás. Hivatalos adatok alapján. szerk. Jekelfalusy József. Namens- und Wohnungs-Verzeichniss der Gewerbe und Handeltreibenden Ungarns. Vermehrte Ausgabe. Auf Grund amtlicher Daten verfasst. (Robicsek Zsigmond. 8r. LXXXVI, 1564 l. ára 15 frt.)

Czím- és névtára, Magyarország tiszti. 1887. Kiadja az országos m. k. statisztikai hivatal. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság 8r. 711 l. ára?)

Czirer Ákos. A hadsereg kérdése és pénzügyeink. Észrevételek Bolgár Ferencznek. «A hadsereg kérdése» czímü röpiratára. (Pallas irodalmi részv.-társaság. 8r. 60 l. ára 60 kr.)

Czógler Alajos. Természettan. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 324 l. ára 2 frt 40 kr.)

Czuczor költeményei. (Olcsó könyvtár. 220. sz. Franklin-társulat. 16r. 180 l. ára 40 kr.)

D. K. A keleti és nyugati kérdés. (Eger. Szolcsányi Gyula. 8r. 39 l. ára 50 kr.)

Daday Jenő. A Tintinnodeák szervezeti viszonyai. Jelentés a nápolyi Stazione Zoologiában végzett vizsgálatok eredményéről. (Mathematikai s

Természettudományi Közlemények. XXII. k. 4. sz. 159—208 l. két rajzlappal, ára 50 kr.)

Daday Jenő. Új adatok Erdély denevérfaunájának ismeretéhez. (Értekezések a természettudományok köréből. XVI. k. 7. szám. Magyar t. Akadémia. 8r. 45 l. egy rajzlappal, ára 30 kr.)

Dal, Hatszáz magyar nemzeti. 4. kiadás. (Mehner Vilmos. 8r. 688 l. ára ?)

Dal, Ünnepi, Virasztó Gellért jászóvári premontrei rendű kanonok arany-áldozatára. 1887. évi május 24. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 4r. 4 l. ára ?)

Dahn Felix. Odhin vigasza. Éjszakföldi regény a XI. századból. Németből fordította gróf Csáky Albinné gr. Bolza Anna. (Olcsó könyvtár. 225. szám. Franklin-társulat. 8r. 359 l. ára 80 kr.)

Dallos József. Katholikus szertartástan. Gymnasiumok, reáliskolák, és tanítóképző intézetek számára. (Szombathely. 8r. VII, 117 l. ára 32 kr.)

Danielovics Kálmán. A mondat. (Zombor. Bittermann Nándor nyomdája. 8r. 40 l. ára ?)

Darvas Orbán. Az osztrák-magyar monarchia vázlatos földrajza a gymnas. III. oszt. számára. (Sopron. Litfass Károly nyomdája. 8r. 19 l. ára ?)

Daudet Ernő. Szárnyaszegetten. Regény. 1—2. kötet. (Pallas-könyvtár. III. évfolyam. 1—2. kötet. Pallas-nyomda. 8r. 204., 177 l. ára 60 kr.)

Dante Alighieri. Divina Commedia művének III. része. A paradicsom. (Il Paradiso). Ford. Csicsáky Imre. 1. füzet. (Aigner Lajos. 8r. 176 l. ára 1 frt 60 kr.)

Dávid Ferencz-egylet kiadványai. V. szám. Vallás és hit. Irta Brassai Sámuel. Különlenyomat a Keresztény Magvető 22. évf. 2. füzetéből. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert nyomdája. 8r. 15 l. ára 10 kr.)

Dávid István. Latin olvasó- és gyakorló könyv, az algymnasium számára. Schultz Dávid latin nyelvtanához szerkesztve. 3-dik kiadás. (Lampel R. 8r. VI, 313, VI. l. ára 1 frt 20 kr.)

Dávid István. Görög nyelvtan. (Alaktan és mondattan). A gymnásiumok felső osztályai számára. (Lauffer Vilmos. 8r. VIII, 182 l. ára 1 frt 30 kr.)

Dávid István. Görög elemi olvasókönyv a gymnasiumok számára. I. rész. Az V. osztály számára. 2-ik teljesen átdolgozott és elejétől végig a nyelvtanhoz alkalmazott összefüggő olvasmányokkal bővített kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. XII, 144 l. ára 90 kr.)

Dávid István. Betürendes szólajstrom Dávid István I—IV. gymnasiumi osztály számára szerkesztett latin olvasó- és gyakorlókönyvéhez. (Lampel R. 8r. 40 l. ára 36 kr.)

Dávid István és Némethy Géza. Magyar-latin zsebszótár a gymnasiumok és reáliskolák számára. (Lauffer Vilmos. 8r. 477 kéthasábos l. ára 1 frt 30 kr.)

De Gerando Antonina. Az emberiség jóltevői. Valódi nagy emberek jellemrajzai. Számos képpel. (Révai testvérek. 8r. IV., 121 l. ára 1 frt 50 kr.)

Deák Albert. A piros alsó. Elbeszélés. (Kolozsvár. Stein János. 8r. 76 l. ára 50 kr.)

Deák Farkas. Uzoni Béldi Pál. 1621—1639 (Méhner Vilmos. 8r. 215 l. és 15 melléklet, ára 3 frt.)

Degré Alajos. Igy van jól. Víg regény. (Franklin-társulat. 8r. 147 l. ára 1 frt.)

Deil Jenő. A házalási szabályok magyarázata. A hivatalos források felhasználásával. (Kassa. Maurer Adolf. 8r. 105 l. ára 80 kr.)

Delibes Leo. Lakmé. Dalmű. Fordította Ábrányi Emil. (A magyar k. operaház könyvtára. 28. füzet. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 51 l. ára?)

Dell'Adami Rezső. Az ügyvédségről szóló törvényjavaslatnak előadói tervezete. A magy. kir. igazságügyi ministerium megbizása és részben utasításai alapján. (Légrády testvérek. 4r. 47 l. ára?)

Dell'Adami Rezső. Magánjogi codificatiónk és régi jogunk. III. (Magyar jogászegyleti értekezések. 33. Franklin-társulat. 8r. 262 l. ára?)

Delpit Albert. A marquisné. Regény. Ford Fáy J. Béla. I., II. kötet. (Egyetemes regénytár 13., 14. kötet. Singer és Wolfner. 8r. 160, 150 l. ára 50. 50 kr.)

Delpit A. A hitetlen. Regény. I., II. rész. Ford. Fáy J. Béla. (Egyetemes regénytár. III. évf. 3. sz. Singer és Wolfner. 8r. 160, 166 l. ára 50 kr.)

Derzsi Károly. Fölebb, fölebb! Zsinati egyh. beszéd. (Unitárius kis könyvtár. 26. sz. Bagó Márton. 8r. 22 l. ára 5 kr.)

Dessewffy Aurél gróf összes művei. Sajtó alá rendezte, életrajzzal és jegyzetekkel kisérte Ferenczy József. (Méhner Vilmos. 8r. 450 l. ára 4 frt.)

Deutsch Henrik. Kis szótár az elemi iskolában való vallásoktatás czéljából tanítandó imákhoz. (Löwy M. E. fia. 8r. 38 l. ára?)

Dezső Miklós. Tanító a faiskolában. (Pécs. Szerző. 8r. 129 l. ára 80 kr.)

Dietz Sándor. A sparganium Tourn. és Typha Tourn. virág és termés fejlődése. (Értekezések a természettudományok köréből. XVII. kötet. 2. szám. Magy. Tud. Akadémia. 8r. 87 l. 8 tábla rajzzal, ára 1 frt.)

Dietz Sándor. A növények talajálló irányának okairól. (Értekezések a természettudományok köréből. XVII. 6. szám. Akadémia. 8r. 39 lap, ára 20 kr.)

Diák, Vén, vagy: Mike úr. Költői elbeszélés. Firkantotta az ország káplánja. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. 8r. 72 l. ára 50 kr.)

Diplomatarium relationum reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae. Raguza és Magyarország összeköttetéseinek oklevéltára. Összeállította Gelcich József. bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Thallóczy Lajos. (Magyar Tudományos Akadémia. 8r. LIX. 923 l. ára?)

Dito és **Idem**. Tábori posta, ford. Fái J. Béla. I., II. köt. (Egyetemes regénytár. II. évfolyam XVII. kötet. Singer és Wolfner. 8r. 176, 155 lap ára 50, 50 kr.)

Dobóczky Lajos. Gazdasági és kertészeti füzetek. I., III. füzet az elemi népiskolák 3., 4., 6. osztályainak használatára. 2. kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 28., 32 l. ára 18, 18 kr.)

Dobos János. Adók könyve. 2. kiadás. (Székesfehérvár. 8r. 80 lap, ára 50 kr.)

Dobos János egyházi beszédei. IV. kötet: Halotti beszédek részben különféle kútforrások nyomán. Kiadta Dobos László. (Kókai Lajos n. 8r. 254 l. ára 1 frt 80 kr.)

Dóczy Gedeon. Magyar ábécze és olvasókönyv az elemi iskola. I. oszt. számára. (A tiszántúli ev. ref. egyházkerület népiskolai könyvkiadványai. IX. szám. A tiszántúli egyházkerület. 8r. 120 l. ára 20 kr.)

Dóczy Gedeon. Vezérkönyv a hangoztató irva-olvastatáshoz és útmutatás a magyar ábécze használatához. Pályadíjat nyert mű. (A tiszántúli ev. reform. egyházkerület népisk. könyvkiadványai. X. szám. Egyházkerület. 8r. 54 l. ára 25 kr.)

Dóczi Imre. Görög nyelvtan. Az összehasonlító nyelvészet eredménye alapján, iskolai használatra. (Eggenberger-féle könyvkeresk. 8r. XI, 345 lap ára 1 frt 80 kr.)

Dóczi Lajos. Utolsó szerelem. Történeti vígjáték. 2. kiadás (Ráth Mór. 8r. 220 l. ára?)

Dolmányi Frigyes. Panstenographia. Minden nyelvre való gyorsirás. Különös tekintettel a magyar és német, valamint a szláv és latin nyelvre; iskolák és magánhasználatra. Kurzschrift für alle Sprachen. Mit besonderer Berücksichtigung der ungarischen und deutschen sowie der slavischen und lateinischen Sprachen für Schulen und zum Selbstunterricht. (Pozsony, Stampfel Károly. 8r. 58 l. ára 80 kr.)

Dollinger Gyula. Az emberi test elferdüléséről. (Népszerü természettudományi előadások gyüjteménye. 58. füzet. Kilián Frigyes. 8r. 36 lap. ára 25 kr.)

Dollinger Gyula. A massage. II. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 127 l. ára 1 frt.)

Donáth Pál, kilényi. Emlékirat Magyarország törvényhozó testületéhez. (Brassó. Alexi nyomdája. 8r. 11. l. ára?)

Döntvényei, A m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróság, és elvi jelentőségü határozatai 1886. évről. Összeállította Vörösz Sándor. Kiadja a m. k. pénzügyministerium. (Magyar k. államnyomda. 8r. 587 l. ára 1 frt 50 kr.)

Döntvények, A magyar királyi Curia, a budapesti kir. itélőtábla és a m. kir. pénzügyi közigazgatási bíróság által hozott és az 1881—1885 évek folyamán hitelesitett teljes ülési. — Függelék az Igazságügyi Rendeletekhez. (Ráth Mór. 8r. 27, VI. l. ára 60 kr.)

Döntvények, Curiai- és elvi jelentőségü határozatok polgári és bünügyekben, szakszerü tárgymutatókkal. Közzéteszi a «Magyar Igazságügy» szerkesztősége II. folyam. (Singer és Wolfner. 8r. 110, 96. l. ára 2 frt.)

Döntvénytár. A m. k. Curia, a budapesti kir. itélő tábla és a pénzügyi közigazgatási bíróság elvi jelentőségü határozatai. Kiadja a «Jogtudományi Közlöny» szerkesztősége. Uj folyam. 16. 17., 18. kötet. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 391 l. 2 frt. 391 l. 2 frt. 382 l. 2 frt.)

Drahotúszky Rezső. A pénzügyi fogalmazói s körjegyzői szakvizsga összes tárgyait felölelő ministeri rendeletekkel pénzügyi közigazgatási biró-

sági döntvényekkel és elvi határozatokkal, valamint gyakorlati példákkal megvilágított kézikönyv. A pénzügyi fogalmazói, körjegyzői szakvizsgára államtudományi s az ügyvédi vizsgára készülők, községi előljárók, kir. közjegyzők, községi s körjegyzők, ügyvédek, hitel- és pénzintézetek és egyátalán egyenes és közvetett adókkal foglalkozók számára. 3 kötet. (Lauffer Vilmos. n. 8r. 1—462; 463—856; 857—1205 l. ára 6 frt.)

Drohobeczky Gyula. A hajdu-dorogi papválasztás 1887. évi április 20. (Ungvár. Id. Fésűs József nyomdája. 8r. 66 l. ára?)

Dubay Miklós. Miért szoptassa az anya önmaga gyermekét? A «budapesti orvosi kör» által jutalmazott pályamű. (Singer és Wolfner. 8r. 18 l. ára 25 kr.)

Ducza Lajos. Jegyzetek a mágnesség és elektromosságról különös tekintettel a telegrafiára. (Athenaeum részv.-társ. nyomdája. 8r. 119 l. 12 táblával, ára 1 frt.)

Dudás Gyula. A szabadhajduk története a XVI. és XVII. században. (Szeged. Engel Adolf. 8r. VI, 115 l. ára 1 frt.)

Dugonics András. Bátori Mária. Szomorú történet. 3. kiadás. Bevezetéssel Heinrich Gusztávtól. (Olcsó könyvtár. 230. sz. Franklin-társulat. 8r. 346 l. ára 60 kr.

Dvorzsák János. Magyarország helységnévtára két kötetben. Havi füzetek. II. évfoly. 7—12. szám. («Havi füzetek» kiadóhivatala. 8r. 150, 617 lap, ára 12 frt.)

Echo. Hova állítsuk Arany János szobrát? (Aigner Lajos. 8r. 15 l. ára 15 kr.)

Eckstein Ernő. Aphrodite. Egy görög művész regénye. Németből fordította Sasváry Ármin. (Olcsó könyvtár. 228. szám. Franklin-társulat. 8r. 207 l. ára 40 kr.)

Egerváry Gyula. Vadászati érdekű ministeri rendeletek, határozatok és döntvények gyüjteménye. (Pallas részvénynyomda. 8r. 93 l. ára?)

Egyesületek, A szövetségbe lépett gazdasági, 1887. évi május 10-én tartandó VI-ik nagygyűlésének tárgyai. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 62 l. ára?)

Egybeállítása, Az 1886. évi fogyasztási adóeredményeknek statisztikai, a magyar korona országaira vonatkozólag. (Magyar kir. államnyomda. 4r. 39 l. ára?)

Egyházkerület, A dunántúli ág. hitv. ev., 1887. évi augusztus 24—26. Győrött tartott évi közgyűlésének jegyzőkönyve. (Sopron. Litfass Károly nyomdája. n. 8r. 73 l. ára?)

Egylet, Az «Alsófehérmegyei történelmi régészeti és természettudományi». kiadványa. I. füzet. (L. Cserni Béla.)

Egylet, A vasmegyei régészeti, évkönyve; 1886. Szerkeszté Burány Gergely. (Szombathely. Bertalanffy József nyomdája. 8r. 64 l. három táblával, ára?)

Ehen Gyula. Régi dalaimból. (Szombathely. Szerző. 8r. 112 l. ára 1 frt 50 kr.)

Ekkert Antal. Természettani tankönyv, ipar- és polgári iskolák szá-

mára. II. jav. kiadás. A' szöveg közé nyomott ábrákkal. (Eggenberger-féle könyvk. 8r. II, 101 lap ára 60 kr.)

Ekkert Antal. Természettan kereskedelmi középiskolák és akadémiák számára. (Franklin-társ. 8r. 168 l. ára 1 frt 20 kr.)

Ekkert Antal. A physika tanítása a kereskedelmi középiskolákban. (Külön lenyomat a «Tanáregyes. Közlöny» XX. évf. 11. füzetéből. Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 7 l. ára ?)

Életiskola. Gyöngymondatok, aranyigazságok a bel- és külföldi remekírók munkáiból. I., II. kötet. 2. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 200, 216 l. ára 2 frt.)

Életrajzok, Magyar történeti. Szerkeszti Szilágyi Sándor, 1886/1887. évfolyam. 1—5. füzet. (*Méhner Vilmos.* 8r. 183, 215, 132 l. számos *illustra*tióval és arczképpel, egy évf. ára 8 frt.)

Elmélkedés a szenvedésről és ájtatos imák a hét minden napjára (Bartalits Imre. 8r. 37 l. ára 10 kr.)

Előadások, Népszerű természettudományi, gyüjteménye. Kiadja a k. m. természettudományi társulat. Szerkesztik Lengyel Béla és Paszlavszky József. 57—59. füzet. (L. Kont Gyula, Klug Nándor.)

Előterjesztése, A közös ministerium, a magyar országgyűlés bizottságához, melylyel az osztrák-magyar monarchia közös kiadásainak és bevételeinek 1888. évi előirányzata alkotmányos tárgyalás végett bemutattatik. 19 füzetben. (Bécs Udvari és államnyomda. 4r. 33, 30, 2, 5, 336, 12, 62, 9, 3, 108, 212, 23, 5. 12, 123, 24 l. ára ?)

Emericzy Géza és **Kárpáti Endre.** Számtani példatár a népiskolák I. évfolyambeli növendékei számára. 4-ik átnézett kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 26 l. ára 10 kr.)

Emericzy Géza és Kárpáti Endre. Számtani példatár a népiskolák II. évfolyambeli növendékei számára. 8-ik átnézett kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 26 l. ára 10 kr.)

Emericzy Géza és **Kárpáti Endre.** Számtani példatár a népiskolák III. évfolyambeli növendékei számára. 7-ik átnézett kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 24 l. ára 10 kr.)

Emericzy Géza és **Kárpáti Endre.** Számtani példatár a népiskolák II. évfolyambeli növendékei számára. 9-ik átnézett kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 24 l. ára 10 kr.)

Emericzy Géza és **Kárpáti Endre.** Ugyanaz III. évfolyambeli növendékek számára. 8-ik átnézett kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 24 l. ára 10 kr.)

Emericzy Géza. Természet- és vegytan a mindennapi és ismétlő népiskolák számára. 68 a szöveg közé nyomott fametszvénynyel. Hetedik jav. kiadás. (Dobrowszky és Franke 8r. 99 l. ára 40 kr.)

Emericzy Géza. Földrajz a népiskolák III. osztálybeli növendékei számára. Környék leirás. 4-ik átnézett kiadás. 7 a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowszky és Franke. 8r. 44 l. ára 16 kr.)

Emericzy Géza. Földrajz a népiskolák IV. osztálybeli növendéke számára. Magyarország, az osztrák-magyar monarchia, az öt földrész első

ismertetése. 5-ik átnézett kiadás. 7 a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowszky és Franke. 8r. 54 l. ára 20 kr.)

Emericzy Géza. Földrajz a népiskolák IV. osztálybeli növendékei számára. Magyarország, az osztrák-magyar monarchia, az öt földrész ismertetése. VI. átnézett kiadás. 7 a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowszky és Franke. 8r. 54 l. ára 20 kr.)

Emericzy Géza. Ugyanaz. A népiskolák V. oszt. növend. számára. A haza és az osztr.-magy. monarchia politikai szervezete; ezeknek és az öt földrész bővitő és kiegészitő ismertetése. 3-ik jav. kiad. 3 a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowszky és Franke. 8r. 69 l. ára 20 kr.)

Emericzy Géza. Földrajz a népiskolák VI. osztálybeli tanulói számára. Csillagászati földrajz és az egész földrajzi tananyag összefoglaló ismétlése. 2-ik jav. kiadás. 16 a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowszky és Franke. 8r. 54 l. ára 20 kr.)

Emericzy Géza és **Somogyi Géza.** Természetrajz a mindennapi és ismétlő népiskolák számára. Számos ábrával. Negyedik jav. kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 142 l. ára 50 kr.)

Emericzy Géza, Gyertyánffy István, Kiss Áron. Falusi iskolások könyve. Osztatlan népiskolák számára. Második átdolg. kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 356 l. ára 60 kr.)

Emericzy Géza, Gelléri Mór, J. Péterffy József. Olvasókönyv az elsőfokú ipariskolák I., II., III. osztályai számára. III. kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 271 l. ára 50 kr.)

Emlékbeszédek, A Magy. Tud. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott. IV. kötet. 2—10. szám. (L. Vadnai Károly, Szvorényi József, Budenz József, Mihalkovics Géza, Szilágyi Sándor, Joannovics György, Szabó Károly, Galgóczy Károly.)

Emlékek, Erdélyi országgyűlési, történeti bevezetésekkel. A Magy. Tud. Akadémia megbizásából szerkeszti Szilágyi Sándor. XII. kötet. (1658—1661.) (Magy. Tud. Akadémia. 8r. 546 l. ára 3 frt.)

Emlékek, Magyar történelmi. Kiadja a Magy. Tud. Akadémia. Okmánytárak. Alvinczi Péter okmánytára. A M. Akadémia megbizásából közzétették Gergely Samu és Pettkó Béla. III. kötet. 1685—1689. (Athenaeum r.-társ. nyomdája. 236 l. ara 1 frt 50 kr.)

Emlékére, A szolnok-dobokamegyei gazdasági-egylet által 1887. évben Deésen rendezett termény-, állat- és iparkiállítás. Szerkeszti Kádár József és Szimmáry József. 31 fénynyomatu képpel. (Kolozsvár. Stein János. 4r. 70 l. 31 kép, ára 2 frt.)

Emlékirat a Société anonyme de la distillerie de la liqueur Bénédictine de l'abbaye de Fécamp Magyarországon bejegyzett iparvédjei tárgyában. Pro memoria stb. (2r. 17 l. ára?)

Emlékkönyv a vasvármegyei iparkiállítás alkalmából 1887. (Szombathely. Bertalanffy József nyomdája. 8r. 72 l. ára?)

Emlékkönyv Höchner János betűszedő 50 éves jubileumára. (Légrády testvérek. 8r. 26 l. ára?)

Emlékkövek a kis-peregi ev. ref. egyházközség százados fennállásának 1887. év okt. 23-án tartott örömünnepélyéhez. Összeállította Csiky Lajos. (Debreczen város nyomdája. 8r. 37 l. 25 kr.)

Emléklap Nagy Antal marosvásárhelyi tanítónak arany érdemkereszttel kitüntetése alkalmából 1887. márcz. 27. Kiadta a maros-tordamegyei tanítótestület. (Maros-Vásárhely. Imreh Sándor nyomdája. 8r. 25 l. ára ?)

Emmer Kornél. A Référé-rendszer s magyar alkalmazása. (Magyar jogászegyleti értekezések. XXXV. füzet. Franklin-társ. nyomdája. 8r. 69 l. ára ?)

Endrődi Sándor. Költők világa. Irodalomtörténeti rajzok. Tartalom: Byron, Heine, Scribe, Ányos, Csokonai, Berzsenyi, Petőfi, Vajda J., Kisfaludy Atala. Irodalom és közönség. (Nagyvárad. Ifj. Berger Sámuel. 8r. 242 l. ára ?)

Endrődi Sándor. Hangulatok. Úti rajzok és költői vázlatok. (Nagyvárad. Hügel Ottó nyomdája. 8r. 194 l. ára ?)

Ének, 101 iskola-, az elemi népiskola tanulói használatára. Gyűjtötte Wehner Gyula József. (Rudnyánszky A. nyomdája. 8r. 47 l. 10 kr.)

Énekek, Ájtatos, és imák Krisztus kínszenvedése és a bold. szűz fájdalmairól. (Bartalits Imre. 8r. 56 l. 10 kr.)

Énekeskönyv, Közönséges isteni tiszteletre rendelt, mely Szent Dávid zsoltárain kívül magában foglal némely kiválogatott és a helvét vallástételt követő négy superintendentia által jóváhagyott énekeket egynehány imádsággal együtt. (Hornyánszky Viktor. 8r. 464 l. 42 kr.)

Engel Gyula. Művészet és szerelem. Balatonfüredi novella. (Aigner Lajos. 8r. 223 l. ára ?)

Engländer Lajos. Osztrák-magyar birodalmi-album. Hazánk vezérférfiai irásban és képben. II. füzet. (Anglo-nyomda. 2r.)

Eötvös József összes munkái. II. kiadás. 78-ik füzet. A nővérek. 1—2-ik füzet (A magyar nemzet családi könyvtára. Ráth Mór. 8r. 1—240 l. egy füzet ára 50 kr.)

Eötvös József összes munkái. II. kiadás. Politika. 19—22. füzet. Beszédei 1840—67. 3—6. füzet. (A magyar nemzet családi könyvtára. Ráth Mór. 8r. 145—456 l., egy kötet ára 80 kr.)

Eötvös József összes munkái. Első sorozat. Szépirodalom. 36—45. füzet: A falu jegyzője. Regény két kötetben. III. kiadás. (Ráth Mór. 8r. 457, 497 l., ára 4 frt.)

Eötvös Károly Lajos. Kis világ. Legújabb Flóri könyve. Gyulay László és Tahy Antal rajzaival. II. kiadás. (Hornyánszky Viktor. 8r. 96 l. ára 50 kr.)

Eötvös Károly Lajos. Népoktatásügyi emlékeztető közigazg. bizottságok, kir. tanfelügyelőségek stb számára. (Hornyánszky Viktor. 8r. 213 l. ára ?)

Erdélyi Gyula. Négy eredeti elbeszélés. (Mulattató zsebkönyvtár. 37, 38. füzet. Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 16r. 148 l. ára füzetenként 12 kr.)

Erdélyi Jenő és Toborffy Béla. Vegytan kereskedelmi akadémiák, középkereskedelmi és polgári iskolák számára. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 156 l. 1 frt 20 kr.)

Erdélyi Pál. A XVI. és XVII. századi magyar históriás énekek. Különnyomat a Magyar Könyvszemléből. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 62 l. ára ?)

Erdődi János. Földrajzi vezérfonal. 5. kiadás. 15 térképpel. (Franklin-társulat. 8r. 152 l. 50 kr.)

Erdőssy Károly. Gyermekmesék, elbeszélések és mesék mindkét nembeli gyermekeknek. (Ifj. Nagel Ottó. 12r. 62 l. ára 60 kr.)

Erdősy (Biba) **Kornélia** és **Erdősy Ferencz.** Magyar ábc-és könyv a népiskolák I. osztálya számára. II. kiadás. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 88 l. ára 16 kr.)

Ernyei József. Gyakorlati énektan. (Dalokkal és elméleti függelékkel.) Középtanodák, polgári iskolák és magánintézetek használatára. I. füzet. 6-ik jav. kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 32 l. ára 60 kr.)

Ernyei József. Gyakorlati énektan. Középtanodák, polg. iskolák és magánintézetek használatára. I. füzet. 7-ik jav. kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 31 l. ára 60 kr.)

Ernyei József. Ugyanaz. II. füzet. 4-ik jav. kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 31 l. ára 60 kr.)

Ernyei József. Ugyanaz. III. füzet. Leányiskolák számára. Leánypolgári iskolák 3. évében. 2. jav. kiadás. (Dobrovszky és Franke. 8r. 32 l. ára 60 kr.)

Erődi Dániel. Alkalmi beszéd, tartotta Trefort Ágoston m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister születésnapja hetvenedik évfordulójának a nagykikindai gymnasium részéről 1887. évi febr. hó 6-án történt megünneplésekor. (Lampel R. 8r. 20 l. ára 20 kr.)

Erődi Dániel. Költemények. Király- és hondalok. (Grill Károly. 8r. 57 l. ára 50 kr.)

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. Kiadja a m. t. akadémia. Szerk. Gyulai Pál. XIV. kötet. 1—2. szám. (L. Joannovics György, Ábel Jenő, Barna Ferdinánd, Télfy Iván, Kálmány Lajos, Putnoky Miklós.)

Értekezések a társadalmi tudományok köréből. Kiadja a magyar tudományos akadémia. Szerkeszti Pesty Frigyes. VIII. kötet. 10. szám. IX. kötet. 1—4. szám. (L. Schwarcz Gyula, Láng Lajos.)

Értekezések a történelmi tudományok köréből. Kiadja a magyar t. akadémia. Szerkeszti Pesthy Frigyes. XIII. kötet. 6—7. szám. (L. Bunyitay Vincze, Zsilinszky Mihály.)

Értekezések a természettudományok köréből. Kiadja a magyar tudományos akadémia. Szerkeszti Szabó József. XVI. kötet. 7. szám. XVII. kötet. 1—6. szám. (L. Szabó József, Daday Jenő, Koch Antal, Dietz Sándor, Fodor József, Jendrássik Jenő, Regéczi Nagy Imre.)

Értekezések a mathematikai tudományok köréből. Kiadja a magyar tudományos akadémia. Szerkeszti Szabó József. XIII. kötet. 2—3. sz. XIV. kötet. 1. sz. (L. Konkoly Miklós, König Gyula.)

Értekezések, Magyar jogászegyleti. 33—35. sz. (L. Dell'Adami Rezső, Tóth Gáspár, Emmer Kornél.)

Értesítő, Orvos-természettudományi, az erdélyi múzeumegylet orvos-természettud. szakosztályának az 1887. évben tartott szaküléseiről és népsz. természettud. estélyeiről. Szerk. Klug Nándor, Koch Antal, Entz Géza. Orvosi szak 1. füzet. Természettud. szak 1. füzet. Népszerü szak 1. szám. (Kolozsvár. Ev. ref. koll. nyomdája. 8r. 101, 128, 32, 34 l. ára?)

Eszter könyve. Magyarra ford. Pollák Kaim. (Löwy M. E. fia. 8r. 36. l. ára ?)

Európa Oroszország ellen. Y. (Révai testvérek. 8r. 39 l. ára 30 kr.)

Évkönyv, Magyar katonai, 1886-ra. Szerkeszti Rónai Horváth Jenő. (M. T. Akadémia. 8r. 280 l. 1 frt 80 kr.)

Évkönyv, Magyar statistikai. Szerkeszti és kiadja az országos magy. kir. statistikai hivatal. 1884. évf. 7. 8.; 1885. évf. 1. 5. 6. 9—12.; 1886. évf. 3. füzet. (Athenaeum r. nyomda. 4r. 130, 239, 215, 119, 127, 37, 83, 35, 21, 125 l. ára ?)

Évkönyv, Magyar statistikai. Statistisches Jahrbuch für Ungarn. Szerkeszti és kiadja az orsz. magyar kir. statistikai hivatal. 1884. évfolyam. 8. 1885. évf. 1. 4—6. 10—12., 1886. évf. 3. füzet. (Athenaeum r.-társ. nyomdája. 4r. 243, 127, 51, 37, 119, 83, 37, 21, 125 l. ára ?)

Évkönyve, A magy. földtani intézet. VIII. k. 5. füzet. (L. Felix János.)

Évkönyve, Tanítók. Szerkeszti Orbók Mór. (Pozsony. Drottleff K. 8r, 224 l. ára 60 kr.)

Évkönyve, A magyar jogászgyülés az 1885. évre. Szerk. Siegmund Vilmos. IX. évf. II. kötet. Kiadja a magyar jogászgyűlés. (Légrády testvérek nyomdája. 8r. 352 l. ára ?)

Évkönyve, Az állatvédő orsz. egyesület. 1887. Összeállította Szalkay Gyula. (Buschmann F. nyomdája. 8r. 83 l. ára ?)

Évkönyvei. A M. T. Akadémia. XVII. kötet. 5. drb: A M. T. Akadémia 1887. évi május 15-én tartott XLVII-dik közgyűlésének tárgyai. (Akadémiai könyvkereskedés. 4r. 77 l. ára 1 frt.)

Évkönyvei, A közmunka- és közlekedésügyi magy. kir. ministerium vizrajzi osztályának. I. kötet. 1886. (első) évf. Szerk. és közzéteszi Péch József. (Kilián Frigyes. 2r 92 l. 9 rajz mellékl. ára 3 frt.)

Ezermester, A fölülmulhatlan, bűvészkamrája. Biztos mód tiz percz alatt bűvészszé lenni. 4. bőv. kiadás. (Lampel R. 32r. 112 l. ára 30 kr.)

Ezermester. A fölülmulhatlan, bűvészkamrája. 8 kiadás. (Lampel R. 8r. 112 l. 30 kr.)

Fábriczy Antal. Elemi számtan. Gyakorlati rész. Második számkör. (Eperjes. Szerző. 8r. 40 l. ára 25 kr.)

Faludi (Fuchs) **János.** Számvetési gyakorlókönyv különös tekintettel a vidéki városok s más községi iskoláinak szükségletére. II. füzet. Gyakorlatok az 1000-ig terjedő számkörben, a népiskola III. osztálya számára. A miniszteri tanterv szerint 2-ik jav. kiadás. (Lampel R. 8r. 40 l. ára 18 kr.)

Faludi (Fuchs) **János.** Számvetési példatár. Fokozatos gyakorlatok az 1—1000-ig terjedő számkörben. A népiskola II. osztálya számára. A' miniszteri tanterv szerint. 8-ik kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 48 l. ára 15 kr.)

Faludi (Fuchs) **János.** Számvetési példatár. Fokozatos gyakorlatok az 1—1000-ig terjedő számkörben és a vegyes számokkal való számolásban. A népiskola III. osztálya számára. A miniszteri tanterv szerint. 7-dik kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 64 l. ára 18 kr.)

Faludi (Fuchs) **János.** Számvetési példatár. Fokozatos gyakorlatok a közönséges és tizedes törtekkel való számolásban. A népiskolák V. osztály

számára. Az uj miniszteri tanterv szerint. 2-dik kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 80 l. ára 20 kr.)

Faludi (Fuchs) **János.** Számvetési példatár. Folytatólagos gyakorlatok a közönséges és tizedes törtekkel való számolásban, tekintettel az olasz gyakorlatra, továbbá a hármas-szabály, a kamatszámítás, társaság-szabály és vegyítés-szabályra nézve. A népiskolák VI. osztálya számára az uj miniszteri tanterv szerint. 2-dik kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 83 l. ára 24 kr.)

Faludi (Fuchs) **János.** Számvetési példatár. Fokozatos gyakorlatok az 1000-en fölüli számkörben és a vegyes számokkal s a közönséges törtekkel való számolásban. egy függelékkel a tizedes törtekről. A népiskola VI. osztálya számára. A miniszteri tanterv szerint. 6-dik kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 80 l. ára 20 kr.)

Faludi (Fuchs) **János és Szép József.** Német olvasókönyv a népiskola IV. osztálya számára. Különös tekintettel a hazai történet és alkotmánytanra. IV. javított kiadás. (Lampel R. 8r. 192 l. ára 48 kr.)

Faludi (Fuchs) **János és Szép József.** Német ABC és olvasókönyv a népiskola alsó osztályai számára. Különös tekintettel a városi viszonyokra. (Lampel R. 8r. 128 l. ára 32 kr.)

Faludi (Fuchs) **János és Szép József.** Magyar olvasókönyv nyelvtannal a népiskolák II. osztálya számára. Tekintettel a miniszteri tantervben előirt beszéd- és értelemgyakorlatokra. 3-dik javított kiadás. (Lampel R. 8r. 144, IV l. ára 28 kr.)

Fangh-né Gyujtó Izabella. Legjobb otthon. (Athenaeum r.-társaság 8r. 158 l. ára ?)

Farkas Emőd. Reményeim. Költemények. (Szerző. 8r. 170 l. ára ?)

Farkas László. A hadegészségügy reformja. (Hadegészségügyi közlemények. 1. Grill K. 8r. 44 l. ára 50 kr.)

Farkas Sándor. Csepreg mezőváros története. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 504 l. 2 frt 50 kr.)

Fayer László. A magyar bűnvádi eljárás mai érvényében. Átalakított és bővített II. kiadás (Franklin-társ. 8r. XVI, 413 l. ára 3 frt 60 kr.)

Fazekas József. Názárenus missio. 1887. (Szerző. 8r. 31 l. ára ?)

Fejér Ignácz. Egyházi beszéd Nagyboldogasszony napján a szilágysomlyói r. k. templomban. 1887. (Sz.-somlyói részvénynyomda. 8r. 16 l. ára ?)

Fejérpataky László. Tapolczai Bertalan oklevél-formulái a XIV. századból. Különnyomat a M. Könyvszemléből. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 28 l. ára ?)

Feldmann József. Chananel B. Chusiel élete és irodalmi munkálkodása. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 30 l. ára ?)

Félegyházy Ágost. Szemelvények a tőzsdebiróság gyakorlatából. A budapesti árú- és értéktőzsde választott bírósága által hozott határozatok és ítéletek gyűjteménye. A tőzsdetanács megbízásából (Singer és Wolfner. 8r. 314, VIII l. ára 1 frt 50 kr.)

Felix János. Magyarország fosszil fái. Két foto-litogr. táblával. (A magyar földtani intézet évkönyve. VIII. köt. 5-ik füzet. Kilián Frigyes. 8r. 137—156 l. ára 15 kr.)

Fellegi Antal. Az utazó. Operette, (Szabadka. Székely Simon nyomdája. 30 l. ára ?)

Fenyvessy Ferencz beszédei az 1884—87-iki országgyűlésen. (Grill K. 8r. 165 l. ára 40 kr.)

Ferency János. Rekettye Filep városatya csevegései a tekintetes közgyűlésből. (Szerző. Szathmár. 8r. 151 l. 1 frt.)

Ferenczi Gyula. Homeros philosophiája. Az Iliásból és Odysseiából egybeállította s elmélkedéseivel kisérte. Szinte Gábor tiz rajzával. (Szerző. 8r 241 l. 2 frt.)

Ferenczi József. Előiskola a Hamilton-féle quaterniok elméletéhez. A mennyiségtant kedvelő középiskolai ifjuság számára dr. Odstrčil J., Kellaud P. és Tait P. G. művei nyomán. (Kilián Frigyes. 8r. 55 l. ára 60 kr.)

Ferenczy József. A magyar hirlapirodalom története 1780—1867. A magyar tud. akadémia által az Athenaeum-díjjal jutalmazott pályamű (Lauffer Vilmos. 8r. 510 l. ára ?)

Ferenczy Ödön. Mindennapi történetek. Előszóval ellátta Dobay Sándor. (M.-Sziget. Berger Miksa. 8r. VII, 152 l. ára 1 frt.)

Festmény a törvényszék előtt. Tanulmány egy elvi határozat fölött. (Pfeifer Ferdinánd. 8r. 48.l. ára 40 kr.)

Fésűs György. A magyar közigazgatási jog kézikönyve. A jogtanulók s egyéb vizsgálati jelöltek igényeihez alkalmazva, rendszeresen egybeállította. III. átdolgozott és bővített kiadás. (Eggenberger-féle könyvk. 8r. XVI, 175 l. ára 5 frt.)

Fillinger Károly. Általános áruisme. Kereskedelmi és ipariskolák használatára. Első fele. Állat- és növényországi rész. Számos ábrával. (Eggenberger-féle könyvk. 8r. IV, 210 l. ára 1 frt 40 kr.)

Fischer Jenő, Farkasházi. Palissy élete és művei. (Pallas irod. és nyomdai r. társaság. 8r. 127 l. ára 2 frt 50 kr.)

Fischer Sámson. Magyar nyelvkönyv. Föladatokkal, kidolgozási s elemezési mintákkal és a polgári életben legszükségesebb irati föltevényekkel. Gyakorlati tanmód szerint népiskolák számára. Hatodik jav. kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 62 l. ára 30 kr.)

Flammarion Camill. A csillagvilág csodái. Népszerű csillagászat. Fordította Hoitsy Pál. Új, olcsóbb kiadás 720 fametsz. ábrával s több színes képpel és csillagászali térképpel. I. füzet. (Pallas részvénynyomda. 8r. 24 l. egyes füzet ára 25 kr.)

Flesch Ármin. Jákob ben Abbá Mári ben Simon ben Anatôli mint exegéta. Adalék a Biblia allegorikus magyarázatának történetéhez. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 72 l. ára ?)

Fludorovics Zsigmond. Költemények. (Nagy-Károly. Szerző. 8r. 74 l. ára 50 kr.)

Fodor Gyula. A perfectum kettőzetének hangzója az indogermánban. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 36 l. ára ?)

Fodor József. A vérnek Bacteriumölő képességéről. (Értekezések a természettudományok köréből. XVII. k. 4. szám. Magyar Akadémia. 8r. 8 l. 10 kr.)

Foltin János. A besenyők sirhalmai Szihalom mellett és a magyar pogánykori leletek. (Eger. Szolcsányi Gyula. 8r. 45 l. ára 50 kr.)

Fonyó Pál. A hitelemzéstan elemei katholikus növendékpapok és tanítójelöltek használatára. (Kalocsa. Malatin Antal nyomdája. 8r. 199 l. ára ?)

Főrendiház Irományai. (Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4r. Pesti könyvnyomda-r.-társaság. VI—VII. k. 426, 428 l. ára ?

Főrendiház Naplója. (Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. III. k. Szerkesztette Maszák Hugó. Pesti könyvnyomda-részvénytársulat. 4r. 134 l. ára ?)

Főrendiház Jegyzőkönyve. (Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. III. füzet. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. 95 l. ára ?)

Forrai Soma. Párisi mozaik. Egy világváros Páris életéből. (Robicsek Zsigmond. 8r. 103 l. 1 frt.)

Fülöp Aron Debreczeni Márton és a kióvi csata. (Szatmár. «Szabadsajtó»-nyomda. 8r. 100 l. ára ?)

Füredi Ignácz. Hazai és általános földrajz. Népiskolai használatra. 13-dik javított kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 66 l. ára 24 kr.)

Füredi Ignácz. Számtani példatár magyarázó jegyzetekkel és megoldásokkal a népiskola 2—3. osztály használatára. 5-dik kiadás. (Benkő Gyula. 8r. 48, 48 l. 20—20 kr.)

Füredi Ignácz. Számtani példatár magyarázó jegyzetekkel és megoldásokkal. A népiskolai 5—6. osztály használatára. 2-dik kiadás. (Benkő Gyula. 8r. 84 l. 32 kr.)

Füredi Ignácz. Rendszeres magyar nyelvtan. Antibarbarussal és rokonértelmű szókkal. Polgári iskolák és tanítóképzők használatára. 3-dik bővített kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 144 l. ára 60 kr.)

Füssy Tamás. XIII. Leo pápa élete. Ő szentsége áldozári jubileuma emlékére. Kiadja a Szent István-társ. (Athenaeum r.-t. nyomdája. 8r. 226 l. ára ?)

G. J. Volapük. (Pécs. Valentin Károly. 8r. 60 l. ára 60 kr.)

Gaal. Rontó Pál élete és viszontagságai. 3-dik kiadás. (Vasárnapi könyvtár. II. folyam. 8. sz. Franklin-társulat. 8r. 96 l. ára 20 kr.)

V. **Gaal Karolina.** A gyürű titka. Regény 3 kötetben 103 képpel. (Wodianer F. és fiai. 8r. 360, 246, 300 l. ára mind a 3 kötetnek 1 frt 80 kr.)

Gaar Vilmos. A betudás (collatio) az örökösödési jogban. (Győr. Maxa Ferencz. 8r. 38 l. ára 50 kr.)

Gabányi. Julia. Regény. (Révai testvérek. 8r. 346 l. 1 frt 60 kr.)

Gaius Római jogi institutióinak négy könyve. Magyarra fordította s jegyzetekkel kisérte Bozóky Alajos. (Franklin-társulat. 8r. 323 l. 2 frt.)

Gauis Római jogi institutióinak négy könyve. Latinul és magyarul. Magyarra fordította s jegyzetekkel kisérte Bozóky Alajos. Görög és latin remekirók. Kiadja a M. Tud. Akadémia. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 543 l. 3 frt.)

Gajáry Ödön országgyűlési nagyobb beszédei. 1884—1887. Kiadja Lászlovszky Adolf. (Kalocsa. Malatin Antal nyomdája. 8r. 68 l. ára ?)

Gajdos József. Alkotmánytan. A magyar alkotmány s az ebben foglalt polgári jogok és kötelességek főbb vonalai. Elemi népiskolák számára. A legujabb törvények alapján átdolgozta dr. Mayer György. IV. ujonnan javított és bővített kiadás. (Lampel R. 8r. V, 52 l. ára 30 kr.)

Galen ifj. «Megárt!» Az egészségtan kis kátéja. II. kiadás. (Singer és Wolfner. 8r. 130 l. ára 50 kr.)

Galgóczy Károly. Emlékbeszéd Korizmics László felett. (A M. Tud. Akadémia elhúnyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. IV. kötet. 10. szám. Akadémia. 8r. 22 l. ára 10 kr.)

Gallik Géza. Utmutatás a tápszerek, edények, szövetek és egyéb ház czikkek orvosrendőri vizsgálatára. Orvosok, gyógyszerészek, rendőrhatósági közegek s kereskedők számára. Második teljesen átdolgozott s bővített kiadás. 76 ábrával. (Kassa. Koczányi és Vitéz. 8r. X, 354, IX l. és 1 táblázat, ára 3 forint.

Garay János összes munkái. Sajtó alá rendezte Ferenczy József. V. kötet. (Méhner Vilmos. 8r. 432 l. ára 1 frt 50 kr.)

Garay János összes munkái. Teljes kiadás. Sajtó alá rendezte, jegyzetekkel és életrajzzal kisérte Ferenczy József. 25—31. füzet. (Méhner Vilmos. 8r. IV. kötet. 113—355 l. V. kötet. 1—432 l., füzetje 35 kr.)

Garay. Magyar és német beszélgetések kézikönyve. 11-dik kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 301 l. 1 frt.)

Gáspár Ignácz. Rövid háztartástan. Felsőbb leányiskolák és tanítóképezdék számára. China Mária és többek után. V-dik javított kiadás. (Lampel R. 8r. 100 l. ára 50 kr.)

Gelich Rikhárd. Magyarország függetlenségi harcza 1848—1849-ben. Történelmi könyvtár. 23—24. füzet. (Aigner Lajos. 8r. 353—480 l. 80 kr.)

Gelléri Mór. A magyar ipar úttörői. Élet- és jellemrajzok. A magyar parosifjuság buzdítás ára. (Dobrowszky és Franke. 8r. XVI, 320 l. ára 2 forint.)

Gelléri Mór. A kivitel és a külkereskedelem rendszeres fejlesztése. A kereskedelmi muzeumok terjedésénél kapcsolatos legujabb mozgalmak. Külön lenyomat a «Nemzetgazdasági Szemle» XI. évfolyamának első számából. (Szerző. 8r. 27 l. ára?)

Genesis vagyis Mózes első könyve masszorétikus szöveggel. Magyarra fordította és nyelvtani s tárgyi magyázatokkal elátta Deutsch Henrik. (Szerző. 8r. 227 l. ára?)

Geréb Béla. A közigazgatási hatóságok ügykörébe utalt kihágások kézikönyve. 2-dik kiadás. (Csiki Lajos. 4r. 358 l. ára 2 frt 20 kr.)

Gergely Imre. Myrtus-ünnep. (Révai testvérek. 12r. 69 l. ára 80 kr.)

Gergely Károly és Kovács Lajos. Életrajzok a magyar nemzet történetéből. Az elemi iskola III—IV. oszt. számára. Pályadíjat nyert mű. (A tiszántuli evang. ref. egyházkerület népiskolai könyvkiadványai. XI. szám Egyházkerület. 8r. 87 l. 20 kr.)

Gergely Károly és Kovács Lajos. A magyar nemzet története az elemi iskola 5—6. osztályai számára. (A tiszántuli evang. ref. egyházkerület népiskolai könyvkiadványai. XII. Egyházkerület. 8r. 92 l. 20 kr.)

Gerlóczy Károly. A magyarországi közművelődési egyesületek élete. A közművelődési egyesületek első congressusa elé terjeszti. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 105 l. ára ?

Giacosa Giuseppe. Az apród. Dramolet 1 felvonásban. Olaszból ford. Radó Antal. (Nemzeti szinház könyvtára 159. sz. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 18 l. ára 40 kr.)

Gide Pál. A nők joga. Tanulmány a nő magánjogi helyzetéről a régi és újkorban. Ford. Tóth Lőrincz. 2 kötet. (Révai testvérek. 8r. VIII, 390, 408 l. ára 4 frt 80 kr.)

Giesswein Sándor. Mizraim és Assur tanusága az ószövetségi szentiratok hitelessége az aegyptiologia és assyriologia világításában. I. kötet. (Győr. Szerző. 8r. 299 l. ára ?)

Góbi Imre. Szerkesztéstan. A stilisztika 2-ik része. A középiskolák V. osztálya számára. (Franklin-társulat. 8r. IV, 158 l. ára 1 frt.)

Goethe. Egmont. Trauerspiel. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Bauer Simon. (Jeles irók iskolai tára. 30. Franklin-társulat. 8r. 167 l. ára 60 kr.)

Goethe. Faust. A tragoedia második része. Fordította, valamint bevezetéssel és commentárokkal ellátta dr. Váradi Antal. (Hornyánszky Viktor. 8r. LXV, 354 l. ára 3 frt.)

Goethe. Faust. Ford. Komáromy Andor. (Aigner Lajos. 8r. 234 l. ára ?)

Gopcsa László. A magyar gyorsirás modern irodalmának negyedszázada. 1863—1887. (Kolozsvár. Stein János. 8r. 17 l. ára 20 kr.)

Görgey István. Magyar-német vasúti szakszótár. 1—11. füzet. (Aigner Lajos. 8r. 1—352 két hasábos l., egyes füzet ára 32 kr.)

Gracza György és **Follinus Emil.** A nevető Magyarország. Legujabb adomák egyetemes gyűjteménye. (Lampel R. 8r. 316 l. ára 1 frt 80 kr.)

Grets József. Rendszeres német nyelvtan. A középiskolák számára. (Lampel Rr. 8r. X, 163, IV l. ára 1 frt.)

Gréville H. Mávra. Regény. Meghitt. Elbeszélés. (Pallas-könyvtár. III. évf. 3. kötet. Pallas-nyomda. 8r. 220 l. 60 kr.)

Grimm testvérek. Gyermekmesék. Átdolgozta Halász Ignácz. Walter-Craue rajzaival. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 321 l. ára 1 frt 50 kr.)

Grünwald István. Geometriai szerkesztések. (Kilián Frigyes. 8r. X, 148 l. és 23 rajzlap, ára 1 frt 50 kr.)

Grünwald Mór. Szliács, szénsavdús vasas fürdő Zólyom mellett. (Grill K. 8r. 51 l. ára 60 kr.)

Günsz Áron. Bibliai történetek a zsidó ifjuság számára. I. Őstörténet. A patriárchák. (Pécs. Engel Lajos. V, 64 l. ára 30 kr.)

Gvadányi-Album. Gróf Gvadányi József szakolczai lakóházának emléktáblával való megjelölése alkalmából. Szerk. Kovács Dénes. (Pallas irod. és nyomd. részv. társ. 8r. 151 l. ára 2 frt.)

Gvadányi József magyar lovas generális emlékezete. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8r. 16 l. ára ?)

Gyárfás István. Őskeresztény műemléki tanulmányok. Pályadíjjal koszorúzott mű. Különlenyomat az Egyházművészeti Lap VII. évfolyamából. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 104 l. ára ?)

Gyarmathy Zsigáné. Beszélyek és apróságok. (Kolozsvár. Demjén L. 8r. 378 l. ára 1 frt 50 kr.)

Gyertyánffy István és **Kiss Áron.** Magyar olvasókönyv. I. kötet. Polgári iskolák számára. (Méhner Vilmos. 8r. 128 l. 60 kr.)

Gyertyánffy István, Kiss Aron, Radó Vilmos. Olvasókönyv. Az elemi népiskolák II., III., IV. oszt. számára. Második kiadás. (Méhner Vilmos. 8r. 128, 200, 248 l. ára 30, 36, 40 kr.)

Gyertyánffy István, Kiss Áron, Radó Vilmos. Olvasókönyv az elemi népiskolák V—VI. osztályai számára. (Méhner Vilmos. 8r. 526 l. 72 kr.)

Gyógyszerkönyv. Magyar. Pharmacopoea hungarica. II. kiadás. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 716 l. ára ?)

Gyöngyösi György. Költemények. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 204 l. 1 frt 20 kr.)

Győrffy Balázs. A kecskeméti iparegyesület 25 éves múltjának vázlatos ismertetése 1886. évi deczember 12-én. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8r. 36, 10 l. ára ?)

Győrffy János. Alkotmánytan. A polgári jogok és kötelességek rövid ismertetése, népiskolai növendékek használatára a legújabb törvények alapján. 2-ik javított és bőv. kiadás. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. 38 l. ára 10 krajczár.)

Győrffy József ujabb költeményei. II. kötet. I. füzet. 2. kiadás. (Pozsony. Drodtleff Rudolf. 8r. 32 l. 20 kr.)

Győrffy Lajos. Víg diák. Adomák a gyermekvilág, diákélet és tanítói pálya köréből. (Mulattató zsebkönyvtár. 39. füzet. Esztergom, Buzárovits Gusztáv. 16r. 64 l. ára 12 kr.)

György Aladár. Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben. Az orsz. magy. kir. statisztikai hivatal megbízásából. I—II. rész. (Orsz. statiszt. hivatal. 8r. 1—402; 403—615 l. és 1 térkép, ára 4 frt.)

Győri Vilmos elbeszélései. I. köt. (Aurora könyvtár. I. «Aurora» magyar keresztény irók könyvkiadó szövetkezete. 8r. VIII, 288 l. ára az I, II. kötetnek 3 frt 60 kr.)

Gyulay Béla. Ipariskolai olvasókönyv. 2. kiadás. (Lampel R. 8r. 158 l. ára 44 kr.)

Gyulay Béla. Magyar nyelvtan olvasmányokkal a közép- és polgári iskolák I—II. oszt. számára. 8. kiadás. (Pfeifer Ferdinánd. 8r. 160 l. ára ?)

Gyulay Béla. Magyar olvasókönyv nyelv- és irálytani feladványokkal, polgári iskolák számára. I. rész 5. kiadás, II. r. 3. kiadás. (Kókai Lajos. 8r. 128, 128 l. ára 70 70 kr.)

Gyulai Pál. A vén színész. Beszély. 2. kiadás. (Olcsó könyvtár. 27. sz. Franklin-társulat. 8r. 87 l. 20 kr.)

Gyurátz Ferencz. A hit oltára. Imakönyv evangelikus keresztények számára (Kókai Lajos. 8r. 232 l. ára 1 frt.)

Gyűjteménye, A magyar gyógyszerészetre vonatkozó törvények és szabályok. Tekintettel a hazai gyógyszerészek reformtörekvéseire. A «Magyarországi gyógyszerészegylet» megbízásából összeállította és magyarázattal, valamint betürendes tárgymutatóval ellátta Schédy Sándor. (Rohrbach Antal. 8r. VII, 328 l. ára 3 frt.)

Gyűjteménye, Népszerű természettudományi előadások. 60. füzet. (A k. m. természettudományi társulat. 8r. 67 l. 45 rajzzal, ára 25 kr.)

Gyüjteménye, A magy. kir. igazságügyminiszterium rendeleteinek. 1874, 1875, 1876. évi folyam. Uj kiadás. (Ráth Mór. 8r. IV, 64; VI, 66; IV, 31 l. ára 50, 50 és 40 kr.)

Gyüjteménye, Az 1887. évi törvények. Kiadja a m. kir. belügyminiszterium. I. füz. I—XII. t.-cz., II füz. XIII—XXXIV. t.-cz. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. IV, 312 l. ára 1 frt 10 kr.)

Gyüjteménye, Az 1887. évi törvények. Jegyzetekkel és magyarázatokkal. I. füz. I—XXV. t.-cz. (Lampel Róbert. 8r. 1—144 l. ára 80 kr.)

Gyüjteménye, 1887. évi törvények. Jegyzetekkel és magyarázatokkal I. füzet. I—XII. t.-cz. (Lampel R. 8r. 1—128 l. ára 40 kr.)

Gyüjteménye, Az 1887. évi törvények. II. füz. XII—XXX. t.-cz. (Lampel A. 8r. 129—384 l. ára 80 kr.)

Gyümölcsök, Tiltott. (Pikáns históriák.) Szedegeti egy vén bűnös. (Pallas irod. s nyomd. részv.-társ. 8r. 103, 100 l. ára?)

Hahn Ottó. Az osztr.-magy. északsarkvidéki utazás. (A magyar ifjuság könyvesháza. 20. füz. Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 104 l. 5 képpel, ára?)

Hajdu László. Természetrajz. Elemi népiskolák számára. 3-ik kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 50 l. ára 15 kr.)

Hajnóczy. Csicsóné. (Jó könyvek. 45. sz. Révai testvérek. 8r. 24 l. ára?)

Halasy Kálmán. Emlékkönyv az orsz. magyar tűzoltó-szövetség VIII. közgyüléséről kapcsolatban a magyar tűzoltók adriai kirándulásával. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 168 l. ára?)

Halász Sándor. Országgyülési almanach. 1887. Főrendiház. (Athenaeum részv.-társ. 8r. 196 l. 1 frt 20 kr.

Hangay Oktáv. A paprikáról tekintettel a régi fűszerekre. Egy rajzmelléklettel. (Székesfehérvár. Klökner Péter. 8r. 112 l. ára 80 kr.)

Hangok, Ébresztő, műveltebb kath. körök számára. A legjelesebb honi és külföldi irók nyomán szerkeszti Zimándy Ignácz. IX. könyv. 1887. évf. (Hunyady Mátyás nyomda. 8r. 247 l. ára?)

Hanusz István. Képek a növényvilágból. (Léva. Nyitrai és társa. 8r. 381 l. ára 2 frt 40 kr.)

Haraszti Gyula. A naturalista regényről. (Révai testvérek. 8r. XVII, 410 l. ára 2 frt 50 kr.)

Harrach József. Német olvasókönyv középiskolai használatra. II—III. kötet. II. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 192, 208 l. 1, 1 frt.)

Harrach József. Schoppenhauer és Wagner Richard. Zene aesthetikai tanulmány. (Franklin társulat. 8r. 144 l. ára 80 kr.)

Hauke F. Az osztrák-magyar monarchia földirata középiskolák számára. H. F. nyomán a legújabb miniszteri tanterv s utasítás szerint irta dr.

Cherven Flóris. IV. kiadás. (Lampel Róbert n. 8r. 133 l. és egy térkép; ára 84 kr.)

Havass Rezső. A szueszi csatorna tekintettel a mai gyarmati politikára és Fiumére. (Pesti Lloyd-társulat nyomdája. 8r. 31 l. ára?)

Haynald-observatorium, A. közleményei a természettudományok s főleg a csillagászat köréből. Kiadják a Jézus-társasági kalocsai tanárok. III. füzet. 1887. A Haynald-observatorium 1883—1885-iki meteorologiai észleléseiből. Közli Hüninger Adolf. (Kalocsa. Holmeyer Ferencz nyomdája. 8r. 24 l. ára?

Hazai Hugó. Rövid bibliai történet. Függelékül az izraelita ünnepek ismertetése. Izraelita népiskolák számára. (Lampel Róbert. 8r. 46, III. l. ára 20 kr.)

Házikönyvtár. 53., 54., 55. kötet. Kiadja a Szent-István-társulat. Két könyv a kath. legényegyletről: Kolping Adolf. Életrajz, irta Schaeffer Sebestyén, ford. Ruschek Antal. A kath. legényegylet magyar földön, irta Ruschek Antal. Két arczképpel. A Szent-István-társulat évkönye 1886. (Athenaeum részv.-társ. nyomdája. 8r. 460, 332, 96 l. a 3 kötet ára 3 frt 25 kr.)

Házszabályai, A képviselőház. I. Az alakulásról. II. Az igazolásról. Hivatalos kiadás. (Ráth Mór. 16r. 79 l. ára 25 kr.)

Heinrich Gusztáv. A német irodalom története. I. kötet. (Révai testv. 8r. XV, 576 l. ára 3 frt 50 kr.)

Helmár Ágost. Világtörténelmi tabellák származási táblákkal. Különös tekintettel a magyar történelemre. II. kiadás. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 100 l. ára 60 kr.)

Herder Cid-románczai. Kiadta és magyarázta Heinrich Gusztáv. II. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 239 l. egy térképpel, 1 frt.

Herkules-könyvtár. Szerk. Porzsolt Jenő és Porzsolt Kálmán. VIII. köt. (L. Porzsolt Lajos.)

Hermann Ottó. A magyar halászat könyve. A kir. magy. természettudományi társulat megbizásából. 300 ábrával, 12 műlappal és 9 kőnyomatu táblával. 2 kötet. (Kilián Frigyes. 8r. XV, 1—552; 553—860 l. és 21 tábla, ára 12 frt.)

Hevesi József. Hamis gyémántok. Elbeszélések. («Magyar Salon» kiadóhiv. 8r. VIII, 125 l. ára 1 frt 50 kr.)

Hiemer K. F. Abu Hassan. Dalmű. Fordította Ábrányi Emil. (A nemz. szinház könyvtára. 152 füzet. Pfeifer Ferdinánd 8r. 26 l. 40 kr.)

Hitszónok, Gör. szert. kath. Szerk. Melles Emil. I. évf. I. füzet. (L. Melles Demeter.)

Hivatal, Vasuti központi leszámoló, Budapesten. A felügyelő bizottság évi jelentése az 1886. évről. Eisenbahn-Central-Abrechnungsbureau in Budapest. (Rechnungsjahr vom 1. März 1886 bis Ende Feber 1887.) Légrády-testv. 4r. 37 l. ára?)

Hofecker Imre. Az összhangzat és zeneszerzés-tanítás módszertana. (Rudnyánszky nyomdája. 8r. 42 l. ára?)

Hofer Károly. A franczia nyelv módszeres tankönyve. I. rész. VI. bőv. és jav. kiadás. (Eggenberger-féle könyvk. 8r. II, 114 l. ára 80 kr.)

Hoffmann Ferencz. Százötven uj erkölcsi elbeszélés kis gyermekek számára. 13 szinezett képpel. II. magyar kiadás. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 270 l. ára?)

Hoffmann Ferencz. A tengeren túl. Elbeszélés az ifjuság számára. IV. magyar kiadás. (Athenaeum. 8r. 88 l. négy aczélmetszettel, ára?)

Hoffmann Ferencz. A becsületszó. Elbeszélés az ifjúság számára. Fordította Dulácska Géza. IV. kiadás. (Athenaeum részv.-társulat. 109 l. ára 50 kr.)

Hoffmann Mór. Német nyelvtan és olvasókönyv fordítási gyakorlatokkal és feladattárral középtanodai és polgári iskolai használatra. I. rész. Szó- és alaktan. 5-dik kiadás. (Franklin-társulat 8r. 160 l. 60 kr.)

Hoffmann Mór. Német tan- és olvasókönyv. III. kötet. A középtanodák V—VI. oszt. számára. II. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 339 l. 1 frt 20 kr.)

Hoffmann Mór. Vázlatok és tanulmányok az irodalom, élet és nevelés köréből. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 302 l. ára 2 frt.)

Hofmannsegg, gróf, utazása Magyarországon 1793—1794-ben. Németből fordította Berkeszi István. (Olcsó könyvtár. 231. sz. Franklin-társulat. 8r. 142 l. 30 kr.)

Holbesz József. Az urna előtt. (Schlenker és Kovács nyomdája. 8r. 18 l. ára?)

Holzwarth F. J. Világtörténet. A II. kiadás után többek közreműködésével fordította és kiadja Szabó Ferencz. I—II. kötet. (Temesvár. Csanád egyházmegyei nyomda. 8r. 638, 602 l. ára?)

Holzweiszig Frigyes rövid latin nyelvtana az egyes osztályok tananyagának megjelölésével a gymnasiumok mindenik osztálya számára és latin gyakorlókönyve az első osztály számára. Fordította és szótárral ellátta Székely Ferencz. (Franklin-társulat nyomdája. 259, 176 l. 1 frt 60 kr., 1 frt.)

Homer Odysseája. I. füzet, I—IV. ének. Ford Télfy Iván. 3-dik kiadás. (Hellen remekirók magyar fordításban. 19. kötet. Lampel Róbert. 16r. XXXII. 1—72 l. ára 40 kr.)

Homer Iliása. I. füzet. Görögből ford. folyó beszédben Télfy Iván. 4-dik kiadás. (Hellen remekirók magyar fordításban. 5. kötet. Lampel R. CXII, 1—100 l. ára 40 kr.)

Homeros Iliása. IV. füzet. IV. ének 411 végig, V. és VI. ének 1—140. Ford. és magy. Kempf József. (Tanulók könyvtára. 43. füzet. Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 193—256 l. 30 kr.)

Homeros philosophiája. Az Iliásból és Odysseából egybeállította s elmélkedéseivel kisérte Ferenczi Gyula. Szinte Gábor tanár 10 rajzával. (Hornyánszky Viktor. 8r. 241, III l. ára 2 frt.)

Q. Horatius Flaccus Ad Pisones de arte poetica czimű leveléhez Előkészület Horatius életrajzával. Irta Simon Péter. (Jeles irók iskolai tára. 28. Franklin-társulat. 8r. 173 l. 70 kr.)

Horinka Imre. Magyarország közigazgatásának története és fejlődésének irányelvei. Külön lenyomat a «Magyar Közigazgatásból». (Pallas részvény-nyomda 8r. 17 l. ára?)

Horváth Árpád. Nehány észrevétel «A történeti congressus utóhangja» cz. czikkre. (Különlenyomat a Századok 1887. évi III. füzetéből. Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 19 l. ára ?)

Horváth Gyula. Szépítő szerek nők számára. (Légrády testv. 8r. 7 l. ára ?)

Horváth János. Az építő iparosok képesítése. Különlenyomat az «Építő Ipar» 1887. évi folyamából. (Fanda József nyomdája. 8r. 16 l. 15 kr.)

Horváth József. A vállalkozó és osztályrendszer megbírálása. (Arad. Ifj. Klein Mór. 8r. 40 l. és 2 térkép, ára 40 kr.)

Horváth József. Kis tót, magyar és német szótár, egyszersmind a legegyszerűbb s minden szabály nélküli bevezetés a tót, magyar és német beszédbe. 2-ik átdolg. és bőv. kiadás. (Pozsony. Stampfel K. 8r. 73 l. ára 20 kr.)

Horváth Mihály. A magyarok története rövid előadásban. VI. kiadás. Sajtó alá rendezte, bővítette és jegyzetekkel ellátta Sebestyén Gyula. (Franklin-társulat. 8r. XVI, 530 l. ára 4 frt.)

Horváth Mihály. Huszonöt év Magyarország történelméből 1823—1848. Harmadik kiadás. 3 kötet. (Ráth Mór. 8r. XVI, 461; VII, 466; VII, 508 l. ára 10 frt.)

Horváth Mór előélete. (Szabadka. Székely Simon nyomdája 8r. 48 l. ára ?)

Horváth Ödön. Tábori Erzsók. Történeti elbeszélés. (Rozsnyó. Szerző. 8r. 42 l. ára ?)

Horváth Ödön. A párviadal történeti, jogbölcsészeti és tételes jogi szempontból. (Eperjes. Kósch Árpád nyomdája. 8r. 170 l. 1 frt.)

Hufeland Kristóf Vilmos. Makrobiotika, vagy hogyan hosszabbítjuk meg életünket. Dr. Klencke átdolgozása nyomán ford. Kemény Fülöp. (Kis nemzeti múzeum. 45. 46. Franklin-társ. 8r. 464 l. ára 1 frt.)

Hugues. Liguori sz Mária-Alfonz látogatásai a legméltóságosabb oltári szentség- és boldogs. szűznél, a hónap minden napjára. Németből újra fordította Heimlich Ferdinánd. (Szent-István-társulat. 8r. 119 l. ára ?)

Hummel-emlékszobor, A, leleplezéséhez. Pozsony, 1887. év. október 16. Összeállították Wodianer Imre és Batka János. Zur Enthüllung des Hummeldenkmals. (Pozsony. Emlékszoborbizottság. 8r. 60 l. ára ?)

Hunfalvy János. Földrajz a gymnasiumok használatára. I—II. kötet az I—II. oszt. számára. (Athenaeum r. társaság. 8r. 95, 96 l. 60—60 kr.)

Hunfalvy János. Kis földleirás polgári, reál-, ipar- és felső népiskolák számára. VI. kiadás. (Athenaeum r. társulat 8r. 129 l. 50 kr.)

Huszár Károly. Őrangyal. Énekes imakönyv a katholikus ifjuság használatára. 7-ik kiadás. (Székesfehérvár. Klökner Péter. 8r. VIII, 265 l. ára 40 kr.)

Idők, Sötét. Történetek a szegedvidéki rablóvilágból gróf Ráday korában. (Szeged. Engel Adolf. 8r. 132 l. ára 50 kr.)

Illés Károly. A bűnhalmazat, különös tekintettel a magyar büntetőtörvénykönyv 95. §-ára s a csalás és okirathamisítás eseteire. (Zilahy Sámuel. 8r. 123 l. ára 80 kr.)

Illés Károly. A bűntettekről, vétségekről és kihágásokról szóló magyar büntető-törvénykönyvek magyarázata. II. kötet. 2. füzet. (Arad. Réthy Lipót és fia nyomdája. 8r. 321—539 l. 2 frt 50 kr.)

Illés Károly. A bűntettekről, vétségekről és kihágásokról szóló magyar büntető-törvénykönyvek magyarázata. II. kötet. 2. füzet. A bűntettek- és vétségekről szóló btk. 276—332. §§-ai. (Zilahy Sámuel. 8r. XII, 321—539 l. ára 2 frt 30 kr.)

Illésy János. Jász-Nagykún-Szolnokvármegye földrajza a népiskolák III. osztálya számára. (Karczag. Sződi S. könyvkereskedése 8r. 43 l. egy térképpel, 25 kr.)

Illosvai Hugó. Budapesti fény- és árnyképek (Robicsek Zsidmond. 8r 166 l. ára 1 frt 20 kr.)

Ima- és énekkönyv a katholikus ifjuság számára. II. kiadás. — Gebet- und Gesangbuch zum Gebrauche der katholischen Jugend (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 96, 104 l. ára 40 kr.)

Ima- és énekkönyv a katholikus ifjuság számára. II. kiadás. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 104 l. ára ?)

Imák és beszédek. Elmondattak az unitárius vallásközönségnek 1887-ben Dicső-Szent-Mártonban tartott zsinati főtanácsa alkalmával. (Kolozsvár. Gámán János örököseinek nyomdája. 8r. 77 l. ára ?)

Ipolyi Arnold kisebb munkái. III—IV. kötet. Magyar történelmi s egyháztörténeti tanulmányok. Közrebocsátja Bunyitay Vincze. (Franklin-társ. nyomdája. 8r. 514, 566 l. ára 2 frt 50 kr.)

Ipolyi Arnold Alsó-Stregovai és rimai Rimay János államiratai és levelezése. A m. tud. Akadémia tört. bizottságának megbízásából. (Akadémiai könyvkereskedés. 8r. 422 l. ára 2 frt 50 kr.)

Irók, Filozófiai, tára. Szerk. Alexander Bernát és Bánóczi József. VIII. (L. Kant.)

Irók. Jogi és államtudományi, tára. I. kötet. (L. Beccarria.)

Irók. Jeles, iskolai tára. Kiadja a Franklin-társulat. 3., 8., 11., 27—30. füzet. (L. Balladák stb., Herder, Horatius, Cicero, Vörösmarty Mihály, Goethe, Arany János.)

Irók, Nemzetgazdasági, tára. II. kötet. Quesnay és Turgot munkáiból. Francziából fordította és bevezetéssel ellátta Fenyvessy Adolf. (Pallas részv.-nyomda. 8r. 126 l. 1 frt 20 kr.)

Itélete. A sajtó, Székely János «Miket ne olvassunk?» czimű munkájáról. (Deés. Demeter és Kiss nyomdája. 4r. 8 l. ára ?)

Iványi István. Az uj Bodrog vármegye. (Aigner Lajos. 8r. 44 l. 60 kr.)

Jankovich Gyula. Carmela. Színmű. (Singer és Wolfner könyvkereskedése. 8r. 347 l. ára ?)

Jankovich Gyula. Carmela. Színmű. II. kiadás. (Szerző. 8r. 121 l. 2 frt.)

Jankovich Gyula. Sziv és élet. Elbeszélés. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 141 l. ára ?)

Jeck György. A magyar és német nyelvtan összhangzó alapismeretei. Magyar, valamint vegyes tannyelvü népiskolák számára. Rövid és könnyen érthető alakban. (Szeged. Traub B. és társa. 8r. 70 l. ára 20 kr.)

Jegyzéke, Az országos erdészeti egyesület gyüjteményeinek, 1887. október havában. (Magyar kir. államnyomda. 8r. 32 l. ára ?)

Jegyzéke, A közokt. miniszterium által 1887. junius végeig engedélyezett középiskolai tankönyvek. Kivonat az 1887—1888. évi «Tanári zsebkönyv»-ből. (Pozsony. Stampfel K. 16r. 20 l. ára 10 kr.)

Jegyzőkönyve, A nagyszalontai evang. ref. egyházmegye 1887. évi márczius 24-dik napján Nagyszalontán tartott közgyülésének. Kiadta Balog Ambrus. (Debreczen város nyomdája. n. 8r. 60 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, Az érmelléki ref. egyházmegye 1886. nov 2-dikán 1887. év április 21-dikén és november 16-dikán Székelyhidon tartott közgyülésének. (Debreczen város nyomdája. n. 8r. 18, 16, 15 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A tiszántuli evang. reform. egyházkerület 1887. év május 9—13. és augusztus 22—27. napjain Debreczenben tartott közgyülésének. Kiadta Fóth Sámuel. (Debreczen város nyomdája. n. 8r. 212, 151 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A solti ev. reform. egyházmegyei tanítói egylet 1886. és 1887-ik évi rendes közgyüléseinek. (Kalocsa. Malatin Antal nyomdája. 8r. 16 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A békés-bánáti reform. egyházmegye 1887. április 14—16. napjain Nagy-Becskereken tartott gyűlésének. Kiadta Szeremlei Sámuel. (Debreczen. Városi nyomda. n. 8r. 78 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, Az alsószabolcs-hajduvidéki ev. ref. egyházmegye 1887. április 13. napján Hajdu-Hadházon tartott közgyülésének. (Debreczen város nyomdája. n8r. 24 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A pestmegyei ágost. hitv. ev. esperesség 1887. évi julius hó 7-én Budapesten tartott közgyűlésének. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8r. 32 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A tolnai ev. reform. egyházmegye Szegzárdon 1887. év április 13—14. tartott közgyülésének. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8r 51 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A bányai ág. hitv. ev. egyházkerület 1887. szeptember 30. és október 1. és 3-ik napjain Budapesten tartott közgyűlésének. (Hornyánszky Viktor nyomdája. n. 8r. 125 l. ára?)

Jegyzőkönyve, A dunántuli ev. ref. egyházkerület 1887. évi julius hó 1. s több napjain Sz.-Fehérvárott tartott közgyülésének. Kiadta Vályi Lajos. (Pápa. Ev. ref. főiskola nyomdája. n. 8r. 251 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, A magyarhoni ág. hitv. evangelikusok négy egyházkerülete 1887. évi október hó 5—6. Budapesten tartott egyetemes egyházi közgyülésének. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 2r. 33 l. ára ?)

Jegyzőkönyve, Az udvarhelyi ref. egyházmegye 1886-ban tartott négy közgyülésének. Szerkesztette Dáné Mózes. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel nyomdája. 8r. 41 l. ára ?

Jegyzőkönyve, A sárospataki ev. ref. főiskolai igazgatótanács 1887-ik évi január 24—29. napjain tartott üléseinek. Jegyzette Béki Sámuel. (Sárospatak. Ref. főiskola nyomdája. 8r. 48 l. ára?)

Jekelfalussy József. Fogházaink állapota 1872—1886. Hivatalos statistikai közlemények. (Athenaeum részvénynyomda. 4r. 211 l. ára?)

Jelentés, Nehéz időben előljárói. Ó-Kécske község képviselő testületének 1887. május 24. tartott közgyülésén. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8r. 14 l. ára?)

Jelentés a m. kir. technologiai iparmúzeum 1886—1887. évi működéséről. (Egyetemi nyomda. 8r. 44. l. ára?)

Jelentése, A m. kir. földtani intézet évi, 1886-ról. Egy kőnyomatú táblával. (Kilián Frigyes. 8r. 215 l. és 1 tábla, ára 1 frt.)

Jelentése, Trefort Ágoston vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister hez intézett, a kismartoni m. kir. állami polgáriskolai gondnokságnak 1881/2—1886/7. iskolai évi működéséről. (4r. 30 l. ára?)

Jelentése, A budapesti és maros-vásárhelyi kir. főügyészeknek, a főfelügyeletük alá tartozó fogházak állapotáról 1872—1886. (Athenaeum r.-társ. nyomdája. 4r. 203 l. ára?)

Jelentése, A talajjavítások terén 1886. évben tett intézkedésekről, az országos kulturmérnöki hivatalnak gróf Széchenyi Pál ministerhez. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság 8r. 103 l. ára?)

Jelentése, A budapesti protestáns országos árvaegylet választmányának, 1886. évi működéséről. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 32 l. ára?)

Jelentése, Az aradi kereskedelmi és iparkamara, a kerületét képező Arad-, Békés-, Csanád- és Hunyadmegyének, továbbá Arad városnak általános gazdasági, kereskedelmi, ipari és forgalmi viszonyairól 1886-ban. (Arad. Réthy Lipót és fia nyomdája. 256 l. ára?)

Jelentése, A m. kir. államvasutak alkalmazottai és munkásai betegsegélyző intézete központi választmányának kezelési és a m. k. államvasutak főorvosának egészségügyi, az 1886. évről. (Légrády testvérek. 4r. 54 l. ára?)

Jelentése, A tiszavölgyi társulat központi bizottságának az 1887. decz. 11-iki évi közgyüléshez intézett, és annak mellékletei. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. XLI., 115 l. ára?)

Jelentése, A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministernek a közoktatás állapotáról szóló, 1886—1887. (A népoktatási részre nézve 1885—1886.) (Egyetemi nyomda. 4r. 355 l. ára?)

Jelentése, A budapesti ált. rendelő gyógyintézetnek az 1885. és 1886. évről szóló második. (Légrády testv. 8r. 36 l. ára?)

Jellinek Arthur. A közigazgatási gyakorlati vizsgák. Külön lenyomat a «Magyar Közigazgatás» cz. lapból. (Pallas részvénynyomda. 8r. 42 l. ára?)

Jendrássik Jenő. Dolgozatok a k. m. tud. egyetem élettani intézetéből. (VI. füzet.) (L. Regéczi Nagy Imre.)

Jezerniczky J. Az alsó Duna mint magyar piacz. A m. tud. Akadémia által a Dóra-díjjal jutalmazott pályamunka. (Kilián Frigyes. 8r. 217, 8 l., ára 1 frt 80 kr.)

Jézus sz. gyermeksége művének évkönyvei. 1887. évfolyam. I. füzet. Magyarországi kiadás. («Hunyadi Mátyás»-nyomda. 8r. 48 l. ára ?)

Jézus szavai az elfáradtakhoz. Elmélkedések a hónap minden egyes napjára. IV. kiadás. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 152 l. ára ?)

Joannovics György. Emlékbeszéd Pompéry János felett. (A magyar t. akadémia elhunyt tagjai felett tartott emlékbeszédek. IV. k. 6. szám. Akadémia. 8r. 21 l. 10 kr.)

Joannovics György. Szórendi tanulmányok. I. rész. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XIII. kötet. 10. szám. Magyar akadémia. 8r. 50 l. 30 kr.)

Joannovics György. Szórendi tanulmányok. II. rész. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XIV. k. 2. szám. Magyar akadémia. 8r. 67 l. 40 kr.)

Jókai Mór. Olympi verseny, ábrándkép a budapesti nemzeti szinház 50 éves fennállásának ünnepére. (Révai testvérek. 8r. 29 l. ára ?)

Jókai Mór. Gróf Benyovszky Móricz életrajza, saját emlékiratai és útleirása. Képekkel, térképekkel, autographokkal stb. 1—10. füzet. (Ráth Mór. 8r. 1—336 l. egy füzet ára 40 kr.)

Jókai Mór. Szélcsend alatt. Elbeszélések. 2. kiadás. Jókai munkái 122—124. sz. (Franklin-társulat. 16r. 291 l. ára 40 kr.)

Jókai Mór munkái. Népszerű kiadás. Elbeszélések. Két menyegző. A vérontás angyala. Petőfi. A «magyar úr» Amerikában. A hosszuhaju hölgy. 2. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 155 l. ára 40 kr.)

Jókai Mór válogatott beszélyei. 2 kötet. 2. kiadás. (Franklin-társ. 8r. 262, 227 l. ára 1 frt 60 kr.)

Jókai Mór. 'Szeretve mind a vérpadig. Történeti regény a Rákóczy-korból. 5 kötet. Új, olcsó (czím) kiadás. (Athenaeum. 8r. 185, 191, 207, 179, 226 l. ára 3 frt.)

Jókai Mór. Életemből. Igaz történetek. Örök emlékek. (Ráth Mór. 8r. II. 356 l. ára 2 frt 40 kr.)

Jókai Mór. Életemből. Igaz történetek. Örök emlékek. Humor. Útleirás. (A magyar nemzet családi könyvtára. 10. füzet. Ráth Mór. 8r. 81—176 l. ára füzetenként 40 kr.)

Jókai Mór munkái. Népszerű kiadás. Észak honából. Muszka rajzok. 2. kiadás. Szélcsend alatt. Elbeszélések. 2. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 175 l. 40 kr. 291 l. 1 frt 20 kr.)

Jókai Mór munkái. Népszerű kiadás. Milyenek a férfiak ? Elbeszélések. 3. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 147 l. 40 kr.)

Jókai Mór. Keresd a szíved. Dráma négy felvonásban. (Révai testvérek. 8r. 180 l. ára 1 frt 40 kr.)

Jókai Mór. A Magláy-család. A ki holta után áll boszút. Két elbeszélés. (Révai testvérek. 8r. 168 l. ára 1 frt 20 kr.)

Jókai Mór újabb regényei. 53—64. füzet. A három márványfej. 1—12 füzet. (Révai testvérek. 8r. 1—210, 1—172 l. egy füzet 20 kr.)

Jónás János. A kereskedelmi levelezés kézikönyve. 1—2. füzet. (Kereskedelmi szakkönyvtár. III. köt. 1., 2., 16—19. füzet. Pozsony. Stampfel K. 2r. 1—96 l. egy füzet ára 30 kr.)

Jónás János. A kereskedelmi levelezés kézikönyve. I. rész. (Kereskedelmi szakkönyvtár. III. kötet. Pozsony. Stampfel K. 2r. 137 l. ára 2 frt 80 kr.)

Jónás János. Kereskedelem- és forgalomisme. 1—5 füzet. (Kereskedelmi szakkönyvtár. III. k. 9—13. füzet. Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 1—214 l. ára egy füzetnek 30 kr.)

Józsa János. A lepke. Az 1887. évi deési kiállításon bemutatott lepkegyűjtemény ismertetése. (Deés. Demeter és Kiss nyomdája, 8r. 16 l. ára ?)

József-műegyetem, A kir., 1887/88. tanévének megnyitásakor 1887. szept. 18. tartott beszéd. (Pesti Lloyd-társaság nyomdája. 8r. 48 l. ára ?)

Jósika Miklós regényei. 1., 2. füzet. Új, olcsó kiadás. Abafi. Regény. VII. kiadás, (Franklin-társulat. 8r. 400 l. 1 frt.)

Justh Zsigmond. Káprázatok. Elbeszélések. (Pallas irod. és nyomd. részv. társ. 8r. 261 l. ára 2 frt.)

Kandra Kabos. Adatok az egri egyházmegye történetéhez. Az egri egyházmegyei irodalmi egylet választmányának megbízásából. Második kötet, I—II. füzet. (Eger. Szolcsányi Gyula. 8r. 243 l. ára 1 frt 80 kr.)

Kalauz a m. kir. államvasutak menetjegyirodája által rendezett keleti utazásra. (Deutsch-féle nyomda. 8r. 56 l. ára ?)

Kálidásza. Sakuntala. Hindu dráma. Fordította Fiók Károly. Kiadja a Kisfaludy-társaság. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 268 l. ára 1 frt 40 kr.)

Kállay István. Magyar történeti életrajzok. A tiszántúli reform. egyházkerületi népiskolai tanterve alapján. 5. változatlan kiadás. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8r. 86 l. ára 26 kr.)

Kálmán Dezső. Tarka világ. Elbeszélések az életből. (Kölesd. Szerző. 8r. 153 l. 1 frt.)

Kálmán Miksa. A magyar jobbágy viszonya a földesúrhoz és államhoz 1514—1600. (Kilián Frigyes. 8r. 58 l. ára ?)

Kálmány Lajos. Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. A Hold nyelvhagyományainkban. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből. XIV. k. 5. szám. Magyar akadémia. 8r. 20 l. 10 kr.)

Kálniczky Endre. Nőtan, vagy az asszonyi hivatás tudománya. Iskolai tanulmányul. VI. kiadás. (Miskolcz. Ferenczi Bernát. 8r. 47 l.)

Kalocsa Róza. Válogatott elbeszélések és színdarabok. Az ifjuság számára. (Pozsony. Stampfel K. 8r. 207 l. ára 2 frt.)

Kalocsay Alán. Mária-lant. Költemények. I. A lemondás dalai. (Kalocsa. «Szűz Mária virágos kertje». 8r. 63 l. ára ?)

Kant prolegomenái minden leendő metafizikához, mely tudományként fog szerepelhetni. Fordította s bevezetéssel ellátta Alexander Bernát. (Filozófiai irók tára. VIII. Franklin-társulat. 8r. 124 l. ára 1 frt.)

Kapi Gyula. Összhangzattani gyakorlókönyv. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 93 l. 30 kr.)

Kapi Gyula. Pálmaágak. Egyházi és alkalmi énekek férfikarra. (Hornyánszky Viktor. 8r. 60 l. ára?)

Káplány Géza. A telekkönyvi betétek szerkesztéséről szóló törvény (1886. XXIX.) és az arra vonatkozó rendeletek és magyarázatok. I. kötet. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 377 l. 3 frt.)

Karácsonyi János. Szent Gellért, csanádi püspök, élete és művei. A m. tud. egyetem hittani kara által az Ipolyi-díjjal jutalmazott pályamű. (Franklin-társulat nyomdája, 8r. 331 l. ára 1 frt 50 kr.)

Karikó János. Vadon virágai. 115 szerelmi, tréfás, családias, hazafias és vegyes költemények. I. füzet. (Bartalits Imre nyomdája. 8r. 128 l. 50 kr.)

Kármán József. Fanni hagyományai. Beszély. 2. kiadás. (Olcsó könyvtár. 7. szám. Franklin-társulat. 8r. 80 l. ára 20 kr.)

Kárpátegyesület, A magyarországi, évkönyve. XIV. évfolyam. 1887. Igló. Egyesület. 8r. 252 l. négy melléklettel. Ára?)

Kassa — Eperjesért! «A kassai társalgási egylet» emléklapja. 1887. évi május 15. Szerkesztette Mártonfy Márton. (Kassa. Werfer Károly. 4r. 16 l. ára?)

Kassay Adolf. Legújabb levelező, önügyvéd és házi titkár. Mindennemü okiratok, szerződések, kötlevelek, nyugták, végrendeletek, tudósítványok, váltók, folyamodások, kérvények, továbbá a közéletben előforduló levelek, meghivások, ajánlatok, kereskedői körlevelek szerkesztésére. (Lampel R. 8r. 232, VI l. ára 80 kr.)

Kassay Adolf. A magyar kir. igazságügyminiszterium felügyelete alatt készített útbaigazítás a magánvégrendeletek készítésére magyarázattal, iratpéldákkal és döntvényekkel. (Lampel R. 8r. 24 l. ára 25 kr.)

Kasselik Eugeniának Kasselik Jenő elleni öröködési perében felperesi tanuk vallomásai. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 2r. 74 l. ára?)

Káté, Confirmációi. Reformált helvét hitv. növendékek számára. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 64 l. ára 25 kr.)

Katekizmus, Elemi, kis és közép, katholikus gyermekek számára. (Szent-István-társulat. 8r. 112, 250 l. 12., 30 kr. 31., 9 kr.)

Katniszky Géyza. Magyar helyesirástan. 2. jav. és bőv. kiadás. (Kassa. Szerző. 8r. VIII, 116 l. ára 60 kr.)

Katona Mihály. Egy kis felvilágosítás a n.-szalontai gymnasiumi alapok ügyében. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8r. 43 l. ára?)

Kaukovszky Ferencz. A Gabelsberger-féle gyorsirás rendszerének táblázata. (Pozsony. Steiner Zsigmond. 4r. 1 l. ára 12 kr.)

Kautz Gyula. A társulási intézmények a nemzetgazdaságban. A m. t. Akadémia által a Fáy-díjjal jutalmazott új kiadás. (Ráth Mór. 8r. XI, 459 l. ára 2 frt.)

Kecskemét város törvényhatósági szervezete és közgyűlési ügyrendje. (Kecskemét. Szilády László nyomdája. 8r. 78 l. ára?)

Kecskóczi Ödön és **Sedlak Márton.** Közhasznu postafüzet. Természethűen utánzott szines nyomatu postanyomtatványokkal, címzési mintákkal és magyarázó szöveggel. Iskolai és magánhasználatra. Lippert és Fáy. 8r. 48 l. ára 36 kr.)

Kelemen Albert és **Ürmösi Kálmán**. A vallástanítás reformja a nép- és vasárnapi iskolákban. Két értekezés. (Kolozsvár. Stein János. 8r. 24 l. ára 20 kr.)

Keleti Gusztáv. A magyar királyi iparművészeti iskola jelen szervezete és programmja. (Athenaeum részvénynyomda. 8r. 12 l. ára ?)

Keleti Gusztáv. A magyar kir. országos mintarajziskola és rajztanárképző czélja, szervezete és tanterve. A rajztanárvizsgálati szabályzat kivonatával. (Franklin-társulat. n8r. 43 l. ára ?)

Keleti Károly. Magyarország népességének élelmezési statistikája physiologiai alapon. (Orsz. statist. hivatal. 4r. VIII, 165, 363 l. és 14 térkép. 3 graphicai tábla, ára 5 frt.)

Kemény Zsigmond. Ködképek a kedély láthatárán. Regény. 2. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 312 l. ára 1 frt 60 kr.)

Kenessey Béla. Az ó-testamentum paedagogiája. Külön lenyomat a «Nemzeti nőnevelés» havi folyóiratból. (Kókai Lajos. 8r. 42 l. ára 30 kr.)

Képviselőház Naplója. (Az 1887. évi szeptember 26-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. I. kötet Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. 416 l ára ?)

Képviselőház Naplója. (Az 1884. évi szeptember hó 25-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás. Fenyvessy Adolf és Markovics Iván közreműködése mellett szerk. P. Szathmáry Károly. XIV—XVI. kötet. 4r. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 403. 347, 381, 272 l. ára ?)

Képviselőház Irományai. (Az 1887. évi szeptember 26-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. II. kötet. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. 408 l. ára ?)

Képviselőház Irományai. (Az 1887. évi szeptember 26-ára hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Hiteles kiadás I—II. kötet. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság· 4r. 401, 297 l. ára ?)

Képviselőház Irományai. (Az 1884 évi szeptember hó 25-ére hirdetett országgyűlés nyomtatványai. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. XX—XXII. kötet. Hiteles kiadás. 416, 383, 394 l. ára ?)

Kerékgyártó Elek. A polgári községi iskolaszék. (Pallas részvénynyomda. 8r. 16 l. ára ?)

Keresztszeghy Etta. Olga grófnő. Regény. (Athenaeum r. társ. 8r. 298 l. ára 1 frt 50 kr.)

Kerkápoly Károly politikai előadásai. Kiadta Hajnal Vilmos. 2. kiadás. (Müller A. 4r. 316 l. ára 6 frt.)

Kerschbaumer Antal. Az általános neveléstan kézikönyve. Tanítók, tanítóképezdék, szülők és nevelők számára. 2. kiad. (Székesfehérvár. Klökner Péter. 8r. XI, 203 l. ára 80 kr.)

Kertbeny Károly és **Petrik Géza**. Magyarországi német könyvészet 1081—1860. A Magyarországban s hazánkra vonatkozólag külföldön megjelent német nyomtatványok jegyzéke. I. és II. kötet egyben. é. n. (Kilián Frigyes. 8r. CCXIX, 416, 657 l. ára 10 frt.)

Kézikönyv, Szolgálati, a magyar népfölkelés számára. Hivatalos kiadás. (Pallas részvénynyomda. 8r. 352 l. ára 1 frt.)

Kézikönyve, Magyarország gazdasági statistikai. Szerkesztette Párniczky Ede. I. évfolyam. 1886. (Athenaeum részvény-nyomda. 8r. 107 l. ára ?)

Kézikönyve, Halottkémi szolgálat. 2. kiadás. (Athenaeum r. társulat. 8r. 118 l. ára 70 kr.)

Kézmárszky Tivadar. A szülészet tankönyve bábák számára. 3. kiadás. (Grill Károly. 8r. 199 l. ára ?)

Kiadványai, Az erdélyi muzeum-egylet nyelv- és történelemtudományi szakosztályának. IV. kötet. 1—3. füzet. (Kolozsvár. Stein János. 8r. 1—334 l. ára 60, 90, 80 kr.)

Kiadványai, Dávid Ferencz egylet. (L. Brassai Sámuel.)

Kiállítás, Borsodmegyei gazdasági, 1887. A b. Radvánszky-család sajókozai kőszénbányáinak ismertető leirása. (Légrády testvérek nyomdája. 8r. 11 l. egy térképpel, ára ?)

Killias Ede. Tarasp (Engadin, Svájcz) gyógyforrásai és fürdői. A IX. kiadás után fordította K. G. Kilencz képpel, graphikus táblával. (Pesti Lloyd-társulat nyomdája 8r. 65 l. ára ?)

Kimutatása az 1876—1885. években befolyt azon bruttó bevételeknek, melyek a magyar kir. állami számvevőszék által szerkesztett állami zárszámadásokban egyenes és közvetett adók czímén elszámoltattak. A. B. C. D. (M. k. államnyomda. 4r. 27, 11, 16, 21 l. ára ?)

Király Pál. Magyar nyelvtan mondattani alapon. I. rész. Polgári és középiskolák számára. (Méhner Vilmos. 8r. 128 l. ára 80 kr.)

Kis E. János. A geometriai alaktan elemei. A középiskolák második osztálya számára. Az új tanterv és utasítások értelmében. II. rész. Stereometria. 98 a szövegbe nyomott ábrával és rajzmelléklettel (Franklin-társulat. 8r. 71 l. és 6 tábla, ára 1 frt.)

Kisfaludy A. Béla. Van-e már magyar Kempisünk? Kritikai összemérése a «De imitatione Christi libri IV» magyar fordításainak. Lenyomat a «Katholikus Szemle» 1887. II. füzetéből. (Athenaeum részvénynyomda. 8r. 46 l. ára ?)

Kiss Áron. A nevelés- és oktatástörténet kézikönyve, különös tekintettel a magyar nevelés és oktatás történetére. V. kiadás. (Dobrowsky és Franke. 8r. 280 l. ára 1 frt 70 kr.)

Kiss Áron. Hazai történelem és alkotmánytan. A népiskolák számára. 5-ik kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 66 l. ára 20 kr.)

Kiss Áron és **Öreg János.** Nevelés- és oktatástan. 3. kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 184 l. ára 1 frt 30 kr.)

Kiss János. A keresztény vallás áldásai. Egyházi beszéd a magyarpécskai róm. kath. templom megáldásának ünnepén. 1887. nov. 13-án. (Temesvár. Csanádegyházmegyei nyomda. 8r. 26 l. ára 15 kr.)

Kiss József. A villamos távirás kézikönyve távirdakezelők kiképzésére. II. kiadás. (Hornyánszky Viktor. 8r. XXI, 463 l. 182 fametszetű ábrával. Ára ?)

Kiss Károly, Kálmán Farkas és **Bierbrunner Gusztáv.** Új magyar Athenas. Újabbkori magyar protestáns irók életrajz-gyűjteménye. (Aigner Lajos. 8r. XII, 611 l. ára 5 frt.)

Klassikusok, Magyar, új kiadása. Teljes kiadás tiz kötetben. 13—18. füzet. (L. Kölcsey Ferencz.)

Kleeberg Oswald. A dohánytermelés vezérfonala. (Pallas részvénynyomda. 8r. 94 l. ára ?)

Klekner Alajos. Olaszhoni utazásunk emléke. (Kassa. Koczányi és Vitéz. 8r. 272, XVI l. ára 1 frt 80 kr.)

Klingenberg Jakab. Gyakorlati német nyelvtan. Kezdők számára. I. rész. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 48 l. ára 25 kr.)

Klug Nándor. Az emberi hangról és beszédről. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. 59. füzet. M. természettudományi társulat. 8r. 77 l. 15 rajzzal. Ára 25 kr.)

Koch Antal. A brassói hegység földtani szerkezetéről és talajvízviszonyairól. (Értekezések a természettudományok köréből. XVII. kötet. 3. szám. Akadémia. 8r. 19 l. egy tábla rajzzal. Ára 20 kr.)

Kocsi Ferencz. A Galvantelepek első-, másodrendű, hő-elemek leiró és ábrázoló gyűjteménye. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 79 l. ára ?)

Kocsis Sándor. Jegyzetek a mozgósítás és háboru viszonyaira. A cs. és kir. közös hadsereg, honvédség és népfelkelők számára. (Székesfehérvár. Klökner Péter, 16r. 14 l. ára 15 kr.)

Kohn Salamon. Első oktatás a bibliai történetben. XV. jav. kiadás. Erster Unterricht in der biblischen Geschichte. (Lampel R. 8r. 93 l. ára 40 kr.)

Kolozsvármegye köztörvényhatósági bizottsága által alkotott szabályrendeletek gyüjteménye. Kiadja Bónis István. I. kötet. (Kolozsvár. Gámán János örököseinek nyomdája. 8r. 416 l. ára 2 frt 50 kr.)

Koltai Virgil. A verses elbeszélés története. 1. rész. A legrégibb időtől a XVI. századig. (Győr. Maxa Ferencz. VII, 156 l. ára 1 frt.)

Komáromy András. Listi László élete. Irodalomtörténeti tanulmány. (Pfeifer Ferdinánd. 8r. 62 l., ára 80 kr.)

Komáromy Lajos, Lakits Vendel, Péterfy Sándor. Képes magyar olvasókönyv az elemi népiskolák 2., 3. és 4. osztálya számára. (Singer és Wolfner. 8r. 155, 192, 220 l. ára 30, 36, 40 kr.)

Komlóssy Ferencz. Zelliger József vázlatos életrajza. Külön lenyomat a «Népnevelő» 1886. évfolyamából. (Buschmann F. nyomdája. 8r. 19 l. ára ?)

Koncz József. A marosvásárhelyi evang. reform. kollegium könyvnyomdájának száz éves története. (Maros-Vásárhelyi ev. ref. kollegium nyomdája. 8r. 134 l. ára ?)

Konkoly Miklós. Hulló csillagok megfigyelése a magyar korona területén 1885-ben. (Értekezések a mathematikai tudományok köréből. XIII. k. 2. sz. Magyar akadémia. 8r. 28 l. ára 20 kr.)

Konkoly Miklós. 855 állócsillag spectruma. A déli öv átkutatásának III. része. 0°—15°-ig. Hora XII—XVIII. (Értekezések a mathematikai tudományok köréből. XIII. k. 3. szám. Magyar t. akadémia. 8r. 35 l. ára 20 kr.)

Kont Gyula. A levegő nyomásáról. 27 rajzzal. Dollinger Gyula. Az emberi test elferdüléseiről. 17 rajzzal. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. 57—58. füzet. K. m. természettudományi társulat. 8r. 36 l. ára 25 kr.)

Kont Gyula. Elemi természettan. Első természettani tanulmányul tanítóképezdék, polgári iskolák, ipar- és kereskedelmi tanodák számára. II. változatlan kiadás. (Franklin-társulat. 8r. XII, 268 l. ára 1 frt.)

Koós Gábor. Általános árúisme. Kereskedelmi akadémiák, valamint kereskedők, iparosok, gazdák számára. A legujabb adatok feldolgozásával. III-ik, sok tekintetben javított, több fejezettel bővített kiadás. A szöveg közé nyomott számos ábrával. (Kilián Frigyes. 8r. XXIV. 502 l. ára 3 frt 50 kr.)

Koós Gábor. Technologia. I. A mechanika alapvonalai kereskedelmi és ipartanodák számára s magánhasználatra. Autografált rajzokkal. 2-ik jav. kiadás. (Kókai Lajos. 8r. 1—64 l. és 1—4 tábla. Ára 1 frt 80 kr.)

Korbuly József. Az apa szerelme. Népszínmű 3 felvonásban. (Révai testvérek. 8r. 78 l. ára 50 kr.)

Kormányrendelet a gőzkazánokról. (Pallas irod. és nyomdai részv. társ. 8r. 34, 7, 19 l. ára 15 kr.)

Kormos Alfréd és **Kende Zsigmond**. Magyar kereskedők évkönyve 1887-re. («Magyar Kereskedők Lapja». 8r. 156 l. ára 1 frt.)

Kortársaink. Életrajzi vázlatok. Szerk. dr. Fésüs György. I. II. kötet. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 67, 50, 60, 32, 40, 119, 123 l. ára 4 frt.)

Kossuth Lajos iratai összevont népies kiadásban. Szerkesztette Helfy Ignácz. (Athenaeum r. társulat 8r. 724 l. 22 képpel. Ára 2 frt 50 kr.)

Ifj. Kossuth Péter. A föld felett. I—III. füzet. (Heisler J. nyomdája. 8r. 48 l. ára?)

Kovács Lajos. Bibliai történetek az elemi iskola III - IV. o. számára. Pályadíjat nyert mű. IV. kiadás. (A tiszántúli evang. ref. egyházker. népiskolai könyvkiadványai. I. szám. Egyházkerület. 8r. 100 l. ára 20 kr.)

Kovács János. Kémia polgáriskolák és tanítóképző-intézetek számára. I. rész. (Méhner Vilmos. 8r. 144 l. 53 ábrával. Ára 80 kr.)

Kovács János. Latin-magyar zsebszótár. Q. Horatius Flaccus műveihez. (Pallas-részvénynyomda. 8r. 279 l. ára 1 frt 40 kr.)

Kovács Ödön. Emlékbeszéd Nagy Péter emlékköve leleplezésekor 1887. okt. 29. (Deutschféle nyomda, 8r. 19 l. ára?)

Kovács Pál. (Sz.) Otthon. Rajzok. Tárczaczikkek. Szentes. Stark Nándor. 8r. 151 l. ára 40 kr.

Kovács Pál. Magyar közigazgatási jog. A legujabb törvények és rendeletek s a legkiválóbb forrásművek alapján. II. kiadás. I. kötet. Bevezető és általános rész. II. kötet. Különös rész. 1. füzet. Népességi közegészségügy. (Kecskemét. Scheiber József. 8r. 264. l. A teljes mű ára 3 frt 60 kr.

Kovács Pál. Büntetőjogi értekezések. I. Szabadakarat a büntetőjogban. II. A halálbüntetés elmélete. (Kecskemét. Szerző. 8r. 42 l. ára?)

Kovács Pál. A jogakadémiák kérdéséhez. (Kecskemét. Szerző. 8r. 17 l. ára?)

Kovács Pál. Közigazgatásjogi értekezések és irányczikkek. I. Izraelita anyakönyvek. II. Házassági jogrendszerünk. III. Rendészet. IV. Közigazgatási reform. V. Municzipalizmus, parlamentarizmus. (Kecskemét. Szerző. 8r. 43 l. ára?)

Kovács Pál. Magyar közigazgatási jog. Jogtanulók, államvizsgák, szi-

gorlatok és ügyvédi vizsgákra készülők, valamint közigazgatási tisztviselők használatára. A legujabb közigazgatási törvények, ugymint a törvényhatóságokról, községekről és a fegyelmi eljárásról szóló 1886. XXI., XXII. és XXIII. t-cz.-ek alapján átdolgozott 2-ik kiadás. I. kötet. Bevezető és általános rész. (Kecskemét. Scheiber József. (8r. VII, 1—184 l. A teljes mű ára 3 frt. 60 kr.)

Kovács Samu. Visszaemlékezések 1830—1850. (Deés. Szerző. 8r. 156 l. 1 frt.)

Kovács Gyula. Felelet, báró Roszner Ervin «Régi magyar házassági jog» czimű munkájára. (Pallas 8r. 53 l. ára 60 kr.)

Kozma Gyula. Általános földrajz. Polgári és keresk. iskolák s tanítóképezdék használatára. II. kiadás. (Eggenbergerféle könyvkereskedés. 8r. 211 l. 54 térképpel és számos ábrával ára 1 frt 20 kr.)

Kölcsey Ferencz minden munkái. III. kiadás. 13—18-ik füzet. (Magyar klassikusok. 13—18. füz. Franklin-társulat 8r. V, 272, VI, 279, l. füzetje 30 kr.)

König. Vallásos iratok magyar nyelven 75. szám: Pálmaágak. VII. 2. kiadás. VIII., XI., XVI., 2. kiadás XVIII., XX. Elbeszélés gyermekek számára. A lübeki kőszobor. Egy szerencsés keresztelő. Wyanda az indus leány. (Hornyánszky Viktor. 8r. 28., 29., 40., 17., 18. l. egyes füzet ára 3 kr.)

König Gyula. Analizis. Bevezetés a mathematika rendszerébe. A magyar t. akadémia megbizásából. I. kötet. (Eggenbergerféle könyvkereskedés. 8r. 712 l. 5 frt 60 kr.)

König Gyula. A dinamika alapegyenleteinek jelentéséről. (Értekezések a mathematikai tudományok köréből. XIV. kötet. 1. szám. Akadémia 8r. 43 l. 30 kr.)

Könyvecske, Kazán nyilvántartási. (Pallas irod. és nyomdai részv. társ. 8r. 23 l. ára 6 kr.)

Könyvek, Jó. Tolnai L., Mayer M., Váradi A., Vaskovits J., Hajnóczy, Vajda János, P. Szathmáry K., Barna J., Váradi A., Rédiger G.)

Könyvek, Protestáns népiskolai tára. IV. szám. Bibliai történetek iskolai és házi használatra. Irta Turcsányi A. M. II. rész felsőbb elemi osztályok és középiskolák számára. (Hornyánszky Viktor. 8r. 161 l. 24 képpel ára 40 kr.

Könyvesháza, A magyar ifjuság. Szerkeszti Fésűs György. Kiadja Stampfel Károly Pozsonyban. 19—22. füzet. (L. Aczél József, Hahn Ottó, Kürnberger Hedvig, Sann János.)

Könyvkiadványai, A tiszántuli ev. ref. egyházkerület, népiskolai. I—II., IX., X., XI., XII. (L. Kovács Lajos, Dóczy Gedeon, Gergelyi Károly és Kovács Lajos.)

Könyvtár, Érdekes. Szerkeszti és kiadja Kormos Alfréd. I, VII. kötet. Kleist Henrik: Heilbronni Katicza vagy a tűzpróba. Fordította és bevezette Reviczky Gy. Az apai örökség. Elbeszélés. (Neuwald Illés nyomdája. 8r. 118., 107 l. egyes f. ára 50 kr.)

Könyvtár, Gimnáziumi. Kiadja a sárospataki irodalmi kör a főiskola költségén. 9., 10 kötet. (L. Molnár Lajos.)

Könyvtár, Közhasznu családi. Kiadja a Franklin-társulat. 29., füzet. (L. Beniczky Irma.)

Könyvtár, Nemzeti. Szerk. Abafi Lajos. 179, 180. füzet. (L. Pulszky Ferencz.)

Könyvtár, Nemzeti. Szerk. Abafi Lajos. XXXIX. XLI. köt. (L. Péczeli József, Vachot Sándorné.)

Könyvtár, Olcsó. Szerkeszti Gyulai Pál. Kiadja a Franklin-társulat. 7., 27., 214., 216., 222., 224—235. szám. (L. Kármán József, Planche Gusztáv. Petrarca, Schiller, Storm Tivadar, Corneille Péter, Czuczor, Racine, Prescott, Brough, Dahn Felix, Gyulai, Norris, Csengeri, Eckstein, szerb népdalok, Dugonics, gróf Hofmannsegg, Coppée, Scribe és Vander-Burch, Pulszky Ágost, Szigligeti Ede.)

Könyvtár, Unitárius kis. Szerkeszti Derzsi Károly. 26—33, szám. (Derzsi Károly, Carpenter E. J.)

Könyvtár, Vasárnapi. Szerk. Hajnik Károly. II. folyam. 8. szám. (L. Gaal.)

Könyvtára, Nemzeti szinház. 59. sz. (L. Giocosa Giuseppe.) Hiemer, Millet és Levallois, Ábrányi Emil, Szigligeti Ede.) 92., 152., 154., 158.

Könyvtára, A magyar nemzet családi. 10., 30., 31., 38., 39., 155., 156., 142. füzet. (L. Jókai Mór, Arany János, Szemere Bertalan, b. Eötvös József, Turgenjev Iván.)

Könyvtára, Tanulók. Latin és görög classicusok fordítása és magyarázata. Szerkeszti Dávid István. Kiadja Stampfel Károly Pozsonyban 42., 43., 44. füzet. (L. Cicero, Homeros, Ovidius.)

Kölcsey-egyesület, A, évkönyve az 1886-ik évről. Szerkesztette Dömötör László. Kiadja a Kölcsey-egyesület. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8r. 101 l. ára?)

Költőkből, Zsidó. Fordította Kecskeméti Lipót. (Athenaeum r. társulat. 8r. 230 l ára 1 frt 30 kr.)

Költségvetés, Állami, a magyar korona országai részére az 1888. évre. I—VIII. füzet mellékletekkel. (M. k. államnyomda. 4r. 23, 99, 36, 70, 260, 123, 94, 58, 137, 143, 74, 94, 36, 56, 53, 132, 10 l. ára?)

Köpeczi B. József. Appel Ignácz hangszerész czentrális czimbalom árjegyzéke. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. 8r. 16 l. ára?)

Köpeczi Bocz József. A Nyárád völgye. A m. földrajzi társaság által 1884-ben első pályadíjjal koszoruzott mű. (Temesvár. Steger Ernő nyomdája. 8r. 39 l. ára?)

Környei János. Tanító az iskolában. Rövid útmutatás arra: Miként lehet a népiskolában jó fegyelmet tartani s helyesen oktatni. Tanítók és tanítókká lenni akarók számára. Kehr Károly «Praxis der Volksschule» czimü műve nyomán. Hazai viszonyaink s az eredeti mű 10-ik kiadásának szemelőtt tartásával újra átdolgozta Gyertyánffy István. (Lampel R. 8r. 294 l ára 1 frt 50 kr.)

Kőrösi József. Az 1886. évi julius hó 1-én tartott népösszeirás eredményei. (Budapest főváros statisztikai hivatalának közleményei. XXI. Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 48 l. ára 70 kr.)

Kőrösi József. A statisztika statisztikája. Adalék a demografia fejlődésének történetéhez. Különlenyomat a «Nemzetgazdasági Szemle» XI. évf. 5—6. füzetéből. (Athenaeum részvénynyomda. 8r. 22 l. ára?)

Kőrösy László. Esztergom. (Grill K. udv. könyvkereskedése. 16r. 456, 42 l. ára 1 frt 20 kr.)

Kőváry Béla. Verőfényes napok. Humoreszkek. (Szombathely. Gábriel és Poszlavszky nyomdája. 8r. 140 l. ára 1 frt.)

Közleményei, Budapest főváros statisztikai hivatalának. XXI. (L. Kőrösi József.)

Közleményei, A pozsonyi természettudományi és orvosi egylet, új folyam. 6. füzet. 1884—1886. Verhandlungen des Vereins für Natur- und Heilkunde zu Pressburg. (Pozsony. Egylet. 8r. 250 l. ára?)

Közlemények, Hadegészségügyi. (L. Farkas László.)

Közlemények, Mathematikai és természettudományi, vonatkozólag a hazai viszonyokra. Kiadja a magyar t. akadémia. Szerkeszti Eötvös Loránd. XXII. kötet. 1., 2., 3., 4., 5.. 6. szám. (L. Roth Samu. Örley László, Lendl Adolf, Daday Jenő, Lovassy Sándor.)

Közlemények, Nyelvtudományi. Kiadja a magyar tudományos akadémia. Szerkeszti Budenz József. XX. kötet. 3. füzet. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 476 l. ára 3 frt.)

Közlemények, Távirászati. Kiadja a közmunka- és közlekedésügyi m. k. miniszterium távirdaosztálya. 1887. évi folyam. 1—2. füzet. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 102 l. ára?)

Kramer Nándor. Az egyenes adótörvények, szabályok és rendeletek betűsoros könyve. Az 1886. év végeig megjelent adótörvények, p. ü. miniszteri utasítások, szabályok és rendeletek, valamint p. ü. közigazgatási birósági döntvények és elvi határozatok alapján az egyenes adóügyekben eljáró hivatalok, tisztviselők s azonkívül közigazgatási hivatalok, jegyzők és ügyvédek s magánfelek használatára. (Szombathely. Özv. Seiler Henrikné 8r. VII, 172 l. ára 2 frt.)

Kresz Géza. A VI. nemzetközi közegészségügyi és demografiai kongresszus kritikai méltatása. (Pallas részvénynyomda. 8r. 40 l. ára?)

Kriesch János. A természetrajz elemei. Növénytan. 15. kiadás. Átdolgozta Simonkai Lajos. (Nagel Bernát. 8r. 98 l. ára 70 kr.)

Križkó Pál. A körmöczbányai vártemplom helyreállításának története. (Rudnyánszky A. nyomdája. 8r. 19 l. két rajzzal. Ára?)

Krupec István. A tudományos, különösen az egyháztörténeti seminariumokról. Külön lenyomat a «Prot. Egyház és Iskolai Lap» 30. évfolyamából. (Deutsch M.-féle nyomda. 8r. 50 l. ára?)

Kudovich Gáspár. Társadalmunk problemái és azok megoldási módja. (15 l. ára 20 kr.)

Kun László. A magyar ügyvédség történelme a legrégibb időktől máig. I., II. füzet. (Neuwald Illés nyomdája. 8r. 1—128 l. egy füzet ára 50 kr.)

Kun Zoltán. A gégetükrészet s annak ellenőrzése mellett a heveny és idült hurutos gégelob és szövődményeinek helybeli gyógykezeléséről a vizs-

gálathoz szükséges műszerek bemutatásával. (Sárospatak. Steinfeld Béla nyomt. a ref. főiskola betűivel. 8r. 57 l. 36 ábrával. Ára 60 kr.)

Kunos Ignácz. Ozmán-török népköltési gyűjtemény. Szóbeli gyűjtés után gyűjtötte —. I. kötet. Ozmán-török népmesék. (Akadémiai könyvkereskedés. 8r. XLV, 328 l. ára 2 frt 30 kr.)

Kunszigethi Mihály. A kereszt diadala vagyis a keresztény kibékülése Istennel és bejutása az örök dicsőségbe. Imakönyv minden állapotbeli keresztények számára. (Winterberg. Steinbrener J. 24r. 544 l. ára 1 frt.)

Kuttner Sándor. Kis világtörténet a magyar irodalom rövid vázlatával. Nép- és polg. tanodák és magániskolák használatára. Átdolg. Mayer Miksa. VIII. jav. kiadás. (Lampel R. 8r. 176 l. ára 60 kr.)

Kuttner Sándor. Első oktatás a magyarok történetében kérdések és feleletekben. Átdolg. Mayer Miksa. XVII. jav. és Szemlér Mihály által rajzolt képekkel bőv. kiadás. (Lampel R. 8r. 60 l. ára 30 kr.)

Kuttner Sándor. Magyarország története a magyar irodalom-történet rövid vázlatával. Felsőbb elemi, polgári tanodák és magániskolák használatára. Sajtó alá rendezte Mayer Miksa. (Lampel R. 8r. 117 l. ára 40 kr.)

Kuttner Sándor és **Mayer Miksa**. Első oktatás a földrajzban. Különös tekintettel a magyar birodalomra. Kérdések és feleletekben. 34-ik jav. kiadás. (Lampel R. 8r. 104 l. ára 40 kr.)

Kuttner Sándor — Mayer Miksa. Első oktatás a földrajzban, különös tekintettel a magyar birodalomra. Kérdések és feleletekben. Sajtó alá rendezte Suppan Vilmos. XXXIV. jav., földrajzi képekkel és az osztr.-magyar monarchia térképével ellátott kiadás. (Lampel R. 8r. 56 l. ára 30 kr.)

Kuttner Sándor — Mayer Miksa. Kis természettan a nép- és leányisk. számára. Átdolg. Suppan Vilmos. VII. jav. kiadás. 42 ábrával. (Lampel R. 8r. 56 l. ára 30 kr.)

Kuttner Sándor — Mayer Miksa. Kis általános földirat, különös tekintettel a magyar királyságra. A bibliai földirat rövid vázlatával. Átdolg. Suppan Vilmos. XXIII. képes és a legujabb adatok után kidolgozott kiadás. (Lampel R. 8r. 158 l. ára 48 kr.)

Kühne Ferencz. Méhészeti káté. A magyar orsz. méhészeti egyesület által pályadíjjal jutalmazott mű. II. kiadás. (Hornyánszky Viktor. 8r. 192 l. 1 forint.)

Kürnberger Hedvig. A selmeczi bányában. Elbeszélés. (A magyar ifjuság könyvesháza 21. füzet. Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 82 l. négy szinezett képpel, ára ?)

Laboulaye Edouard. Lengyelország első felosztása. Francziából ford. Ribáry Ferencz. Uj kiadás. (Ráth Mór. 8r. 120 l. ára 40 kr.)

Lajos bácsi. Nemzeti képeskönyv. Mulattató és tanulságos képek és versek. Szentes. Stark Nándor. 4r. 10 l. ára 50 kr.

Laky Imre. A világ zajából. Rajzok, elbeszélések. (Debreczen. Telegdi K. Lajos. 8r. 125 l. ára 1 frt.)

Laky Dániel. Földrajz népiskolák számára. Negyedik javított kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 54 l. ára 16 kr.)

Laky Dániel. Földrajz gymnasiumok számára. I. köt. Európa földrajza. 4-ik kiad. (Dobrowszky és Franke. 8r. 120 l. ára 70 kr.)

Laky Dániel. Ugyanaz. II. köt. Ázsia, Afrika, Ausztrália és Amerika. 2-ik kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 102 l. ára 60 kr.)

Laky Dániel. Földrajz a gymnasiumok számára. I. kötet. A magyar királyság és a földközi tenger környéke. 3. kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 158 l. ára 90 kr.)

Landau Alajos és Wohlrab Flóris. Rajzoló geométria és vetűlettani elemek. A gymnasiumok II. (s részben IV.) oszt. számára. IV. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 106 l. három levélnyi rajzokkal, 1 frt.)

Láner Gyula. Az osztrák-magyar hadsereg katonai nevelő és képző intézetei, különös tekintettel a népfölkelési utasításra. (Grill K. 8r. 80 l. ára 60 krajczár.)

Lanfranconi Enea. Az alsó Duna szabályozása és az árvizek Magyarországon. (Pozsony. Angermayer Károly. 2r. 5 kéthasábos l. ára?)

Lange Henrik új iskolai atlasza huszonhárom szinezett lapon. Magyar nyelvre fordította és a hazai iskolák használatára alkalmazta dr. Cherven F. 9-ik jav. kiadás. (Lampel R. 4r. 23 térkép, ára 70 kr.)

Láng Ferencz. A dohányrásza-nevelés okszerű módja. III. jav. kiadás. (Szeged, Várnai L. 8r. 16 l. ára 20 kr.)

Láng Ferencz. A dohányrásza nevelés okszerü módja. (Szeged, Endrényi testvérek. 8r. 17 l. 1 tábla. ára 20 kr.)

Láng Lajos. Magyarország statisztikája. Keleti Károly és Jekelfalussy József közreműködésével. II. kötet. Magyarország gazdasági statistikája. (Athenaeum részvénynyomda. 8r. 680 l. ára 5 frt.)

Láng Lajos. A közép oktatás hazánkban (1867—1886.) (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. IX. k. 3. szám. Magyar akadémia. 8r. 57 l. 40 kr.)

Láng Mihály. Magyar-szerb szótár a «Nyelvgyakorló»-hoz. (Lauffer Vilmos. 8r. 14, 27 l. ára 20 kr.)

Láng Mihály. Magyar-román szótár a «Nyelvgyakorló»-hoz. (Lauffer Vilmos. 8r. 15, 29 l. ára 20 kr.)

Láng Mihály. Magyar-tót szótár a «Nyelvgyakorló»-hoz. (Lauffer Vilmos. 8r. 15, 28 l. ára 20 kr.)

Láng Mihály. Abécé- és olvasókönyv, a magyar olvasás és magyar beszéd tanításához. A német, román, tót és szerb tannyelvü népiskolák számára. I. rész. (Lauffer Vilmos 8r. 51, 20 l. ára 30 kr.)

Láng Mihály. Magyar nyelvgyakorló a magyar beszéd tanításához. Német, tót, román és szerbajku felnőttek és I. foku ipariskolai növendékek számára. 2. kiadás. (Lauffer Vilmos 8r. 37, 40, 111, 55 l. ára 1 frt 20 kr.)

Lasz Samu. A rovarok az iparban és kereskedelemben. (Győr, Gross Gusztáv és társa nyomdája. 8r. 33 l. ára?)

Lasz Samu. Egy agg tudósról. Emlékezés Lewis Lajosról. Ein greiser Gelehrter. (Rózsa K. és neje nyomdája. 8r. 31 l. ára?)

Lauko Albert. Egyetemes földrajz a reáliskola I—II. oszt. számára. (Eggenberger. 8r. 102 l. 70 kr.)

László Károly. Naplótöredék az 1849-iki menekűlteket, internáltakat, különösen Kossuthot és környezetét illetőleg, Törökországban és az amerikai egyesült államokban. (Franklin-társulat. 8r. 240 l. ára 2 frt.)

Lázár Pál. A locomobilok kezelése, számos ábrával. (Orsz. gazd. egyesület 8r. 247 l. ára ?)

Lederer Sándor. A mezőgazdasági hitelszövetkezetekről. (Grill K. 8r. 44 l. ára 20 kr.)

Léhmann Róbert. Váltó-, bank- és tőzsdeisme. Kereskedelmi középiskolák második osztálya számára, valamint magánhasználatra a legujabb miniszteri tanterv alapján. (Kolozsvár. Lehmann és Báldi. 8r. 256 l. ára 2 frt 50 kr.)

Lehr Albert és Riedl Frigyes. Magyar olvasókönyv. II. kötet. A középiskolák II. oszt. számára. II. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 206 l. 1 frt 20 kr.)

Lendl Adolf. Adatok a pókok boncz-, szövet- és fejlődéstanához. Idegrendszer. (Fanda József nyomdája. 8r. 32 l. két táblával. ára ?)

Lendl Adolf. A magyarországi Tetragnatha félékről. (Mathematikai és természettudományi közlemények. XXII. k. 3. szám. Magyar t. akadémia. 8r. 119—156 l. öt táblával. 50 kr.)

Lendvay Benő. A hülyeség (cretinismus) Csallóközben. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8r. 52 l. egy térképpel, ára ?)

Lengyel Béla. Jelentés az ásványvíz vegyelemző intézet működéséről 1886-ban. A vallás- és közokt. m. kir. ministernek előterjeszti. — (Pesti Lloyd társ. nyomdája. 8r. 15 l. ára ?)

Lengyel Samuné. (Matákovics Teréz.) Gyakorlati kézikönyv a női ruhaszabászat gyors és sikeres megtanulásához. Intézetek, leányiskolák, tanítónők számára és magánhasználatra. Könnyen felfogható modorban előadva a mértékvétel és szabásminták rajzolása. 9 ábrával, 1 melléklappal. II-ik jav. kiad. (Grimm Gusztáv k. 4r. 15 lap szöveg, 9 tábla és 1 melléklet, ára 2 frt.)

Lengyel Sándor. Gyakorlati számoló könyv polgári és kereskedelmi iskolák használatára számos feladattal. I. rész. 1. füzet. 3-ik átdolg. kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 127 l ára 60 kr.)

Lengyel Sándor. Ugyanaz. I. rész. 2-ik füzet. 2-ik átdolg. kiadás. (Dobrowszky és Franke 8r. 165 l. ára 80 kr.)

Lengyel Sándor. Ugyanaz. II. rész. 2-ik füzet. (Dobrowszky és Franke, 8r. 110 l. ára 60 kr.)

Lenkei Ferencz. Életem emlékei. (Révai test. 8r. 132 l. ára 80 kr.)

Lévay István és Vida Aladár. Magyar-görög és görög-magyar szótár. Főgymn. használatára. 2-ik jav. és bőv. kiadás. (Lampel R. 8r. 188, 229 l. ára 4 frt.)

Lévai Izor. Közegészségtan tekintettel a gyermeknevelésre. III. kiadás (Szabadka. Szerző. 8r. 54 l. 20 kr.)

Levelező, Általános kereskedelmi, tizenöt nyelven. Magyar rész. (Stuttgart. Maier Gyula. 8r. 90 l. két márka.)

Liebald Béni. Gyümölcsészeti egyveleg a gyakorlat és tapasztalat teréről. (Hornyánszky Viktor 8r. 183 l. ára 1 frt.)

Liebermann Leo. Egyszerű módszer a szőlőtalajok phylloxeramentességének vizsgálatára. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 14 l. ára?)

Liptai Kornél. Egy reporter legujabb fölfedezései Budapesten. (Robicsek Zsigmond. 8r. 168 l. ára?)

Lloyd, A pesti, évkönyve 1886-ra. Jahrbuch des Pester Lloyd für 1886. (Pesti Lloyd társ. nyomdája. 8r. 211 l. ára?)

Lockroy és Morvan. Jó éjt Pantalon úr! Opera. (A magy. kir. operaház könyvtára 27. szám. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 44 l. ára?)

Losonczy Gyula. Magyarország közgazdasági politikájának tévedései. (Athenaeum részvénynyomda. 8r. 32 l. 30 kr.)

Losonczy László. Magyar nyelv- és irálytan. Gyakorlati alapon. I. rész. A II, III. és IV. osztály tananyaga. 4-ik átdolg. kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 80 l. ára. 20 kr.)

Losonczy László. Az V. és VI. oszt. tananyaga. 3-ik átnézett kiad. (Dobrowszky és Franke. 8r. 65 l. ára 20 kr.)

Lotze Hermann. Psychologia. Fordította Kármán Mór. (Athenaeum részvénynyomda. 8r. 92 l. 90 kr.)

Lovassy Sándor. Ragadozó madarak magyar elnevezései. Külön lenyomat a Természettudományi Közlöny 215—216. füzetéből. (Pesti Lloyd-társulat nyomdája. 8r. 16 l. ára?)

Lovassy Sándor. Adalékok Magyarország ornithológiájához, vonatkozólag a fészkelési és elterjedési viszonyokra. (M. t. ak. Math. s természett. közlemények. XXII. k. 5. sz. 8r. 213—240 l. 20 kr.)

Lovassy Sándor. Adalékok Gömörmegye madárfaunájának ismeretéhez. (M. t. ak. Math. s természett. közlemények. XXII. k. 6. sz. 8r. 243—267 l. 20 kr.)

Löw Lipót. Bibliai történet zsidó tanulók számára. Magyarra áttette Löw Tóbiás. 6. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 182 l. ára?)

Löw Schwab. Emlékeztetés a vallásban nyert oktatásra. 5-ik kiadás. (Szeged. Traub B. és társa. 8r. 30 l. ára 25 kr.)

Lukácsy Aladár. Miért nincs gyümölcsünk? (Selmeczbánya. Joerges Ágost özv. 8r. 48 l. ára 30 kr.)

Lupi bácsi. Apró szavalmányok apró gyermekek számára. Házi és óvodai használatra. (Nagy-Kanizsa, Fischel Fülöp. 8r. 110 l. ára 60 kr.)

Luther-társaság, A, évkönyve. 1886. I. évfolyam. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 60 l. ára?)

Lutter Nándor. Közönséges számtan című munkájának példatárában előforduló feladatok megfejtésének végeredményei. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 31 l. ára 20 kr.)

Madách Imre. Az ember tragédiája. Drámai költemény. Zichy Mihály 15 képével, fénymetszetben. (Athenaeum r. társulat. 4r. 229 l. ára 12 frt.)

Madách Imre. Az ember tragédiája. Drámai költemény. II. népies kiadás. (Athenaeum r. társulat. 8r. 194 l. ára?)

Madarassy László. Eldorádó. Regény az amerikai életből. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 246 l. ára?)

Madzsar János. Számtani példatár. II. füzet a népiskolák II. oszt. számára. III. kiadás. (Zilahy Sámuel. 8r. 47 l. ára 20 kr.)

Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal. Szerkeszti és kiadja az országos magyar kir. statistikai hivatal. XI—XII. füzet. 1886. 1887. I—VII. füzet. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 4r. 69 lapos füzetek, ára ?)

Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal. Szerkeszti és kiadja az országos magyar kir. statisztikai hivatal. 1886. január—deczember. 1887. január—junius félév. Ungarns Waarenverkehr (Athenaeum-részvénynyomda. 2r. 81, 81 l. ára ?)

Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal. Összesítés. 1887. I. füzet. Január. (Orsz. statiszt. hivatal. Ivrét. 35 l. ára 60 kr.)

Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal 1887. II. füzet. Február hó. (Orsz. statist. hivatal. 4r. 35 l. ára 50 kr.)

Magyarország áruforgalma Ausztriával és más országokkal. Kiadja az orsz. statisztikai hivatal. 1887. VIII. füzet. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 4r. 35 l. ára ?)

Maislis Mór. A polgári perrend repertoriuma. 3. kiadás. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 208 l. 1 frt 30 kr.)

Major Károly. A magyar ezópi meseirás története. Irodalomtörténeti tanulmány. (Kolozsvár. Ev. ref. koll. nyomdája. 8r. 50 l. ára ?)

Makay Dezső. Visszapillantások hazánk régi igazságszolgáltatási viszonyaira. (Árpád-korszak.) (Nagykanizsa. Szerző. 8r. 241 l. ára 2 frt.)

Mangold Lajos. A magyarok oknyomozó történelme. Az új tanterv alapján. II. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 264 l. ára 1 frt 60 kr.)

Mangold Lajos. A magyarok története a középiskolák és polgári isk. használatára. Térképekkel és illusztrációkkal. 3. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 127 l. ára 80 kr.)

Margitai József. Rövid zsebszótár. Segédkönyv a horvát és magyar nyelv megtanulására. Különösen Margitai József «Horvát nyelvtan» és Molnár-Ahn «Gyakorlati tanfolyam a magyar nyelv gyors és könnyü elsajátítására» czímü munkák használatához. I. Magyar-horvát rész. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 112 l. ára 60 kr.)

Mariska Vilmos. A magyar pénzügyi törvényisme kézikönyve. 4. kiad. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. XVI, 575 l. ára 4 frt.)

Marka Imre és **Rózsa József**. Német eredeti után kiadják. A katholikus vallás tankönyve. Közép- és felsőbb iskolák részére. I—III. kötet. (Temesvár. Csanádegyházmegyei nyomda. 8r. 168, 148 l. ára 2 frt 40 kr.)

Márki Sándor. Földrajz. Gymnasiumok I—II. oszt. számára. A legujabb miniszteri utasítások nyomán. I—II. füzet. (Franklin-társulat. 8r. 120 l. 54 képpel 80 kr., 124 l. 87 képpel 80 kr.)

Márki Sándor. Az osztrák-magyar monarchia politikai földrajza. A gymnasiumok III. oszt. számára. (Franklin-társulat 8r. 63 l. 12 térképpel. Ára 50 kr.)

Markovits Arnold. Spartacus és a rabszolgaháboru. (Szombathely. Bertalanffy József nyomdája 8r. 45 l. ára ?)

Márkus József. (Satanello.) A tilosban. (Robicsek Zsigmond. 8r 158 l. ára ?)

Máriássy Béla. A magyar törvényhozás és Magyarország történelme Ulászlótól I. Miksáig. (Győr. Szerző. 8r. 469 l. ára 5 frt.)

Máté Sándor. Pauler Tivadar élete és művei. (Külön lenyomat a Figyelő XXIII. kötetéből. Rudnyánszky A. nyomdája. 8r. 40 l. ára ?)

Mayer M. Az életmentő. (Jó könyvek. 42. sz. Révai testvérek. 8r. 24 l. ára ?)

Mayer Miksa. Rövid alkotmánytan népiskolák számára. 13-ik, a legujabb törvényekkel bőv. és jav. kiadás. (Lampel R. 8r. 28 l. ára 16 kr.)

Mayer Miksa. Rövid alkotmánytan népiskolák számára. XVI. legujabb törvényekkel bőv. és jav. kiadás. (Lampel R. 8r. 28 l. ára 16 kr.)

Maywald József. Görög gyakorlókönyv. A gymnasiumok V. oszt. számára. (Rudnyánszky A. nyomdája, 8r. 156 l. ára 1 frt.)

Maywald József. Görög nyelvtan. Gymnasiumi használatra. (Kókai Lajos. 8r. IV, 243 l. ára 1 frt 60 kr.)

Mazeppa vagy a halál lovaglása vadonban. Magyarra szabadon átdolgozta Mártonffy Frigyes. Knote és Kubin kiadása. (Neuwald Illés nyomd. 8r.)

Medveczky Frigyes. Társadalmi elméletek és eszmények. Kritikai adalékok a társadalmi eszmék fejlődéstörténetéhez. (Magyar t. akadémia. 8r. 410 l. ára ?)

Melcher Alajos. Levelek egy fiatal lelkészhez. Fordította Kiss János. I. kötet. (Temesvár. Csanádegyházmegyei nyomda. 8r. 395 l. ára 1 frt 60 kr.)

Melles Demeter egyházi beszédei. 1—4. füz. (Gör. szert. kath. Hitszónok. 1. évf. 1—4. füz.) (Ungvár. Lévai Mór. 8r. 1—325 l. egy füzet ára 60 kr.)

Mendlik Ferencz és **Schmidt Ágoston.** Rajzoló geometria. I—II. rész. A gymnasiumok I—II. oszt. számára. (Lampel Róbert. 8r. 85, 63 l. 8 táblával. Ára 1 frt 20 kr.)

Mentor, Magyar —. Gymnasiumi és reáliskolai tanulók zsebkönyve az 1887—88. isk. évre. Szerk. Mangold Lajos. VIII. évf. (Pozsony. Steiner Zsigmond. 16r. 190 l. ára 40 kr.)

Mesemondó, Magyar. Kiadja Méhner Vilmos. 21. szám. Gyügyei uram a csikász. 16 l. 2 kr. 22. szám. Székely Mátyás. Elbeszélés. Irta Milesz Béla. 14 l. 2 kr. (Rudnyánszky A. nyomdája. 8r.)

Mészáros Kálmán. Egyházi beszéd a Szent-László-társulat védszentjének évünnepén 1887. július 3. a budapesti szűz Máriáról címzett sz. Ferenczieк templomában. (Athenaeum nyomdája. 8r. 15 l. ára ?)

Michelet. A franczia forradalom története. Fordította de Gerando Antónia. VI. kötet. (Révai testvérek. 8r. 312 l. ára 2 frt.)

Mihálkovics Géza. Emlékbeszéd Henle Jakab felett. (A magyar tudományos akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. IV. köt. 5. sz. Akadémia. 8r. 37 l. 20 kr.)

Miháltz G. Ödön. Korunk iránya és teendői. Társadalmi tanulmány. Külön lenyomat a «Sárospataki Lapok» 1887. évi folyamából. (Sárospatak. Szerző. 8r. 29 l., ára 25 kr.)

Mihály József. Magyar olvasókönyv közép- és polgári iskolák hasznа-

latára. I. rész. 2. kiadás nyelvi és tárgyi magyarázatokkal. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 200 l. 1 frt.)

Mihályfi József. A budapesti közúti vaspályák. (Révai testvérek. 8r. 22 l. és 7 tábla, ára 1 frt 50 kr.)

Mihályi Elek. Sobri Jóska a hires rablóvezér élete és kalandjai. Rubinstein testvérek kiadása. 20—24. füzet. (Deutschféle nyomda. 8r. 690—1511. l. egyes füzet ára 20 kr.)

Mihályi József. Magyar olvasókönyv. Közép- és polg. iskolák használatára. I. rész. 2. jav. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. IV, 200 l. ára 1 frt.)

Mihók Sándor. Magyar Compass. Pénzügyi évkönyv. 1887. XV. évf. (Kilián Frigyes. 8r. 614 l. ára 5 frt.)

Miklós Gergely. Ásványtan a kőzet és földtan alapvonalaival. A polg. isk. I. és III. oszt. és a felső népisk. és tanitóképezdék számára (Mehner Vilmos. 8r. 184 l. 166 ábrával, ára 96 kr.)

Mikszáth Kálmán. A t. ház. III. bővített kiadás. I. füzet. (Singer és Wolfner. 8r. 1—32 l., ára 25 kr.)

Mikszáth Kálmán. Frivol akta. Brezói ludak. A saját ábrázatomról. Bevezetés Jókai Mórtól. 2. kiadás. (Révai testvérek. 32r. 111 l. ára 80 kr.)

Mikszáth Kálmán. Club és folyosó. Politikai ötletek és rajzok. (Révai testvérek. 8r. 221 l. ára 2 frt.)

Mikszáth Kálmán. A jó palóczok. Tizenöt apró történet. Harmadik kiadás. (Légrády testvérek. 8r. 200 l. ára?)

Mikszáth Kálmán. A fészek regényei. Elbeszélések. (Singer és Wolfner. 8r. 166 l. ára 1 frt 50 kr.)

Millet Paul és Levallois Jules. Mátyás király. Dalmű. Fordította Ábrányi Emil. (A nemzeti szinház könyvtára. 154. szám. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 28 l. 40 kr.)

Močnik Ferencz. Számtan a középiskolák I., II. és III. osztálya számára. A 24. eredeti kiadás után a tanítás uj tervéhez alkalmazta dr. Schmidt Ágoston. 16. változatlan kiadás. (Lampel R. 8r. VIII, 240 l. ára 1 frt 20 kr.)

Močnik Ferencz. A geometria elemei összeköttetésben a rajzolással. Közép- és polgári iskolák használatára. Fordította dr. Szabóky Adolf. Az új kiadást átdolgozta dr. Schmidt Ágoston. 7. kiadás. (Lampel R. 8r. 186 l. ára 1 frt 20 kr.)

Močnik Ferencz. Számolókönyv a népiskolák számára. A 18. kiadás után átdolgozta Orbók Mór. Második magyar kiadás. (Pozsony. Drottleff R. 8r. 63 l. ára 20 kr.)

Močnik Ferencz. Számolókönyv a népiskolák számára. Átdolgozta Orbók Mór. Az 5. és 6. osztály számára. (Pozsony. Drottleff R. 8r. 111 l. ára 40 kr.)

Močnik Ferencz. Számolókönyv a népiskolák számára. Átdolgozta Orbók Mór. A 3. osztály számára. (Pozsony. Drottleff R. 8r. 48 l. ára 20 kr.)

Mocsári Béla. Bélyeg- és illetékügyi jogesetek. A magy. kir. pénzügyi közigazgatási bíróság 1884—1886. évi döntvényeiből és elvi határozataiból kivonta és tárgyrokonság szerint csoportosította M. B. Birósági, törvényható-

sági, árvaszéki és pénzügyi tisztviselők, lelkészek, kir. közjegyzők, ügyvédek, községi jegyzők, pénzintézetek és az adózó közönség használatára. (Szeged. n.-8r. VIII, 203 l. ára 1 frt.)

Id. **Mogyorósy János**. A hős honvédleány. Történelmi életrajz a szabadságharczból. (Arad. Réthy Lipót és fia nyomdája. 8r. 25. l. 20 kr.)

Molnár György. A zsöllér leány. Népszinmű 3 felvonásban. Zenéjét szerzé Dankó Pista. A dalok Pósa Lajos költeményei. Kézirat gyanánt. (Szeged. Endrényi testvérek. 8r. 79 l. ára 50 kr.)

Molnár Gyula. Első álmaim. Beszélyek. Kiadja Fischel Fülöp. (Nagykanizsa. 8r. 432 l. 1 frt.)

Molnár Gyula. Drámai költemények. (Nagykanizsa. Fischel Fülöp. 16r. 155, 140, 177, 211 l. ára 1 frt 50 kr.)

Molnár Gyula. Drámai költemények. Zoárd. Musztafa. Saul király. Rövidlátók. (Zombor. Szerző. 8r. 211 l. 1 frt 50 kr.)

Molnár István. A szőlőmüvelés és borászat kézikönyve. II. kiadás. (Athenaeum r. társulat. 8r. 431 l. 169 ábrával. ára 3 frt.)

Molnár Lajos. Magyar olvasókönyv a középiskolák II. osztálya számára. I—II kötet. (Gimnáziumi könyvtár. 9—10. köt. Sárospataki ref. főiskola 8r. 144 l. 90 kr. 152 l. 90 kr.)

Molnár Viktor. A genfi conventio. A kolozsvári m. k. tudományegyetem által pályadíjazott mű. (Lampel Róbert. 8r. 112 l. ára ?)

Monarchia. Az osztrák-magyar irásban és képben. Rudolf trónörökös kezdeményezéséből és közremunkálásával. Bevezető rész 1—19. füzet; Magyar rész 1—14. füzet; Osztrák rész 1—18. füzet. 1—51. füzet. (M. kir. államnyomda. 4r. 1—594 l.; 1—448 l.; 1—576 l. egy füzet ára 30 kr.)

Monostori Károly. Az állatok ragályos-járványos betegségei és a védőoltás. (Buschmann F. nyomdája. 8r. 50 l. ára ?)

Monumenta vaticana historiam regni hungariae illustrantia. Vatikáni magyar okirattár. Első sorozat. Első kötet. Pápai tizedszedők számadásai. 1281—1375. (Szent István társulat. 4r. LXXVII, 520 l. ára hollandi papiron 10 frt, velinen 8 frt.)

Morócz Jenő. Költemények. (Pozsony. Drodtleff R. 8r. 51 l. ára 20 kr.)

Moson megye védnöksége alatt álló mosonmegyei történelmi és régészeti egylet 1886. évi elnöki jelentése. Felolvastatott az egyletnek 1887. évi február 28-án tartott közgyűlésen. (Magyar-Óvár. Czéh Lajos nyomdája. 8r. 33 l. ára ?)

Müller Adolf magyar nyelvtan a népiskolák 3. oszt. számára. (Révai Leo. 8r. 52 l. ára 24 kr.)

Munkácsi Bernát. Votják népköltészeti hagyományok. A magyar tud. Akadémia megbízásából gyűjtötte és ford. (Akadémiai könyvkereskedés. 8r. XV, 335 l. ára 2 frt.)

Munkácsi Kálmán. A szív életéből. Elbeszélések. (Aigner Lajos. 8r. 269 l. ára 2 frt.)

Munkálatai, A magyar orvosok és természetvizsgálók 1886. augusz-

tus 22—26-ikáig Buziás-Temesvárott tartott XXIII. vándorgyűlésének történeti vázlata és. Szerkesztették Staub Móricz és Schächter Miksa. (Rudnyánszky A. nyomdája. 8r. 291 l. ára?)

Munkálatok. Kiadta a budapesti növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolája. 50. évfolyam. II. kötet. Iskolánk kiadványai. Költemények. Egyházunk küzdelme a boszniai Bogumil eretnekekkel. Ratzinger György. Az egyházi szegényápolás története. A II. k. u. ford. a bp. növendékpapság. (Buschmann nyomdája. 8r. 250, 283 l. ára?)

Munkálatok. Kiadja a csanádi növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolája. XIX. kötet. Természettudomány és szentirás a teremtéshez való viszonyukban. Irta Güttler Károly. (Temesvár. Csanádegyházmegyei nyomda. 8r. 325 l. 2 frt.)

Murray Christie. Gabriel Kenyon. Regény. (L. Pallaskönyvtár II. évfolyam 12. szám. Pallas-nyomda. 8r. 264 l. 60 kr.)

Muszkalay Tivadar. Ujabb költemények. (Sárospatak. Ref. főiskola nyomdája. 8r. 231 l. 1 frt 20 kr.)

Muzeum-egylet, Az erdélyi, bölcselet-, nyelv- és történelemtudományi szakosztályának kiadványai. IV. kötet. 1. füzet. (Kolozsvár. Ev. ref. koll. könyvnyomdája. 8r. 72 l. ára?)

Művészek, Magyar. Műtörténelmi vázlatok képekkel. Szerk. Szana Tamás. (Révai testvérek. 4r. 253 l. és 15 kép, ára 2 frt.)

Nádaskay Béla. Állati szülészettan vagyis a vemhesség és az ellésről szükséges tudnivalók. (Szerző. 8r. 115 l. 1 frt.)

Nagy bácsi. Legujabb budapesti magyar-német kis köszöntő, versekben és prózában. Neuester Budapester ungarisch-deutscher kleiner Gratulant in Versen und Prosa. (Ruzitska Ármin. 16 r. 76 l. ára 30 kr.)

Nagy Antal. Hitelemzés példákban, vagyis: a katholikus hit- és erkölcstan rövid foglalata. Gyakorlati segédkönyv egyházi szónokok, hitelemzők, tanítók s nevelők számára. III. kötet. A malaszteszközökről. 2-ik rész. (Komárom. Ziegler Károly nyomdája. 8r. 469—1091 l. ára?)

Nagy Ernő. Magyarország közjoga. (Államjog.) (Eggenbergerféle könyvkereskedés. 8r. 286 l. 2 frt 40 kr.)

Nagy Mira. A svéd gyógytestgyakorlat elemei. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 107 l. ára?)

Napló-töredék az 1849-iki menekülteket, internáltakat, különösen Kossuthot és környezetét illetőleg, Törökországban és az amerikai egyesültállamokban. László Károlytól. (Franklin-társulat. 8r. 240 l. 2 frt.)

Nászai Mór. Indítvány a végleges vízmű tárgyában. Indokolással. (Athenaeum nyomdája. 8r. 16 l. ára?)

Négyesy László. Magyar vers. Általános verstani elvek. A magyar vers szerkezete. K. l. az egri kath. főgymn. 1886—87. évi értesítőjéből. (Eger. Érseki lyceum nyomdája. 8r. 96 l ára?)

Németh Péter. A kir. Curia teljes ülései megállapodásai. Az 1881. LIX. t. cz. 4. §-a értelmében az ügyek eldöntésénél irányadók. A m. kir. igazságügyminister úr megbízásából kiadja I. füzet. Polgári jogi döntvények

1—37. szám. Büntető jogi döntvények 1—61. szám. (Eggenberger-féle könyvkeresk. 8r. XIV, 304 l., ára 2 frt.)

Németh Susanna. Magyar szakácskönyv. 11. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 318 l. ára 80 kr.)

Némethy Lajos. A római kath. egyházi szertartások tankönyve. Elemi tanodák számára. 3. kiadás. (Lampel R. 8r. 70 l. ára 24 kr.)

Nemzet, A politikai magyar, a lét és nemlét között. Irta egy erdélyi magyar. (Kolozsvár. Szerző. 8r. 40 l. ára 40 kr.)

Népdalok, Szerb, és hősregék. Az eredetiből ford. Székács József. 2. kiadás. (Olcsó könyvtár 229. sz. Franklin-társulat. 8r. 302 l. ára 50 kr.)

Népfelkelők dalai. Szerkesztette Városy Mihály. (Arad. Réthy L. és fia nyomdája. 8r. 41 l. ára 30 kr.)

Népfölkelésről, A, szóló 1886. XX. törvénycikk és az erre vonatkozó utasítás kiegészítve a rávonatkozó törvényekkel és rendeletekkel. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 202 l. ára 80 kr.)

Névtára. A magyarországi ev. ref. egyház egyetemes — az 1886. évre. Az egyetemes convent megbízásából szerkesztette Tóth Sámuel. (Hornyánszky Viktor. 4r. VI. 509 l. ára 4 frt.)

Névy László. Poetika. A költői műfajok elmélete. Középiskolai használatra. III. kiadás. (Eggenberger-féle könyvk. 8r. 135 l. ára 1 frt.)

Névy László. Az irásművek elmélete vagyis az irály, költészet és szónoklat kézikönyve. VIII. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkeresk. 8r. 263 l. ára 1 frt 60 kr.)

Névy László. A magyar nemzeti irodalom történetének vázlata. Iskolai használatra. IV. átdolg. kiadás. (Eggenberger-féle könyvk. 8r. 126 l. ára 1 frt.)

Névy László. Stilisztika. Középiskolák számára. I. rész. Irálytan. 6-ik kiadás. (Kókai Lajos. 8r. 237 l. ára 1 frt 30 kr.)

Ney Ferencz. Örömnap. Iskolaünnepi beszéd 1887. október 4-én I. Ferencz József király ő felsége nevenapján a budapesti IV. kerületi főreáliskola tanári kara és ifjusága előtt. (Wodianer F. és fiai nyomdája. 8r. 19 l. ára ?)

Norris W. E. Vidal Adrián. Regény. Angolból ford. Sz. E. (Olcsó könyvtár 226. sz. Franklin-társulat. 8r. 583 l. ára 1 frt 20 kr.)

Noszlopy Tivadar. Emlékeim Somogyból. (Kaposvár. Szerző. 8r. 97 l. ára ?)

Novák Sándor. A magyar nemzeti irodalom ismertetése, a költői műfajok gyakorlati és elméleti tárgyalása alapján. Polgári és rokonczélu iskolák számára. (Kókai Lajos. 8r. XII, 236 l. ára 1 frt 20 kr.)

Nyulassy Antal. Legteljesebb új magyar köszöntő. V. kiadás. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. 268 l. ára 48 kr.)

Obhlidal M. Önoktatási levelek a Volapük megtanulására. A 4. kiadás után magyar nyelvre átdolgozta Sz. Nagy Sándor. (Grimm Gusztáv. 8r. 95 l. ára 60 kr.)

Ohnet György. Sarah grófnő. Regény. Ford. Sziklay János. II. kötet.

(Egyetemes Regénytár. II. évf. 10. kötet. Singer és Wolfner. 8r. 160 l. ára 50 kr.)

Oláh Zoltán. Morzsányi Károly és a nyilatkozatok. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 14 l. ára 30 kr.)

Oklevéltára, A gróf Sztáray család. Kiadja gróf Sztáray Antal. Szerkeszti Nagy Gyula. I. kötet. 1234—1396. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. XIV, 574 l., hét oklevélmással és 9 pecséttel. Ára ?)

Oklevéltára, A nagy-károlyi gróf Károlyi család. Kiadja gróf Károlyi Tibor. Sajtó alá rendezi Géresi Kálmán. IV. kötet. Oklevelek és levelezések 1600—1700. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 624 l. ára 5 frt.)

Okmánytár, Anjoukori. Kiadja a magyar tud. akadémia. Szerkeszti Nagy Imre. V. kötet. 1347—1352. (Magyar történelmi emlékek. Okmánytárak. Akadémia. 8r. 657 l. ára 4 frt.)

Oldal János, Bagdadi utazás. Tündérjáték öt szakaszban. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 68 l. ára 50 kr.)

Oltványi Pál. Tájékozó útmutatás az egyház szolgái és alapítványi pénztárak által fizetendő állami adók iránt. (Szeged. Endrényi testvérek. 8r. VIII, 168 l. ára 1 frt 20 kr.)

Olvasó-kör. Szépirodalmi regény-folyóirat. Szerkeszti Fülöp György. (Rendkívüli folyam.) Brühl. A londoni koldus. 1887—88. 1—13. füzet. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 1—1040 l. egyes füzet ára 25 kr.)

Olvasó-kör. Szépirodalmi regény-folyóirat. Szerkeszti Fülöp György. 1886. 9—10—16—34. füzet. Brühl G. A gályarab menyasszonya. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. 8r. 641—2720 l. egyes füzet ára 25 kr.)

Olvasó-kör. Szépirodalmi regény-folyóirat. (Rendkívüli folyam.) 1886. 18—30. füzet. Born F. György. A narbonnei kastély titka. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 1361—2402 l. egyes füzet ára 25 kr.)

Onódi A. Útmutató topografikus bonczolásokhoz. Orvosnövendékek részére. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 56 l. ára 60 kr.)

Operaház, A magyar kir., könyvtára. 6., 7., 9., 24—29. szám. (L. Scribe, Váradi Antal, Stern Adolf, Carré és Barbier, St. Georges, Lockroy és Morvan, Delibes Leo, Boito Arrigo.)

Orbók Mór. Paedagogiai Plutarch. Jelesebb paedagogusok, kiválóbb tanférfiak arczkép- és életrajz-gyűjteménye, tekintettel a magyarokra. 11—13. füzet. (Pozsony. Drodtleff R. 8r. II. kötet. 1—80 l., ára 60 kr.)

Orbók Mór. Tréfás számtani feladványok gyűjteménye. Ifjak és más korbeliek hasznos szórakoztatására. (Hasznos mulatságok. I. Singer és Wolfner 8r. 77 l. ára 50 kr.)

Orgonavirágok az 1887. junius 5-én tartott népünnepély emlékére. Szerkesztették gr. Bethlen Mikó Róza és Könyves Tóth Kálmán. (Debreczen város nyomdája. 8r. 64 l. ára 40 kr.)

Orlai Antal. A népfölkelésről szóló 1886. évi XX. törvényczikk magyarázata különös tekintettel a népfölkelési utasításra. (Grill Károly bizománya. 8r. 116 l. ára 70 kr.)

Ormay Lajos. A mathematika a positiv philosophia rendszerében. (Lampel R. 8r. 69 l., ára 50 kr.)

Orosz Ádám. Jézus hét szava. II. kiadás (Eger. Szolcsányi Gyula. 8r. 60 l. ára 40 kr.)

Országgyűlés, Az 1884—87. évben tartott. képviselőháza jegyzőkönyvének tartalommutatója. Szerkesztette id. Tassy Károly. Hiteles kiadás. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. 620 l. ára ?)

Otto E. Vezérfonal a franczia nyelv beszélésére. Segédkönyv iskolai és magánhasználatra. Szerk. dr. Schack Béla. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. VIII, 134 l. ára 60 kr.)

Otto Emil. Magyar-franczia nyelvtan. Fordította Rayé Lajos. 5. kiadás. I. rész. (Kilián Frigyes. 8r. 200 l. ára 1 frt 20 kr.)

Ovidius Naso. Műveiből való szemelvények. I. füzet. Szemelvények az Átváltozásokból. Ford. és magy. Kapossy Luczián. (Tanulók könyvtára. 44. füzet. Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 64 l. ára 30 kr.)

Ökröss Bálint. Czinka Panna. Színmű dalokkal 4 felvonásban. (Aigner Lajos. 8r. XVI, 104 l. ára 1 frt 20 kr.)

Öreg János, Tapasztalati lélektan. 2. kiadás. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8r. 76 l. ára 60 kr.)

Öreg János. Erkölcsiség szabad akarat nélkül. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8r. 176 l. ára 1 frt 20 kr.)

Őreg János. Természettan és gazdasági vegytan. A népiskolák számára. Harmadik javított kiadás. 15 a szöveg közé nyomott fametszettel. (Dobrowszky és Franke. 8r. 63 l. ára 18 kr.)

Örley László. A magyarországi pióczák faunája. (Mathematikai és természettudományi közlemények. XXII. köt. 2. szám. Magyar t. akadémia. 8r. 63, 115 l. ára 40 kr.)

Pajor István, Ipolyi emlékezete. Az Ipolyságon 1887. okt. 20. tartott Ipolyi-ünnepélyen. (B.-Gyarmat. Kék László nyomdája. 8r. 4 l. ára ?)

Pallas-könyvtár. II. évfolyam. 1—12. kötet. III. évf. 1—10. kötet. (L. Theuriet, Ouida, Szabó Endre, Pedro A. de Alarçon, Giovanni Verga, Szenvedések iskolája, Tolnai Lajos, Griffiths Arthur, Trolloppe Anthony, Murray Christie, Daudet Ernő, Gréville, Bret Harte, Schjörring H. Johanna, Tolstoi.)

Panyák Ede. A magyarországi középiskolákban 1850—1885. megjelent összes programmértekezéseknek repertoriuma. (Franklin-társulat. 8r. 183 l. ára 1 frt 40 kr.)

Pap János. Természetrajz elemei. A középtanodák és polgári iskolák alsó osztályainak használatára. II. és III. rész. Növény- és ásványtan. Ötödik változatlan kiadás. (Lampel R. 8r. 78 l. ára 50 kr.)

Paracelsus Redivivus. Közegészségügyi törvényünk a gyakorlatban. Saját tapasztalatai után megirta. (Szeged. Várnai L. 8r. 84 l. ára 50 kr.)

Parádi Kálmán. Physiologiai lélektan. Középiskolák használatára. (Kolozsvár. Stein János 8r. VI, 93 l. ára 80 kr.)

Pártos Béla. A függetlenségi és 48-as párt szervezéséről. (Grimm Gusztáv. 8r. 61 l. 50 kr.)

Paszlavszky Sándor. A hol a pálinka járja. Oktató elbeszélés a magyar nép számára versekben. (Buschmann F. nyomdája. 8r. 15 l. ára ?)

Pásztói (Platthy Adorján) költeményei. (Franklin-társulat 8r. 270 l. ára 2 frt.)

Pataky Imre. Mértan a polgári leányiskola I. oszt. számára. (Kecskemét. Tóth László nyomdája. 8r. 8 l. ára ?)

Patzkó György. A Tiszaszabályozás alaphibája és ennek gyógymódja. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8r. 28 l. ára 30 kr.)

Paulay Odön. A Zrinyiász bevezetése. Széptani tanulmány. (Neuwald Illés nyomdája. 8r. 56 l. ára ?)

Pávai Vajna Gábor. Az antifebrinről. (Pozsony. Drodtleff K. 8r. 42 l. ára 50 kr.)

Pávai Vajna Gábor. Hol állítsuk fel a harmadik egyetemet ? (Pozsony. Szerző. 8r. 126 l. ára 60 kr.)

Péch Antal. Alsó Magyarország bányamivelésének története. A m. t. akadémia II. és III. osztályának kiadványa. II. kötet. (1600-tól 1650-ig.) (Akadémiai könyvkereskedés. 8r. XVI, 846 l. ára 5 frt.)

Péczeli József meséi. Kiadta és életrajzzal ellátta Takács Sándor. (L. Nemzeti könyvtár. XXXIX. köt. Aigner L. 16r. VIII, 303 l. ára 2 frt.)

Pedro A. de Alarcon. Veneno kapitány. Ford. Fái J. Béla. (Pallas-könyvtár II. évfolyam 4 kötet. 8r. 196 l. ára 60 kr.)

Peregrinus. Magyarország ujjászületése. Vezéreszmék Széchenyi István gróf műveiből. (Tietz A. 8r. 42 l. ára ?)

Peres Sándor. A beszéd- és értelemgyakorlatokról. Vezérkönyv gyanánt. Az értekezést a népnevelők budapesti egyesülete pályadíjjal tüntette ki. (Losoncz. Szerző. 8r. 128 l. 80 kr.)

Petőfi ujabb reliquiái. 1838—49. Gyűjtötte Baróti Lajos. Kiadja a Kisfaludytársaság. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 171 l. 80 kr.)

Petrarka összes szerelmi szonettjei. Fordította és magyarázatokkal ellátta Radó Antal. Kiadja a Kisfaludy-társaság. (Franklin-társulat. 8r. 374 l. ára 2 frt 40 kr.)

Petrarka összes szerelmi szonettjei. Fordította és magyarázatokkal ellátta Radó Antal. (Olcsó könyvtár 216. sz. Franklin-társulat 16r. 370 l. ára 80 kr.)

Petrovics László. Az isten keze vagy a koldus fia. Elbeszélés. (8r. 15 l. ára ?)

Petrik Lajos. A magyarországi porcellánföldekről, különös tekintettel a Rislit-Kaolinokra. (Kilián Frigyes. 8r. 16 l. ára 20 kr.)

Petrovszky József. A közigazgatási törvények és rendeletek kézikönyve. XIII. füzet. (B. Csaba. Lepage Lajos. 8r. IV. kötet 145—276. III. 67—91. 36 l. ára 80 kr.)

Petz Lajos. A győri kolerajárvány 1886-ban. (Magyar orvosi könyvkiadótársulat. 8r. 62 l. ára ?)

J. Péterffy Zoltán. Jelentés a földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi m. kir. miniszteriumhoz a pozsonyi kereskedelmi és iparkamara területén levő gyártelepeken alkalmazott munkások viszonyairól. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8r. 21 l. ára ?)

Pilissi Róza. Pity-palaty! Elbeszélések. (Nagel Ottó. 8r. 127 l. ára 50 kr.)

Pirchala Imre. Latin nyelvtan reáliskolák számára. Olvasmánynyal és szótárral. (Eggenberger-féle könyvk. 8r. 96 l. ára 70 kr.)

Pisztóry Mór. Pozsony. Közgazdasági, közmüvelődési és közegészségügyi állapotok ismertetése. Külön lenyomat a «Nemzetgazdasági Szemle» 1887. évi XI. évf. 5., 6., 7. füzetéből. (Athenaeum részvénynyomda. 79 l. ára 60 kr.)

Planche Gusztáv. Művészek csarnoka. (Rafáel. Michel Angelo, Leonardo da Vinci.) Franciából Szász Károly. (Olcsó könyvtár 214. szám. Franklin-társulat. 8r. 141 l. 30 kr.)

Platónnak apologiája és critonja. Görögből ford. Télfy Iván. 4-ik kiadás. (Hellen remekirók magyar fordításban. 4. köt. Lampel Róbert. 8r. XXX, 79 l. ára 40 kr.)

Ploetz Károly. Elemi franczia nyelvtan. Magyarította Salamin Leo. (Lauffer Vilmos 8r. 232 l. 1 frt 50 kr.)

Plutarch, Magyar. Uj magyar Athenás. Ujabbkori protestáns magyar egyházi irók életrajzgyüjteménye. Kálmán Farkas, Bierbrunner Gusztáv s mások közreműködésével gyüjté Sz. Kiss Károly. X. füzet. (Aigner Lajos. 8r. 577—611, XII l. 50 kr.)

Podmaniczky Frigyes báró. Napló-töredékek. 1824—1887. I—II. kötet 1824—1844. 1844—1850. (Grill Károly. 8r. 352. 383 l. ára ?)

Gyurmán Andor (Podolini). Kulcs a magyar gyorsirás kimerítő tankönyvéhez. (Heisler F. nyomdája. 8r. 48 l.)

Gyurmán Andor (Podolini). A magyar gyorsirás kimerítő tankönyve Stolze-Fenyvessy alapon középiskolák stb. használatára. (Heisler F. nyomdája. 8r. 64 l. ára a «Kulcs»-csal együtt 2 frt 40 kr.)

Politika, Conservativ magyar. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 194 l. ára ?)

Polónyi Géza. Nyilt levél a hajdu-szoboszlói kerület választó polgáraihoz. (Wodianer F. és fiai nyomdája. 8r. 15 l. ára ?).

Pongrácz Bálint. Igazságszolgáltatás Magyarországon. (Három pertörténete.) (Rozsnyó. Kovács Mihály nyomdája. 8r. 112 l. ára ?)

Pongrátz Béla. Jézus. Rhapsodikus költemény 12 könyvben. I. könyv. (Buschmann F. nyomdája 8r. 46 l. 1 frt.)

Popp Antal. Magyar nyelvgyakorló a III. osztály számára. VII. átdolg. és bővített kiadás. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 64 l. ára 24 kr.)

Popp Antal. Magyar nyelvgyakorló a II. o. magyar és német ajkú népiskolák tanulói számára. Anfangsgründe der ungarischen Sprache. VIII. Auflage. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 32 l. 15 kr.)

Porzsolt Kálmán. Fürdői emlékek. Elbeszélések. A képeket rajzolta Goró Lajos. (Egyetemi nyomda. 8r. 144 l. ára ?)

Porzsolt Kálmán. Sport és szerelem. Elbeszélések. (Egyetemi nyomda. 8r. 138 l. 12 rajzzal, ára ?)

Porzsolt Lajos. Tornakártyák. Elemi és középiskolák számára. Képekkel. (L. Herkules-könyvtár. VIII. köt. Aigner Lajos. 8r. 125 l. ára 1 frt.)

Pósa Lajos. Négy mese a gyermek ifjuság számára. (Szeged. Engel Adolf. 8r. 100 l. ára 1 frt 20 kr.)

Pósa Lajos. Kis aranykert. Gyermekversek. Hazai művészek rajzaival. (Singer és Wolfner 8r. 117 l. ára 80 kr.)

Pozsony város polgármesterének 1884. és 1885-ik évről szóló jelentése. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8r. 141 l. ára ?)

Prém József. Eljegyzés után. Bertalan szerelme. Két elbeszélés. (Aigner Lajos. 8r. 207 l. ára 1 frt.)

Prescott V. H. V. Károly császár lemondása és végnapjai a szent yusti kolostorban. Ford. P. Szathmáry Károly. (Ráth Mór. 8r. VI, 196 l. ára 50 kr.)

Prescott nyomán Szász Károly. II. Fülöp. (Olcsó könyvtár. 222. sz. Franklin-társulat. 8r. 116 l. ára 30 kr.)

Psz . . .! Irta egy elégedetlen. (Lampel R. 8r. 35 l. ára 30 kr.)

Pulszky Agost. A jog és állambölcsészet különös része. 2. kiadás. (Müller A. 4r. 110, 90, 63 l. ára 5 frt.)

Pulszky Ágost. Pázmány Péter. (Olcsó könyvtár. 244. sz. Franklin-társulat. 8r. 101 l. ára 20 kr.)

Pulszky Ferencz. Számkivetés alatt Olaszországban. (Ráth Mór. 8r. 332 l. ára 2 frt.)

Pulszky Ferencz. Ábránd és valóság. 3., 4. füzet. (Nemzeti könyvtár. 179—180. füzet. Aigner Lajos. 8r. I. kötet 129—204. l. II. kötet 1—48. l. ára füzetenként 30 kr.)

Pulszky Ferencz. Ábránd és valóság. (Nemzeti könyvtár. 182., 183. füzet. (Aigner Lajos, 8r. I. köt. 132 l. II. köt. 128 l. ára ?)

Purjesz Zsigmond. A belgyógyászat tankönyve orvosnövendékek és gyakorló orvosok számára. A szöveg közé nyomott számos ábrával. (Franklin-társulat. 8r. 1285 l. ára 11 frt.)

Putnoky Miklós. Az etymologicum magnum romaniae és az összehasonlító nyelvészet jelene Romániában. (Értek. a nyelv- és széptud. köréből. XIV. kötet. 5. sz. Akadémiai könyvkeresk. 8r. 36 l. ára 20 kr.)

Racine. Athalia. Tragoedia öt felv. Franciából ford. Csiky Gergely. (Olcsó könyvtár. 221. sz. Franklin-társulat. 16r. 101 l. ára 20 kr.)

Rácz Károly. Indokolása az új vizvezeték tárgyában Budapest főváros közgyűlésének beterjesztett indítványnak. (Légrády testvérek. 8r. 78 l. ára ?)

Rácz Vilmos. Növénytermelési viszonyaink a Bácskában. (8r. 19 l. ára ?)

Radányi József. Jézus születésének és halálának éve időszámítás alapján. (Brassó. Alexi nyomdája. 8r. 69 l. ára 40 kr.)

Radó Antal. Versek. Eredetiek. Műfordítások. (Révai testvérek. 8r. 176, 4 l. ára?)

Radvánszky Béla. Foglalkozás. Időtöltés. Játék. XVI. és XVII. században. Külön lenyomat a Századok 1887. évi folyamából. (Kilián Frigyes. 8r. 34 l. ára 40 kr.)

Rákóczy Lajos. Földrajz a fővárosi népiskolák III. osztályának számára. Budapest és környéke, Pest-Pilis-Solt-Kiskún megyével. Hetedik kiadás. A szöveg közé nyomott ábrákkal. (Dobrowszky és Franke. 8r 47 l. ára 30 kr.)

Rákóczy Lajos. Ugyanaz. V. osztály számára. 4-ik javított kiadás (Dobrowszky és Franke. 8r. 97 l. ára 40 kr.)

Rákóczy Lajos. Földrajz a fővárosi népiskolák VI. osztályának számára. Pályanyertes mű. 3. kiadás. (Dobrowszky és Franke. 8r. 46 l. ára 30 kr.)

Rákosi Jenő. Világszép asszony Marcia. Operett 3 felv. Zenéjét szerzette Serly Lajos Kézirat gyanánt. («Budapesti Hirlap» kiadóhivatala. 8r. 69 l. ára 50 kr.)

Ranke Lipót. A római pápák az utolsó négy században. Ford. Lehr Albert. I. kötet. (Révai testvérek. 8r VIII. 441 l. ára 2 frt 80 kr.)

Rátonyi. A fekete uszkár. A bőrönd nélküli tanító. (Mulattató zsebkönyvtár. 40. sz. Esztergom. 16r. 104 l. ára 12 kr.)

Ráth Zoltán. A földjáradék helye a nemzetgazdaságtan rendszerében. Tanulmány. (Pfeifer Ferdinánd. 8r 63 l. ára 60 kr.)

Ratzel Frigyes. A föld és az ember. Anthropo-geographia vagy a földrajz történeti alkalmazásának alapvonalai. Fordította Simonyi Jenő. (Magyar t. akadémia. 8r. 623 l. ára?)

Ranschburg Viktor. A könyvárus műveltsége. Pályanyert munkálat. Biráló jelentés a budapesti könyvkereskedő-segédek egyletének 1887. évi pályázatáról. Szerkesztette Gombássy Imre. (Pallas részvénynyomda. 8r. 38 l. ára?)

Reál-encyclopaedia. Gyógyszerészeti. Gyógyszerészeti tudományos magyarázó szótár. Összeállította K. Rácz Károly. I. kötet. A-tól E-ig. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 870 l. ára 6 frt.)

Récsei Viktor. Sopron ókori neve és a sopronmegyei római feliratok. Sopron. Litfass Károly nyomdája. 8r. 80 l. ára?)

Récsey Viktor. Vámbéry Ármin (Sopron. Litfass Károly nyomdája. 8r. 34 l. ára?)

Reformatio hősei. Ódonszerű történelmi arczkép füzér. I. rész. (Kolozsvár. Demjén L. 2r. 12 fotolithographia és szöveg, ára 3 frt.)

Regéczi Nagy Imre. I. Egy ujabb eljárás az áramerő foksor készítésére. II. Az ingerület kiindulási helye. III. Az ingerület lappangási időszaka. (Értekezések a természettudományok köréből. VII. köt. 5. sz. Akadémia. 8r. 94 l. 3 tábla és 4 ábrával. ára 70 kr.)

Reich Miklós svédtorna-intézetéből. (Egyetemi nyomda. 8r. 24 l. ára?)

Reichenhaller Kálmán. A műszaki vegytan egyes fejezetei. M. kir. pénzügyi közegek, gazdasági és iparintézetek számára. A szöveg közé nyomott 98 ábrával. (Kilián Frigyes. 8r. 267 l. ára 4 frt.)

Reisz Henrik. Első oktatás a természetrajzban. A természetrajzi tárgyak összege a népiskolák felsőbb osztályai számára 6-ik kiadás. (Lampel R. 8r. 40 l. ára 20 kr.)

Reizner János. A régi Szeged. II. A kőbárány és a kun puszták pere. (Szeged. Endrényi testvérek nyomdája. 8r. 201 l. 2 frt 50 kr.)

Remekirók. Római, magyar fordításban. XXXIV—XXXVI. köt. (L. Cicero, Tacitus.)

Remekirók, Görög és latin. Kiadja a m. tud. akadémia. (L. Thukydides.)

Remekirók, Hellen, magyar fordításban. 4., 5., 10, 18., 19 kötet. (L. Homer, Plato, Xenophon.)

Reményi Ede. A görög epigrama s a görög anthologia eredete. (Révai testvérek. 8r. 63 l. ára 50 kr.)

Rendeletek. Igazságügyminiszteri, 1885. és 1886. (Franklin-társulat. 8r. 175 l. ára 60 kr.)

Rendeletek. Az igazságügyre vonatkozó és a kir. curia, budapesti kir. itélőtábla, pénzügyi közigazgatási bíróság teljes üléseiben hozott döntvényeinek gyűjteménye. 1886. évi folyam. (Ráth Mór. 8r. V, 46, XI l. ára 50 kr.)

Rendeletek. Erdészeti, tára, erdőbirtokosok és erdőtisztek számára I—IV. évfolyam. II. kiadás. 1880—1884. évek. VI. évfolyam az 1886. évről. Kiadja az országos erdészeti egyesület. (Magyar kir. államnyomda. 8r. 354 l. egy térképpel, 4 frt 60 kr., 48 l. 30 kr.)

Rendeletek. Magyarországi, tára. 1887. Kiadja a m. kir. belügyministerium. 1—10. füzet. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8r. 2188 l. ára 1 frt, 1 frt 80 kr., 1 frt 60 kr., 20 kr., 40 kr., 50 kr.)

Rendszabálya és végrendelete, Serafikus Sz. Ferencz. Javított kiadás (Arad. Réthy Lipót és fia. 8r. 22 + 24 + 22 l. ára ?)

Rényi Rezső. Itália költészete a középkorban. A m. tud. Akadémia által segélyezett kiadás. (Aigner Lajos. 8r. III, 346 l. ára 2 frt 40 kr.)

Rédiger G. Kincses Jancsi meséi. (Jó könyvek. 50. sz. Révai testvérek. (8r. 16 l. ára ?)

Réső Ensel Sándor. Három országos női fegyház. Kivonat úti naplójából. (Szerző. 8r. 59 l. ára 25 kr.)

Réthy László. Az oláh nyelv és nemzet megalakulása. (Pallas-részvénynyomda. 8r. XV, 269 l. ára 2 frt 60 kr.)

Révai Samu. Nemzeti irodalmunkról és a magyar könyvkereskedelemről. («Csak szorosan» könyvker. segédek egylete. 8r. 18 l. ára ?)

Révész Adolf. A társaságból. Csevegések. (Singer és Wolfner. 8r. 208 l. ára 1 frt.)

Révy Ferencz. Magyar olvasókönyv felsőbb leányiskolák és egyéb hasonczélu intézetek I. osztálya számára. (Kókai Lajos. 8r. 228 l. ára 1 frt 20 kr.)

Rézbányay József. Karácsonyi oratorium. Szövegét cseh eredeti után szabadon irta. (Pécs. Lyceumi nyomda. 8r. 15 l. ára ?)

Ribáry Ferencz. Világtörténelem. III. rész. Újkor. IV. kiadás. Az új

tanterv alapján átdolgozta Mangold Lajos. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 295 l. ára 1 frt.)

Riedl Frigyes. Arany János. (Hornyánszky Viktor. 8r. 286 l. ára 2 frt.)

Robel Román. Bélyeg- és illeték-kalauz a közéletben leggyakrabban előforduló esetekben. (Győr. Szerző. 8r. 119 l. ára 60 kr.)

Roscoe H. E. Vegytan. Ford. és szerves chemiai részekkel kiegészítette Müller József. 2. kiadás. 44 fametszetű ábrával. (Eggenberger-féle könyvk. 8r. 132 l. ára 80 kr.)

Rosenberg Henriette. Reflexiók. (Franklin-társulat. 8r. 122 l. ára ?)

Rosty Kálmán. Mária-lant. II. Őszi virágok. Mária-költeményeiből 3-ik füzet. (Kalocsai nagyobb Mária-gyülekezet. 8r. 59 l. ára ?)

Roszner Ervin. Régi magyar házassági jog. (Franklin-társulat. 8r. VII, 491 l. ára 6 frt.)

Roth Samu. A hajdani jégárak nyomai a Magas-Tátra déli oldalán. (Mathematikai és természettudományi közlemények. XXII. k. 1. sz. Magyar t. akadémia. 8r. 58 l. három táblával. ára 60 kr.)

Roth Samu. Az állattan elemei. A növénytan elemei. 2. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 183 l. 193 ábrával 1 frt, 139 l. 152 ábrával 80 kr.)

Roth Samu. Az ásvány-, kőzet- és földtan alapvonalai a gymnasiumok IV. o. számára. IV. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 184 l. 164 ábrával és Magyarország színes földtani térképével. Ára 1 frt 20 kr.)

Rupp Kornél. A modern költészet és az ujabb nemzedék. (Szombathely. Bertalanffy József nyomdája. 8r. 328 l. ára ?)

Ruschek Antal. A katholikus legényegylet magyar földön. Szabóky arczképével. (Két könyv a kath. legényegyletről. II. Győr. Máxa Ferencz. 8r. 332 l. ára 1 frt 50 kr.)

Rusa Kálmán. Küzdve a czélig. Regény a 17. századból. (Szombathely. Szerző. 8r. 352 l. ára 1 frt 20 kr.)

Sack Rudolf Plagwitz-lipcsei gépgyáros talaj- és növénymüvelő gépei- és eszközeinek 22. árjegyzéke. (Deutsch-féle nyomda. 8r. 167 l. ára ?)

Salamin Leo. Franczia olvasmányok a reáliskolák II., III., IV. és V. osztályai, ugy gymnasiumok s kereskedelmi iskolák számára. 2. bővített kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. VIII, 125 l. ára 2 frt 20 kr.)

Sand György. A hóember. Az ifjuság számára franciából átdolgozta De Gerando Antonina. (Légrády testvérek. 8r. 182 l. hét színes képpel. Ára 1 frt 60 kr.)

Sándor Domokos, Horváth Gyula és **Bátori Lajos.** Gyakorlókönyv a népiskolai énektanításhoz. Weber I. R. rendszere nyomán. II. füzet. 2. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 80, III l. ára 45 kr.)

Sándorffy Nándor. Gondolkodástan. (Kolozsvár. Demjén L. 8r. VI, 149 l. ára 1 frt.)

Sann János. A szentgotthárdi csata. Elbeszélés. (A magyar ifjuság könyvesháza. 22. füzet. Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 92 l. 5 képpel. Ára ?)

Sárosi Árpád. Költemények. (Kassa. Maurer Adolf. 63 l. ára 80 kr.)

Schack Béla. Vezérfonal a franczia nyelv beszélésére. Ottó művének nyomán. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 134 l. ára 60 kr.)

Schaeffer Sebestyén. Kolping Adolf. Életrajz. Ford. Ruschek Antal. Kolping arczképével. (Két könyv a kath. legényegyletről. I. Győr. Máxa Fer. 8r. VII, VII, 460 l. ára 1 frt 50 kr.)

Schalck de la Faverie. Elvesztett boldogság. Franczióból Ereky Alfonz. (Székesfehérvár. Klökner Péter. 8r. 227 l. ára 1 frt 50 kr.)

Schambach Gyula. Antikművészeti kirándulás. Szemléltetés az ókori irodalmak tanításánál és a kaposvári áll. főgymn. «Philologiai Múzeum»-ának leirása. (Kaposvár. Szerző. 8r. 45 l. 5 fénynyomatu képpel, ára 1 frt 35 kr.)

Schambach Gyula. Szemléltetés az ókori irodalmak tanításánál és a kaposvári áll. főgymn. philologiai múzeuma. Külön nyomat «Az országos középiskolai tanáregyesületi közlöny» 1886—87. folyam júliusi számából. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 16 l. ára?)

Scheiber Márton. Bibliai történet. Izr. népiskolák számára. (Losoncz. Róth Simon. 8r. 39 l. ára 35 kr.)

Schermann Adolf. Test- és egészségtan, középiskolák, tanítók, szülők és a művelt közönség használatára. 3. javított kiadás. Számos a szövegbe nyomott ábrával. (Révai testvérek. 8r. 184 l. ára 2 frt.)

Schiefner Th. Eug. Ramie (Urtica), annak művelése és jelentősége Ausztria-Magyarország részére. Emlékirat saját tapasztalatok nyomán. (Löw Adolf. 8r. 20 l. ára 25 kr.)

Schiller kisebb prózai irataiból. Aesthetikai értekezések. Németből Zollner Béla. (Olcsó könyvtár. 217. szám. Franklin-társulat. 8r. 114 l. 30 kr.)

Schjörring H. Johanna. A tenger leánya. Dán regény. (Pallas-könyvtár. III. évf. 11. kötet. Pallas-részvénynyomda. 8r. 224 l. ára 60 kr.)

Schlauch Lőrincz. A papság némely teendőiről. Főpásztori beszéd, melyet nagyváradi l. sz. püspök székfoglalása alkalmával megyéje papságához intézett. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 36 l. ára?)

Schmid Kristóf legszebb elbeszélései az ifjuság számára. I—VI. kötet. A piros tojások. A kanári madár. A Szentjános-bogárka. A galambocska. A nefelejts. A karácson-est. Eichenfels Henrik. Gottfried a remete. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 51, 50, 48, 80, 60, 77 l. ára kötetenként 30 kr.)

Schmid Kristóf. A húsvéti tojások és öt más elbeszélés az ifjuság számára. Offterdinger C. hat rajzával. (Lauffer Vilmos. 4r. 103 l. ára?)

Schmid Mihály. Távirási kalauz. Állami kezelők, szerződött magánvállalkozók, illetőleg postamesterek, postakiadók és postatisztek kiképzésére; továbbá a posta- és távirdatisztek kézihasználatára; nemkülönben a távirdával, annak kezelésével és szolgálatával megismerkedni kivánók részére. 52 ábrával és 47 mintával ellátva. (Kassa. Szerző. 8r. XVI, 382 l. ára 1 frt 70 kr.)

Schmid Tódor. Énekes könyv. Ötven egyházi dallam szöveggel, evang. iskolák számára. (Kókai Lajos. 8r. 49 l. ára 40 kr.)

Schmidt Ágoston. Természettan a középiskolák VII. és VIII. osztálya számára. Hofmeister műve nyomán. (Lampel R. 8r. II. 282, V l. ára 2 frt.)

Schmidt Ágoston. Fizikai földrajz. A középiskolák III. oszt. számára. III. kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 90 l. ára 80 kr.)

Schmidt Sándor. Vezeték a természetrajzi füzetek első tiz évi folyamának foglalatjához. 1877—1886. (Kilián Frigyes. 8r. 419 l. ára 3 frt.)

Schnábel József. A m. kir. igazságügyministerium és a budapesti kir. főügyészség által a büntető igazságszolgáltatást és a kir. ügyészséget szabályozó, 1872—1886 években kibocsátott és hatályban maradt körrendeletek időszerinti és betűsoros tárgymutatója. (Fehértemplom. Hepke Tibold. 8r. V. 102 l. ára 1 frt 70 kr.)

Schneeberger János és **Kutlik Felix.** Egy újszabásu vértanu a bácsszerémi ágostai hitv. evang. esperességben. (Újvidék. Pajevics A. nyomdája. 8r. 23 l. ára ?)

Schnierer Aladár. Emlékbeszéd Pauler Tivadar felett 1887. nov. 9. (Egyetemi nyomda. 8r. 37 l. ára ?)

Scholtz Albert és **Ráth Arnold.** A mathematikai és fizikai földrajz elemei. A gymnasiumok III. osztálya számára. (Franklin-társulat. 8r. 64 l. ára 50 kr.)

Schreiber Márton. Bibliai történet izr. népiskolák számára. (Losoncz. Róth Simon nyomdája. 8r. 39 l. ára 35 kr.)

Schubert Nándor és **Károly.** Állattan. Elemi és felső népiskolai tanítók és tanítójelöltek, valamint a polgáriskolák igényeinek megfelelőleg az új kiadást átdolgozta Kozocsa Tivadar VII. teljesen átdolgozott kiadás. (Lampel R. 8r. XI, 768, XII l. ára 1 frt 60 kr.)

Schubin Ossip. Magunk közt. Regény három könyvben. Németből ford. Wohl Janka. (Athenaeum. 8r. 382 l. ára 1 frt 20 kr.)

Schultz Ferdinánd kisebb latin nyelvtana. Ford. és átdolgozta Dávid István. 3. változatlan kiadás. (Lampel R. 8r. II. 314 l. ára 1 frt 20 kr.)

Schultz Imre. Baranyamegye szülőföld-ismeje. 3. kiadás. (Pécsett. Engel Lajos. 8r. 31 l. és térkép, ára 25 kr.)

Schultz Imre. A tanítóképezdei oktatás reformja és methodikája. I. kötet. A tanítóképzés reformja. A paedagogiai, természettudományi és mennyiségtani oktatás módszertana. (Pécs. Lyceumi nyomda. 8r. 278, XVIII l. ára ?)

Schultz Imre. Átmenetek és alapvető összhangzattani gyakorlatok. (Pécs. Lyceumi nyomda. 8r. 8 l. ára ?)

Schultz Imre. Növényföldrajzi vázlatok, természetrajzi táblázatok és természeti jellemképek. (Pécs. Lyceumi nyomda. 8r. 32 l. ára ?)

Schuster J. nyomán Róder Flórent. Bibliai történetek a középtanodák számára. I. kötet. Ó-szövetség. (Franklin-társulat. 8r. 158 l. ára 50 kr.)

Schwarcz Gyula. A két utóbbi évtized államformatani irodalmának kritikai méltatásához. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. VIII. köt. 10. szám. Akadémiai könyvkereskedés. 8r. 80 l. ára 50 kr.)

Schwarcz Gyula. Az európai monarchiák rendszeres alaptörvényeiről. tekintettel ezek alkotmánytörténelmi előzményeire (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. IX. k. 1. sz. Magyar akadémia. 8r. 80 l. ára 50 kr.)

Schwarcz Gyula. Az athenei állam és társadalmi jelentősége az emberi haladásra nézve Kleisthenestől Ephialtesig. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. IX. köt. 2. szám. Akadémiai könyvkereskedés. 8r. 79 l. ára 50 kr.)

Schwarcz Gyula. Lucius Cornelius Sulla a római alkotmányjog történelmében. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. IX. köt. 4. szám. Akadémia. 8r. 80 l. ára 50 kr.)

Schwarcz Miksa. Kohen Efrájim óbudai rabbi élete és responsumai. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 35 l. ára?)

Schwarz Mór. Számtani gyakorlókönyv az 1-től 100-ig terjedő számkörben. Az elemi népiskolák II. o. számára. 2. kiadás. (Kunosy Vilmos nyomdája. 8r. 36 l. ára 18 kr.)

Schwarz Mór. Számtani gyakorlókönyv az 1-től 1000-ig terjedő számkörben. Az elemi népiskolák III. o. számára. 3. kiadás. (Kunosy Vilmos nyomdája. 8r. 48 l. ára 22 kr.)

Scribe és **Vander-Burch**. Clermont vagy a művész neje. Szinmű. Franciából fordította Csiky Gergely. (Olcsó könyvtár. 233. szám. Franklin-társulat. 8r. 120 l. ára 30 kr.)

Scribe Jenő. Az afrikai nő. Opera öt felvonásban. (M. kir. operaház könyvtára. 24. szám. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 52 l. ára 25 kr.)

Scribe Jenő. Észak csillaga. Opera 3 felv. Franciából ford. Havi Mihály. Zenéjét szerzé Meyerbeer Jakab. (M. kir. operaház könyvtára. 25. szám. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 64 l. ára 25 kr.)

Sebesztha Károly. Világtörténelem polgári iskolák számára. I. kötet. 3. kiadás. (Aigner Lajos. 8r. 126 l. ára 80 kr.)

Sebők Zsigmond. Alakok. Elbeszélések. (Szeged. Endrényi testvérek. 8r. 158 l. ára 1 frt.)

Seeburg Ferencz. A nevelőnő. Ford. Sankovits Bertalan. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 496 l. ára 2 frt.)

Seidel Pál. Képes természetrajz, különös tekintettel a gazdászatra és az egészségtanra, népiskolák számára. 12. kiadás. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 56 l. ára 25 kr.)

Seifert Otto és **Müller Frigyes**. A kórodai diagnostika zsebkönyve. Ford. id. Purjesz Zsigmond. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. VII, 160 l. és 60 ábra, ára 1 frt 40 kr.)

Seltmann Lajos. A nő a talmudban. (Hódmezővásárhely. Kanitzer G. 8r. 127 l. ára 1 frt 20 kr.)

Seress Imre. Vasútas tótok. Verses humoreszk. Illusztrálta Blaske II. kiadás. (Singer és Wolfner. 8r. 47 l. ára 50 kr.)

Seress Imre. Magyar monda-világ. 12 költői beszély. (Pfeifer Ferdinánd. 8r. 119 l. ára 1 frt.)

Sgalitzer Gyula. Egy égető kérdés. (Singer és Wolfner. 8r. 14 l. ára 30 kr.)

Shakspére színművei. Fordítják többen. Bevezetésekkel és jegyzetekkel ellátta Csiky Gergely. Javított kiadás közel 600 illustratióval. 22—38. füzet. (Ráth Mór. 4r. 55, 16, 44, 38, 8, 52, 24 l. egyes füzet ára 40 kr.)

Sigmond Dezső. A szeszmonopolium alkalmazása hazai viszonyainkhoz és az általa elérhető állampénzügyi eredmények. (Brózsa Ottó nyomdája. 8r. 77 l. ára ?)

Simko Endre. Szabolcsmegye földrajza. 2. kiadás. (Nyiregyháza Piringer János. 8r. 37 l. ára 18 kr.)

Simon Péter. Qu. Horatius Flaccus ad pisones de arte poetica című leveléhez előkészület Horatius életrajzával. (Jeles irók iskolai tára XXVIII. Franklin-társulat, 8r. 173 l. ára 70 kr.)

Simonkai Lajos. Erdély edényes flórájának helyesbített foglalása. (Kilián Frigyes. 8r. XLIX, 678 l. ára 5 frt.)

Simonyi Zsigmond. Német nyelvtan középiskolai használatra. (Eggenberger-féle könyvk. 8r. 82 l. ára 60 kr.)

Simonyi Zsigmond. A magyar névragozás nyelvtörténeti alapon. Külön közölve a m. t. akadémiától Lukács Krisztina-díjjal jutalmazott «A magyar határozók» című pályamunkából. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 93 l. ára 1 frt.)

Simor János bibornok, Magyarország herczeg-primása és esztergomi érsek pásztorlevele XIII. Leo pápa ő szentsége aranymiséjének megünnepléséről. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. 43 l ára 5 kr.)

Somogyi Aladár. Adatok az éti csiga (Helix pomatia L.) tápláló csövének boncz-, szövet- és élettanához. (Fanda József nyomdája. 8r. 32 l. két tábla rajzzal, ára ?)

Somogyi János. Kis pillangók. Költemények. (Kecskemét. Szerző. 8r. 94 l. ára 1 frt.)

Söndermann A. Rinaldo Rinaldini a hires rablóvezér vagy az Abruzzi hegység titkai. Népies regény. Rubinstein, Knote és Kubin kiadása. 1—57. füz. (Deutsch és Neuwald Illés nyomdája. 8r. 1371 l. egyes füzet ára 12 kr.)

Sőrés János. Szent-Mihály község története, tekintettel ref. egyháza történetére. (Debreczen városi nyomda. 8r. 212 l. ára ?)

St. Georges. Mari, az ezred leánya. Víg opera, fordította Egresi Béni. (A magyar kir. operaház könyvtára. 26. szám. 8r. Pfeifer Ferd. 52 l. ára ?)

Staub Móricz. A zsilvölgy aquitankoru flórája. 27 kőnyomatu táblázat. (Különlenyomat a M. kir. földtani intézet évkönyve VII. köt. 6. füzetéből. Kilián Frigyes. 8r. 208—424 l. ára 2 frt 15 kr.)

Steltzer Frigyes. Pánszláv világ az Alföldön. I. füzet. (Újvidék. Pajevics A. nyomdája. 8r. 80 l. ára ?)

Stepnjak. A földalatti Oroszország. Forradalmi jellemrajzok és vázlatok a valóságból. Egy előszóval Lawroff Pétertől. Fordította Szeless Adorján. (Schlenker és Kovács nyomdája. 8r. 222 l. ára 1 frt 20 kr.)

Stern Adolf. Hagbarth és Signe. Opera. Ford. Váradi Antal. (M. kir. operaház könyvtára. 7. szám. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 53 l. ára 40 kr.)

Stern Samu. A physikális vizsgálati módszerek tankönyve. (Révai testvérek. 8r. 247 l. ára 1 frt 60 kr.)

Stolz Albán. Rövid vezérfonal a Vincze-egyleti tagok számára. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. 45 l. ára 12 kr.)

Storm Tivadar. A kastélyban. Németből Balla Mihály. (Olcsó könyvtár. 218. szám. Franklin-társ. 8r. 67 l. ára 20 kr.)

Straub Sándor. Gázmotorok elmélete, szerkezete, kezelése és üzletköltségei. Munkamérő eszközök. A szövegbe nyomott ábrával. (Kilián Frigyes. 8r. VII, 206 l. ára 2 frt 50 kr.)

Sudy K. János. Földrajz. A népiskolák IV. osztálya számára. 3-ik átdolgozott bővített kiadás. (Kassa. Maurer Adolf. 8r. 123 l. ára 40 kr.)

Sudy K. János. Földrajz. Kassa város és Abauj-Torna megye. A népiskolák III. osztálya számára. 3-ik átdolgozott és 7 térképpel bővített kiadás. (Kassa. Maurer Adolf. 8r. 66 l. ára 25 kr.)

Sugár Győző. Ártatlanul halálra ítélve. Regény. Székely Aladár kiadása. 1—6. füzet. (Neuwald Illés nyomdája. 8r. 192 l. egy füzet ára 15 kr.)

Suppán Vilmos. Számtan a középiskolák és polg. fiuiskolák számára. Az uj tantervek és utasításokban foglalt elvek alapján. I. füzet. Az első oszt. számára. 2-ik jav. és rövidített kiadás. A szöveg közé nyomott ábrákkal. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 104 l. ára 60 kr.)

Suppán Vilmos. Számtan a felsőbb és polg. leányiskolák számára. I. füz. Az első és második oszt. számára. A szövegbe nyomott ábrákkal. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 104 l. ára 70 kr.)

Surányi János. Gerbert és kora. Történelmi tanulmány. (Győr. Maxa Ferencz. 8r. 146 l. ára 1 frt.)

Symonds John Addington. Renaissance Olaszországban. I—III. köt. Ford. Pulszky Károly, a III. kötetet ford. Wohl Janka. (Révai testvérek. 8r. VIII., 502, 494, 469 l. egy kötet ára 3 frt.)

Szabadka és vidéke 1848/49-ben. Okirattár. Gyüjtötte Iványi István. (Szabadka. Székely Simon nyomdája. 8r. 216 l. ára ?)

Szabályok, Házi, a magyar kir. honvédségi Ludovika-akadémia számára. I—II. rész. (Athenaeum részvény-társ. nyomdája. 8r. 84, 28, 22, 92 l. ára ?)

Szabályrendelet a gyógyszerészgyakornokok kiképezésére. (Egyetemi nyomda. 8r. 11 l. ára ?)

Szabályrendelet a nemzeti szinház és a magyar kir. operaház igazgatása tárgyában. 1884. évi augusztus 14. és 1886. julius 10. kelt rendelet. (Pesti könyvnyomda-részvénytársulat. 4r. 25, 27, 67 l. ára ?)

Szabályrendelet a községi pénzkezelésről és számvitelről Beszterce-Naszód vármegyében. (Botschar Tivadar nyomdája. 8r. 46 l. ára?)

Szabályrendelet a hadsereg és honvédség lószükségletének mozgósítás esetében fedezéséről szóló 1873. évi XX. t.-cz. végrehajtása iránt. Hivatalos kiadás. (Pallas irod. és nyomd. részv. társ. 8r. 64 l. ára 50 kr.)

Szabályzat, Gyakorlati, a magyar tűzoltó testületek részére. 2. kiad. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert nyomdája. 8r. 50 l. ára 25 kr.)

Szabályzat, Öltözeti és fölszerelési, a magy. kir. honvédség részére. 2. kiadás. (Légrády testvérek. 4r. 327 l. 12 rajztáblával ára ?)

Szabályzat, Szolgálati, a magyar kir. honvédség számára. I. rész Hivatalos kiadás. (Pallas nyomda. 8r. 430 l. ára ?)

Szabó Endre P. Tükör a szövetkezetek ellenségeinek s válaszul a «Függetlenség»-nek. (Heisler J. nyomdája. 8r. 35 l. 20 kr.)

Szabó Endre. A kardos menyecske. Regény. Számos képpel. (Pallas könyvtár II. évf. 3. kötet. 8r. 178 l. ára 60 kr.)

Szabó Ignácz. Egri lant. Válogatott egyházi és világi vegyes kardalok gyűjteménye. A középiskolai ifjusági énekkarok számára. I. füzet. (Eger. Szolcsányi Gyula. 8r. 32 l. ára 30 kr.)

Szabó József. A budapesti szűnidei gyermektelepegyesület értesítője az 1887. évre. Meghivóul az 1887. decz. 4. tartandó közgyűlésre. — Jahresbericht vom Jahre 1887 des Budapester Kinderferiencolonienvereines etc. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 52 l. ára ?)

Szabó József. Ásványtan kőzettani tájékoztatással a szemléleti s gyakorlati módszer alapján kezdők számára. 4. kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 79 l. 40 kr.)

Szabó József. Göd környéke, forrásainak geologiai s hidrografiai viszonyai. (Értekezések a természettudományok köréből. XVII. kötet. 1. füzet. Magyar akadémia. 8r. 44 l. egy térkép és 5 fametszet ára 30 kr.)

Szabó Károly. Emlékiratok a magyar kereszténység első századáról. (Ráth Mór. 8r. 116 l. ára 60 kr.)

Szabó Károly. Kisebb történelmi munkái. 2 kötet. (A magyar nemzet családi könyvtára. 50. 51. kötet. Ráth Mór. 8r. 401, 410 l. ára 3 frt.)

Szabó Károly. Emlékbeszéd Ladányi Gedeon felett. (A magy. tud. akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. IV. köt. 9. sz. Akadémia. 8r. 14 l. ára 10 kr.)

Szabó Sándor. A női furfang. Dráma. (Pallas részvénynyomda. 8r. 68 l. ára 80 kr.)

Szádeczky Gyula. A magyarországi obsidiánok, különös tekintettel geologiai viszonyaikra. A szövegbe nyomott négy fametszettel. (Értekezések a természettudományok köréből. Kiadja a Magy. tud. Akadémia. A III. osztály rendeletéből szerkeszti Szabó József. XVI. kötet. 6. szám. Akadémiai könyvkereskedés 8r. 64 l. ára 40 kr.)

Szádeczky Lajos. Báthory István lengyel királylyá választása 1574—1576. A magyar tud. Akadémia tört. bizottsága megbízásából. (Akadémiai könyvkereskedés. 8r. VI, 454, XLI l. ára 3 frt.)

Szádeczky Lajos. Kornyáti Békés Gáspár. 1520—1579. (Méhner Vilmos. 8r. 103 l. és 12 melléklet. Ára 1 frt 80 kr.)

Szakkönyvtár. Kereskedelmi. III. kötet. 1., 2., 10—13. füzet. (L. Jónás János.)

Szalády Antal. Válasz a «Tükör» című humbugra. (Neuwald Illés nyomdája. 8r. 8 l. ára 2 kr.)

Szamosi János. Latin nyelvtan gymnasiumok számára. II. rész Mondattan. (Eggenberger-féle könyvk. 8r. 202 l. ára 1 frt 20 kr.)

Szana Tamás. Magyar költők szerelmei. (Hornyánszky Viktor. 8r. 183 l. ára ?)

Szántó Kálmán. Olvasókönyv az irály- és költészettanhoz. Polgári és felsőbb leányiskolák használatára. (Franklin-társ. 8r. 264 l. ára 1 frt 20 kr.)

Szántó Kálmán. Irály- és költészettan polgári és felsőbb leányiskolák használatára. (Franklin-társulat. 8r. 64 l. ára 40 kr.)

Szányi Béla. Gót nyelvtan olvasmánynyal és magyarázatokkal. (Révai Leó. 8r. 104 l. ára 1 frt.)

Szász Károly. Schiller. Élet- és jellemrajz. (Olcsó-könyvtár 217. sz. Franklin-társulat. 16r. 144 l. ára 40 kr.)

Szász Károly. Válaszfalak az emberek között. Öt beszédben. Különlenyomat a szerző papi dolgozatainak sajtó alatt levő III. kötetéből. (Kókai Lajos. 8r. 52 l. 40 kr.)

Szász Károly papi dolgozatai. III. kötet. Csak a Krisztust! Alkalmi és közönséges egyházi beszédek. (Kókai Lajos. 8r. 236 l. ára 1 frt 80 kr.)

Szászvárosi V. Jenő. A gyermeknevelésről egészségi szempontból. (Heisler J. nyomdája. 8r. 20 l. ára 30 kr.)

Szathmáry György. Tanulmányok. I. kötet. (Aigner Lajos. 8r. IX, 372 l. ára 2 frt 40 kr.)

P. Szathmáry K, Gondos András története. (Jó könyvek. 47. sz. Révai testvérek. 8r. 33 l. ára?)

P. Szathmáry Károly. Balassa Bálint. Történeti regény egy kötetben. (Egyetemes regénytár. II. évf. 12. köt. Singer és Wolfner. 8r. 176 l. ára 50 kr.)

P. Szathmáry Károly. Vitéz Holubár Venczel lovag története. Víggal elegy egy szomorú hősköltemény VI énekben. (Révai testvérek. 8r. 98 l. ára 80 kr.)

Szeberényi Lajos. Kis magyar. Gyakorlati vezérfonal a magyar nyelv tanulásában tót gyermekek számára Ahn F. módszere után. Átdolgozva és bővítve közrebocsátotta Gál Dániel. 2. bőv. kiadás. (Hornyánszky Viktor. 8r. 52 l. ára 30 kr.)

Széchenyi István gróf beszédei. A magyar t. akadémia megbízásából összegyűjtötte és jegyzetekkel kisérte Zichy Antal. (Athenaeum r. társulat. 8r. 630 l. ára 4 frt.)

Széchen Antal gróf. Az erdélyi történet és történetirás jelentősége. Elnöki megnyitó beszéd a magyar történelmi társulatnak Déván, 1887. július 24-én tartott nagygyűlésén. (Athenaeum nyomdája. 8r. 9 l. ára?)

Szecsődy Kálmán. A függetlenségi és 48-as párt feladatáról. (Körmendi részvény-nyomda. 8r. 14 l. ára?)

Szegfű. A mire a mama nem gondolt. Regény két kötetben. Magyar háziasszonyok könyvtára. (Robicsek Zsigmond. 8r. 152, 112 l. 1 frt.)

Székács Ferencz. A magyar büntető eljárás kézikönyve. II. átdolgozott kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 208 l. ára 1 frt 60 kr.)

Székely József. Magyar játékszín. A nemzeti színház félszázados ünnepélye alkalmából. Kiadta Pest vármegye közönsége. (Légrády testvérek nyomdája. 8r. 194 l. 1 frt 20 kr.)

Székely József. Büntető eljárás a jövedéki kihágások tárgyában. Ügyvédek, birák és pénzügyi tisztviselők számára. II. teljesen átdolgozott kiadás. (Pfeifer Ferdinánd. 8r. 59 l. ára 80 kr.)

Szemák István. Német olvasókönyv a középtanodák alsó osztályai számára. II. rész. A gymnasiumok IV. és a reáliskolák III. és IV. osztálya számára. 2-ik kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 198 l. ára 3 frt 20 kr.)

Szemák István. Német mondattan, tanodai és magánhasználatra. III. javított kiadás. (Franklin-társulat. 8r. 98 l. ára 50 kr.)

Szemák István. Német olvasókönyv. I. rész. A gymnasiumok III. és a reáliskolák I—II. osztályai számára. III. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 164 l. 80 kr.)

Szemák István. Német olvasókönyv a középtanodák alsó osztályai számára. II. rész. A gymnasiumok IV. osztálya számára. II. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 198 l. ára 1 frt.)

Szemák István. A német irodalom története. II. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. II, 224 l. ára 1 frt 40 kr.)

Szemelvények a zsoltárokból iskolai használatra. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 34 l. ára 25 kr.)

Szemere Bertalan levelei, 1849-1862. (A magyar nemzet családi könyvtára. 155, 156. Ráth Mór. 8r. 310 l. ára 1 frt.)

Szemere Bertalan szépirodalmi dolgozatai és szónoklatai a szabadságharcz előtt és után. (A magyar nemzet családi könyvtára. 153, 154. Ráth Mór. 8r. 307 l. ára 1 frt.)

Szemmáry József. Titkári jelentés a Szolnok-Doboka megyei gazdasági egylet 1886. évi tevékenységéről. (Deés. Demeter és Kiss nyomdája. 8r. 50 l. ára ?)

Szénássy Sándor latin nyelvtana. Alaktan. Harmadízben átdolgozta Elischer József. V. kiadás. (Athenaeum részvénytársulat. 8r. 179 l. 1 frt 20 kr.)

Szendrey Gerzson és Gareis József. A függetlenségi antiszemitapárt alapja és létjoga Magyarországon. (Székesfehérvár. Szerző. 8r. 59 l. ára 25 kr.)

Szendrey Imre. Zádor és Agota. Régi kun történet. A XI. századból a nép számára. (Karczag. Sződi S. 8r. 39 l. ára 10 kr.)

Szenes Zsigmond. Dr. Böke Gyula tanár 1886. évi ambulatoriuma a Szt-Rókus kórházban. (Külön lenyomat a «Gyógyászat» 1887. 7—10. számából. 8r. 16 l. ára ?)

Szente József. Számtani szemelvények ismétlőiskolák számára. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 95 l. 50 kr.)

Szepesi Imre latin nyelvtana. I—II. rész. Alaktan. Mondattan. XI. XIV. kiadás. Átdolgozta Tóth György. A gymnasium I—IV. osztályának. (Pallas részvénynyomda. 8r. 263, 319 l. ára 1 frt 20 kr. és 1 frt 60 kr.)

Szepesi Imre latin alaktanához gyakorló- és olvasókönyv. Szerkesztette Tóth György. (Pallas részvénynyomda. 8r. 246 l. ára 1 frt 20 kr.)

Szerelemhegyi Tivadar. A római nemzeti irodalom története. Teuffel és Bender nyomán. II. jav. kiadás. (Lampel Róbert. 8r. 132 l. ára 80 kr.)

Szertartásai, A keresztény katholika anyaszentegyház, és szokásai. A veszprém egyházmegyebeli népiskolák számára. 14. kiadás (Szent-István-társulat. 95 l. ára ?)

Szigethy László. A szabadkőmivességnek tana a vallás, erkölcsiség és társadalomról. Olaszból. (Buschmann F. nyomdája. 8r. 79 l. ára ?)

Szigligeti Ede. A czigány. Szinmű zenével, népdalokkal, tánczczal. (A nemzeti szinház könyvtára. 92. füzet. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 57 l. 40 kr.)

Szigligeti Ede. Fenn az ernyő nincsen kas. Pályadíjjal jutalmazott vigjáték. (Olcsó könyvtár 235. sz. Franklin-társulat. 8r. 189 l. ára 30 kr.)

Szilágyi Sándor. Gróf Kuun Géza maros-németi levéltára. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 49 l. ára ?)

Szilágyi Sándor. Magyar történeti életrajzok. III. évf. III. kötet. (Méhner Vilmos 8r., Békés Gáspár 65—103; Béldi Pál 1—88 l. és 10 melléklet ára 1 frt 80 kr.)

Szilágyi Sándor. Emlékbeszéd Gyárfás István, a m. tud. Akadémia lev. tagja felett. (A m. tud. Akadémia elhúnyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek IV. köt. 7. sz. Akadémiai könyvkereskedés. 8r. 18 l. ára 10 kr.)

Szilasi Móricz. Latin nyelvtan és szótár a gymnasium I—II. o. számára. Finászy Ernő és Kiáltossy József **közreműködésével**. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 128 l. 90 kr.)

Szilasi Móricz. Latin olvasó és gyakorló könyv. A gymnasium I. és II. osztálya számára. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. VIII, 139 l. ára 90 kr.)

Szinház enquête-nyomtatványok 1887. évi I—II—III. A magy. kir. belügyministerium által a m. k. opera és budapesti nemzeti szinház ügyeiben összehívott enquête rendelkezésére bocsátott adatok. Podmaniczky Frigyes és Keglevich Istvánnak a két műintézetre vonatkozó véleménye. (Pesti könyvnyomda-részvénytársulat. 4r. 65, 18, 22 l. ára ?)

Szinnyei József, idősb. Könyvtári emlékek. (Külön lenyomat a «Fővárosi Lapok» 1887. évi 94—95. számaiból. Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 20 l. ára ?)

Szinnyei József, idősb. Komárom 1848—49-ben. (Napló jegyzetek. Aigner Lajos. 8r. VIII, 518 l. ára 2 frt.)

Szinnyei József, ifjabb. A magyar nyelv rendszere rövid előadásban A középiskolák felsőbb osztályai számára és magánhasználatra. (Hornyánszky Viktor 8r. II, 62 l. ára 50 kr.)

Szinnyei József, ifjabb. Magyar olvasókönyv I—II—III. rész. A középiskolák II—III. oszt. számára. (Hornyánszky Viktor 8r. 155, 154, 188 l. ára 90, 90, 1 frt 20 kr.)

Szinnyei József, ifjabb. Iskolai magyar nyelvtan mondattani alapon. Első rész a középiskolák I. osztálya számára. 4-ik kiadás. (Hornyánszky Viktor. 8r. 115 l. ára 60 kr.)

Szirmai, Vörösz, Szilágyi. Magyar olvasó- és nyelvképzőkönyv a népiskolák I. III. o. számára. 2. kiadás. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 87 l. 20 kr., 140 l. 30 kr.)

Szirmai, Vörösz, Szilágyi. A harmadik iskolaév. Magyar olvasó- és nyelvképzőkönyv az izraelita népiskolák III. o. számára. (Franklin-társulat. 8r. 142 l. 30 kr.)

Szirmai Jakab. Az ember testi munkája. (Ifj. Nágel Ottó. 8r. 15 l. ára 50 kr.)

Szirmai József. Magyar nyelvképző iskola gyakorlati példákban. Olvasás, nyelvtan és fogalmazás egyközpontú körökben. Német tannyelvű népiskolák számára. I. füzet, XIII. kiadás. II. füzet, IX. kiadás. III. füzet IV. kiadás. IV. füzet, II. kiadás. (Nagyszombat. Horovitz Adolf 8r, 52, 56, 68. 136 l. ára 15, 15, 20 és 40 kr.)

Szirmai József. Német nyelvképzőiskola gyakorlati példákban. II. rész (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 82 l. 20 kr.)

Szitnyai Elek. Eszmék a meggyőző előadás keliékeihez. (Selmeczbánya Joergey Ágost özvegye és fia. 8r. 84 l. ára 80 kr.)

Szlávik Mátyás. A legujabb theologia történetéből. Dogmatörténeti tanulmány. (Sárospatak. Szerző 8r. 92 l. ára 50 kr.)

Szó, Nehány őszinte, a gyöngyösi 48-as függetlenségi párt tagjaihoz K. P. (Gyöngyös. Böhm Sándor nyomdája. 8r. 7 l. ára?)

Szohner József. Az egykori világhirű visegrádi vár és királyi székváros története. (Zilahy Sámuel. 8r. 23 l. ára 40 kr.)

Szolgálat, A halottkémi, kézikönyve. II. kiadás. (Athenaeum r. társulat. 8r. 118 l. 70 kr.)

Szomaházy István. Szöktetés a zárdából és egyéb elbeszélések (Révai testvérek. 8r. 173 l. ára 1 frt 20 kr.)

Szomory Károly. Lidércz tüzek. Költemények. (Singer és Wolfner. 8r. 94 l. ára 1 frt.)

Szózat a választó polgárokhoz. Irta egy leendő antiszemita képviselőjelölt. («Hunyadi Mátyás»-intézet. 8r. 100 l. ára?)

Szukováthy István. Az országos nőiparegylet évkönyve az 1886. évről. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. 8r. 48 l. ára?)

Szulik József. A kath. anyaszentegyház szertartásai. Fischer Ferencz nyomán. V. kiadás. (Eger. Szolcsányi Gyula. 8r. 88 l. ára 30 kr.)

Szvetics Anzelm. Jézus föltámadásának valósága. Tudori értekezés. Az egyházi hatóság engedelmével. (Szűts és társa. 8r. 173 l ára 1 frt 50 kr.)

Szvorényi József. Emlékbeszéd Tárkányi Béla József, a m. tud. Akadémia tiszteleti tagja fölött. (A m. tud. Akadémia elhúnyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. IV. kötet. 4. szám. Akadémiai könyvkereskedés. 8r. 47 l. és 1 fénykép, ára 30 kr.)

Táblázatok. Mérték- és ár-átszámolási. (Szeged. Várnai L. 16r. 32 l. ára 10 kr.)

Taborsky Ottó. A lokomobilok szerkezete és kezelése. Lokomobilkezelők, gépészek, lokomobil-tulajdonosok, gazdasági és gyári hivatalnokok valamint a budapesti állami középipartanodán rendszeresített lokomobil-kezelők tanfolyama számára. 283 fametszetü ábrával. (Kilián Frigyes. 8r. VIII, 525 l. ára 5 frt.)

Tacitus évkönyvei. II. füzet. Ford. Kempf József. (Római remekirók magyar fordításban. Lampel Róbert. 8r. 97—192 l. ára 40 kr.)

Tacitus. A magyar állami tönk vagyis a dualismus pénzügyi és közgazdasági hatása az osztrák-magyar monarchia két felében. 1887. (Budapesti könyvnyomda. 8r. 35 l. ára 50 kr.)

Takács István. Válasz Szarvas Gábor úrnak azon birálatára, melyet Takács Istvánnak «Nyelvünk ik-es igéi és a Révai szabálya» című munkájáról közölt a «Magyar Nyelvőr» 1887. évi márcziusi füzetében. (Hornyánszky Viktor. 8r. 12 l. ára 15 kr.)

Takács István. Nyelvünk ik-es igéi és a Révai szabálya. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 36 l. ára 50 kr.)

Tanítóegyesület, A bács-bodroghmegyei. évkönyve. (1872–1887.) I. évfolyam. Szerkesztette Czehe Győző. (Zenta. Tanítóegylet. 8r. 208 l. ára ?)

Tankönyvei, Falusi népiskolások. I., II., III., IV. Vargyas Endre: Földrajz a népiskolák 3–6. évf. számára. Magyar nyelvtan 3–6. évfolyam. Magyarok története életrajzi képekben. (Lampel Róbert. 8r. 44 l. 18 kr., 40 l. 18 kr., 43 l. 18 kr.) Természetrajz V—VI. évfolyam. 62 l. 20 kr.

Tanrendje, A kolozsvári magyar kir. Ferencz-József-tudomány-egyetem az 1887–88. tanév II. felére. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert nyomdája. 8r. 49 l. ára ?)

Tár, Predikátori. Szerkeszti Szász Gerő. Új folyam. I. kötet. (Kolozsvár. Ev. ref. koll. könyvnyomdája. 8r. 247 l. ára 1 frt 60 kr.)

Tára. Magyarországi rendeletek. XXI. évfolyam. 1887. IV. és V. füzet. Kiadja a m. kir. belügyministerium. (Nagel Ottó. 8r. XIV, 1013—1624 l. ára 2 frt 60 kr.)

Tára, Magyarországi rendeletek. Kiadja a m. kir. belügyministerium. 1887. folyam. 12. füzet (Nagel Ottó. 8r. XC. 2353–2552 l. ára 70 kr.)

Tára, Magyarországi rendeletek. Kiadja a m. k. belügyministerium. 1887. XI. füzet. (Nagel Ottó. 8r. 2189—2352 l. ára 80 kr.)

Tárgymutatója, A magyar kir. technologiai iparmúzeum. II. füzet. 1887. (Egyetemi nyomda. 8r. 64 l. ára ?)

Tárgymutatója, Az 1865—1886. évi országgyűlési törvényczikkek betűsoros. (Ráth Mór. 8r. 99, 31, 77 l. ára 1 frt 40 kr.)

Tárgymutatója, 1865/8—1886. évi országgyűlési törvényczikkek betűsoros. (Ráth Mór. 8r. 154, 64, 150 l. ára 1 frt 40 kr.)

Tárgymutatója, Az 1878—1886. évi országgyűlési törvényczikkek betűsoros. (Ráth Mór. 8r. 150 l. ára 60 kr.)

Tárgymutatója, Az 1878–1886. évi országgyűlési törvényczikkek betűsoros. (Róth Mór. 8r. 77 l. ára 60 kr.)

Társalgó, A pesti művelt. Nélkülözhetlen kézikönyv mindazok számára, kik a társadalmi életben szerepelni akarnak s a társaságokban magukat megkedveltetni kívánják. V. kiadás. (Lampel R. 8r. 512 l. ára 1 frt 20 kr.)

Társulat, A békésvármegyei régészeti és művelődéstörténelmi, évkönyve 1885/86. Szerkeszti Zsilinszky Mihály. (Békés-Gyula. Társulat. 8r. 182 l. ára ?)

Tartalommutatója, Az 1884—87. évben tartott országgyűlés képviselőháza irományainak. Szerkesztette Benedikt Márk. Hiteles kiadás. (Pesti könyvnyomda részvény-társaság. 4r. 250 l. ára ?)

Taschek Gy. Csikmegye térképe népiskolák III. oszt. számára. Józsa S. Csikmegye földrajzához alkalmazva (Gyergyó-Szent-Miklós. Kricsa Péter ára 20 kr.)

Tassy Pál. Az európai nemzetközi jog vezérfonala. Jogtanulók, szigorlók részére és magánhasználatra; források, valamint jeles franczia és német forrásmüvek nyomán. (Kecskemét, Scheiber József. 8r. 208, IV l. ára 2 frt.)

Tátrafüred, éghajlati gyógyhely vasas és szénsavas forrástelep, hidegvíz és törpe fenyő fürdőhely, valamint kies fekvésü vadregényes környékének rövid leirása. Touristáknak tájékozásául. Tátrafüred térképével. Magyar és német nyelven. (Kassa, Maurer Adolf. K. 8r. 68 l. ára 40 kr.)

Távirda-intézet. A magyar kir., czim- és névtára 1887. Hivatalos kiadás. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 195 l. ára?)

Távirdák. A magyar állam területén levő állami és vasuti, 1886. évre vonatkozó statisztikája. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 4r. 107 l. ára?)

Teesz János. Földrajz középkereskedelmi iskolák számára. I—II. köt. (Szerző. 8r. 166, 114 l. 1 frt 75 kr.)

Télfy Iván. Jelentés az új hellén munkákról. (Értek. a nyelv és szép tud. köréből XIV. köt. 4. sz. Akadémiai könyvkeresk. 8r. 50 l. ára 30 kr.)

Tengeren megmentve. Történet egy világító toronyból Németből Fa István. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 92 l. ára?)

Tersánczky József. Szabadhegy monographiája 1850—1886. (Nagy-Kanizsa. Szerző. 8r. 111 l. 50 kr.)

Terve, A gymnasiumi tanítás s a reá vonatkozó utasítások. (Egyetemi nyomda. n. 8r. 163 l. ára?)

Testamentom, Új, azaz: A mi urunk Jézus Krisztusnak új szövetsége. Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár. (Brit- és külföldi biblia-társulat. 8r. 507 l. ára?)

Thaly Kálmán. A székesi gróf Bercsényi család. 1470—1835. Eredeti kézirati kútfőkből. II. kötet. 1689—1703. (Akadémiai könyvkereskededés 8r. VII, 547 l. ára 3 frt 50 kr.)

Thanhoffer Lajos. Adatok a központi idegrendszer szerkezetéhez. (Akadémiai könyvkeresk. 4r. 57 l. és 8 kőnyomatú tábla. Ára 1 frt 50 kr.)

Theisz János. Gyorsirási olvasókönyv Gabelsberger-Markovits rendszere szerint. Kezdők számára. (Pozsony. Stampfel k. 8r. 72 l. ára 1 frt.)

Thewrewk Árpád. Állatkínzás és állatvédelem. (Ifj. Nagel O. 8r. 29 l. ára 40 kr.)

Thewrewk István. Budapesti élet. Tárczaczikkek. (Robicsek Zsigmond 8r. 172 l. ára 1 frt 50 kr.).

Thierry Amadé. Elbeszélések a római történetből az V-ik században. Aranyszáju szent János és Eudoxia császárné. A keresztyén társadalom keleten. Franczia eredetiből fordította Öreg János. III. (Magyar tud. akadémia. 8r. 579 l. ára?

Thim József. Délmagyarország harcza 1848—1849-ben. I. kötet. — (Zombor. Bittermann Nándor nyomdája. 8r. 347 l. 3 frt.)

Thukydides. Görögül és magyarul. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Zsoldos Benő. 1. kötet. (Görög és latin remekirók. Franklin-társulat. 8r. L, 606 l. ára 2 frt 40 kr.)

Thukydides. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Zsoldos Benő. Kiadja a m. t. Akadémia class.-philologiai bizottsága. I. köt. (Franklin. 8r. 321 l. ára 1 frt 40 kr.)

Thuri Etele. Bornemisza Péter dunavidéki első református püspök élete és munkái. (Deutsch-féle nyomda 8r. 51 l. ára ?)

Tibullus elégiái. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Csengeri János. Olcsó könyvtár 215 l. Franklin-társulat. 16r 184 l. ára 40 kr.)

Tissandier C. rendszere nyomán Könyves Tóth Kálmán. A munka bajnokai. (Révai testvérek. 8r. 292 l. ára 3 frt.)

Tisza Kálmán, a pénzügyministerium ideiglenes vezetésével megbizott magyar kir. ministerelnök által a képviselőház elé terjesztett jelentés az állami jószágok eladásáról és eredményéről az 1886. évre. (Magyar királyi államnyomda. 4r. 28 l. ára ?)

Tokody Ödön. Az öreg plébános levelei. (Athenaeum részv.-társaság nyomdája. 8r. 368 l. ára ?)

Tolnay Lajos. A kovács fundáczió. (Jó könyvek. 41. sz. Révai testvérek. 8r. 23 l. ára ?)

Tolnay Lajos. A jégkisasszony. Regény. (Pallas-könyvtár. II. évfolyam. 8—9. kötet. 8r. 277 l. 1 frt.)

Tolstoi Leon. Karenin Anna. Orosz regény. Ford. R. Trux Hugóné. 1—7. köt. (Pallas. 8r. 185, 173, 140, 125, 148, 125, 155 l. egy kötet ára 60 kr.)

Tomcsányi Sándor. A bíboros érsek és törpe uszályhordozói, vagyis dr. Haynald Lajos s a kalocsai kanonok urak. (Budapesti könyvnyomda. 8r. 67 l. ára ?)

Tomor Ferencz és Váradi Antal. Magyar olvasókönyv a középiskolák I. osztálya számára. 5. változatlan kiadás. (Lampel Róbert. 8r. XII, 200 l. ára 90 kr.)

Torkos László. Magyar nyelvtan, középiskolák számára VII. javított kiadás. (Eggenberger-féle könyvkeresk. 8r. 128 l. ára 80 kr.)

Tormay Béla. Elbeszélés a régenmultból. «A magyarországi állatorvosi egylet» 1887. évi szept. 25-én tartott évi közgyülésén előadta. (Buschmann F. nyomdája. 8r. 35 l. ára ?)

Tornaegylet, A budapesti (budai). választmányának jelentése az 1886/87. évről. (Pesti Lloyd-társulat nyomdája. 8r. 28 l. ára ?)

Tóth György. Gyakorló- és olvasókönyv Szepesi Imre latin alaktanához. (Pallas irod. részvénytársaság. 8r. II, 246 l. ára 1 frt 20 kr.)

Tóth János. Nyitráról Lourdesba és Párisba. Utirajzok. (Nyitra. Szerző. 8r. 207 l. 60 kr.)

Tóth József. Népszerű egészségtan összefüggésben az embertannal. Kézikönyvül néptanítók s tanítóképezdék számára. Jutalomra méltatott pályamű. 2. kiadás. (Székesfehérvár. Klökner Péter. 8r. 112 l. ára 30 kr.)

Tóth Pál. Erkölcstan. Gymnasiumok, reáliskolák, tanító- és tanítónőképezdék, polgári leányiskolák, leánynevelő intézetek számára. 2. jav. kiadás. (Kókai Lajos. 8r. 98 l. ára 60 kr.)

Tóth Sándor. A prózai irásművek elmélete (Rhetorika) középiskolák használatára. 2. kiadás. (Révai testvérek. 8r. 70 l. 50 kr.)

Tóth Vincze. Főuraink s a pénzarisztokraták. (Fuhrmann H. 8r. 16 l. ára 50 kr.)

Tóvölgyi Titusz. A kit nem akarnak befogadni. Regény. I—II. kötet. (Athenaeum részvény-társulat. 8r. 304, 230 l. ára a két kötetnek 2 frt.)

Török István. Magyarország történelme Közép- és polgári iskolák számára. Melléklet: A magyar birodalom történelmi térképe. Tervezte Helmár Ágost. II. kiadás. (Kolozsvár. Szerző. 8r. 165 l. 80 kr.)

Története, Az Egyekből lett Kis-Pereg. 100 éves fennállásának alkalmából kiadja a kisperegi ev. ref. egyház. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8r. 58 l. 25 kr.)

Törvény. Népfölkelési, és végrehajtási utasítás. Jegyzetekkel és magyarázatokkal ellátva. (A fontosabb magyar törvényeknek magyarázatos kiadása. 1—2. szám. (Pozsony. Stampfel K. 16r. 16, 66 l. ára 35 kr.)

Törvény és végrehajtási utasítás a himlőoltás tárgyában. (Pécs. Lyceumi nyomda. 8r. 15 l. ára ?)

Törvény, Az 1886. évi népfölkelési, a hozzá tartozó körrendelettel és utasítással, Európa állami haderejének statisztikai táblázatával. (Grill K. 8r. 63 l. ára 30 kr.)

Törvényczikk, 1886 : XX., a népfölkelésről, valamint utasítás a népfölkelésre vonatkozólag a m. korona országaiban. Magyarázó jegyzetekkel. (Pallas részvénynyomda. 8r. 79 l. 25 kr.)

Törvényczikk, 1887. évi XX. A hadsereg, hadtengerészet, honvédség, és népfölkelés tiszti és legénységi özvegyeinek és árváinak ellátásáról. Jegyzetekkel, utalásokkal és magyarázattal ellátta Fritz Péter. (Ráth Mór. 8r 20, 56 l. ára 50 kr.)

Törvényczikk, 1887. XXIV. A vám- és keresk. szövetség meghosszabbításáról és 1887. XXV. törv.-cz. az általános vámtarifa törvényczikk módosításáról. Jegyzetekkel és magyarázatokkal. (Lampel R. 16r. 64 l. ára 30 kr.)

Törvényczikk, 1887. XXIV. Az 1887. XX. törv.-czikkbe iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról. (Ráth Mór. 8r. 24, 56 l. ára 60 kr.)

Törvényczikk, 1887. XXVI. Az osztrák-magyar bank szabadalmának meghosszabbításáról. (Ráth Mór. 8r. 4, 50 l. ára 60 kr.)

Törvényczikk, 1887. XXVIII. Az ügyvédi rendtartásról szóló 1874. XXXIV. t.-cz. némely intézkedéseinek módosításáról. (Ráth Mór. 8r. 3, 32 l. ára 40 kr.)

Törvényczikk, 1887. XXIX. A kir. törvényszékek telekkönyvi hatóságához utalt ügyeknek egyes bírák által való elintézéséről. (Ráth Mór. 8r. 3, 42 l. ára 50 kr.)

Törvényczikk. 1887. XXX. A törvénykezési szünidő újabb szabályozásáról. (Ráth Mór. 8r. 6, 17 l. ára 40 kr.)

Törvényczikkek, 1887-ik évi országgyűlési. Dr. Immling Konrád, a budapesti kir. tábla bírája és Fritz Péter, a budapesti keresk. és iparkamara tollvivője és más szakférfiak közreműködése mellett, jegyzetekkel, utasításokkal és magyarázatokkal ellátva. I. füzet. I—XX. törv.-cz. (8r. 1—96 l. ára 60 kr.)

Törvényczikkek, Az 1886-ik évi országgyűlési. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 452, IV l. ára 2 frt.)

Törvényczikkek, 1887-ik évi országgyűlési. Szakférfiak közreműködése mellett jegyzetekkel, utalásokkal és magyarázattal ellátva. II. füzet. XXI—XXXIV. t.-cz. (Ráth Mór. 8r. 97—195 l. ára 60 kr.)

Törvények, Az 1887-dik évi, gyűjteménye. Kiadja a m. kir. belügyministerium. I—III. füzet. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 392 l. ára 40, 26 kr.)

Törvények, A magyar gyógyszerészetre vonatkozó, és szabályok gyüjteménye. Összeállította és magyarázattal ellátta Schédy Sándor. Kiadótulajdonos Rohrbach Antal. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 328, XI l. ára?)

Törvényjavaslat, Az öröklési jogról szóló, és indokolása. I—II. füzet. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. 78, 219 l. ára?)

Törvénytár, 1887. évi országos. (Corpus juris.) Kiadja a m. kir. belügyministerium. 13., 14. sz. XXXV., XXXVI. t.-cz. (Ifj. Nagel Ottó. 2r. 189—195 l. ára számonként 5 kr.)

Törvénytár, 1887-ik évi országos. (Corpus juris.) Kiadja a m. kir. belügyministerium. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 4r. 239 l. ára 3 frt.)

Tóth Gáspár. A polgári bíróságok szervezéséről. (L. Magyar jogászegyleti értekezések. 34. szám. Franklin-társulat nyomdája. 8r. 19 l. ára?)

Tőtössy Béla. Mit beszélnek a virágok? (Botanikus csevegés virágnyelven.) (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp nyomdája. 8r. 23 l. ára?)

Trájtler Károly. A fővárosi elemi iskolák új tanterve. Visszhang a «Néptanítók Lapja» f. évi 91—92. számaiban megjelent közleményekre (Egyetemi nyomda. 8r. 14 l. ára?)

Trefort Ágoston. Újabb emlékbeszédek és tanulmányok. (Franklin-társulat. 8r. 183 l. ára 1 frt 20 kr.)

Tribun. Néptribunok és a munkáskérdés. (Schlenker és Kovács nyomdája. 8r. 16 l. ára 20 kr.)

Triltsch Nándor. A telekkönyvi betétek szerkesztéséről szóló törvény gyakorlati végrehajtása. (Szombathely. Özv. Seiler Henrikné. 8r. 79 l. ára 80 kr.)

Trollope Anthony. Szemet szemért. Regény. (Pallas-könyvtár. II. évf. 11. szám. Pallas-részvénynyomda. 8r. 203 l. ára 60 kr.)

Troll Ferencz. Pécs városának a török járom alól az 1686. év október 14-én történt megszabadulása kétszázados évfordulója. Fordította Neumayer Dezső. Kiadja a Szent-Pál-társulat. (Pécs. Lyceumi nyomda. 8r. 12 l. ára?)

Turcsányi A. M. Bibliai történetek elemi iskolák számára. Wangemann L. nyomán. I. rész. Az alsóbb osztályok számára. II. kiadás. Protestáns

népiskolai könyvek tára. II. (Hornyánszky Viktor. 8r. 76 l. 16 képpel. Ára kötve 30 kr.)

Turcsányi A. M. Bibliai történetek iskolai és házi használatra. II. rész. A felsőbb elemi osztályok és középiskolák számára. A szövegbe nyomott 24 képpel. (Hornyánszky Viktor. 8r. 162 l. ára 40 kr.)

Turcsányi Andor. A mezőgazdasági hitelszövetkezetekről. (Grill K. 8r. 29 l. ára 15 kr.)

Turgenjev összegyűjtött munkái. 3. füzet. Helena. (A bolgár felkelés előestéjén.) (Ráth Mór. 8r. 213 l. ára 1 frt.)

Turgenjev Iván. Első szerelem. Kip-Kopp. (Egyetemes regénytár. II. évf. 15. köt. Singer és Wolfner. 8r. 158 l. ára 50 kr.)

Turgenjev Iván. Dimitri Rudin. Punin és Baburin. Helena. (A bolgár felkelés előestéjén.) (A magyar nemzet családi könyvtára. Ráth Mór. 8r. 181, 83, 213 l. ára 2 frt 40 kr.)

Turgenjev Iván. Dimitri Rudin. Punin és Baburin. Helena. 4. füzet. (A magyar nemzet családi könyvtára. Ráth Mór. 8r. Helena 97—213 l. ára 60 kr.)

Tutsek Anna. Elbeszélések és rajzok. (Kolozsvár. Szerző. 8r. 232 l. ára 1 frt 50 kr.)

Tüdős János. Latin mondattan gymnasiumi használatra. III. kiadás. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8r. 185 l. 1 frt.)

Tündérmesék. A legkedveltebb gyűjteményekből összeállítva. IV. kiad. (Franklin-társulat. 8r. 265 l. ára 80 kr.)

Tüske Endre. Nevelészeti eszmék. Markovits Alajos cseklészi plébános 25 éves áldozárságának emlékére 1887. évben. (Buschmann F. nyomdája. 8r. 20 l. ára?)

Uhrl Józsa. Nemzeti törekvéseink a képzőművészetek előmozdítása ügyében. (Pozsony. Löwy és Alkalay nyomdája. 8r. 29 l. ára?)

Ungár Adolf. Linguistika vagy nyelvtudományról. (Zeisler M. nyomdája. 8r. 14 l. ára?)

Urs Nándor rendőrkapitánynak beadványa a főváros tekintetes tanácsához az élelmezés, illetőleg az egészséges piaczi viszonyok létesítése tárgyában. (Grill K. 8r. 30 l. ára 20 kr.

Utasitás, Részletes. a középiskolai orvosok és egészségtan-tanárok számára. (Egyetemi nyomda. 8r. 11 l. ára?)

Utasitás a vizmércze-jegyzők részére és a vizmérczék felállítása tárgyában. (Magyar kir. államnyomda. 8r. 7., 12 l. ára?)

Utasitás a népfelkelésre vonatkozólag a magyar korona országaiban. (Grill K. 8r. 155 l. ára 20 kr.)

Utasitás. Nyilvántartási, a cs. és kir. hadsereg és hadi tengerészet számára. I. rész. A legénység állományába tartozó egyének. Hivatalos kiadás. (Pallas irod. és nyomd. részv.-társ. 8r. 256 l. ára 45 kr.)

Utasítás, A népfölkelésre vonatkozó ministeri. (Lampel R. 8r. 108 l. ára 25 kr.)

Utasitás a népfölkelésre vonatkozólag. Jegyzetekkel ellátott népies

kiadás. (A fontosabb magyar törvényeknek magyarázatos kiadása. 2. szám.) (Pozsony. Stampfel K. 8r. 66 l. ára 25 kr.)

Utasítás, A magyar királyi államépítészeti hivatalok szolgálatára és hatáskörére vonatkozó. Kiadja a magyar királyi belügyministerium. (Nagel Ottó. 8r. 40 l. ára 80 kr.)

Utasítás, Védtörvényi. I. pótfüzet. Kiadja a magyar királyi belügyministerium. (Nagel Ottó. 8r. 40 l. ára 80 kr.)

Utasítás a népnevelési tanfelügyelők számára a népiskolai közoktatást rendező 1868-iki 38. és 1876-iki 28. törvényczikkek végrehajtása tárgyában. (Egyetemi nyomda. 8r. 47 l. ára ?)

Utasítás a népfölkelésre vonatkozólag a magyar korona országaiban. (Magyar kir. államnyomda. 8r. 155 l. ára ?)

Utasítás a m. kir. fogyasztási adóhivatalok számára. Kiadja a m. kir. pénzügyministerium. (Ifj. Nagel Ottó, 8r. XIV, 331 l. ára 1 frt 20 kr.)

Útbaigazítás az iránt, hogyan kell magánvégrendeletet alkotni az 1876. XVI. t.-cz. alapján. Készíttetett az igazságügyministerium felügyelete mellett. (Rudnyánszky A. nyomdája. 8r. 14 l. ára ?)

Útmutatás erkölcsnemesítő egyesületek létesítésére stb. Kiadja az országos erkölcsnemesítő egyesület. (Pesti könyvnyomda-részvénytárs. 8r. 36 l. ára ?)

Útmutatás ügynökeinknek biztosítások szerzésére nézve. Adriai bizt. társulat magyarországi osztálya. (Franklin-társ. 8r. 51 l. ára ?)

Útmutató. A magyar és közös közlekedési vállalatok hivatalos menetrend-könyve Magyarország és Közép-Európa vasúti térképeivel. Kiadja a «Vasúti és közlekedési közlöny» szerkesztősége. VI. évf. 1—8. füz. Jan.—Decz. (Kilián Frigyes. 8r. XXVIII, 338, XXVIII, 341, XXX, 350, XXX, 350, XXX. 350, XXXII, 350, XXXIV, 339, XXXII, 340 l. és mindenikhez 2 térkép, egy füzet ára 50 kr.)

Utopiák. Honvédelmi. (Márkus Samu nyomdája. 8r. 85 l. 50 kr.)

Ünnepe, A budapesti kir. magy. tudomány-egyetem ujjáalakításának 107-ik évfordulója alkalmából 1887. május 13-án tartott. (Acta reg. scient. universitatis ung. anni 1886—87. Fasc. II. Egyetemi nyomda. 8r. 95 l. ára ?)

Ürmössy Lajos. Tizenhét év Erdély történelméből. 1849—1866. I. füz. (Kolozsvár. Ev. ref. koll. nyomdája. 8r. 96 l. 80 kr.)

Vachot Sándorné emlékiratai. I. kötet. Rajzok a multból. (Nemzeti könyvtár. XLI. kötet. Aigner Lajos. 8r. 360 l. ára 2 frt.)

Vadnai Károly. Emlékbeszéd Kovács Pál felett. (A magyar t. Akadémia elhunyt tagjai felett tartott emlékbeszédek. IV. kötet. 8. sz. Akadémia. 8r. 22 l. ára 10 kr.)

Vadnai Károly. Emlékbeszéd Frankenburg Adolf a m. tud. Akadémia levelezőtagja fölött. (A m. tud. Akadémia elhúnyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. IV. kötet. 3. szám. Akadémiai könyvkereskedés. 8r. 26. l. ára 20 kr.)

Vághó Ignácz. Katonai olvasókönyv a m. kir. honvédség iskolái számára. (Nagy-Kanizsa Fischel Fülöp. 8r. 141 l. ára 80 kr.)

Vajda Béla. A mózesi törvények észszerü megokolásának története.

A X—XII. század zsidóvallás filozofiájában. Külön lenyomat a Magyar Zsidószemléből. (Athenaeum nyomdája 8r. 54 l. ára ?)

Vajda János. A jó egészség és hosszú élet titka. (Jó könyvek. 46. sz. Révai testvérek. 8r. 24 l. ára ?)

Vajda János ujabb munkái. Költemények. (Révai testvérek. 8r. 162 l. ára ?) Próza. (Révai testvérek. 8r. 290 l. ára ?)

Vajda Pál. Szépirási minták. Gymnásiumok, reál, polgári és középkereskedelmi iskolák, tanítóképzők és hasonrangu tanintézetek számára; továbbá magánhasználatra, vezérkönyvül, magyarázatokkal ellátva, módszertanilag rendezte és kiadta. Magyar és német irás. Kettős füzet. (Nagel Bernát. 8r. 29 kőnyomatú lap. ára 40 kr.)

Válasz Matlekovics Sándornak a VII. kerület polgáraihoz intézett levelére. (Pallas részvény-nyomda. 8r. 15 l. 30 kr.)

Váli Béla. A magyar szinészet története. A Kisfaludy-társaság által jutalmazott pályamű (Aigner Lajos 8r. VIII, 464 l. ára 3 frt 50 kr.)

Vámos Dezső. A számtan elemei. (Szerző. 8r. 142 l. ára ?)

Vámos Dezső. A természettan elemei. (Szerző. 8r. 68 l ára ?)

Vámtarifája. Az osztrák-magyar vámterület általános, (az 1887. XXV. t.-cz. által módosított 1882. XVI. t. cz.) és az ezen vámtarifához tartozó hivatalos betűsoros árulajstrom. Kiadja a magy. kir. pénzügyministerium. (Magyar kir. államnyomda 8r. LXXX, 489 l. ára ?)

Váradi A. Petőfi Sándor. (Jó könyvek. 49. sz. Révai testvérek. 8r. 31 l. ára ?)

Váradi A. Virág Bencze. (Jó könyvek. 43. sz. Révai testvérek 8r. 48 l. ára ?)

Váradi Antal. István király. Opera. Dobsa Lajos tragoediája nyomán. (M. k. operaház könyvtára. 6. szám. Pfeifer Ferdinánd. 8r. 38 l. 40 kr.)

Vargyas Endre. Természetrajz a miniszteri tanterv szerint, módszeres előadásban. A falusi népiskolák V. és VI. évfolyamai számára. (Lampel R. 8r. 62 l. ára 20 kr.)

Vargyas Endre. Győrváros és Győrmegye földrajza. A ministeri tanterv szerint, a győrvárosi és győrmegyei elemi népiskolák III. oszt számára. Győrváros és Pannonhalma alaprajzával s több alaprajzzal. (Méhner Vilmos. 8r. 47 l. ára 16 kr.)

Vargyas Endre. Ugyanaz Győrmegye térképével. ára 20 kr.

Vargyas Endre. Magyarok története életrajzi és korszaki képekben. A ministeri tanítási terv szerint. A falusi népiskolák V. és VI. évfolyamai számára. (Lampel R. 8r. 43 l. ára 18 kr.)

Vargyas Endre. Magyar nyelvtan a ministeri tanítási tanterv szerint. Módszeres előadásban. A falusi népiskolák III., IV., V. és VI. évfolyamai számára. (Lampel R. 8r. 40 l. ára 18 kr.)

Vargyas Endre. Földrajz a ministeri tanítási terv szerint. Módszeres előadásban a falusi népiskolák III., IV., V. és VI. évfolyamai számára. (Lampel R. 8r. 44 l. ára 18 kr.)

Vargyas Endre. Magyarok története, kapcsolatban a világtörténelem nevezetesebb eseményeivel korszaki képekben. A ministeri tanterv szerint az

elemi népiskolák V. és VI. oszt. számára. 5-ik jav. kiad. (Méhner Vilmos. 8r. 96 l. ára 28 kr.)

Váró Ferencz. A tárgynapló. Különlenyomat a «Tanáregyesületi Közlöny» XX. évf. 10—11. füzetéből. (Hornyánszky V. nyomdája. 8r. 8 l. ára?)

Vas Gereben munkáinak együttes képes kiadása. Sajtó alá rendezte Váli Béla és Sziklay János. Gyulay László rajzaival. 36—57. füzet. (Mehner Vilmos. 8r. IV. köt. 465—485 l., V. köt. 1—491 l., VI. köt. 1—467 l., VII. köt. 1—240 l. füzetje 25 kr.)

Vas Gereben munkáinak együttes képes kiadása. Sajtó alá rendezte Váli Béla és Sziklay János. Gyulai László rajzaival. IV. köt. A nemzet napszámosai. Magyar korrajz. (Mehner Vilmos. 8r. 485 l. ára 2 frt.)

Vas Gereben munkái. V. kötet. Egy alispán. Magyar korrajz. (Mehner Vilmos. 8r. 491 l. ára 2 frt 80 kr.)

Vas Gereben munkáinak együttes képes kiadása. **Sajtó alá rendezte** Váli Béla és Sziklay János. Gyulai **László** rajzaival. VI—VII. kötet. Garasos arisztokraczia. (Mehner Vilmos. 8r. 467, 491 l. ára?)

Vaskovits J. Az anyajegy. (Jó könyvek. 44. sz. Révai testvérek. 8r. 23 l. ára?)

Vass Mátyás. Népiskolai olvasókönyv a fiuiskolák III. osztálya számára. 2. jav és nyelvtani példatárral bőv. kiadás. (Szeged. Traub B. és társa. 8r. 211 l. ára 34 kr.)

Vass Mátyás. Népiskolai olvasókönyv a leányiskolák II. oszt. számára. 3. jav. és nyelvtani példatárral bővített kiadás. (Szeged. Traub B. és társa. 8r. 156 l. ára 30 kr.)

Vásárhelyi Zsigmond. Timotheus tiszte. Székfoglaló beszéd Felső-Boldogasszonyfalván 1887. julius 10. (Székelyudvarhely. Szerző. 8r. 15 l. ára?)

Vasutak, Budapesti helyi érdekü. Forgalmi utasítás. Utasítás a pálya őrök, vonatvezetők és vonatkisérők számára. (Buschmann F. nyomdája. 8r. 212, 47, 47 l. ára?)

Vendel, Pokolkői, vagy: a holtak harangja. Regényes történet a XII. századból. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 178 l. ára?)

Vercruysse Bruno. Uj és gyakorlati elmélkedések Jézus Krisztus életéről az év minden napjára. Magyarul kiadja Tóth Mike (Kalocsa. Holmeyer Ferencz nyomdája. 8r. 160 l. ára?)

Veress Ignácz. Latin kézi szótár. I. latin-magyar rész. Középiskolák számára. 2. tetemesen javított kiadás. (Lampel Róbert. 8r. VI, 301 l. ára 1 frt 80 kr.)

Veress Ignácz. A magyar igenév, a magyar név- és igejelző. A nagyszebeni államgymnasium 1885, 1886 és 1887-ki értesítvényeiből összeállítva. (Nagy-Szeben. Reissenberger Adolf nyomdája. 8r. 67 l. ára?)

Veress Vilmos. Általános számtan. Az alsófoku kereskedelmi iskolák I. oszt. számára. (Lampel Róbert. 8r. II, 90 l. ára 50 kr.)

Veress Vilmos. Számtan az alsófoku ipariskolák számára. II. füzet. (Lampel Róbert. 8r. 43 l. ára 30 kr.)

Veress Vilmos. Számtan az alsófoku iparos iskolák számára. III. füz. A 3. osztály számára. (Lampel R. 8r. 44 l. ára 33 kr.)

Verne Gyula. Utazás a tenger alatt. 2. kiadás. 27 képpel. (Franklin-társulat. 8r. IV, 294 l. ára 2 frt.)

Verne Gyula. Sándor Mátyás. Ford. Huszár Imre. Beneth L. eredeti rajzaival, 2 kötet. (Franklin-társulat. 8r. 302, 318 l. ára 4 frt.)

Verus. Száz epigramma. (Révai testv. 8r. 79 l. 80 kr.)

Veszprém vármegye uj székháza. Emléklap az uj megyeház rajzával. Az ünnepélyes felavatás alkalmából kiadja a «Pápai Lapok». (Márkus Samu nyomdája. 4r 15 l. 40 kr.)

Veszter Imre programmbeszéde Magyar-Óvárott és Mosonyban 1887. évi május 30. (Magyar-Óvár. Czéh Sándorféle nyomda. 8r. 11 l. ára?)

Veszter Imre. Hogy mivé lett egy hazafias országos intézet. Tájékoztatás a kisbirtokosok orsz. földhitelintézetének állapota iránt. (Athenaeum részvénynyomda. 8r. 44 l. ára?)

Világ, Gyászos. Szab. kir. Eperjes város pusztulása 1887. május hó 6-án. (Eperjes. Kosch Árpád. 8r. 19 l. ára 15 kr.)

Virágh Lajos. A vizvezeték és csatornázás kérdése Aradon. (Arad. Gyulai István nyomdája. 8r. 66 l. ára?)

Visi Imre két beszéde Budapest VIII. kerülete választóihoz. (Athenaeum nyomdája 8r. 32 l.)

Visontay János és **Borbás Vincze**. A magyar állam s Európa többi részének földirata. Az új gymnasiumi tanítás terve s a reá vonatkozó utasítások nyomán a gymnasiumok I. osztálya számára. XVIII. kiadás. (Lampel R. 8r. II, 150 l ára 90 kr.)

Viszolajszky Károly. Egy zarándoklat éleményei Egyiptom, Jeruzsálem és Rómában. Utirajz. (Hunyadi Mátyás nyomda. 8r. 357 l. 1 frt 50 kr.)

Vitkovits Mihály. A kunsági utazás. Közzétette Széll Farkas. Külön lenyomat a «Magyar Salon» 1887. májusi füzetéből. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 12 l ára?)

Vízvezeték és a csatornázás kérdése Aradon. (Arad. Bettelheim testvérek. 8r. 66 l. és 5 táblázat, ára 60 kr.)

Vörösmarty költeményei. Rendezte s életrajzzal bevezette Gyulai Pál. Lyrai költemények. I—II. kötet. (Méhner Vilmos. 8r. CXXVII, 256, 398 l. ára?)

Vörösmarty Mihály. A két szomszédvár. Regényes költői elbeszélés 4 énekben. Magyarázta Vozári Gyula. (Jeles irók iskolai tára. XXIX. Franklin-társ. 8r. 83 l. ára 50 kr.)

Wahrman Mór beszéde választóihoz junius 4. (Athenaeum nyomdája. 8r. 27 l. ára?)

Walter Antal. Magyar, német, angol, franczia és olasz nyelvtan és társalgó. Kézikönyv e nyelvek alapos és gyors megtanulására. (Robicsek Zsigmond. 8r. 263 l. ára 60 kr.)

Warga Lajos. A keresztyén egyház történelme. II. kötet. A reformatió utáni korszak vagy a protestantismus fejlődése és az államok független uralma. (Sárospatak. Steinfeld Béla. 8r. VIII. 820 lap, ára 5 frt 20 kr.)

Weber J. R. rendszere nyomán egybeállították Sándor Domokos. Horváth Gyula és Bátori Lajos. Gyakorlókönyv a népiskolai énektanításhoz. II. füzet. 2. kiadás. (Lauffer Vilmos. 8r. 80 l. 45 kr.)

Wehner Gyula József. 101 iskolaének. Az elemi népiskola tanulói használatára. (Dobrovszky és Franke. 8r. 47 l. ára 10 kr.)

Wein János. Budapest főváros vizellátásáról. (Pesti Lloyd-társulat nyomdája. 8r. 21 l. egy grafikai térképpel, ára ?)

Weiss Berthold. Budapest érdekei és a keleti vasutak. (Zilahy Sámuel 8r. 27 l. ára 30 kr.)

Weisz Bertalan. Alkalmi szónoklat az első budapesti gabonaüzlet megbizottak segélyző egyletének 1887. év junius 5. végbement zászlófelavatási ünnepélyén Budapesten. (Burián Mór nyomdája. 8r. Rede etc. 15 l. ára?)

Wenzel Gusztáv. Magyarország mezőgazdaságának története. Kiadja a m. tud. Akadémia történelmi bizottsága. (Akadémiai könyvkereskedés 8r. V, 422 l. ára 2 frt 50 kr.)

Wenzel Gusztáv. Rosztizlaw galicziai herczeg IV. Béla magyar királynak veje. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. XIII. k. 8. szám. Magyar t. akadémia. 8r. 20 l. ára 10 kr.)

Wildt Jenő. Gazdasági vegytan. Kérdések és feleletekben. A 6-dik kiadás után ford. dr. Nemes György. 41 a szöveg közé nyomott ábrával. (Franklin-társulat. 8r. 286 l. ára 1 frt 40 kr.)

Wilheim József. Az egyszerű és kettős könyvvitel tankönyve. (Kolozsvár. Demjén L. 8r. II., 190 l. ára 1 frt 50 kr.)

Willemain. Pindar szelleme és a lantos költészet a népek erkölcsi és vallási emelkedettségéhez való vonatkozásaiban. Franczióból fordította Csiky Gergely. (Magyar tud. akadémia. 8r. 484 l. ára ?)

Winter Ágoston. Egy beteglátogatás. (Rudnyánszky nyomdája. 8r. 14 l. ára ?)

Wlassics Gyula. A bünkisérlet és bevégzett bűncselekmény. A tettesség és részesség tana. A m. tud. Akadémia által a Sztrókay jutalommal koszorúzott pályamunka II. kötet. A bűnkisérlet és bevégzett bűncselekmény tana. (Akadémiai könyvkereskedés. 8r. XI, 469 l. ára 3 frt.)

Wohl Stephanie. Aranyfüst. Regény öt könyvben. 2 kötet. (Méhner Vilmos. 8r. 351, 319 l. ára 2 frt 40 kr.)

Wolff Gyula. Tannhäuser. Szerelmi ének. Ford. ifj. Neumann Sándor. I—XI. ének. (Franklin-társ. 8r. 357 l. ára 3 frt.)

Wutz Albert. A magyarországi fő és középiskolák névkönyve. VII. évf. (Lampel R. 8r. IV, 206 l. ára 1 frt 60 kr.)

Xenophon. emlékiratok Sokratesről. I. füzet. Görögből ford. és bevezetéssel ellátta Kempf József. (Hellen remekirók magyar fordításban. 18. köt. Lampel Róbert. 8r. 80 l. ára 40 kr.)

Xenophon. Kyropaediája, Anabasisa és Sokrates nevezetességeiből, magyarázó jegyzetekkel s szótárral ellátta dr. Schenkl Károly. Magyarra ford. V. Horváth Zsigmond. IV. lényegében változatlan kiadás. (Lampel R. 8r. XIV, 258, XC l. ára 1 frt 50 kr.)

Zádori Ev. János. A nemzeti zarándoklat Lourdes-ba. 1881. 2. kiad. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv 8r. 192 l. ára 1 frt 10 kr.)

Zaka Lajos. A budapesti könyvnyomdászok és betűöntők egylete

negyedszázados fennállásának története. (Magyarországi könyvnyomdászok egylete. 8r. 173 l. ára ?)

Záray Károly. Pénz- és hitelintézeti jogtanácsos, vagyis a magyarországi pénz- és hitelintézeteket érdeklő összes törvények, miniszteri rendeletek, curiai döntvények, pénzügyi közigazg. birósági határozatok, valamint az értékpapirok és valutákkal való üzletre vonatkozó budapesti árú- és értéktőzsde jogszokások teljes és rendszeres gyüjteménye. (Pécs. Valentin Károly. 8r. V, 160 l. ára 1 frt 50 kr.)

Zárszámadása, A magyar korona országainak állami, az 1886. évre. 10 füzetben. (Magyar kir. államnyomda. 4r. 206, 210, 173, 43, 305, 89, 91, 96, 24, 37 l. ára ?)

Zelliger József. Magyar ábécés könyv. Magyarország kath. tóttannyelvű népiskolái számára. Vhorsky abecedár. VI. kiadás. (Szent-István-társulat. 8r. 99 l. ára ?)

Zichy Géza. Élmények Skandináviában. Művészkörút. Külön lenyomat a «Fővárosi Lapok»-ból. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 48 l. ára ?)

Ziegler Ignácz. Meleáchi próféta fordítása és magyarázata. (Kúnosy Vilmos nyomdája. 8r. 32 l. ára ?)

Zimmermann Gyula. Német olvasó- és gyakorlókönyv. I. rész. A reáliskola I. és a gymnasium III. osztálya számára. — Deutsches Lese- und Uebungsbuch. I. Theil. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8r. VIII, 84 l. ára 60 kr.)

Zimmermann Gyula. Német nyelvtan a középtanodák és hasonszervezetű iskolák számára. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. 8r. VI, 263 l. ára 2 frt.)

Zimmermann Jakab. Természetrajz ipar-, nép- és ismétlő-iskolák számára. IX. kiadás. (Kecskemét. Gallia-féle könyvkereskedés. 8r. 47 l. ára 16 kr.)

Zipser Róbert. Olvasókönyv német tannyelvű népiskolák I—II. osztálya számára. Lesebuch für Volksschulen mit deutscher Unterrichts-Sprache. (Felső-Eőr, Schodisch Lajos nyomdája. 8r. 124 l. ára 40 kr.)

Zlinszky Aladár. Heliodoros a magyar irodalomban. Irodalomtörténeti tanulmány. (Kilián Frigyes. 8r. 42 l. ára 40 kr.)

Zlinszky Imre. A magyar telekkönyvi rendtartás mai érvényében. Egyenlő tekintettel az elmélet és gyakorlat igényeire és különös figyelemmel a felsőbb bíróságok határozataira. Harmadik kiadásként az ujabb törvényekkel kibővítve és a felsőbb bíróságok újabb megállapodásának felhasználásáva átdolgozta dr. Imling Konrád. (Franklin-társulat. 8r. VIII, 296 l. ára 2 frt 80 kr.)

Zomborcsevits György. A hegyesi csata 1849. évi július 14-én. Emlékirat a csata emlékére 1887. évi július 17-én emelt szobor leleplezésének ünnepélyére. Bács vm. honvédegylete és történelmi társulata részéről 10 aranynyal jutalmazott pályamű. (Zombor. Bittermann nyomdája. 8r. 15 l. ára ?)

Zoványi Jenő. Tanulmányok a magyar protestáns egyház és irodalom történetéből. (Sáros-Patak. Steinfeld Béla a ref. főiskola betűivel. 8r. 86 l ára 60 kr.)

Zsámbokréthy József. Maradványföldek s foglalások vitás jogi kérdéséhez Chinorán község úrbéri perében. (Lampel R. 8r. 76 l. ára 60 kr.)

Zsebkönyvtár, Mulattató. 37., 38. füzet. (L. Erdélyi Gyula.)

Zschokke. A holt vendég. Novella. Ford. Gaston. (Mulattató zsebkönyvtár 35., 36. füzet. Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 16r. 154 l. ára füzetenkint 12 kr.)

Zsengeri Samu. Hittani hármaskönyv nép-, polgári és középiskolai zsidó tanulók számára. I. kötet. Népiskolák használatára. Imák, szertartási jelvények és szertartások. (Benkő Gyula. 8r. 66, 26 l. ára 30 kr.)

Zsengeri Samu. Hittani hármaskönyv nép-, polgári és középiskolai zsidó tanulók számára. II. kötet. Polgári és középiskolák számára. Imák a szombat- és ünnepnapi iskolai istentiszteletre. (Benkő Gyula. 8r. 112, 55 l. ára 50 kr.)

Zsidó költőkből. Salamon Ibn Gabiról. Juda Halévy. Juda Alcharözi. Fordította Kecskeméti Lipót. (Athenaeum r. társ. 8r. X, 230 l. ára 1 frt 30 kr.)

Zsilinszky Mihály. Az eperjesi tanácskozmány 1647—48-ban. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. XIII. köt. 7. szám. Akadémiai könyvkereskedés. 8r. 54 l. ára 40 kr.)

HAZAI NEM-MAGYAR IRODALOM.

Adressbuch, Kaufmännisches. Für Bosnien und die Herzegovina 1887. Nach amtlichen Daten zusammengestellt und redigirt von Alfons Kullich und Josef Fleischmann. (Szeged. Traub B. 8r. 303 l. ára 4 frt.)

Altenburger G. und B. Rumbold. Wappenbuch des Königreiches und seiner Nebenländer. (Lief. 8. Grimm Gusztáv 4r. 61—68 l. 10 táblával, ára 2 frt.)

Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge. XXI. Band. 1—2 Heft. (N.-Szeben. Krafft W. nyomdája. N. 8r. 1—440 l. Füzetje 70 kr.)

Ausrüstung, Die kriegsgemässe, des Officiers zu Fuss und zu Pferd der Infanterie, Jäger, Landwehr, Honvéds und des Landsturms in der Mobilität. (Pozsony. Drodtleff R. 8r. 52 l. ára 30 kr.)

Bárány Ignatz. I—IV, Lesebuch für die katholischen Volksschulen, bearbeitet von Fuchs, Dölle und Krause. VIII., IX., X., VI. Aufl. (Szent István-társulat. 8r. 58 l., 152 l. 18 kr., 246 l., 311 l. 40 kr.)

Bárány Ignatz. ABC und Lesebuch für die katholischen Volksschulen bearbeitet von Johann Fuchs. XVI. Ausgabe. (Szent István-társulat 8r. 67 l. 10 kr.)

Bársony Stefan. Tausendschön. Aus dem Ungarischen. Mit Illustrationen. 2. Auflage. (Grimm Gustav. 8r. 129 l. 1 frt 50 kr.)

Bászel Aurél. Die Bedeutung des Studiums der Klassiker im Rahmen des humanistischen Gymnasiums. (Separatabdruck aus der «Nera». Magyar-Fehértemplom. Wunder J. nyomdája. 8r. 16 l. ára ?)

Bauer Juray. Volapük und meine sprachwissenschaftliche Combina-

torik. Allgemeines, Kritik und Vorschläge. (Zágráb. Suppan egyetemi könyvkereskedése. 8r. 32 l. ára 30 kr.)

Bauer L. M. Deutsche Elementar-Grammatik. Nach dem gegenwärtigen Standpunkte der Sprachwissenschaft. Ein Hilfsbuch zum deutschen Sprachunterricht in der Haupt- und Mittelschulen. XXXVI. verb. und stark vermehrte Auflage. (Lauffer Vilmos. 8r. 139 l. ára 34 kr.)

Bielz Albert. Siebenbürgens Käfer-Fauna nach ihrer Erforschung bis zum Schlusse des Jahres 1886 übersichtlich dargestellt. (N.-Szeben. Michaelis Ferencz. 8r. 90 l. ára 60 kr.)

Bobleter Ignaz. Das Hildegardeum zu Ungarisch-Altenburg von Standpunkte der Kulturbestrebungen im Wieselburger Komitate. (Hunyadi Mátyás nyomda. 8r. 43 l. ára ?)

Boccaccio, Der moderne. Eine Sammlung pikanter und heiterer Erzählungen, VII., X. B l. (Grimm G. 8r. 63, 54 l. 60—60 kr.)

Bonavenia Josef. Erinnerungen aus dem Leben des Cardinals Johann Bapt. Franzelin aus der Gesellschaft Jesu. Aus dem Italienischen. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8r. 64 l. ára ?)

Boudoirgeschichten mit Illustrationen. (Grimm Gusztáv. 8r. 98 l. ára 90 kr.)

Budaker G. Gottlieb. Predigt, gehalten in Hermannstadt am Tage der Eröffnung der Landes-Kirchen-Versammlung der ev. Kirche A. B. in Siebenbürgen, den 11. Dezember 1887. (Nagy-Szeben. Krafft W. nyomdája. 8r. 12 l. ára ?)

Busbach Peter. Rechenschaftsbericht und Programmrede am 19. Mai 1887. (Schlesinger Jakab és társa nyomdája. 8r. 16 l. ára ?)

Busz Carl. Die Sonntagsglocke. Ein Erbauungsbuch für das Volk. (Hornyánszky Viktor. 8r. II, 391 l. ára 2 frt 50 kr.)

Caviar. Pikante und heitere Blätter. II. Jahrgang. 1887—88. Heft 3—6. (Grimm Gusztáv. 4r. egy füzet ára 50 kr.)

Cymba's neuer Budapester localer und commercieller **Führer.** (Grill K. 8r. 172, 50 l. ára 1 frt.)

Dohnányi Friedrich. Panstenographia. Kurzschrift für alle Sprachen. Mit besonderer Berücksichtigung der ung. und deutschen, sowie der slavischen und lateinischen Sprache für Schulen und Selbstunterrichte. 2. unveränderte Auflage. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 58 l. ára 80 kr.)

Doleschall E. A. Das erste Jahrhundert aus dem Leben einer hauptstädtischen Gemeinde. Aus Veranlassung des hundertjährigen Bestandes der Pester evang. Kirchen-Gemeinde A. C. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 184 l. ára ?)

Durchführungs-Vorschrift zum Landsturm-Gesetz für die Länder der ung. Krone. Mit Noten versehene Volks-Ausgabe und einem Verzeichniss jener Gebrechen, welche beim Landsturm *a*) die Eignung zum Dienste mit der Waffe nicht aufheben, *b*) die Eignung zum Dienste mit der Waffe aufheben und *c*) zu jedem Dienste untauglich machen. 2. Auflage. (Pozsony. Stampfel Károly. 16r. 66 l. ára 25 kr.)

Ehrentheil M. Der Geist des Talmud. Quellengemässe Darstellung der

talmudischen Anschauung über Gott, Mensch, Staat etc. (Burián Mór nyomdája. 8r. 240 l. ára 1 frt 50 kr.)

Emericzy G., Kárpáti Endre. Rechenbuch. Beispiel-Sammlung für Schüler der I. und II. Elementar-Classe. Nach «Számtani példatár». Mit Erlaubniss der Herren Verfasser übersetzt und vereinfacht von Peter Winter. I—IV. Heft. (Dobrowszky és Franke. 8r. 49, 28, 29, 57 l. ára 15, 10, 10, 16 kr.)

Emericzy G. Ungarische Landschule. Nach «Falusi iskolák könyve» irták Emericzy G., Gyertyánffy J. és Kiss Á. Für Schulen mit deutscher Unterrichtssprache verfasst von —. (Dobrowszky és Franke. 8r. 224 l. ára 60 kr.)

Felix Johannes. Beiträge zur Kenntniss der fossilen Hölzer Ungarns. Palaeophythologische Studien. Mit zwei photolithogr. Tafeln. (Mittheilungen aus d. Jahrbuche der k. ung. geolog. Anstalt. VIII. Bd. 5. Heft. Kilián Frigyes. 8r. 145—162 l. ára 30 kr.)

Felsmann Josef. Deutsches Lesebuch für Mittelschulen mit deutschen und ungarischen Anmerkungen. I. Theil 11. Auflage, II. Th. 7. Auflage. (Lampel Róbert. 8r. 183, 187 l. ára 80—80 kr.)

Fenyvessy Adolf. Versicherungspolitik. (Übersetzt aus dem Januarheft des Budapesti Szemle.) (Athenaeum részvénynyomda. 8r. 16 l. ára ?)

Fischer Georg. Aus dem Innerleben des Bistritzer Kapitels im Anfange des achtzehnten Jahrhunderts. (Besztercze. Botschar Tivadar nyomdája. 8r. 48 l. ára ?)

Franges S. Ein sicheres Schutzmittel gegen die Phylloxera Vastatrix. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 15 l. ára 20 kr.)

Führer für die vom Fahrkarten-Bureau der ungarischen Staatsbahnen veranstaltete orientalische Reise. (Deutsch-féle nyomda 8r. 67 l. ára ?)

Bonvivants. Für Neue Sammlung. Pikante und heitere Erzählungen. Heft 1—5. (Grimm Gusztáv. k. 8r. egy füzet ára 60 kr.)

Gebete. Katholische, zum Gebrauche für die Zöglinge in Mädchenpensionaten. (Temesvár. Csanádegyházmegyei nyomda. 8r. 37 l. ára ?)

Geschichten, Lustige. Mit Illustrationen. (Grimm Gusztáv. 8r. 94 l. ára 90 kr.)

Gesetz, Das 1886-er Landsturm, sammt Zirkular-Verordnung und den Ausführungs-Bestimmungen. Mit einer statistischen Tabelle: Die Wehrkraft der europäischen Staaten. (Grill K. 8r. 69 l. ára 30 kr.)

Gesetzartikel XXII. vom Jahre 1887, betreffend die Abänderung des XIII. Abschnittes des G. A. XIV. 1876. über Regelung des Sanitäts-Wesens. Mit Erläuterungen, Anmerkungen u. Parallelstellen. (Ráth Mór. 8r. 8 l. ára 20 kr.)

Gesetz-Artikel XX vom Jahre 1886. über den Landsturm. Mit Noten und Erklärungen versehene Volksausgabe. 2. Auflage. (Pozsony Stampfel Károly. 16r. 16 l. ára 10 kr.)

Gesetz-Artikel XX. 1886 über den Landsturm. Mit Erklärung und Anmerkurgen. (Lampel R. 16r. 15 l. ára 15 kr.)

Gesetzartikel XXII. v. Jahre 1887. betreffend die Abänderung des XIII. Abschnittes des G. A. XIV v. 1876. über Regelung des Sanitätswesen (Impfgesetz). Mit Erläuterungen und Anmerkungen und Parallelstellen. XIV.

Gesetzartikel vom Jahre 1876. Regelung des Sanitätswesens. (Handelsausgaben der wichtigeren Gesetze IV. b. Ráth Mór. 8r. 8, 55 l. ára 80 kr.)

Gesetzartikel XXX v. J. 1883, über die Mittelschulen und die Qualification der Professoren an denselben. (Übersetzt aus dem Ungarischen.) (Egyetemi nyomda. 8r. 32 l. ára ?)

Glósz Max. Praktischer Lehrgang zur schnellen und leichten Erlernung der Slovakischen Sprache. Nach Ahn's Lehrmethode bearbeitet und mit einer kurzgefassten systematischen Sprachlehre versehen. 2. vermehrte Auflage. (Lampel Róbert, 8r. 215 l. ára 80 kr.)

Goethe J. W. Iphigenia auf Tauris. Zum Schulgebrauch erläutert von Schnabl Robert. (Lauffer Vilmos. 8r. XV, 74 l. ára 50 kr.)

Goethe. Einleitung nebst fortlaufender Erläuterung zu Hermann und Dorothea von Robert Schnabel. (Lauffer Vilmos. 8r. 88 l. 50 kr.)

Goethe J. W. Egmont. Ein Trauerspiel in fünf Aufzügen. Bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel ellátta Bauer Simon. (Jeles irók iskolai tára. XXX. Franklin-társ. 8r. 167 l. ára 60 kr.)

Grünwald Móricz. Die Eisentherme Szliács nächst Altsohl in Oberungarn. (Grill K. 8r. 56 l. ára 60 kr.)

Halaváts Julius. Paläontologische Daten zur Kenntniss der Fauna der südungarischen Neogenablagerungen. Zweite Folge. (Mittheilungen aus dem Jahrbuche der kön. ung. geologischen Anstalt. VIII. Bd. 1—6. Heft. Franklin-társulat. 8r 417 l. 44 táblával, ára ?)

Hampel Josef. Alterthümer der Bronzezeit in Ungarn. CXXVII Tafeln mit 1300 Abbildungen. (Kilián Frigyes. 8r. 16 l. és CXXVII tábla, ára 4 frt.)

Helffy Friedrich. Der Unterricht in den modernen Sprachen an Handelsschulen höheren Grades, mit besonderer Berücksichtigung des Deutschen, Französischen und Englischen. (Pozsony. Drodtleff. 8r. 27 l. ára 30 kr.)

Heinrich Gustav. Deutsches Lehr- und Lesebuch. Erster Band. 5. Auflage. (Lampel R. 8r. IV, 316 l. ára 1 frt 40 kr.)

Heinrich Gustav. Deutsches Lehr- und Lesebuch für höhere Lehr-Anstalten, insbesondere für Obergymnasien und Oberrealschulen. II. Band. Mit einem Grundriss der Poetik und erklärenden Anmerkungen. VII. verb. Auflage. (Lampel R. 8r. VIII, 344 l. ára 1 frt 40 kr.)

Helden der Reformation, Die. Antike Hist. Portrait-Sammlung. I. Theil. (Kolozsvár. Demjén L. 2r. 12 fotolithografia és szöveg ára 3 frt.)

Hermann George Michael Gottlieb. Das alte und neue Kronstadt. Ein Beitrag zur Geschichte Siebenbürgens im 18. Jahrhundert, bearbeitet von Oscar Meltzl. II. Band. (1780—1800.) (Nagy-Szeben. Verein für siebenb. Landeskunde. 8r. 664 l. ára ?)

Hetzel S. Lesebuch für Volksschulen in Ungarn. I. Theil. III. Ausgabe. (Temesvár. Csanádegyházmegyei nyomda. 8r. 70 l. 20 kr.)

Horvát Josef. Kleines slavisch-ungarisch-deutsches Wörterbuch. Zugleich auch die einfachste Einführung ohne alle Regeln in die slavische, ungarische oder deutsche Sprache. Zum allgemeinen Gebrauche zusammengestellt. Zweite umgearbeitete und vermehrte Auflage. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 73 l. ára 20 kr.)

Instruction für die Abhaltung der Maturitätsprüfungen an den Gymnasien und Realschulen Ungarns. (Übersetzt aus dem Ungarischen. Egyetemi nyomda. 8r. 20 l. 20 kr.)

Instruction für die kgl. Oberstudiendirectoren der Mittelschuldistrikte Ungarns. Instruction für die Inspicirung der aut. confessionellen Gymnasien und Realschulen Ungarns. Ungarns Schuldistricte hinsichtlich der Gymnasien und Realschulen. (Aus dem Ungarischen. Egyetemi nyomda. 8r. 44 l. 30 kr.)

Jahresbericht des Ausschusses des Budapester prot. Landes-Waisenvereines augsburger und helvetischer Confession für das Jahr 1886. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 33 l. ára ?)

Jausz Georg. Lehr- und Lesebuch für Schüler an den Vaterländischen Gewerbe- und Fortbildungsschulen. Bearbeitet auf Grund des vom hohen k. ung. Ministeriums für Cultus und Unterricht herausgegeben neuesten Lehrplanes. 2. verbesserte und vermehrte Auflage. (Lauffer Vilmos. 8r. 239 l. ára 76 kr.)

Jausz Georg. Deutsches Lesebuch für Volks- und Bürgerschulen. II. Theil. Für das dritte Schuljahr. Mit zahlreichen Illustrationen. IV. Auflage. (Dobrowszky és Franke. 8r. VI, 176 l. ára 55 kr.)

Jausz Georg. Ugyanaz. III. Theil. Für das vierte Schuljahr. VII. Aufl. (Dobrowszky és Franke. 8r. VIII, 224 l. ára 65 kr.)

Jausz Georg. Lehr- und Lesebuch für Schüler an den vaterländischen Gewerbe- und Fortbildungsschulen. 2. Auflage. (Lauffer Vilmos. 8r. 241 l. ára 76 kr.)

Jahresbericht der kön. ung. geologischen Anstalt für 1885. (Kilián Frigyes. 8r. 246 l. ára 2 frt 70 kr.)

Jikeli Julie. Das Lutherfestspiel in Jena und das Sophienhaus in Weimar. (Separatabdruck aus Nr. 4172—3 und 4175—77 des Siebenbürgisch-Deutschen Tageblatts. Nagy-Szeben. Drottleff József nyomdája. 8r. 15 l. ára ?)

Jókai Maurus. Pater Péter. Roman. Mit Nachwort von dr. Adolf Silberstein. Wohlfeile Ausgabe. (Révai testvérek. 8r. 182, VIII l. ára 50 kr.)

Jókai Maurus. Ein Spieler der gewinnt. Roman. 2 Theile in einem Bande. Wohlfeile Ausgabe. (Révai testvérek. 8r. 206 l. ára 1 frt.)

Junggesellen. Schwank. (Brassó. Alexi nyomdája. 8r. 59 l. ára ?)

Katastrophe, Entsetzliche, auf der Donau. Unglücklicher Tod von beiläufig 250 Menschenleben in Paks. (Paks. Rosenbaum Ignácz nyomdája. 8r. 22 l. ára ?)

Katechismus. Elementar und kleiner, für kath. Kinder. (Szent István-társulat. 8r. 31 l. 10 kr. 112 l. 18 kr.)

Keintzl Georg. Über die Herkunft der Siebenbürger Sachsen. (Beszterczei Szerző. 4r. 52 l. ára ?)

Kelemen Max. Ueber Pneumatotherapie. Separatabdruck aus der «Pester Med.-Chirurg. Presse». 1887. (Brózsa Ottó nyomdája. 8r. 26 l. ára ?)

Kematmüller Heinrich. Deutschland Kolonien und Kolonialpolitik vom handelspolitischen und militärischen Standpunkte. (Temesvár. Csanád-egyházmegyei nyomda. 8r. 35 l. ára ?)

Kertbeny Karl M. Ungarns deutsche Bibliographie 1801—1860. Ver-

zeichniss der in Ungarn und Ungarn betreffend im Auslande erschienenen deutschen Drucke. 2 Theile in einem Bande. Im Auftrage des k. ung. Ministeriums für Cultus und Unterricht begonnen, fortgesetzt und mit einer wissenschaftlichen Uebersicht versehen von Géza Petrik. (Kilián Frigyes n. 8r. CCXIX, 416 és 657 l. ára 10 frt.)

Klapka Georg. Aus meinen Erinnerungen. Aus dem Ungarischen übersetzt. (Singer és Wolfner. 8r. XII, 474 l. ára 4 frt.)

Kocsics Alexander. Notizen bezüglich der Verhältnisse der Mobilisirung und des Krieges. Für das k. k. stehende Heer k. ung. Honvéd, k. k. Landwehr und dem Landsturm. (Stuhlweissenburg, Klökner Péter 16r. 14 l. ára 15 kr.)

Kossuth Peter junior. Über der Erde. I—II Heft. (Aus dem Ungarischen. Heisler J. nyomdája. 8r. 32 l. ára ?)

«Königgrätz? Wollen Sie ein zweites —» Ein offenes Wort über das Mannlicher-Gewehr. Gewidmet den hohen Delegationen Oesterreich-Ungarns. (Schlenker és Kovács nyomdája. 8r. 39 l. egy rajztáblával. Ára ?)

Križko Paul. Geschichte der Restaurirung der Schlosskirche in Kremnitz. (Körmöcz bányaváros községe. 8r. 28 l. két rajzzal, ára ?)

Kuttner Alexander. Erster Unterricht in der Erdbeschreibung. Mit besonderer Berücksichtigung des Königreichs Ungarn. In Fragen und Antworten. Durchgesehen von Max Mayer. XX. verbesserte Auflage. (Lampel R. 8r. 55 l. ára 30 kr.)

Landesgesetz-Sammlung für das Jahr 1887. Herausgegeben vom kön. ung. Ministerium des Innern. I—III. Heft. (Nagel Ottó. 8r. IV. 1—406 l. ára 60, 70, 30 kr.)

Landsturmgesetz sammt Durchführungsvorschrift. Mit Noten und Erklärungen versehene Volks-Ausgabe. (Commentirte Ausgabe der wichtigsten ungarischen Landesgesetze. Nr. 1—2.) (Pozsony. Stampfel K. 8r. 16, 66 l. ára 35 kr.)

Landsturmgesetz, Das 1886-er, sammt Zirkularverordnung und den Ausführungs-Bestimmungen. (Grill Károly. 8r. 69 l. ára ?)

Landsturmmann, Der ungarische. Volksthümliche Ausgabe des Gesetzartikels XX vom Jahre 1886 und der ministeriellen Vorschrift, betreffend den Landsturm. Den bürgerlichen Ansprüchen angepasst von Veteranus. 3. Auflage. (Singer és Wolfner. K. 12r. 56. IV l. ára 30 kr.)

Lanfranconi Grazioso Enea. Die Überschwemmungen in Ungarn und die Regulirung der unteren Donau. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 2r. 6 kéthasábos l. ára ?)

Langraf Moritz. Deutsche Sprachlehre mit 150 Übungs-Aufgaben. 36. vermehrte und sehr verbesserte Auflage. (Lampel R. 8r. 138. VI l. ára 36 kr.)

Langraf Moritz. Deutsche Sprachlehre. II. Theil. 20. Auflage. (Lampel R. 8r. 140 l. ára 36 kr.)

Lehrer Johann Carl. Fibel auf Grund des Anschauungs- und Sprach-Unterrichts. (Nagyszeben. Krafft W. nyomdája. 8r. 88 l. ára ?)

Lehrplan der ungarischen Gymnasien. Übersetzt aus dem Ungarischen. (Egyetemi nyomda. 8r. 20 l. ára 20 kr.)

Lendvay Benjamin Der Cretinismus in der Schütt. Aus dem Ungarischen übersetzt von Moriz Wertner. (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8r. 58 l. ára ?)

Libieczek Adalbert und **Allitsch August**. Durch's Polizeihaus. Volksstück. (Felsőőr. Schodisch Lajos. 8r. 33 l. ára ?)

Lichtenstein J. Mein Zeugniss. Zweite Auflage. (Hornyánszky Viktor. 8r. 15 l. ára 20 kr.)

Lichtenstein J. Die Liebe und die Bekehrung. Ein sehr ernstes Wort zu sehr ernstes Zeit. II. Auflage. (Hornyánszky Viktor. 8r. 39 l. ára 30 kr.)

Liebesperlen. Mit Illustrationen. (Grimm Gusztáv. 8r. 96 l. ára 90 kr.)

Liebleitner Johann. Kleines ungarisch-deutsches Wörterbuch. Die zum Sprechen nothwendigsten Haupt-, Eigenschafts- und Zeitwörter für fleissige Schüler zusammengestellt. Achte vermehrte Auflage. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 32 l, ára 10 kr.)

Liebleitner Johann. Ungarische Sprachlehre mit Übungsbeispielen für die oberen Classen der Schulen mit deutsch-ungarischer Unterrichts-Sprache. 5. vermehrte Auflage. (Pozsony. Stampfel Károly. 8r. 124 l ára 45 kr.)

Lord Josef. Culturhistorische Reminiscenzen. I. Theil. (Pozsony. Stampfel, Eder és társa nyomdája. 8r. 175 l. ára 40 kr.)

Madách Emerich, Die Tragödie des Menschen. Dramatisches Gedicht. Aus dem Ungarischen übersetzt von Andor Sponer. (Késmárk. Sauter Pál nyomdája. 8r. 228 l. ára ?)

Mayer Maritta. Ein Cypressenzweig auf das Grab eines todten Königs. Historische Skizze. (Brassó. Alexi nyomdája. 8r. 20 l. ára ?)

Milleker Felix. Geschichte der kön. Freistadt Werschetz. I—II. Band. Herausgegeben aus Anlass des tausendjährigen Bestandes von Ungarn, vom Munizipal-Ausschusse der k. Freistadt Werschetz. (Versecz. Wettel és Veronits nyomdája. 8r. XIII, 334, 398 l. három térképpel, ára ?)

Milleker Felix. Der Werschetzer Männer-Gesangs-Verein in seiner Vergangenheit und Gegenwart (1861—1886). (Versecz. Kirchner özvegyének nyomdája 8r. 67 l. ára ?)

Millo. Festspiel zur Feier des dritten August 1887. (Légrády testvérek nyomdája. 8r. 6 l. ára ?)

Mittheilungen vom Observatorium des kön. Polytechnicum in Budapest. Herausgegeben von Josef Bártfay. (Kiadó. 8r. 45 l. ára ?)

Mittheilungen des kön. ung. Ministeriums für Ackerbau. Industrie und Handel. Monatsheft. Auszug aus dem amtlichen Wochenblatte «Közgazdasági Értesítő». III. Jahrgang. III—IV. Heft. (Pesti könyvnyomda-részvénytársulat. 8r. 109—210 l. ára ?)

Mittheilungen aus dem Jahrbuche der kön. ungarischen geologischen Anstalt. VIII. Band. 1—6. Heft. (L. Halaváts Julius.)

Mócsy Anton, Petrovácz Josef und **Schultz Em.** Erstes Lese-, Real- und Sprachbuch für den 3. und 4. Jahrgang der kath. Volksschulen Ungarns. I—II. Jahrg. In deutscher Bearbeitung von Schultz. (Szent-István-társulat. 8r. 200 l. 30 kr., 202 l. 30 kr.)

Nendtvich Carl Maxm. Die Zurendorfer Wahl am 17. Juni 1887. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 12 l. ára ?)

Ney Fr. Anleitung zur Erlernung der ungarischen Sprache für den Schul- und Privat-Unterricht. Nach H. G. Ollendorf's Methode in sechs Monaten eine Sprache lesen, schreiben und sprechen zu lernen. 25. bedeutend verbesserte Auflage. (Lampel Róbert. 8r. XII, 512 l. ára 1 frt 80 kr.)

Onkel Ludwig. Nationales Bilderbuch. Bilder und Verse zur Unterhaltung und Belehrung. (Szentes. Stark Nándor. 4r. 11 l. ára 50 kr.)

Pávai Vajna G. Über das Antifebrin. (Különlenyomat a pozsonyi természetvizsgáló és orvosi egylet 1887. évi közleményeiből. Pozsony. Heckenast Gusztáv utódai. 8r. 48 l. ára 50 kr.)

Pelzeln Julius und **Madarász Julius** unter Mitwirkung von **Ludwig Lorenz.** Monographie der Pipridae- oder Manakin-Vögel. I. Lieferung. (Franklin-társulat nyomdája. 4r. 14 l. ára ?)

Philipp J. Leitfaden für den Unterricht in der Geographie. Für die IV., V. und VI. Klasse der Volks-Schule. 3. Auflage. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 62 l. ára ?)

Pittel Adolf und **Viktor Brausewetter.** Praktische Anleitung zur Projectirung und Ausführung von Beton-Abzugscanälen. (Pozsony. Heckenast G. utóda. N. 8r. 48 l. ára 80 kr.)

Revanche-Geschichten. Aus dem Französischen übersetzt von Armin Schwarz. Mit zahlreichen Illustrationen. (Grimm Gusztáv. 8r. 110 l. ára 1 frt.)

Rokos J. Chronologisch-übersichtliche Darstellung der zehn wichtigsten Epochen der Weltgeschichte seit den Kreuzzügen. 3—13. Heft. (Pozsony. Drodtleff Rezső. 8r. 81—603 l. egyes füzet ára 30 kr.)

Rokos J. Chronologiseh-übersichtliche Darstellung der zehn wichtigsten Epochen der Weltgeschichte seit den Kreuzzügen. Mit der typogr. Karte von Jerusalem zur Zeit Jesu Christi. I. Halbband. (Pozsony. Drodtleff R. 8r. 464 l. ára 3 frt.)

Roth Johann. Aus trüber Zeit. Bilder aus der Geschichte des Hermannstädter ev. Capitels A. B. 1600—1607. (Nagyszeben. Krafft W nyomdája. 8r. 94 l. ára ?)

Schiefner Th. Eug. Ramie (Urtica), deren Cultur und Bedeutung für Österreich-Ungarn. (Deutsch M.-féle nyomda. 8r. 23 l. ára ?)

Schillerwein Ignaz. Die österr.-ungarischen Zollgesetze, dargestellt auf Grundlage der Zoll- und Staatsmonopolordnung und der gegenwärtig in Kraft stehenden Zoll-Manipulations- und Verrechnungsvorschriften. (Magyar-Hradisch. Kračelik Lipót. N. 8r. XX, 758 l. ára 5 frt.)

Schlick Josef. Deutsches Sprachbuch mit Übungsaufgaben. I. Theil, für die 2. Volksschulklasse. 2. Auflage. (Pozsony. Stampfel K. 8r. 52 l. ára 15 kr.)

Schönkirch. Die Wildschützen. Schwank. (Pozsony. Stampel, Eder és társa. 8r. 68 l. ára ?)

Schuster Fr. Fr. Predigt zum Festgottesdienste des Schelker evang. Zweigvereins der Gustav Adolf-Stiftung in Baaszen bei Mediasch in Siebenbürgen am 29. Juni 1887. (Nagy-Szeben. Krafft nyomdája. 8r. 8 l. ára ?)

Schwicker J. H. Deutsches Stilbuch. Zum Gebrauche an Gymnasien. Real- und Bürgerschulen. I. Theil. 3. verbesserte (Titel) Auflage. (Lampel Róbert. 8r. VI, 117 l. ára 64 kr.)

Schwicker J. H. Ugyanaz. II. Theil. 3. (Titel) Auflage. (Lampel R. 8r. 215 l. ára 1 frt 20 kr.)

Schwicker J. H. Geographie von Ungarn, mit einem kurzen Abrisse der allgem. Geographie. Für Volksschulen bearbeitet. 9. verbesserte (Titel) Auflage. (Lampel R. 8r. 92 l. ára 40 kr.)

Seidel Paul. Die bürgerlichen Rechte und Pflichten. In kurzer Darstellung für Volksschulen. 5. (Titel) Auflage. (Lampel Róbert. 8r. 30 l. ára 24 kr.)

Sigmund Desiderius. Die Einführung des Branntweinmonopols in Ungarn und die hiedurch zu gewärtigenden staatsfinanziellen Erfolge. (Pesti Lloyd társ. nyomdája. 8r. 69 l. ára?)

Simor Johannes. Die an Seine Heiligkeit Papst Leo den XIII. aus Anlass seines fünfzigjährigen Priesterjubilaeums gerichtete Adresse der Katholiken Ungarns. (Athenaeum r. társ. nyomdája. 8r. 12 l. ára?)

Staub M. Die aquitanische Flora des Zsilthales im Comitate Hunyad. Mit 27 lithogr. Tafeln. (Mittheilungen aus dem Jahrbuche der k. ung. geol. Anstalt. VII. Band. 6. Heft. Kilián Frigyes. 8r. 221—417 l. ára 2 frt 80 kr.)

Száva Gregor. Kurort Előpatak. Im Auftrage der Genossenschaft der Eigenthümer des előpataker Heilbades. (Brassó. Alexi nyomdája. 8r. 18 l. ára?)

Szenes Sigismund. Bericht über Prof. dr. Julius Böke's Ambulatorium für Ohrenkranke im Rochusspital im Jahre 1886. Archiv für Ohrenheilkunde. (Separatabdruck. 55—62 l. 8r.)

Szirmai Josef, Klein Leopold, Mayer Adolf. Das dritte Schuljahr. Deutsches Lesebuch für die israelitischen Volksschulen Ungarns. (Franklin-társulat. 8r. 158 l. ára?)

Szirmai Josef, Klein Leopold, Mayer Adolf. Das III - IV. Schuljahr. Deutsches Lesebuch für die Volksschulen Ungarns. II. Auflage. (Franklin-társ. 8r. 151, 243 l. ára?)

Teleszky Stefan. Entwurf des ungarischen Erbrechts, verfasst und auf Grund der im Justitzministerium gepflogenen Berathungen umgearbeitet. Im Auftrage des k. ung. Justitzministeriums übersetzt und mit einer Einleitung versehen von Theodor Kern. (Légrády testvérek. 8r. XX, 138 l. ára?)

Unterhaltendes und Belehrendes. Ein Lesebuch für den siebenbürgisch-sächsischen Landmann Herausgegeben von der Oberverwaltung des siebenbürgisch-sächsischen Landwirthschaft-Vereines. II. (Nagy-Szeben. Drodtleff József nyomdája. 8r. 104 l. ára?)

Unterrichtswesen, Das ungarische, in den Studienjahren 1884—1885 und 1885—1886. Auszug aus dem XV. Jahresbericht des kön. ung. Ministers für Cultus und Unterricht. (Budapesti egyetemi könyvnyomda. nagy 8r. 304 l. ára?)

Urbanić Karl. Geschichte der Bocche di Cattaro mit besonderer Be-

rücksichtigung der beiden Insurrections-Kriege in den Jahren 1869 und 1881/2. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 136 l. ára 1 frt 50 kr.)

Verzeichniss der Kronstädter Zunft-Urkunden. Festschrift gelegentlich des Gewerbetages und der Gewerbe-Ausstellung zu Kronstadt im August 1886. (Brassó. Krafft W. nyomdája. 8r. 53 l. ára ?)

Veszter Emerich. Programmrede des Abgeordneten-Candidaten — gehalten zu Ung.-Altenburg und Wieselburg am 30. Mai 1887. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor-féle nyomda. 8r. 34 l. ára ?)

Vorschrift, betreffend den Landsturm in den Ländern der ungarischen Krone. Amtliche Übersetzung. (Magy. kir. államnyomda. 8r. 165 l. ára ?)

Vorschrift, Durchführung, zum Landsturm-Gesetz für die Länder der ungarischen Krone. Mit Noten versehene Volksausgabe. (Commentirte Ausgabe der wichtigsten ungarischen Landesgesetze Nr. 2. Pozsony. Stampfel K. 8r. 66 l. ára 25 kr.)

Vorschrift, Ministerial, mit Bezug auf den Landsturm. Mit ergänzenden Verordnungen, ausführlichen Erklärungen und Anmerkungen. (Lampel R. 8r. 108 l. ára 25 kr.)

Welt, Galante. Mit Illustrationen. (Grimm Gusztáv. 8r. 99 l. ára 90 kr.)

Wiener Péter. Rechenbuch. Beispiel-Sammlung für Schüler der I—VI. Elementar-Classe. Nach Emericzy és Kárpáti számtani példatár. I—IV. Heft. (Dobrowsky és Franke. 8r. 18, 28, 29, 57 l. ára 15, 10, 10, 16 kr.)

Wolff J. Deutsches Lesebuch für die Elementar-, Bürger- und höheren Volksschulen der ev. Landeskirche A. B. in Siebenbürgen. IV. Theil. (Nagy-Szeben. Krafft W. nyomdája. 8r. 336 l. ára ?)

Wort, Ein, vor den Wahlen. (Temesvár. Csanádegyházmegyei nyomda. 8r. 21 l. 30 kr.)

Wosinsky Mauritius. Das prähistorische Schanzwerk von Lengyel, seine Erbauer und Bewohner. I. Heft. (Kilián Frigyes. n. 8r. 69 l. és 24 tábla, ára 3 frt.)

Záray Karl. Schankregale. Sammlung sämmtlicher auf die Ausübung des Schankrechtes und des Handels mit Spiritus, Wein, Bier, Liqueur und sonstigen Spirituosen bezüglichen bis 1887 erschienen in Ungarn, Siebenbürgen und in den ehemaligen ung. Militärgrenze rechtsgiltigen Gesetze und kön. ung. ministeriellen Verordnungen und Aufklärungen. IV. Auflage. (Pécs. Valentin Károly. 8r. 71 l. ára 1 frt.)

Záray Karl. Kaufmännischer Selbstadvokat. Sammlung sämmtlicher, die Kaufleute Ungarns betreffenden Landesgesetze und ministeriellen Verordnungen. (Pécs. Valentin Károly fia. 8r. 176 l. ára 1 frt 20 kr.)

Zimmermann Franz. Das Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation. (Nagy-Szeben. Levéltár. 8r. 115 l. ára ?)

Bahéry Josef. Kostolná pieseň k slávnosti 50-ročného kňazstva Jozefa Horvátha farára mestečká Murány 4. dec. 1887. (Turócz-Szentmártoni részvénynyomda. 2r. két l. ára ?)

Bárány Ignác. I—II—III čitanka pre II—III. triedu katolických počiatocných škol. Preložil Josef Zelliger. Az I. rész. IV. kiadás. (Szt-István-társ. 8r. 116, 52, 259 l. ára ?)

Bedő Albert. Horár alebo základy lesníctva v otázkach a odpovedách. Preložil Ján Kabina. I—II sväzok. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 292 l. ára 1 frt 50 kr.)

Bende Emerik. Arcipastierska reč, ktoru pri slávnostnom zanjati biskupskej stolice — biskup Baňsko-Bystricky ku svojím milým veriacim v Kristu držal v B.-Bystrici dňa 25. Mája 1887. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 7 l. ára ?)

Bibliótéka, Románová. Redaktor Gustav Izák. Dielu II. Sošit 3—5. Nový zemský pán. Román od Mórica Jókaia. (Turócz-Szent-Márton. 8r. Moškóci Fr. 97—207, 32 l. egyes füzet ára 30 kr.)

Cítanka, Druhá. Názorné vyučovanie pre srednie triedy počiatočných ev. a. v. škol. II. vydanie. Vydal zvolenský seniorát. (Beszterczebánya. Turóczszent-mártoni részvénynyomda. 8r. 262 l. ára ?)

Czambel S. Príspevky k dejinám jazyka slovenského. I. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. 8r. 130 l. 80 kr.)

Groó Ludvik Géza. Počtové príklady pre slovenské národnie školy. I—IV trieda. (Beszterczebánya. Szerző. 8r. 64 l. 15 kr., 20 l. 10 kr., 36 l. 12 kr.)

Jókai Maurus. Romantické obrázky z dejepisu uhorska. I. Sväzok. 2. Sošit. Patričnosť riadnych údov na rok 1887. V. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. 8r. 81—424 l. 1 frt 20 kr.)

Katechismus pre počiatočníkov. (Szent István-társulat. 8r. 44 l. 9 kr.)

Katechismus. Malý. pre obesné školy. (Szent István-társulat. 8r. 96 l. 12 kr.)

Kmeti Ján. Malý modlitelník pre ľudové školy. II. vydanie. (Liptó-Szent-Miklós. Liptói ev. á. h. esperesség. 8r. 24 l. ára ?)

Kniha zázrakov, s 152 obrazmi. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 252 l. ára 40 kr.)

Knižnica, Lúdová. 2—3. Nedelné večierky. Rozprávky pre Slov. ľud. (M. k. közművelődési tót egylet. 8r. 47., 71 l. ára ?)

Kuttner Alexander. Kratky zemepis so zoláštnym ohladom na uhorsku krajinu. Osmeopravené vydanie. (Lampel R. 8r. 60 l. 36 kr.)

Pavlova stara sviraljka ili «zavičaju, slatki zavičaju». Pripovetka za narod. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 168 l. ára ?)

Philadelphy Moric. Historia stavby nového evanjelického chrámu Nemecko-Lupčianskeho od roku 1881—1887. (Turócz-szentmártoni részvénynyomda. 8r. 32 l. ára ?)

Piesne k blahoslawenej pane Marii. (Turócz-szentmártoni részvénynyomda. 8r. 23 l. ára ?)

Pořadek svaté Passie, jako v Neděli Kwětnau, ve Veliký Pátek v cirkvi evangelické slovenské v Pressporku před oltárem čteno bývá. Nové wydánj. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 54 l. ára ?)

Sasinek Fr. V. Umučenie Pana našeho Ježiša Krista. Vydal Fr. Richard Osvald, kňaz ostrihomského arcibiskupstva. Diel I. Hora olivová a zahrada gethsemanská. Diel II. Jerusalem. (Tepla p. Bélabánya. 8r. 128, 15 l. ára 1 frt 10 kr. és 1 frt 20 kr.)

Sasinek Fr. V. Umučenie pána našeho Ježiša Krista. Vydal Fr Richard Osvald. II. Diel. Jerusalem. (Szakolcza. 8r. 151 l. 1 frt 20 kr.)

Sbierka krajinských zákonov na rok 1887. Vydana uhor. kr. ministerstvom vnútra. I. Sväzok. (Nagel Ottó. I—XII. 8r. IV, 1—143 l. ára 60 kr.)

Sbierka krajinských zákonov na rok 1887. Vydaná uhor. kr. ministerstvom vnutra. III. Sväzok. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8r. 309—376 l. 30 kr.)

Sbierka krajinských zákonov na rok 1887. Vydana uhor. kr. ministerstvom vnútra. II. Sväzok. (XIII—XXXIV.) (Ifj. Nagel Ottó. 8r. V., 145—307 l. ára 70 kr.)

Sbierka krajinských zákonov na rok 1887. Vydaná uhor. kr. ministerstvom vnútra. I—III. Sväzok. (Pesti könyvnyomda-részvény-társaság. 8r. 307 l. 60 kr., 70 kr.)

Sebesztha Karol. Čitanka pre nižšie triedy priemyselno-učnovských škôl chovancom slovenského jazyka. Olvasókönyv az iparostanoncz iskolák tót ajkú növendékei számára. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 119 l. ára 60 kr.)

Seidel Pavel. Obrázkový prirodopis pre národnie školy. Preložil L. W. IV. náklad. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 39 l. 25 kr.)

Slavnostní posvečení nového hřbitova v dcerocirkvi sobotištské podbranč, dne 12. čerona roku 1887. (Magyar-Szakolcza. Skarnitzl József nyomdája. 8r. 18 l. ára ?)

Tóth Michal. Mravná čitanka pre náš lud. Sešit II. Nezloreč. Z maďarského slovensky podáva M. Kollár. 2. vydánia. (Nagy-Szombat. Szent-Adalbert-egylet, ára 10 kr.)

Výklad tŕj prwnjch částek z katechismu Lutherowa s úvodem. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 53 l. ára ?)

Záhorszký A. Spevníček pre národnie školy slovenské. (Nagy-Szombat. Szent Adalbert-egylet ára 15 kr.)

Zápisnica nitranského seniorálneho evanj. aug. vyzn. konventu, odbyvaného na Brezovej, dňa 17. augusta 1887 pod predsedníctvom vznešeného p. Jána Leška, a Pavla Mudroň. (Szakolcza. Nyitrai esperesség. N. 8r. 29 l. ára ?)

Zelliger Jozef. Abecedár a prvá čitanka. Pre katolické, počiatočne školy. (Szent-István-társulat. 8r. 64 l. ára ?)

Zpěwnjk ewangelický, aneb: pysné duchovnj staré i nové, s prjdawkem modliteb. Nove wydánj. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 492, 68 l. ára ?)

Zpráwa cirkwe evanjelické slowenské aug. Wyznáni v Budinpešti na rok 1888. Jubilejni kázáni 13. listopadu 1887 držel Daniel Bachat. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 35 l. ára ?)

Zsámbokréthy Lud. Lad. Summa dějin cirkwe evanjelisté r Uhrách. (Puchó. Szerző. 8r. 37 l. ára 15 kr.)

Bojevi crnogoraca s turcima. (Újvidék. Popovics M. testvérek. 8r. 71 l. ára 20 kr.)

Dera Gyorgye. Iskrice iz sv. Pisma. I. Stari zavet. (Knjige za národ. 10. Újvidék. Pajevič. 8r. 78 l. ára 10 kr.)

Gjordje Kastriotić-Skenderbeg. Velika narodn pjevanija, knjiga I—II. (Újvidék. Popovics M. testvérek. 8r. 96 l. ára 30 kr)

Grevil A. Dosija. Roman, preveo Br. Mušicki. (Újvidék. Popovics M. testvérek. 8r. 186 l. ára 65 kr.)

Jokaj M. Bjegunac. Novela. (Újvidék. Popovics M. testvérek. 8r. 61 l. ára 25 kr.)

Kenig. Neven cveče. I. Nachida. Orlovo gnjezdo Čioda. Pripovetke za djecu, posrbio. Čika Steva. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 40 l. 4 kr.)

Knjige za národ, izdaje «Matica Srpska». Sveska 10—11. (L. Dera Gyorgye, Neskovič Mita, Petrovič.)

Koljević S. Biblijske pripovetke iz staroga i novoga zaveta za III. razred narodních škola. (Zombor. Karakašević Milivoj. 8r. 62 l. ára 20 kr.)

Neškovič Mita. Roditelji i školá. (Knjige zá národ. 11. Újvidék. Pajević. 8r. 62 l. ára 10 kr.)

Pekrovič M. O munji i gromu. (Ujvidék. Pajevič A. 8r. 64 l. ára 10 kr.)

Petrovič M. Kako se negyje svilena buba. (Knjige za národ. Sveska 13. Újvidék. Pajevič A. 8r. 61 l. ára 10 kr.)

Ruváráć Ilárion. Šta se i kako se i s koje se strane dosle pokušavalo, da se i kod nas osnuje Seminarija za kandidate s vešteničkog reda? (Preštampano iz «Glasa I stine» za godinu 1886 i 1887. Újvidék. Pajevič nyomdája. 8r. 50 l. ára 30 kr.)

Bartuš Fr. Četrnajst najljepših priča i narodnih pripoviedaka. Sa 5 bojadisanih slika. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 56 l. ára 30 kr.)

Bartuš Fr. Dvanajst najljepših i narodnih pripoviedaka. Sa 4 bojadisanih slika. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 49 l. ára 30 kr.)

Bartuš Fr. Zanimive i zabavne priče. Sa 18 bojadisanih slika. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 192 l. ára 1 frt.)

Basariček Stj. Šaljive narodne pripoviedke za mladež. (Zágráb. Deutsch és Kugli. 8r. 82 l. ára 40 kr.)

Biblioteka, Hrvatska, br. 26—27. (L. Petrovič — Petőfi.)

Bourdon M. Agata ili prva sveta pričest. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 16r. 198 l. ára 35 kr.)

Broz Ivan. Crtiće iz hrvatske književnosti. Knjiga I. (Zágráb. Horvát Matica. 8r. 167 l. ára 1 frt 50 kr.)

Budmani P. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 1—240 l. ára 3 frt.)

Cicero, Izbor iz njegovik djel·. Dio I—III, V. Životopis Ciceronov i uvode u gorove, napisao prof. Dr. Marković. (Pisci grčki i rimski. Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. XXVII, 65; V, 40; IV, 12; X, 56 l. ára 30, 18, 20, 30 kr.)

Divković M. Oblici hrvatskoga jezika za srednje škole. Drugo izdanje. (Zágráb, Fiedler H. 8r. 104 l. ára 50 kr.)

Dobrilović A. Zemljopis za niže razrede srednjih skola. Prvi tečaj. Počeci zemljopisa. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 49 l. ára 35 kr.)

Dočkal J. Geologija i Mojsijev Hexaemeron. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 97 l. ára 50 kr.)

Draženovic J. Iskrice. (Zengg. Luster H. 8r. 96 l. ára 40 kr.)

Drizhal J. Geometrija za male gimnazije. Pohrvatio Iv. Pexider. II. dio. Treće izdanje. (Zágráb. Fiedler H. 8r. 110 l. ára 70 kr.)

Erckmann Chatrian. Prijan Fric. Preveo M. Grlović. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 191 l. ára 50 kr.)

Fischer Ludovik. Duhovná ráná, áli mulitvená i pesmená knigá zá kátoličánsćija nárud. (Temesvár. Csanádegyházmegyei nyomda. 8r. 590 l. 1 frt 20 kr.)

Frangeš J. Način za očuvanje vinograda od tršne uši. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 16 l. ára 20 kr.)

Gall Josip. Poputnina mladu i neizkusnu kroz družtvo i život. (Zágráb. Mučnjak és Senftleben. 8r. 178 l. ára 60 kr.)

Gjalski Ksaver J. U noći. Svagdašnja poviest iz hrvatskoga života. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 433 l. ára 1 frt 50 kr.)

Gundulić Ivan. Osman s pjevanjima XIV. i XV. Ivana Mažuranića. Priredio izdanje Ivan Broz. (Zágráb. Albrecht Fiedler. 8r. 448 l. ára 1 frt 30 kr.)

Gundulić Ivan. Suze sina razmetnoga. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 70 l ára 40 kr.)

Harambašić A. Ružmarinke. Četvrto izdanje. (Zágráb, Mučnjak és Senftleben. 8r. 64 l. ára 35 kr.)

Harambašić A. Tugomilke. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 136 l. ára 1 frt.)

Herodot. Izvadak iz poviesti. Uvod napisao Dr. A Musić. (Pisci grčki i rimski. Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. VIII, 84 l. ára 80 kr.)

Horatius Flaccus. Carmina selecta. Uvod napisao Dr. Fr. Maixner. (Pisci grčki i rimski. Zágráb Kugli és Deutsch. 8r. VIII, 206 l ára 60 kr.)

Hrvatski Zakoni. Knjiga VII. Trgovački i mjenbeni zakon. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 264 l. ára 1 frt 50 kr.)

Hrvatski Zakoni. Knjiga VIII. Šumski zákoni i zakoni o lovu. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 194 l. ára 1 frt.)

Jesikina prva molitva. Prevod s Engleskog. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 41 l. ára ?)

Jovanovič Jovan. Odabrane pjesme. Priredio M. Šrepel. Sa slikom pjesnikovom. (Zágráb. Kugli és Deutsch, 16r. 124 l. ára 60 kr.)

Kačić-Miošič O. A. Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Treće s 38 slika urečeno izdanje. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 16r. 864 l. ára 1 frt.)

Kapetanovic. Ljubušak. Narodno blago. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 460 l. ára 1 frt 50 kr.)

Kauer A. Kemija za niže razrede srednjih učilišta. Po sedmom njemačkom izdanju izradio G. Pexider. Sa 24 slike. (Zágráb. Országkormányzóság. 8r. 214 l. ára 1 frt.)

Kirin Josip. Razvitak hrvatskoga pučkoga školstva. (Zágráb. Kugli és Deutsch. N. 8r. 68 l. ára 30 kr.)

Kišpatić M. Kukci. Prirodopisne crtiće. Knjiga I. Sa 76 slike. (Zágráb. Horvát Matica. N. 8r. 263 l. ára 2 frt.)

Klaić V. Povjestnica srednjega vieka za niže razrede srednjih učilišta. II. popravljeno i pokraćeno izdanje. (Zágráb. Ország kormányzóság. 8r. 198 l. ára 70 kr.)

Knežević O. Antun. Carsko-turski namjestnici u Bosni i Ercegovini god. 1463—1878. (Zengg. Luster H. 8r. 93 l. ára 30 kr.)

Korlević A. Popis raznokrilih rilčara (Rhynchta heteroptera) okolice riečke. Preštampano iz «Glasnika hrv. naravoslovnoga družtva». II. godina. (Zágráb. 8r. Zavod «Narodnih Novinah». 12 l. ára ?)

Kružić Franpl. Uzorak gospodarskih gradjevinah. Konjušnice za veći i manji posjed. Sa 1 tablom i 22. slika. (Zágráb. Deutsch és Kugli. 8r. 17 l. ára 30 kr.)

Kucanje spasitelja na vrati čovečiji. (Veroispovestne knjige br. 8. 47 l. 3 kr.)

Kukuljević Jakćinski Iván. Poviest porodice Draškoviča Trakoščanskih. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 56 l. ára 50 kr.)

Kukuljević Jakčinski Iván. Glasoviti Hrvati prošlih vjekova. (Zágráb. Horvát Matica. 8r. 268 l. ára 2 frt.)

Kunićić P. J. Pupoljci. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 164 l. ára 80 kr.)

Lobmayer A. Koža našega tiela. Njegovanje i kosmetika kože. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 36 l. ára 25 kr.)

Lobmayer A. Kosi i nokti. Higijenska crtica, sa slikami. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r 38 l. ára 30 kr.)

Fra Marković Ivan. Gospa Sinjska s dodatkom o audjevskoj krieposti. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. VIII, 142 l. ára 60 kr.)

Fra Martić Grgo. Obrana Beograda god. 1456. (Zágráb. Deutsch és Kugli. 8r. 81 l. ára 30 kr.)

Marn F. Njemačka vježbenica i čitanka za VII. i VIII. razred viših djevojačkih skola. (Zágráb. Országkormányzóság. 8r. 262 l. ára 90 kr.)

Mažuranić Ivan. Lišće. Crtice. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 80 l. ára 50 kr.)

Miletić Stj. Diogenes, velika historička gluma u šest tableauxa. Roman. napisao August Šenoa. Izdanje za tisak. (Zágráb. Deutsch és Kugli. 8r. 105 l. ára 50 kr.)

Močnik Fr. Pouka u mjerstvu za više razrede srednjih učilišta. Prigotovio V. M. Golub. (Zágráb. Országkormányzóság. 8r. 317 l. ára 1 frt 50 kr.)

Musić A. Slovnica grčkoga jezika. (Zágráb. Országkormányzóság. 8r. 314 l. ára 1 frt 30 kr.)

Naputak o pučkom ustanku u zemljah krune ugarske. (Magyar állam-nyomda. 8r. 155 l. ára ?)

Naputak za oružne častnike i puškare kr. ug. domobranstva. Sa 14 kamenotiskanih tablah. (Légrády testvérek. 8r. 197 l. ára ?)

Netolicka E. Fizika i lučba za gradjanske i više djevojačke učione.

Preveo F. Radić. Treći stupanj. (Zágráb. Deutsch és Kugli. 8r. 75 l. ára 40 kr.)

Njekoji spisi iz javnoga političkoga djelovanja Metela **Baruna** Ožegovića Belškoga i Barlabaševačkoga. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 79 l. ára 40 kr.)

Nodilo N. Religija Srba i Hrvata. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. Ára 2 frt 50 kr.)

Obrazci, odlukah, upisah i potordah ob obavljenih unosih u gruntovnih predmetih. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 88 l. ára 30 kr.)

Pappafava V. O kmetstvu osobitim obzirom na Dalmaciju i o kmetskih i težačkih odnošajih u području bivše Dubrovačke republike. — preveo Antun Šimonić. Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 83 l. ára 40 kr.)

Petrović — Petőfi. Kronikovo uže. Preveo G. Grünhut. (Hrvatska biblioteka. br. 26—27. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 108 l. ára 30 kr.)

Pisci grčki i rimski s hrvatskimi uvodi za školu izdani uz nadgled Dr. Fr. Meixnera. (L. Cicero, Herodot, Horatius. Livius. Plato, Tacitus.)

Plato, Izbor iz djela. Svezak I., II. Uvod napisao J. Adamović. (Pisci grčki i rimski. Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. XV, 57; XX, 70 l. ára 24. 24 kr.)

Prievodi grčkih i rimskih klasika. Svezak IV. Cicerona izabrani govori. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. XXXIII és 324 l. ára 1 frt 50 kr.)

Prijatel grešnika. (Veroispovestne knjige. br. 12. König. 8r. 36 l. 2 kr.)

Priručnik, Službeni, za ugarski pučki ustanak. Uredovno izdanje. (Pallas részvénynyomda. 8r. 348 l. ára 2 frt 60 kr.)

Richmond A. Mlada mlekarica. (Veroispovestne knjige br. 11. König. 8r. 34 l. ára 2 kr.)

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Svezak 8. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 721—960 l. ára 3 frt.)

Robinzon Kruzoe. preveo Mirko Tkalec. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 4r. 36 l. ára 80 kr.)

Rousseau J. J. Emil ili ob uzgoju. Preveo Ivan Širola. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 220 l. ára 1 frt.)

Šandor-Gjalski. Pod starimi krovovi. (Zágráb. Horvát Matica. 8r. 199 l. ára 75 kr.)

Sbornik ugarsko hrvatskih skupnih zákonah. Godina 1887. Broj 1—26. (Magyar kir. államnyomda. 4r. 108 l. ára?)

Sbornik ugarsko-hrvatskih skupnih zakonah. Godina 1887. Broj 27—40. 179—232 l. (Magyar kir. államnyomda. 4r. ára?)

Schrempf Josip. Crkveni obrednik za učitelja i orguljaša. (Pécsi lyceumi nyomda. 8r. 279 l. ára?)

Šenoa Aug. Sabrane pripoviesti. Svezak V. (Zágráb. Horvát Matica. 8r. 277 l. ára 1 frt 50 kr.)

Shakespeare W. Hamlet, tragedija u 5 čina. Preveo August Harambašić. (Zágráb. 8r. 196 l. ára 50 kr.)

Službeni priručnik za ugarski pučki ustanak. (Pallas részvénytársaság. 8r. 348 l. ára 2 frt 60 kr.)

Smrekar M. Ustav i ustroj seoskih občina u kraljevinah Hrvatskoj i

Slavoniji, s osobitim obzirom na Dalmaciju. (Zágráb. Deutsch és Kugli. 8r. 72 l. ára 50 kr.)

Spurgion Ch. Dotyi, dobro došao! Prevod s Engleskoga. (Veroispovestne knjige 15 br. König. 8r. 18 l. 2 kr.)

Statut za šegrtske škole u Hrvatskoj i Slavoniji i propis školskih sposobnjaka na pustarah. (Zágráb. Mučnjak és Senftleben. 16r. 39 l. ára 20 kr.)

Štiglić M. Katoličko pastirsko bogoslovje. Svezak 2. (Zágráb. 8r. 472 l. ára 3 frt.)

Tacitus. Djela. Dio I. Annales. Dio II. Historiae et opera minora. Uvod napisao Dr. M. Šrepel. (Pisci grčki i rimski. Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. XXIII, 336 l. XXIII, 360 l. ára 90, 90 kr.)

Tarifa, Sveobča carinska, austro-ugarskoga carinskoga područja s dodatkom pogodovne carine i postotaka tare. Kriepostna od 1-a lipnja 1887. (Magyar kir. államnyomda. 8r. 82 l. ára ?)

Tomas N. Ob uzgoju. Preveo S. Fabković. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 212 l. ára 50 kr.)

Tomić J. Siclo za zabavu i pouku za djevojčice. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 180 l. ára 40 kr.)

Tomšić L. Djetinji vrtić. Zabavno-poučno štivo dobroj djeci. Svezak III. (Zágráb. Mučnjak és Senftleben. 16r. 133 l. ára 40 kr.)

Trnski J. Šilerova pjesma o Zvonie. (Zágráb. Részvénynyomda. 16r. 26 l. ára 20 kr.)

Turić Gjuro. Znameniti Hrvati. Poviestne pripoviedke. Sa 10 originalnih slika. (Zágráb. Deutsch és Kugli. 8r. 102 l. ára 60 kr.)

Universalna-biblioteka, svezak 7., 8. Šiller Fr. Razbojnici, igrokaz u 5 Čina. Pohrvatio B. Brleković. (Zágráb. Mučnjak és Senftleben. 8r. 120 l. ára 24 kr.)

Veber Ad. Put u Carigrad. (Zágráb. Horvát Matica. 8r. 239 l. ára 1 frt 50 kr.)

Veber J. Katekizam katoličkoga Ženitbenoga prava. II. popravljeno izdanje. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 357 l. ára 2 frt.)

Veroispovestne knjige. Naručbine se šalju Kenig. Br. 8., 11—12., 15. (Lásd Kucanje Spasitelja. Richmond. Mlada mlekarica. Prijatel grešnika, — Spurgion.)

Vitanović J. Hrvatska čitanka za VI. razred viših djevojačkih škola. (Zágráb. Országkormányzóság. 8r. 192 l. ára 60 kr.)

Vojnović Ivo. Ksanta. (Zágráb. Horvát Matica. 8r. 196 l. ára 75 kr.)

Vulović S. Gospa od Škrpjela, Povjestne crtice o čudotvornoj slici blažene djevice od Škopjela i njenom hramu na otočiću prama Perastu. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 152 l. ára 65 kr.)

Zakon o lovu i vinogradarski red za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju. (Zágráb. Mučnjak és Senftleben. 16r. 28 l. ára 20 kr.)

Zemljopis za III. razred srp. nar. škola. II. izdanje. (Zombor. Karakašević Milivoj. 8r. 32 l. ára 12 kr.)

Ženitba i država. Pismo Luke prijatelju Marku. (Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. 28 l. ára 30 kr.)

Szendrei Jana. Arcydzieła sztuki plastycznej v fototypach vedlug sztychóv oryginalnych vykonane i vydane przez Karola Divalda. Z tekstem objásniającym —. V przekładzie Boleslava Spausty. Tom II. Zeszyt 4—12. (Budapest és Eperjes. Divald Károly. 2r. 17—55 l. 5—5 fénynyomattal. Egyes füzet ára 1 frt 20 kr.)

Abecedar sau întâia carte de cetire pentru copiĭ din anul I-iĭ de scólă. (Brassó. Nicola és Ciurcu. 8r. 79 l. ára 20 kr.)

Alexi Joane. Inventiatura crestinésca seau catechismu micu pentru tinerimea gr.-catolica. Editiunea VII. (Szamosújvár. Egyházmegyei nyomda. 8r. 31 l. ára ?)

Biblioteca poporală a «Tribunei». Nr. 35. 41—44. (L. Bret Harte, Goldoni, Moța, Sand, Trimbițoniu.)

Biblioteca copiilor. Editura librariei N. J. Ciurcu. Brașov. Nr. 21. (L. Dariu, Picatura de apă.)

Bret Harte. Un idil în Roșeni. (Biblioteca poporală a «Tribunei». Nr. 35. Nagyszebeni részvénynyomda. 8r. 17 l. ára 8 kr.)

Budiu Paulĭ. Vocabularĭu latinŭ pentru clasa I. gimnasială după sistemulĭ H. Perthes, in colaborare cu Stefanĭ Josifŭ și Andreiĭ Bârseanŭ. (Brassó. Zeidner H. 8r. 88 l. ára 35 kr.)

Budiu Paulu. Gramatică latină pentru clasa I. și II. gimnasială. prelucrată dupa sistemulŭ luĭ H. Perthes, în colaborare cu Stefanŭ Josifŭ și Andreiŭ Barseanŭ. (Brassó. Zeidner H. könyvkereskedése. 8r. 58 l. 35 kr.)

Budiu Paulu. Carte de cetire latină pentru clasa I. gimnasială prelucrată după sistemulŭ luĭ H. Perthes, in colaborare cu Stefanŭ Josifŭ și Andreiŭ Bârseanŭ. (Brassó. Zeidner H. könyvkereskedése. 8r. 54 l. ára a szótárral együtt 1 frt.)

Budu Jitu. Cuvintari funebrali si iertatiuni. Tomulu II. (Szamos-Újvár. (8r. 295 l. 1 frt.)

Buteanu Joanu. Gramátića limbei române. Lucrata pe base sintactice. (Szamos-Újvár. «Aurora»-nyomda. 8r. 474 l. ára ?)

Buteanu Joanu. Stan'a de vale cu o privire scurta la regiunea muntiloru Bihoreni. Editiunea «Amiculu Familiei». (Szamos-Újvár. «Aurora»-nyomda 8r. 73 l. 40 kr.)

Catechismu pentru scolele poporale greco-catolice. Editiunea III. (Balázsfalva. Érseki papnövelde nyomdája. 8r. 104 l. ára ?)

Collectiunea legilor din anul 1887. Ediținea ministeriului reg. ung de interne. Fasciclul I—II. (Pesti könyvnyomda-részvénytárs. 8r. 324 l. ára 60 kr., 70 kr.)

Collectiunea legilor din anul 1887. Ediținea ministeriului reg. ung. de interne. Fasciclul III. (Pesti könyvnyomda-részvénytársulat. 8r. 325—396 l. ára 30 kr.)

Collectiunea legilor din anul 1887. Ediținea ministeriului reg. ung. de cisterne. Fascicul I. I—XII. (Nagel Ottó. 8r. IV. 1—143 l. ára 60 kr.)

Dariu Jón. Doĭ fratĭ şi două surorĭ. Intocmită pentru copiĭ. (Biblioteca copiilor. Nr. 21. Brassó. Ciurcu. 8r. 8 l. 2 kr.)

Deganu Augustin. Curs de stupărit. (Nagy-Szeben. Szerző. 8r. 89 l. 33 ábrával, ára?)

Dimian Constantin. Stupăritul pentru economie. (Brassó. Alexi nyomdája. 8r. 154 l. ára?)

Extras din regulamentul de exercir pentru pedestrimea cesaro-regească Partea I. II. ediţie. (Nagyszebeni részvénynyomda. 8r. 90 l. ára?)

Fodor L. şi Wagner A. Planimetrie constructivă pentru scólele medie. Tradusă de Josifŭ Hossu. Partea întâiă. (Balázsfalva. Görög kath. papnevelde nyomdája. 8r. 136 l. 192 ábrával. 90 kr.)

Fodor şi Wagner. Planimetrie constructivă pentru scólele medie. Tradusă de Josifŭ Hossu. P. I—II. (Balázsfalva. Görög kath. érseki papnövelde-nyomdája. 8r. 81 l. 103 ábrával. 60 kr., 100 l. 6 rajztáblával 90 kr.)

Geografía pentru scólele poporale. Cursulu I. Editiunea III. (Balázsfalva. Görög katholikus papnövelde-nyomdája. 8r. 48 l. ára 20 kr.)

Goldoni Carlo. Posacul bun de inimă. Comedie. Tradus de Romanescu. (Biblioteca poporala a «Tribunei». Nr. 41. Nagyszebeni részvény-nyomda 8r. 77 l. 25 kr.)

Istoria prea frumosului Arghir şi a prea frumósei Elena cu pĕrul de aur. (Brassó. Ciurcu. 8r. 64 l. ára?)

Moldovan Silvestru. Istoria Ungariei in legătură cu istoria universală pentru scólele poporale. (Brassó. Zeidner. 8r. 66 l. 26 kr.)

Mota Joan. Croitorul şi cei trei feciori. Poveste. (Biblioteca poporala a «Tribunei». Nr. 42. Nagyszebeni részvénynyomda. 8r. 46 l. 15 kr.)

Müller Ivan. Curs practic pentru inventarea fundamentala a limbei maghiare pentru scoale si privati. Edit. a dona imbunatatita. (Lauffer Vilmos. 8r. 212 l. ára 80 kr.)

Müller Joan. Curs practic pentru invĕţarea fundamentală a limbei maghiare. Editiunea II. (Lauffer Vilmos. 8r. 212 l. ára?)

Negrutiu-Ungureanu. Esercitie practice pentru invetiarea limbei magiare. In usulu scóleloru poporali. Editiunea II. (Balázsfalva. Görög kath. papnövelde-nyomdája. 8r. 112 l. 30 kr.)

Panţu Jonŭ C. Logofetulŭi. Matenĭ. Novelă. (Brassó. Alexi nyomdája 8r. 105 l. ára?)

Papiu J. Cuventari besericesca. Tom. IV. (Szamos-Újvár. «Aurora»-nyomda. 8r. 304 l. ára?)

Picătura de apă. Istorióră instructivă după «Organul Pedagogic». (Biblioteca copiilor. Nr. 22. Brassó. Ciurcu. 8r. 8 l. 2 kr.)

Pipos Petru. Metodica şcoleĭ poporale. I. partea generala. (Arad. Egyházmegyei nyomda. 8r. 123 l. 60 kr.)

Pop Nicola. Geografia Ungariei şi elemente din geografia generală pentru şcólele poporale. Ed. VI. (Brassó. Zeidner H. 8r. 64 l. ára?)

Popescu J. Psichologia empirică séu sciinţa despre suflet intre marginile observaţionei. Ediţiunea II. (Nagy-Szeben. Bukarest. Krafft W. nyomdája 8r. 320 l. ára?)

Popu Gavril. Istori'a biblica a testamentului vechiu. si nou. Editiunea 3. (Balázsfalva. Görög kath. papnövelde. 8r. 155 l. ára ?)

Protocolul despre siedintiele sinodului eparchiale din dieces'a romana greco-orientala a Aradului tienute in anul 1887. (Arad. Román görögkeleti egyházmegyei nyomda. 8r. 64 l. ára ?)

Resunetul. Culegere de cantece nationale pentru usul tinerimei de ambe-sexe. II. ediţiune. (Brassó. Ciurcu. 8r. 231 l. ára ?)

Rovinaru Paulina. Idealulu pierdutu. Novela. (Szamos-Újvár. «Amicului Familiei». 8r. 31 l. ára ?)

Sand George. Mica fadetă. Biblioteca poporala a «Tribunei». Nr. 43. (Nagyszebeni részvénynyomda. 8r. 251 l. ára 40 kr.)

Scola civila de fete cu internatu a «Associatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu» din Sibiin. Monografie de S. A. (Editiunea «Cancellariei Negrutiu». Szamosújvár. «Aurora»-nyomda. 4r. 12 l. egy rajztáblával. Ára ?)

Serban Michael. Céle optu versuri ţbasericesci cu stichóvn ele si troparele loru. Compuse in trei voci barbatesci. Opu III. (Eger. Szerző. 4r. 44 l. ára ?)

Simu Georgiu. Cordeanu Craiulu Codrului. Balada. Editiunea «Amicului Familiei». (Szamosújvár. «Aurora»-nyomda. 8r. 18 l. ára 10 kr.)

Szmigelski Victoru. Introducere in santa scriptura a vechiului si noului Testamentu. Partea I. (Balázsfalva. Érseki papnövelde nyomdája. 8r. 56 l. ára ?)

Trimbiţoniu Nicola. Rusalin pëcurarul. Poveste. (Biblioteca poporala a «Tribunei». Nr. 44. Nagyszebeni részvénynyomda. 8r. 79 l. ára 22 kr.)

Tuducescu Joanü. Micului abecedarü ilustratü in usulü scóleloru primare. Partea I. Ediţia a IV. (Arad. Réthy Lipót és fia nyomdája. 8r. 54 l. ára 20 kr.)

Tuducescu Joanü. Micului abecedarü ilustratü in usulü scólelorü primare. Partea II. Ediţia II. (Arad. Réthy Lipót és fia aradi nyomdájától. 8r. 60, X l. ára 20 kr.)

Berczik Arpad. Histoire d'une barbe. (Nouvelle.) Publié en feuilleton par la Gazette de Hongrie et Revue Orientale. (Pallas részvénynyomda. 8r. 16 l. ára ?)

Burchard Conrad. Rapport sur l'etat de la meunerie en Hongrie rédigé á l'occasion de l'exposition nationale de Budapest de 1885. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 89 l. ára ?)

Congrès international d'anthropologie et d'archéologie préhistoriques. Compterendu de la huitieme sesssion á Budapest 1876. II. vol. 2. partie. (L. Josef Hampel.)

Hampel Josef, trouvailles de l'âge de bronze en Hongrie. (Congrés international d'anthropologie et d'archéologie préhistoriques. Compte-rendu de la huitieme session à Budapest 1876. II. vol. 2. partie. (Kilián Frigyes. n8r. XVI. 107 l. és CXXVII tábla, ára 4 frt.)

Liptai Cornél. Société anonyme d'exploitation des etrangers à Buda-

pest. Prospectus. Appel a mm. les chevaliers d'industrie etc. (Budapesti könyvnyomda. 8r. 16 l. ára 30 kr.)

Moody Andrew. Sermon in the reformed Church Budapest the 22. June 1887. Queen Victoria's Jubilee. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 8 l. ára ?)

Commercio di Trieste nel 1886. (Triest. Morterra és társa nyomdája. Kiadja a kereskedelmi és iparkamara statistikai hivatala. 2r. 194 l. ára ?)

Navigazione austro-ungarica all'estero nel 1885. Triest. L'uffizio statistico della camera di commercio e d'industria, editore Bujatti, dirigente. 4r. 139 l. ára ?)

Raccolta ufficiale delle leggi del regno. Anno 1887. Ediziona del ministero dell'interno. Fascicolo II. (XIII—XXXIV.) (Nagel Ottó. 8r. V, 145—329 l. ára 70 kr.)

Raccolta ufficiale delle leggi del regno. Anno 1887. Edizione del ministero dell'interno. Fascicolo I—II—III. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 404 l. ára 1 frt 60 kr.)

Acta reg. scient. vniversitatis vng. anni 1886—87. A budapesti kir. magy. tudomány-egyetem újjáalakításának 107-ik évfordulója alkalmából 1887. május 13-án tartott ünnepe. Fasciculus II. (Egyetemi nyomda. 8r. 95 l. ára ?)

Acta reg. scient. universitatis hung. budapestinensis anni 1887—88. Fasciculus I. Beszédek a budapesti kir. magy. tudomány-egyetem 1887—88. tanévi rectora és tanácsának beiktatásakor szeptember 1. (Egyetemi nyomda. 8r. 70 l. ára ?)

Acta reg. scient. universitatis Claudiopolitanae Francisco-Josephinae anni 1886—87. Fasciculus III. 1887—88. Fasc. I. Beszédek a kolozsvári m. kir. tudomány-egyetem 1887. május 28-iki pályadíj-kiosztási ünnepélyén és a tanév megnyitása alkalmából 1887. szeptember 11-én. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert nyomdája. 8r. 124, 85 l. ára ?)

Bubics Sigismundus. Allocutio quam s. cassoviensis ecclesiae episcopus occasione canonicae suae in sedem episcopalem introductionis ad clerum dioecesanum in Vigilia s. Andreae habuit anno 1887. (Athenaeum r. társ. nyomdája. n8r. XI l. ára ?)

Ciceronis orationes selectae. Scholarum in usum edidit Hermanus Nohl. Vol. III. De imperio Cn. Pompei oratio. In L. Catilinam orationes. IV. (Lampel R. 8r. XVI, 65 l. ára 35 kr.)

Encomium apotheosis in honorem jubilaei L. sacerdotalis Leonis papae XIII. oblata per societatem litterariam s. Pauli alumnorum seminarii eppalis dioecesis quinque-ecclesiensis. a 1888. 1. januarii. (Pécs. Lyceumi nyomda. 4r. 11 l. ára ?)

Grosz Josephus. Introductio in libros sacros Novi Testamenti. Editio III. (Temesvár. Csanádegyházmegyei nyomda. 8r. 165 l. ára ?)

Herodoti epitome sive loci ex Herodoti libris excerpti. In usum scholarum collegit et lexico hungarico instruxit Stephanus Dávid. (Lauffer Vilmos. 8r. VIII, 132 l. ára 70 kr.)

Homeri Iliadis carmina. Edidit Aloisius Rzach. Pars prior. Lib. I—XII. (Lampel R. 8r. XXII, 296 l. ára 80 kr.)

Litterae circulares ad clerum archidioecesis coloczensis et bacsiensis anno 1887. (Kalocsa. Malatin Antal nyomdája. 4r. 133 l. ára ?)

Livius. Ab urbe condita libri I., II., XXI. XXII. i odabrani dielovi iz III., IV. i VI. knjige. Uvod napisao V. Dukat. (Pisci grčki i rimski. Zágráb. Kugli és Deutsch. 8r. IX, 258 l. ára 85 kr.)

Popu Joann. Comparatio ethicae catholicae ad ethicam protestanticam, rationalisticam illamque antiqui testamenti. (Szamosújvár. Egyház. megyei nyomda. 8r. 188 l. ára ?)

Schlauch Laurentius. De nonnullis agendis cleri. Sermo pastoralis quem episcopus magno-varadiensis latini ritus occasione canonicae suae in sedem episcopalem introductionis ad clerum dioecesanum habuit. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 34 l. ára ?)

Schmidt Guilielmus. Romano-catholici per Moldaviam episcopatus et rei romano-catholicae res gestae. (Athenaeum részvénynyomda. 8r. 164 l. ára ?)

Schmidt Guilielmes. Romano-catholici per Moldaviam episcopatus et rei romano-catholicae res gestae. Hungarica regia scientiarum Academia patrocinante. (Kilián Frigyes. 8r. 164 l. ára 3 frt.)

Ziehen Julius. Ephemerides Tullianae rerum inde a XVII. m. Martii 49 a. Chr. usque ad IX. m. Augusti 48 a. Chr. gestarum. (Franklin-társulat nyomdája. 8r. 58 l. ára ?)

HAZÁNKAT ÉRDEKLŐ KÜLFÖLDI MUNKÁK.

Adressbuch der k. freien Stadt Hermannstadt und deren Umgebung, sowie der Städte Broos, Mediasch und Mühlbach. Herausg. vom Hermannstädter Bürger- und Gewerbe-Verein. IV. Jahrg. (Bécs. Graeser Károly. 8r. 228 l. ára 80 kr.)

Adressbuch für den Buch-, Kunst-, Musikalienhandel und verwandte Geschäftszweige der österreichisch-ungarischen Monarchie, mit einem Anhang. Oesterr.-ung. Zeitungs-Adressbuch. Herausg. von Moritz Perles. 1887. XXII. Jahrg. Mit dem lith. Bildnisse von Wilhelm Frick. (Bécs. Perles Mór. N. 8r. IV, 247 l. ára 2 frt 60 kr.)

Armeekalender, Illustrirter österr.-ungar., für das Jahr 1888. Herausg. von der Armee- und Marinezeitung. III. Jahrg. (Bécs. Seidel L. W. és fia. 8r. 360 l. ára 1 frt 50 kr.)

Asbóth, Johann. Bosnien und Herzegowina. Reisebilder und Studien. Mit 35 ganzseitigen und 187 Text-Illustrationen nach Aufnahme des k. k. Oberlieutenants C. Meinzil; Originalphot. der Kunsthandlung Königsberger in Serajevo, 1—3. Abthg. (Bécs. Hölder Alfréd. 8r. 1—80, 81—160, 161—256 l., egy-egy ára 1 frt 50 kr.)

Bathory et Possevino. Documents inédits sur les rapports du Saint-siège avec les Slaves. Publiés et annotes par P. Pierling. (Páris. Leroux Ernest. 8r. 258 l. 11 márka.)

Beiträge zur Palaeontologie Oesterreich-Ungarns und des Orients.

Herausgegeben von E. v. Mojsisovics und M. Neumayr. Band VI. Heft 1—2. (L. Max Schlosser.)

Beniczky-Bajza Helene. Sie ist es! Roman aus dem High-life. Autorisirte Uebertragung von Oscar von Krücken. Mit einer Charakteristik der Verfasserin von Ludwig Hevesi. (Bécs. Konegen Károly. 8r. XV, 294 l. ára 1 frt 50 kr.)

Beniczky-Bajza Lenke. Bei verschlossenen Thüren. Roman. Einzig autorisirte Uebersetzung aus dem Ungarischen von Adolf Kohut. (Lipcse-Reudnitz, Schmidt Oswald. 8r. 243 l. ára 3 márka.)

Berczik Árpád. O Julius! Lustspiel. Uebersetzung aus dem Ungarischen von Adolph Kohut. (Lipcse-Reudnitz. Schmidt Oswald. 8r. 87 l. ára egy márka 50 fillér.)

Bermann Moritz. Oesterreich-Ungarn im 19. Jahrhundert. 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11. Lieferungen. (Bécs Anger Gilbert. 8r. 101—128, 128—160, 161—192, 193—224, 225—256, 257—288, 289—320, 321—352 l. egy-egy füzet ára 20 kr.)

Bibliothek der Gesammtlitteratur des In- und Auslandes. Druck und Verlag von Otto Hendel. Halle a. S. No. 134—135—6. Ungarisches Novellenbuch. I—III. Bd. Schecken u. Falbe von A. Petőfi. Fortunatus von M. Jókai. Der Sonderling von Helene Beniczky-Bajza. Der Rosenkranz von Gregor Csiky. Martha Timar von K. Mikszáth. (31, 43, 56 l. egyes füzet ára 24 fillér. 8°.)

Bibliothek der Gesammt-Litteratur des In- u. Auslandes. No. 193—195. Ungarische Lyrik von Alex. Kisfaludy bis zur Gegenwart, nebst biographischen Anmerkungen und einer Skizze des magyarischen Schriftenthums von D. Hack. (Halle a. d. S. Hendel Ottó, 8r. XXXIV, 150 l. 75 fillér.)

Bondi. Hebräische Fibel für den Schulunterricht. VI. Auflage. (Pohrlitz. Morva-sziléziai izrael. tanítóegylet. 8r. 32 l. 16 kr.)

Bondi E. Limude Schaáschuïm. Practischer Lehrgang zur Erlernung der hebräischen Sprache für die isr. Volksschulen. 4. Auflage. (Bécs. Schlesinger könyvkereskedése. 8r. 64 l. 22 kr.)

Brennerei-Kalender, Oesterreichisch-ungarischer für das Jahr 1888 10. Jahrg. (Bécs. Perles Mór. N. 16r. 100 l. ára kötve 1 frt 60 kr.)

Bunzl Carl. Die Währungsfrage in Oesterreich-Ungarn. (Bécs. Hölde Alfréd. 8r. 83 l. ára 1 frt.)

Causticus. Ein Cabinetstück ungarischer Volkswirtschaft. (Klagenfurt. Kleinmayr Ferdinand. 8r. 27 l. 40 kr.)

Chronik. Volkswirthschaftliche, von Oesterreich-Ungarn. III. Jahrgang 1887. 1. Heft. 1. Jänner bis 1. Juli. Herausgegeben von Em. Blau. (Bécs. Manz-féle cs. és kir. udvari és egyetemi könyvkereskedés. 8r. XV, 159 l. 1 frt.)

Chyzer-Kornel. Die namhafteren Kurorte und Heilquellen Ungarns und seiner Nebenländer. Im Auftrage des k. ung. Ministers für Cultus und Unterricht. (Stuttgart. Enke Ferdinand. 8r. 231 l. 30 fényképészeti táblával és egy térképpel, ára 6 márka.)

Compass. Finanzielles Jahrbuch für Oesterreich-Ungarn. Gegründet v. Gustav Leonhardt. 1887. Herausg. v. S. Heller. 21. Jahrg. (Bécs. Hölder Alfréd. 8r. XXXI, 1042 l. ára 5 frt.)

Conducteur, Der. Officielles Coursbuch der öst.-ung. Eisenbahnen. Fahrpläne der öst.-ung. Eisenbahn-, Post- und Dampfschiffcourse nebst den wichtigsten Eisenbahnverbindungen des Auslandes. XVII. Jahrg. 1887. jan.. dez. (Bécs. Waldheim R. 8r. 292 l., 294 l, 294 l., 294 l., 335 l., 340 l., LXXVII és 340 l., LXXVII és 340 l. egy-egy f. ára 50 kr)

Dóczi Ludwig. Letzte Liebe. Schauspiel. (Lipcse. Klinkhardt Julius. 8r. 207 l. 2 frt.)

Eisenbahn-Kalender für Oesterreich-Ungarn 1888. XI. Jahrgang. (Bécs. Perles Mór. 16r. 230 l. naplóval, ára 1 frt 20 kr.)

Feldzüge des Prinzen Eugen von Savoyen. Herausg. von der Abtheilung für Kriegsgeschichte des k. k. Kriegsarchivs. XII—XIII. Band. Spanischer Successionskrieg 1710—11. Nach den Feldacten bearbeitet von Carl Hipssich und Friedrich Mühlwerth-Gärtner. (Bécs. Cs. k. táborkar. 8r. XVIII. 631, 467 l. öt térképpel. 550, 168 l. hat térképpel, ára?)

Fournier August. Handel und Verkehr in Ungarn und Polen um die Mitte des 18. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Geschichte der österreichischen Commerzialpolitik. (Bécs. Holzhausen Adolf nyomdája. 8r. Aus dem Archiv für österreichische Gesch. (LXIX. Bd. II. Hälfte, abgedruckt, ára 1 frt 30 kr.)

Hönig Friedrich. Die österr.-ungarischen Lebensversicherungsgesellschaften im Jahre 1886. (Különlenyomat a Beamtenzeitung 1887. XVIII. évfolyam 33. és 34. számaiból. Bécs. Gerold és társa. 16r. 22 l. 3 táblával, ára 50 kr.)

Jókai Maurus. Von Stufe zu Stufe. Erzählung. (Berlin. Janke Ottó. 8r. 125 l. 1 márka. Deutsch von Ludwig Wechsler.)

Jókai Maurus. Kleine Könige. Roman. I—V. Bd. (Berlin. Janke Ottó. 8r. 205, 200, 238, 226, 184 l. ára 12 márka.)

Kariudo (Prinz Koburg), Jagden in vier Welttheilen. II. Auflage. (Bécs. Künast Adolf. 8r. 226 l. 2 frt 50 kr.)

Klapka Georg. Aus meinen Erinnerungen. Aus dem Ungarischen übersetzt vom Verfasser. (Zürich. 8r. Schabelitz. XII. 474 l. szerző arczképével, ára 4 frt.)

Kohut Adolph. Aus dem Reiche der Karpathen. Ungarische Landschaft-Sitten-, Litteratur- und Kulturbilder. (Stuttgart. Göschen-féle kiadóhivatal. 8r. 287 l. ára négy márka.)

Konkoly Nicolaus. Practische Anleitung zur Himmelsphotographie nebst einer Anleitung zur modernen photographischen Operation und der Spectralphotographie im Cabinet. (Halle a. S. Knapp Vilmos. 8r. 372 l. 218 ábrával, ára 12 márka.)

Konkoly Nicolaus. Beobachtungen angestellt am astrophysikalischen Observatorium in Ó-Gyalla. VIII. Band. I—III. Theil. Beobachtungen vom J. 1885. (Halle. Schmidt H. W. 4r. 68 l. 6 márka 50 fillér, 41 l. 4 márka.)

Konta Ignatz. Eisenbahnjahrbuch der österreichisch-ungarischen Monarchie. Neue Folge. 8. Jahrg. Der ganzen Reihe 19. Jahrgang. (Bécs. Spielhagen és Schurich. N. 8r. X, 823 l. ára 5 frt)

Kőrösi Josef. Die Wiener impfgegnerische Schule und die Vaccina-

tionstatistik. Vortrag gehalten in der Sitzung am 28. April 1887 des ungarischen Landesvereins für Hygiene (Braunschweig. Viewey Frigyes és fia. 8r. 24 l, ára ?)

Krüner Friedrich. Bethlen Gabor. Fürst von Siebenbürgen. (Historische Zeitschrift. Herausg. von Heinrich Sybel. 1887. Jahrgang. 4. Heft. München u. Leipzig. Oldenburg. 8r. 37 l. ára ?)

Kunstdenkmäler, Kirchliche, aus Siebenbürgen. Herausgegeben vom Ausschuss des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. I. Serie. (32 Abbildungen mit erläuterndem Text.) (Bécs. Graeser Károly. 2r. ára 12 frt.)

Mařík Josef. Pobožnost poutnická z města Widné na svatou Horu u Příbramy (v Čechách). (Bécs. Mařík József. 8r. 54 l. ára ?)

Maurer Josef. Cardinal Leopold Graf Kollonitsch, Primas von Ungarn. Sein Leben und sein Wirken. Mit dem Porträt des Cardinals nach dem Gemälde von Hans Canon. (Innsbruck. Rauch Felicián. n8r. XV. 574 l. ára 3 frt.)

Mayer Emil. Unser interner Mehlhandel. Vorschläge zur Regelung des ungarischen internen Verkehrs in Mehl. II. Auflage. («Ungarische Mühlen-Zeitung». 8r. 16 l. ára ?)

Meta Oscar. Technische Aufsätze für Steindrucker. (Bécs és Lipcse Heim József. 8r. 149 l. ára ?)

Mittheilungen, Archäologisch-epigraphische, aus Oesterreich-Ungarn. Herausg. v. O. Benndorf u. E. Bormann. 11. Jahrg. 1887. 1. Heft. (Bécs. Gerold Károly s fia. n8r. 120 l. és 4 tábla, ára 4 frt 50 kr.)

Mittheilungen, Ethnologische, aus Ungarn. Redigirt von Anton Hermann. 1887. I. Heft. (Szerkesztőség. 4r. 124 kéthasábos l. ára 1 frt 20 kr.)

Mittheilungen aus d. Jahrbuche der k. ung. geologischen Anstalt. VII Bd. 6. Heft. VIII, 5. Heft. (L. Staub M., Felix Johannes.)

Monarchie, Die österreichisch-ungarische, in Wort und Bild. 27–30. Lief. (Wien. Hölder Alfréd. n8r. egy füzet ára 30 kr.)

Nachrichten, Statistische, über die Eisenbahnen der österreichisch-ungarischen Monarchie für das Betriebsjahr 1885. Statist. közlemények az osztrák-magyar monarchia vasútairól. 1885. Szerkeszti és kiadja a cs. kir. kereskedelmi ministerium statistikai osztálya és az országos m. k. statistikai hivatal. (Bécs. Cs. kir. udvari és államnyomda. n4r. 691 l. ára ?)

Neuer österreichisch-ungarischer **Familien-Kalender** für das Schaltjahr 1888. Mit Originalbeiträgen von Rudolf Baumbach, V. Chiavacci, Robert Hammerling, Moritz Jókai, H. Littrow, Fr. Schlögl, Schmidt-Weissenfels und And. Mit zahlreichen Illustrationen. (Teschen. Prochaska Karl. 8r. 125 l. ára 65 kr.)

Orts- und Reiselexikon für den gesammten Eisenbahn-, Post-, Dampfschiff- und Telegraphenverkehr Oesterreich-Ungarns. Ein unentbehrliches Hand- und Nachschlagebuch für den Kaufmann, Reisenden, Beamten, Advokaten, Notar. Bearbeitet und herausgegeben von Josef Edler v. Kendler und Leopold Siller. 1. Heft. (Bécs. Orts- und Reiselexikon kiadóhivatala. n8r. 1–24 l. egy füzet ára 30 kr.)

Ortvay Theodor. Vergleichende Untersuchungen über den Ursprung

der ungarländischen und nordeuropäischen (dänischen, schwedischen und norwegischen) prähistorischen Steinwerkzeuge. (Külön lenyomat a Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien XVII. kötetéből. [Új folyam. VII. köt.] Bécs. Hölder Alfréd. 4r. 37 l. ára 1 frt 20 kr.)

Pirko Ignatz. Die Aufnahme der Baarzahlungen in Oesterreich-Ungarn und die internationale Regelung der Währungsfrage. (Bécs. Manz-féle könyvkereskedés. 8r. 56 l. ára 90 kr.)

Preisverzeichniss der in der österr.-ung. Monarchie und im Auslande erscheinenden Zeitungen und periodischen Druckschriften für das Jahr 1888. Bearbeitet von der k. k. Postamts-Zeitungsexpedition in Wien. (Bécs. Waldheim R. n8r. 179 l. ára 50 kr.)

Radics P. Landwirthschaftliche Kulturbilder 1486–1886. Zumeist aus Oesterreich. (Lipcse. Gebhardt. 8r. 94 l. ára két márka.)

Raschi-Kommentar, Der, zu den fünf Büchern Moses, in's Deutsche übersetzt mit beigedrucktem Bibel-Texte von Julius Dessauer. (Szerző. 8r. 555 l. ára?)

Reimann's Taschenfahrplan für Oesterreich-Ungarn mit den Anschlüssen an das Ausland und einer Eisenbahnkarte. Nach officiellen Angaben bearbeitet. 1887. Mai. (Bécs. Reimann'sche Reisebücher kiadóhivatala. 16r. 258 l. ára 30 kr.)

Reisekarte, Neueste, der österreich-ungarischen Monarchie und der angrenzenden Länder mit Angabe sämmtlicher Eisenbahn- und Dampfschiff-Stationen. (Wien, 1887. Perles Moritz. 17. Auflage. Lith. Anst. v. Th. Bannwarth. Ára 60 kr.)

Reiter Ernst. Zwischen Donau und Theiss. Kleine Geschichten aus der Puszta. (Lipcse. Peterson Eugen. 8r. 180 l. ára két márka.)

Salamon Franz. Ungarn im Zeitalter der Türkenherrschaft. In's Deutsche übertragen von Gustav Jurány. (Lipcse. Haessel H. 8r. XV, 407 l. ára?)

Sanuto Marino. I diarii. Publicazione premiata dal III congresso geografico internazionale con medaglia di Ia classe. Fascicolo 98. (Velencze. Visentini testvérek. 4r. 17—128 l. egyes füzet ára 5 lira.)

Schlegel Emil. Die Augendiagnose des Dr. Ignaz Péczely. (Tübingen. Fues Franz. 8r. 33 l. 6 ábrával és egy színes táblával. Ára két márka.)

Schlosser Max. Die Affen, Lemuren, Chiropteren, Insectivoren, Marsupialier, Creodonten und Carnivoren des europäischen Tertiärs und deren Beziehungen zu ihren aussereuropäischen Verwandten. (Beiträge zur Palaeontologie Oesterreich-Ungarns und des Orients. I. Theil. Bécs. Hölder Alfréd 4r. 224 l. Az egész mű ára 20 frt.)

Schober Karl Quellenbuch zur Geschichte der österreichisch-ungarischen Monarchie. Ein historisches Lesebuch für höhere Schulen und für jeden Gebildeten. II. Theil. Der Zeitraum von 1246 bis zum Tode Friedrichs des III. (Bécs. Hölder Alfréd. 8r. VII. 360 l. ára 2 frt.)

Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen und vermekrten Auflage. Der Adel von Ungarn. Lfg 276. 279. Nach Originalquellen bearbeitet von Géza Csergheő. (Nürnberg. Bauer és Raspe. 4r. 181—232 l. Tafel 145—180. Ára 15 márka.)

Szombathy Josef. Abbildungen von fünf Jurak-Samojeden. Mit einer Einleitung von Fr. Müller mit 4 Tafeln. (Bécs. Hölder Alfréd. 4r. 10 l ára 1 frt.)

Taschenbuch, Genealogisches, für adelige Häuser. 1888. 13. Jahrgang. (Brünn. Irrgang Frigyes. 16r. XXXI, 618 l. 2 czímer, ára 4 frt.)

Textilkalender, Oesterreichisch-ungarischer. Taschenbuch für Spinnerei, Weberei, Wirkerei, Färberei, Bleicherei, Appretur, Druckerei etc. Herausg. von der Redaction von Pappenheim's «Textil-Industrie». III. Jahrg. 1888. (Bécs. Perles Mór. 16r. 172 l. jegyzéklevelekkel. Ára 1 frt 60 kr.)

Thirring Gustav. Beiträge zur Kenntniss des Klimas von China. (Meteorologische Zeitschrift. 8r. August-September 1887. 279–288, 324—333 l. ára ?)

Trefort August. Essays und Denkreden. Deutsche Ausgabe. (Lipcse. Duncker és Humblot. 8r. 225 l. ára 4 márka 40 fillér.)

Vambéry Arminius. Hungary in ancient, mediaeval, and modern times. With the collaboration of Louis Heilprin. (London. T. Fisher Unwin. 8r. XIII, 453 l. ára ?)

Wald-Zedtwitz E. Das Karpathenschloss. Roman. (Berlin. Janke Ottó. 8r. 142 l. ára 1 márka.)

Wohl Janka. François Liszt. Souvenirs d'une compatriote. (Páris. Ollendorff Pál. 8r. 294 l. ára ?)

NAPTÁRAK AZ 1887-IK ÉVRE.

A «Budapest» kis képes naptára az 1887. évre. Szerk. Gracza György. (Wodianer Fülöp. 8r. 60 l. ára 30 kr.)

Alföldi naptár legujabb 1887-dik közöns. évre. (Debreczen. Telegdi K. L. 8r. 31, IX l. ára 20 kr.)

A magyar nép naptára 1887. évre. Szerk. ifj. Tatár Péter. Kiadja a Franklin-társulat. (8r. 40 l. ára ?)

A peleskei nótárius naptára az 1887. esztendőre. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 48 l. ára ?)

Aradi képes naptár az 1887. évre. (Kiadja Endes Dániel. 142 l. 1 frt.)

A Szent-István-társulat naptára 1887. évre. (Társulat. 8r. 198, LII l. ára 30 kr.)

Az Athenaeum nagy naptára 1887. (Athenaeum részvénytársulat. 8r. 323, XXXII l. 1 frt.)

Borászati naptár. 1887. évre. Szerk. dr. Nyáry Ferencz. XIV. évfolyam. (Franklin-társulat. 8r. 80, XVI l. ára 80 kr.)

Borászati zsebnaptár 1887. Szerk. Molnár István. I. évf. (Hornyánszky Viktor. 16r 75, XVI l. és napló, ára 1 frt 50 kr.)

Bucsánszky Alajos képes honvéd naptára. 1887. közöns. évre. XXIX. évf. (Rózsa Kálmán és neje. 4r. 54, 18 l. ára 36 kr.)

Bucsánszky Alajos képes Kossuth naptára, 1887. közönséges évre. XVIII. évf. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32, 16 l. ára 20 kr.)

Bucsánszky Alajos keresztény képes naptára. 1887. közöns. évre. XXXIX. évf. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32. 16 l. ára 20 kr.)

Bucsánszky Alajos kis képes naptára, 1887. közöns. évre. XXXIX. évf. (Rózsa Kálmán és neje 8r. 32. 16 l. ára 20 kr.)

Bucsánszky Alajos nagy képes naptára. 1887. közöns. évre. XL. évf. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 126, 16 l. ára 40 kr.)

Budapest kis képes naptára az 1887. évre. Szerk. Gracza György. VI évf. (Lampel R. 8r. XXVIII. 60. XXVIII l. ára 30 kr.)

Budapest nagy képes naptára az 1887. évre. Szerk. Gracza György. VIII. évf. (Lampel R. 4r. XLVIII. 99. XVI l. ára 60 kr.)

Családi képes naptár. Magyar- és erdélyországi. 1887. közöns. évre. XXX. évf. (Rózsa Kálmán. 4r. 206. 18 l. ára 80 kr.)

Családi képes naptár 1887. évre. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 197 l. ára ?)

Csáthy lap-naptára. 1888. évre. XXII. évf. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. ára 16 kr.)

Csáthy tárcza-naptára. 1888. évre XXII. évf. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. ára 20 kr.)

Csokonai naptár 1887-ik közöns. évre. Mulattató és érdekes olvasmányokkal. (Debreczen. Telegdi K. L. 8r. 63. IX l. ára 30 kr.)

Csongrádmegyei nagy képes naptár az 1887-ik évre. II. évf. (Szentes. Stark Nándor. 4r. 58. 24 l. ára 40 kr.)

Czettel-féle szabad előjegyzési naptár. 1837. XVII. évf. (Posner Károly Lajos és fia, ára 80 kr.)

Czettel-féle jegyzéktár. (Posner Károly Lajos és fia. ára 60 kr.)

Dongó naptár 1887. közöns. évre. Gondűző tréfás olvasmány a nép számára. (Debreczen. Telegdi K. L. 8r. 31. XI l. ára 20 kr.)

Ellenzéki naptár. A magyar népet oktatva boldogító. 1887. évre. Szerk. Igazfi Árpád. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 48. 16 l. ára 30 kr.)

Erdélyi képes naptár, közhasznú, az 1887. közöns. évre. XXVIII. évf. (Kolozsvár. Stein János. 8r. 80 l. ára 30 kr.)

Erdészeti zsebnaptár 1887. évre. Kiadja az országos erdészeti egyesület. Szerkeszti Horváth Sándor. (M. k. államnyomda. 8r. 343 l. ára?)

Fali naptár 1887. évre. (Szeged. Engel Adolf. 1 lapon, ára 40 kr.)

Fali naptár. 1887. évre. (Rózsa Kálmán és neje. 1 lapon, ára 15 kr.)

Fali naptár az 1887. közöns. évre. (Méhner Vilmos. 1 l. ára 15 kr.)

Fali naptár új. 1887. évre. (Franklin-társulat. 1 l. ára 20 kr.)

Falusi gazda naptára 1887. évre. A magyar gazdák, kertészek, lelkészek és tanítók számára. Szerk. Sporzon Pál. XXIII. évf. (Franklin-társulat. 8r. 94, XVI l. ára 80 kr.)

Gazdák zsebnaptára. 1887. Szerk. Ordódy Lajos. XV. évfolyam. (Légrády testvérek. 16r. 238 l. és napló. ára 1 frt 60 kr.)

Gazdasági zsebnaptár 1887-re. Szerkesztőtulajdonos Kodolányi Antal. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 172 l. ára ?)

Gazdasági zsebnaptár 1887-re. XXVII. évf. Szerkesztőtulajdonos Kodo-

lányi Antal. Melléklet. Magyar gazdák évkönyve. X. évfolyam. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 189, 299 l. ára 2 frt.)

Gyógyszerészek évkönyve. Zsebnaptár az 1887. évre. Szerkeszti Csurgay Kálmán. A «Gyógyszerészi Közlöny» kiadása. (Schlesinger Jakab és társ. nyomdája. 8r. 203 l. ára ?)

Határidő-naptár, mindennemű hivatalnokok, ügyvédek, jegyzők, orvosok, gazdatisztek, utazók és üzérek számára. 1887. Termin-Kalender für Advokate, Notäre, Aerzte, Oekonomie, Beamte, Reisende und Geschäftsleute. (Franklin-társulat. 8r. XVI l. és napló, ára 1 frt 20 kr.)

Havi boldogasszony nagy képes naptár. 1887. III. évf. (Szeged. Traub B. és társa. 8r. 48, XVI t. ára 30 kr.)

Honvéd-naptár az 1837-ik évre. (Egyúttal katonai naptár.) A magyar nép számára. Szerk. Áldor Imre. XX. évf. (Franklin-társulat. 8r. 80, XVI l. ára 60 kr.)

Honvéd-naptár 1887. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 54 l. ára ?)

Honvéd-naptár magyar 1887. közöns. évre. (Debreczen. Telegdi K. L. 8r. 63, IX l. ára 30 kr.)

Igazmondó kalendárium 1887-ik közöns. évre. (Debreczen 8r. 63, IX l. ára 30 kr.)

Hölgyek naptára. 1887. Szerkeszti Borostyáni Nándor. (Légrády testvérek. 8r. 201 l. ára ?)

Iparosok évkönyve és naptára az 1887-dik közönséges évre. Szerk. Gelléri Mór. II. évf. (Pallas részvény-társaság. 4r. 112, XVI l. ára 50 kr.)

Iskolai zsebnaptár az 1887. évre. Szerk. Belicza József. IV. évf. (Méhner Vilmos. 16r. 120 l. és napló, ára 1 frt 20 kr.)

István bácsi naptára vagyis családos házi gazdáknak és gazdasszonyoknak, népnevelőknek, helységi előljáróknak, iparosoknak és földmivelőknek való képes kalendárium 1887-dik évre. Alapító Majer István. Szerk. Kőhalmi Klimmstein József. XXXII. évf. (Franklin-társulat. 8r. 88. XVI l. ára 50 kr.)

Jász-Kún képes naptár az 1887. közöns. évre. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32, 16 l. ára 20 kr.)

Jegyzéknapló ügyvédek, közjegyzők, birák és birósági végrehajtók számára. 1887. Szerk. Siegmund Vilmos. XXIII. évfolyam. (Légrády testvérek. 16r. 211 l. és napló, ára 1 frt 40 kr.)

Jegyzék-napló mindenki számára. 1887. XV. évfolyam. (Légrády testvérek. 16r. 72 l. és napló, ára 1 frt 20 kr.)

Jogász naptár 1887. évre. Ügyvédek, birák és közjegyzők számára Szerk. Szántó József. XI. évf. (Pallas részvény-társaság. 16r. 210 l. és napló, ára 1 frt 20.)

Képes családi naptár 1887. évre. (Méhner Vilmos. 8r. 144 l. 60 kr.)

Képes Kossuth naptár 1887. évre. (Méhner Vilmos. 8r. 48 l. 30 kr.)

Képes naptár. Jézus és a boldog. szűz szent szivének tiszteletére. 1887. VI. évf. (Szeged. Traub B. és társa. 4r. 48 l. ára 30 kr.)

Képes tündérnaptár 1887. évre. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára ?)

Kis képes naptár, Magyar- és Erdélyországi legujabb, 1887. közöns. évre. Mulattató tartalommal. XXXII. évf. (Rózsa Kálmán és neje 8r. 32, 16 l. ára 20 kr.)

Kossuth naptár. Képes az 1887-dik évre. V. évfolyam. Méhner Vilmos 4r. 48, XVI l. ára 30 kr.)

Kossuth naptár, debreczeni. az 1887-dik közöns. évre. 8r. 63, IX l. ára 30 kr.)

Közhasznú képes naptár 1887. évre. (Méhner Vilmos. 8r. 120 l. ára 40 kr.)

Közhasznú nagyenyedi naptár 1887. évre. (Nagyenyed. Wokál János. 8r. 64 l. ára 30 kr.)

Közhasznú zsebnaptár 1887-re. XIV. évfolyam. (Légrády testvérek 16r. 51 l. ára 24 kr.)

Közhasznú zsebnaptár 1887-re. Hasznos tudnivalókkal és naplóval az év minden napjára. VI. évfolyam. (Pallas részvénytársaság. 16r. 80 l. és napló; ára 1 frt 20 kr.)

Közigazgatási nemzeti kalendáriom 1887. évre. (Pallas részvénynyomda. 8r. 212 l. 80 kr.)

Közigazgatási nemzeti kalendáriom hivatali és irodai használatra az 1887. közönséges évre. Hivatalos adatok nyomán szerk. Szántó József. VII. évf. (Pallas részvénytársaság. 4r. 212, XVI l. ára 80 kr.)

Községi és körjegyzők zsebnaptára. 1887. Szerkeszti Barta László. II. évfolyam. (Hornyánszky Viktor. 16r. 76, XVI l. és napló, ára 1 frt 20 kr.

Lap-naptár 1887. évre. XXI. évfolyam. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly ára 16 kr.)

Lidércz-naptár 1887. évre. XXVI. évfolyam. (Franklin-társulat. 8r. 88, XVI l. ára 60 kr.)

Ma van ma! Az Üstökös kalendáriuma 1887-re. Második kiadás. (Révai testvérek. 8r. 144 l. ára 1 frt.)

Magyar alföldi legujabb kalendáriom 1887. esztendőre. (Arad. Réthy Lipót és fia. 8r. 48 l. ára?)

Magyar ember naptára. 1887. közöns. évre. (Debreczen. Telegdi K. L. 8r. 62, IX l. ára 30 kr.)

Magyar- és erdélyországi legujabb kis képes naptár 1887. évre. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára?)

Magyar gazdák évkönyve 1887. Szerkeszti Kodolányi Antal. Ára a zsebnaptárral együtt 2 frt. (Eggenbergerféle könyvkereskedés. 8r. 305 l.)

Magyar katonai zsebnaptár 1887. Szerk. és kiadja Kocsis Sándor. I. évfolyam. (Székesfehérvár. Klökner Péter. 16r. V, 305 l. ára 1 frt 20 kr.)

Magyar képes népnaptár 1887. évre. (Méhner Vilmos. 8r. 48 l. 30 kr.)

Magyar munkás naptár az 1887. évre. (Magyarországi munkáspárt. 8r. 48 l. 25 kr.)

Magyar népbarát. Ó- és uj kalendárium 1887. közöns. évre. (Méhner Vilmos. 8r. 72 l. ára 20 kr.)

Magyar nép naptára 1887. évre. Képes kalendárium, sokféle hasznos

és mulattató olvasmánynyal ellátva. Szerk. ifj. Tatár Péter. XXXII. évfolyam. (Franklin-társulat. 8r. 40 l. ára 25 kr.)

Magyar nők naptára (A). 1887. évre. Szerk. Beniczky Irma. XIX. évf. (Franklin-társulat. 8r. 88, XVI l. ára 60 kr.)

Magyar szabadsághősök képes emlék-naptára az 1887. közöns. évre. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32, 16 l. ára 20 kr.)

Mátyás király naptára. 1887. közöns. évre. XII. évf. (Rózsa Kálmán. 8r. 32, 16 l. ára 20 kr.)

Mehett! Pokrócz Ádám humorisztikus naptára az 1887-ik ordinére esztendőre. Jóízű élcekkel és szaftos gonoszságokkal. Összeeszkábálta uri maga. (Robicsek Zsigmond. 8r. 94 l. ára 60 kr.)

Méhészeti zsebnaptár 1887. Szerk. Kühne Ferencz. I. évf. (Hornyánszky Viktor. 16r. 72, XVI l. és napló, ára 1 frt 50 kr.)

Méhner Vilmos. Regélő bácsi naptára az 1887. évre. III. évf. (Szerző kiadványa. 8r. 128, XXIII l. ára 40 kr.)

Méhner Vilmos mulattató képes naptára az 1887-ik évre. Egy kicsit csipkedő, sokat nevettető kalendárium, a másokon mulatni vágyó közönség számára; számtalan édességgel, keserűséggel és mindenféle magyar fűszerrel. Sirva-vígadva cselekedte vig czimbora. IV. évf. (Méhner Vilmos. 4r. 48, XVI l. ára 20 kr.)

Méhner Vilmos közhasznú nagy képes népnaptára az 1887. közöns. esztendőre. VII. évf. (Szerző kiad. 8r. 120, XXIII l. ára 40 kr.)

Méhner Vilmos magyar képes népnaptára az 1887-ik közöns. évre. VI. évf. (Méhner Vilmos. 4r. 48. XVI l. ára 30 kr.)

Méhner Vilmos kis képes népnaptára az 1887-ik közöns. esztendőre. VII. évfolyam. (Szerző kiadása. 8r. 32, XXIII l. ára 20 kr.)

Méhner Vilmos keresztény képes naptára az 1887. évre. VI. évfolyam. (Méhner Vilmos. 8r. 32, XXIII l. ára 20 kr.)

Nagyszombati naptár teljes czimjegyzékkel 1887. évre. Tyrnauer Kalender sammt vollständigen Adressen-Verzeichniss für das Jahr 1887. (Nagyszombat. Winter Zsigmond. 8r. 112 l. ára 36 kr.)

Nemzeti kalendáriom, megbővített közhasznú, az 1887. közönséges évre. LXXIII. évfolyam. (Rózsa Kálmán és neje. 4r. XXVI. 204, 18 l. 80 kr.)

Népgazdasági naptár 1887. évre. Gazdák, földművesek, kertészet-, szőlészet-, méhészet-kedvelők stb. számára. Szerk. Galgóczy Károly. (Rózsa Kálmán és neje. 4r. 46, 18 l. ára 40 kr.)

Néptanítók naptára az 1887. évre. Szerkeszti Ziegler Géza. (Győr. Gross Gusztáv és társa. 8r. 58 l. ára?)

Névkönyv az erdélyi ev. ref. egyházkerület számára. 1887. Szerkesztette Vásárhelyi Boldizsár. (Kolozsvár. Ev. ref. kollegiom nyomdája. 8r. 160 l. 55 kr.)

Ó és új naptár 1887-ik közöns. évre. (Debreczen. Telegdi K. L ára 30 kr.)

Orbók Mór. Paedagogiai zsebnaptár az 1886/87. tanévre. (Pozsony. Drodtleff Rudolf. 8r. 221 l. ára ?)

Országos antisemita-párt naptár. 1887. közöns. évre. IV. évf. Szerk. Nagy Imre. (Kecskemét. Antisemita-párt. 8r. 128, XXVIII l. ára 50 kr.)

Orvosi zsebnaptár az 1887. évre. Szerk. Lőrinczi Ferencz. XVIII. évfolyam. (Légrády-testvérek. 16r. 122 l. és napló. Ára 1 frt 40 kr.)

Orvosi zsebnaptár az 1887. évre. Szerk. Lőrinczi Ferencz. (Légrády testvérek. 8r. 114 l. ára ?)

Orvosok zsebnaptára az 1887. évre. Szerkeszti id. Purjesz Zsigmond. (Eggenberger-féle könyvkereskedés. 8r. 158 l. ára ?)

Pallas nagy képes naptára az 1887-ik közöns. évre Szerk. Benedek Elek. II. évf. (Pallas részvénytárs. 4, 368. XVI l. ára 1 frt.)

Pallas nagy képes naptára az 1887. évre. Szerk. Benedek Elek. (Pallas-részvénynyomda. 8r. 372 l. ára 1 frt.)

Pécs-baranyai nagy képes naptár 1887. közöns. évre III. évf. (Pécs. Traub B. és társa. 4r. 56, XVI l. ára 30 kr.)

Pécsi kis képes naptár 1887. közöns. évre. III. évf. (Pécs. Traub B. és társa. 8r. 55 l. ára 18 kr.)

Peleskei nótárius naptára az 1887-ik mihaszna esztendőre III. évf (Rózsa Kálmán és neje 8r. 48, 16 l. ára 30 kr.)

Petőfi naptár az 1887. évre. Számos képpel. (Rózsa Kálmán és neje 8r. 38 l. ára ?)

Petőfi naptár az 1887. közöns. évre. Sokféle olvasmánynyal és számos képpel. IV. évf. (Rózsa Kálmán és neje 4r. 38, 18 l. ára 30 kr.)

Pikáns naptár az 1887. évre. Szerk. Satanello és Krix-Krax. (Robicsek Zsigmond. 8r. 136 l. ára 1 frt.)

Protestáns árvaházi naptár 1887. évre. Szerkeszti Farkas József. (Protestáns árvaházi bizottság. 8r. 72 l. ára 30 kr.)

Protestáns új képes naptár 1887. évre. Szerk. Dúzs Sándor. XXXIII. évf. (Franklin-társulat. 8r. XVI l. ára 50 kr.)

Református naptár 1887-ik közöns. évre. (Debreczen. Telegdi K. L. 8r. 31, IX l. ára 20 kr.)

Szegedi kis képes naptár 1887. közöns. évre. X. évf. (Szeged. Traub B. és társa. 8r. 55 l. ára 18 kr.)

Szegedi nagy képes naptár az 1887-ik közönséges évre. I. évf. (Szeged. Endrényi testvérek. 4r. 66, XVI l. ára 30 kr.)

Szent család képes népnaptára az 1887-ik évre. IV. évfolyam. (Kalocsa. Wajdits Nándor. 4r. 97, XVI l. ára 30 kr.)

Székely-egyleti képes naptár az 1887. évre. VI. évi folyam. (Franklin-társulat. 8r. 80, XVI l. ára 25 kr.)

Székely naptár az 1887. évre. Szerk. és kiadja Lőcsey Sp. Imre. (Marosvásárhely. Ref. collegium nyomdája. 8r. 48 l. ára ?)

Színészek naptára és évkönyve 1887. évre. Szerkesztette Bártfay (Paczona) Antal. (Szerző. 8r. 160 l. ára 1 frt 20 kr.)

Szűz Mária édes hazánk védasszonya kis képes népnaptára az 1887. közöns. évre. VII. évf. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 4r. 36, VIII l. ára 20 kr.)

Szűz Mária nagy képes naptára az 1887. közöns. évre. VII. évf. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 4r. 96, XVI l. ára 40 kr.)

Szűz Mária kis képes népnaptára az 1887. évre. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8r. 36 l. ára ?)

Szűz Mária nagy képes népnaptára az 1887. évre. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8r. 96, XVII l. ára ?)

Tanítók zsebnaptára az 1887-ik évre. Szerk. György Aladár. XII. évfolyam. (Légrády testvérek. 16r. 178 l. és napló, ára 1 frt 20 kr.)

Tanulók naptára 1886—87. (Kiadja Stampfel Károly. Pozsony. 8r. 64 l. ára ?)

Tárcza-naptár 1887. évre. XXI. évf. (Debreczen. Ifj. Csáthy Károly. Ára 20 kr.)

Telegdi K. Lajos alföldi képes naptára, 1887-ik közöns. esztendőre. (Debreczen. Szerző kiadó. 8r. 63, IX l. ára 30 kr.)

Telegdi K. Lajos kis képes naptára 1887-ik közöns. esztendőre. (Debreczen. Szerző kiad. 8r. 31, IX l. ára 20 kr)

Tiszavidéki nagy képes naptár 1887. közöns. évre. IX. évf. (Szeged. Traub B. és társa. 8r. 56, XVI l. ára 30 kr.)

15 kros naptár az 1887. évre. (Zeisler M. nyomdája. 8r. 23 l. ára ?)

Török-magyar naptár az 1887. évre. Szép képekkel. IX. évf. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 48, 16 l. ára 25 kr.)

Trattner-féle nemzeti kalendáriom az 1887. évre. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 204 l. ára 80 kr.)

Tündér-naptár, képes, az 1887. közöns. évre. V. évf. (8r. 32, 16 l. ára 20 kr.)

Új és ó kalendárium, Magyar- és erdélyországi. 1887. közöns. esztendőre. Érdekes olvasmánynyal. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8r. 64 l. ára 15 kr.)

Uj honvéd-naptár 1887. évre. (Franklin-társulat. 8r. 80 l. ára ?)

Ügyvédi zsebnaptár 1887. évre. Szerk. Szántó József. XI. évfolyam. (Pallas részvénytársaság. 16r. 210 l. és napló, ára 1 frt 20 kr.)

Víg czimbora naptára 1887. évre. (Méhner Vilmos. 8r. 48 l. ára 30 kr.)

Virtus-naptár az 1887-iki deczifittyes esztendőre. Ára 1 guberálatlan flóres. Jankó és Homicskó rajzaival. 135 képpel. (Athenaeum nyomda. 8r. 144 l.)

Wajdits József kis képes magyar népnaptára. 1887. évre. XVI. évf. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 4r. 36, IV l. ára 25 kr.)

Wajdits József nagy képes magyar népnaptára. 1887. évre. XVI. évf. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 4r. 96, XVI l. ára 40 kr.)

Zsebkönyv a magyar kir. csendőrség számára. 1887. (Franklin-társulat. 8r. 408 l. ára ?)

Allgemeiner Arbeiter-Kalender für das Jahr 1887. (Magyarországi általános munkáspárt. 8r. 48 l. ára 25 kr.)

Bistritzer Hauskalender für das Jahr 1887. (Besztercze. Botschár Tivadar. 8r. 64 l. ára ?)

Bucsánszky's christlicher Bilder-Kalender für das Gemeinjahr 1887. XXXIX. Jahrg. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32. 16 l. ára 20 kr.)

Bucsánszky's grosser Bilder-Kalender für das Gemeinjahr 1887. XXXIX. Jahrg. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 128, 16 l. ára 40 kr.)

Bucsánszky's kleiner Bilder-Kalender für das Gemeinjahr 1887. XXXIX. Jahrg. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32. 16 l. ára 20 kr.)

Bucsánszky's kleiner Kossuth-Kalender für das Gemeinjahr 1887. XVIII. Jahrg. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Budapester Bote. Grosser Bilder-Kalender für Ungarn und Siebenbürgen auf das Gemeinjahr 1887. VI. Jahrgang. (Méhner Vilmos. 8r. 120. XVI l. ára 40 kr.)

Caviar-Kalender pro 1887. Von Jean qui rit. I. Jahrg. (Grimm Gusztáv. 8r. 142 l. ára 1 frt.)

Christlicher Bilder-Kalender auf das Jahr 1887. V. Jahrgang. (Méhner Vilmos. 8r. 32, XVI l. ára 15 kr.)

Christlicher Bilder-Kalender auf das Jahr 1887. (Méhner Vilmos. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Gr.-Becskereker Hauskalender auf das Gemeinjahr 1887. (Nagybecskerek. Pleitz Ferencz Pál. 8r. 48 l. ára ?)

Hauskalender, illustrirter evangelischer, für das Jahr 1887. (Hornyánszky Viktor. 8r. 72, XIII l. ára 30 kr.)

Humoristisch-satirischer Schützenkalender für das Jahr 1887. Mit Illustrationen. Herausg. von Böhm und Saphir. (Schlesinger Jakab és társa nyomdája. 8r. 48 l. ára 50 kr.)

Illustrirter evangelischer Hauskalender für das Jahr 1887. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 8r. 72 l. ára 30 kr.)

Illustrirter Werschetzer Hauskalender auf das Gemeinjahr 1887. (Versetz. Özvegy Kirchnerné nyomdája. 4r. 74 l. ára 30 kr.)

Kalender zu Ehren der hochheiligsten Herzen Jesu und Maria für das ungarische Volk auf das gemeine Jahr 1887. Von P. Gottfried Hacker. Kleine Ausgabe. (Szüts és társa. 8r. 64. XX l. ára 30 kr.)

Kalender zu Ehren der hochheiligsten Herzen Jesu und Maria für das ungarische Volk auf das gemeine Jahr 1887. Von P. Gottfried Hacker. Grosse Ausgabe. (Szüts és társa. 8r. 96, XX l. ára 40 kr.)

Kleiner Bilderkalender auf das Jahr 1887. (Méhner Vilmos. 8r. 32 l. ára 20 kr.)

Kleiner Bilder-Kalender für Katholiken, Protestanten, Griechen und Juden auf das Jahr 1887. VI. Jahrgang. (Méhner Vilmos. 8r. 32. XVI l. ára 20 kr.)

Pester Schreib- und Haus-Kalender, neu eingerichteter gemeinnütziger und erheitender, auf das Gemeinjahr 1887. (Rózsa Kálmán és neje. 4r. 37, 14 l. ára 20 kr.)

Pressburger Wegweiser auf das Gemeinjahr 1887. Ein gemeinnütziger Geschäftskalender. (Pozsony. Angermayer Károly. 8r. 264 l. ára ?)

Schodisch's illustrirter Volkskalender für das Gemeinjahr 1887. (Felsőőr. Schodisch Lajos. 8r. 54 l. ára 20 kr.)

Schützen-Kalender. Humoristisch-satyrischer, für das Jahr 1887. 1. Jahrg. (Ifj. Nagel Ottó. 8r. 48 l. ára 50 kr.)

Taschenkalender der Israeliten für das Jahr 1886—1887. (Löwy M. E. fia. 8r. 79 l. ára ?)

Taschenkalender der Israeliten für das Jahr 1886—1887. (Miskolcz. Stammberger B. 8r. 79 l. ára ?)

Taschenkalender für Israeliten auf das Jahr 1886—1887. (Burián Mór. 8r. 64 l. ára ?)

Temesvárer Volks- und Hauskalender auf das Gemeinjahr 1887. (Temesvár. Höszler Emil. 4r. 116 l. ára ?)

Volkskalender, neuer illustrirter, für Ungarn und Siebenbürgen, auf das Jahr 1887. (Franklin-társulat. 8r. 80, XVI l. ára 50 kr.)

Wandkalender für das Gemeinjahr 1887. (Rózsa Kálmán és neje. 1 lapon, ára 15 kr.)

Wandkalender, neuer, für 1887. (Franklin-társulat. 1 lap. Ára 20 kr.)

Wandkalender für das Gemeinjahr 1887. (Méhner Vilmos. 1 lapon, ára 15 kr.)

Amicul poporului. Călindariu pe anul 1887. (Nagyszeben. Krafft W 8r. 112 l. ára 50 kr.)

Calendarul calicului pe anul 1887. (Nagyszeben. Krafft W. nyomdája 8r. 64 l. ára 36 kr.)

Calendariu pe anulu 1887. (Arad. Görögkeleti román egyházmegye nyomdája. 8r. 90 l. ára 30 kr.)

Călindarul poporului pe anul 1887. (Nagyszebeni részvénynyomda. 8r. 96 l. ára ?)

Noul călindar de casa pe anul 1887. (Brassó. Alexi nyomdája. 8r. ára 30 kr.)

Katolički kolendar sa slikomi za g. 1887. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára ?)

Kossuthovsky kalendár na rok 1887. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. 8r. 32 l. ára ?)

Krestánský obrázkowý kalendár na rok 1887. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára ?)

Ľavičiarský kalendár na rok 1887. Slozil Prawdoliub Wlastimil. (Rózsa Kálmán és neje nyomdája. Kiadja a baloldali kör. 8r. 46 l. ára ?)

Malý obrázkowý kalendár na rok 1887. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 32 l. ára ?)

Nový domový kalendár na rok 1887. (Rózsa Kálmán és neje. 8r 110 l. ára?)

Slovenský kalendár na rok 1887. Výdáwajú: Anton Bielek a Martin Kukučin. (Szakolcza. Skarniczl József nyomdája. 8r. 60 l. ára 30 kr.)

Slovenský obrázkový kalendár na rok 1887. (Turócz-Szent-Márton. Részvénynyomda. 8r. 93 l. ára?)

Wilhelma Mehnera Nový malý obrázkový kalendár na rok 1887. (8r. 40 l. ára?)

EGYHÁZI NÉVTÁRAK S DIRECTORIUMOK 1887-RE.

Directorium divini officii in usum fratrum Minorum s. Francisci strictioris observantiae provinciae st. Salvatoris in Hungaria pro a. 1887. (Eger. Érseki lyceum nyomdája. 8r. 93 l. ára?)

Directorium liturgicum rom. seraphicum provinciae s Crucis Croatiae Carnioliae pro a. 1887. (Görtz. Szerzetrend. 8r. 58 l. ára?)

Directorium officii divini pro anno 1887. ad usum fratrum Minorum sancti Francisci observantium provinciae s. Joannis a Capistrano. (Temesvár. Csanádmegyei nyomda. 8r. 100 l. ára?)

Directorium romano-nitriense, seu ordo Missas celebrandi pro anno 1887. in usum dioecesis nitriensis. (Nyitra. Özvegy Neugebauer Anna nyomdája. 8r. 126 l. ára?)

Directorium romano-quinque-ecclesience seu ordo officii divini ad annum 1887. (Pécs. Püspöki lyceum nyomdája. 8r. 170 l. ára?)

Directorium seu Ordo Missas celebrandi in usum Benedictinorum, archi-coenobii S. Martini in s. monte Pannoniae deo ac patriae famulantium pro anno 1887. editus. (Komárom. Ziegler Károly nyomdája. 8r. 139 l. ára?)

Ordo divini officii peragendi pro a. 1887. in usum cleri ecclesiarum dioecesis Szathmáriensis editus. (Szathmár. Nagy Lajos nyomdája. 8r. 127 l. ára?)

Ordo officii divini recitandi sacrique celebrandi pro a. 1887. ff. Minorum ord. s. Francisci Conventualium in provincia s. Elisabeth per Hungariam deo famulantium. (Arad. Réthy Lipót és fia nyomdája. 8r. 74 l. ára?)

Ordo officii divini peragendi anno 1887. in usum dioecesis Csanádiensis. (Temesvár. Csanádegyházmegyei nyomda. 8r. 108 l. ára?)

Ordo peragendi officii divini secundum ritum Breviarii et Missalis romani in usum dioecesis Neosoliensis pro anno 1887. editus. (Beszterczebánya. Machold Fülöp nyomdája. 8r. 123 l. ára?)

A tiszáninneni ev. reformált egyházkerület névkönyve az 1886—87 évi statisztikai adatokból. (Sárospatak. Ref. főiskola nyomdája. 8r. 58 l. ára?)

Az unitárius vallásközönség egyházi és iskolai névtára 1887. (Kolozsvár. Gámán János örököseinek nyomdája. 8r. 35 l. ára?)

A minorita-rend magyarországi tartományának névtára az 1887-ik évre. (Arad. Réthy L. és fia nyomdája. 8r. 40 l. ára?)

A szombathelyi püspöki megye papságának névtára. 1887. (Szombathely. Bertalanffy József nyomdája. 8r. 209 l. ára?)

A dunántúli ev. reformált egyházkerület névtára 1887. évre. (Pápa. Ev. ref. főiskola nyomdája. 8r. 118 l. ára?)

Schematismus cleri archidioecesis Agriensis ad annum 1887. (Eger. Érseki lyceum nyomdája. 8r. 196, 32 l. ára?)

Schematismus cleri dioecesis Alba-Regalensis ad annum 1887. (Székesfehérvár. Számmer Kálmán nyomdája. 8r. 140 l. ára?)

Schematismus cleri dioecesis Cassoviensis ad annum 1887. (Werfer Károly nyomdája. 8r. 272, XXVI l. ára?)

Schematismus cleri archidioecesis Colocensis et Bacsiensis ad annum 1887. (Kalocsa. Malatin Antal nyomdája. 8r. 139, 62 l. ára?)

Schematismus provinciae s. Crucis Croatia Carniolia Ordinis Minorum s. Francisci strictioris observantiae anno 1887. (Laibach. Szerzetrend. 8r. 32 l. ára?)

Schematismus provinciae s. Joannis a Capistrano ordinis Minorum s. Francisci regularis observantiae ad annum 1887. (Temesvár. 48, XXVI, 23 l. 8r. Csanádegyházmegyei nyomda. Ára?)

Schematismus cleri archidioecesis Strigoniensis pro anno 1887. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv nyomdája. 8r. 253, 37 l. ára?)

Schematismus cleri dioecesis Veszprimiensis ad a. 1887. (Veszprém. Stetter Ede nyomdája. 8r. 192, XXXVII, 15 l. ára?)

Schematismus cleri archidioecesis Zagrabiensis pro anno 1887. (Zágráb. Albrecht Károly nyomdája. 8r. 278 l. ára?)

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK AZ 1886—87. TANÉVRŐL.

Az **alsó-lendvai** államsegélylyel fenntartott polgári fiúiskola tizenötödik értesítője az 1886—87. isk. évről. Közzéteszi: dr. Bartha Gyula. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 30 l.)

Az **alsó-metzenzéfi** államilag segélyezett iparos-tanoncz-iskola második értesítője 1886—87-ik tanévről. Szerkesztette Román József. (Kassa. Werfer Károly. 8r. 31 l.) (Értekezés: A szerszám és annak nagy értéke az iparnál. Irta Román József.)

Az **alsó-metzenzéfi** állami felső népiskola és a vele kapcsolatos vasipartanműhely értesítője az 1886—87-ik tanévről. (V. értesítés.) Közli: Lévay István L. igazgató. (Kassa. Werfer Károly. 8r. 31 l.)

Az **apatini** alsófoku ipariskola értesítője az 1886—87. tanévről. Az ipariskolai bizottság megbízásából közli: Rauschenberger János igazgató. (Zombor. Bittermann Nándor könyv- és kőnyomdája. 8r. 24 l. (Elnöki

jelentés Marsch Jánostól. Fogalmazás tanítás az ipariskolában. Fauszt Jánostól.)

Az **aradi** királyi főgymnasiumnak és az evvel összekapcsolt állami főreáliskolának értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közli: Kuncz Elek. (Arad. Gyulai István. 8r. 102 l.) (Értekezések: Rózsa (Rózsaági) Antal. Irta dr. Jancsó Benedek. A helyi muzeumok fontossága a nevelésre. Irta Dömötör László.)

Az államilag segélyezett **aradvárosi** kereskedelmi akadémia második évi jelentése az 1886—87. iskolai évről. Közli: Ábrai Lajos. (Arad. Széchenyi irodalmi intézet. 8r. 65 l.) (Értekezés: A kereskedelmi szakoktatás Németországban és Ausztriában.)

Az államilag segélyezett **aradvárosi** kereskedelmi akadémiának ismertetése. Közli: Ábrai Lajos. (Arad. Széchenyi irodalmi intézet nyomdája. 8r. 16 l.)

Az **Arad** városi nyilvános polgári iskola jelentése (tizenötödik tudósítványa) az 1886—87. iskolaévről. Közli: Millig József igazgató. (Arad. Gyulai István. 8r. 34 l.)

Az **Arad** városi alsófoku kereskedelmi iskola jelentése az 1886—87. iskolaévről. A kereskedelmi iskolai bizottság meghagyásából közzéteszi: Millig József igazgató. (Arad. Gyulai István 8r. 16 l.)

A pestmegyei ágost. hitv. ev. esperesség pártfogása alatt álló **aszódi** ágost. hitv. ev. algymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közzéteszi: Sramkó Mihály. (Franklin-társulat könyvnyomdája. 8r. 32 l.) (Értekezés: I. Petőfiék Aszódon. Irta Gyöngyösy László.)

A cisterci rend **bajai** kath. főgymnasiumának értesítője 1886—87. (Baja. Streinitz és Eschenlohr. 8r. 87 l.) (Értekezés: Magyar mondattani kérdések. Irta Barbarics R. A germán mythologia- és mondavilágból. Irta Bäuerle Ferencz.)

A **bajai** m. kir. állami tanítóképző-intézet XIV. értesítője az 1886—87. (17-ik) tanévről. Közli: dr. Bartsch Samu. (Baja. Nánay Lajos. 8r. 26 l.)

Évi tudósító a Miasszonyunkról nevezett iskolanénék vezetése alatt álló **bajai** róm. kath. leánytanoda növendékeinek viseletéről és előhaladásáról az 1886—87. tanévben. (Kalocsa. Malatin Antal. 8r. 21 l.)

A **Baja** városi kereskedelmi- és ipariskola értesítője az 1886—87. (V.) tanévről. Közli az igazgató. (Baja. Nánay Lajos. 8r. 30 l.)

III. Értesítő **Baja** szab. kir. város róm. kath. népiskoláinak az 1886—87. tanévi állapotáról. (Baja. Streintz és Eschenlohr. 8r. 35 l.)

A **bajai** izr. hitközség elemi és polgári iskolájának értesítője az 1886—87. tanévről. A hitközségi iskolaszék megbízásából szerkesztette a tantestület. (Baja. Nánay Lajos. 27 l.)

A **balassa-gyarmati** államilag segélyezett községi polgári leányiskola ötödik évi értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Tomesko Nándor. (Balassa-Gyarmat. Kék László. 8r. 17 l.)

Értesítő a **b.-gyarmati** állami elemi népiskola 1886—87. XIII. évfolyamáról. Közli: Kemény Gábor. (Balassa-Gyarmat. Kék László. 8r. 12 l.)

A **b.-gyarmati** izraelita elemi népiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Brett Mór. (Balassa-Gyarmat. Kék László. 8r. 19 l.)

Értesítvény a **balassa-gyarmati** római katholikus elemi leányiskoláról az 1886—87. év végén. (Balassa-Gyarmat. Kék László. 8r. 4 l.)

A **balassa-gyarmati** államilag segélyezett községi polgári fiúiskola tizenkettedik évi értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Tomeskó Nándor. (Balassa-Gyarmat. Kék László. 8r. 24 l.)

A **b.-gyarmati** római kath. elemi iskola ötvenharmadik értesítője az 1886—87. tanévről. Kiadja: Az igazgatóság. (B.-Gyarmat. Kék László. 8r. 6 l.)

(**Balázsfalva.**) Programa gimnasiului superioru preparandiei normei si scolei populare de fetitie din Blasiu pre anulu scolastecu 1886—87. (Balázsfalva. Papnöveldei nyomda. 8r. 128 l.) (Értekezés: Domni'a lui Carolu Marele dein punctu de vedere politicu constitionalu si culturalu. (768—814.) Irta: Aronu Deacu.)

Értesítés a **bánffy-hunyadi** magyar királyi állami elemi és felső népiskolák személyzetéről, tantárgyairól és a közvizsgálatok sorrendjéről az 1886—87. tanévben. XIII. év. Kiadta: Koleszár Lajos. (Bánffy-Hunyad. Ajtai K. Albert. «Magyar Polgár». 8r. 21 l.)

A **bártfai** kath. gymnasium 1886—87. tanévi értesítője. Közli: Marszina Győző. (Budapest. «Hunyadi Mátyás» nyomda-intézet. 8r. 28 l.)

A **battonyai** városilag segélyezett ipariskola értesítője az 1886—87. tanévről. II. évfolyam. Szerkesztette: Szabados József. (Arad. Széchenyi irod. intézet nyomda. 8r. 24 l.) (Értekezés: A tizedes törtekről. Irta: Klivinyi Lajos.)

Bazin szab. kir. városi (Pozsony megye) alsófoku ipariskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Zách Károly. (8r. 22 l.) (Értekezés: Fogalmazás vagy az irály az ipariskolában. Irta: Zách Károly.)

Értesítvény a **belényesi** gör. kath. főgymnasiumról 1886—87. tanévre. Reportu despre gimnasiulu sup. gr. cat. de Beiusiu pre anulu scol. 1886—87. Közli: Mihutiu Péter. (Szamosújvár. Aurora-nyomda. 8r. 67 l.)

A **beregszászi** állami polgári fiúiskola XIII. évi értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Katinszky János. (Beregszász. Nagy Lajos és Sallay Gyula. 8r. 57 l.)

A **beregszászi** állami polg. leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Engelthaler Róza. (Beregszász. Nagy Lajos és Sallay Gyula. 8r. 29 l.)

A **beszterczei** állami elemi iskola harmadik értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Bogár Samu. (Beszterce. Bötschar T. 8r. 6 l.)

XIII. Jahresbericht der Gewerbeschule zu **Bistritz.** Am Schlusse des Schuljahres 1886—87, veröffentlicht von Michael Miess, Director. (Bistritz, 1887. Verlag der Bistritzer Gewerbeschule. Druck von Theodor Botschar. 8r 32 l.) (Értekezés: Über den Unterricht im geometrischen Zeichnen an der Gewerbeschule. Vom Director.)

(**Beszterce.**) Programm des evangelischen Obergymnasiums A. B. und der damit verbundenen Lehranstalten, dann der evangelischen Mädchenschule

A. B. zu Bistritz (Siebenbürgen). Am Schlusse des Schuljahres 1886—87. Közli: Fischer György. (Besztercze. Botschar Theodor. 8r. 80 l.) (Értekezés: Über die Herkunft der Siebenbürger Sachsen. Irta: dr. Keintzel György.)

Jahresbericht der Ackerbauschule zu **Bistritz** pro 1886—87 (Druck von Theodor Botschar in Bistritz. 8r. 20 l.)

Jahresbericht der vom Staate unterstützten Gemeinde-Knabenbürgerschule zu Bistritz über das Schuljahr 1886—87. — A **beszterczei** államilag segélyezett polgári fiúiskola értesítője az 1886—87. tanévről Közli: Czvajna József. (Besztercze. Botschar Tivadar. 8r. 23 l.) (Értekezés: Der Zweck und das Wesen der Bürgerschulen.)

A **beszterczebányai** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Spitkó Lajos. (Beszterczebánya. Machold Fülöp. 8r. 81 l.) (Értekezés: Stuart Mária. Irta Faith Mátyás.)

A **beszterczebányai** ág. h. ev. algymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Varga Mihály. (Beszterczebánya. Machold Fülöp. 8r. 29 l.)

Értesítő a **beszterczebányai** m. kir. állami felsőbb leányiskola 1886—87. tanévéről. Negyedik évfolyam. Közli: dr. Gerevich Emil. (Beszterczebánya. Machold Fülöp. 8r. 60 l.)

A **bethleni** állami elemi népiskola értesítője az 1886—87. iskolai évről. Kiadta Szabó Sándor. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 7 l.)

A **békési** ev. ref. VI osztályú gymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Osvath Ferencz. (Békés. Povázsay László. 8r. 74 l.) (Értekezés: Történelem. Irta: Pőcz János.)

A **békés-csabai** ágostai hitv. ev. algymnasium XXII. értesítője 1886—87. Közli: Horváth János. (Békés-Csaba. Povázsay testvérek. 8r. 32 l.)

(**Brassó.**) Programm des evangelischen Gymnasiums A. B. zu Kronstadt und der damit verbundenen Lehranstalten. Am Schlusse des Schuljahres 1886—87 veröffentlicht von Ludwig Korodi. (Brassó. Gött János és fia. 8r. 55 l.) (Értekezés: Zur Methodik des griechischen Sprachunterrichtes. Irta: Lassel Ernő.)

A **brassói** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. (Brassó. Alexi könyvnyomdája. 8r. 48 l.) (Értekezés: Emlékbeszéd Báthory István fölött. Irta: Baráczy Sándor.)

A **brassói** magyar kir. állami főreáliskolának második évi értesítője. Az 1886—87. tanév. Szerkesztette: Rombauer Emil. (Brassó. Alexi könyvnyomdája. 8r. 77 l.) (Értekezés: A latin nyelv tanítása a reáliskolában. Miként támogatja a család az iskolát nevelői működésében. Irta: Rombauer Emil.)

A **Budapest** fővárosi I. kerületi nyilvános községi polgári leányiskola hatodik értesítője az 1886—87. tanév végével. Szerkeszti: Póra Ferencz. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 36 l.)

A **budapesti** II. kerületi királyi egyetemi katholikus főgymnasium évi értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Lutter János. (Franklin-társulat. 8r. 84 l.) (Értekezés: Állatkínzás és állatvédelem. Irta: Thewrewk Árpád.)

A **budapesti** második kerületi állami reáliskolának harminczegyedik évi jelentése az intézet fönállásának 32. évében. Az 1886—87. tanév végén. Szerkesztette: Mayer József. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 93 l.) (Értekezés: A reáliskola egykor és most; a latin nyelv tanításának czélja a reáliskolában. Irta: Mayer József.)

A **budapesti** II. ker. (vizivárosi) m. kir. állami elemi tanítóképző-intézet értesítője az 1886—87. iskolai évről. Összeállította: özv. Dusoczky Károlyné. (M. kir. egyetemi könyvnyomda. 8r. 41 l.) (Értekezés: Az igazgatásról; megemlítésével, ismertetésével egyes fontosabb intézkedéseknek, melyek az intézeti viszonyokra vonatkoznak.)

A **Budapest** fővárosi II. kerületi községi nyilvános polgári leányiskola tizenkettedik tudósítványa az 1886—87. tanév végével. Szerkeszté: Kozma Gyula. (Pesti könyvnyomda-részv.-társaság. 8r 56 l.)

A **budapesti** II. kerületi nyilvános községi polgári és középkereskedelmi iskola XIV. értesítője az 1886—87. tanév végén és jelentés a II. ker. közs. alsófoku kereskedelmi iskoláról. Szerkeszté: Lengyel Sándor. (Pesti könyvnyomda-részv.-társaság. 8r. 88 l.) (Értekezés: Ipar és kereskedelmi viszonyaink 1376—1526-ig. Irta: dr. Körömy Árpád.)

A **Budapest** fővárosi III. kerületi nyilvános községi polgári fiúiskola tizenötödik értesítője az 1886—87. iskolai év végével. Közli: Oldal János. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 38 l.) (Értekezés: Család és iskola. Irta Neményi Imre.)

Tudósítvány a kegyes tanítórendiek **budapesti** főgymnasiumáról az 1886—87. tanévben. («Hunyadi Mátyás» nyomda. 8r. 69 l.) (Értekezés: Lycurgus és Solon törvényhozása. Párhuzam. Irta: Szölgyémy János.)

Budapest fővárosi IV. kerületi (belvárosi) községi nyilvános főreáliskola harminczharmadik értesítvénye az 1886—87. tanév végén. Szerkeszté: Ney Ferencz. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 109 l.)

A **Budapest** fővárosi IV. kerületi nyilvános községi polgári leányiskola tizenhetedik értesítője az 1886—87. tanév végével. Szerkeszté: Stojanovits István. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 33 l.)

Értesítő a **budapesti** m. kir. állami felsőbb leányiskola 1886—87. tanévéről. Közli: Berecz Antal. (Fanda József. 8r. 67 l.)

A **budapesti** V. kerületi kir. kath. főgymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közli: dr. Corzan-Avendano Gábor. (Id. Poldini Ede és társa. 8r. 59 l.) (Értekezés: A növénytan tanításához szükséges anyagnak megszerzése. Irta: dr. Fialowski Lajos.)

A **budapesti** V. kerületi állami főreáliskolának tizenötödik évi értesítője. Az 1886—87. tanév végén. Szerkeszté: Hofer Károly. (Légrády testvérek. 8r. 85 l.)

A **Budapest** fővárosi V. kerületi nyilvános községi polgári leányiskola tizennegyedik tudósítványa. Az 1886—87. tanév végével. Szerkeszté: dr. Gyulai Béla. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 40 l.)

A **budapesti** kereskedelmi akadémia harminczadik évi jelentése az 1886—87. tanév végén. Közli: dr. Ghyczy Géza. (Pesti könyvnyomda-részv.-

társaság. 8r. 75 l.) (Értekezés: A levegőről, különös tekintettel iskolákra. Irta. Erdélyi J. Jenő.)

A **Budapest** fővárosi VI. kerületi nyilvános községi polgári fiú- és közép-kereskedelmi iskola tizenhetedik értesítője. Az 1886—87. tanév végével. Szerkeszté · Roller Mátyás. (Pesti könyvnyomda-részvénytársaság. 8r. 66 l.)

A **budapesti** VII. kerületi magyar kir. állami gymnasium hatodik évi értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közli: Köpesdy Sándor. (Fanda József. 8r. 67, 3 l.) (Értekezés: Régi magyar utazók. Irta: dr. Márki Sándor.)

A **Budapest** fővárosi VII. kerületi nyilvános községi polgári leányiskola tizennegyedik értesítője. Az 1886—87. tanév végével. Szerkeszté: Vajdaffy Ernő. (Pesti könyvnyomda részvénytársaság. 8r. 39 l.)

A **Budapest** fővárosi VIII. kerületi (Józsefvárosi) községi nyilvános főreáliskola tizenhatodik tudósítványa az 1886—87. tanév végén. Szerkesztette: Felsmann József. (Pesti könyvnyomda-részénytársaság. 8r. 96 l.)

A **Budapest** fővárosi VIII. kerületi nyilvános községi polgári leányiskola hatodik értesítője. Az 1886—87. tanév végével. Szerkeszté: Wittinger János. (Pesti könyvnyomda részv.-társaság 8r. 34 l.)

Értesítő a **budapesti** reformatus főgymnasiumról az 1886—7. tanévben. Szerkesztette: Vámossy Mihály. (Buschmann F. 8r. 79 l.) (Értekezés: Adatok főgymnasiumunk történetéhez.)

A **Budapest** fővárosi IX. kerületi nyilvános községi polgári fiu- és kereskedelmi iskola tudósítványa az 1886—87. tanév végével. Szerkeszté: Fillinger Károly. (Pesti könyvnyomda részv.-társaság. 8r. 53 l.)

Értesítő a **budapesti** állami közép ipartanoda 1886—87. nyolczadik tanévéről. Szerkesztette: Hegedüs Károly (Pallas részv.-társaság. 8r. 104 l.)

(Budapest.) A m. kir. tanárképző intézet gyakorló főgymnasiumának értesítője az 1886—87. időszakról. Közzéteszi: Bartal Antal. (Atheneum részv. társaság. 8r. 68 l.) (Értekezés: A franczia és az olasz gymnasiumi tanterv. Irta: Dr Kármán Mór.)

(Budapest.) Az országos kisdedóvó egyesület évkönyve az 1886. évről. Összeállította: P. Szathmáry Károly egyesületi titkár. (Budapest. Pesti könyvnyomda részv. társ. 8r. 47 l.)

(Budapest.) A nemzeti zenede növendékeinek érdemsorozata az 1886—7. tanévben. (Rózsa K. és neje. 8r. 36 l.)

(Budapest.) Az országos magyar királyi zeneakademia évkönyve az 1886—87. tanévről. (Athenaeum r.-társ. könyvnyomda. 8r. 68 l.)

(Budapest.) A királyi József-műegyetem programmja az 1886—7. tanévre. (Athenaeum. 8r. 62 l.)

(Budapest.) A magyar királyi iparművészeti iskola jelen szervezete és programmja. Értesítő gyanánt közli: Keleti Gusztáv igazgató. (Atheneum részv.-társ. könyvnyomdája. 8r. 12 l.)

(Budapest.) A József főherczeg ő fenségének fővédnöksége alatt álló nemzeti zenede évkönyve az 1886—7. iskolai évre. (Rózsa K. és neje könyvnyomdája. 8r. 66 l.)

(Budapest.) Az országos nőipar-egylet évkönyve az 1886. évről. Tizenhatodik évfolyam. Az igazgatóság megbizásából szerkesztette Szukovathy István egyleti titkár. (Rózsa Kálmán és neje. 8r. 48 l.)

A **budapesti** ág. hitv. ev. magyar-német gyülekezet nép- és polgári iskolájának évi értesítője az 1886—87. tanévről VIII. évfolyam. (Müller K. 8r. 45 l.) (Értekezés: Gyermeki hibák és azoknak orvoslása. Irta Falvay Antal.)

A **budapesti** országos rabbi-képző intézet X. értesítője az 1886—87. tanévről. Megelőzi: az országos rabbiképző-intézet első évtizedének története. Összeállította: Bánóczy József. (Az Atheneum részv.-társ. könyvnyomdája. 8r. 2, 100, 34 l.)

(Budapest.) Der zehnte Jahresbericht der Landes-Rabbinerschule in Budapest über das Schuljahr 1886—87. Vorangeht: Die Geschichte des ersten Jahrzehnts der Landes Rabbinerschule, zusammengestellt von Prof. dr. Joseph Bánóczi. (Buchdruckerei der Actien-Gesellschaft. Athenaeum. 3r. 108, 34 l.)

(**Budapest.**) Tudósítvány Fekete József nyilv. algymnasium és nevelő intézetéről. Az 1887—88. tanévben. (Bartalits Imre. 8r. 23 l.)

A **csabrendeki** magyar királyi állami elemi fiu- és leányiskola XI. értesítője az 1886—87. tanévről. Közli Gosztony József. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8r. 15 l.)

A **csáktornyai** községi elemi népiskola értesítője az 1886—87 tanévről. XVIII. évfolyam. Közli: Jeney Gusztáv. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp. 8r. 29 l.)

A **csáktornyai** államilag segélyezett községi nyilvános polgári fiúiskola tizenötödik értesítője az 1886—87. évről. Szerkeszté: Pálya Mihály (8r. 32 l.)

A **csiksomlyói** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1886—87-ik tanévről. (Csik-Szereda. Györgyjakab Márton. 8r. 83 l.) (Értekezés: A konyhasóról. Irta: Dr. Medgyesi Béla. Visszapillantás Inets F. Jákó tb. főesperes és főgymn. igazgató 25 éves tanári működésére. Irta: Glósz Miksa.)

A **csongrádi** államilag segélyezett községi polgári fiúiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Farkas Béla igazgató. (Csongrád. Schvarz Sándor. 8r. 31 l.) (Értekezés: Az állatok szaporodásának módjai. Irta: Éder János.)

A **csurgói** ev. ref. főgymnasium (XXIII.) V. évi értesítője az 1886—7. iskolai évről. Közli: Dr. Vida Károly. (Csurgó. Vágó A.-né és fia. 8r. 80 l.) (Értekezés: Székfoglaló. Irta Lázár István.)

A **czeglédi** 'állami polgári fiu- és leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli Elefanti József. (Czegléd. Piros József és társa. 8r. 39 l.)

Debreczen sz. kir. város főreáliskolájának értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Fazekas Sándor. Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 75 l.) (Értekezés: A latin nyelv a reáliskolában. Debreczen sz. kir. város reáliskolájának története, tekintettel a többi reáliskolák multjára. Irta: Fazekas Sándor.)

Értesítő a kegyes-tanító-rendiek **debreczeni** algymnasiumáról az 1886—7. iskolai évben. Közli: Vőneky Pál. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 44 l.) (Értekezés: A latin nyelv módszeres tanításáról a gymnasium I. osztályában Irta Friml Aladár.)

1886—87. évkönyv a **debreczeni** ev. ref. főiskola akademiai tanszakairól. Szerkesztette: Dr. Kovács Sándor. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 114 l.)

Évi jelentés **Debreczen** sz. kir. város alsófokú iparos iskolájáról az 1886—87. iskolai évről. Kiadja az ipartanodai bizottság. Közli Dóczi Gedeon ip. isk. igazgató. (Debreczen. Város könyvnyomdája. 8r. 35 l.) (Értekezés: Földrajz tanítása az iparos iskolában. Nagy Elektől.)

A **debreczeni** kereskedelmi akadémia értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Propper N. János igazgató. (Debreczen. Város könyvnyomdája. 1887. 8r. 108 l.) (A debreczeni Kalmár-társulat a mult században. Irta: Dr. Szántó Sámuel.)

Értesítő a reformatusok **debreczeni** collegiumában a tanítóképezdéről és az elemi iskolákról az 1886—87. iskolai évről. Szerkesztette: Ivó István a tanítóképezde igazgatója. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 88 l.)

A **debreczeni** ref. főgymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közzéteszi: Tüdős János igazgató. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 66 l.)

Tizenharmadik jelentés a **debreczeni** ev. ref. egyház Valics Antalné iskolával egyesített nyolcz osztályu leány-nevelő-intézetéről és varró osztályáról az 1886—87. iskolai év végén. Szerkesztette: Dóczy Gedeon. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 29 l.)

A **debreczeni** m. kir. gazdasági tanintézet és azzal összekapcsolt földmives iskóla értesítője az 1886—87. tanév végén. Közli: Domokos Kálmán igazgató. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 43 l.)

A **debreczeni** római katholikus elemi népiskolák növendékeinek érdemsorozata az 1886—87. tanév végén. (Debreczen. Város könyvnyomdája. 8r. 16 lap.)

A **debreczeni** ev. reform. főiskola theologiai és jogakadémiájának tanrendje az 1886—87. tanév első felére. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 7 l.)

A **debreczeni** ev. reform. főiskola theologiai és jogakadémiájának tanrendje az 1886—7. tanév második felére. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 8r. 8 l.)

A **deési** államilag segélyezett és műasztalos tanműhelylyel kapcsolatos polgári fiu- és leányiskola értesítője az 1885—86. és 1886—87. iskolai évekről. Szerkesztette: Pfeiffer János. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 34 l.)

A **deési** alsóbb foku ipariskola értesitője az 1886—7. tanévről. Szerkesztette: Pfeiffer János. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 22 l.)

A **deési** községi elemi leány- és vegyes iskola 1886—87. évi értesítője. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 3 l.)

A **dévai** m. kir. áll. főreáliskola tizenhatodik évi értesítője az 1886—7. tanévről. Közzéteszi: Téglás Gábor. (Déva. Hirsch Adolf. 8r. 64 l.) (Értekezés: Az őskori (prae-historikus) ember telepei Déva legközelebbi környékén. Irta: Téglás Gábor.)

Az **egri** érseki joglyceum tanrendje az 1886—7. tanév második felére. (Eger. Érsek-lyceumi könyvnyomda. 8r. 8 l.)

A cisterci rend **egri** kath. főgymnasiumának értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közli: Szvorényi József. (Eger. Érseki lyceum könyvnyomda. 8r. 191 l.) (Értekezés: A magyar vers. Irta: Dr. Négyesy László. A classicai képzés fontossága a gymnasiumi nevelés és oktatásban. Irta: Szerencse Menyhért.)

Az **eperjesi** kir. kath. főgymnasium 1886—87. tanévi értesítője. Közzéteszi: Schlott Gyula. (Eperjes. Kósch Árpád. 8r. 94 l.) (Értekezés: Az üvegkészítésről, különös tekintettel a livóhuttai (Sáros vm.) üveggyárra. Irta: Gallé Gábor. A gymnasiumi tanítás terve. — Lasztókay László emlékezete. Irta: Lévay István. Szent-Andrássy Lajos-féle alapítvány. Adomány-levél. Az első Szent-Andrássy-ünnepély. Az alapítványi ház átvétele és kezelése. Óda. Az első Szent-Andrássy-ünnepély alkalmából. Irta: Latkóczy Mihály.)

Az **eperjesi** evang. kerületi collegium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közli: Hörk József. (Eperjes. Kósch Árpád. 8r. 65 l.) (Értekezés: Tananyag és tanmód. Irta: Fabriczy János.)

Az **érsekujvári** községi kath. gymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Felix János. (Érsekujvár. Winter Zsigmond. 8r. 36 l.) (Értekezés: A földrajzi tudomány jelentősége, czélja és kiváló haszna. Irta: Dr. Némethy Károly.)

Az **erzsébetvárosi** róm. kath. Raphaeli gymn. értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Markovics Jakab. (Fogaras. Thierfeld Lipót. 8r. 28 l.)

(**Eszék.**) Izvješće o kralj. velikoj realci u **Osieku** koncem školske godine 1886—87. (Eszék. Pfeiffer Gyula. 8r. 106 l.) (Értekezés: Crtice iz «slavonske» književnosti u XVIII. stoljeću III. dio. Sakupio prof. Josip Forko.)

Értesítő a pannonhalmi sz. Benedek-rend **esztergomi** főgymnasiumáról az 1886—87. tanév végén. Közzéteszi: Villányi Szaniszló. (Esztergom. Laiszky János 8r. 117 l.)

A főmagasságú bibornok, herczeg-primás és esztergomi érsek úr kegyes pártfogása alatt levő és az irgalmas nővérek vezetése alatt álló **esztergomi** leánynevelde és tanodák értesítvénye az 1886—87. tanévről. (Esztergom. Buzárovits Gusztáv. 8r. 26 l.)

A sz. kir. **esztergomvárosi** nyilvános reáltanoda 1886—87. tanévének értesítője. Közli: az igazgatóság. (Esztergom. Laiszky János. 8r. 91 l.) (Értekezés: Az esztergomi reáliskola története. Irta: Dr. Kőrösy László.)

A **fehértemplomi** m. kir. állami főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Gerevics Gusztáv. (Fehértemplom. Wunder Gyula. 8r. 55 l.)

A **felső-lövői** ág hiv. ev. nyilvános tanintézetek (tanítóképezde, gym-

nasium és reáliskola) értesítője az 1886—87. tanévről. Programm der öffentlichen evangelischen Schulanstalten zu Oberschützen. (Felső-Előrött. Schodisch Lajos. 8r. 64 l.) (Értekezés: Magyar irásbeli dolgozatok a középiskola alsóbb osztályaiban, tekintettel a német anyanyelvü tanulókra. Irta: Kozmay Dezső.)

A **fiumei** m. k. állami főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Programma del regio Ungarico gimnasio superiore di stato in Fiume publicato alla fine dell anno scolastico 1886—87. Szerkesztette: Dr. Erődi Béla. (Fiume. Mohovich E. 8r. 71 l.) (Értekezés: Agostino Trefort. Irta: Fest A.)

(**Fiume.**) Izvješće kralj. velike gimnazije **u Rieci** (Fiume) koncem školske godine 1886—87. (Zagrab. Tiskarski zavod «Narodnih Novinah». 8r. 83 l.) (Értekezés: Talijanski i latinski prevodioci Gundulićeva Osmana. Irta: Milčetić Ivan.)

A **galgóczi** állami polgári fiú- és leányiskola hatodik értesítője az 1885—86. tanévről. Közli: Robonyi Géza igazgató. (Nyitra. Schempek és Huszár. 8r. 62 l.) (Értekezés: A polgári iskolákról. Irta: Robonyi Géza.

A **gyergyó-ditrói** róm. kath. polgári fiúiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Wendl Aladár. (Ditró. Ditró, Szárhegy községek gyorssajtója. 8r. 24 l.)

A **gyergyó-szent-miklósi** államilag segélyezett községi iparostanoncziskola negyedik értesítője az 1886—87. tanév végén. Szerkesztette: Kuncz Kornél. (Kolozsvár. Ormós Ferencz. 8r. 32 l.)

A **gyergyó-szent-miklósi** államilag segélyezett községi polgári fiúiskola tizenkettedik értesítője az 1886—87. tanév végén. Szerkesztette: Kuncz Kornél. (Kolozsvár. Ormós Ferencz. 8r. 32 l.)

A **gyöngyösi** kath. nagygymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Vágó Ferencz. (Gyöngyös. Herzog Ernő Ármin. 8r. 38 l.) (Értekezés: A rovarok életmódja s természeti ösztöne. Irta: Galambos Áron.)

A **gyönki** ev. reform. gymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közzéteszi: Varga István. (Kecskemét. Tóth László. 8r. 21 l.)

Értesítő a pannonhalmi Szent-Benedek-rend **győri** főgymnasiumáról az 1886—87. tanév végén. (Győr. Özv. Sauerwein Győzőné. 8r. 151 l.) (Értekezés: A verses elbeszélés története. Első rész. A legrégibb időtől a XVI. századig. Irta: dr. Koltai Virgil.)

A **győri** m. kir. állami főreáliskola tizennegyedik évi értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Kerényi Nándor. (Győr. Sauerwein Győzőné. 8r. 112 l.) (Értekezés: Szövő-fonó mesterek. Irta: Lasz Samu.)

A **gyulafehérvári** róm. kath. nagygymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. «Magyar Polgár» nyomda. 8r. 115 l.) (Értekezés: II. Gejza magatartása a pápaság és **császárság** második küzdelmében. Irta: dr. Temesváry János.)

A **háromszékmegyei** «Erzsébet» árvaleány-nevelőintézet első évkönyve 1872-től 1887-ig. Kiadja az intézet kezelő-bizottsága. (Pallas. 8r. 236 l. 1 fényképpel.) (A háromszékmegyei «Erzsébet» árvaleány-nevelőintézet története. Irta: Erdélyi Károly.)

A **hódmező-vásárhelyi** ev. reform. főgymnasium 1886—87. tanévi értesítője. Közzéteszi az igazgatóság. (Szeged. Traub B. és társa. 8r. 78 l.

1 kőnyomatos ábrával. (Értekezés: A harmadrendü vonalokról. Irta: Illés Gyula.)

Az **iglói** ág. hitv. evang. főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Zimann János. (Igló. Schmidt József. 8r. 59 l.)

Az **iglói** ág. hitv. ev. népiskola és polgári leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Kertscher Ede e. i. igazgató. (Igló. Schmidt József 8r. 48 l.)

A **jászberényi** kath. főgymnasium évi értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Himpfner Béla kir. id. igazgató. (Jászberény. Brünauer Adolf. A rajzoló geometria módszeres tanításáról a gymnasium első osztályában. Németh Kelementől.)

A jézus-társasági **kalocsai** érseki főgymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről. (Kalocsa. Malatin Antal. 8r. 83 l.) (Értekezés: A magyar alkotmány hajdan és most. Irta: Weiser Frigyes.)

A **kalocsai** római katholikus fitanító-képezde értesítője (1887). Összeállította: Mócsy Antal. (Kalocsa. Holmeyer Ferencz. 8r. 33 l.) (Értekezés: A térkép-vetületek. Irta: Sztára József.)

A Miasszonyunkról nevezett szegény iskolanénék vezetése alatt álló **kalocsai** elemi népiskola és óvoda értesítője az 1886—87. iskolai évről. Kiadja: az intézeti igazgatóság. (Kalocsa. Malatin Antal. 8r. 30 l.)

A **kalocsai** városi fi-, külvárosi (eperföldi) és pusztai vegyes osztályu római kath. elemi iskolákba járó tanonczok érdemsorozata 1886—87. tanévben. (Kalocsa. Malatin Antal. 8r. 18 l.)

A **Kalocsa** városi államilag segélyezett elsőfoku ipariskola értesítője az 1886—87. tanévben. Szerkesztette: Petrovácz József. III. évfolyam. (Kalocsa. Holmeyer Ferencz. 8r. 18 l.) (Értekezés: A számtan és mértan az alsófoku ipariskolában. Irta: Péchy István.)

A **kaposvári** m. kir. állami főgymnasium értesítője az 1886—87. isk. évről. Közli: Lenner Emil. (Kaposvár. Hagelmann Károly. 8r. 82 l.) (Értekezés: Nehány észrevétel a német nyelvi oktatásról a gymnasium III. osztályában. Irta: Albrecht János. A physika tanításának módszeréhez. Irta: Baló Gyula.)

A **kaposvári** izr. hitk. népiskola értesítője az 1886—87. tanévre. (Kaposvár. Kéthelyi Miksa. 8r. 7 l.)

A **karánsebesi** m. kir. áll. tanintézetek (polgári és elemi fiúiskola, elemi leányiskola) értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Bánfi János. (Karánsebes. Egyházmegyei könyvnyomda. 8r. 16 l.) (Értekezés: Gönczy Pál. Irta: Bánfi János.)

A **karczagi** négyosztályu ev. ref. gymnasium értesítője. Az 1886—87 tanévről. XII. évfolyam. Közlik: Szalmássy Gergely igazgató és Lauka Sándor h. tanár. (Karczag. Sződi S. 8r. 31 l.)

(**Karlovitz.**) Program srpske velike gimnazije Karlovačke sa školsku godinu 1886—87. Godina XXXV, knyiga XXVIII. Ujvidék. Pajevics A. 8r. 83 l.) (Értekezés: Jedan pogled u našu epsku prošlost prema sztarijim narodnijem pjesmama. Irta: Radivoj Vrchovácz.)

A jászóvári premontrei kanonokrend **kassai** főgymnasiumának évi

jelentése az 1886—87. tanévről. Közli: Nátafalussy Kornél. (Kassa. Bernovits Gusztáv. 8r. 119 l.) (Értekezés: A rovargyűjtésről tanítványaimnak. Irta: Szekeress Fr. Ödön.)

A **kassai** állami főreáliskola értesítője az 1886—87. évről. Közli: Mauritz Rezső. (Kassa. Werfer Károly akad. könyvnyomda. 8r. 88 l. (Értekezés: Kapós magyartalanságok városunkban. Irta: Dergács Sándor.)

Kassa szab. kir. város községi polgári fiu- és leányiskolájának XIV. értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Mártonfy Márton. (Kassa. Bernovits Gusztáv. 8r. 60 l.) (Értekezés: Az állatok utánzási képessége. Irta: Krauz Béla.)

A **kassai** kir. jog- és államtudományi kar tanrendje az 1886—87. tanév első felében. (Kassa. Werfer Károly. 8r. 8 l.)

A **kassai** kir. jog- és államtudományi kar tanrendje az 1886—87. tanév második felében. (Kassa. Werfer Károly. 8r. 7 l.)

A **kassai** m. kir. gazdasági tanintézet értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: dr. Rodiczky Jenő igazgató. (Kassa. Werfer Károly. 8r. 60 l. 1 kőnyomattal.)

Kassa szab. kir. város községi elemi iskoláinak értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Sudy Kapisztrán János igazgató. (Kassa. Ries Lajos. 8r. 48 l.) (Értekezés: Játék-tért a gyermekeknek! Irta: Sudy K. János.)

A kegyes-tanítórend **kecskeméti** főgymnasiumának értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Tóth Antal. (Kecskemét. Tóth László. 8r. 98 l.) (Értekezés: Az állateposzról. Irta: Erdélyi Károly.)

A **kecskeméti** m. kir. állami főreáliskola 1886—87. évi értesítője. Közli: Hanusz István. (Kecskemét. Tóth László. 8r. 55 l.) (Értekezés: A Roland-énekről. Irta: Willer József.)

A **kecskeméti** reform. főgymnasium értesítvénye 1886—87. Szerkesztette: Csabai Imre. (Kecskemét. Sziládi László. 8r. 52 l.) (Értekezés: A természettani készülékek. Irta: Parragh Gedeon.)

Kecskemét sz. kir. városi alsófoku ipar- és kereskedelmi iskola IV. évi értesítője az 1886—87. iskolai évről. Szerkesztette: Szakács István. (Kecskemét. Sziládi László. 8r. 32 l.) (Értekezés: Alsófoku ipariskolánk. Irta: Szakács István.)

Igazgatói zárjelentés a **kecskeméti** községi népiskolákról. 1886—87. tanév. Szerkesztette: Pásthy Károly igazgató. Kiadta: Kecskemét város. (Kecskemét. Sziládi László. 8r. 16 l. és IX statisztikai táblázat.)

A **kecskeméti** államilag segélyzett polgári és elemi leányiskola XII. értesítője az 1886—87. iskolai tanévről. Kiadta: a felügyelő bizottság. Szerkesztette: Pásthy Károly igazgató. (Kecskemét. Sziládi László. 8r. 44 l.) (Vádak a polgári és felsőbb leányiskolák ellen. Pásthy Károlytól.)

A **kecskeméti** reform. főiskolai jog- és államtudományi kar évkönyve 1886—87. Tizenkettedik évfolyam. Kiadatott az igazgatóság által. (Kecskemét. Sziládi László. 8r. 71 l.) (Székfoglaló értekezés. Dr. Horváth Ádámtól.)

A **késmárki** evang. kerületi lyceum értesítvénye az 1886—87. tanévről. Közli: Grósz Ernő igazgató-tanár. (Késmárk. Sauter Pál. 8r. 44 l.)

A **keszthelyi** kir. kath. gymnasium értesítője 1886—87. Közzéteszi: Farkas Miklós. (Keszthely. Kardos Gábor. 8r. 40 l.)

A **keszthelyi** községi elemi fiú- és leányiskolák értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Bányai Károly. (Keszthely. Kardos Gábor. 8r. 31 l.)

A **keszthelyi** m. kir. gazdasági tanintézet értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Deininger Imre. (Keszthely. Kardos Gábor. 8r. 40 l.)

A minoritarendiek vezetése alatt álló **kézdivásárhely-kantai** róm. kath. algymnasium értesítvénye az 1886—87. tanév végén. (Kézdi-Vásárhely. Szabó Albert. 8r. 44 l.) (Értekezés: Báthori István. Emlékbeszéd.)

A **kis-kőrösi** állami és városi segélylyel fentartott alsófoku iparostanoncz-iskola második értesítője az 1886—87. tanév végén. Közzéteszi: Záboji Gusztáv. (Magyar kir. egyetemi könyvnyomda. 8r. 52 l.) (Értekezés: A szám-mértan tanítása az ipariskolában. Irta: Ugrik Kálmán.)

A **kis-kún-félegyházi** városi kath. algymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Holló László. (K.-Félegyháza. 8r. 38 l.)

A **kis-kún-félegyházi** m. kir. állami tanítóképző-intézet értesítője az 1886—87. tanévről. Összeállította Zajzon Dénes. (Losoncz. Kármán-társulat. 8r. 32 l.) (Értekezés: Szemléltetési eszközök a beszéd- és értelemgyakorlatokban való oktatáshoz. Irta: Kovács Sándor.)

A **kis-kún-halasi** helv. hitv. lyceum értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Csontó Lajos. (Halas. Prager Ferencz. 8r. 55 l.)

Jelentése a **kismartoni** m. kir. állami polgáriskolai gondnokságnak 1881/2—1886/7. iskolai évi működéséről. (Sopron. Litfass Károly. 4r. 32 l.)

A **kis-szebeni** kegyes-tanítórendi gymnasium értesítője az 1886—87. isk. évről. Közli: Szokán Sándor. (Eperjes. Kósch Árpád. 8r. 39 l.) (Értekezés: A felolvasás és szavalás alapszabályai. Irta: Vécsey Bekény.)

A **kis-ujszállási** VI. osztályú ref. gymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Összeállította: Koncz Lajos igazgató. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 1887. 8r. 36 l.)

A **kisvárdai** állami elemi népiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Beke Márton. (Kisvárda. Berger Ignácz. 8r. 30 l.)

A magyar kir. államvasutak **kolozs-barakkai** telepén működő elemi iskola 1886—87. értesítője. Az iskola fenállásának 2-ik évéről. Közrebocsátja az iskolaszék. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. 8r. 23 l.)

A **kolozs-monostori** magyar kir. gazdasági tanintézet értesítője az 1886—7. tanévről. Szerkesztette: Vörös Sándor kir. igazgató. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. 8r. 83 l.) (Értekezés: Királyi látogatás. Irta: Vörös Sándor.)

A **kolozsvári** magyar királyi Ferencz-József tudomány-egyetem tanrendje. Az MDCCCLXXXVI—VII. tanév I-ső felére. (Kolozsvár. Magyar Polgár. 8r. 42 l.)

A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **kolozsvári** római kath. főgymnasium 1886—87. tanévi értesítője. Közli: Dr. Vajda Gyula. (Kolozsvár. Ormós Ferencz. 8r. 152 l.) (Értekezés: A kuruczvilág költészete. Irta: Kis Sándor.)

A **Kolozsvár** városi nyilvános községi polgári fiú-iskola hetedik értesítője az 1886—87. tanév végén. Szerkesztette: Dr. Ferenczi Zoltán. (Kolozsvár. Ormós Ferencz. 8r. 46 l.)

A **kolozsvári** m. kir. Ferencz-József tudomány-egyetem almanachja.

MDCCCLXXXVI—LXXXVII-ről. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. [Magyar Polgár] 8r. 68 l.) (Értekezés: Történelmi visszatekintés.)

A **kolozsvári** magyar királyi Ferencz-József tudomány-egyetem tanrendje az MDCCCLXXXVI—VII. tanév II. felére. (Kolozsvár. Magyar Polgár könynyomda. 8r. 47 l.)

Értesítő a benlakással összekötött **kolozsvári** kereskedelmi akadémiáról Közzé teszi: Kiss Sándor. (Kolozsvár. Magyar Polgár-nyomda. 8r. 8 l.)

Jelentés a **Kolozsvár** sz. kir. városában községileg fentartott városi ipariskolák 1886—87. tanévi állásáról. Szerkesztette: Kiss Sándor. (Kolozsvár. Gámán János örökösei. 8r. 70 l.) (Értekezés:

A **kolozsvári** magy. kir. állami tanítónőképző-intézet értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Kasztner Janka tanítónőképző intézeti igazgatónő. (Kolozsvár. Ajtai K. Albert. 8r. 53 l.)

XVI. értesítvény a **kolozsvári** m. kir. állami tanítóképezde tizenhatodik évéről. Összeállította: Paal Ferencz igazgató. (Kolozsvár. Ormós Ferencz. 8r. 26 l.)

A **kolozsvári** evang. reform. kollegium értesítője az 1886—7. évről. Kiadja: Az Igazgatóság. (Kolozsvár. Ormós Ferencz. 8r. 84 l.) (Értekezés: Tapasztalatok a nyelv- és irodalom tárgyalása köréből. Székfoglaló beszéd Tartotta dr. Csernátoni Gyula.)

(Kolozsvár.) Értesítő az unitárius vallásközönség iskoláiról az 1886—87. tanévben. Szerkesztette: Kovács János igazgató-tanár. VIII. évf. (Kolozsvár. Ajtay K. Albert. 8r. 75 l.)

A pannonhalmi szent Benedek-rend **komáromi** négy osztályú kath. gymnasiumának értesítője az 1886—7. iskolai évről. (Komárom. Ziegler Károly. 8r. 80 l.) (Értekezés: Mária Terézia halálának megünneplése a komáromi kath. gymnasiumban. Irta: Németh Vilmos.)

Értesítő **Komárom** szab. kir. város ipariskolájának 1886—87. negyedik tanévéről. Szerkesztette: Sipos Elek. III. folyam. (Komárom. Ziegler Károly. 8r. 58 l.)

Szab. kir. **Rév-Komárom** város községi népiskoláinak évkönyve az 1886—87. tanévről. Szerkeszté: Sipos Elek, igazgató-tanító. XVIII. évfolyam. (Komárom. Ziegler Károly. 8r. 97 l.)

Értesítő a **rév-komáromi** róm. kath. elemi fiúiskoláról az 1886—87. év végén. Kiadja az iskolaszék. (Komárom. Ziegler Károly. 8r. 9 l.)

Értesítő a **rév-komáromi** róm. kath. elemi leányiskoláról az 1886—87. év végén. (Komárom Ziegler Károly. 8r. 8 l.)

A **rév-komáromi** ág. hitv. evang. egyház értesítője 1887. évről. Összeállította: Kemény Károly evang. lelkész. (Komárom. Ziegler Károly. 8r. 11 l.)

(Kőhalom.) XIV. Jahresbericht der Gewerbeschule in Reps (Lehrlingsschule.) Nach Schluss des Schuljahres 1886—87. Közzétette: Binder Mihály (Nagy-Szeben. Krafft W. 8r. 40 l.) (Értekezés: Nationalökonomie. Zum Unterricht in Gewerbeschulen.)

A **Körmöcz** szab. kir. és főbányavárosi alsófokú ipariskola értesítője

az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Gruy Ede igazgató. (Turócz-Sz.-Márton könyvnyomdai részvénytársulat. 8r. 10 l.)

A **Körmöcz** sz. kir. és főbányavárosi községi polgári leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. (H. és Ny. nélkül. 8r. 22 l.)

A **körmöczbányai** m. kir. állami főreáliskola tizenhetedik évi értesítője. 1886—87. Szerkeszté: Schröder Károly. (Rudnyánszky A. 8r. 103 l.) (Értekezés: Körmöczbánya halandósági és közegészségi viszonyai. Irta: Pszotka Ferencz.)

Körmöczbányai sz. kir. város községi elemi fiu-, és leánytanoda értesítvénye az 1886—87. tanévről. (Turóczszentmártoni könyvnyomda részvény-társulat. 8r. 12 l.)

Értesítő a pannonhalmi szt. Benedek-rend **kőszegi** gymnasiumáról az 1886—87. tanév végén. (Kőszeg. Feigl Frigyes. 8r. 33 l.) (Értekezés: A gymnasium segélyző-egyesületének keletkezése.)

A **kőszegi** államsegélylyel fenntartott polgári fiu- és leányiskola értesítője 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Steierlein Gábor. (Kőszeg. Rónai Frigyes. 8r. 40 l.) (Értekezés: A leányok nevelése. Irta: Ribiczey Aladár.)

Kőszeg sz. kir. városi iparos tanoncz és alsófokú kereskedelmi iskola I. értesítője 1886—87 tanévről A felügyelő bizottság megbizásából szerkesztette: Steierlein Gábor igazgató. (Kőszeg. Rónai Frigyes. 8r. 28 l.) (Értekezés: Az iparos tanonczok iskolájáról. Irta: Steierlein Gábor.)

A **lévai** kegyes tanítórendi főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Szabady Gyula. (Léva. Nyitrai és társa. 8r. 95 l.) (Értekezés: A lévai gymnasium története. Irta: Szabady Gyula.)

A **lévai** m. kir állami tanítóképezde XI. értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Szabó Lajos. (Léva. Nyitrai és társa. 8r. 25 l.)

A **losonczi** magyar kir. áll. főgymnasium értesítője 1886—87. Közli: Gresits Miksa. (Losoncz. «Kármán-társaság». 8r. 72 l.) (Értekezés: Ifjusági segélyző egyesületünk tíz évi működésének ismertetése. Irta: Szőke Adolf.)

A **losonczi** áll. el. iskola értesítője az 1886—87. tanévről. Tizenegyedik évfolyam. Közli: Nagy József tanító. (Losoncz. «Kármán-társaság». 8r. 15 l.)

A **lőcsei** királyi katholikus főgymnasium 1886—87. tanévi értesítője. Szerkesztette: Halász László. (Lőcse. Reiss József. 8r. 65 l.) (Értekezés: A hajcsövesség elmélete. (Folytatás). Irta: Hadik Richard.)

A **lőcsei** m kir. állami főreáliskola értesítője az 1886—87. tanévről. XVIII. szám. (Lőcse. Reiss József. 8r. 78 l.) (Értekezés: Mutatvány Theisz Gyula «Nouvelle Grammaire Francaise» czimü művéből.)

A **lőcsei** magyar kir. állami felsőbb leányiskola hatodik értesítője az 1886—87 tanévről. Közli: Kárpáti Endre. (Lőcse. Reiss József. 8r. 27 l.)

A **lugosi** róm. kath. magy. főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Billmann Márton igazgató. (Lugos. Wenczely János és fia. 8r. 79 l.) (Értekezés: A római temetés és halotti áldozat Virgilius Aeneise alapján tárgyalva. Irta: Kun Ignácz)

A **magyar-brucki** (Bruck-Ujfalvi) magyar kir. állami elemi népiskola

II. értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Holzer József. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor (Lajos). 8r. 16 l.)

A **magyar-láposi** állami elemi népiskola tantárgyai fiu- és leánynövendékei ugy tanítói személyzetének az 1886—87-ik tanévről kimutatása. valamint az év végén tartandó közvizsgák rendje. Kiadta: Lebedi János igazgató. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 10 l.)

A kegyes tanítórendiek vezetése alatt álló **magyar-óvári** gymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor (Lajos). 8r. 35 l.) (Értekezés: A tornászat szerepe gymnasiumainkban. Irta: Merényi Kálmán.)

A **magyar-óvári** állami segélylyel fentartott községi alsófoku ipariskola III. értesítője az 1886—87. tanévrél. Szerkesztette: Merényi Kálmán. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor (Lajos). 8r. 29 l.)

A **magyar-óvári** magyar királyi gazdasági akadémia értesítője az 1886—87. tanévről. A tanintézet fennállásának 69. évében. Szerkeszti: Balás Árpád. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor (Lajos). 8r 50 l.)

A **magyar-óvári** községi fiu- és leányiskolák (népiskola) XVII. értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Merényi Kálmán. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor (Lajos). 8r. 19 l.)

A **makói** államilag segélyezett közs polg. leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. VII. évfolyam. Közzéteszi: Horváth Illés. (Makó. Gaál és Gömöry. 8r. 20 l.)

A **malaczkai** államilag segélyezett I. fokú ipariskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Boreczky Frigyes. (Pozsony. Angermayer Károly. 8r. 7 l.)

A **m.-szigeti** kegyes tanitórendi gymnasium értesítője az 1886—87. tanév végén. Közzéteszi: Feld Vilmos. (M.-Sziget. Mármarosi részvénynyomda. 8r. 34 l.) (Értekezés: Néhány őszinte szó a t. szülőkhöz.)

A **m.-szigeti** m. kir. állami felsőbb leányiskola s vele kapcsolatos elemi iskola értesítője az 1886—87. tanévről. Tizedik évfolyam. Közli: Marikovszky Menyhért. (M.-Sziget. Mármarosi részvénynyomda. 8r. 69 l.) (Értekezés: A kézimunka fontosságáról. Irta: Décsei Janka.)

A **Margitta** városi államilag segélyezett alsófokú ipar-tanonczískola értesítője az 1886—87. iskolai évről. II. évfolyam. Szerkesztette: Szathmári Sándor igazgató. (Nagyvárad. Hollósy Jenő. 8r. 18 l.)

A **mármaros-szigeti** helvét hitv. lyceum értesítője az 1886—87. évről. Negyedik év. Kiadta: Szilágyi István. (Márm.-Sziget. Mármarosi részvénynyomda. 8r.)

A **marosvásárhelyi** róm. kath. nagy-gymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közli: Karácson Márton. (Maros-Vásárhely. Gálffy Bálint. 8r. 38 lap.)

A **Marosvásárhely** szabad királyi város által állami segélylyel fenntartott I. foku ipartanoda értesítője az 1886—87. iskolai évről. Harmadik évfolyam. Szerkesztette: Szentgyörgyi István. (Marosvásárhely. Imreh Sándor. 8r. 53 l.)

A **marosvásárhelyi** ev. ref. kollegium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Kiadta: az igazgatóság. (Marosvásárhely. Imreh Sándor. 8r. 382 l.)

(**Medgyes.**) Programm des evang. Gymnasiums A. B. in Mediasch und der damit verbundenen Lehranstalten für das Schuljahr 1886—87. Szerkesztette: Schuller Gusztáv F. (Nagy-Szeben. Krafft W. 8r. 40 l.) (Értekezés: Behandlung derjenigen Erscheinungen, welche den Beweis liefern, dass Bewegung, Wärme, Elektrizität und Magnetismus als gegenseitige in beliebiger Ordnung auftretende Verwandlungserscheinungen aufgefasst werden können. Irta: Andrae Gusztáv.)

A **mezőtúri** ev. reformált gymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közzéteszi: Bodolay László. (Mezőtúr. Gyikó K. 8r. 36 l.)

A **miskolczi** kir. kath. gymnasium évi értesítője az 1886—87. tanévről Közzéteszi: Polgár György. (Miskolcz. Forster Rezső. 8r. 31 l.)

A **miskolczi** ágostai hitv. evang. gymnasium és elemi iskolák értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közlik: Horváth Sándor és Gebe Endre. (Miskolcz. Dullházy Sándor. 8r. 39 l.)

A **miskolczi** alsófoku iparos-iskola 1886—87. évi értesítője. Szerkesztette: Gálffy Ignácz. (Miskolcz. Forster Rezső. 8r. 28 l.)

A **miskolczi** ev. ref. főgymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Szerkesztette: Porcs János igazgató-tanár. (Miskolcz. Forster Rezső. 8r. 69 l.)

A **miskolczi** államilag segélyezett polgári fiú- és leányiskola és a polg. fiúiskolával kapcsolatos középkereskedelmi és ipariskola értesítője az 1886—87. iskolai évről. Szerkesztette: Galffy Ignácz. (Miskolcz. Forster Rezső. 8r. 83 l.)

Modor szab. kir. város iparos tanulók iskolájának második értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Baltzár Ágoston igazgató. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai. 8r. 12 l.)

A **mohácsi** alsófoku ipariskola III. értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Böhm Ignácz igazgató. Kiadja az ipariskolai bizottság. (Blandl J. Mohács. 8r. 15 l.) (Az erélyről s különösen a hő erélyéről. Kisszélyi Andortól.)

A **mosonyvárosi** alsófoku ipariskola III. értesítője az 1886—87. tanévben. Szerkesztette: Horváth Ferencz. (Magyar-Óvár. Czéh Sándor (Lajos). 8r. 20 l.)

A **munkácsi** m. kir. állami gymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Fankovich Sándor. (Munkács. «Kárpát» könyvnyomda. 8r. 36 l.) (Értekezés: A geologia tanításának okszerű kezelése középtanodáinkban. Irta: Simsa Kornél.)

A **munkácsi** állami elemi fiú- és leány-, továbbá ismétlő leányiskolák és az állami kisdedóvodák XIII. értesítője az 1886—87. iskolai évről. Szerkesztette: Sárkány Gábor. (Munkács. «Kárpát» könyvnyomda. 8r. 47 l.)

A **munkácsi** állami iparos- és kereskedelmi tanoncz-iskolák értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Sárkány Gábor. (Munkács. «Kárpát» könyvnyomda. 8r. 35 l.)

A Minorita-rendiek vezetése alatt álló **nagybányai** róm. kath. fő-

gymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Zsuffa Fausztin. (Nagybánya. Molnár Mihály. 8r. 88 l.) (Értekezés: Az erő átalakulásairól. Irta: Mahalcsik Bónó.)

Értesítő a kegyes tanítórend vezetése alatt álló **nagybecskereki** községi főgymnasiumról az 1886—87. tanév végén. Közli: Arányi Béla. (Nagy-Becskerek. Pleitz könyvnyomda. 8r. 71 l.)

Értesítő a **nagybecskereki** alsófoku ipar- és kereskedelmi iskoláról az 1886—87. tanévben. Közli: Baaden Károly. (Nagy-Becskerek. Pleitz-féle könyvnyomda. 8r. 31 l.)

Értesítő a **nagy-becskereki** községi népiskoláról az 1886—87. tanévben. Közli: Baaden Károly. (Nagy-Becskerek. Pleitz Ferencz. 8r. 60 l.) (Értekezés: A gyermek érzelmi élete a szülői házban. Irta: Wégling István.)

A **nagyenyedi** ev. ref. Bethlen-főiskola 1886—87. tanévi értesítője. Kiadta az igazgatóság. (Nagy-Enyed. Wokál János. 8r. 114 l.)

A **nagykállói** m. kir. állami főreáliskola XVII. értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közzéteszi: Schurina István. (Nyiregyháza. Jóba Elek. 8r. 59 l.)

Értesítő a kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló **nagy-kanizsai** kath. főgymnasiumról. Az 1886—87. tanévben. Közzéteszi: Janky Károly. (Nagy-Kanizsa. Wajdits József. 8r. 79 l.) (Értekezés: A homerosi költeményekben előforduló melikus fajokról. Irta: Cserei József.)

A **nagy-kanizsai** izr. nyilvános hatosztályu elemi fiú- és leányiskola, valamint az ezzel egybekötött kereskedelmi iskola értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkeszté: Bún Samu. (Nagy-Kanizsa. Weiss L. és F. 8r. 38 l.)

A **nagy-kanizsai** államilag segélyezett községi nyilvános polgári fiúiskola tizenötödik értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkeszté: Morgenbesser János. (Nagy-Kanizsa. Weiss L. és F. 8r. 31 l.)

A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló **nagy-károlyi** róm. kath. nagygymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közzéteszi: Malonyay István. (Nagy-Károly. Seper Kajetan. 8r. 80 l.) (Értekezés: A házi nevelés mint az iskolai nevelés kiegészítő része. Irta: Fludorovics Zsigmond.)

A **nagy-kikindai** gymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Domokos Jenő. (Nagy-Kikinda. Radák János. 8r. 41 l.) (Értekezés: Az intézet ünnepélyei.)

Tudósítás az ev. reform. **nagy-kőrösi** főgymnasiumról az 1886—87. tanévben. Szerkesztette: Ádám Gerzson igazgató. (Nagy-Kőrös. Ottinger Ede. 8r 33 l.)

Értesítő a **nagy-kőrösi** ev. ref. tanítóképző-intézet és népiskolák állásáról az 1886—87. tanévben. Összeállította: Hegymegi Kis Kálmán. (Nagy-Kőrös. Ottinger Ede. 8r. 38 l.)

A **n.-szalontai** polgári iskolával összekötött községileg segélyezett felekezeti jelleg nélküli nagygymnasium értesítője az 1886—87. isk. évről. Közli: Kovács István. (N.-Szalonta. Rosenzweig R. 8r. 36 l.)

A **nagy-szebeni** állami főgymnasium értesítvénye az 1886—87. tanévben. Szerkeszti: Veress Ignácz. (Nagy-Szeben. Reissenberger Adolf. 8r. 75 l.) (Értekezés: A magyar név- és igejelzők. II. Irta: dr. Veress Ignácz.)

(Nagy-Szeben.) Fünfzehnter Jahresbericht der Gewerbeschule in

Hermannstadt (Lehrlingsschule) am Schlusse des Schuljahres 1886—87. Veröffentlicht vom Direktor Karl Albrich. (Hermannstadt. W. Krafft. 8r. 28 l.) (Zur Berechnung der Zinsenziffern. Irta: Karl Albrich jun.)

(**Nagy-Szeben.**) Programm des evangelischen Gymnasiums A. B. und der damit verbundenen Realschule, sowie der ev. Elementarschule A. B. zu Hermannstadt für das Schuljahr 1886—87. Von Moriz Gnist Direktor. (Nagy-Szeben. Closius örökösei 4r. 57 l.) (Über die atmosphärische Ebbe und Fluth. Von Moriz Gnist.)

A **nagy-szombati** érseki főgymnasium értesítője az 1886—87. tanév végén. Közli: Graeffel János. (Nagy-Szombat. Winter Zsigmond. 8r. 76 l.) (Értekezés: A könyvtár czímjegyzéke. IX. közlemény. Szerkeszti: Melcsiczky Lajos. Az energia. Irta: Abel János.)

A **nagy-szőllősi** műasztalossági és gazdászati szaktanfolyamokkal összekapcsolt állami polgári fiú- és leányiskola hatodik értesítője az 1886—87. iskolai évről. Szerkesztette: Baranyai Gyula igazgató. (Nagy-Szőllős. Liteczky és társai. 8r. 56 l.)

A **nagyváradi** alsófoku ipariskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: dr. Tóth Mihály igazgató. (Nagyvárad. Laszky Ármin. 8r. 35 l.)

A premontrei kanonok-rend **nagyváradi** kath. főgymnasiumának értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Várszely Ármin. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8r. 104 l.) (Értekezés: Az élősdiek (parasiták) a görögöknél és rómaiknál. Összeállította: Kotunovics Sándor.)

A **nagyváradi** kir. jog- és államtudományi kar almanachja 1886—87. Közli: az igazgató. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8r. 59 l.) (Értekezés: Az erkölcsi beszámítás. Irta: dr. Nemes Imre.)

A **nagyváradi** m. kir. állami főreáliskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közrebocsátja: Vidovich Bonaventura. (Nagyvárad. Laszky Ármin. 8r. 70 l.) (Értekezés: Az elektromosság történetéből. Irta: Krüger Viktor.)

A **nagyváradi** róm. kath. népiskolának tizennyolczadik értesítője az 1886—87. tanév végén. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8r. 48 l.)

A **nagyváradi** kir. jog- és államtudományi kar tanrendje az 1886—87. tanév első felére. (Nagyvárad. Hügel Ottó. 8r. 8 l.)

A **nagyváradi** alsófoku ipariskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: dr. Tóth Mihály. (Nagyvárad. Laszky Ármin. 8r. 35 l.) (Értekezések: A tanulók csoportosítása a rajzoktatásban. Irta: Szüts Izsó.)

(**Naszód.**) Reportulu alu XVIII. lea despre gimnasiulu gr. cat. romanescu din Naseudu pre anulu scolasticu 1886—87. (Szamosújvár. Auroranyomda. 8r. 129 l.) (Értekezés: Desvoltare elementara a cotientiloru in serii cu deosebita considerare a progresiunei geometrice dimpreuna cu materialu de deprindere. Irta: dr. Tanco Pál.)

A **német-bollyi** alsófoku ipariskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Bellada Ferencz igazgató. II. évfolyam. (Pécs. 1887. Lyceumi könyvnyomda. Fesztl Károly. 8r. 11 l.)

A **nyiregyházi** ág. hitv. evang. hétosztályu gymnasium XXIII. értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közli: Martinyi József. (Nyiregyháza. Jóba Elek. 8r. 48 l.)

A **nyiregyházai** államilag segélyezett alsófoku ipariskola értesítője az 1886—87. iskolai évről. Szerkesztette: Pazár István. (Nyiregyházán. Piringer János. 8r. 20 l.)

A **nyitrai** róm. kath. főgymnasium 1886—87. iskolaévi értesítője. Közzéteszi: Horvát Sándor. (Nyitra. Schempek E. és Huszár J. 8r. 108 l.) (Értekezés: Előiskola a Hamilton-féle quaterniok elméletéhez. Irta: Ferenczi József.)

A **nyitravárosi** államilag segélyezett ipariskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Schwerstig Antal. (Nyitra. Özv. Neugebauer Anna. 8r. 27 l.) (Értekezés: A rajzolás és az iparos. Irta: Széplaki Endrődy Gyula.)

A **nyitravárosi** róm. kath. elemi fiú- és leányiskolák értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: A róm. kath. iskolaszék. (Nyitra. Schempek és Huszár. 8r. 26 l.)

Az **oraviczabányai** állami segélylyel fentartott polgári fiúiskola tizedik értesítője az 1886—87. iskolaévről. Szerkesztette: Zeh Ferencz. (Oravicza. Wunder Gyula. 8r. 36 l.)

A **pancsovai** magyar királyi állami reál-gymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Tordai György. (Pancsova. Wittigschlager Károly. 8r. 82 l.) (Értekezés: A tanulók közel- és túl-látása. Irta: Egyed Mózes.)

A **pápai** államilag segélyezett községi polgári leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Sághy Béla igazgató. (Pápa. Ev. ref. főtanoda betűi. 8r. 17 l.)

A pannonhalmi Szent-Benedek-rendiek vezetése alatt álló **pápai** kath. gymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közzéteszi: Ocsovszky Kázmér. (Pápa. Debreczeny Károly. 8r. 51 l.) (Értekezés: A rómaiak temetkezése és sirjai. Irta: Mórocz Emilián.)

A **pécsi** püspöki lyceum jog- és államtudományi karának tanrendje. Az 1886—87. tanév első felére. (Pécs. Lyceum-nyomda. Fesztl Károly. 8r. 8 l.)

A zircz-cisterci rend **pécsi** főgymnasiumának jelentése 1887. (Pécs. Taizs József. 4r. 71 l.) (Értekezés: Az erkölcsi nevelés alapja a szeretet.)

A **pécsi** magyar királyi állami főreáliskola értesítője az 1886—87. tanévről. Összeállította: Dischka Győző. (Pécs. Lyceumi nyomda. [Fesztl Károly] 8r. 71 l.) (Értekezés: A kedélynevelés némely általános eszközei. Irta: dr. Gerecze Péter.)

A **pécsi** izr. hitközségi népiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Klingenberg J. (Pécs. Lyceumi nyomda [Fesztl Károly]. 8r. 23 l.) (Értekezés: Az erkölcstan a népiskolában. Irta: Klingenberg J.)

Pécs szab. kir. város összes községi népiskoláinak értesítője az 1886—87. tanévről. (Pécs. Ramazetter-féle nyomda. [Koller Lipót.] 8r. 58 l.)

A **pécsi** nyilvános háromosztályu kereskedelmi középiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Porges Ede. (Pécs. Taizs József. 8r. 29 l.)

(Pécs.) Liebscher Vilma nyilv. joggal felruházott leánynevelő- és tanintézetébe járó növendékek érdemsorozata az 1886—87. tanévre. (Pécs. Lyceumi nyomda. [Fesztl Károly.] 8r. 11 l.)

A **pécsi** alsófoku ipar- és kereskedelmi iskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi az ipar- és kereskedelmi bizottság. (Pécs. Lyceumi nyomda. [Fesztl Károlynál.] 8r. 27 l.)

Pécs szab. kir. város közs. polgári leányiskolájának hatodik értesítője az 1886—87. tanévről. (Pécs. Ramazetter-féle nyomda. [Koller Lipót.] 8r. 24 l.)

(Pécs.) Werner Magdolna nyilv. joggal felruházott leánynevelő- és tanintézetébe járó növendék érdemsorozata az 1886—87. tanévre. (Pécs. Taizs József. 8r. 9 l.)

A kegyes-tanitórendiek vezetése alatt álló **podolini** róm. kath. algymnasium értesítője az 1886—87. tanévről Közli: Moós János. (Késmárk. Sauter Pál. 8r. 34 l.) (Az összetett mondatok megrövidítése és a «hogy» kötszó fordítása latinra. Irta: dr. Sárffy Aladár.)

A **pozsonyi** királyi akadémia személyzeti létszáma és tanrende az 1886—87. tanév első felére. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai. 8r. 21 l.)

A **pozsonyi** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közli: Pirchala Imre. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai. 8r. 77 l.) (Értekezés: A homerosi kor erkölcsi világa. Irta: Kutrucz Rezső.)

A **pozsonyi** állami főreáliskola értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közli: Samarjay Mihály. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai. 8r. 68 l.) (Értekezés: Pozsony szab. kir. város vizvezetéke. Irta: Lucich Géza. A pozsonyi viz folytonos bacteorologiai vizsgálatai. Irta: dr. Soyka Izidor és Wessely Zdenko lovag.)

Az államilag segélyezett **pozsonyi** kereskedelmi akadémia második évi jelentése az 1886—87. iskolai év végén. Közli: Jónás János. (Pozsony. Wigand F. K. 8r. 56 l.)

Pozsony szab. kir. város ipariskolájának értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Liebleitner János. (Pozsony. Angermayer Károly. 8r. 48 l.) (Értekezés: A pozsonyi ipariskola alapítása.)

A **pozsonyi** ágostai hitvallásu evang. lyceum értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Michaelis Vilmos. (Pozsony. Wigand F. K. 8r 145 l.) (Értekezés: Az érmekről. Irta: Győrik Márton.)

A **pozsonyi** királyi akadémia személyzeti létszáma és tanrendje az 1886—87. tanév második felére. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai. 8r. 21 l.)

(Pozsony.) A magyarhoni ág. hitv. ev. egyetemes egyház theologiai akadémiájának évkönyve. 1886—87. Szerkesztette: Schneller István theol. akad. igazgató-tanár. (Pozsony. Wigand F. K. 8r. 64 l.) (Igazgatói székfoglaló. Schneller Istvántól. A Pentateuch főalkatrészeinek jellemzéséhez. [Kivonat egy tanárvizsgálati dolgozatból.] Pukánszky Bélától.)

A **pozsonyi** (internatussal összekapcsolt) m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Ghyczy József. Negyedik évfolyam. (Pozsony. Stampfel. Eder és társai. 8r. 68 l.) (Értekezés: A nőnevelésről. Irta: dr. F. Szántó Károly.)

Zweiter Jahresbericht der staatlich subventionirten **Pressburger** Handels-Akademie. Schuljahr 1886—87. Erstattet von dem Direktor der Anstalt Johannes Jónás. (Pressburg. Wigand. 8r. 63 l.)

Ötvenhatodik évi jelentés a szab. kir. **Pozsony** városában létező keresztény kisdedovodákról, illetve harminczadik évi jelentés a Ferencz József czímű gyermekkórházról és tizenhatodik évi jelentés az itteni bölcsődéről az 1886. évi január 1-től deczember végeig terjedő időre. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai. 8r. 29 l.)

A **pozsonyi** ágostai hitv. evang. hatosztályu népiskola értesítője az 1886 - 87. tanévről. Jahresbericht der sechsklassigen Volksschule der evang. Gemeinde zu Pressburg von dem Schuljahre 1886—87. (Pozsony. Wigand F. K. 8r. 31 l.) (Értekezés: A család és az iskola. Irta: **Freuszmuth** Frigyes.)

A kegyes-tanitórendiek vezetése alatt álló **pozsony-szent-györgyi** róm. kath. gymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Közli: Géczy Benedek. (Pozsony. Stampfel, Eder és társai. 8r. 22 l.)

A kegyes-tanítórendiek vezetése alatt álló **privigyei** róm. kath. algymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Kádek István. (Nyitra. Schempek és Huszár. 8r. 41 l.)

A **privigyei** iparostanoncz-iskola 1886—87. tanévi értesítője. (Nyitra. Schempek és Huszár. 8r. 8 l.)

A **resiczabányai** ipariskola értesítője az 1885—86. és 1886—87. tanévről. Jahresbericht der Gewerbeschule in Resiczabánya über die Schuljahre 1885—86 und 1886—87. Közli: Speidl Ernő. (Resiczabánya. Wunder Rezső. 8r. 28 l.)

A **rettegi** állami népiskola 1886 - 87. tanévi értesítője. Szerkesztette: Szentpéteri János. (Deés. Demeter és Kiss. 8r 3 l.)

A **rimaszombati** egyesült protestans főgymnasium XXXIV. értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Baksay István. (Rimaszombat. Rábely Miklós. 8r. 51 l.) (Értekezés: Alkotmányunk 1848-iki reformjáról. Irta: Sárkány Imre.)

A kegyes-tanitórendiek vezetése alatt álló **rózsahegyi** kath. algymnasium értesítője az 1886—87. tanév végén. Közli: Az igazgatóság. (Liptó-Sz.-Miklós. Steier Izidor. 8r. 36 l.) (Értekezés: A gyermek otthon és az iskolában. Irta: Horváth Sándor.)

A **rozsnyói** kath. főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: dr. Tóth Lőrincz. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 8r. 49 l.) (Értekezés: Adalékok a rozsnyói czéhek történetéhez. Irta: dr. Tóth Lőrincz.)

Értesítő a **rozsnyói** államilag segélyezett ág. hitv. ev. kerületi főgymnasiumról az 1886—87. tanévben. (Rozsnyó. Kovács Mihály. 8r. 50 l.) (Értekezés: Gyöngyösi Istvánról. Irta: Porubszki Pál.)

A **sajó-gömöri** ág. ev. esperességi ipar- és gazdasággal kapcsolatos polgári fiúiskola harmadik értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Bencze Samu. (Buschmann F. 8r. 23 l.)

Jelentés a **sárospataki** ev. ref. főiskola (akadémia és gymnasium) állapotáról az 1886—87. iskolai évben. Összeállították: P. Nagy Gusztáv, Molnár Lajos. XXXI. évfolyam. (Sárospatak. Steinfeld B. 8r. 187 l.) (Értekezés: Ivánka Sámuel emlékezete. Irta: Kún Pál. A statisztika tudományos jellege általában s gyakorlati jelentősége hazánkban. Irta: Kún Béla. Az örökösödési jog jogbölcsészeti alapjai. Irta: dr. Finkey József.)

A **sárospataki** állami tanítóképezde (X.) értesítője az 1884—85.,

1885—86. és 1886—87. tanévekről. Összeállította: Dezső Lajos tanitóképezdei igazgató. (Sárospatak. Steinfeld B. 8r. 40 l.)

A kegyes-tanitórendiek vezetése alatt álló **sátoralja-újhelyi** róm. kath. gymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. (S.-A.-Újhely. «Zemplén» könyvnyomda. 8r. 39 l.) (Értekezés: Virgil alvilága. Irta: dr. Cserép József.)

A **sátoralja-újhelyi** háromosztályu római kath. elemi népiskolába járó ifjuságnak értesítője az 1886—87. tanévről. (S.-A.-Újhely. «Zemplén» könyvnyomda. 8r. 25 l.) (Értekezés: A szülőkre vonatkozó adatok gyermekeik iskoláztatására nézve.)

(Segesvár.) Programm des evang. Gymnasiums A. B. in Schässburg und der damit verbundenen Lehranstalten. Zum Schlusse des Schuljahres 1886—87. Közzéteszi: Höhr Dániel. (Segesvár. Horeth Friedr. J. 8r. 30 l.) (Értekezés: Über den Einfluss der Kunsttriebe bei den Thieren auf die Erhaltung und Wohlfahrt der Art. Irta: Ungar György.)

(Segesvár.) Vierzehnter Jahresbericht der Gewerbeschule in Schässburg (Lehrlingsschule) am Schlusse des Schuljahres 1886—87. Veröffentlicht im Auftrage der Gewerbeschul-Commission vom Director Dr. Karl Petri. (Segesvár. Jördens Frigyes. 8r. 111 l.) (Értekezés: Leitfaden für den Anfangsunterricht in Chemie. Irta: Dr. Petri Károly.)

A **selmeczbányai** kir. kath. nagygymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Müllner Pál. (Selmeczbánya. Joerges Ágost özv. és fia. 8r. 114 l.) (Értekezés: Eszmék a meggyőző előadás kellékeihez. Irta: Szitnyai Elek.)

A **selmeczbányai** ágost. hitv. ev. kerül. lyceum értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Breznyik János. (Selmeczbánya. Joerges Ágost özv. és fia. 8r. 55 l.)

Jelentés a **sepsi-szent-györgyi** polgári fiúiskola 1886—87. évi állapotáról. Összeállította: dr. Szász István igazgató. (Sepsi-Szent-György. Jókai nyomda-részvénytárs. 8r. 15 l.)

A **sepsi-szent-györgyi** evang. reform. Székely-Mikó-kollégium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Szerkesztette: Bodor Domokos. (Sepsi-Szent-György. Jókai nyomda-részvénytársulat. 8r. 40 l.)

A **siklósi** községi polgári fiú-iskola hatodik értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Szabó Ferencz. (Pécs. Taizs József. 8r. 36 l.)

A **siklósi** izr. hitközségi népiskola IV. értesítője az 1886—87. tanévre. Közli: Schlesinger Simon iskolaszéki tag. (Siklós. Löwy Miksa. 8r. 15 l.)

A **siklósi** alsófoku ipariskola második értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Szabó Ferencz igazgató. (Siklós. Löwy Miksa. 8r. 16 l.) (Értekezés: A mennyiségtan az ipariskolában. Irta: Szabó Ferencz.)

Somorjai államilag segélyezett polgári fiú- és leányiskola tizenötödik értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Iványi Béla. (Pozsony. Angermayer Károly. 8r. 27 l.)

Értesítés **Somorja** város által fentartott iparos tanulók iskolájából az 1886—87. iskolai-évben. III. évfolyam. Közzéteszi: Iványi Béla. (Pozsony. Angermayer Károly. 8r. 14 l.)

A pannonhalmi Szt. Benedek-rend **soproni** kath. főgymnasiumának

értesítője az 1886—87. iskola-évről. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 88 l.) (Értekezés: A vallásos és tudományos világnézlet összhangzása. Irta: Luncz Alajos.)

A **soproni** m. kir. állami felsőbb leányiskola hatodik értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Jausz György. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 49 l.)

A **soproni** róm. kath. 6. osztályú belvárosi főelemi fiu-iskolának, és a Szent-Mihályról czímzett 4. osztályú róm. népiskolának értesítője az 1886—87. tanévről. Kiadta: Hahnenkamp József. Jahresbericht der sechsklassigen röm. katholischen Knabenschule der Innern Stadt und der vierklassigen röm. kath. Volksschule zu St.-Michael in Oedenburg vom Schuljahre 1886—87. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 47 l. 4 kőnyomat.)

34-ik évi értesítője a Lähne-intézetnek **Sopronban** 1886—87. (Sopron. Romwalter K. és fia. 8r. XV, 17 l.) (Értekezés: A jellemfejlesztésről, Irta: Kropf Jézsef.)

(Sopron.) A Csöndes-féle nyilvános joggal ellátott tan- és nevelő-intézet értesítője az 1886—87. tanévről XXIV. tanév. Közli: Halbsch Béla. (Sopron. Romwalter K. és fia. 8r. 18 l.

A dunántúli ág. hitv. evangel. egyházkerületi **soproni** lyceum értesítője az 1886—87. tanévről. Közéteszi: Müllner Mátyás. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 42 l.)

A dunántúli ág. hitvall. evangel. egyházkerületi **soproni** tanitóképző-intézet értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Kapi Gyula. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 26 l.)

A **soproni** állami kereskedelmi akadémia harmadik évi jelentése 1886—87. tanév. Közli: Hahnenkamp Rudolf. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 29 l.) (Értekezés: Az érczpénzek súly- és finomságbeli remediumára vonatkozó számolásról. Irta: Hahnenkamp Rudolf.)

A **soproni** magyar kir. állami főreáliskola 12-ik évi értesítője 1886—87. Közli: Salamin Leo. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 68 l.) (Értekezés: A latin nyelv a reáliskolában.)

Értesítő az Orsolya szűzeknek **Sopronban** létező tan- és nevelőintézetéről. Az 1886—87. iskola-évről. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 28 l.)

Értesítvény Wagner Klementin nyilvánossági joggal ellátott leánytan- és nevelőintézetéről **Sopronban**. — Programm der mit Öffentlichkeitsrechte versehenen Lehr- und Erziehungs-Anstalt der Clementine Wagner in Oedenburg. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 2 l.)

A **soproni** kath. kir. tanitóképző-intézet értesítvénye az 1886—87. tanév végén. Közli: Gerronay Kossow Béla igazgató. (Sopron. Litfass Károly. 8r. 10 l.)

Értesítő a **soproni** evang. fi- és leány-népiskola 1886—87. tanévről. Szerkeszté: Möszl Károly igazgató. — Jahresbericht der evangelischen Volksschule für Knaben und Mädchen in Oedenburg vom Schuljahre 1886—87. Verfasst von Karl Möszl Director. (Sopron. Romwalter és fia. 8r. 31 l.)

A **sümegh**-városi alsó fokú ipar-iskola III. értesítője az 1886—87. tanévről. Közéteszi: Ádám Iván. (Szombathely. Bertalanffy József. 8r. 17 l.)

Sümegh városi róm. kath. elemi fiu- és leány-iskola XXIX. értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Bánfy Alajos. (Nagy-Kanizsa. Wajdics József. 8r. 24 l.)

Szabadka szab. kir. város községi főgymnasiumának értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Haverda Mátyás. (Szabadka. Székely Simon. 8r. 102 l.) (Értekezés: Arany János «Török Bálint» czimű költeményének forrásai. Irta: Toncs Gusztáv.)

A **szakolcai** királyi kath. algymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Lukavszky Alajos. (Szakolcza. Skarnitzl József örökösei. 8r. 41 l.)

A szabad kir. **Szamosújvár** városi örmény kath. nyilvános algymnasium XII. tudósitványa az 1886—87. tanév végén. Közzéteszi: A gymn. igazgató. (Szamosújvár. «Aurora» könyvnyomda. 8r. 48 l.) (Értekezés: A természetrajzi gyűjtemények gyarapítása csereviszony által. Irta: Dr. Mártonfi Lajos.)

Szamosújvár szab. kir. városi alsófokú ipariskola III. értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Szongott Kristóf. (Szamosújvár. «Aurora» könyvnyomda. 8r. 16 l.) (Értekezés: Valami a tárgyak külső diszítéséről. Irta: Novák Antal.)

A békési ágost. hitv. evang. egyházmegye patronatusa alatt álló **szarvasi** főgymnasium évi értesítője 1886—87-ről. Közzéteszi: Benka Gyula. (Szarvas. Szikes Antal. 8r. 68 l.) (Értekezés: Ovidius Naso élete és munkái. Irta: Mocskónyi József.)

(Szász-Régen.) Programm des vierklassigen evangelischen A. B. und der mit demselben verbundenen Lehranstalten in **Sächsisch-Regen** am Schlusse des Schuljahres 1886—87. Kiadta Hellwig Vilmos. (Nagy-Szeben. Kraft W. 8r. 27 l.)

(Szász-Sebes.) Programm des vierklassigen evangelischen Gymnasiums und der damit verbundenen Elementarschule in **Mühlbach** (Siebenbürgen) für das Schuljahr 1886—87. Közzéteszi: Wolff J. (Nagy-Szeben. Krafft W. 8r. 24 l.) (Értekezés: Einige Bewegungserscheinungen im Pflanzenreich. Irta: Heitz Rudolf.)

A **szatmári** kir. kath. főgymnasium 1886—87. évi értesítője. (Szatmár. «Szabadsajtó» könyvnyomda. 8r. 48 l.) (Értekezés: Mathematikai játékok. Irta: Lukácsi György.)

A **szatmár-németi** evang. ref. gymnasium 1886—87. évi XVII-ik értesítője. Szerkesztette: Szathmáry Sámuel. (Szatmár. Nagy Lajos. 8r. 50 l.)

Szatmár-németi sz. kir. város elsőfokú ipariskolájának IV-ik évi értesítője az 1886—87. iskolai-évről. Összeállította: Kótai Lajos. (Szatmár. Nagy Lajos. 8r. 28 l.)

A kegyes-tanitórendiek vezetése alatt álló **szegedi** városi főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Magyar Gábor. (Szeged. Engel Adolf. 8r. 88 l.) (Értekezés: A szegedi főgymnasium új épülete visszapillantással az intézet történeti vázlatára. (Folytatás.) Irta: Magyar Gábor.)

A **szegedi** állami főreáltanoda értesítvénye az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Hoffer Endre. (Szeged. Várnai L. 8r. 56 l.) (Értekezés: Latin nyelv a reáliskolában. Irta: Farkas Antal.)

A **Szeged** városi polgári fiu-iskola tizennegyedik s a közép-kereskedelmi iskola második évi értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Nagy János igazgató. (Szeged. Endrényi testvérek. 1887. 8r. 66 l.)

Szeged sz. kir. város szilléri-sugárúti községi elemi fiu- és leányiskolájának értesítője az 1886—87. tanévről. Összeállította: Kaszta György. V. évfolyam. (Szeged. Várnai L. 8r. 12 l.)

Hetedik tanügyi értesítő a **szegedi** apácza-iskolákról. Közzéteszi: Oltványi Pál. (Szeged. Bába Sándor. 8r. 25 l.)

Értesítő a **szeged-belvárosi** tanító-testület vezetése alatt álló községi népiskolákról 1886—87. Összeállította: Ferenczi János. (Szeged. Traub B és társa. 8r. 20 l.)

A **szegzárdi** államilag segélyezett községi polgári fiu- és felső leányiskola tizenegyedik értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Krammer János. (Szegzárd. Ujfalusy Lajos. 8r. 46 l.) (Értekezés: Emlékbeszéd néhai br. Augusz Imrére. Irta és felolvasta: Dr. Sass István.)

A **széki** állami elemi népiskola I. értesítője az 1886—87. tanévről. Kiadta: Bencze Károly. (Sz.-Ujvár. Todorán E. 8r. 12 l.)

A **székely-keresztúri** állami segélylyel fentartott községi iparos- és alsófokú kereskedelmi-iskola értesítője az 1886—87. tanévről. A felügyelőbizottság megbízásából összeállították a tanitók. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8r. 8 l.)

A **székely-udvarhelyi** róm. kath. főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közrebocsátja: Az igazgató. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8r. 76 l.)

A **székely-udvarhelyi** királyi állami főreáliskola XVI. évi értesítője az 1886—87. iskolai év végén. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8r. 67 l.) (Értekezés: A geographiai nevek helyesírásáról. Irta: Laukó Albert.)

A **székely-udvarhelyi** evang. reform. collegium értesítője az 1886—87. iskolai évről. Szerkesztette: Szakács Mózes. (Székely-Udvarhely. Becsek Dániel. 8r. 88 l.) (Értekezés: Emlékbeszéd. Irta: Gönczi Lajos.)

A **székely-keresztúri** m. kir. állami tanitóképző-intézet IV. értesítője az 1885—86 és 1886—87. iskolai évekről. Szerkesztette: Borbély Sámuel. (Deés. Demeter és Kiss. 8r. 29 l.)

A cisterci-rend **székesfehérvári** kath. főgymnasiumának értesítője az 1886—87. iskolai évről. (Székesfehérvár. «Vörösmarty» könyvnyomda. 8r. 138 l.) (Értekezés: A rózsa. Irta: Lájer Nándor.)

A **székesfehérvári** m. kir. állami főreáliskola évi értesítője az 1886—87. tanévről. Az intézet fennállásának 33. évében. Szerkesztette: Tóth Bálint. (Székesfehérvár. Számmer Imre. 8r. 51 l.) (A franczia történetírás fejlődése a középkorban. Irta: Szilágyi Albert.)

A **Székesfehérvár** városi államilag segélyezett polgári leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Göbel János György. (Székesfehérvár. «Székesfehérvár és Vidéke könyvnyomda.» 8r. 56 l.)

A **Székesfehérvár** városi államilag segélyezett I. fokú ipariskola értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Göbel János György. (Székesfehérvár. «Székesfehérvár és Vidéke könyvnyomda.» 8r. 44 l.)

A **székesfehérvári** kereskedelmi társulat által fenntartott és államilag segélyezett kereskedelmi akadémia és alsófokú kereskedelmi iskola értesítője az 1886—87. tanévről. Az intézet fennállásának 19. évében. Szerkesztette: Faludi Miksa. (Székesfehérvár. «Székesfehérvár és Vidéke könyvnyomda.» 8r.

54 l.) (Értekezés: A kereskedelmi középiskolák mennyiségtani és természettani tan-anyagára vonatkozó észrevételek. Irta: Bod Lajos.)

A **székesfehérvári** kereskedelmi akadémia értesítője. (Székesfehérvár. «Vörösmarty» könyvnyomda. 2r. 1 l.)

Értesítő a **Székesfehérvár** városi elemi- és ismétlő-iskolákról az 1886—87. tanév végén. Szerkesztette: Göbel János György. (Székesfehérvár. «Székesfehérvár és Vidéke könyvnyomda.» 8r. 66 l.)

(Szent-Ágotha.) Vierzehnter Jahresbericht über den Stand und die Fortentwicklung der Gewerbeschule in Agnetheln. Zum Schlusse des Schuljahres 1886—87. Veröffentlicht von Ernst Thullner. (Nagy-Szeben. Krafft W. 8r. 16 l.)

1886—87. tanévi értesítője a **Szentes** városi VI. osztályú gymnasiumi tanfolyammal egybekötött polgári fiuiskoláról. Összeállította: Zolnay Károly. (Szentes. Sima Ferencz. 8r. 61 l.) (Értekezés: A null és a végtelen kicsiny. Irta: Szalay István.)

A minorita-rendek vezetése alatt álló **szilágysomlyói** róm. kath. magángymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Csák Alajos. (Sz.-somlyói nyomda-részvénytársaság. 8r. 53 l.) (Értekezés: Gymnasiumunk jelene és jövője. Emlékbeszéd Báthory István Erdély fejedelme, s Lengyelország királya háromszázados évfordulóján. Irta: Csák Alajos.)

A **szilágysomlyói** elsőfokú ipar-iskola értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Szentimrei István. (Szilágysomlyói nyomda-részvénytársaság. 8r. 32 l.) (Értekezés: Az ipar és kereskedelem befolyása az emberiség művelődésére. Irta: Szentimrei István.)

A **szolnoki** összes községi elemi népiskolák 1886—87. tanévi értesítője. Összeállította: Ujházy László. (Szolnok. Havas Lipót. 8r. 32 l.)

A **szolnoki** ipartestület által állami és városi segélylyel fentartott ipar- és rajziskola értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Szontágh Jenő. (Szolnok. Havas Lipót. 8r. 38 l.)

A Szent-Ferencz-rendiek vezetése alatt álló **Szolnok** városi kath. nagygymnasium értesítvénye az 1886—87. iskolai évre. Közli: Varga Emil. (Szolnok. Bakos és Perényi. 8r. 72 l.)

Értesítő a **szombathelyi** kir. kath. főgymnasiumról 1886—87. Szerkeszté: Kőfalvi Vidor. (Szombathely. Bertalanffy József. 8r. 143 l.) (Értekezés: Az Árpád-királyok családi összeköttetései Európa különféle udvaraival. Irta: Markovits Arnold.)

A **Szombathely** városi államilag segélyezett polgári leány-iskola XI. értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkeszté: Pálffy Boldizsár. (Szombathely. Özv. Seiler Henrikné. 8r. 31 l.)

A **szombathelyi** községi elemi fiu- és leányiskola XIV. értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Zágróczky Tivadar. (Szombathely. Özv. Seiler Henrikné. 8r. 23 l.)

A **Szombathely** városi államilag segélyezett alsófokú ipariskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Zágróczky Tivadar. (Szombathely. Özv. Seiler Henrikné. 8r. 36 l.) (Értekezés: Néhány őszinte szó az iparos-tanonczok iskolai oktatásáról. Irta: Zágróczky Tivadar.)

A **szombathelyi** püspöki elemi iskola értesítője az 1886—87. tanévről. (Szombathely. Bertalanffy József. 8r. 17 l.)

A **tarczali** magyar királyi vinczellér-képezde évkönyve az 1886—87. tanévről. Kiadja: Szabó Lajos igazgató. (Debreczen. Városi könyvnyomda. 1887. 8r. 39 l.)

A magyarországi kegyes tanító-rend **tatai** algymnasiumának értesítője az 1886—87. tanévről. (Tata. Kopasz József özvegye. 8r. 52 l.) (Értekezés: Vergilius hasonlatairól. Irta: Pruzsinszky.)

A **temesvári** római kath. főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Pfeiffer Antal. (Temesvár. Csanád-egyházmegyei könyvsajtó. 8r. 77 l.) (Értekezés: Az ember kedélyi élete. Irta: Mártin Péter.)

A **temesvári** magy. kir. állami főreáliskola értesítője az 1886—87. tanévről. XVII. szám. Szerkesztette: Dr. Laky Mátyás. (Temesvár. Uhrmann Henrik. 8r. 59 l.) (Értekezés: 1. A latin nyelv a reáliskolákban. 2. Iskola és egészség. Irta: Berky Gusztáv.)

Temesvár sz. kir. városa községi néptanodáinak tizenötödik értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Tietz Ferencz. (Temesvár. Stéger Ernő. 8r. 64 l.) Értekezés: Észrevételek a nőnem neveléséről. Irta: Dobján László.)

Értesítő az ipar-szakoktatás állapotáról **Temesvárott**. Az 1886—87. tanévben. III. szám. Szerkesztette: Stumpfoll Ede ipariskolai igazgató. (Temesvár. Hössler Emil. 8r. 51 l.)

A **temesvári** kereskedelmi közép-, polgári és alsóbbfokú keresk. iskola értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkeszté: Wiessner Ferencz. — Jahres-Bericht der Handels-Mittelschule, Bürger- und unteren Handelsschule in Temesvar stb. (Temesvár. Stéger Ernő. 8r. 64 l.) (Értekezés: **Nyárád** völgye. Irta: Köpeczi Bocz József.)

A **temesvári** m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Harmadik évfolyam. Közli: Valló Vilmos. (Temesvár. Hössler Emil. 8r. 51 l.)

A **titeli** m. kir. állami polgári fiu-iskola harmadik értesítője az 1886—87. tanévről. Az áll. elemi fiu- és leányiskolára vonatkozó függelékkel. Közli: Knyaskó Lajos. (Zombor. Bittermann Nándor. 8r. 47 l.)

(**Tokaj.**) Villányi Henrik elemi VI. osztályú és két évi felsőbb ismétlő tanfolyammal egybekapcsolt tanintézetének értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Villányi Henrik igazgató. (Sárospatak. Steinfeld Béla. 8r. 32 l.) (Elvek és irányok a leánynevelésben. Villányi Henriktől.)

A **trencséni** m. kir. állami felsőbb leányiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Manyák Alajos igazgató. (Trencsén. Skarnitzl X. Ferencz 8r. 40 l.)

A **trencséni** királyi kath. főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Rappensberger Vilmos. (Trencsén. Skarnitzl X. Ferencz. 8r. 78 l.) (Értekezés: A Livius könyveiben előforduló csodajelek (prodigia). Irta: Szabó J. Elek.)

A **trsztenai** kir. kath. gymnasium XVIII. értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Csáka Károly. (Rudnyánszky A. 8r. 66 l.) (Értekezés: Árvamegye gazdasági és közművelődési viszonyai. Irta: Csáka Károly.)

Tizenhatodik évi tudósítás az **uj-verbászi** pártfogósági nyilvános algym-

nasiumról. Az 1886—87. tanévben. Közzéteszi: Kovalszky Lajos. (Kula. Berkovits Márk. 8r. 32 l.)

Az **ujvidéki** királyi kath. magyar főgymnasium tudósítványa az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: Frankl István. (Ujvidék. Fuchs Ág. 8r. 69 l.) (Értekezés: Menyegzői szertartások és szokások a régi rómaiaknál. Irta: Moser József.)

Az **ujvidéki** m. kir. állami polgári leányiskola hetedik értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Nemessányi Adél. (Franklin társulat. 8r. 34 l.)

Az **ujvidéki** magyar állami polgári iskolával összekapcsolt ipar- és középkereskedelmi iskola értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Bruck Ferencz. (Ujvidék. Fuchs Á. 8r. 32 l.)

(**Ujvidék.**) Izveštaj o srpskoj velikoj gimnasiji u Novom-Sadu sa školsku godinu 1886—87. (Ujvidék. Popovics M. 8r. 56 l.) (Értekezés: De poëtis lyricis graecis, imprimis de Anacreonte eiusque quae sunt et dicuntur carminibus. Scribebat: Dr. Georgius Derra.)

Az **ungvári** kir. kath. főgymnasium értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Hódoly László. (Ungvár. Id. Fésüs József. 8r. 97 l.) (Értekezés: Az ungvári kir. kath. főgymnasium tanári könyvtárának kimutatása az 1886—87. tanév végén. Közli: Schürger Ferencz. Meteorologia észleletek 1886—87. évről. Közli: Pogány Gyula.)

Értesítő a kegyes-tanítórendiek **váczi** főgymnasiumáról az 1886—87. tanévben. Közli: Panek Ödön. (Vácz. Mayer Sándor. 8r. 98 l.) (Értekezés: Az emlősök rendszere különös tekintettel a rendszer fogalmára és czéljára. Irta: Bartek Lajos.)

Értesítő a **váczi** róm. kath. elemi népiskolától az 1886—87. tanévben. (Vácz. Mayer Sándor. 8r. 40 l.)

Értesítő a **váczvárosi** ipariskolákról az 1886—87. tanévben. III. évf. Szerkesztette: Dr. Miltényi Gyula. (Vácz. Mayer Sándor. 8r. 44 l.)

A **vágujhelyi** állam. segélyz. izr. reáliskola értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Dr. Mahler Miksa. (Vágujhely. Horovitz Adolf. 8r. 36 l.)

Varannó város magyar tannyelvű államilag segélyezett községi népiskola fi- és leány osztályának érdemsorozata az 1886—87. tanév végén. (Homonna. Gáspár Soma. 8r. 11 l.)

A **varannói** államilag segélyezett alsófoku iparosiskola értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Seliga Antal ipariskolai igazgató. (Homonna. Gáspár Soma. 8r. 16 l.) (Értekezés: Tapasztalatok a varannói iparostanoncziskolában. Irta. Luchs Ármin.)

Kutka Mária bennlakással összekötött **Verseczen** 26 év óta fennálló felsőbb helyről engedélyezett magán elemi és polgári leányiskolájának értesítője az 1886—87. tanévről. Visszapillantással az intézet múltjára. Közli: Kutka Mária. (Versecz. Kirchner J. E. özvegye. 8r. 46 l.)

A **verseczi** községi polgári fiúiskola értesítője az 1886—87. tanév végén. Közli a tanári kar. Bericht der Werschetzer Communal-Bürgerschule für das Jahr 1886—87 stb. (Versecz. Kirchner J. E. özvegye. 8r. 20 l.)

A **Veszprém** rend. tan. város államilag segélyezett alsófoku iparosiskolájának értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Meszes Polikárp. igazgató. Negyedik évfolyam. (Veszprém. Stetter Ede. 8r. 40 l.)

A kegyes-tanitórendiek **veszprémi** róm. kath. főgymnasiumának értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Lévay Imre. (Veszprém. Stetter Ede. «Szent István» könyvnyomda. 8r. 59 l.) (Értekezés: A társadalom és a tanuló ifjúság. Irta: Lévay Imre.)

A **zala-egerszegi** rendezett tanácsu város községi elemi fiú- és leányiskola 1886—87. évi értesítője. Közli: Paukovich György. (Zala-Egerszeg. Özv. Tahy Rozália. 8r. 28 l.)

A **zala-egerszegi** államilag segélyezett községi polgári fiú- és középkereskedelmi és felső leányiskola tizennegyedik értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: Udvardy Ignácz. (Zala-Egerszeg. Özv. Tahy Rozália. 8r. 48 l.)

A **zentai** községi ipariskola harmadik értesítője az 1886—87. tanév végén. Összeállította: Czehe Győző. (Zenta. Schwarz Sándor. 8r. 41 l.)

A **Zenta** városi községi gymnasium tizenegyedik értesítője az 1886—87. tanévről. Szerkesztette: dr. Kuthy József. (Zenta. Schwarz Sándor. 8r. 70 l.) (Értekezés: Az olvasásról. Irta: dr. Fülöp Adorján.)

A **zilahi** m. kir. állami tanitóképezde tizenhatodik 1886—87. tanévi értesítvénye. Szerkesztette: Faluvégi Albert. (Zilah. Takáts Gyula és társa. 8r. 45 l.)

A **zilahi** ev. ref. kollegium értesítője az 1886—87. isk. évről. Szerkesztette: Baczó Gábor. (Zilah. Takács Gyula és társa. 8r. 83 l.) (Értekezés: A magyar lyra történeti fejlődése a legrégibb kortól a XVI. század végeig. Irta: Petri Mór.)

A **zilahi** államilag segélyezett községi polgári fi-iskola tizenkettedik értesítője az 1886—87. tanévről. Kiadta: Kováts Dénes. (Zilah. Takáts Gyula és társa. 8r. 28 l.)

A **zombori** állami főgymnasium XV. évi értesítvénye az 1886—87. tanévről. Közzéteszi: dr. Margalits Ede. (Zombor. Bittermann Nándor. 8r. 117 l.) (Értekezés: Az iskolai énektanítás jelentősége. Irta: Bergmann Ágost. A mondat. Irta: Danielovics Kálmán.)

Zombor sz. kir. város államilag segélyezett alsófoku ipar- és kereskedelmi iskolájának értesítője az 1886—87. tanévről. Közli: Zsulyevits Ernő. (Zombor. Bittermann Nándor. 8r. 35 l.)

Izveštaj o srpskoj ucitelskoj školi u **Zomboru** za skolsku 1886—87 godinu. (Zombor. Bittermann Nándor. 8r. 42 l.)

(Zombor.) Razrednicza Zombore srpske više devojačke škole na kraju školske godine 1886—87. (Zombor. Bittermann Nándor. 8r. 15 l.)

A **zsolnai** kir. kath. gymnasium értesítője az 1886—87. iskolai évről Közli: Rozsnai Károly. (Beszterczebánya. Machold Fülöp. 8r. 43 l.)

M. NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

KIMUTATÁS

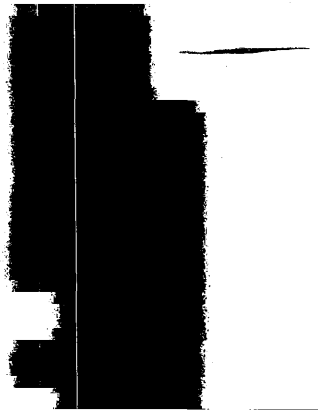
a «Magyar Könyv-Szemle» 1887. évi folyamában felsorolt könyvekről.

A) Magyar nyelven megjelent művek szakok szerint: Hit- és erkölcstudomány 43. Bölcsészet és szépészet 17. Nevelés-tudomány 16. Nyelvtudomány 46. Nyelvészet, szótárak: *a*) magyar 4, *b*) vegyes 8. Ókori remekirók kiadásai, fordításai és ismertetései 29. Történelem és segédtudományai: *a*) magyarországi 73, *b*) vegyes 19. Életrajzok 27. Irodalomtörténet: *a*) magyarországi 47, *b*) vegyes 6. Könyvjegyzék 8. Földrajz 46. Térképek: *a*) magyarországi 2, *b*) vegyes 1. Jog- és államtudomány, nemzetgazdaságtan: *a*) magyarországi 62, *b*) vegyes 2. Törvények, rendeletek, törvényjavaslatok és országgyűlési iromány ok 185. Természet- és technikai tudomány 70. Orvostudomány 35. Mennyiségtan 18. Gazdaságtan, sport 24. Hadászat 14. Ipar, kereskedelem, forgalom 49. Szépirodalom: *a*) eredeti 159, *b*) fordított 80. Népoktatási és iskolakönyvek, egyházi és iskolai értesítők 583. Ifjusági és népszerü iratok 63. Különféle beszédek 37. Egyleti, egyházi, társulati stb. dolgok, évkönyvek 75. Naptárak 138. Művészetek 16. Társadalom és politika 68. Encyclopaediák, vegyesek 74.

B) Hazai nem magyar nyelven megjelent művek nyelvek szerint:
Német: *a*) mű 149, *b*) naptár 31, *c*) iskolai értesítő 21.
Tót: *a*) mű 36, *b*) naptár 5
Szerb: *a*) mű 12, *b*) naptár 3, *c*) iskolai értesítő 4.
Horvát: *a*) mű 96, *b*) naptár 1, *c*) iskolai értesítő 2.
Román: *a*) mű 48, *b*) naptár 5, *c*) iskolai értesítő 2.
Lengyel: mű 1.
Franczia: mű 5.
Angol: mű 1.
Olasz: *a*) mű 4, *b*) iskolai értesítő 1.
Latin: *a*) mű 46, *b*) directorium, ordo, schematismus 24.

C) Hazánkat érdeklő külföldi munkák nyelvek szerint: német 65, franczia 2, olasz 1, angol 1, cseh 1.

A) Magyar nyelvü munka.	2064
B) Hazai nem magyar nyelvü munka	497
C) Hazánkat érdeklő külföldi munka.	70
Összesen:	2631

M. N. MÚZEUM
KÖNYV
TÁRA

FORTVNA.

A „FORTUNA“ czimlapjának hasonmása.

M.N. MUZEUM
KÖNYVTÁRA

A „FORTUNA“ második czimlapjának hasonmása.

A M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

ganac: és vegben vittetenek, mellyekből nyilván meg tettzic, hógy az Sorſoc haſnoſac és kelemeteſſec legyenec, akar Iſteni dolgokban, mert azok Iſten kezében vadnac, es vgy fordittya, à mint ő neki kedves akarattya; akar penig czak bátoritás képpen élend ember véllec. Ez okokbol, ſzerelmes attyámfia, kenſéritetem egy nehány Eſtendővel ez előt ez Sorſvetés avagy Szerencze könyvet ki nyomtatnom, lollehet nagy költſęgemmel, fő keppen czak az vitézlő Magyar nemzetnec kedveiért, kinec maſſa Magyar nyelven még eddigh nem költ, hogy önékiek-is legyen valami oly, kivel vreſſęgekben vdőt mulathaſſanac és külömb külömb fęle dolgokat probálhaſſanac (kiknec végén minden az által Iſtentől váryac.)

Elöbi Szerencze könyvek már mind
ötől fogva affélékec nem aroltac,
ig kereſi es kevanya vala; tettzéc az hogy
ſamſlagert vyonnon ki nyomtatnam. Es miert hogy ez
ſnywnec Aſſſonya à Fortuna, ki akar mely igen bizon-
alhatatlan, és változo légyen, de azert iob reſſe az
akban forog és wralkodic: az Magyar nemzet penig
főképpen abban foglalatos, ily reménſęgben vagyoc, hogy
z kis munkámot io neven véſic: kiváltképpen ez moſtani
editiot avagy nyomtatáſt ennyivel inkáb megh kedvelic és
áczúlic, hogy az előbi vetkekből ſzépen megh tiſtitvá és
igálva vagyō. Az Iſten adgyon erőt és értelmet hozzá,
hogy ez vtan nagyobbal és haſznosbal ſolgálhaſſac.

Iſten veled.

Kléz Iacab.

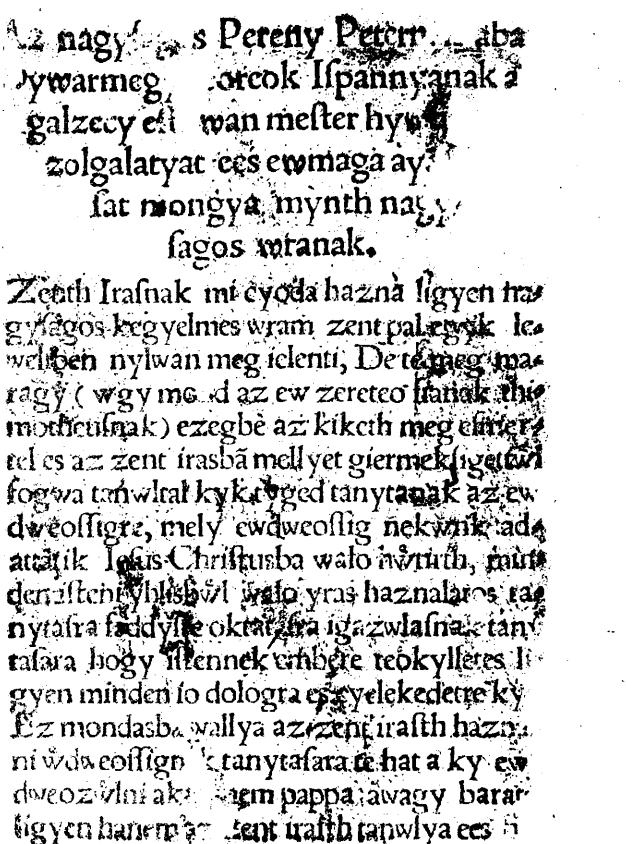
A „FORTUNA" ajánló levelének hasonmása.

SYBILLA ERY-THREA Ó TÓDIC.

1.	Istennec nagy hála-adáſſal tartozol, Hogy rövid nap ki véſen ez világbol, Igaz eleget tűrtél Nemzetſégidtől, Megſűnnec talám ottan irigyſégektől.
2.	Oda vagyon az, laſſu vagy hozzá, Haſzadnac nem léſs te ſoha haſznára, Senki tanaczat nem akarad fogadni, Czak gorombaſágban akarſs budoſni.

A „FORTUNA“ V-ik Sybillájának hasonmása.

Az nagy [illegible]s Pereny Peter[illegible]aba
ywarmeg [illegible]orcok Iſpannyanak a
galzecy el[illegible] wan meſter hyw[illegible]
zolgalatyat ees ewmaga ay[illegible]
ſat mongya mynth nag[illegible]
ſagos wranak.

Zenth Iraſnak mi cyoda haznà ſigyen ha
gyſagos kegyelmes wram zent palnyk le
welben nylwan meg iclenti, De te meg ma
ragy (wgy mond az ew zereteo ſianak thi
modtcuſnak) ezegbe az kiketh meg elmer
tel es az zent irasbã mellyet giermekſegetöl
fogwa tanwltal kyk[illegible]ged tanytanak az ew
dweoſſigre, mely ewdweoſſig nekwnk ada
atàtik Iesus Chriſtusba walo hwrwth, mult
demſtent yhlsbwl walo yras haznalaros ta
nytaſra faddyſe oktatàra igazwlaſna tany
taſara hogy iſtennek embere tokyllettes le
gyen minden ſo dologra es gyelekedetre ky
Ez mondasba wallya az zent iraſth hazn
ni wdweoſſign[illegible] tanytaſara te hat a ky ew
dweozwlni ak[illegible]em pappa awagy barat
ſigyen hanem [illegible]ent iraſth tanwlya ees

A ij

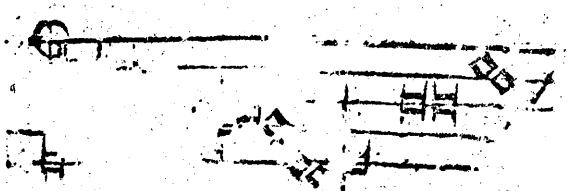
Hasonmás Gálszécsi István 1536-ik évi krakkai Énekes könyvének ujabban napfényre került 4 leveléről.

(Eredetije Ágoston József ur gyüjteményében)

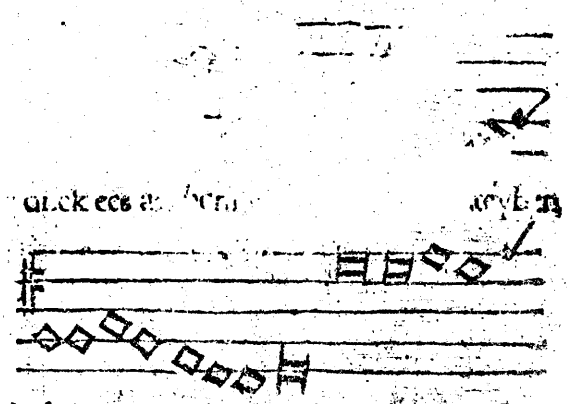
[illegible] ees c kypp[illegible] zere
[illegible]h. Ne [illegible]k tel[illegible] tenkinek m[illegible]gyár n
[illegible]en wálo nekkis [illegible] [illegible]egy hazba zi[illegible]
[illegible]azo[illegible]nak lenny [illegible]nerth az erte[illegible]
[illegible]emu[illegible]k benn wnk [illegible]ickc[illegible]nel
ertettek nwnketh [illegible]el
[illegible]e[illegible] egyé [illegible]a.
nwnkamoth [illegible] [illegible]gy[illegible]
[illegible]ak min[illegible] [illegible]a y[illegible] [illegible]colde[illegible]
[illegible]nke[illegible]g[illegible] [illegible]eoynck, mel[illegible]
[illegible]nag [illegible]agoc tewlem wegyen yo newen[illegible]
[illegible]tambor za[illegible]nagyanak hyw fyatwl. Iesus
[illegible]cus nagysagodot mindē wezedelemtwl meg
coryzze eghusſigwel ees bikesigwel meg hoz
zon igazgalſon az ew dewcyeoſiginck eel
teryedésyre ees anyazēt egyhaznak yp
pwlisete. Ezlewel keolth galzecy seho
laban zenth Ambros napyan az
mw etdweozyteo wrunk Ieſus
Chriſtuſnak zewletiſmek w
tana ezer eotzaz hatmine
hat eztendeoben.

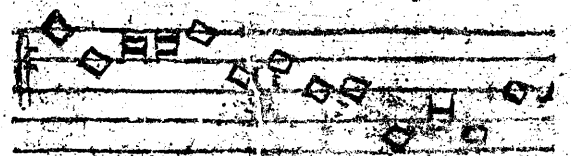

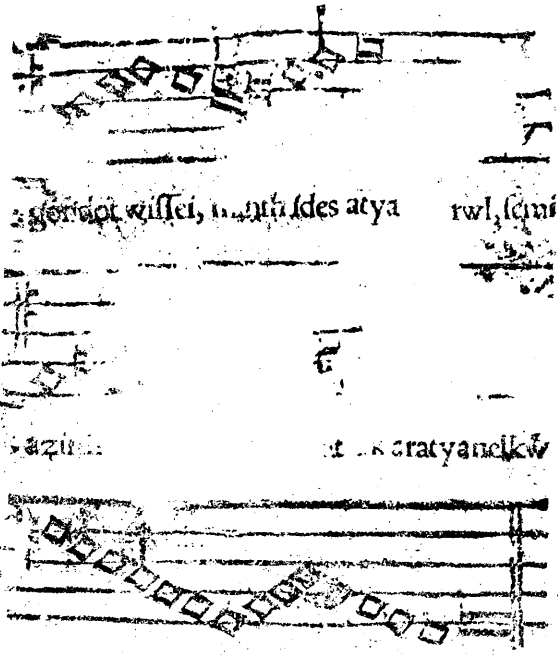
Me[illegible]az egy iſtenben, mennekfeo

kiſiaywa mewnketh walaztotth ew teſte

enkrewl ees lelkünkrewl minden koron

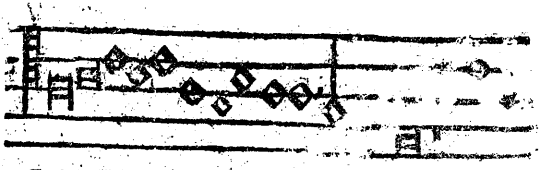

crtü mindenek wadiuk: az mew iſten fyw-
knek nagy hatalmaban.

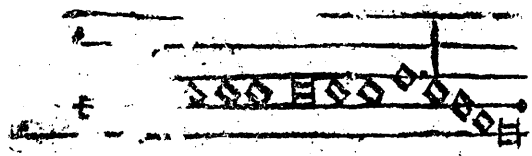
Mew hyzünk Jeſus Chriſtusban, az ew zet
ſiaban ees mew wſunkbun ky az atya iſtē
wel egyilten, ees ky eörökketwl fogwa wolth
ezewz martatwl zwlenek, az keresztian tet

ẃnk [illegible] ba[illegible]
kirth ees halotta bol[illegible]am[illegible] [illegible]
ghẃnkirth kith [illegible] [illegible]
Mew hyzánk zentlilek [illegible] ky a[illegible]
tya ees az fyw[illegible]enwel egy [illegible]yomon
wltaknak wlgaztalya, ew mew[illegible]h wl[illegible]
fel igazghath bźztath ees megh[illegible]
wln Chriſtuſnak zenth gyẃleke[illegible]
nekánk még bocyattathnak minden bew[illegible]
ink Chriſtuſyrth, kiwel ez monſtani teſth[illegible]
nek fel tamádaſa wttan eoreokl[illegible]

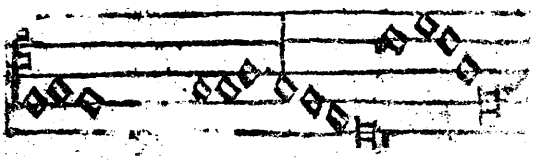
Chriſtuſnak wocy[illegible]arwol walo
enek, mely ew magatol nekunk adattatik
thozzánk walo nagy zeretetibol hẃtẃn
knek ereoſſighyrth.

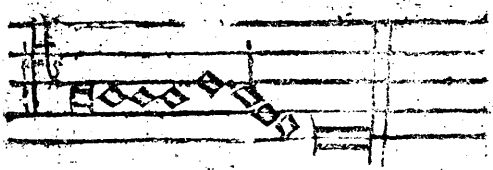
Ieſus Chriſtus mew[illegible]eweoſſighwnk, ky

m[illegible]lunk iſtennek haraſ[illegible]el weonte

azerkelleſ[illegible]halalawákcés meg zab

dyrok pokolnak kynnyatwl.

MŰZEUM KÖNYVTÁRA

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen czím alatt 1876-ban folyóiratot indított meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyvtárak közlönye óhajtott lenni.

E folyóirat a jelen évben XIII. folyamába lép.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tartozó értekezéseket és az újabb fölfedezésekről szóló értesítéseket, ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, nevezetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Figyelemmel fogja kisérni a külföldi könyvtárakban létező hungaricákat, s tudomást vesz a külföldi bibliographia hazánkat érdeklő nevezetesebb mozzanatairól. Ezenkívül külön rovatban ismertetni fogja a külföldi könyvtárak mozgalmait és nevezetesebb vívmányait. Továbbá összeállítja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűjtők felszólalásainak, javaslatainak és kérdéseinek: számít mindazoknak szíves közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalkozásuk ezen térre vezet.

A „Könyv-Szemle“ megjelenik évenkint 32 ívnyi terjedelemben, évnegyedes füzetekben, több műmelléklettel, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt 1886-tól fogva 4 forint.

Az első évfolyam elfogyott; a II., III., IV., V., VI., VII., VIII., IX. X. és XI. folyam külön a rendes évi áron, együttvéve pedig **20** frton kapható.

Az előfizetési pénzek **Hornyánszky Viktor, a M. T. Akadémia könyvárusi üzletébe,** egyéb küldemények és irodalmi közlemények a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

Budapest, 1888. márczius 8-án.

Csontosi János,
könyvtári segédör, mint a „M. Könyv-Szemle“ szerkesztője.

A M. T. Akadémia kiadásában legujabban megjelentek:

ALVINCZI PÉTER OKMÁNYTÁRA.

III. kötet (1685—1689.) közzétették GERGELY SAMU és PETTKÓ BÉLA.
(a Monum. hung. hist. I. osztályának XXVII. kötete.)

Ára 1 frt 50 kr.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA ALMANACHJA

az 1888-ik évre.

Ára 1 frt.

BAYER JÓZSEF

A NEMZETI JÁTÉKSZIN TÖRTÉNETE.

I. és II. kötet. — Ára 7 frt.

GELCICH JÓZSEF

Raguza és Magyarország összeköttetéseinek oklevéltára.

Ára 5 frt.

MARCZALI HENRIK

Magyarország II. József korában.

III. kötet. — Ára 3 frt 80 kr.

PESTY FRIGYES

MAGYARORSZÁG HELYNEVEI

TÖRTÉNETI, FÖLDRAJZI ÉS NYELVÉSZETI TEKINTETBEN.

I. kötet. — Ára 3 frt.

WENZEL GUSZTÁV

Magyarország mezőgazdaságának története.

Ára 2 frt 50 kr.

WENZEL GUSZTÁV

Rosztizlaw galicziai herczeg IV. Béla magyar királynak veje.

Ára 10 kr.

Megrendelések intézendők:

HORNYÁNSZKY VIKTOR akadémiai könyvkereskedésébe

a M. T. Akad. épületében BUDAPESTEN V. ker. Akadémia-utcza 4.